



LIBRARY

MAR 8 - 1977

UNIVERSITY OF TORONTO

האח"ל קראת כי הוקל לי מעט. אף כי ת"ל באמת הוקל לי כי נורא היה מצבי; בכל זאת לא אוכל עוד להכות בתוף ולשמוח בעודני מוטל על ערשי בלי אונים עד כי גם לשבת קשה לי. מה נואלתי בדברי ע"ד נסיעה לווארשא. לפי כהותי עתה הוא רק רעיון רוח, הכחות יתמו מהר אך ישובו לאט, לאט. ומי יודע עד מתי עוד אשמור ערשיו? אך ת"ל כי היסורים חלפו מעט וטוב לשוב לבריות, לו יהי אף מעט, מעט. אני נזהר באכילתי, ובכל זאת קיבתי איננה שומרת סדר, יתן ה' כי הכל ילך לטובה. יהי שמו מבורך. הרעיש בהאזנים לא חדל, והנני כחוש במעט לא אוכל לדבר עם איש. קשה עלי הכתיבה. — — —

שוכב על ערשי וטמילא יתקלקל האויר גם בבית, ומה לי מן האויר? כבר נוכחתי כי העיקר שאוכל לאכול ואו הכל על מקומו יבא בשלום. ומאז פהרתי לבלי התקלקל קיבתי ומגורתי הגה באה. עתה נחוץ לי לבקש עצה ותחבולה לרפאות קיבתי שהכל תלוי בזה; ע"כ גמרנו בדעתנו היכף אי"ה אחר ר"ה הבע"ל לנסוע אני ואמי תחי' לווארשא (לרופאי מינסק אין כדאי) לדרוש שם ברופאים, אולי יעוררו האות האכילה בקרבי וימציאו לי עזרה. — — —

154.

צום גדליה, תרמ"ז, ראשון חוץ.

[להנ"ל]

— — — קבלתי ברכתך לשנה החדשה, ומי יתן ויאמנו דבריך, והוסיף קבלתי מכתבך הגלוי, ומאד אודך כי נכונים אתם לעמוד לימוני בעת אהי' אי"ה בווארשא. אך למרות רוחי כנראה עוד ימשכו הימים. בעת הנני כל כך חלש עד כי לעמוד על רגלי לא אוכל. כנראה לא ארד כהר מנטתי אשר עליתי עליה. לו יתן ה' כי מעט, מעט לפחות ישובו אלי כחות חדשים. לעמתי מצבי בשבוע העבר הוקל לי מעט. החלותי לטעום מאכל והכאב בבטן כמעט חלף, אך עוד לא קמו בה סדרים, והנני נזהר מאד. עתה נחוץ הי' לי ביותר רופא מומחה שיורני איך לתקן מעט, מעט ברואתי לבלי אקלקל באיזה דבר מה שתקנה הטבע בככה ימים. — — —

155.

ח' תשרי, תרמ"ז, ראשון חוץ.

[להנ"ל]

— — — התענגתי על דבריך ומלא אני רגשי תודה לך כי נכון אתה להיות לי רב להושיע בווארשא. אמנם לא אדע אם יצא הענין הזה אל הפועל, כי גם במינסק נוכל להתייעץ ברופאים וט-דת הדרך לווארשא תבעתני מאד, מוסדות בריאותי רופפו כל כך עד כי גם תנועה קלה קשה לי. באחת אתנחם עתה כי החלותי לאכול מעט מעט וקיבתי מעבלת, אם לא בסדרים, אך די לי כי מרגיש אני רעב, ולכן יש תקוה כי אשוב אי"ה מעט, מעט לאיתני; אך מלבד הקיבה עוד יציקני השאון בהאזנים זה שבועות אחרים והמדברים עמי צריכים לצעוק. הד"ר זאוסטינסקי כתב אלי כי זה בא ע"י חולשת הגוף. וכאמת לבי חלש כל כך עד כי פעולת הנשימה תכאיב לי, בכל זאת טוב עתה מאד. יתן ה' רק כי לא יקרת חלילה אסון, והכל ילך כשורה או יש תקוה.

156.

שב סוכות, תרמ"ז, ראשון חוץ.

[להנ"ל]

— — — ומישכב על מטתי אני עורך אליך דברים אחרים, האח

יותר היו לך לשעשועים. כי באמת רק בין „אוהב ואהובה” נכונה הטליצה, כי היא תאמר אליו: „הנך יפה, דודי” והוא יענה: „הנך יפה, רעיתי”. אך בין אנשי לבב, בין רעים וידידים החיים בעולם השפל, לא בעולם הדמיון, עולם שכלו טוב, חיים כאלה לא יתכנו. על רעים כאלה להביט איש על רעהו בעינים פקוחות ולכלי הסתיר דבר תחת כסוה האהבה. חדשות אתי אין. במצב מחלתי אינני מרגיש עוד שנוי לטובה, אף כי הד"ר ואוסטינסקי טרם נסעו מפה אמר כי טוב לי עתה. הד"ר הזה הבטיח לי לענות תמיד על מכתבי אשר אריץ אליו בנוגע למחלתי. גם בהליכות ביהנו אין תמורה. — — —

151.

ב' אלול, תרס"ו. דארושקאוויץ.

[להנ"ל]

— — — מה אכתוב לך? בריאותי במצב שפל מאד. היו ימים שהייתי מוטל על ערשי. אצפה ואחכה מה יהיה בימים הבאים, וכמובן בעיני ה' יעשה עמדי. — — —

152.

י"ו אלול, תרס"ו. דארושקאוויץ.

[להנ"ל]

— — — בידים רועדות מוטל על ערש אערוך לך דברים אחרים למען הרגיע מעט רווחך. ימר יסרני יה ומחלתי שנבה עתה ממני עד כי נלאתי כלכלה. לא לשבת, לא לעמוד אין בי כח, הקיבה תכאב מאד ומאכלי רק מרק ולא יותר. עצמותי שפו ומה יהיה לא אדע, לבר השעול ומחלת הכטן אבדתי חוש השמיעה ע"י הרפואות החריפות וכטעם לא אשמע, והנני נדהם, מתהפך בצירי יומם ולילה. — — —

153.

כ"ג אלול, תרס"ו. דארושקאוויץ.

[להנ"ל]

— — — ידיד יקר, בשבוע העבר ערכתני אליך מלים אחדות ברב אונים על עידי דותי. גם הפעם עונדני כאז שוכב על ערשי, אָנוּש ורפח כח, כי זה כשלושה שבועות לא בא על פי מאכל רק מרק בשר תרנגולת, וקיבתי תצוק ותכאיב לי מאד ולא תעכל מאומה. רפיוני גדול עד כי לא אוכל לעמוד על רגלי, מלבד השעול אשר לא חדל ואוני חדשות כאשר כתבתי. לפי דעתי עיקר הצרה כי אין רופא בעירנו לתת לי תרופה נכונה למחלת בשני. יוכל היות כי רופא טוב נתן לי מתחלה איזה סם מרפא ולא באתי עד הלום. אם לכל אדם אסור לשבת בעיר שאין בה רופא אעכו"כ שאסור לי לשבת בעיר ארורה כזאת, ולסוף אני שוכב תחתי, ומה תהיה אחרית דבר? — כל הרופאים אומרים כי האויר בעיר קטנה נחוץ לי ויבריאני. במה דברים אמורים לוי יכולתי לשוח ולשאוף רוח; אבל אני

מבקש שכר עבודה ואינני חפץ שאחרים יציגוני למשל ולהוציא עיני משפטים כעוקלים. כמה אנשים בעלי מלאכות עניים בורים, כמה מהם שוכבים בבתי החולים, ואין דובר דבר אודותם, ואם יחלה איזה איש ירוע ברב או במעט, אז רבים שושטיו מבקשי סבות מחלתו, יאשימו את הלמודים וכו' ואין שם על לב כי אולי מקרה אחד לחכם ולסבל, כי הטבע לא תשים הבדל בין גוף איש ששכיל ובין גוף ערום מדעת. — הרוקח בעירנו אמר לי כי הד"ר זאוסטינסקי נתן רעצפט לאכר אחד כמש כמו הרעצפט שחתן לי ומכתמא גם מחלתו דומה למחלתי, ומה היתה סבת מחלת הכפרי החמרי הזה? ג"כ למודים? — ראה הכתיבה קשה עלי ואתה אינך נוהר ותעורר לבני ברבור אחד, עד כי מוהרת אנכי לענות לך, הזהר לימים הבאים מדברים כאלה. — — —

149.

ב"א סנהא אב, תרס"ג, ראדזשאקאויץ.

[לה' ש. שיינהויז]

— — — שאלה אחת קטנה אתה שואל ממני: להוריעך בכל שבוע, "כי שלום לי". לו שלום היה לי, שלום ברוחי וגופי. כי אז לא כנעתי לבקרך לפעמים במכתבים גדולים ברוחי, כי אוהבים רבים כמוך אין לי; אך פה זה הוא הקוץ המעכב בעדי, כי לא יכולתי עד הנה ועוד לא אוכל להוריעך כי ש"ום לי. אין שלום בעצמי ואין שלום ברוחי. הנני רצוף זנדכה, רפה וחליש, עד כי לפעמים אתלונן על התבל כלה, ואתבת רעים עלו למעטסה, כי באנחותיהם יגדילו כאבי ובתנחומותיהם הם כלועגים לרש, והועיל לא יוצילו. הכתיבה תכבד עלי מאד, ומסכות עולם ותהפוכות בני האדם לא עדי יגיעו, כי בקרת רוח אביט עליהם. לכן מה אכתוב? "שלום, שלום" ואין שלום. להתאונן לא אחפוץ, וגם עתה קשה עלי להוציא לפניך מצב רוחי, אך אתה תמשוך לשני כוחה. ומה אעשה? — זה שני ירחים אשר אני יושב תחתי כל היום וגם לישות אין בי כח. כזה תבין כי לא עתה העת להשתעשע במכתבים. הנני יושב ומחכה סח יעשה הי עמדי. לא אבקר בבית רעים וגם אין איש מבקר אותי, וטוב הדבר בעיני רב יתר, מלהג אוהבים רבים. זה בא בתנחומים, וזה בחכמות ומשלים, זה בעצות ורפואות, וזה בטוסר ותוכחה, ואת כולם ישא רוח. המנוחה נחוצה לי ולא יותר! —

מה כל החרדה אשר חרדת עלי? שב במנוחה בסקומך וברית אהבתנו לא תמוט. כי מה אכתוב לך? חרשות לא אשטיעך וגם אודותי לא ארבה לכתוב. — — —

150.

ב"א סנהא אב, תרס"ג, ראדזשאקאויץ.

[לה' ש. ציון]

— — — התענגתי לשמוע כי ריבות שפתינו לא העירו כך קצף כ"א

אם עלם נושא כל עקת צלמות,
עוד חי יקרא תחת השמים?"

איכה עתה, לן בצל שדי? מי יתן לי רוחך הכביר ואלך כמוך בנתיבות אל־צמת!
יהי מה יהי! אם רחבי חלד, מעוניי שמים או מצרי שאול לי נכונו, פניך
ולכו עמדי והניחות לי. רק בהפרדי ממך ארגיש כי לבי ובשרי יהמו וינהו
אחריך. — — —

147.

[לה' ש. ציון]

— — — אמנם רבות נפוגותי ונדכאתי בליל מוצש"ק עת נפרדנו איש
מעל אחיו. לבבי האנוש גאלם דום וגם אנחותי כמו סוגרו. לא דאגתי
כי נִפְרַד, יען כי דרך סלולה ולקנך תובילך; רק רוגז פנימי להט חושי,
רוגז על המקרים ועל עצמי, רוגז על העבר הזורה מלח על פצעי
בזכרונותיו הנפלאים, ועל ההוה השמם וריק כמדבר תלאובות. — לא
פגשתיך, לא בלינו עתותינו וגם לא נפרדנו כאשר אותה נפשנו. הדלף
הסירד בעת פרידתך, החשכה והסערה הוו לי ראי מלוטש לראות בו מצב
רוחי פנימה. ברוח סיער ולב דוי נרדמתי לקול הרוח הסוער בחוץ אחרי
אשר שפתיך נגעו על שפתי בפעם האחרונה! — — — אדותי מה אודיעך?
יום הולך ויום בא ועוד לא באה ישיעתי. רק בימים אלה כמו הוקל לי
מעט. — — —

148.

[להנ"ל]

י"ח סנהם אב, תרס"ו, ראדושקאוויץ.

— — — ידידי! במכתבך לידרנו רמות כי אולי חולה אנכי ע"י עמלי
בלמודים. אך באמת עלי להשימיעך כי לא הלמודים ולא העמל הם סבת
מחלתי. — ורק האנשים החפצים לרשת יר קדושים, הסובלים לשם החכמה,
רק הם יתפארו כי הם קרבנותיה. אמנם אנכי לא אעשה שקר בנפשי
ואורה כי העיקר הסבה שלא השגחתי לשמור בריאותי, וסבלתי מחסור,
ומכיון שהיה גוי חלש ועוד נתקררתי כמה פעמים; לכן חולה אנכי.
ההתקררות בעצמה דיה להסב מחלה כמחלתי, וראינו רבות פעמים כי
גם אנשים בריאים שיצטרו גופם יותר מנפשם, כשנתקררו פתאום תהי
אחריתם מרה. שלש פעמים החליתי, בוויילנא, בפ"ב ובראדושקאוויץ,
ובכל פעם יודע אני אל נכון כי ההתקררות היתה הסבה לזה. ולמה זה
אתלה האשמה בלמודים? אם הייתי בעל עגלה או סנדלר ויכל היות ג"כ
שהייתי חולה, כאשר עינינו רואות כי גם הם יסבלו מצינים פחים בשופגעו
בהם. אינני מבקש מאת ידידי להרים כבודי ע"י כתר תהלה כזה שאני
סובל ונושא לשם החכמות. רברים כאלה רק יעלו קצפי, כי אני יודע
האמת שמהלתי היא טבעית ואחת היא אם מלומד אנכי או לא. אינני

סאָדען ששה יבועות רצופים, רק בתנאי כי אמהר לעזוב את פ"ב, ולנסוע אליכם. — לנסוע לאיזה מקום לשתות קומיס או מים אך למותר. בנוגע לנסיעתי לארץ ישראל אמר כי טוב מאד הדבר, ועלי החובה לעשות זאת, ביותר לימות החרף, — לפי דבריו טוב יותר לנסוע לסצרים, לאלכסנדריא או לקאהירע, אך גם כא"י האויר טוב ומבריא. — — —

— — — דברתי עם ה' קויפמאן ורעיתו ושניהם מסכימים לעצות הרופא. כעת לא יעצונו פה ועד העת אשר אחפוץ לנסוע מעיר מולדתי לארצות הקדם ישתדלו לשלוח לי מכתבים למכירהם (רעקאָמענדאציות) זה' קויפמאן הבטיח לכתוב עכורי לה' וויסאָצקי שהוא ממכיריו ויתמכו בידי; אך כעת עלי לשוב אליכם ולשבת כשני ירחים לטלאות פקודת הרופא בדבר שתיית המים. — — —

145.

י"א אויר, תרס"ו. פ"ב.

[לה' ל. שיינהוין]

— — — ע"ד נסיעותי קדמה מזרחה כולם מסכימים כי טוב ומועיל מאד הדבר. לפי דעתי לא למותר היה להשמיע במכ"ע כי הפראָפ' הנודע אייכוואלד גם הוא מסכים כי אויר א"י טוב לחולי הריאה, ולו אספו הסכמות כאלה רבות אז החל מעט מעט הרעיון ע"ד נסיעות חולים לשם לצאת מן הכח אל הפועל. — — —

146.

א' סיון, תרס"ז.

[לה' א. קויפמאן]

אדוני, מגיני זמושיעו !
 — — — כנציב קרח עמדתו יית ירך ננעה את ידי בפעם האחרונה, רגשותי קפאו ומפי נעתקו מלין, ומה אדבר ?
 אך הנה מניך היקרים עובוני ומהר ישאני רבב כדול הלאה. מדוע כצל חלפו ימי שבתו בצל קורתך ? מדוע ישליכני חלרי מגל אל גל בים החיים מבלי מנוח ? ! הה, מוסר שדי ! הרף נא כסטי, ואבליגה, או שלח ירך והכצעני. ומה כחי בי איחל ?
 עוד שפתי אוהבים לי מל חיים ירעיפו, עוד זהר העתיד ממרחק יראוני, ולבכי כאניה סוערה, ינוע בין הקיה ופחד. הוי, לבי ! לבי ! למה תוליכני שולל ותנכא לי חיים ואשר ? שורה תוך חדרוך אם לא שמה ושאייה יוכת שמה ; תוכך יאנה, הרם ירוץ כמתעתע ושתי כנפות הריאה, עוורוך ומגיניך, תזובנה מדוקרים, תשאפנה רוח כתנין באנחה עסוקה, ועעה על מי תשען כי תביע לי נחומים ? !
 רעיון נורא יתגב בקרבי : אולי, אדוני, אולי נפרדנו עד עולם ? ! —
 את המות לא אירא, כי לא אמותה, יען אינני חי גם עתה. איכה, מיכה יוסף ? ! הן כבר שאלת :

בה, כי רוחך ינחך בדרך נכונה תמיד. תכן „כנסת ישראל“ כתכן „האסיף“ הוא, ומאמריו יוכלו להיות מכל ענין וחכמה ישהחיים קשורים בהם. אתה הן קראת את מאמרי „ע“ד חכמת השיר והכליזה“ ועתה העתקתי את כל הציטאטים של משוררי רוסיה ואשבנזית לשפת עבר ואולי יקחהו ה' ראבינאוויץ לספרו. — — —

142.

ב"ה שבט, תרמ"ו. רארוש:אויץ.

[לה' ש. ציון]

— — — לא להעציב רוחך, ידיד יקר, השמעתוך בשבוע העבר קשט דבר אמת ע"ד מצב בריאותי, כי באמת אין רע חלילה, ובמשך השבוע הוטב לי, רק אתה מרוב ידידותך אלי תראה צל ההרים כהרים. וכבר ידוע לך כי אחת שמתי לי לחק, לבלי לפחד ולשים לב לכל אשר יעביר עלי, כי כבר נוכחתי לדעת כי העת תשכיח ראשונות. ואם רק נדע לשאת סבל החיים או יקל משאם ע"י זה, ואין דבר קגם ועומד. רק הליפות לסצבנו כל הימים. — — —

— — — השיעול — בטבע שני נעשה לי וכל כך הרגלתי עמו עד כי לפעמים לא יזרע הלך עשתונותי. השעול עושה את שלו ואני רוקם מחשבות בטוחי ולא אשים אליו לב.

143.

11 אדר א', תרס"ו. רארוש:אויץ.

[להג"ל]

— — — מי יודע תוגת נפש משתפכת בהטון רגשותיה הלוהטים על רנבי כמור וקרח, אשר בין רגע יקפאו ויעמדו כמו נד? — — —

144.

ח'איויר, תרס"ו. ס"ב.

[להוריו]

— — — ואל תשית לב כי לא מצא מאמרי הן בעיני אחרים אשר הדבר נגע אל לבם. הן ידוע לך הטשל „Волка бояться, въ зѣсу не ходить“ אם לעולם נפחד להקניט את האווים עלינו לחדול מכתוב. ואנכי הן לא פרשתי ביש, ואם אחד קרא בעצמו כי עליו יסבל הדברים אשכו בראשו. לו החריש ואיש לא ידע. ואנכי התענגתי מאד מיה, כן בשעת כתיבתי וכן בשעת קריאתי, וכי זה יאסור לי להתענג מעט ולשחק מעט? וסוף כל סוף האם שקר דברתי? להם הכל מותר, הכל כחול, ולנו אסור גם להשהעישע בדברים, וכי מפני שאני סופר הפסדתי? להתאסף בעירנו ולשפוך לעג כמים איש על רעהו מותר, ואנכי לא אוכל לדבר בדפוס ככל העולה על רוחי? — — —

— — — היום הייתי אצל הפראָפֶּסור אייזוואַלד. וזמן רב התכונן בי ויתן לי רעצפט אחד לקחת ארבעה שבועות, וגם צוה לשהות בי

ויוסיפו רב יופי להאסיף. בן אקוה לעשות שער יפה להספר כנסת-ישראל אשר יוציא לאור ה' ראבינאוויץ מנהל עניני חובבי ציון. — — —

139.

כ"א כסליו, תרס"ה. ווארשא.

[להנ"ל]

— — — ה' רבינאוויץ יבקרני לפעמים ע"י השער אשר אני עושה לס', „כנסת ישראל“ אשר יוצאו לאור חובבי ציון. והראיתי לו מאמרו אשר העתקתי משפת רוסיא בשם „משיח בן דוד“ וישר בעיניו לתת לו מקום בספרו בתור פעליעטאָן. — — —

140.

ד' דחנוכה, תרס"ו. ווארשא.

[להנ"ל]

— — — בשובי מסלאוויטא כמעט כלה עובני השעול וגם פה מתחלה הי' כל כך קל ולא לפעמים עד כי לא שמתי לזאת לב, ונסמכתי על דברי הדוקטורים מסלאוויטא וגם על דברי ה' ב. כי שעול קל עם לחות עתה דבר הרגיל אצל הרבה אנשים, וזה איננו נוגע למחלתי אשר עברה כלה סכתי החזה, ובהתחוק גוי ובהמשך העת יעובני גם השעול הקל הזה, וסמים למרפא לא יועילו פה מאומה. — — —

— — — ובאמה הן בעל כרחי לא אגרש את השעול ממני, והסמים יועילו רק כי על ידיהם יהי' עלי להזהר ולהשמר מדברים רבים, ודברים רבים יזיקו לי, אשר עתה בכל דרכי חיי וכלכלתי הנני כאדם בריא, והאות ע"ז, כי מעת שובי מסלאוויטא עד הנה לא נתקררתי אף פעם אחת, החת אשר בשנה העברה בעשותי עצות הרופאים, היתה ההתקררות דבר השכיח אצלי. — — —

141.

ר"ב סכת תרס"ו. ווארשא.

[לה' ל. שיינהויז]

— — — בטח קבלה מכתבי הקטן אליך ושם הודעתוך חפצי גם אני כי תבא במספר סופרי „כנסת ישראל“. ע"ד תכנו השבתי למותר להודיעך, כי תקבל בקרוב פראספעקט בפרטות. רק מדברין אשר כתבת „להקריב לו דברים של טעם לחבב את רעיון הלאס“, הבינותי כי הכנסת ראשך ורוכך והקדשת עטך רק לפלפל בעניני „הלאומיות“, אשר כבר יצא מאפנו והיה לזרא לכל קורא מכ"ע, — היו ימים ויססור איש הרוח כמעט את נפשו להוכיח, כי השמש עוסדת והארץ סובבת. דבר בעתו היה. אך עתה לשחוק יהיה אם יוכיחו חוקרינו בלי הרף כי הארץ סובבת, כי מה ישמיעונו וכולנו יודעים את האמת הזאת. ואם תאמר כי בינינו עוד לא רבים יודו „בלאומיות“, הן גם המון העם באירופא הנאורה לא יודה כי הארץ סובבת, ומי ישים לזה לב? אך חלילת לי להורות לך הדרך תלך

זאת אם יופיע השמש ביום אז אין זכר לטיט ורפש. ובעירנו לא יחרכו פני האדמה אחר הגנים במשך ימים אחדים. ולכן אקוה בישע אל לשבת פה בימי הגשמים עד כי יבא הקפאון בעירנו, היינו משך שני ירחים בקירוב, וכאשר תודיעוני כי החורף שורר בעירנו יזו אשוב אליכם, כי בעת ההיא טוב האויר בעירנו, כפי זכרוננו בשנה העברה. — פה עתה הימים ימי אור שמש, ואוכל גם לשוח בגן העיר מעט ביום. — — —

136.

י"ח כרחשון תרמ"ו. ווארשא.

[להנ"ל]

— — — הנני שבע רצון מחבלי כי לא יחסר לי דבר, וכנראה טוב יהיה לי לבלות פה ימי הגשמים ואף כי בימים האלה ירדו סטרות עוז זרוחות נושבות; ככל זאת לא ישפוך העצב את רוחו על כל בשר, ואין מעמד לרפש וטיט ברחובות קרת, וכמעט יחס השמש ויצאו האנשים לשוח בגנות ופרדסים. לפי השערתו כבר הסירו העצים בסביבות עירנו עליהם מעליהם, וחשופי עפאים וישיטו ענפים יבשים לכל רוח, כשלים עצמות אדם בעולם התווה, — לא יבן פה עוד תפגשנה העינים צבע הירקרק, צבע השלום. לרגעים ירחפו עלים בלים סביב עץ יולדתם טרם נפלם על הארץ, בכני יווה טרם עובם קן הוריהם לשוט ברחבי תבל. עוד תחיה השושנה כערוגות מטעה, ואף בי זיוה נצמת מזני קור ליל, עוד יפיה בה וקסם על שפתותיה, כאשר יקאו עקבות יפי הנוער גם בימי שיבה, ולכן אוכל לבלות פה הימים האלה כרוח נכון ובחקה, כי משלחת מלאכי הבעיר תעבור ועדי לא תגע לרעה בישע אל, כי זה משאלות לבי עתה, להנצל מצנים פחים הקשים לי, ואשר סבלתי ונשאתי עולם בשנה העברה. — — —
— — — הייתי בבית ה' סאקאלאו והשתעשעתי שמה זמן רב. הוא ידפם את מאסרי „העינים“ עם ציורים כאשר אשלחו לו מעורי. גם ידפם את שירי הגדול „התקוה“. — — —

137.

י"ח כרחשון, תרמ"ו. ווארשא.

[להנ"ל]

— — — כנראה אשב פה עוד איזה עת ואולי אתמהטה יותר מכפי השערתו, כי באמת אם רק אשתכר פה להוצאותי אין לי סח למהר לנסוע לעירי, כי לא יחסר לי פה דבר, ולכן אין לדאג כעת אודות המקום אשר בו אעשה מלאכתי כשנבי אליכם אי"ה. — — —

138.

י"ד כסליו, תרמ"ו. ווארשא.

[להנ"ל]

— — — בעבור „האסיף“ אני עושה ציורים קטנים בתחלת כל סדר ובתוכם יבאו שמות הסדרים, כמו: סגורים, שירים, וכדומה ושנים גסרתו

ראיתי כמוהו, גם סופות אשר הפילו עצים ואז נתקררתי עד כי הרגשתי כאב אנוש ודקירה בצדי השמאלית, ויצוה הר"ר להוציא דם מצדי ע"י יש באנקעס לפנוע הדלקת. ואף כי סרבתי ומאנתי; בכל זאת אִים עלי לשמוע בקולו ואהן גוי למכים ושכבתי עלי ערשי שלשה ימים עד כי חלף הכאב ושכתי מעט, מעט לאיתני. ע"י הסבה הזאת הדלתי אווה ימים לשתות קומים, ואח"כ החלתי עוד הפעם לשתות. מני אז עד היום מצב בריאותי הולך לטובה וגם בפני נראה כואת, כי הקומים והמאכלים הטובים במעוני יעשו פעולתם, רק צד לי כי זה כשמונה ימים לא חדל הגשם והעבים ועלינו לשבת כל היום כלואים בבית, ולולא האוורחים האחרים אשר יתאכסנו אתי יחד אז בלינו כל הימים בעצב מבלי כל פעולה. תקותי כי עוד יטהר האויר ולולא זאת אז כבר עיבתי את סלאוויטא. כי אין אני רואה פעולה גדולה משכתי פה. ההוצאות גדולות מאד עד 100 ר"כ לחודש, ומה מצאתי פה? אויר נקי יש גם בסביבות עירנו ותחת הקומים יועיל גם החלב. ובכל זאת אם יטהר האויר אשב פה עד שני חרשים. הר"ר פיליפאוויטץ (היושב אצל תאלובינסקי) בא לפה והייתי אצלר, וייעצני לשבת פה זמן רב כי אז ארפא רפואה שלמה, ויצוני לשתות גם חלב לא רק קומים, ולבלי לקחת שום סטי סרפא. בהיער לא נדע עצב כי רבים ההולכים שמה לשוח. יש טהעאטער בארות סוסים. יש להקת מחצצרים בחצוצרות כלי טעם רויה. יש צדיקים חולים שותים קומים וסביבם חיות הקודש ועוד ועוד. רבים נסעו לביתם מפה ע"י הגשמים, אך רבים עוד יבאו למצא פה. תרופה. — — —

134.

ה' אלול, תרס"ה. סלאוויטא.

[להנ"ל]

— — — עתה אוכל להודיעך כי לפי השתנות מצב האויר פה לטובה נשתנה גם מצב בריאותי והגני שלם בגופי ושכ לאיתני. הקומים יראה פעולתו עלי לטובה גם האויר טוב מאד, ולכן גמרתי בדעתי להתהססה פה עד סוף חודש אלול, כי כאשר נקוה יהיו הימים האלה ימי אורת והום. — — —

135.

ו' מרחשון תרס"ו. יואישא.

[להוריו]

מאד שמחתי ביום אתכול על סכתכם היקר, ומאד אודה לכם כי הסכמתם לשכתי פה כעת, כי זה כל חפצי לכל נפרד בדעותינו תמיד כאשר עד הנה. עתה אנה לכם על סכתכם ואחרי כן אודיעכם סכל אשר אתי. לפי סכתב הי אברהם יודינו הי' בראדושקאוויץ גם שלג, ולפי סכתבך ג"כ האויר שם במצב רע ולכן לא אתחרט כי ע"פ רגש פנימי נסעתו לוארשא. כי פה אף אם ירדו ג"כ גשמים בכל לילה, בכל

בפני נראה כי מצבי הוטב ; בכל זאת בעיני כל זה אך פעולה החפץ של
 אזה אנשים להבנות מחורבנם של אהרים, ולא כהתהלה אשר יצאה
 לסלאוויטא ע"פ תכל כן הוא באסת. פה מקום טוב רק ליושבי כרכים
 אשר אויר נקי יקר בעיניהם מכו ורחוק מפנינים מוצאו, להם נאה ויאה
 לישבת פה להנפש מטרדנה עיר גדולה ולהחליף אויר מעופש על אויר זך ;
 לא כן לי, כי גם בשבתי בביתי היה לי אויר טוב במסבי עירנו, ואם כי
 לא כל כך קרוב, אך לא מעבר לים, ומפעלה'ת הקומים עוד לא אדע
 בפלאותיו, ולפי דעתי לו הוציאו כבית הוצאות גדולות כארה, כי אז יכלו
 להשיג בעבורי גם חלב־צפרים (במאמר ההמון), וכן ידברו גם רבים
 היושבים פה, ובכל זאת רבים מאד הכאים הנה להרפא עד כארבע מאות
 איש ויותר. והנה לא אבחישי, כי בכל זאת אינני מתחרט על אשר
 נסעתי, יען כפי הנראה וכאשר אקוה אתקן פה בריאותי. — — —
 — — — בנוגע לזמן ישיבתי פה לא אדע בעצמי כמה, ולעצתכם
 אהכה. לפי דעתי אם יתן ה' אויר טוב ונקי או עלי לישבת פה עוד
 בחדש ימים, בי לא טוב הדבר להתחיל בשתית קומים ולעובו
 בהתחלה. — — —

— — — מקנא אנכי בהצדיקים והרוקטורים אשר כאן לפה להרפא
 ממחלתם, כי הוצאותיהם מושבות להם שבעתים. להראשונים ילכו גם פה
 חולי הנפש ולהאחרונים־חולי הגוף, וכולם מכלים פרוטה מן הכיס. לא
 הרחק ממעוני יושבת אשה כבורה נכירה ממאסקוויז עם כל בני ביתה,
 ולפעמים אנחנו משוחחים יחדו, כי יודעת היא את ה' קויפמאן ואוהבת
 חכמת הציור, ולפעמים אשב בביתה, ובשבוע העבר חלטה אחת מבנותיה
 ויבא הד"ר מפה לביתה לבקרה, וישב שמה, ותספר לו אודותי וע"ד
 כשרוני. והד"ר יודע אותי, כי הייתי אצלו שתי פעמים, ובמרוצת
 הדברים אמר לה: לא רק כי אסור לו לישבת בפעטערבורג, כ"א גם על
 ספת הארץ (לאנדקארט) אסור לו להביט על מקום פעטערבורג". כן ספרה
 לי האשה אחרי כן בהיותי בביתה. כנראה יהיה עלי להפרד מפעטערבורג,
 כי כן עצת כמעט כל הד"ר. — — —

133.

י"ח מנחם אב, תרס"ג. סלאוויטא

[לה' ש. ציון]

— — — מלה נא לי כי אהרי שבתי פה שלשה שבועות עוד לא
 ערכתי אליך סכתיו. יודע אנכי אשכתי אך העצלות לכתוב אשמה בזה.
 והסתפק נא, וידי, בדברי המעטים האלה. זה לי שלשה שבועות כאתי
 לפה. בראשית בואי היה האויר טוב והיערות הסובכים את העיר מצאו
 חן בעיני, כי אוורם מבריא וטוב, ושמה התהלכתי כל היום. הד"ר מפה
 דאבשויעקי יעצני לשתות קומים, ומתחלה הראה פעולתו עלי לטיבה. אך
 בעבור שבוע ימים נשחנה פה פתאום האויר ויהי נשם וברד אשר לא

הולך שוכב בשנה הזאת למרות רוחי וקור והום יִצְוֹ תמיד, גם רוחות
 יסוערות עד כי לפעמים יגולו ממני ענג הטיוול במסביו עירנו. ואנכי כל
 ישעיו וחפציו עתה לשוח בנאות שדי ובסבכי היערים, כי אם לא עכשיו
 אימתי? ובוותר כי זה גם עצת הרופאים. נראה מה יהיה בירחי יוני ויולי,
 זאולי גם אעזוב עירי ואטע נגבה למקומות החמים בקרוב. — — —

130.

כ"א סיון, תרס"ה, ראדושקאוויץ.

[להג'ל]

— — — עתה אודיע לך חדשות אודותי. זה יותר משני שבועות
 קבלתי מכתב מה' קויפמאן לאמר: אם לא תכבד עלי הנסיעה לפ"ב
 או אהו דרכי שמה לביתו ויחיעצו אודותי עם רופאים מובהקים: איפוא
 טוב לי לבלות ימי הקיץ וישלחוני על הוצאותיהם. — אנכי עניתי במכתב
 כי הייתי בווארשא וכי שמה יעצוני לנסוע לסלאוויטא. ולכן שאלתי עצתם:
 אם כדאי לנסוע גם לפ"ב, או לעשות כעצת רופאי ווארשא, והנה כשכוע
 הוה קבלתי מענה מאת ה' קויפמאן, כי גם לפי עצת בנו הד"ר טוב לי
 לנסוע לסלאוויטא. וכי בקרוב אקבל מכנו שתי מאות רז"כ להוצאות
 הנסיעה והישיבה שמה. והנה כאשר אקבל הכסף לא יהיה לי דרך אחרת
 כ"א לנסוע, כי לולא זאת אהיה בעיני ה' קויפמאן כמתעתע. ועתה גם
 מבלי אשר קויתי ולא חשבתי נאלץ אהיה לאחוז דרכי לסלאוויטא לערך
 בימי ר"ח תמוז. גם זו לטובה! ואולי אמנם אֶרְפֵּא שמה רפואה
 שלמה. — — —

131.

ז' תמוז, תרס"ה, ראדושקאוויץ.

[לה' ל' שוינהווי]

— — — גם אני מצאתי פה מרגלית טובה, הלא היא העתקת ה'
 זאלקינדסאהן "רם ויעל" מחזיוני שעקספיר לשפת עבר. הכחבר הזה נודע לי
 מספרו "ויגרש את האדם" העתקתו כס' מילטאן, אשר לא ידעתי לו י'
 ותהלה בקראי אותו כפ"ב, ושפתו אתו גם בהעתקתו זו, מבלי שום דמיון
 בכלל להמעתיקים האחרים אשר לא יגיעו עד קרסוליו. — — —
 — — — לא חדשתי מאיכה בשיר בימים האחרונים, ולכן לא אוכל
 לסלא הפצך לשלוח אליך שירים, כלבד העתקתי שיר קטן משפת אשכנז
 (שיר הצידים) אשר איטיהו פה לפניך. השיר הזה נעתק ע"פ משקל הנגון
 אשר בו יושר בשפת אשכנזית ורוסית למען יהיה כמרו גם בשפת עבר,
 ולכן אין בו חרוזים, כאשר כן אינם גם בהעתקה דוסית, רק מספר
 התנועות והנגינות. — — —

132.

ט"ו מנחם אב, תרס"ה, סלאוויטא.

[להורווי]

— — — האמת אגיד, אף כי ת"ל אני מרגיש א"ע יותר טוב וגם

הדרך לבל ויזקו לי, וגם לא אוכל לתת אמון באויר עיר גדולה כווארשא
 כי יהיה רפאות לבשרו, אחרי כי הרופא אמר לי כי ארחק מעיר גדולה
 במטחתי קשת וירא אנכי למרות מצותו. ומלבד כל אלה הן פה אבותי יחידי
 יפקדוני לרגעים וכל מיטלות לבי ימלאו ובנגוע למנוחה וכלכלה אין לי
 להתאונו מאומה. ושי זה יוכל לשמור שם צערי כמוהם? — — —

126.

א' ה'ת"ס פ"ח, תרמ"ה, ראדזשאניץ.

[להנ"ל]

— — — הפעם נאמן מאד שם חג"האביב לחג המצות, כי עם החג
 בא גם האביב ויפיע על עירנו ממרומי שהקים מהורים, ואזו באו גם
 תקוה ונחתם לדבבי אשר היה כלוא בחדר במשך ימי החרף. ואף כי עוד
 לא הוקלה מהלתי וחלישת הגוף עוד לא סרה מעלי, בכל זאת אורו עיני
 ורחב לבבי למראה פני תבלת השמים ומאיר צחצחות חום ומשוב גפש,
 אשר ישביעו ערן עתה את כל היקים ואף כי אותי. — — —

127.

ב' ד' ניסן, תרמ"ה, ראדזשאניץ.

[להנ"ל]

— — — ימים אחדים התענגתי על ברכי הטבע כימי החג והנה אחר
 כן שבו העבים והשלג נפל למורת רוחי ואהי סר וזעף, ואכתוב שירה
 חדשה קטנה אשר אנכי שולח לך כזה. אמנם אחרי כן ביום אתמול
 התענגתי עוד הפעם בצאתי לשוח כל היום, והיום נחבא עוד הפעם
 השמש בסתר עבים, ועלי לשבת ביתה. — עודני חלש ורפה כח ולא אוכל
 להרחיק לכת בדרכי לשוח, אך בכל זאת אדגיש כי האויר יביא לי
 רפאות ותעלה, לו רק הואיל אביר הטבע לענגנו בומי אורה וחום צח
 תמיד. — — —

128.

י"ט אייר, תרמ"ה, ווארשא.

[להריון]

— — — מרדת הדרך לא הזיקה לי ואולי עוד הועילה. כי עתה אני
 אוכל ושותה כבני אדם ושוב לי עתה מן העת אשר עזבתי אתכם. גם
 השעול בלילות הוקל, אף כי עוד לא ירפני. אך אקוה להחל לעשות כאשר
 צונו הרופאים בשובי אליכם בקרוב, כי פה אין שום הדבר להחל להתרפאות
 ע"פ עצותיהם, המיסרות על מוהר האויר בעיר קטנה. — — —

129.

ב' סיון, תרמ"ה, ראדזשאניץ.

[לה' ל' שיונהוין]

— — — כיום שובי כווארשא הוטב מצב בריאותי ועוד תקותי כי כי
 בימי הקיץ אמצא רפאות תעלה ואשובה לאיתני כאחד האדם. רק הקיץ

כי עודני חלש, אך מרגיש אנכי עתה כי בריאותי היטב מיום אל יום. — — —

122.

כ"ב בסיון, תרס"ה. ראדושקאוויץ.

[להנ"ל]

— — — היום קבלתי חמשים ר"כ מאת ה' קויפטמן מפ"ב, ולפי דבריו בנו, הר"ר קויפטמן, אסור לי עתה לנסוע לפ"ב, כי האייר שמה ידע ומויק לבריאות, וכותב כי החיים יקרים יותר מכל מטרה ותכלית. — — —

123.

כ"ג שבט, תרס"ה. ראדושקאוויץ.

[להנ"ל]

— — — שלשום הייתי במינסק בלויית אמי תחי' לרוש ברופא ורואיתי פני הר"ר עליאשבערג והוא נתן לי תעודה לשלחה להאקארעמא, כי עוד לא אוכל לנסוע וישלחו לי תעודה ששם לשבת פה. ועל שאלתי לנסוע בראשית ימי האביב לווארשא ענני, כי לא טוב הרבר, כי עלי להזהר מפני עיר גדולה תמיד, ובעיר קטנה לעולם האייר טוב יותר. — — —

124.

י"ב שבט, תרס"ה. ראדושקאוויץ.

[להנ"ל]

— — — במכתבך תברכני כי אשוב לאיתני למען אוכל להגיע למטרתי וכו'. מכבר רואה אנכי כי הנך זוכר את מטרתי מבלי כל היסח הדעת ממנה, ותשכח כי הבריאות לחוד ומטרה לחוד. המשורר הרוסי אומר: Жизнь для жизни ופירושו: החיים נתנו לנו למען גתיה. זו היא המטרה שאין למעלה הימנה. ואך למותר לנו להתמלסף: מה תעורתנו ומדוע נוצרנו. כל זמן שאנו חיים וקיימים מטרתנו: החיים, ולכן למותר אחשוב מה שאתה מוסיף תמיד: למען מטרתי וכדומה, ואקצר, כי די לתכימא ברמיוא. — — —

125.

י"ז אדר, תרס"ה. ראדושקאוויץ.

[להנ"ל]

— — — צדקת, ירירי, כי עיר קטנה מלאה רפש ומדמנה בימים האלה, ואמנם כלוא אנכי בכיתי ולא אצא, יען כי האייר רטוב ולא והשלג אך לאש לאש ימס לטיס, וכי יודע ער מתי עוד ילחמו החורף עם האביב, ובין כה וכה ידה קטל מלא מים כדם חללים, ואולי עוד גם אחר חג המצות לא יחרבו פני הארסה; וכדי להעיר בקרבי משטמה לעיר קטנה בימים האלה, אשר רוחי שואף לשמש, לאור וחום, לבי יחלום מנגינות צפרים, מהרי חמד ומשדות ירקרקות, א"ר כל אלה כמו עדן גן אלהים ברוח דמויני והכרובים שומרים פתחו לבל אקרב עוד אליו; ובכל זאת קשה עלי לעזוב מקומי לנסוע ווארשאה, יען כי אפחד מטרדות

וביותר כי על פי הרוב שירי־הניון (לירישע געדיכט 3) הם הישתכחות הנפש
 וטעוף הרגש, אשר או לא יגבלו אותם כל חק וכלל, וביותר בשירים
 הנבראים במשך חמש ועשרים שנה, אשר או לא נתפלא לראות, כי המשורר
 בעצמו משנה דעותיו ומשפטייו או לפי רוח העת והמקרים או לפי הזפתחות.
 שכלו ומדעיו (כזאת נראה בשירי גארדאן ולמותר להביא ראיות) ואו הן לא
 נדע באיזה שיר צדק המשורר ובאיזה החטיא המטרה. אך באמת לא נשים
 לב לזה ושניהם טובים, אם רק נביט עליהם כעל שירים, לא כעל דעות.
 ספרי הפילוסופיא והטבע, — — —

120.

י"ח השני, תרמ"ה, ראדושיקאוויץ.

[להג"ל]

— — — בדבר מהלתי הפנימית אודיעך כי לאט לאט תעובני, אך
 עד היום לא אוכל להגיד כי שבתי לאיתני בשלימות. הודות לאל כי רואים
 אנחנו פרי בעמלנו אשר עמלנו לתת לי רפאות תעלה וישע, ובענג לב
 אראה כי יש תקוה להיות בריא אולם בימים הבאים, ומחלות כאלה לא
 תעובנה חיש מהר את אשר אחזו בו, ולכן לא אתאונן על כי אבדתי עת
 עד הנה, כי אם רב לי לראות כי הימים הבאים יביאו לי מרפא בישע
 אלהים. לפ"כ עוד לא אסע ויהי מה יהי, עד אשר ארגיש כי אין כל פחד
 נגד עיני, כי פה ת"ל לא יחסר לי כל ועלי להוהר ולהשמר באופן
 היותר אפשרי. — — —

— — — יריד יקר! אל נא כה תדאג לכשרוני על אשר לא אצער קדימה
 בימים האלה. האידעאל שלי עתה רק: הבריאות היקרה לי גם מכשרוני.
 אם אהיה איש באחד האדם, בריא ושלם, או לא אוכל עוד להתאונן על
 החיים גם בלעדי מטרה רמה; לא כן אם אהיה חלילה איש מכאובות וידוע
 חולי או הבלי הכלים לי כל מטרה וכל כשרון, ורק אז אתאונן על
 החיים. כן אם תלך שנה אחת לאברון עוד לא אוכל לומר כי רבה אַגְדָּתי,
 כי בשובי לאיתני אוכל לרדוף ולהשיג, ורבים, רבים בהאקאדעמייא כבירים
 ממני לימים; רק יתן ה' כי אוכה בחיים של בריאות ושלות הגוף, או לא
 אתאונן עוד לעולם. — — —

121.

ב' במיון, תרמ"ה, ראדושיקאוויץ.

[להג"ל]

— — — אודותי אוכל להודיעך כי בישע אל למושעות מצב בריאותי.
 הוטב. סעת אשר הדלו הגשמים והסערות וקור וקפאון היה על הארץ
 ולבנת השלג כסתה כל אסמים, סעת אשר האויר נשתנה מרטוב ולח לקר
 ויבש ההלתי להרגיש כי כחותי ילכו ההך וטובים, ולוא לא יסור הקור
 מהר ממני נשם ורוח, או אקוה כי בקרב הימים אשוב לאיתני. קשה היה
 עלי. הצעיר בשנה הזאת, נאוירו הכשיל כמו נירוסף כל עצמו ועורקי, ואף

גם יהיה הצדק עם בערנפעלד' גם אז לא ניכל כל כך להאשים את גארדאן, כי בדברים כאלה ילך כל איש לשיטתו וכל איש יוכל לאמר: צדקתי בדעתי. צא וראה משוררים גדולים אשר חטאו לפעמים בזדון נגד ספורי דברי הימים (כמו למשל שיללער בהעלמה מארלעאנס אשר לפי דברי הימים נשרפה חיים בירי שונאיה כמכשפת, ולפי שיללער סתה מות קד שים בכבוד והור וככיבה רבי המלוכה ובהנים נוצרים וכאלה הרכה בשיוי חויון הלקוחים מדברי הימים) ובכל זאת יסלחו הטבקים את זדונם זה, יען כי לפי רוח השיר ולפי החויון ולמען הרבות ההתפעלות (עפֿעקט) ניתן רש"ז להמשורר לשנות מעט מן האמת בזכרים שאינם נוגעים לעיקר הענין, והדר המליצה והשיר מכפר על כל. ואם כמעשה שהיה כך, במעשה שלא היה (כי בערנפעלד וגארדאן מתחלקים בדעותיהם רק מה היה לו למדו אותם חכמים תכסיסי מלחמה תחת "אין קורין, אין פולין", ואין זה פֿאקט רק פלוגתא בעלמא, כשני פאָליטיקום המתחלקים בדעותיהם איך תהיינה תוצאות איזה דבר לשבט או לחסד) על אחת כמה וכמה. ובאיזה אופן שיהיה אין זה נוגע לעיקר ערך השירים, ואם גם המשורר יחטא במשפטו על איזה דבר לא יגרע מכבודו מאומה, כי כל הכא ללמוד כללים ומשפטים, דעות וחוקים משירים הוא בעיני כמציגה להכין לו בנר משי יפה אף נעים להגין מן הקור, או מבקש ממתקים לשכך רעבונו. ללמד דעות, לערוך ולשפוט כל דבר בדעת וחשבון, לדעת למודים שונים הנוגעים לחיי החומר והרוח, ע"ז יש ספרים רבים שונים הנחוצים ללמד; אולם השיר והמליצה הוא רק כתבלין למאכל. וע"ז זה לא יגרע ערך השיר מן הלמודים, כי זולתו כולם הם תפל בלי מלח, בלי מעט וריח, ובלי יופי וצורה, כמו המאכל בלי מלח ותבלין אשר הנפש היפה תכחל בו. המשורר ע"י רוחו הנשגב יפקח עיניו לראות ולהביט, ועיר אזניו להאזין ולהקשיב. יעיר כל חושיו מתרדמתם לחשוב ולשפוט; אמנם מה לראות ומה לשמוע, איך לחשוב ואיך לשפוט — את זה לא ילמדנו, וזה תלוי בכשרון רוהנו לפי התפתחות שכלנו, ולפי דעות כל אדם השונים איש מרעהו. די לנו כי המשורר הוא כקול אלהים המעורר אותנו מתרדמת החיים, לאמר: בן־אדם! פקח עיניך וראה, מה למעלה ומה למטה, מה לפני ומה לאחור, לא כל התכל היא בד' אמות שאתה יושב בהן, לא כל המדעים הם אשר תדע, ולא כל הנאעווא אצורה בקרקרך. פרוש כוונות כנפי נפשך, חפוש, הקור ותמצא עולם חדש וחיים חרשים. אך העולם החדש, חוג המדעים החדשים, גם הוא מורכב מדעות שונות, ובידך לקרב או לרחק כפי אשר יורך שכלך. תוכל גם ללחום בדעות עם המשורר מאיר־עיניך, ובכל זאת לא יפול ערך המורה בעיניך; כי כן לפעמים ינצח התלמיד את רבו באיזה משפט ודעה, אך על התלמיד לדעת כי גם הנצחון הזה מיר רבו לו, אשר פקח עיניו לראות לכל יגשש כעיר באשלה. אחת היא על כן אמרתי, כי לא ללמוד דעות ומשפטים נכראו השיר והמליצה.

זארהבים גם שונאים. ואויבים רבים אשר יכתרוהו ומגוהה ידריכוהו, ולא ידע את הטוב הצפון בהטהומה הזאת בשיבו אל נוהו לפנות ערב ורוחו זקבץ חיוונות היום לבנות מהם מגדלים, להעבירם בכור הבקורה לשפוט עליהם לפי התפתחות רוחו ולהרגיש על ידם את החיים עם כל מסבותיהם, אשר הם הם המורה היותר נאמן והיותר משכיל לרוח האדם, לו לא הייתי נאלץ לשבת בעירי לפי מצב בריאותי, כי עתה לא יכולתי להכליג על תשוקתי לנסוע לעיר המלוכה, למקום מפעל ומעשה ורגש החיים, ולא לשבת בעיר נרדמת ושקטה על שמריה, והשמרים ההם יתרבו מעת אל עת אם לא יבוא רוח חדש להריק את האדם מכלי אל כלי, מרגש אל רגש. כבר עלי לשבת תחת עור כשני ירחים, אך מוצא מי הרופא אשטור. — — —

118.

ו' תשרי, תרס"ה. ראדושקאוויץ.

[להנ"ל]

— — — זכרוה סופה לגלי הים כן רגשי תוגה לרוח האדם יבואו אתם חיים ורגש והתעוררות מתנוסה ארוכה. אכן עתה אוכל להודיע לך כי מצב בריאותי הולך הלוך וטיב, וכן העיר גם הרופא בעצמו אשר הייתי אצלו בשבוע העבר. ואקוה כי בעוד ירח ימים אוכל אי"ה לנסוע למחוז חפצי לעיר המלוכה. — — —

119.

כ"ז תשרי, תרס"ה. ראדושקאוויץ.

[להנ"ל]

— — — וכנוגע לבקורת ה' בערנפעלד ב"המגיד" עלי להודיע לך, כי לפי ראות עיני לא השפיל ה' בערנפעלד מכבוד המשורר גארדאן ומנועם שיריו אף כמלא השערה; רק הראה לדעת (לפי דעתו) כי גארדאן הטא במשפטו ע"ד נפילת ממלכת ישראל בידי הרוטאים, אשר לפי דעת גארדאן החכמים בעלית בן גוריון אשמים בזה, כי נתנו היתרון ל"אין קורין אין פולין" וכו' על למורי הכסיסי מלחמה ועל קישור האחדות בין בית ישראל הקרוע אז לקרעים, ולפי דעת בערנפעלד לא היו מועילים כלום וסוף סוף היו ישראל נופלים בידי הרוטאים כיתר הממלכות האדירות. והנה גם בזה לא נוכל לדעת עם מי הצדק, עם בערנפעלד או עם גארדאן, כי אמנם לפי עדות יוסף הכהן רק שנאת חנם בין הצדוקים והפרושים וכדומה היתה בעוכרוננו, ומן ממלכות הגוים אין להביא ראיה על ממלכת ישראל, כי אמנם גבורי יהודה הפליאו או כל גרי עולם בתעצמות עומו; ומי יורע אולי באמת, לו התאחדו כל ישראל יחדיו, לו למדו כולם ידוהם לחרב וחסיה, כי אז השיבו מלחמה שערה ולא נפלו כהיום הזה, ולפחות לו השבילו החכמים לראות את מצב היהודים כי ברע הוא ולעוררם לעשות שלום, כי אז הועילו ג"כ להסיר ידי רוטא מלשום שמת בכל קדשינו. ולו

הלילה לי לנסוע עתה לפ"ב, ולכן אהיה בפה בימי חג הבע"ל. רק אפחד מן הימים מעולפי אפל, גשם ורוח, רפש וטיט חוצות, הקרבים תמיד בקץ ימי הבציר בעור קטנה; כי אז לא אוכל לצאת לשאוף רוח צח. גם בבית שורר או העצבון, ולי נחוץ עתה לשוב זמן רב ולבלות עת כענג ולב טוב. ובכר השבתי מחשבות שונות לנסוע על ימין ועל שמאל לאיזה מקום טוב; אך שבתי נחמתי ואשב על מקומי בבית הורי הדואגים לשלומי ולא יאצלו ממני כל אשר בכחם לעשות ולא יחסר לי כל טוב. — — —

117.

ב"א אלול, תרס"ה. ראדושקאוויץ.

[להג"ל]

— — — התולדה בעירנו וסביבותיה, אחרי ימי סגריר ורוח, שבה לתחיה והשמש יאיר ויחמם לארץ ולררים עליה כעל הכלת הרקיע מדי יום ביומו. גם רוחי ולבי שבו להתענג על ברכי התולדה בארצות החיים, ולמשיב נפש הוא לי עתה רוח צח שמים; לוי תוסף חטבע תה אורה ושמחה עוד בימים הבאים או במהרה אשוב לאיתני כבתחלה, וגם עתה מצב כרואתי הולך וטוב מדי יום ביומו. ובכל זאת אשב בפה עוד זמן רב כשני חרשים. בשבוע הזה קבלתי מן האקארעמיא רשיון לשבת פה עד הראשון לחודש נאיאכר. — — —

— — — וויילענטהאל נסע בשבוע העבר לפ"ב, וצר היה לי כי לא אוסיף להתענג בחברתו כדרכי לפעמים, לשמוע קול האגאן המנצח בנגינות תחת אצבעותיו המהירות ובחברתו לעלות הרים ולרדת בקעות, לדבר על גוי ועל אדם, על הטבע ועל החכמות על העתיד. ההנה והעבר, וביותר על גדולי חכמי השיר והנגון והוצאות פרי חכמתם. האיש הזה מצא חן בעיני מאד, וביותר כי רחוקה מלבו כל גאווה או אהבה עצמו, ואוהב ישראל הוא באמת וכתמים. פעם אחת, עת הרחכנו לדבר ע"ד רדיפות היהודים ברומיניא, גירושם מן הכפרים, והחקים כברלין ואמעריקא, וכנהוג עלה זכרון גרוש ספרד ויתר אכזריות ההסטוריא על לבבנו; אז אמר כי בכל זאת מקנא הוא בעם ישראל, ברוח החיים הכביר האצור בו, בתעודתו הנשגבה בין העמים הרודפים אותו חנם, ובהכשרונות הנפלאים הנטועים בו עד כי כל כלי יוצר עליו לא יצלה, ובכל חפץ לבב היה רוצה להמנות במספר הנרדפים ולא במספר הרודפים. ותמיד יחזה עתידות טובות לעם ישראל בימים הבאים. — — —

— — — הערים הקטנות תקטינה גם רוח האדם לבלי ימריא לכרום. הן אמנם טובה המנוחה אחרי המון תשוואות ערים גדולות, אך לא לארך ימים. ימים וירחים יחלופו ולא יתנו ענין לענות בו, והרוח נדרם בייכתתי הלב מבלי התעורר לקול שאלות היום והחיים. בערים גדולות יקצוף האדם עד מאד על השאון הסואן ברגש באזניו כל היום, על המון הברים

114.

כ"ם סתם אב, תרמ"ד. ראדושקאווץ.

[לה' ל. שינהויו]

— — — זה לי כשלשה שבועות אשר פגעני הקור בשובי מסיניסק לעיר מולרתי לילה, ותתקפני קרחת קרה גם שעול חוק אשר לא יהן דמי לו עד עתה, אף כי כחו ולך הלוך וחסר. מצות הרופא כבדה עלי כי אשמור נפשי מכל משמר, יען, לדבריו, החזה, חלוש, כי אחרול מעבוד מלאכתי כליל, כי אשוח בשדות וכיערים לשאוף רוח צה, כי לא אכהר לעזוב עירי לנסוע פעטרבורגה וכי אשמור לקחת רפאות תעלה אשר נחן לי. בראשית ימי מחלתי עזבתני האית האכילה, ואלך הלוך ודל בני ופני נפלו; אך עתה בעוד הברכה עצמה לאין אינים שבתני לאיתני כמעט כבתחלה, ואהי באחד האנשים, אך אשמור מוצא שפתי הרופא ואתמהמה פה עוד כהרש ימים. — — —

— — — יום הולך ויום בא ועירנו במקומה עומדת. הקיץ כמעט חלף הלך לו ואתו ספו תמו כל ענג ועדן על ברכי הטבע היקרה. בין הערכים ינשב רוח קר ובלילה תשים הקרה טשטרה על פני ארץ, והדלתי לשוח לפנות ערב כמצוה עלי מפי הרופא, ורק ביום אשאף רוח צה שפים על דרכי במסכי עיר ראדושקאיוויץ. גם קול הקוצרות כמעט נדמה ועוף השמים לא עוד יתן במרום קולו בששון וגול כבימי האכזב והקיץ, עת התולדה תעדה כבלה כליה וכל צבאות השמים והארץ יחוגו חג כלולותיה, עת לב רגש ימריא במרום ורגשות החיים יפכו טיכיהם על כל אפסים, כסוהר נדמה לי הדר מושבי זה ימים אחדים, עת הגשם ירד מכלי הפוגות זאויר רטוב לא נתנני צאת החוצה, אך עתה שבה הבריאה לתחיה וזה לי ימי מספר אשר אחענג עוד הפעם בצאתי לשוח. כה הימים יחלופו זהירחים ינקופו ועוד כעט אעזוב את עירי ללכת הלאה על דרכי אשר התנה לי אביר טחוללי בחיים, אחרי אשר נחתי ואנפש מעבורתי בימי הקיץ. — — —

115.

א' דר"ח אלול, תרמ"ד. ראדושקאווץ.

[לה' ש. ציו]

— — — דע נא כי יש רגעים בחלות האדם אשר ינעם לו לומר: "אני אשא ואני אסכול ואמלט", מלשמוע אנחות אוהב ואלפי עצות ואזהרות אשר לא תועילנה ולא תוסיפנה לו טאומה. — — —

116.

ב' אלול, תרמ"ד, ראדושקאווץ

[להנ"ל]

— — — אדות מצב בריאותי אודיעך כי הוא הולך הלוך וטוב; אך בכל זאת-מצות הרופא חזקה עלי כי איב על מקימי עוד בשני חדשים,

גם מקרי ימראפל, אך רק או ינעמו לו הזכרונות האלה אם על הצרות והתלאות האלה נגה או אף קו אחר מאור השמש. ולפחות אם בעת ההיא כבר התפתחו כשרונותיו ושכלו והתקוה לימים טובים, לישועה ולנחמה, התקוה בת"יה, היתה שעשועיו ומבטחו בעת צרתו. האיש הזה בזכרו כעבור ימים ושנים את תלאותיו יזכור גם את הנחומות התקוה ויראה עתה כי צדקו דמיה באטרה לו או: „מנע קולך מבכי ועיניך מדמעה, ויש הקוה לאחריהך“, בזכרו אחרי עת רב את מצוקותיו יזכור גם את דמעותיו אשר היו לו או כצרי מרפא לשכר לבו. — אכנס תלאות ומצוקות אשר בעת מצצו לשד היינו ורוחנו לא הרגשנו כְּאֵן, אשר התקוה לא שעשעה רוחנו ורמעות בת עין לא טהרו עשתונותינו המסוכסכות ומבולבלות, מבלי דעת מכל הנעשה אזנו, מבלי להבין דעת וחשבון כן העבר, ההוה והעתיד; וזכרונות כאלה לא ינעמו לנו לעולם, ואם גם ינעמו לאנשים אחרים, אך לא לי, אם גם רבים ידברו אתי משפטים ויוכיחוני על דרכי, כי דבר זה תלוי בלב! — — —

— — — בשנה העברה הייתי כמי. ומעלות רוחי ורגשי לבבי כתבתי או על הספר, מלבד זכרונות אחדים לא מצאתי שמה כל יקר וכל נועם לרוחי וכן בשנה הזאת. ראיתי פני אחדים ממכירי ואתענג מעט בחברתם, ראיתי גם פני אנשים אחדים אשר בירם נפן גורלי בשנים המאושרות ההן. ולא אוכל לתאר בעט אמת מה הרגשתי אז; אך מעט התענגתי על דבריהם אף כי דברו אתי באהבה ושלום, יען כי ראיתי סביבי צאן קדשים באז כן עתה ירעו רוח, ועל לבי עלה הרעיון: מי יודע כמה כשרונות יעלו פה בתהו? לו לקחו את הציצים האלה מטקומם ויציגום לעין השמש המחמם והמחיה כל, כי עתה נתפתחו בשלל צבעים ושושנת יעקב היתה למשוש עולם ולגאון כל דור! — ופה? — אחוז בסבך רעיונות כאלה עזבתי מקומות שעשועי (!?) מלפנים וכלכתי ברחובות העיר ההומיה ההיא ראיתי בה אך תנועה נצחית ולא יכולתי לרעת תכלית כל התנועה ההיא, ורבים מהמתנועעים לא ידעו גם הם: מה ולאן שואפת תנועתם. — — —

113.

פ"ו מנחם אב, תרמ"ד. ראדשקאוויץ.

[להנ"ל]

— — — אודיעך כי המקרה הזה יאחו בעקב מקרים אחרים אשר יבואו לרגלו, כי לפי פקודת הרופא עלי לשבת עוד בערי הפרוות יותר מחודש ימים ולהתנהג כאשר צוני וא"כ נאלץ אהיה לעבור מועד ימי המסה בחודש אויגוסט, והלמודים יהיו עוד עלי למשא. אך מה אוכל לעשות ובשבתי בעיר מולדתי לא אוכל לסור מטעותי-ימין ושמאל, ולכן אענה: גם זו לטובה! — — —

יהודה ליב גארדאן בברכת החג ובעזבו ביתו נחן לי למזכרת אספת כל שיריו בארבעה חלקים שיצאו לאור מחדש. — — —

111.

כ"ד חשו תרס"ד. ראדוֹשקאוויץ.

[לה' ש. ציון]

— — — מה רב הענג אשר מלא אז כל חדרי לבבינו עד אפס מקום! מה רבה הפאָעויע אשר שררה בכל רגע טרגעי הלילה ההוא. ומה רב טוב לב התולדה, אשר האירה פניה אלינו ותשלח את הירח הנעים ללכת אתנו על דרכינו ולהשביע בצחצחות קיוו נפשנו! עבי ספיר השתעשעו במרומי הכלת הרקיע כלהקה יונים מעופפים, ואגן הסהר נשקף בהדרו בינימו וישפוך אור יקרות על עצי הדרך העומדים כרפאים ובני ענק ומתלחשים יהדיו לקול הרוח שיפוח, ותחתייהם יוצע צל על חלקת הדרך. והצל הרך והנעים הזה חבק גם הוא אותנו לפעמים בזרועות אהבה. הדומיה שררה בכל אפסים למען לא תפריע קול הנאהבים והנעימים טרם הפרדם. ישבנו יחדיו ונשוחח יחדיו וכה הוסיפו לבבינו להתלכד יחדיו עד כי בא הרגע אשר הפריד בינינו, וישאך על כנפי קיטור ורוח. אך מה הוא קיטור ורוח, מה הטה מרחק ועת מול אהבת לב ורוח? ותמיד אשוב לקרא דברי שירי כאשר קראתי כבר:

אַם קיטור וְרוח אֶתְךָ יִשָּׂאוּ,

אַם הָרִי בְּתֵר יִפְרִידוּ בִּינֵינוּ:

אַרְצֵנוּ לְגֹרִים עוֹד לֹא קָרְעוּ,

עוֹד אֶרֶץ אַחַת תַּחַת רַגְלֵינוּ!

אם יוכל כח העלעקטרי לרוץ מקצה ארץ עד קצהו מי זה יעצור גם בעד כח האהבה לבלי שבות מפעלותיו גם בהשנות העת והמרחק בין הנאהבים והנעימים? — — —

112.

ח' מנחם אב, תרס"ד. ראדוֹשקאוויץ.

[להג"ל]

— — — ידיד יקר! לשוא הפחדתני כי תדבר אתי משפטים על אשר לא הרביתי לדבר גבוהה על עיר טינסק. הן אמנם כי זכרונות יקרים שמה יקננו בראש כל פנה ועל כל חומה גבוהה, גם הדומן והרפש וביעו לי חידות מני קדם; חידות — כי אמנם חידה היא: איכבה יוכלו אנשים לחבק אשפתות ולהתגלגל תחת שואה בחפץ לב? ונפגאת היא עוד יותר: איכבה יוכלו אנשים הולכי על שתים הסוככים אותם לעובם תחתם טבועים בבוק טבלי להושיט לכו יד עזרה ולהוציאם לאור? אך גם המושיעים האלה טבועים ביון מצולת רפש הלב והרגש. מה אומר ומה אדבר? מלבד זכרונות אהדים ונער יכתכם לא יביאו לי כל יתר הזכרונות לא נוחם ולא עונג. הן זה כבר השמעתך דעתי, כי נעים לו לאדם להעלות ליל לבו

מה ממומה, ולכן טוב היה לו הסכמנו גם אנחנו להקדיש פרי הספר לבית המדרש, ואז בלי ספק נתנו על כל ההוצאות. אך חברי לא יאבו גם לשמוע מזה מאוסה, ולרעתם טוב יותר לחרול מלשוב אחור מחפצם ורצונם, ואולי הצרק אתם; כי אז הן נעבוד עבודתנו לא ע"י גטיה טבעית וזחפץ לב, כי אם למטרה אשר לא כל אחד מאתנו מוקיר אותה. מלבד כל אלה תתפרד מעט, מעט האחרות השוררת בינינו, כי אחרים אמרו שיהיה איוה איש ערב בדבר, כי עמלם לא יעלה בתהו וכי יודפס בלי ספק. ומי זה יוכל להיות ערב בדבר אחרי כי עוד לא הביאו כל פרי בעמלם, ועוד לא פתח הסמדר. הנה כי כן הדברים עתה, ועוד לא ארע מה יהיה סוף הדברים. ולכן כעת אל תוסיפו לשלוח לי ספרים, ואת אשר קבלתי אביא ברצות ה' בשובי אליכם, כי עוד כהרש ימים אתמהטה בפה. —

עתה אודיע לכם כי שלחתי לה' נ. סאקלאוו ציור לשער הלהות והמאסף אשר יוציא לאור, וטסתמא יכירחו לטוב, לעשות מטנו פתוח'ע, ולהדפיסו. גם שלחתי לו תולדות הצ'ר הפראפיסאר אפפננהיים, וענה לי וכי מאד מצאה חן בעיניו וירפיקה. — — —

108.

ר"ח סיון, תרס"ד. פנסטרהבורג.

[להנ"ל]

— — — ע"ד הריסת מחשבותי להוציא לאור תולדות מינטיפיורי לא אצטער, יען כי לא אויעל מאוסה, רק גם אתם אל תשיתו לב לזה. לחנם הטרחתי גם אתכם לשלוח לי ספרים, ואתכם הסליחה. מחשבה טובה הקב"ה מצרף למעשה. אולי בימים יבואו כאשר אגיע בעצמי לתור האדם המעלה במטרתו או יעלה יותר בירי להוציא מחשבות נעלות כאלה לאור עולם. כי חוק שכתתי לי וההרגל נעשה טבע: לבלי לשוב אחור אם לא יעלה הפצי בירי פעם אחת, ולכן לא יפול עלי לבי אף כי הפעם עלה הפצי בתהו. — — —

109.

ט"ו סיון, תרס"ד. ס"ב.

[להנ"ל]

— — — ביום אתמול נגמרו כל העקואמענים אשר הצלחתי עליהם, מלבד הנשאר לי להכין לימי המסה בחורש אוגוסט, והנני עתה הפשי. גם עבור מלאכתי בהעקואמען האחרון השנתי נומר טוב, № 3, והנומ' הזה ישאר אצלי עד השנה הבאה בחורש סענטיאכר בשובנו למלאכתנו. עתה כל מחשבותי רק להחיש פעמי אליכם. — — —

110.

י"ה סיון, תרס"ד, ס"ב.

[להנ"ל]

— — — ביום הראשון של חג השכועות הלכתי לברך את המשורר רי

107.

י"ט אדר, תרמ"ד. פ"ט ע"ב.

[להנ"ל]

הורים יקרים! ביום ו' העבר קבלתי מכתבכם בצירוף מכתב ידידנו ה' שוינהויו גם את הס' 'משה וירושלים'. וסלחו נא לי כי לא עניתי לכם עד היום. הגו את תודתי לשולח הספר, ויהיה בשלימות. אך בנוגע לעיקר הדבר עלי להודיע לכם כי החליתי לפסוח על שתי השעיפים אם יצלה בידנו להוציא הדבר לאור, מפני כמה סבות. ראשית: זה כחודש ימים אנחנו מתעסקים לעמוד על הבחינות בהאקאדעמיע אשר תחילתה בהמשה עשר לחדש מאי וימשכו עד הראשון לחדש יוני. ולכן כל אחד מאתנו טרוד עתה בלמודים הנפסלים בלינה. וגם אני עד עתה עוד לא כתבתי מאומה מן התולדה של ה' מונטיפיורי היו, רק קבצתי את כל הנחוץ לזה וקראתי אותם. והנה מצדי בכל זאת לא היה עכוב, אך העיקר כי בראשית הודש יוני יסע כל אחד מאתנו לבית אבותיו ואז הן תתפרד החבילה; ובשובנו כחודש אויגוסט או לא תספיק לנו העת להדפיס עד חג היובל שנית: מסופק אנכי אם נמצא מוצא לכסף להוצאת ההדפסה; ואף כי מראשית הייתי בטוח כי הגבירים בפה לא יתדלו לתת ע"ו ליום חג היוכל הגדול, כדברי ארו, אך עתה נשתנו הדעות מכל וכל. והסבה לזה אודיעכם כי בימים האלה היתה אספה גדולה אצל ה' קויפמאן ע"ד חג היובל של מונטיפיורי, ושם נקבצו באו כל גדולי העיר וחכמיה. ואחרי אשר נשאו ונתנו כמה לכבד שם מונטיפיורי ולהראות לו אות הודה בשם כל בני ישראל ברוסיא, נמנו וגמרו להקים בית מדרש תורה גדול, בשם 'ישיבה כוללת ברוסיא' ע"ש מונטיפיורי. ובקרב ידפיסו ההודעה הזאת במכתבי עתים ויבקשו את כל החברות בערי המדינה הנוסדות לכבוד לשם מונטיפיורי להתאחד עמהם בדבר הזה, ולקבץ גרבות רבות ליסוד הבית הגדול הזה. ופה כבר יש ע"ו יותר משלש מאות אלפים רו"כ. הרעיון ליסוד בית מדרש לרכנים גדול ברוסיא לא חדש הוא; זה כשלש שנים אשר ה' קויפמאן; מתעסק בו, כידוע לכם. ועתה מצא רק יתד להלות עליו את רצונו וסכה להוציא הפעו זה לפעולת ידים ע"י חג היובל של מונטיפיורי (כאשר אמר לי בעצמו), ואחרי אשר בביתו היתה האספה לא שנו אחרי דבריו וכנראה יקומו את הרעיון הזה. יהיה איך שיקיה הנה הפץ ישוב ארץ ישראל, אשר הלך עד עתה שלוב זרוע עם הפץ הכבוד והתארת ביום חג היובל, נתפרד עתה ממנו ותחתיו בא הפץ אחר: לרוכס קרן התורה והחכמה בארצנו. וכלי ספק ילכו כל הנחלים של הנדבות בעיר המלוכה אל הים הזה הרוורש כסף תועפות (אף כי מסופק אנכי אם תתאחדנה החברות בערי המדינה אל הם, כי שם הכה רעיון ישוב א"י שורש עמוק כבר ולא יעזבוהו), ואז אין תקוה כי יהנו הגבירים בפה כסף על הוצאת הדפוס. והנה כשאני לעצמי אורה כי טובה

אוהבי תהפכות ומדנים, אשר עינם צרה בכבוד חכריהם. אך נקיה כי יצלה בכל זאת בדינו להפיק הפענו ולהוציא מחשבתנו לאור. — — —

— — — עתה, הורים נעימים, אשאל מכם עצה בענין אחד, והוא: הסטורענט ווייבענטהאל הודיע לי בפה בשם דודו, כי יש את נפשם לתת לי מלאכה לימיו הקיץ הבע"ל לעשות ארבעה עשר ציורים לבית תפלה הנוצרים הקטולים, ויש ע"ז ישר" קצוב שתי מאות וחמשים ר"כ. ואף כי השכר טעער מאד לענת מספר הציורים, אך אין לדקדק במלאכתם להררם ולפארם, כי אם לעשותם במלאכה פשוטה, ויודע אנכי כי הייתי יכול לעשותם במשך שני חדשים או מעט יותר, וההוצאות על הכר והצבעים וכל הנצרך לזה היו עולים מארבעים עד המשים ר"כ. ובין כה וכה הייתי משחבר כשתי מאות ר"כ בקיץ הבע"ל, גם אטר לי ווייבענטהאל כי אפשר עוד יוספו כחמשים ר"כ, (נהנה צ"ר אחר לא היה רוצה בכל זאת לעבוד בעבוד הסחור הזה), אך אצלי הן חשבון אחר, כי מלבד זאת אהיה בעיר מולדתי, ולא אוציא ע"ז הוצאות רבות, גם כי לכבוד יהיה מן כל הנוצרים ושם עולם. אך העיקר אפחד אולי ידברו עתק עלי בעיר מולדתי ע"י זאת, והצדיקים הרואים קיסם בעיני חכריהם ואינם רואים קורה בעיניהם, הצדיקים ההם יאריכו עלי לשון, כי אצ"ר צלמים וכדומה; וכיותר אפחד לעלות על לשון הנשים הצנועות מחפשות חסאים, אף כי כל אחד יודע, כי חרשים ואמנים יהודים לא יחדלו לבנות בתי תפלה לנוצרים וכדומה; בכל זאת הדבר מוטל אצלי בספק ועוד לא עניתי לו בהחלט עד אשר אשמע לעצתכם. כי אתם תדעו יותר ממני אולי פחד שוא אפחד ואיש לא ידבר עלי רע. — — —

105.

ב"ה ניסן, תרמ"ד, פטערבורג.

[לה' ל. שיינהויו]

— — — ע"ד הענין בכלל רעיון "ישוב ארץ ישראל" רבות יכולתי לדבר עמך, אך אקוה בקיץ הבע"ל לשבוע שמחות את פניך. אמנם רע כי אינני מן הנוטים לקצה האחרון הבונים סגדלים באויר, ומן ה' ליל ענבליוס בספרו הרוסי, ואתו רבים מן הצעירים תלמידי בתי ופדרש למדעים. — — —

106.

ב' אייר, תרמ"ד, פטערבורג.

[להוריו]

— — — נודעתי להמשורר יהודה ליב גארדאן. ונס הוא יודע ע"ד תולדות משה והציורים ויבטיח להועיל בכל מה שיוכל. את הס' משה וירושלים תשלח נא קרויץבאנד, כי לא מצאתיו בפה. ואת הס' יהודית אבקש מווארשא כי ישלחו לי. ואמנם מעטים מאד ספרי עברית באוצר הספרים אשר בבית הכנסת בפה. וספרי אשכנז השגתי ככל אשר מצאתי, — — —

לחיי השר נ"י ואז אקוה כי כל איש המכיר ערך הדבר הזה לא יתהלך
 משלוח כל מה שיוכל, וביניהם אחרי אשר נשוב לך כל דבר בלי מגרעת.
 אקיה עוד לדבר אודות זאת עם ת' קויפמאן. — — —
 ה' ארו בקש ממני לכתוב לפעמים בהמליץ. כן בקש ממני
 למסור לידו את מאמרי העינים, ואחריו אשר אין עתותי בודי לכתוב אותם
 מחדש לכן אם תחפצו תשלחו לי מה ששלחתי אליכם ביחד עם יתרו
 הדברים אשר תשלחו. וכפי תחפצם תעשו. — — —

102.

[להג"ל]

— — — בשבוע העבר שלחתי אליכם סכתב חתום והודעתי לכם מן
 הרעיון החדש אשר עלה בלבי ואשר מצא לו נחיצות בלב תכנון, ועתה
 אודיע לכם כי ה' צעדערכוים הואיל לתת לי מן הנמצא בידו חסונות
 אחרות וספר אחד הנוגעים לחולדת מונטיפיורי. כן נתן לי מכתב אל הר"ר
 הרכבי, אשר קבלני באהבה ויבטיח להיות מן העוורים, ואקוה כי ברצות
 ה' דרכנו והאחרות תאמץ לבבנו אז נגיע אל מטרתנו, לכבוד השר הישוע
 יחי' ולכבוד תלמידי האקאדעמיה. מסרתי מודעה אודות זאת בהמליץ
 והבטיח להרפס. ומה שבקשתי לשלוח מן הספרים מסתמא ששלחו. — — —

103.

[להג"ל]

ד' הנה"מ פסח, תרס"ד. פנטעברויט.

— — — וע"ד הביאגראפיע של סיר משה מונטיפיורי נ"י אודיע לכם
 כי הייתי אצל ד"ר הרכבי והוא מצא לפני מקורים רבים בספרים ובמכ"ע
 הספרים מדברי ימי השר יחי' וגם ה' קויפמאן הכיר לטוב את הרעיון
 הזה, ויתן לי מכתב אל הר"ר דראבקין, כי יתן לי לביתי את כל הספרים
 אשר אבחר מן אוצר הספרים (ביבליאטעק) אשר אצל בית הכנסת בפה.
 גם ה' צעדערכוים נתן לי דברים אחרים. ולכן אקוה כי אשיג בפה את
 הספרים הדרושים לי, אך את הספר חמת דמשק אשר לא מצאתי עד הנה
 באוצר הספרים מצאתו עתה אצל ה' קויפמאן, והנהו ת"י ולמותר לי
 לשלחו. אמנם אשר שלחת את הארץ והמסע למאראקא ע"ז אורך טאר, כי
 לא מצאתים בפה. כן אשר כתבת לי מס' שארית ישראל כמעט למותר לי
 כ"ז נמצא בחמת דמשק. אך אורך גם ע"ז, ואעשה כעצתך לבקש סי'
 מושב ירושלים. — — —

104.

[להג"ל]

כ"ה ניסן, תרס"ד. פנטעברויט.

— — — לוא רק תוסף האחרות לשכון בין תלמיד האקאדעמיה כי
 אז נגיע אל מטרתנו בתכלית השלמות; אך יש אחרים כשאר שבני

שקצרו אחרים ולקצר במה שהאריכו. כמו כל מה שכתב ה' סאקאלאור ב"הצפירה" ע"ד מצב ב"ו באנגליא מאז ועד היום וכל עניני הפאליטיק הם למותר לנו, וטוב יותר לכתוב באר היטב מפעלות האדם הגדול הזה וכל מסעותיו הנעימים לקוראים. ואורות הענין הזה הייתי אצל צעדערבוים ויקבלני באהבה ורברתי אתו כל הערב בארבע שעות, והוא מלא שמחה סן הרעיון הזה ויבטיח לעשות לטובתו כל מה שיוכל, ודברר הוצאות ההרפסה אמר כי אף אם תעלינה ההוצאות עד לשני אלפים רז"כ (כי בחפצו להרפס על גיר יקר עקועטפליארים רבים מאד), ככל זאת בטוח הוא כי הרווח יהיה כמה פעמים ככה, ואם רק יהיה כל דבר נגמר, התולדה כתובה והציורים עשויים — אז בטוח הוא כי הנכירים יתנו על הוצאות ההרפסה ולא יתנו לחבור כזה לבלי ראות אור. כן הבטיח לדבר עם אחרים היכולים להועיל לנו בדבר העתקת הציורים במספר רב וכדומה. רק צר לנו כי לא עלה הרעיון הזה כבר, יען כי עתה נשארה עת טעמה עד הג היוכל, כי לערך בחודש אלול כבר עלינו להוציא לאור את החוברת הזאת ולכן נהיה מוכרחים לטהר במלאכה. אמנם העכוב היותר גדול הוא כי אין לנו חומר לבנות ממנו את הכנין הזה, היינו: נחשים לנו ציורים ותמונות פני כל האנשים אשר נסעו אתו במסעותיו וספרים רבים אשר נכתבו אודותיו להוציא מכל אלה את הנחוץ לנו. וכל הרברים האלה נחוצים לנו באיזה עקועטפליארים, למען אשר נוכל לתת לכל העוסקים בזה למקרא כל דברי ימי חייו, אשר בלעדם לא יוכל להיציא מחשבתיו בציור. לכן אהלה פניך, אבי, לשלוח לי את הספר "נסיעת מונטיפיורי למאראקא" בושארגאן שיש אצלנו, כן את הספר "חמת דמשק" מאת מרדכי אהרן גינצבורג, כן אולי תוכל להשיג ספר "ארץ" (לא אדע שם המחבר) ע"ד נסיעת מונטיפיורי לרוסיא ושבתו בוויילנא. וככלל כל מה שתוכל לשאל מהנוגע לדברי ימי חייו, ואחרי כן אשוב כל דבר בתודה. כן תבקש מאת ידידנו ה' אברהם סאכאר כי יזאיל לשלוח מאת הנמצא אתו תמונות פאטאגראפיות של מונטיפיורי, ד"ר לעווי, קרעמיא, וכדומה הנוגעות לנו, ואישיכן אליו נקיות בלי כל פגם. אף כי אישיג גם כפה איזה ספרים ותמונות, אך לא למותר יהיה אם יהיה יותר. את כל אלה תוכל לשלוח ע"י הסטורענט Вейхентах אם רק יסע בקרוב לפה. אולם אם עוד יתמהטה שם זמן רב אז תשלח על ידי פאסט. ואף כי העסק הזה יסריעני ממלאכתי איזה עת, אך כבר אמרו תו"ל, "במקום שאין אנשים השתדל להיות איש" והדבר הזה, אם רק יתן ה' כי יצא לאור כאשר נקוה, אז מלבד טובת הכלל יהיה עוד לכבוד לכל תלמידי האקאדעמיא היהודים. והוא דבר שהזמן גרמא ואין באפשרות להניחו לעת אחרת. ואחרי אשר כבר גמרנו בדעתנו לגשת אל המלאכה עלינו להשתדל לגמור אותה בני טוב, ולא להשאר על אם הדרך. — אקוה לתת מודעה בהסליץ ולבקש מכל איש לשלוח להרעדאקציע מכל הנמצא אתו ציורים ותמונות הנוגעים

קופטמן היה. בכלל הוא עתה מן הראשונים המתעסקים בזה לטובת ישראל, וזה ישים לו כבוד. — — —

101.

ס' נימן הרב"ר. פאפניטוב.

[להוריו]

— — — עתה אני עורך אליכם מכתבו זה להודיעכם חדשה אתה אשר נהיתה אצל תלמידי האקאדעמיה היהודים ואשר אני גרמתי לזה. והוא: אחרי אשר קראתי במכ"ע כי ההכרה "איחבי ציון" נו איש הרפסה חסונה פני טשה מונטיפיורי ברוב פאר והדר (את התמונה הזאת ראיתי ולא הפיקה ממני רצון והפריון על המדה בשכחה במכ"ע. והתמונה אשר נקוה להרפס במסכתהנו היתה טובה ממנה) והשכר מטנה הקדושו לטובת ושוב ארץ ישראל, עלה רעיון בלבבי לעורר את תלמידי האקאדעמיה היהודים לעשות גם הם מה ליום חג הכול הגדול, בעת מלאת מאה שנה לחיי השר הצדיק הגדול טשה מונטיפיורי, אחרי כי בעניני ציורים הן יתר שאת להם על איזה צירים בווארשא, ואחרי אשר מרכז הציור הוא פ"ב. ולכן עלה ברעתי להוציא לאור תולדות חיי השר יחי' בשפת קודש עם ציורים (איללוטראציאן) להיות חבור יפה אף נעים ולהרפסו ליום חג הכול בהודש חשוון הבע"ל והשכר ממנו נקדשו ג"כ לטיבת עניי בני ישראל על אדמת הקודש, לתמוך בימינם שם למען ויכלו לעבוד אדמתם ולמצא מחיה. ואחרי אשר הטרה נכבדה, גם אחרי אשר כל איש ישראל בכל קצו ארץ מלא אהבה וברכה לשם השר טשה מונטיפיורי, לכן בלי ספק ירבו או הקונים חבור נחמד כזה ויבוא שכר רב. כבוד היה עלי הרבר לעורר את תלמידי האקאדעמיה לדבר הנכבד הזה, כי מאז איש לעברו העו ואין אהדות ושלוש ביניהם, ואחרים לא ידעו עד כה מכל הנוגע ליהודים וליהדות; אך ככל זאת הצליח בידי לעיררם לדבר מצוה זאת, וביותר את המצוינים בהאקאדעמיה (כי לא כולם מיכשרים להביא תועלת בחבור כזה) ועתה כולנו בנפש אהת וברעה אהת מתאמצים להגיע אל מחוז הפצנו ולהוציא לאור החבור הזה, וחדשה היתה בשפת קודש בהיות הספר עם ציורים ממפעלות השר מונטיפיורי אשר ינעם לכל איש ישראל להכיש עליהם. מוכן מאליו כי מלאכת כתיבת תולדות ימי חיי קבלתי עלי, כי זולתי אין בהאקאדעמיה מי שיכתוב בשפת עבר. ואנחנו תפצים כי כל החבור יהיה יליד תלמידי האקאדעמיה ולא יערב זר בחוכנו, ונקריב עקועספליאר אחד מהודר לכבוד השר לאות הורה ואהבה מאת תלמידי האקאדעמיה העברים. ידעתי כי מלאכת כרדה עמסתי עלי, אך אקוה לאל כי יצליח בידי להוציא מתחת ידי דבר מהוקן, ושם השר יאמץ כחי להחל ולכלה מלאכתי. ואף כי יש דברי ימי חיי באיזה ספרים. וכן כתב ה' סאקאלאונו בהצפירה תולדות מונטיפיורי, אבל כולם לא יצלחו ל' א', כי עלינו לכתוב תולדות ימי חיי שתתאכנה עם הציורים, ולהאריך בסקס

לכבי, אך טרם אוציאן חוצה על הגליון עלי לשקלן בשקול הדעת לראות אם הובלגה לצאת לפעולת ידים. לוא הייתי חפשי ככל מלאכה ועבודה, כי עתה אחרת דברתי עם בת שירתי, אבל עתה ונחתיה, כי אדם אנכי ולא אוכל למלאנה כל רעיוני רוחי באחד. ובעת אשר אני לומד אז לא אציר, ובעת אשר אציר אז לא אשיר בשירים, ובעת אשר או עלי לעזוב גם הלמודים גם הכמת הציור. ומה אוכל עשה? תקותי רק כי ככלותי חוק למורי באקאדעמיה או אמלא את אשר יחסר לי עתה, — — —

100.

כ"ח אדר, תרס"ה. שטערבוני.

[לה' ש. ציון]

— — — ככלל צר לי לראות כי עוד בני עמנו דורשים סכל חכמה ומדע וכשרון רק טובת עצמם, וכל דבר אשר לא יביא להם תועלת מצד הלאום והיהדות (אף כי מיעיל הוא מצד השכל האנושי) יחשבוהו לסותר. הן יכולתי לשאול: האם רבות כתב שיללער מחיי הלאום האשכנזי בכל ספריו? הן רוב ספריו ושיריו לקוחים מחיי עם אחר, ובכל זאת מי יפגום עבור זאת בכבודו? וזוקאָווסקי הרוסי שאב רק ממעיני משוררו עם אחר, ובכל זאת מי יאמר כי לא משורר רוסי הוא? בלי ספק פישקין געלה עליו, אך הן לא כל איש זוכה לעטרה כזאת? יש רגעים אשר המשורר בעצמו ירגיש כי טוב לו ללכת בדרך אחרת, אך אין אונים הוא לשנות את כשרונו והלך רוחו. בעת אשר כלב היינע נתעורר רגש הלאום, סקר מוצאו, או יכל לקרא: סורו סוני, שירי רומא! תנו לי כבוד דוד ובשם הללויה אשפוך לב ונפש! אמנם לכו וראו: הרבים הם שירי הללויה אצלו? האם לא ישב עד לשיר לכבוד... לכבוד תיוני רוחו? — — —

— — — בלי ספק קראת במב"ע "המליץ", וידישעס פֿאַלקס־בלאַטש" ע"ד החג אשר חגגו פה בשושן־פורים, וגם אני הייתי שם. ומחזה גדול ונכבד כזה עוד לא ראיתי, כי היה חג יהודים במלא טובן המלה, וכל תלמידי בתי המדרש הגבוהים והאוניווערזיטעט התאחדו כאחים לטובת ישוב ארץ ישראל. כל הנאספים מלאו רגשי לאום ויהדות, ובעליצות נפש שמעו שירי פֿרוג ושירי י"ל גארדאן, ובקול הידר וכיס! הענישו כל פנית הבית. המשוררים גארדאן ופֿרוג יצאו על הבמה פעמים רבות לעליצות רוח כל הנאספים אשר הנחילום כבוד רב. בעת המחולות נאספו הסטודענטן לאולם אחר, וישירי שירי־לאום בשפת עבר ושוארגאן, ועל כפים נשאו את הארטיסטים וישקו אותם, ולעליצות רוחם לא היה קצה, ויעלו את ציון על ראש שמחתם, ויקראו: יחי היהדות והאחדות! ישון נפש היה לראות אספת עברים גדולה כזאת לתכלית קדושה, וסדר ומשטר שררו מתחלה ועד סוף, וכולם שבו לביתם שמחים וטובי לב כי את לטובה ראו ותקוות לימים יוצרו. הגבירים אמנם לא היו שם, אך ה'

בלב בני עמנו רגש האהבה להחכמות היפות, להפיץ הידיעות האלה ברכים, ואמנם רבים, רבים מאתנו, אשר לא ידעו עוד מאומה מהכמת הציור, לא יבינו מאומה לא מטרת מאמרי "העינים" ולא הכונתו. אולי צדקו, כי עוד לא הספיקה השעה לדבר על אודות ענינים כאלה, וטרם זה עלינו להפיץ דעת החכמות היפונות ע"י מאמרים קלים, וביותר להוכיח כי הדבר נוגע גם לנו. כי עוד לא חדלו בני עמנו לבקש בכל דבר תועלת גשמית ובוהר תועלת לאומית, מבלי דעת כי הישראלי הן אדם הוא, וכאשר הוא אדם בעל שכל וכשרון עליו לאהוב כל החכמות והמדעים, גם אם אין להם סמך וסעד בלאום הישראלי. כאשר הוא אדם בעל נפש ערינה עליו לדעת גם מן היופי והנוגים, לראות פלאות הברואה ומפעלות האדם גם בארץ, לא רק בשמים. והנה "הצפירה" מצאה לה עתה מהלכים ביותר בין הטון העם, ובאשר חו"ם לעת זקנתו אחז דרכו בדרך הקורש, לכן יאספו גם רבנים רבים את מכ"ע. ולצחוק היה לי פעמים רבות לקרות ב"הצופה" דברי אחד הדרשנים והמוכיחים כמו בערים הקטנות. ובאמת הן רבנים והטון העם וביטו בתמהון: מה ליופי ולנשגב במכ"ע עברי? הנכון לאדם להכניש בעיני חברו ולשפוט על סגנון? הנכון להגיד לצעירי ימים כי יש בעינים יופיוקסם נפלא...? הנכון להביא לעדה דברי המשוררים משיריאהבים...? וכדומה. מסכה הזאת שב חו"ם מדבריו ויפתח להביא דברים כאלה במכ"ע הקדוש. כי בהיותו בווארשא הגיד לי בעצמו כי מעת אשר פרצה המחלוקת בינו ובין מו"ל "השחר", מצא לו כשהי מאות קוראים מכת האורטורוקסים. מסכה הזאת יהרל ג"כ לדבר ע"ד ישוב ארץ ישראל בעת הזאת, טרם נשמע קול השופר הגדול להרותנו. — — —

98.

י"ב אדר, תרמ"ד. פעטערבוך.

[להוריו]

— — — אצל ה' קויפמאן הייתי בימים האלה לפעמים לא רחוקות ויתיעץ עמי על אודות ענינים שונים, וכתבתי לו הקדמה לאספת חבורי המשורר יהודה ליב גארדאן אשר הוציאו לאור על חשבונם, ולא ארע אם ידפיסוה. כי גם הד"ר קאנטאָר ועוד כותבים כזאת ואחרי כן יכתרו. גם כתבתי לו מאמר ע"ד העתקת התלמוד לשפת צרפת אשר הוא עיסק בזה. — — —

— — — צר לי, כי ה' קויפמאן עומד כנגד לועיון ישוב ארץ ישראל, תחת אשר הרעיון הזה מצא כסלות בלב כל גדולי עמנו וכל המשיכילים. — — —

99.

י"ב אדר, תרמ"ד. פעטערבוך.

[לה' ל. שיינהוין]

— — — דע נא, יקירי, כי מחשבות שונות העלינה לפעמים גם על

95.

ב"ם סכ"ז, תרס"ג. פעטערבורג.

[לה' ש. ציון]

— — — ראשית כל עלי להודיע לך, יקירי, כי כבר שכתו לאיתני הראשון, ולא ארגיש כל מכאוב. ומאד מאד אורך מקרב ולב על כי בה תקח חלק בצערי, ולכן עליך תהי החובה לקחת תמיד חלק בשמחותי אשר אקוה עוד להשיגן (אף אפס קציהן) בארצות החיים; אך בכל זאת עודני שיתה בכל יום מרמרא כפי מצות הרופא, והשתיה כרת הזאת תתארך עוד כחודש ימים. הרופא שלי הוא בן ה' קויפמאן, אשר הייתי אצלו פעמים אחדות, ועצתו אמונה כי בראשית ימי האביב עלי החובה לנסוע לעיר מולדתי לישאוף בימי הקיץ רוח צח בחוק התולדה, ולא את האוויר המשחת אשר בעיר הכירה. ולפי דבריו שניתי גם אשר לא נסעתי בכל קיץ וקיץ עד עתה, כי רק האוויר של פ"ב היה בעונתי. ושמחתי על עצתו זאת, כי כדברים האלה ידבר עם אביו איש חסדי ואן לא יפריעני עוד מנסוע בקיץ הבא אי"ה, וכן דברתי עם ה' קויפמאן (אשר שב סנסיעותיו) והוא מסמיק לי עתה די צרכי למען אוכל לקנות כל הנחוץ לי מבלי מעצור. ואמנם מרגיש אנכי כי המים המינעראליים האלה הם טובים לבריאותי. — — —
 — — — ות"ל כי בכל ימי שכתו בפ"ב רק עתה דכאני מעט הקלמאט בפה, תחת אשר רבים לא יוכלו נשוא אותו אף ימים אחדים, ועתה כבר הנני כאחד האדם, ומיום ב' העבר החלתי ללכת להאקאדעמיה ללמוד ולעבוד עבודתי מבלי מפריע. — — —

96.

ד' שבט, תרס"ד. פעטערבורג.

[להריון]

— — — ידידי ש"צ כותב לי בטכתו כדברים האלה: "מאסרך לא יראה אור בהצפירה כדברי חו"ס אלי אמש, מאשר טוב הוא עד מאד ולא לישראל הוא, ולא רבים יבינוהו כי נשגב הוא". אנכי לא אצטער על כי לא ידפיס חו"ס את מאמרי, באשר יוויע אנכי כי טוב הוא, ויבוא עתו לראות אור בסכ"ע אחר. וברצות ה' דרכי אעש מטעמים עוד כאלה וכאלה, אשר לא יבושו גם להיות לספר מיוחד. אך נפלאתי על המשפט אשר הרץ חו"ס, כי אחרי אשר טוב הוא מאד לכן לא לישראל הוא! א"כ הלילה לישראל לאכול בשר ומטעמים כי טובים הם מאד, ורק לחם ובצלים יכלכלו בקבתם. הלילה לישראל מדרוף אחר האשר כי טוב הוא מאד, ומקומו בשפל המדרגה אחורי התנור והכורים. משפט חרוץ! — — —

97.

ט"ז שבט, תרס"ה. פ"ב.

[לה' ל. שיינהויץ]

— — — מטרת כל מאמרי ע"ר הכמת הציור וכדומה הוא רק להעיר

הפרצוף" וכימים האלה משלחנו ל"הצפירה". את המאמר הזה העתקתי מתורה הפראעסער לאנדזערט המורה חכמת הנתוח בהאקארעמיא שלנו. ובלו ספק ידפיסוהו. — —

92.

ה' הנובה, ת"ס"ד. פעטערבורג.

— — אורות העקזאמענים בימים האלה עלי להודיעכם כי זה כשיבוע התקררתי ומצות הרופא חזקה עלי לבלי לכת להאקארעמיא (כי הימים בפה עתה ימי קור וערפל כבד, שלג וגשם חליפית, ואויר כזה איננו טוב לבריאות האדם) ולבל אעסול הרבה בטלאכתו. ולכן אני מוכרת עתה לשבת בכיתי, ולא אעסוד בכל הבחינות (עקזאמען) אשר תהינה בימים האלה. על שלשה העקזאמענים הראשונים הצלתני, ואחרי כן חדלתי ללמוד ולגדר שנה מעיני בלילה כדרכנו תמיד לפני העקזאמענים, ושמירת הכריאות קודמת לכל דבר. ואה העקזאמענים אוכל למלא בחודש מאי הבע"ל, ובאופן האחרון בחודש אויגוסט הבע"ל. וזה הוא הסרון אשר יוכל להמנות ולהתלא. אמנם אם אקלקל בריאותי או יכבד אחרי כן לתקן את הכעויות הזה. ועתה בהיותי והיר, כבר הוטבה בריאותי וכמעט שכתו לאיתני והשעול עובני. — —

93.

כ"ו סבת, ת"ס"ד. פעטערבורג.

[להנ"ל]

— — מצב בריאותי ת"ל עצהיו"ט. ה' קויפמאן הוסיף לי בימים האלה על פרסו למען אוכל לשוב לאיתני כבתחלה, לבלי לצמצם בהוצאות מחיתי. הלמודים בהאקארעמיא החלו ביום ב' העבר. וביום ו' העבר הו' בהאקארעמיא הגערב גדול בפני הפרעוירענט וולאדיסיר. וביום 22 יאנואר יהו' עוד הפעם הגערב ואו נשיר יתר במקלהות, ולכן אנהנו מכינים את עצמנו עתה בערב אחרי עת הצויר בהקלאססים, ולזה בא אלינו מורה אחד בחכמת הומרה כאת הסקהלה (хорь) אשר בארמון המלך. — —

94.

כ"ם סבת, ת"ס"ד. פעטערבורג.

[להנ"ל]

— — עוד כיום ו' טבת, אשר שלחתי לכם מכתבי, שבתו לאיתני, וכאשר התחילו ביום ב' שבוע העבר הלמודים בהאקארעמיא כבר החלתי ללכת וללמוד ולעשות ככל יתר התלמידים, וגם שבתתי את השעיל אשר פגעני אז. ולראבון רוחי ראיתי כי מניחתכם נגולה ולבכם הנוגב יחרד לשלומי על בלי כה. — —

תמונת מלכי רוסיא משוחזת בששר, אשר התאמצו להגדיל את החכמות
 היפות ולהאדירן. ובקוך תעמוד תמונת יעקאטערינא השניה מאבך שיש ובירה
 המאניפעסט לבנין האקאדעמיא, כי היא יסדה וכללה את הבית הזה, ועל
 שלחן יקר בתיבת זכויות מונח הספר הכולל בתוכו התקנות והמשפטים
 הערוכים ספיה אשר על פיהם תכוונן האקאדעמיא. הספר רציף וזה מהוין ו -
 הכמות הוא מאד, באמצע החדר אצל התמונה הזאת ערוכה במה למקרא
 החשבון השנתי. אל החדר הזה היכולנה שתי טעלות רחבות מן הסבוא
 הראשי. ביום ד' נאיאבר התאספנו כולנו, מקבלי אותות הכבוד, ובינינו
 גם הזוכים באותות כבוד של זהב, בשעה העשירית בבקר; וחמשגניח על
 הקלאססים לבוש בבגדי יו"ט, הוביל אותנו בסדרים אל חדר-האספות,
 ולכל אחד מאהנו נהנו כסאות כבוד לשבת. מטול המקום המיועד למושב
 הפרעזידענט. ואהרי אשר ישבנו כולנו על סקומותינו פתחו שערי הבית
 משלשה עברים ויבאו כל עדת הפראפעסורים והחרשים והצירים וישבו עיר
 המלוכה, ורובם משרי המלוכה, וכל הסופרים והמליצים, כולם לבושי
 מכלול, וחברים של האקאדעמיא (Почетные члены) וביניהם גראפים
 ובאראגנים, ולכולם הראו את מקומם על כסאותיהם העומדים בחצי עגול.
 ואהרי כן באו כל תלמידי האקאדעמיא וימלאו את הכית סביב, סביב
 מפה אל פה. וההמין הלך הלך ורב עד השעה השתים עשרה. קול צלצל
 פעמון בשר כי הפרעזידענט בא אל האקאדעמיא במרכבת כבודו. ופתאום
 הושלך הם, והקאנפערעניץ-סערקעטאר נתן אות אל להקת המנגנים מהצר
 המלכות, ויחצרו בחצוצרות ובכל כלי שיר, ולקול מנגינותיהם הופיע הוד
 כבוד אחי הקיסר בלבוש מלכות, בלוית הרעקטארים של האקאדעמיא אשר
 קבלו את פניו בבואו בשערי הבית ויובילוהו למקום כבודו. כל ההמון
 עמד על הגליו עד אשר לקח מקומו בראש האספה, מימול תמונת
 יעקאטערינא, ולפניו עמד שלחן ועל קערת כסף הזהירו המעדאיליות
 ולימינו ושמאלו ישבו שני הרעקטארים של האקאדעמיא, שניהם ישישים
 נכבדים בכל לבושי תפארתם ואותות כבודם. המנגנים החשו והקאנפערעניץ-
 סערקעטאר קרא טעל הספר חשבון מפעלי האקאדעמיא במשך השנה וכל
 השנויים אשר יצאו בה לפעלם, ובהזכירושם הרעקטאָר המנות יִרְקֵן אשר נפקד
 מאתנו בשנה הזאת, עמד הפרעזידענט ברגשי כבוד לזכרו ויקומו כולם איש
 ממקומו, עד כי יָשָׁב ויָשָׁב על מקומו. אהרי כן קרא יָשָׁם איש ואיש הזוכים
 באותות כבוד וכל אחד נגש אל השולחן והפרעזידענט הושיט לו בידו אות
 כבודו, וכן קבלתי גם אנכי את המעדאיללע. הסדר הזה נמשך עד חצי השעה
 השנית ואז גמרנו סדר הישיבה, והפתחים נפתחו לרוחה אל האללעציות.
 הסנגנים הריעו שיר ולקולם עבר הפרעזידענט בכל חדרי האקאדעמיא לראות
 פרי הצירים והחרשים תלמידיה, ואחריו המון חוגג. ועד השעה הרביעית
 הטיבו נגן ובכל קצוי הבית הגדול אורה ושמחה. — — —
 — — גם אודיעכם כי הכינתי מאנד חדש בשם „העניס וחכמת

90.

ה' אלול תרס"ג. פטערינות

[להג"ל]

--- כיום אתמול גמרתי את העקזאמען האחרון. כיום ו' העבר, כיום ב' הועבר וגם כיום אתמול היו עקזאמענים שונים והצלחתי על כולם. ---

91.

ב"ד מרחשון, תרס"ג. פטערינות.

[להג"ל]

--- אבוא הפעם לתאר לפניכם בעטני זאת החג"השנתי מן האקאדעמיה. אם אמנם כי לא הפעם הראשונה תחוג האקאדעמיה את חגה, אך עד היום לא נגע אלי כבשנה הזאת, אשר גם אני הייתי מן הנהנים מוויו כבוד החג ומיקר תפארת גדולתו, אשר לא נהיה ולא יהיה כמוהו בשאריו בתי המדרש הגבוהים. כי האקאדעמיה מלבד כי עומדת היא תחת השגחת אחי הקיסר הידוע למלומד וחכם, ויודע לכלכל משרתו שתהא תפארת לכבודו הרם, עוד היא עולה על כל בתי המדרש, כי מקדש החכמות היפות היא (דער שוינען קינסטע) אשר בכללן הן: מלאכת הבנין (Архитектура) חכמת"הציור (Живопись), ויצירת"פסל (Скульптура), וכל אחת מן החכמות היפות הללו פורה מלא חפנים הוד והדר בכל עבר ופנח, ועל תפארת הבנין והדר חדרו האקאדעמיה הנפלאים שנתו עוד הנה בוספות מפרי כפיהן ותיצקנה רוח חן ויופי על כל אפסים, הסלאים יצורי בכירי הרוח וחכמי החרשים; ועיני כל באי הבית הגדול הזה לא תשבענה מראות כל יפעתו וכבוד עשרו בציורים ותמונות שיש, וכל מורשי לבבו ירחשו כי בא אל היכל החכמה פנימה. אך ביתר ימי השנה לא יפתחו כל חדרו האקאדעמיה וכל הגאללעריות, רק אחדים מהם, אשר גם המה יעירו רנשי תמהון בלב באי שעריהם. אולם כיום הזה הדלחות נפתחות לרוחה וכל היציעות והתאים דנשאים והרוסמים יבואו בערי ערבים וימלאו בפרי תוצאות תלמידי האקאדעמיה במישך השנה (האקאדעמיה תספור שנתי לא לפי מנין האורחים, כי אם מיום 4 עד יום 4 לחדש נאיאבר). סבל אלה נקל להבין, כי לשוא ועמלו יתר בתי המדרש לפאר חגיהם כהאקאדעמיה המלאה פאר גם תמיד; גם מי עוד ידע לברא כל יופי יופעה כהצירים, כהני אלהי היופי והנשגב?

מן כל חדרו האקאדעמיה הכי נכבד הוא חדר"האספות (קאנפערענען-זאלל) ונקרא גם בשם "החדר"העגול" --- כי עגול הוא וכפתו רמה ונשאה מאד --- ונשקף אל פני הנהר הגדול, נהר נעווא. חלונותיו שקופים ורמים ואזורים ביריעות משי ועליהן מצוירות תשע האחיות הנודעות בשם "מווען" המושלות על תשע החכמות והלמודים. וקרני השמש תפונה בעברן סבער להיריעות האלה. ותמלאנה את הבית אור יקרות וצבע רקמתים. סביב סביב תראינה

בלכבי, כי אם גם עליך יסבו דברי פושקין. גם אתה כההר תענה בקול לקול האהבה פהרר. — — —

— — — ורק שחומי עינים ואטומי לב לא יענו לקול המשורר, כאשר גם ההרים והנבעות, העצים ושיח השדה לא יענו לקול ההר. ההר הוא רוח החיים והטה נעדרי-חיים. כן גם המשורר הוא רוח וחיים בתבל ויענה כהר-האהבה לקול לב טהיר, ורק אנשים ספיריטואליים ונעדרי חיים יעמדו סנגר ולא יושיטו לו יד אהבה, ואמנם לב רגש לא יאבד טובה הרבה אם גם חיים-מתים כאלה לא יערכוהו... אמנם אשרי האיש אם קול לבבו ימצא מסלות ללב טהור, אז יענה-ההר כהוד והדר, וברכות הימים יתלכרו הקילות האלה למנגינות-נועים על מיתרי-כנור האהבה, מנגינות-שטים אשר רק שרפיריה ינצחו בהן. למלך הכבוד, ואשר רק יודעי אהבה יאיוונו ויכינון... וכל ההמון הזה ההולך וסועד סביבנו עד נצח לא ישמע אף שמץ מנהם, ומעטים מאד יחידו סגולה אשר נפשתיהם תשאפנה מרום ושמה ימצאו מקור כל עונג, חלף תענוגו החיים אשר בעפר יסורם, הנשארים למבקשי חיים בחיי-ארץ. — — —

— — — מה שלומך, יודי? ומה העיר אשר אתה יושב בה? מה יספרו לך זקני הטבע ואלו העיר המתלחשים בסוד שיח? ומה תשמיעך המית גלי הים אשר שיבה חופפת עליו? מה האנשים אשר ביניהם תתהלך, ומה המה הפרחים ופרי עדינים אשר תקטוף בפרדם. הספרות וגן הסרעים? — — —

88.

י' אב, תרמ"ג. ראדווקאוויץ.

[להנ"ל]

— — — בעיר העלויה ווארשא שבעתי ענג ונעם הרשום לרגעים — — —
— — — ראיתי כל שכיות החמדה אשר בהם תתפאר בירת פולין, ועיני לא יבעו לראות הדר היכל ה' החדש הכנזי לתלפיות, ועבודת-אל אשר בקידוש יסודתה והוד והדר שוו עליה. להקת מנגנים בכלי שיר הנעימו מנגינותיהם בבקר בבקר, ואזני הקשיבון בצאתי לשוח לשאוף רוח צח בין שדרות עצי הצל. אוהבים פקדוני לרגעים וכל משאלות לבי מלאו. — — —

89.

כ"ח מנחם אב, תרס"ג. קאמברודז.

[להוריו]

— — — הצלחתי ת"ל על העקואמען ביום ד' העבר וגם היום, ועתה עוד נשארו לי שני עקואמענים ביום ב' הבע"ל וביום ה' הבע"ל. קשה היה עלי הדבר ללמוד עתה את כל אלה. כי היום עמדת על המבחן בשפת צרפת, אשר לא למדתי עד הימים האחרונים כי אם מעט מועיר. ואקוה כי אנמור ככו טוב גם יתר העקואמענים. — — —

הטבע אלה: ותפעל ויתרגש לראות בצאת השמש בגבורתו על שפירי שהקים; כל בתי נפשו יקדשו בלכתו לשוה לנגה הירח בדמי הליל, ולבנו יחוש אהבה ונעם-ערן. בשמעו קול הזמיר נותן ומירות בלילה. — ואת כל אלה מצאתי בעיר ווילנא. הטבע דברה אלי שם בשפה ברורה, יען בי אהבים ורעים נאמנים התהלכו אתי; שטה ראיתי והרגשתי גם יופי, גם קודש, גם אהבה. — — —

— — — כי אמנם האהבה ישטה חותמה על "כל בד וכל ענף", וגם אחרי עבור ימים רבים עוד שטעתי קולה מתהלך לרות היום על הר נשפה, האזנתי הגיונה בצלצלי תרועת הזמיר, ואבין הגיגה כלחש הגלים הקלים עלי פלג וך. אמנם הובעו לי גם מסבי עיר ראדוֹשקאוויץ וזכונות כמו אלה? לא אחרי! אלמים הם ההרים והבקעות, הנהרות והיערות. גם קול הזמיר מזור הוא לי וכמו לא לי ינעים שירתי, כי אם למכיריו ומיודעיו מכבר אשר בסביבות מעונם יקנן. ואם יש בכח הטבע לפעול על רוחי ולהעיר בי רגש־טובה ונועם כי או רק בעלמם הנוכחי יעשו נשלות, אך לא בקסם צלמי תמונות העבר. ומי לא ידע כי תמונות העבר, אשר נעלן בכח דמיוננו מתהום הנשיה, מעולפות יפעה ויופי וזהר־אֶשֶׁר רב יתר מאד מהתמונות אשר עינינו לנכח תכטנה? מי לא ידע כי תמונות־הציוור בתמונות־הדמיון או הזכרון ירהיבו עינינו בקסם יפין והדר תפארתן רק בהביטנו עליהן. מ מ ר ח ק? החוֹרֵר אשר ממנו נעשו כְּנִים למלאכת היופי יסתר מנגד עינינו, ולפנינו חוֹן־רוח, מחזה־שדי! הזכונות! מה רבתה אהבתי אלימו! אך פה אין זכונות, אין עבר, רק הֵן. — — —

87.

א' תמו, תרס"ג. ראדוֹשקאוויץ.

[לה' א. ל. שיינהויץ]

עד היום האמנתי אמונה אומן בכל דברי המשורר הנשגב פושקין, ולא הרהבתי כנפשי עזו להרהר אחריו. אמנם מכתבך הנעים, מכתבך היקר והאהוב לי, אשר הגיעני היום הטיל בי ספק לחשוב גם על המשורר הזה, כי לא כל היוצא מפיו הוא אמת וצדק. הן בשירו "הַתֵּה" יסיים דבריו:

תִּקְשִׁיב גַּם תִּאֲזֶן בְּנִלְגַל קוֹל רַעַם,
קוֹל סוּפָה וּסְעָרָה, קוֹל גְּלִי זַעַם,
קוֹל בְּרָנִי הַרְעִים, קוֹל הוֹלֵם פֶּעַם,
גַּם לַעֲנוֹת תִּתְעוֹרֵר;
בְּךָ קוֹלֶךָ, הַרְהִיבִים, יַעֲלֶה בַתְּחוֹז;
בְּךָ לֵךְ אֵין מִקְשִׁיב, אֵין עֹנֶה... כְּמִהוּ
גַּם אֶתָּה הַמְשׁוֹרֵר!...

זאתה הן עיניתי ביד נעים לקול שירי המוער! אין זאת, אמרתי

יהוויק; אך בכל זאת יודע אנכי את הא"ב של הנאטען, יקורא אנכי מעט מעט. ועיקר הלמוד יהיה בתחלת השנה הזאת בהאקאדעמיע מתורש אויגוסט. — — —

86.

ערכ חג שבועות, תרס"ג. ראדושקאוויץ.

[להנ"ל]

— — — הוואלט להשיינצי כי לא רק חזון רוח חיות בתאריך בעש אמת את תי בעיר מולדתי, אה צאתי ובואי לשיח בנאות דשא בססבי עירנו, את נועם השחר והנשף לקול הימיר מראש אמיר, את הזכרונות אשר יעיר ויעורר בקרבי כל מחזה עין. צדקת, צדקת, ירדתי! לפי ראות עיניך; אולם לבי לא כן יחשוב. מסבי עיר ראדושקאוויץ מוזרז הם לי כמסבי עיר ווארשא. עורני ילד ישחתי בעירי אך לא יצאתי לשוה, כי ההיה כדבר הזה או הנשמע כמהו בימים עברו, זה כחמש עשרה שנה, כי יסכין ילד לעזוב את בית כלאו, את חדרו הצר והאפל, לצאת לשוה בגנים ולרעות יטושנים, לראות תכלת השמים ולשאוף רוח צח שפים? ואף כי אנכי אשר יאו לא הרהבת בנפשי עוז לשים רגלי כאילות ולרוץ כצבי על הרי בחר, כילדים אטיצי הלב בדור החדש הזה. גם אחרי אשר ימי ילדותי נזוו וחלפו כצל עובר וגלי החיים טלטלני טלטלה גבר להתגולל תחת שונא יבחתי הישיבות במינסק, גם אז לא הרחקתי צאת מארבע אמות של הלכה (נ"א אנחה) ומסבי עיר מולדתי כלא היו בעיני. מזור היתני למיודעי ונכרי לכני עירי. ואחרי אשר החל הרוח החדש לפעמני, אחרי אשר הדר הטבע לקח לבי ופלאות התולדה משכונני אחריהם בקסם יפי, אחרי אשר כספח נגולו לפני השמים וכל צבאיהם, הארץ וכל אשר עלה, ושפת הכריאה לא ידעתי עד הנה—שטעתי, אז נמצאו לי כדבר בעתו כסבי עיר ווילנא, עיר חפציבה, הנפלאים והמהוללים. וכנל כבר פרץ שם רוחי הכלוא ויהי לפג נובע, ורגשות חדשים, רגשי חן ויופי, מלאו בתי נפשי.

אמנם כל הדר הטבע זרבות צבאיה הנפלאים יכולו ויאכלו יועי טעיל תוגה גם יהפכו לתהו, לולא ואציל האדם, אישרוהחיים, מרוחו עליהם, יתן להם אמר ודברים, ישום על יפם נוספות קיפי נפשו יירומסם על כרוב דמיונו הכבוד. לולא הרגיש האדם רגשת יופי ונשגב, רגשות קודש גם רגשי אהבה, כי אז חשך השמש בצאתו ושק הושם כסות השמים; אז תאכל מלכת־הליל בערופיה וכבבים יאזו נגהם, אז יהיה קול המזמר־בליל כקול הצירוף תחת הסיר. השמש כהודו על כפת השמים, המעולפים בשלל צבעים, — הוא סמל דמות היופי והנשגב; ירח בהיר בין ככבי ספיר על תכלת שמי־ליל, — הוא סמל דמות הקדושה והטהרה, ונעים קול המזמר־בליל עם נתי קנו בחצי ליל־האכזב, או לנגה הצפירה, — הוא סמל דמות האהבה בתענוגיה. רק האדם המרגיש יופי ונשגב, קדושה וטהרה ואהבה בתענוגיה, רק הוא יבין סוד שיה אל־

ולשנאה, או יושיט ידו אהבה אל כל היצור ומה גם לרעיו וידידיו הגדל אהבתו על אחת שבע. עתה לא אתאונן על כי לא ראיתי את פני אבותי שלש שנים תמימות, לא אתאונן כי לפעמים העכירוני המקרים העוים תחת שבטם, לא ארגן בסתר לבי על אשר לא נמלאו תקותי בשנה העברה לנסוע אל אבותי, וען כי השנים האלה הולוכוני לא מעט הלאה בדרבני אל מטרתי ותשאירנה בקרבי וזרון נצה; המקרים צרפו וזקקו הלך שרעפי והגיון כנורו ככור הכרול; גם שבתו בקיץ העבר בעיר המלוכה עוד לא יעצבני, כי מצאתי את אבותי עתה חיים וקיימים, שלמים בגופם ובמאדם, ומצאתי את האהבה כאז מתלוננת כלב אוהבינו אוהבינו. — — —

— — — ידידי! מקרב ולב אורך כי הוולת לשמוח בשמחתו אחרי אשר הצלחתי על העקואמען האחרון. דברוך הנעימים והאהובים הרהיכוני ומאמין אנכי באמונה שלמה כי שמחת בכל לב ונפש; אך אחת אבקשך הפעם אחרי אשר זה כבר בקשתך כזאת: לבלי העלני על כנפי דמיונך עד שהקים ולראיתני בהור ציר ראשון בתבל. רב לנו להשתעשע כילדים בדמיונות שאין להם יסוד נכון. — — —

85.

ב"ד אייר, ת"ס"ג ראובן קאווין.

[להג"ל]

— — — הגיון נפשך חזה לך עצי מצל, פלגים יבלי מים, סככי שיחים, מצעי דשא עשב ומסלולי תפארה הסוככים את עירנו, על ירכותיה. ברוח דמיונך האונת קול הזמיר בדמי הליל וקול הקוקיאה לעת השחר והנשף, אף זמרת צפרים ערדך הגיעה, ובטוב לבבך חתאר לפני ביטי הקיץ הבאים ימי גועם ועונג, ימי נופש וטרגוע, בבית אבותי ובחברת ידידי נפשותינו. רב תזרות לך על חזיון נעים כזה. מי יתן וקם חלומוך זה והיה לי למשוב נפש, מי יתן גם כן וקם חלומו לעוף אליך, על כנפי קיטור ורוח" בקיץ הזה, ותקותי תשעשעני כי בוא יבואו כל דמיוני רוחי ורוחך. — עתה אוריע לך את אשר הבטחתי זה כבר לתאר לפניך למודנו חכמת הוטרה בהאקאדעמיה: להקת-המשוררים (כאָר) תחלק לשתי מחלקות ליודעים ולבלתי-יודעים, היודעים הם אשר קריאת אותות-הוטרה (נאמען) שגורה בפיהם, ואתם יתעסק המורה ביחוד, לשנן ולסדר להם שירים ונגונים סגדולי הקאמפאזיטארים, גם יש ביניהם אחדים מנגנים היטב בכלי שיר כנורות, חצוצרות, וויאלענציעליא, ופלייטן בלוית קול-הראואל (פיאנא), ומהם יסרו להקת מנגנים (ארקעסצער) והטורה הזה בעצמו מתעסק ג"כ עמם לשנן להם למודיהם. והמחלקה השניה הבלתי-יודעים לקרא אותות הוטרה יחלקו ג"כ לפי קולם לארבע מחלקות. מענאר ראשון, מענאר שני, באם ראשון ובאם שני. ואני בין הבאָסים הראשונים אמנה. ורק שעה אחת בשבוע ילמדו אתנו לקרא אותות הוטרה גם לשיר במקהלה, ובכלל למרנע לא תרכה רק שבעות אחדים ולכן לא רבה מאד ידועתו כחכמת

לטובה והפעולות הטובות אשר השאירו בקרבי עד כי נשתנית לאיש
אחר, או אגיל ברעדה וכפי אשא קודש להי שהתיני וקימני והגיעני
לזמן הזה. — — —

83.

ב' ר"ח אייר, תרס"ג, פגש נחמדי.

[להנ"ל]

— — — זה כשבוע ימים אמר לי ה' קויפמאן כי הפץ הוא לראות
לא רק מעשי ידי מן האקאדעמאי, כי אם גם פרי מהשבותי, השירים אשר
כתבתי במשך השנה האחרונה. או אספתי שירי האחרונים, וקראתי אותם
בשם "שושנה בין החוחים", לאות כי פרחי השיר והמליצה, אשר יפעה
ויופי למו, היו בשנה הזאת בין חוחים וקוצים, הם המקרים והיגון אשר
הכאיבום וידקרום. השיר הראשון היה "נמיעה אל אבותי", והשיר האחרון
"זכרון אבותי". גם זה עשיתי בכונה להראות לו כי אתם הם הגיגי והגיגי
וזכי רוחי שואף ונכסף לראות פניכם, אל השושנה הזאת הוספתי עוד
הערות גדולות עד כי היו לאגודה אחת. הי קויפמאן קרא את כל דברי
בשום לב*) ויכן כי לשוא ינסה לעצרני בשנה הזאת, גם הבין והודה כי
חוב קדוש הוא לי לנסוע לראות ולהראות, לנוח מעט מעמלי אשר לא נכחד
ממני. ולכן הואיל לענות באהבת אמן אל הפץ לבבי. — — —

84.

ב' אייר, תרס"ג, דארושקאוויץ.

[לה' ש. ציון]

— — — ידיר נחמד! מעיר מולדתי ינשא אליך על כנפי הפאָצט
מכתבי זה. סבית אבי וחדר הורתי זכור אזכרך עוד ואחישה הפעם לערוך
לפניך הטורים האלה. — — —
— — — האח, ידירי! שלש שנים הלפו עברו על כנפי העת הסב
וזמבלה כל, הלפו ואינן. מקרים רבים עברו כסופה על רחבי הלב, ומרי
עברם פגעו גם בי לשבט או לחסד, אך עברו ואינן. תקוות רבות,
תקוות נעימות, ראיתי עפות, ספות בצל עובר וכמו עוד תצחקנה על
משבתי הלב אשר הוליכוהו שולל; אך תקוות אחרות חיש מהר תירשנה
מקומן וכבתי נפשי לא ראיתי שממות עולם. השנים ספו, המקרים הלפו,
גם התקוות עפו ובכל זאת לא אתאונן על השנים, לא אתחלונן על המקרים
ולא אטור שנאתי לתקוותי אשר עלו בתהו. בעת נפש האדם מלאה ענג
ישמים, ענג האהבה להוריו, לירידיו ולעיר מולדתו, אז אין מקום לתלונה

* השיר "נמיעה אל אבותי" מצא במאד חן בעיניו, וביחוד מחה
הנמיעה על מסלת הברזל, ויאמר כי עוד לא בא בשפת עבר חיוני
נמיעה כזאת, וחיוני חדש הוא. —

היטיבו לו ליות חן. הלאה מעט מן התמונה הזאת, בסבך פרחי תפארת אצור עליו עד הספון, היפיע הציור היותר נפלא מכל מפעליו. ליטין התמונה עמד שולחן יפה ועליו עמדת תפארת עשויה מרקויע פחי כסף טהור, אשר תשלח האקאדעמיא בשם כל הצירים מרוסיא והתלמידים, לרומא, להניח לזכרון עולם על קבר האיש הרם הזה. ולשמאל התמונה עמדה בימה לכל המטייפים הבאים הכבר זכר היום בניב שפתיהם, להקת המנגנים של הקיסר באה לנצח בנגינות, להקת משוררים של הקיסר עמדו הכן על עמדם. — כל הבית מלא טפה אל פה שרים ורזונים לבושי ככלול, גם רבום ממשפחת הקיסר באו ובראשם הפרע-ודענט של האקאדעמיא, אחו הקיסר, הנסוך הגדול וולאדימיר עם רעייתו. אך נערו רגליו על מפתח הבית הרעימו המנגנים שיר תרועה לאות כי החל החג. אחרי כן שרו להקת המשוררים שיר איטאליאני נפלא, אז עלה הכנתה הקאנדי פערענץ-סקרעטאר של האקאדעמיא הגענעראל אוסעעוו ואחריו הפראפעסור הנודע לתהלה סאלאוויואוו, ועוד רבים. משוררים קראו שיריהם אשר חברו לכבוד ופאל, יותר המטיפים קראו דברו ימי חייו עם יצירי כפיו, וכל העם הריעו תרועות הירד. יותר משתי שעות ארך דבר החג, ואחרי כן שרה להקת המשוררים עוד הפעם והנאספים החלו לעזוב את האקאדעמיא. להקת המנגנים נצחה בנגינות כל היום, וכל החפץ הלך לשוח לקול מנגינתם בחדרי האקאדעמיא, אשר נפתחו לרוחה עם כל הנאלעריות, המלאים ציורים ופסילי ישיש למראה קבל עם. — בחידוש אויגוסט יקוו לזונן ישיש הציור הזה מצבת-זכרוןן (Памятникъ) בפעטרבורג. — — —

82.

[להנ"ל]

א' רחוק"מ פסח, תרס"ג. עשע"בבורג.

— — — אחישה הפעם להודיע לכם, כי ת"ל הצלחתי על העקאמטן האחרון בהאקאדעמיא במעשי ירי, ונתכבדתי באות-כבוד של כסף (Серебря-ная медаль) מאת הפרופיסורים בעבור פועל כפי. — — —

— — — אות כבוד זה אות לטובה הוא כי עוד תראינה עיני אותות-כבוד כאלה, בעבור עמלי וחריצות כפי על דרך חכמת הציור, אשר הקדשתי לה כל ימי חייו וכל כחית נפשו, אות לטובה הוא כי תקויתי תבאנה ובי מטרתו לא מעבר לים היא כי אם קרוב אלי הדבר, אם רק אלך באומץ רוח הלאה על דרכי, דרך הקודש, דרך החיים, ואם רק יסיר אל המדעים ואבי כל החכמות כל מעצור ומכשול כדרכי. ידעתי, ידעתי, הורים יקרים, כי בכליון עינים ותאות נפש תחכו ותצפו ליום ההוא אישר אשלים חק למורי בהאקאדעמיא. גם אני בלתי נפשי ליום טוב ההוא, אך בכל זאת עלינו להודין בסבלנות לבלי לדחוק את השעה, ואם גם היום ההוא ירחק חק, אך בוא יבוא כ"ה. הן זה כשלוש שנים אני בעוד המלוכה, שלש שנים! הן זמן ככיר הוא. אך אחרי עבוד השנים הן כלא היו הן בעינינו וכיום אתמול כי יעבוד, ואשרי האיש אשר השנים האלה בעברן כצל השאירו לו מזכרת נצח, מזכרת אורה וטיבה, אישר אתו, אתו היא כל ימי חייו, הן שלש השנים האלה עברו, ספו, אך עת איברה את השנים:

להציע דעתו כי יתקבצו התלמידים יודעי שיר וזמרה פעם אחת בכל שבוע. להראות כחם בשיר נגדו; נא כל התלמידים (קאָנצערט); והנה את אשר רא פללנו ראינו או, כי נמצאו בינינו מישוריים מובחקים ומנגנים בכל כלי שיר על אופן נעלה מאד. ונעים מאד לשמוע ביום ב' בערב את אשר יטיבו נגן בהתאספם יחדו. או תהפך האקאדעמיה כחומר חותם לקאָנסעוואַטאָריום, וכל העם שומעים את הנגנים פרי מחשבות הקאָמפּאָזיטאָרים הראשונים הנודעים לתהלה, — — —

81.

[להג"ל]

— — — אתמול כי יעבור יצא לפעול חג הויבל הגדול בהאָד קאָדעמיה אשר זכרתי. דול ונכבד היה החג הזה, ביום מלאת ארבע מאות שנה טעת אשר ראה אור. יר הגדול רפאל סאָנצ'ד' אורבנא, אין איש בהבל אשר עזב אחריו ישרם וגדול באיש הזה הרגול כוכל בני חלד. ארבע מאות שנה חלפו ועברו וכמותו לא היה ולא יהיה. ארבע מאות שנה ספו ושמו הרות ביותיות וזה לצנח על לוח התולדה לדור אחרון. ארבע מאות שנה יזכור כל איש ברנשי קודש שם הציר הנפלא הזה, אשר ברוחו הנשגב מצא כונים למלאכת הנמים, ויחרות בישיר מחוות שדי. ארבע מאות שנה ישתוממו כל באי עולם על יצוריו כפי החיים עוד עד היום לעינינו. שוא ידומו ראשם בגאון אדירי התבל אשר בסעדתם הפכו ארץ ומדינות כחמר חותם, שוא יתפארו בעלי אוצרות אין קץ כי כל הארץ נכבשה לפניהם; כולם ספו תמו ואין זכר למו, ואם גם זכרם חי, אך כל התבל בולה לא תתעורר ביום אחד לחוג לשמם חג גדול אחרי עביר ארבע מאות שנה, כאשר ראו עינינו ביום הזה לשם רפאל הציר. כל התבל בולה נמלאה רגשי שמים, רגשי אהבה וכבוד, לנפש הציר הזה המתלוננת בצל שדי כמעוני שחקים. כי מה כל יופי ונשגב אם לא צל יוצר שמים ובורא שחקים? ומה היא נפש נשגבה היודעת והמכרת את היופי והנשגב, ואשר היא בעצמה יפה וזרה, אם לא חלק אלוה ממעל? ואיפה תתלונן אחרי אשר הפשיט ממנה את חמרה אם לא בחיק שדי היוצרה וכוננה? אמנם כן! נפשך, רפאל, רחפה ביום הזה במרחבי שחק ותשלח מכתי אהבה וברכה ליצורי תבל, אשר יוקרו ויכבדו זכרך, אשר יתנו לך זר תהלה ופעליך לא יסולאו בזהב אופיר! — ביום כ"ח לחודש מארט בשעה השתים עשרה בחצי היום באתי אל האקאדעמיה, בין יתר התלמידים, אל החג כל החרדים הרמים והנשאים באן בערי ערדים, ופרחים ונצנים נותני ריח עמדו בכל אפסים, גם עצים רמים הוקמו, אשר הטו צל נעים על כל אפסי החרד הגדול. אשר כתיבו היו למראה קבל עם שלשים ושבעה ציורים גדולים ונפלאים פרי הציר רפאל. ערו החרד הזה היה לפי טעם האיטאליאנים עם מצבות שיש מכל המיתולוגיא. בסוף החרד כול הפתח, בין פרחים ונצנים רבים, התנוססה לתפארה על בסיס יקר תמינות הציר תנוכה מאבן שיש מעשי ידו הפראָפּעכור לצוורעקי, ועל ראשו זרפרתים צהמד לנראה. פני הציר הפיקו אהבה וגדולה עם קיוצותיו התלתלים וישג

המחלקות האל יש שלישה קורסים. יש תלמידים שהם מצטיינים במלאכתם והם בהקורס השלישי בהמחלקה הראשונה של חכמת הציור, ובכל זאת יוכלו להיות בקורס הראשון ללמודים, כאשר נתקבלו ובאו במספר תלמידים מקשיבי לקח במחלקה השניה בזמן מאוחר. וגם אני כמוהם. הן ידוע לכם כי הייתי מתחלה לא תלמיד-מובהק בהאקאדעמיה, היינו כי הייתי רק תלמיד המחלקה הראשונה לחכמת הציור, ובה עברתי מן הקורס הראשון עד השלישי. אך בין תלמידי המחלקה השניה בלמודי חכמה לא נחשבתי, יען כי לבוא להקורס הראשון של הלמודים נצרך להבחן בלמודי ארבעה קלאסים של גימנאזיום. אמנם בשנה העברה כידוע לכם מלאתי את חובתי זאת, ואחרי אשר הפקתי רצון על העקואמענים בלמודים מארבעה קלאסים גימנאזיום נתקבלתי לקורס הראשון של המחלקה השניה. ומאו אני תלמיד מובהק של האקאדעמיה (Академиетъ), יען כי אני תלמיד בין בחכמת הציור ובין בלמודים, בחכמת הציור אני בקורס השלישי אך בלמודים אני בקורס הראשון.

— — — ועתה אודיע לכם חדשה אחת אשר נהיתה בהאקאדעמיה, והיא כי נתיסר ג"כ קלאס זמרה ונגון, מאת תלמידי האקאדעמיה. ואלה תולדות הקלאס הזה: זה לא כבר עשו תלמידי האקאדעמיה הג'ערב (Худо-жественный и музыкальный вечеръ) בילעמים, והתכנסה תהיה לעזור לתלמידים עניים. ואהי גם אני על החג. גדול היה כבוד החג ההוא, וגם הפרעזידענט שלנו, אחי הקיסר, הנסיך הגדול וולאדימיר, היה בכבודו ובעצמו שמה, וכל עדת הפראפעסורים וראשי ונכבדי עיר הבירה. או שרו להקת משוררים (Хоръ) תלמידים של האקאדעמיה ויפיקו רצון מאת הנאספים, זתיכף הציע הפרעזידענט ליסר בהאקאדעמיה בית למוד לשורר במקהלות, זיוכיח לדעת כי החכמות האל, חכמת הציור וחכמת הזמרה, אחיות הנה. זינדב לזה ראיאל יקר מכיתו, ומנהלי האקאדעמיה החישו למלאות חפצו. זיאספו את כל איש אשר מלאו לבו ללמוד חכמת השיר ואשר קולו נעים וחוק זיספחהו אל להקת המשוררים, וגם אני אחור לא נסוגותי ואחשב גם אני בתוכם, באשר זה כמה אהבתי את השירה... ועתה יודעים אנחנו את האלף בית של אותות הזמרה (נאטין) ורק פעם אחת בשבוע בערב לומדים אנחנו את זאת, ביום ג'. לפי קולי אני נחשב בין הבאסים הראשונים (Первый басъ). ההתחלה היתה ברוב פאר והדר, והקאנג'ערענגן-סעקרעטאר נשא מדברותיו, זיוכיח כי נחזין להבין ולאהוב את החכמה הנעימה. חכמת הזמרה המשעשעת את האדם בחלד, אשר תנחמהו לעתות בצרתה, תסיר מעליו כל רוח רעה ויגון. תרכך את לבו לרחם ולחומלה, ותעורר בקרבו רגשות אנושיים, רגשי האדם המעלה, תרכיבהו על כרוב הרמיון, ותלוהו מיום גיחו מבטן אמו עד יום קצו על דרך החיים. זיוסיף להוכיח ולהראות לנו כי חכמת הזמרה תאמץ את לבבנו. גם אל חכמת הציור, ותוסיף אהבה אחוה ורעות בין תלמידי האקאדעמיה ועוד ועוד. תרועת הידרד ומחוא כפים הרעימו אחרי דבריו ונשמח כולנו. אז הוסיף

אלי ועל לוח לבי הוחק או שמכם וזכרכם, בביקדשי נפשי פנימה נשאתם עדי
נצה, עד אשר לבי יפעם בקרבי ודמי יול בעורקי, עד אשר נפשי תדע את
האהבה ורעיוני לא יגמו שנתם, עדי נצה, כל עוד נשמתו באפני:

77.

[להוריו]

י"א אדר ראשון, תרמ"ג. פעמערבורג.

— — — העיקר כי או אפשר לכתוב שיר בכל עת ובכל יעה. נחויך
לזה עת מסוגלת, בעת אשר תנוח רוח השיר על המשורר, ובמושך השנה הזאת
לא כתבתי שיר חדש כלל מרוב טרדותי, צר לי כי יאבד עמרי אך אין בידי
לתקן. — — —

78.

[להנ"ל]

י' אדר ב', תרמ"ג. פעמערבורג.

— — — מוכן מאליו כי אין בדעתי עתה אודות הדפסת שירי. אמנם
אודה לפניכם כי בימים הבאים, ברצות ה', אחרי אשר אוסיף עוד שירי
תפארת יופי או איציא לאור מחברת שירי; כי אמנם גם עתה ישנם רבים
ראוים לרפוס, ושם לא יפקד גם מקום השיר „זרח השמש ובא השמש". — — —

79.

[לה' צבי הירש ובנו ר' אברהם סאכאר].

ה' אדר שני, תרמ"ג. פעמערבורג.

— — — אם משורר אנכי או עוד אמצא עת בימי חיי למלאות בשירים
חסרון השירים בעת הזאת. ואם לא משורר אנכי כי אז עלי להתעסק בדברים
נחוצים להבין לי כיצב בחיים. — — —
— — — בכלל לא אבין איככה יוכל איש לשיר בעת אשר לא ינוח
עליו רוח השיר ובעת אשר אלפי מניעות יעצרוהו מלבקש רוח השיר, ורעיוני
ישוטטו בעולם אחר. נקל לאיש לומר לאיש כזה: „כתוב שיר" אך לא נקל לו
למלאות חפצו. ואם גם יעמוד לחרוז חרוזים יהיו סרי טעם כתפל מבלי מלח.
לו הייתם במקומי, ולו לא קראתם זה כבר ספרי עברית כמוני, לו התרוצצו בנפשכם
אלפי רעיונות שונים, לו מלאו חדרי זכרונכם למודים שונים הנחוצים ללמוד
בעל פה וכל זאת בשפת רוסיא, — או ידעתם: הנקל לשבת פתאם אל השנהגן
לשיר? — — —

80.

[להוריו]

ששון פורים, תרמ"ג. פעמערבורג.

— — — אבי יקירי! לא אבין מדוע נפלאות ושאלת על דבר הקורם
השלישי והקורם הראשון. הן כבר כתבתי אליכם כי בכלל האקאדעמיו תחלק
לשתי מחלקות: למוד חכמת הציור והרשת המעשה המתלקה האחת ולמודי
חכמה ודעת כמו רבוי הימים, חכמת החשבון והמדירה ועוד ועוד המתלקה
השנית. למודי חכמת צירים לחוד, ולמודי תושיה לחוד, ובכל מתלקה משתי

אשר יהכרו חבורים טובים, ספרי מחקר, מליצה וסיר, חדשים, והעולה על כלמו כי ראשונה יחפצו ליסד בפה בית מדרש גבוה להגיויל תורה וחכמה בינינו, לתת לעמנו רבנים, מטופים ומלמדים. כל אלה יודע ולי בדברו עם ה' קייף-טאן תמיד, — — —

76.

[לדרור ה' איתמר]

ב"ו סבת, תרמ"ג. צעפרוביג.

דוד נעים! בעליצות נפש ורוח, בששון לב וקרב קבלתי מכתבכם הנעים הרצוף אהבה וידידות, טוהר לב ויקרת רוח כיאות לדוד אהוב כמוכם. פלגו נועם וגיל שטפו עבדו בכל כליותי ובכל חדרו לבבי בעת שקראתי ושניתי ויטלשתי אמריכם כי נעמו, וברוב דמויני נשאני על אברתי אל ימים נקדם, לשנות ראוני טובה ואשר איש בפני אחיו; עת ראיתי פניכם בפני אלהים בפעם הראשונה לימי חיי; עת ישאבתי ממקור החיים בצל קורתכם; עת חשפה התבל לפני נהלי עדניה ותטעימני ענג שמים, ענג אהבה טהורה לילדי משפחתנו, אשר רחקי מאתנו עשרות שנים עד אפסי ארצנו. שויתי לגגרי בחוון את פניכם המפיקים אהבה וידידות ונפשי קמה לתחיה.

דוד נעים! לב רגש יפעם כי מיום נולדתי. רוח דמוון חזק לא ינום ולא יישן במשיבות לבבי בעת ראיתי אור, ומכתבכם היקר העיר בי את כרוב דמויני, הניע את לבבי על אחת שבע, רגשותי פרצו גבול עולם, דמויני פרש מנומות כפניו ויעף עד נבכי תהום העבר וחיש מהר קמו נגדי במחזה חיוניות ימי קדם, וימשכו את נפשי ברשתם בקסם יפים וברוח החן השפוך עלימו. — האה! על לב הרניעפער חנשא אניה, תחץ גלי רהב, ותשאף הלאה נגבה, על כל אפסים שזורת דומית ליל, ואור יומם איננו, רק ירח בהיר יביט ממרום תכלת הרקיע עם רבבות צבאותיו, ככבים מזהירים כספירים, גבי הגלים הקלים מצופים כסף מווקק וברממה דקה יתלחשו וישקו איש את רעהו, גם רחבי שדות, גם חרשי מצל, גם הרי סלע נמו שנתם, גם נוסעי האניה תרו מקום למשכן למו ועל גגה השלך חס. רק שם בירכתי האניה יושב עלם צולל בתהום שעיופים אין חקר, עיניו נטיו על מרוץ האניה, על זהר הגלים, אל לבנת הירח, אל ברק הככבים ואל ההוד הנורא השורר על כל מחוגת הטבע בחצי ליל קיץ במסבי נהר הרניעפער; אך שרעפיו ימהרו לרוץ אורח רב יתר מן האניה. שרעפיו כבר התרוצצו ככרקים ויכוואו אל מטרם, הגיעו למחוז חפצם, למקום משכן כבוד דודו היקר אשר יהוהו ברוח, יתארהו בדמוינו; שרעפיו כבר יחוו את שאהבה נפשו ולכן רגינו כליותינו ולבנו, ישעשעו רוחו ונפשו בענג ערן אין ספורות, הידעתם מי הוא העלם הזה? אנכי אנכי הוא, אנכי בב"א הנוסע או למקום שבתכם, למען תחזינה עיניו את כבודכם אשר לא נשכח אף רגע מפי חודי היקרים, למען ישיג בהקיץ את הענג אשר מצא בתנומות עלי משכב בחלום חיוון ליל — — — ולשמחת לבבי אמנם נזכחתי להעת כי לא שגותי, כי לא התעני רוח דמויני, עיני ראו את הוד פניכם, אזני האזינו נועם מליכם, אזרועי חבקו את צואריכם, שפתותי נשקו שפתותיכם וכל חושי חשו את אהבתכם וידידותיכם

(מן מעשי ידי התלמודים המצטינים), ככלל אני עושה בכל חודש על העקואטענים פעולות, ומלאכתי תלך הלוך טוב. — — —

73.

[להנ"ל]

ס"ו בסוף, תרס"ג, פטערבורג.

— — — אצל ה' קויפמאן יש לי בימים האלה לפעמים עבודה לכתוב עיבורי ככתבי עברית, וביותר כי בימים האלה היתה אצלו אספה גדולה מכל ראשי עמנו הנמצאים בפה, הרבנים, העשירים והמשכילים, ויגמרו אומר להוציא לאור כל מבחרי השירים מעת תחלת הספרות העברית עד היום הזה, אשר חוברו ע"י המלוצים והמשוררים בכל דור ודור, להיות כולם מאוספים בחיבורות מיוחדות. ה' קויפמאן הוא הראש בין העוסקים במלאכת מצוה זאת להחיות הליטעראטור העברית ולחדש כנשר נעוריה. ולכן היתה לי עבודה לכתוב אודות זאת איזה מכתבים לאנשי מעלה, בהאספה גמרו אומר ג"כ לתת פרס (פרעמיא) למתברים החדשים אשר יצטינו בשפת עבר בעבור החבורים היותר טובים, אשר ע"י זאת יקוו להגדיל מספר החפצים בשפתנו והכיחובים בה, — — —

4.

[רה' יש' ציו']

תרס"ג, פטערבורג.

— — — כן היה ביום 27 נאָיאָבר עקואמען שני מביעשה ידיו וביום 1 דעקאָבר עקואמען לדבריו הימים לחרשת המעשה (Исторія Искусства) וביום 3 דעקאָבר לחכמת הנעאָמעטריא, ועוד עלינו לתת ארבעה עקואמענים בלמודים ועקואמען אחד במלאכתנו, ואז יתם חצי השנה הזאת, ובימי החגים לעת ראש שנתם נהיה חפשים מכל מלאכה, — — — כבר הסכנתי לשאת בדומיה דרכי תקותי המשרכת דרכיה אשר תחליף דבריה עשרת מינים, יען כי סוף סוף תקים הבטחותיה ודבריה יבואו, — — —

75.

[לה' צבי הירש ובנו ר' אברהם סאבאר] כ"ב סבת, תרס"ג, פטערבורג.

— — — טרדות האדם הפרטי תגרשנה מלבו החפץ לדעת טרדות האדם הכללי, ועמל היהודי הפרטי יסתיר מעיניו עמל היהודי הכללי, היהודי הנצחי, וכאיש אשר רוח רעה תבעהו ותכלבל שרעפיו ומצא מזור ותרופה בקול עוגב וכנור, כן מצאתי לי גועם ושקט בקול הבשורה כי שפתינו תשוב אלי קדמות נעוריה, ובניה יענדה עמרת הפארת לראשם, בימים האלה נפתחה בפה ביבליאטעקא של הליטעראטור העברית, ספרי גאָרדאָן נמצאים על מכבש הדפוס על הוצאות חובבי שפתינו, בקרוב יתחילו להוציא לאור את חבורי גדולי סופרינו ומשוררינו בחבורות מיוחדות מראשית ספרותנו עד היום הזה, גם יתנו פרעמיות אחדות ככל שנה למתברים

הפנה האחת, אשר שם תצטין הטבע ביפיה והדרה, הלא הוא גנת הביתן.
שמה שורר רוח צה ונעים ושמה יטהרו רעיוני וירחפו על כנפי הרמיון, וזה הוא
ראשית תענוגי בארצות החיים, כנודע לכם! — — —
— — — בעת עלי רק לאט, לאט לחדר כשרוני לשיר בשירים, כי
רואה אנכי כי שירי ילכו הלוך וטוב, ובשנה הזאת עוד לא כתבתי כמעט
מאימה. — — —

69.

[להנ"ל]

כ"ד תמוז, תרמ"ב. פעטערבורג.

— — — ה' קויפּמאַן יבקר מעוני פעם או פעמים בשבוע כבואו אל
החצר אודות מסחרו. ובכלל הני יגדל בעיוני תמיד. זה לא כבר, בימים האלה,
ישבתי אצלו זמן רב בערב וישוחח עמי אודות מלאכתי, מלאכת צירים, ואודות
כל המנהגים והדינים שבהאקאדעמיוא, ואידות מטרתי בימים יוצרו, ויהנה לו
בשמעו כי מלבד חכמת הציור עוד ילמדו בשלשת הקורסים בהאקאדעמיוא ג"כ
ידיעות ולמודים רבים שתפארת הם לאדם ומועילים לו בדרכי החיים. וספרתי לו
כי בהיותי בווינא (כמדומה לי שאתם לא תרעו מזה מאומה) הייתי פעם אחת
אצל ה' לעבענוואָהן, בנו של אר"ם הכהן המישור — — — ואחרי אשר אז
לא יכולתי לדבר נכונה בשפת רוסיא אמר לי בלשון הזה: „הן „מושיוק“ לא
יוכל להיות הרש-ציר! ותקוה מעטה נשקפה לי לראותך מגוע למטרךך“. ויצחק
ה' קויפּמאַן בשמעו כדברים האלה, וכה אמר: „מסתמא לא נסה לעבענוואָהן
מעולם לרכוש לו ידיעת-מה מבלי מורה ומבלי עזרת כסף“. — — —

70.

[להנ"ל]

י' אלול, תרמ"ב. פעטערבורג.

— — — השגתי רשיון מאת ה' קויפּמאַן לקחת ספרים אצלו ככל אות
נפשי למקרא. ועתה גמרתי לקרא (או ללמוד) את ה„מורה נבוכים“ להרמב"ם
עם העתקה אישכנזית, וכאמת האיר עיני. ועוד ספרים מועילים. — — —

71.

[להנ"ל]

ט"ו אלול, תרמ"ב. פעטערבורג.

— — — הספר הצרפתי אשר שלחת הוא הוא אשר בקשתי, והוא
כפר טוב ונצרך ללומדי שפת צרפת, ויפה עשית ששלחת גם את הרקדוק
הצרפתי בהספר הקטן עם העתקה רוסיית. — — —

72.

[להנ"ל]

ע"ה בסלו, תרמ"ג. פעטערבורג.

— — — היום היה עקואמען שלישי (עקואמען ראשי בכל שלשה
חדשים) ומעשי ירו היו על העקואמען שלשה ציורים טובים, ואחר מהם הפיק
רצון הפראָעטורים ונשאר בהאקאדעמיוא ויהיה על הוויסטאָויקע של כל שנת

זאת שנים אחדות? ואם לא הרעיון כי בגמרי את הנסיונות בחודש הזה אתעלם את פני הורי בימי הקיץ, האם לא הרעיון הזה המכני ומעדני לבלי אפול ואבדע תחת נטל עבודתי הרבה? ומדוע זה לא אוכל עתה להוציא מערכי לבבי לפעולת ידים? הוי כסף נמאס ונבוה! רק אתה, אתה אשם בזה, אתה תעמוד תמיד לשטנה כדרכי קודש, מדוע אינך בעת אשר אתה נחוץ בחיים? לו היית אצלי או לא הייתי תלוי בדעת א ת ר י ם , או הייתי חפשי במפעלי, או יכולתי למלאות תובותי הקדושות ואז לא ערב איש את לבו להגיד לי כי החובות הקדושות האלה כאפס וכאין הן... אך למה אדבר אליך ואתה אינך שומע! הנך הלאה ממני זאנכי נדחף אל אשר ידחפני הרוח המתעורר בלב בעלי הכסף להשקט או לנוע, לנסוע או לישבת ביתה, .. — — —

— — — ע"י מאמרי בהצפירה נודעתי לאיש אחר נכבד מהנכבדים הראשונים בין יהודי רוסיא, הוא משה בערלין, הוא היה במספר חברי הדעפוטאצ'אן אשר עמדו לפני הקיסר על אודות הרעמים והצרות שעברו עלינו, והוא תמיד בועד אשר הוא בפה אצל הפאראן גינצבורג, הוקן הנכבד הזה הוא מן המלומדים הראשונים בכל דבר חכמת בינה, ונודע למלומד גדול בשפת עבר, ולכן בקראו את מאמרי או בא להאקאדעמיא ויבקשני עד שמצאני ויבקשני לבוא לביתו, באתי לשם וירבר עמי זמן רב באהבה וידידות, ויאמר לי כי ישמח מאד על אשר אכתוב צחות בשפת עבר וביותר כי כל הרעיונות אשר כתבתי במאמרי הם גם דעותיו ודעתו מסכמת לדעתי, ויאמר כי כל הוכחותי הן צדק ומישרים, ולכן אמר לי כי ביתו פתוח לפני ואוכל לבוא אליו לפעמים, וכי נכון הוא להשאיל לי ספרים יקרי הערך בשפת עבר, רוסיא ואשבנו למקרא, — — —

68.

י"ב תמוז, תרס"ב. פעמערבורג.

[להנ"ל]

— — — האמת אניד לכם, כי אף אם יש תלמידים אחרים אשר יקבלו פרס מבלי עשות לתימכם מאומה, בכל זאת לפעמים אישמה כי אוכל באיזה צד לאמר, כי הכסף הנתן לי מאת ה' קוֹיִפֶמָאן הוא שכר עמלי ולא מתנת חנם, אף כי עמלי אצלו לעומת עזרתו אך הבל וריק, — — —

— — — אודה ולא אבוש, כי בימים האלה אין לי חשק נמרץ לישבת על האבנים כפוף כאגמון ולציר, פה התולדה בכל השנה שובכה ומשוגעת, רוחות וסערות, קור וענן ערפל ותמרות עשן — זאת היא מנת חלק תושבי קרית מלך פעטערבורג, ואך ימים מעטים בימי הקיץ תראה הבריאה בפה ביפיה והדרה. ימים האלה עתה הם וחישי יעברו. ולכן אינני יכול לכלוא את רוחי האוהב את הבריאה אהבה בלי מצרים ואני הולך לפעמים אל גינת הביתן אשר בפה (Императорскій Ботаническій Садъ) לשאוף רוח צה אשר יביא היים ובריאות בעצמי, כי אם לא עכשיו אימתי? אחרי העמל בימי העקזאמענים נחוץ היה לי לנסוע אליכם להנפש ולשאוב פלגי חיים מהרוח הצח והאוויר הוך אשר בהמהוזהו ההוא; אך תקותי ושכרו כנבל יוצרים, ולכן אתנחמה בכקרי בפה את

לפני, המורים המה רבי המדע והתושיה וכל למוד ילמדו אתנו על בוריו ועל
אמתתו, ועושים מעשיהם באמונה מכלי הבט כי לא יקבלו שום פרס בעבור
זאת, — — —

65.

[להג"ל]

— — — עלי להודיע לכם כי ת"ל הצלחתי בשני העקואמענוס אשר
היו בשבוע הזה, הראשון ביום ד' והשני חנוס יום ו', — — — והשגתי
ציון 5, — — —

66.

[להג"ל]

— — — עלי לשמח נפישכם בכשורתיו כי ביום אתמול הצלחתי ת"ל
גם על העקואמענו הרביעי והוא האחרון בשנה הזאת, ועתה חפשי אנכי עד
תהלת הודש סענטיאבר מכל למוד ומלאכה מצד האקאדעמיה, ומתחשב אנכי
במספר האקאדעמיסטים בחוק ובהלכה, — — —

67.

[להג"ל]

הורים נעימים! במכתבי מאובוע העבר כתבתי אליכם כי קרוב יום בואי
אליכם להשתעשע בנעימים את פניכם, ידעתי את החיונות אשר חותם בחוץ
וברוח, חיונות ערן, חיונות שמים, שויתם לנגדיכם את הענג אשר נשאף
ממעיו הצלחה בשבתנו יחדו, רעגנים ושלוים, בצל קורתכם, החיונות האלה
כתומם שעשעו גם רוחי בהקיץ ובחלום, פניכם הוהירו לפני מכלי הפוגות על
כל מדרך כף רגלי ועל משכבי בלילות יצאו החיונות האלה לפעלם וישאוני
אל עיר מולדתי ואל חדר הורתי, השמיעוני קול מריכם הנעים וישמיעו בצחצחות
נפשי, ופלגי היים הרשים שטפו ועברו בכל עורקי ועצבי, אמנם עתה, כגראה,
ידרו החיונות האלה כחלום חיון ליל ועל משמרתו בעיר המלוכה אשאך בקדם
עד כי יבוא יום שקיונו לו, עד כי אתיה חפשי בצפור דרוז לעוף בכל ארבע
כנפות הארץ אל אשר ישאני רוחי, לא כן עתה, רוחי שואף הלאה, לבי יקפוץ
למרחוק וכל גוי אסור בויקים ובככלי ברזל (או יותר טוב לאמר: בככלי "כסף"...) .
רוחי אתכם הוא, נפשי מתהלכת בתוככם; אך בכל זאת לא אוכל למוש ממקומי
להראות לכם כל אלה למראת עינים ולמשמע אונים לא רק ברוח ובחיון, לא
אוכל למלא חובותי הקדושות, חובות בן להוריו (וביותר בן כמוני להורים
כמיכם...) , לא אוכל הת לכם ענג וישיון מעט מועור תחת שכעכם עמל ותלאה
זה כמה בצפיתכם על הענג הזה ימים ושנים, — — —

מי אשם בדבר? מי זה יוכל לעמוד לשמנה לי בדרך הזה? האם אין
לי רשות אחרי עמלי, יותר לפי כחי, להנפש מעט בצל כנפי הורים נעימים? האם
אין לי רשות למצא הפין בעת ההושפ ותדרור אשר רכשתי לי בעמל בשר ויגיעת
רוח? האם נקל היה בחדשים אחרים להשתלם בלמודים, אשר אחרים יבלו על

את העיר ההוא עם הרפש והעצב השוררים בה, עם האנשים אשר
 נא יזכו לשם הזה ועם הלשונות הארוכות אשר תפלואנה לצחק בכל איש
 בילדים בכדור, לא יען כי אאהוב כל אלה עד מאד; רק יען כי תראה פני
 האנשים אשר יאדו לנו ממרחק, כי תתעלם בחברתם וכי תזכור וימי ילדותך
 ונעורך אשר דבריהם חרותים בצפורן שמיר על הרפש ועל הטיט, על הבתים
 הרחיים לנפול. ועל הפנים העצבים והוועפים ועל כל אשר עיניך רואית בעיר
 הכירה ראדאשקאווין. — — —

62.

ב' דהנזכה, תרמ"ב. פעמערבוך.

[להוריו]

— — — עוד יוסף ה' קויפמאן לתמכני, כי בחודש הזה נתן לי המשה
 עשר רו"כ, תחת אשר עד כה נתן רק שנים עשר, ויוסף להבטיח לי כי לא
 יסיר חסרו ממני עד אשר אגיע למטרתו בתכלית השלמות, ובי לא אראג מאומה,
 רק אוסיף ללכת קדימה, וכל מחסורי עליו. — — —
 — — — בחודש הזה נסיתי ג"כ בפעם הראשונה לחבר מעצמי ציור
 אשר צוו לכל תלמידי האקאדעמיה, היינו: „פרידת „ערפה" מאת „נעמי“
 „זרות“, וכי „רות" לא תאבה להפרד מאת „נעמי“, ויצא ממוצע: לא טוב
 מאד: אך לא מן האחרונים. — — —

— — — בכלל תוסף התקוה מיום אל יום לפעמני, כי אי"ה אשיג
 מטרתו, וכל חלומותיו ורעיוניו רוחו יצאו לפעולת אדם, ועוד יבואו ימים אשר
 ישלמו לנו בעבור כל העמל והתלאה אשר מצאנו בדרך החיים. — — —

63.

ס"ו סבת, תרס"ב. פעמערבוך.

[לה' יש. ציון]

— — — כבר כתבתי לך כי הנני בהקורס השלישי והוא האחרון,
 ומחודש לחודש אני הולך וטוב במלאכתי (כי כל חודש שם ימי מסה ובחינה
 „עקואמען“) ומתי אשלים חוק למודי לא אוכל לדעת כי עת חרוצה וקביעה אין,
 רק כל איש לפי כשרונו ישב בהאקאדעמיה, — — — וכל החוישב כי נקל
 בזמן קרוב להעשות חרש-ציר (художникъ) פוגם הוא בכבוד המלאכה היקרה
 והנשגכה הזאת. — — — אך בקצור אגיד לך כי הנני ת"ל בהאקאדעמיה
 מן התלמידים המשובחים. — — —

64.

ב' אדר, תרס"ב. פעמערבוך.

[להוריו]

— — — גם אודות למודי הכל הולך כשורה, ות"ל אני הולך מחיל
 אל חיל, ויש תקוה כי אצליח אי"ה על העקואמען. אצל המורים אני מן הראשונים,
 מבלי הבט כי מתחלה הייתי מן האחרונים, באשר החלותי מתחלה הלמודים;
 כי מלבד שפת רוסיא לא ידעתי ידיעות אחרות, וגם שפה רוסיא ידעתי רק,
 כאשר יוכל איש לדעת מבלי מורה ומנהל. לא כן עתה, כי עולם חדש נפתח

להקורס השני, בקורס השני יעשו התלמידים מלאכתם על פי תמונות גיפס שלמות, תמונה אחת או שתיים, אשר גדלן כגודל אנשי מדות ונחוץ להקטין מדתן על הניר ג"כ בעט-שחור. בכל קורס משני הקורסים האלה יש שני קלאסים. בכל קלאס תעמוד תמונה על בימה גבוה. כשולחן, ומאורי אור יאירו אל עבר פניה, ומסביב בחצי עגול עשויים ספסלים עם דפים ושלחנות קטנים לציר עליהם. וכל מקום מסומן בנומער, וכפי הנומער אשר ישוג על העקואמען כן מקומו. ובכל קלאס ימצאו בשישים או בשבעים איש, ולפעמים עוד יותר. זמן השעורים הוא מן חמש שעות עד שבע בערב. המצטינים מן הקורס השני יעברו להקורס השלישי, אשר שם יעשו התלמידים מלאכתם בערב בעת הנזכרת ג"כ בעט-שחור, אך לא על פי תמונות גיפס כי אם על פי אנשים חיים (Объяснение натурь ויקרא בשם: Натурный класс) ולשם עברתי עתה, בהקורס הזה תתרבה עבודת התלמידים, כי תחת שעור אחד בערב יש להם שני שעורים גם כיום, מן השעה העשתי עשרה עד השעה השניה. ואז עליהם לציר בצבעים על בר ג"כ על פי איש או אנשים חיים, אשר יעמדו; ישבו או ישכבו לפי חפץ הפראָעסור. ג"כ עליהם החובה לחבר בכל חודש ציור אחד בביתם, ובכל חודש וחודש יגיד הפראָעסור מה לציר, וצריכים לעשות זאת בעצמם, לחבר, ולא להעתיק. וכל האנשים האלה אשר זכרתי היושבים בהקלאסים לציר על פיהם, הם ערומים. אך בערב מן השעה השמינית עד העשירית יש קלאס מיוחד אשר שם ילבשו אנשים בבגדים שונים כמנהג כל עמי התבל בכל דור ודור, ומצירים על פיהם כל איש כפי שיחפוץ או בעט-שחור או בצבעים. בהקורס הזה המצטינים ישיגו מעדאליות של כסף. מתחלה יתנו מעדאליה של כסף קטנה ואח"כ אם ירבו להצטיין יתנו גדולה. ונחוץ להשיג בעבור המלאכה בערב מן הנאטור בעט-שחור שתי מעדאליות, קטנה וגדולה, וכמו כן בעבור המלאכה של יום בצבעים ג"כ שתי מעדאליות, קטנה וגדולה, ואז בעת אשר יש להתלמיד ארבע מעדאליות כאלה או נקרא כי השלים חוק למודו בהקורס השלישי, ואז עליו לחבר בעצמו ציור גדול, אשר לזה קובעים לו זמן של שנה תמימה, ואם יצלח מאד בטלאכתו או ישיג מעדאליה של זהב קטנה. ואח"כ יוסיף לציר ציור גדול ג"כ בשנה תמימה, ואם יצטיין ישיג מעדאליה של זהב גדולה ואז נקרא כי השלים חק למודו בהאקאדעמיה בשלמות. הגומרים במעדאליות של כסף ואינם משיגים של זהב נקראים בשם צירים-אמנים ממדרגה השלישית, הגומרים במעדאליה אחת של זהב קטנה—צירים-אמנים ממדרגה השנייה, והגומרים בכל המעדאליות עם מעדאליה של זהב גדולה—צירים-אמנים ממדרגה הראשונה. ויותר אין להם מזה ללמוד ברומאי, רק באיטאליא יוסיפו ללכת הלאה, הלאה, כי אין קץ לחכמה הזאת. — — —

האם לא יכאיבו לי? — — —

59.

[להנ"ל]

כ"ו תשרי, תרמ"ב. מפערכבורג.

— — — אודיע לכם כי התשלומין להאקאדעמיה אשר הוצרכתי לשלם, ואשר כתבתי לכם כי גמרתו בדעתי לחבות עד בוא ה' קויפמאן לפה, התשלומין האלה כבר הובאו להאקאדעמיה מן החברה, "מרכי השכלה" בעבורי. והנני עתה חפשי מזה, כי ימים אחדים לפני העקואמען שלחתי ע"י פאצט מלים אחדות אליהם, ולא חפצתי גם להטריח עצמי וללכת לבקש, כי חשבתי אם גם לא ישלמו אין נזק גדול, אחרי אשר בהאקאדעמיה הכטיחונו להמתין, וקויתי שבין כך או כך אישלם, אם לא ישלמו הם אז אבקש מקויפמאן; אך בכל זאת שלחו בעבורי את הכסף להאקאדעמיה, ועתה בדועבד יהנה לי ולא אהיה למעמסה על קויפמאן עוד בהוצאות אחרות. — — —

60.

[להנ"ל]

כ"א כרחשון, תרמ"ב. מפערכבורג.

ראשית כל, הורים יקרים, עלי להודיע ולבשר לכם בשורה טובה ונעימה, כי ת"ל חפצי ותקותי נהיו, ונתעליתי ביום השבת העבר, יום העקואמען, להקורם השלישי בהנומער השלישי (כל הקרוב יותר לגומר הראשון הוא משוכח ביותר). אין אומר ואין דברים בפי לתאר לפניכם עליצות נפשי על כי הצליח ה' חפצי ועמלי לא נשאר מעל; אך שמחתי גדלה שבעתים בזכרי ובשומי אל לבי, כי עתה אוכל לשמח נפשותיכם הדורשות אשרי בבשורה טובה, כי זה כל חפצי, וכשמחתכם תנעם לי שמחתי עשרת מונים, האת! הורי היקרים, כפי אשא קודש ואברכה שם ה' כי הביאני עד הלום. רבים יקנאו בי, רבים יתאמצו כמה שנים לעלות להקורם השלישי, ואנכי בשנה אחת גמרתו שני הקורסים בפעולות טובות מאד, אך לא רק רבים, כי גם רובם מהתלמידים לא יצטיינו במאד, ורק יחידו סגולה יזכו להסב עליהם עיני הפראָעסאָרים לטובה. ישו נא גם אתם עמדי, הורים יקרים, כי הנני עוד כהלום יין וראשי עלי סחרחר מרוב שרעפי אשר רגשו בקרבי ביום אתמול כי יעבור. העקואמען היה ביום אתמול, אך עוד לא ידעתי אחרית דבר עד היום, ולכבי נע ונד בין תקוה ופחד, עד כי בא היום הזה ויביא לי מרפא בכנפיו, וכימים הבאים אקח מועד לתאר לפניכם עקואמען בהאקאדעמיה, למען תבינו איך נוהגים בפה ביום ההוא. — אך בעת עלי לענות לך על שאלתך: כמה קורסים בהאקאדעמיה, למען תדע מה גדול הצעד אשר עשיתי. בהאקאדעמיה יש שלשה קורסים. בהקורם הראשון עושים התלמידים מלאכתם על פי תמונות גיפס אשר יגיעו רק עד החזה, והעיקר שם לציר היטב את הראש, והם מצירים על נייר בעט־שחור (Тушовальный карандаш) כפי אשר יראו על הגיפס, וכמו שהבאתי גם אני ציורים כאלה מווילנא. אך התמונות בפה לא כמו בוויילנא, כי אם טובות ונפלאות במלאכתן, עד כי לציר מהן קשה יותר הרבה משם, והמצטינים בציורים כאלה יעברו.

בכל זאת אני שמח בחלקי ואינני מתאונן כלל כאשר עשיתי בימים מקדם, ה"ל עתה מצאתי הדרך אשר תובילני למטרתי ועלי רק ללכת הלאה ולא להאריך בפשי בחיווגות מכהילים. — אודות העקומען אודיעך כי יהיה בחדש נאָיאבער הבע"ל ואני משתדל לעבור מהקירוס השני אל השלישי, אם אצלח, ה' יורע. — — —

58.

ערב יום הכפורים, תרס"ב. פּעשערבוּרג.

[להריון]

אב יקר! בעת אשר ידו תאחו עט סופר לערוך לך המכתב הזה; בעת אשר עוד ישעית אחרות לרגע אחד, הקדוש והנשגב לנו מכל רגעי ימי חיינו, רגע התחלת יום הכפורים; בעת אשר מעללי איש ופעולותיו יעברו כבתי נפשו כבני מרון ועיניו תסכנה מההוה על העבר ועל העתיד; בעת כזאת אני נפעם ונדהם מהמון שעופי אשר יתרוצצו בקרבי. לבו ינוע, אָחוזו בסכך שרעפים אין חקר, ונפשי, כיונה אחווה בפח יוקשים, מתרוצצת אנה ואנה; אמנם כן, אב יקר! לא בכל השנים השנה הזאת לנו, אם בכל שנה ושנה עלו ורגשו בקרבי בעת הזאת רגשות נשגבים מרבה להכיל, כשנה הזאת על אחת כמה וכמה. אם בכל שנה יצאו תמונותיכם האהובות לי מכל יקר חלד, בעת הזאת, מערפלי המרחק אשר יפרוהו בינינו ותופענה לפני כהדר קדשם במראה ובחלים, בשנה הזאת הן תופענה לפני באור שבעתים ולא תסורנה ממני אף רגע. בשנה הזאת אשר רבת שבעה לה הבת יעקב עמל ופגע, אשר מיתרו כנור לבכה התלוי על נהרות בכל, החלו לרעוד בהכות עלימו צר ואויב בידו, ויהגו נכאים בקול תיגה כימי צאתה מירושלים! בשנה הזאת אשר העירה את האהבה לעמנו גם בלבב אנשים מוזרים אשר רחקו איש מרעהו, גם בלבב מתנגדים איש לרעהו, להתאחד ולשפוך מר רוחם איש בלב אחיו ולהתיעץ מה לעשות בימי מביכה אלה; בשנה הזאת איך לא אוכרכם, הורים יקרים? איך יעזבוני זכרונכם גם רגע? הן לבו אתכם הוא, הן כל חושי, כל רגשותי נתונים, נתונים לכם, ואני מה? רק צל תיעה במרחקי תהו! — — —

— — — הוי, שנה אכזריה, שנת עמל ופגע! כבר עברה ונסתרה תחת המסך אשר יסתיר מעינינו ימים עברו, כבר צערי השנה החדשה עינינו רואות, ופצעינו עוד לא חובשו! אם בכל השנה נדהמה בת יעקב ממהלומות גו ונפש, אישר המטירו עליה אויביה, ער כי לא מצאה חשבון מכל הנעשה אתה, הן בימים האלה תראה כי לא חרשה נהיה בארץ, וכבר הסכינה לשים גוה כתבן, מרמס לכל עובר, הוי, לב רגש! אם מעולם אהבתך וברכתך, אם תמיד התאמרת כי נפל חבלי בנעימים בהיותך אתה למישען לי, מדוע נהפכת לי לרועץ? מדוע לא תעובני עתה, עת כל הגיוניך ושעופך יכאיבוני וירקונו? גם אתם, חיוני תוגה, מה כה סבותם איתי מכל עברים? גם זכרון ושם היום הזה מה כה יסכסך בל חושי בו? אך למה זה אשאל? הן איש אנכי ולא אכן ולבבי בשר ולא נחושה, אם עדי לא נגעו המכות אשר הזכו בני ישראל

לו לחרף ולרדוף ולשפוך דם נקי ולעשות כל תועבה. הסכה לזאת היא לפי דעתו בזה: גם אצל כל אומה ולשון יחפץ כל איש לרדוף אחרי רעהו ולכלות בו חמתו על כי יהיו לחשוב לא כמחשבותיו ולעשות שלא כרצונו ולגלות הלוט זהמסכה הנסוכה על פניו; אך מאשר אולת ידו להוציא חפצו לפעולת ידים לכן לא ינסה גם להתחיל לעשות כזאת. כי אצל כל עם ועם המשרה במליכת-הרוח, כמו במלוכת-ארץ, נתונה בירי אנשים יחידים מוכשרים לזה ואשר נתחנכו זנתנדלו לזה, וכל איש לא ירים את ידו ואת רגלו מבלעדי מוריהם אלה לעשות דבר גדול; וגם המורים האלה, הכהנים, מחויבים לתת דין וחשבון לפני גדולים מהם וגבוהים עליהם עד הכהן הגדול והמורה הראשי אשר עוו בירו לקחת השלטון מידי איש אשר לא ימלא משלחתו כיאות ולתתה בידי הטוב בעיניו. ולכן מלבד אשר כל איש יפחד לרדוף את רעהו כדברים שבין אדם למקום, ברעתו כי יוכל לקבל ענשו מאת המנהל והכהן המורה, כי אם גם הכהן לא יהיו לעשות דבר שלא כהוגן, ביראו מפני חרב הרין המתוח עליו מאת הגבוהים עליו. אבל אנחנו, לדאבון נפשנו, אין לנו לא כהן גדול ולא מורה ראשי, לית דין ולית דיון וכל איש מרגלא בפומיה מיום הולדו, כי כל ישראל הם ממלכת כהנים וגוי קדוש, כל איש הוא ככהן גדול נכנס לפני ולפנים בכל יום ובכל עת ובכל שעה להמתיק סוד עם ה' ולהתיעץ עמו על צפונותיו. ולכן כל איש, אחרי אשר הוא כהן, עושה במה לעצמו להקריב עליה עולות תמומות כהפצו מבלי כל פחד אולי יצטרך לתת דין וחשבון לפני הרב, כי מי סכל ישמע לדברי הרב אשר לחמו מיהם נמצא ותלוי ברעת הצאן אשר הוא רועה, ואשר אין איל הוא להעניש לעוברי רצונו? וגם הרב, אם איש תהפוכות ורמיה הוא, לא יפחד ג"כ מעשות כל תועבה ומרדוף נקיים על לא חמס עשוי, כי מי יבוא במשפט את מעשיו? גם הגאונים שבנו לא ישיגו רק כבוד ויקר, לא משרה ישלטון, ואין להם רשות לעשות אף דבר קל הערך, להעניש מורדי אור או להסיר העטרה מראש רב שאינו הגון לכך, ואין משגיח ואין סופר ומונה כל מפעליהם, וכל רב הוא כמלך קטן באי אחד ביום הגדול, אשר כל דברי המתאוננים עליו לא ישמעו לאון. וביותר כי רבנינו לא יתחנכו כלל לשאת המשרה הזאת על שכמם, וברעת האחד את היותר דעה עם פלפולא חריפתא ולטהר את השרץ בק"ן טעמים ולומר "הדרן" ועוד פלאות כמו אלה, יתנו לו "הסכמה" מכלי חקוד אם בעל נפש הוא, אם איננו קפרן אשר לא יוכל להיות למלמד ומורה, ואם אין בקרבו כל המדות רעות שבעולם. ומסכה כזאת עינינו הרואות רבנים קנאים קפדנים מקלקלים את השורה, עושים בעדתם כל מה שלכם חפץ ומוצאים עוזרים על ידם להסיר כל מכשול העומד על דרכם, יגנחו על ימין ועל שמאל כפרים וכראמים ואין מוחה בידם. אין פוקד על עונם ואין מהגבוהים עליהם, מהרבנים הגדולים והגאונים, שם את לבו לדרוש דין מהם ולהסירים מכסאותם. — — —

— — — אודותי, יריתי, אודיעך כי אין כל חדש. כמאז וכמקדם הנני חי בהעור אשר יתן לי ה' קויפמאן, שנים עשר רו"כ להדש, אף כי בעיר כפעד-שערברג, אשר ההוצאות מרובות, יספיק לי העור הזה רק להוצאות נחוצות;

— — — דירה במעון־קין במגרשי העיר. — — —

מאכול לחמו, ואין לו מנוח אף רגע. תמיד אספות אצל הבארץ גינצבורג או אצלו או אצל שארי הגבירים ומתיעצים על צפונותיהם, — — —
 — — — מצב בריאותי נשתנה לטוב מאד. אודות כלכלתי אין לי עוד לדאוג, כי שלח לי ה' כלאך מושיע אשר יתמכני ואשר יבין להגני והגיוני ומצאתי חן בעיניו (פעם אחת אמר לי כי נודע לו אשר אני מחויק באמונת ובטנהגי היהודים לא כיתר התלמידים, וכי הלמורים החדשים לא שנו רותי מהלמורים הראשונים וזה מצא חן בעיניו מאד, — — —).

56.

[להנ"ל]

כ' מנחם אב, תרמ"א. פעטערבורג.

— — — עלי להגיד כי מלכד אשר לבי יהגה לו תודות בעבור החסד אשר הוא עושה עמדי לרגעים, גם לבי יאהבהו, באשר איש כמהו לא מצאתי עד הנה, לא רק בין גבירי ועשירי עמנו אשר משכנם בערפל ואשר לעוות יחשב לאיש קרוץ מחומר לגשת אל הדר כבוד תפארתם, כי אם גם בין יתר האנשים אשר התהלכתי בתוכם לא מצאתי איש כמהו, איש אוהב אמת, אוהב העבודה ושונא הבטלה, היודע לכל עת וזמן, עת להתגאות ועת להשפיל כבודו, עת לקצוף ועת לאהוב. גם מלומד הוא בכל מדע, וקשה למצא איש כמהו שיש לו ידיעה בכל דבר. הוא גיבש עליו תור „דאָקטאָר פֿהילאָזאָפֿיא“, ואמנם כל דבריו בהשכל ודעת, מגויים וספורים בלי יחרון ובלי מגרעת, —

על שאלתך: מה אני כותב אצלו? אודיע לך כי ראשית כתבתי קאטא-לאַג (אוצר הספרים) מהביבליאָטעקא שלו. שנית כתבתי לו מכתבים בשפת עבר לאנשים נכבדים שונים. ושלישית, כי הוא התעסק לעשות פנקס לחברה קדישא, לתקן ולשנות כל המנהגים והסדרים שנהגו עד הנה על אופן היותר טוב בתכלית השלמות, ולזאת נשלחו לו מערים שונות פנקסים הרבה, והוא אסף, קבץ ולקט כל העריות והמובחר שבהם להביאם בהפנקס החדש. וע"ז קרא לי, והרבה עמל וטרח היה לי עד כי, סוף כל סוף, אחרי אשר צרף וזקק כל הגה ומלה שבעתים בכור בינתי, גמרתו היום את העבודה הזאת, פעמים רבות הוצרכתי לכתוב כל דבר, מתחלה כתבתי מכל הפנקסים, אחרי כן צוה זאת לזרות וזאת להבר, וישב בעצמו עמדי עד אחר חצות לילה ודקדק בואת בעיון רב, לילות רבים, ותקן תקנות הרבה מאד על כל ענפי המקרים הנוגעים לזה. — — —

57.

[לה' יש' ציון]

ב"ז אלול, תרמ"א, פעטערבורג.

— — — מדוע לא פשה הנגע הזה לרוב מאד בין יתר עמי הארצות כמו אצל ישראל, אשר כל איש יחשוב עצמו למשולח מאת ה' צבאות לתקן עולם במלכות שדי, ואשר בעסקו במצוה זו פטור הוא מכל המצוות שבתורה ומותר

שניכם לקרא לשלום לו ולהוכיר שמי ברגעי קודש, רגעי רגשי אהבתכם; עת מלאכו האהבה ירחפו מסביב לכם וילחשו באזניכם ספורי ערך מושדמות האהבה, זבקסם יפים וגיב שפתם אשר יול כטל ימשכו לבותיכם אחריהם לעולם חדש, עולם האהבה, ששם בני האלהים יטיפו זמרת-יהי בקול דממה דקה, קול ערב ונעים על נבל וכנור, והמוזות, בנות השיר ובנות האהבה תצאנה, במחולת מחנים על שדמות פרחים וציצים המריקים ריח נחות, וכספירי עיניהן ירתקו לבותיכם כי תתאחדו גם אתם בחברתן. שם תמסכנה לכם מיון האהבה ובצאלי עפאים מנוח תמצאו; שם תשקעו בתהם שעופים, שעופי קדש, תשכחו תבל וצאצאיה, או גם תבוזה, כי אמנם שוה היא לשאת קיקלון וכלימה. וזכורי כי ברגעי מרגוע, רגעי אשר כאלה, יעלה שמי לזכרון על שפתותיכם, ובשכחכם את התבל לא תשכחו אותי, או הלא תודה כי אלפי תודות אשיב לכם מקרב ולב עמוק. — — —

— — — רגשותי נתחלפו הרבה מן העת אשר נפרדנו עד היום הזה. רוחי יציקני לבקש עתה על כל דבר חק ומשפט, לשים לו גבול ומדה, מבלי התרגש בילד על כל מראה עינים ומשמע אזנים. בהיותי בוויילנא אצליכם החלו פרחי רגשותי להפתח ובהפתחם ויראו אור תבל המעורר עינים או השתוללו משאון רגשותיהם. הן תזכור כי רגשותי או סערו כים, הרביתי לדבר ולדבר על כל דבר, אך משפטים חזקים ויסודות אמת לא הוצאתי או אף מעט, כי עוד לא ידעתי הבדל בין טוב לרע, ואף כי גם עתה עוד לא אדע ואולי אשגה במשפטי על כל צער, אך לכל הפחות הן חפצי טוב, כי הפץ אנכי לדעת ורודף אחר האמת, אך לא בסופה וסערה כאשר יעשו אחרים ומרעה אל רעה יצאו כי אם בשוכה ונחת. הן להכמת הציור נכספה גם כלתה נפשי זה כבר מבלי דעת מה זאת, — — — ועתה הן כתבתי מאמר בשם „חכמת הציור בכלל ובין בני עמנו בפרט“ (ה' צעדערבויז קראו וייטב בעיניו) — — — אך מאו ועד היום רבו משפטי על אדות זה וברדעתי לכתוב כעבור שנים אחרות אודות זה ספר שלם, למען עורר אהבה להחכמה הזאת בלב צעירי עמנו, כי עוד עד היום לא יצא ספר כזה בשפת קודש. — — — גם כתבתי שירים רבים אשר מצאו חן בפה בעיני מטיבי מדע, ויודעים להכביל בין טוב לרע. — — — וזה יאמץ רוחי כי עוד יבאו ימים, אם גם כעבור שנים אחרות, ושירי יראו אור. — — —

55.

[להוריו]

— — — ביום אתמול בערב הייתי אצל ה' קויפמאן והראיתי לו מלאכתי, הריסונאק אשר עשיתי בחודש האחרון (כי ביום אתמול היה העקומען האחרון), זישר בעיניו, ושאלתי ממנו עצה איך לעשות: לנסיע או לחדול? ווען לי כזאת: אם בחפצי לנסוע מחמת תיקון בריאותי אצליכם או הן לא יוכל לעצרני גפה, זאת הבטחתו יתן לי במועדו כסדרו, כי אחת היא לו אם אשב בפה או אפע לביתי; אך עצתו כי לא ארבה בהוצאות על הנסיעה ומוטב לבקש למצא בפת

ימי החרף ומה מצבי עתה (כי מדברי השיר אשר כתבתי לו נראה כי סבלתי
 בחרף הזה). או הגדתי לו כי עוד לא מצאתי מרגוע מתלאותי, וכי בעבור זאת
 לא אוכל לכתוב שירים בשפה ברורה וברעיון צח כחפצי; אך לו נחתו ושלותי
 אז יודע אנכי כי הוספתי שירים כהנה וכהנה. על זה ענה לי כי מעתה תחת
 אשר קבלתי ממנו שישה רו"כ לחדש הנה הוא נותן לי מעתה שתי פעמים ככה
 היינו 12 רו"כ לחדש, למען אוכל להתעסק בשני הדברים: הציור והשיר, ככל
 חפצי מבלי מפריע. מי יתאר גודל שמחתי בשמעתי ממנו דברים כאלה? הן שנים
 עשר רו"כ דים לפרנסתי בריוח ובכבוד, ומה לי עוד לראג? — — —
 מלך תהיה לי מקור תשועה? — — —

52.

[להנ"ל]

ד' רחוק"ס פסח, תרמ"א. פעמערבורג.
 — — — ביום אתמול הייתי אצל ה' קויפמאן ויתן לי שנים עשר רו"כ
 לחדש הזה, וידבר עמי באהבה זמן רב. וערב יו"ט העבר קבלתי בגד אשר
 שלח לי הבאראן גינצבורג. — — —
 — — — גם הבטיח להשתדל עבורי, אך ת"ל עתה אין לי צורך
 בהשתדלותו. — — —

— — — וממעם זה שלחתי מכתב להבאראן. הידיתי לו עבור תשורתו
 והגדתי לו, כי מעתה אין לו הכרח להשתדל עבורי כי מוצל הנני. — — —
 — — — ביום אתמול הייתי אצל ה' צעדערבוים וגם הוא ידע מוזאת,
 כי ביום ו' העבר היה אצל ה' קויפמאן ויחל לדבר עמו אודותי ויהלל שירי
 לפניו, ויספר לי כי קויפמאן אמר לו לבל ידאג אודותי כי הוא מגן לי. — — —

53.

[להנ"ל]

ב' אייר, תרמ"א. פעמערבורג.
 — — — איכה, אחי, אחי? מי יתנך בין זרועותי, אשקך ואכך על
 צואריך, אחי! מעטים דלים ורעים היו שני חיינו ביחד. עוד לא ראינו בטובה,
 עוד לא נשקנו איש את רעהו כיאות לאחים אהובים כמונו. הוי, בשר מבשרי,
 חלק מנפשי, נתח מלבי יפרד עתה ממני ומי יודע עד כמה, ואיך לא אבכה
 ויביתר כי פתאום קרה הדבר. איכה, אחי! ועיני הדומעות לו יכלו לפגוש
 בעיניך ורמעותינו הרוחחות לו נבללו ביחד להשאיר מזכרת נצח בלבבינו, אחי!
 איכה, אחי! הוי לכת הקיטור והאש הנושא על כנפיו במרוצת חץ יעוף את אח
 יקר, את רוחי ונשמת, עתה על הרי בחר ונפשי לשוא תתפרץ ממני לדרך אחריו,
 לשוא כל הגיוני והגיוני. — — —

54.

[לה' ש. ציון]

ד' אייר, תרמ"א. ע"ב.
 — — — ברכת משנה אשוב לך עתה, לך וליעודתך על כי תואילג

אך בכל זאת הצלחתי במפעלי, ות"ל כי עשיתי הצעד הראשון בהאקאדעמא קרמה. — — —
 על הוצאותיו יש לי בריוח, ות"ל אינני עצב רק שמת, — — —
 כריאותי טובה. — — —

50.

[להנ"ל]

— — — הייתי בשבוע העבר ביום ג' אצל ה' צעדערבוים ויקבלני בפנים מאירות. ובעיני אהבה ודברתי עמו זמן רב ויראה לי כי שירי (ספר קטן בשם "שירי נער" אשר מסרתי לידו) מונחים אצלו באמתחת בגרו, ויאמר כ"ה התענג עלימו וכי אחרים מהם גם מצוינים, אך לא ירפס בהמליץ שירים; ואת מאמרי הלל ג"כ ויראה לי כי מונח הוא אצלו על שלחנו, אך אמר כי יש אצלו עתה מאמרים ומכתבים רבים המחכים זמן רב לצאת לאור ושאלות רבות מחיי היהודים הצריכות פתרון ומענה חיש מהר, עד כי לא ידע אם יוכל להרפס מאמרי אשר הוא לא מ"ע שהומן גרמא רק סעין ידיעת העולם והטבע הוא, ומאמרים כאלה לא למטרת מכתב עתו יקלעני חצם, ויאמר כי יוכל להיות כי ישלחני אל חו"ס בווארשא אל "הצפירה" ויכתוב גם מלים אחדות אורות, ויבטיח לי להשתרל בכל וכלתו אצל ה' הרכבי ואצל הבאראן גנצפבורג כי יתנו לי עזרה למען אוכל ללכת בדרכו הלאה מבלי מעצור.

51.

[להנ"ל]

— — — ביום אתמול, יום ב' בערב, בהיותי בהאקאדעמא, כדרכו מדי יום ביומו, והנה תלמיד אחר אומר לי כי ה' קויפמאן צוה שאבוא אליו תוכף זמיר אחר כלות השעור. בשעה 7 בערב הלכתי אליו, ויקבלני ה' קויפמאן בפנים מאירים וצהלים ויובילני עמרו אל הקאבינעט שלו, ויתן לי כסא לשבת, ויאמר לי כי שירי מצאו חן בעיניו מאד (אני נתתי לו שני שירים: "רחשי תודה" ו"סכת החג". המכתב עם השירים מסרתי לו ביום ה' העבר). גם אמר כי חפץ לראות אותי עוד ביום ו' העבר אך לא ידע את האדרעס שלי ולכן אמר לתלמיד אחר כי ישלחני, ויתפלא מרוע לא הגרתי לו עד הנה. כי ידיר לא תלא לכתוב בשפת קודש. מעולם לא עלה על לבי כי בתוכי טמון כשרון כזה לשיר שירים. והנה מה שהיה הוא שהיה ועתה הוא מציח אותי לבלי סגת אחור מדרכי ולהוסיף לכתוב שירים בשפת עבר וגם ללמוד בשקידה מלאכת צירים ואו אשיג מרומי האשר, ויצוני להביא אליו תמיד להראות את שירי, והנה להצלחתי היתה אצלי בצלחתי אספת שירי אשר כתבתים ביחד בתוך ספר קטן בכתב נקי ובנקודות וקראתים בשם "שירי נער" כתבניות הספר אשר מסרתי לה' צעדערבוים; ומדי דברי עמו נתתי לו את הספר הזה למען יקראתו ואו יודעו לו חיי (כי בכל שירי רק על עצמי מוסכים הרבנים) ומקרי ותקיתי. הוא לקח את הספר כאהבה ויחל הוכף לקרות בו ועזר שם ועזר שם, ויתפעל, ויחל לשאול ממני: איך חייתי כל

יאראה פנים, מתחלה חשבתי להגיש את שירי ביום ו' העבר לפני כבוד הבארצן גינצבורג, אך ה' פראָוער יעצני להיות מתחלה אצל ה' צעדערבוים, יוכל היות כי ידפוסו אותו בחמליץ, ואז יתנו הם לי מכתב אל הבארצן כי יקרבני. בהחברה מרבי השכלה היתה אספה, אך לא הספיקו לראות כל הבקשות, כי דבית הן שמח, ולכן עלי לחכות עוד בלי מענה. הנכם רואים כי אך לאטן תתנהלנה תקותי, וזאת לא יפלא בעיני, יודע אני כי תמיד יעברו ערן ועדנים יעד מצא עורה מאת החברה; אך תקותי תאמצני כי סוף סוף אשיג ממנה עזר, בהשתדלות מכירי. ביום ג' העבר השגתי פֿאַטאָגראַפֿיע להגדילה בעד 15 ר"כ, זביום אתמול בערב השיבותיה לבעליה, וקבלתי את הכסף. הם אנשים יקרים ויבטיחוני לתת עוד מלאכה, — — — התמונה אשר עשיתי היא תמונת בתם. — — — הם אשכנזים, — — —

— — — ביום אתמול ראיתי פני החרש יציר המהולל אשכנזי בביתו
זודבר עמי זמן רב, ויבטיחני להועיל לי אם רק יוכל, — — —

47.

י"ב סבת, תרמ"א. פֿעטערבורג.

[להג"ל]

— — — כשבת העבר היה עקואמען, ועל מלאכתי, מלאכת הערב יוכל החדש, השגתי נומר 5; אך על מלאכת היום השגתי נומר 1 והציור ישאר עד 4 נאָיאָבר, יום חג האַקאָרדעמיא, אשר אז יעמידו לעין רואים (ביסטאבא) כל תוצאות האַקאָרדעמיא היותר מובהרות, וילקח גם ציורי אחר כבוד, ומאד אשמח כי עשיתי את הנצחון הראשון על שרה עבורתי בהאקאָרדעמיא. אקוה עוד לעלות מעלה, מעלה, — — —

48.

י' אדר ראשון, תרמ"א. פֿעטערבורג.

[להג"ל]

— — — הייתי היום אצל ה' קוֹיִמאַן אשר שב מנסיעתו הנה, והבאתי לו מלאכתי להראות, וידבר עמי באהבה, — — — ויתן לי עבור שני חדשים שנים עשר ר"כ, עבור חודש דעקאָבר ויאָנוואָר. ויבטיח לי ג"כ לקנות עבורי צבעים ועטי-צירים, למען אתחיל לציר בצבע, ויצוני לבא אליו בערב בכל יום כי יתן לי מלאכה לכתוב אצלו, בי יודע הוא כי כתב ידי יפה, — — — הוא איש נפלא, כבד מאד למצא כמותו, מלבד שהוא עשיר גדול כנודע, הוא מלומד גדול ואוהב מלאכה וביותר מלאכת צירים, ויש לו אותיות כבוד (מעדאלות) רבים עבור ידיעתו הרבה בעצי יער. הוא בעצמו ג"כ מציר בעתות מרגוע, — — —

49.

ב"א אדר ראשון, תרמ"א. פֿעטערבורג.

[להג"ל]

— — — ביום אתמול היה פֿערעוואָדני עקואמען ות"ל כי העבירו אותי מן הקודם הראשון אל השני, בנומר טו"ב 17. מקומי היה רחוק מן הגיפס,

נפתחו לי שערי חכמת הציור ואראה איד־חדש אשר לא ראיתי עד הנה. לנו השעורים נוכל שם לעבוד כל היום, איש איש כפי חפצו: או בצבע, או מגופס, או לשבת בהביבוליאטיקה. שם יש, מכל התמונות והציורים אשר בעולם, בהמוזעאיים והגאלעריות, תמונות פֶּאָטאָגראַפִּיות או ליטוגראַפִּיות או גראַויר. למשל שם יש מכל הציורים הנפלאים אשר בהגאלעריא־ברערדען כורת ואכסען, הראשונה בתכל, ספרים גדולים, אמה רחבם ואמה וחצי ארכם עם תמונות. כל הציורים וביאורם בשפת אשכנזית, רוסיית וצרפתית, והרשות לציר מהם בכל העולה על רוח, וכן שם עד אין מספר, ולא יחסר כל ענג. רוחני בהאקא־דעמיא. — — —

44.

[להג"ל]

י"ב חשוון, תרס"א. פ"ב.

— — — איש חסדי אשר הייתי אצלו, ואשר כלכלני ונתן לי מעון, הוא איש טוב מאד. שם איש חסדי ה' שמעון זָאָן. — — —
 — — — בחג הסוכות הייתי בבית אסף היתומים (Еврейскій Сиротскій Приютъ) שם בית הכנסת. הבית הוא על שם אשת הבארץ האַרְאָץ גינצבורג והוא יוסד־הבית, באי בית הכנסת הכינו לנו סוכה בנן אשר אצל הבית ובכל יום אחר התפלה ברכו שמה, כי כפה כבוד לכל איש לעשות סוכה בביתו, ובליל ראשון אשר נאספו היה המחזה נפלא, ואני כתבתי שיר עלי זה אשר מצא תן מאד בעיני כל ויקרובני, וגם עתה ימשכו לי כולם חסד ורחבה; אך כולם אנשים לא עשירים, ואחד מדם הוא אשר אני גר אצלו בדירתו, והשני אשר אוכל אצלו חודש עד כי אמצא לשלם לו, מכל האנשים רק שנים הכינו את שירי יהללוהו, ויתר האנשים האמינו למשמע אונם. — — —

45.

[להג"ל]

י"א כסלו, תרס"א. פֶּטֶטֶרבורג.

— — — הייתי אצל הגביר ה' קויפּמָאָן, והראיתי לו מלאכתי ותישר בעיניו וימשכני חסד, ויתן לי כעת ששה רו"ב ויצוני להביא לו תמיד מלאכתי להראות, ובוודאי לא יהיה תמיד מהלכי לרוק, ה' קויפּמָאָן אוהב מאד מלאכת צירים. בביתו ציורים יקרים רבים מאד, והוא מבין גדול ע"ז. אקוה להראות לו עוד מלאכה טובה ואז יאציל עלי מחסרו, אקוה כי הכל יהיה כשורה. — — —
 — — — בהאקא־דעמיא העבודה רבה. כתבתי מכתב בקשה (Ипо-шеиё) להחברה מרבי השכלה אודות עזרה ולא אדע עוד סוף דבר. — — —

46.

[להג"ל]

י"ג חנוכה, תרס"א. פֶּטֶטֶרבורג.

— — — איש אחד מורה עברי, ה' פּראָזער, קרא שירי ויקההו עמרו להראותו לפני ה' צעדערבוים, מו"ל המליץ, כי ה' פּראָזער כותב שמה בכל יום. ה' אר"ז קרא את שירי, ויצו לה' פּראָזער להביאני אליו, בקרב הימים

חלום כל אלה שם, ובכל הגאלעריזות האלה יש הרשות לכל איש לציר ככל העולה על רוחו, והמה רק חלק מהבנין הנפלא הזה, ומי יודע מה נמצא עוד במקום אשר רק התלמידים ימצאו. לתאר כל פלאיו לא יספיקו ימים ושנים; אך רב לי הרביתי מאד לדבר במכתב הזה, ומה אכתוב במכתבים הבאים? לו רק אשקט ואנוח אז אקוה לענג נפשוכם במכתבים כאלה, — אודותי אין עוד חרש. מעת אשר נתקבלתי הנני הולך לציר דבר יום ביומו כמתחלה, המלאכה בהקלאסים יתחילו מן הראשון לחדש סענטיאבר, עד העת ההיא יהיה נחוץ לי לשלם את הכסף ואז יתנו לי מעודה. — — —

41.

[לה' צבי הריש ובנו ה' אברהם סאכאר] ד' תשרי, תרס"א. פעטערבורג

— — — פני תקותי, אהובתי מכבר, ראיתי בראשית השנה הזאת יזנה וינהרו, ובקול נצחון קראה אלי לאמר: „ראה! הן הביאותיך עד הלום, יען כי האמנת כי ואחרי הלכת. הגונוי שפק אשר פקדוך לפעמים אישכח ואסלח לך, ועתה האמינה ברכוי ולך הלאה. אל תבט על כל מעצור ואור חיל לנצחו במלחמת החיים, ועוד אביאך אל מחוז חפצך בימים הבאים, עוד תשבע גם מפרי האשד, עוד תשכח גם עמל ותלאה. קוה, ירדו, כי טובה תקוה מחיים!“ כן הקשבתו דברי תקותי ברוח החיון ונפשי דרכה עז, מה רב כח הקסם הישורר בבית האקאדעמיא! האיש, אשר הקדיש ימיו למלאכת היופי, ישכח תכל ומלאה. כל ענג וכל נעם, גם החיים ואת עצמו, ישכח בלכתו לשות במקום הפלאות הזה, ולכן לא יפלא בעיניכם כי שכחתי מקרי תלאות ימי העבר; גם להמעצורים עתה לפני לא אישית לב, ואך תקות כל טוב המלא חדרו לבני. — — —

42.

[להריון] ה' תשרי, תרס"א. פעטערבורג.

— — — מעין ישועה: נפתח לי, כי איש אחד נכבד יקרבני, ואכלתי אצלו ראש השנה בכבוד גדול, והייתי אצלו מיום א' עד יום ד' — כי רחוק הוא במקום מעוני כשליש או בארבע וויערסט — עם מקום נכבד כביהכ"ג להתפלל, זמננו ללון, גם על שבת בקשני לבוא, גם על יו"כ הבע"ל וכנראה גם סוכות אהיה אצלו. הוא יכיר ויראה לפעמים פני הבארץ גינצבורג ויבטיחני לדבר בעבורי, אך כעת הוא מעבר לגבול. סוף דבר, אקוה כי בקרב הימים או"ה אישג תשועה מחברת מרבי השכלה, אך עוד כחדש ימים נחוץ לי לחכות. כסף האקאדעמיא נחוץ לי לשלם, יען כי אין מושיע לי עתה. — — —

43.

[להנ"ל] כ"ט תשרי, תרס"א. פעטערבורג.

— — — עד עתה יזנה לי מאד כי נסעתי לפ"ב, כי בהאקאדעמיא

עליו? יען כי לא יבינו את ההוד וההדר השוררים בדבר הזה, זנקלה הוא בעיניהם. וזה כל עמל הציר להציג לעין רואה כל שפוני טמוני הטבע הצפונים בחיקה. הן האנשים לא ידעו מעולם צבע בבת עין אשר גם אצל אבותיהם זכניהם, יען כי לא ישימו מעינם בזה; אך כראותם תואר פניהם על הגליון בששר, או חיש מהר יגלה לעיניהם כל הנמצא בו, ולא יסתר מהם מאומה, ישם פרה דועה באחו, על אפסו ארץ יתנשאו נבנונים תלולים אחרים ועליהם יערים מפורים. רבים ילכו ולא ישימו לב על כל סביבותיהם; ואנכי עומד ומביט ולא אוכל למושי ממקומי, ציור נפלא לנגדי אם דק השמש ופיץ אורו על האדמה, וגב הפרה מזהיר ומתחתה צלה ינות, והיערים הירקקים לבשו על ראשם עטרת זהב, וזריעת תכלת תכסה על הוד תפארתם. גם סוכה בודרת, אם האור והצל יתאימו בה, תציג יופי ונעם לעין דואה. כל פנה בתכל, גם אם שטמה רוכבת בה, אוצרת בקרבה סגולה ההוד וההדר. עת עבים כבדים מלאים חשרת מים יגעשו, ישקו על חוג שמים, במעוף עקלתון יתרוצץ הכרק, ורעם אדיר ירעיש אזנים, אז, מה נפלא הציור! אלפי צבעים כהים ובהירים יתחלפו לרגעים, ישם על כפת שמים נקרע עב, וצבעי תכלת וירקק הרוץ, אדומים וצהובים, הציצו מבעד האשנב הזה, גם תמונות היות-ענקים שטים במרומים, וכבסקמים ישנו לרגעים. מתמונה אל תמונה; לו הציגו כל אלה על ציור או נתפעלו והתפלאו כל המביטים, אך בעת אשר הטבע בעצמה תראה לנו כחה והדרה ואין רואה, ומה נאמנו דברי אחד המליצים באמרו: „הוי, בני אדם! המתאמצים לתאר לנו ערן גן אלהים בעת לא יחוו מה נמצא בתבל הזאת אשר ישבו בה, לו נפקחו עיניהם לראות את ההוד וההדר, החן והקסם השורר על כל צעד, או הודו כי אין דמות ואין תמונה לערן גנן, יבי שמש הוא מול התבל הזאת“; אך שכחתי, נחרחקתי מאד ממטרת. הן לרבר על כל אלה לא יספיק הגליון. מליץ אחד יציר יעץ כספרו ללמד כל ילד מימי עלומו חכמת הציור כאשר ילמדוהו לכתוב ולקרא, למען יודע איך להביט על תבל-יה אשר יחיה בה, אך אשוב אל מכתבי אליכם. —

אך כל אלה באין בעיני מול בית האקאדעמיה. עט סופר ולא לתאר בניב שפתים כל הפלאות הנמצאים בו, פסילי שיש לבן על כל צעד, גאלעריא ארוכה עד אין קץ מעשרים וחמישה חררים מלאים גיפסים נפלאים (אנטיקים) עד כי ישתומם ויבהל כל המביט עלימו, והגאלעריא הזאת כפרוזורד מול מוזעאי הקארטינות (אוצר-ציורים). ישם עולם חדש מלא על כל גדותיו ציורים נפלאים מעשוי ידי אנשי השם אשר מעולם, מן המסד עד הטפחות יכסו הציורים את הכתלים, גם הכפות הנשאות והעגולות מעוטרים בציורים, הדרים אין מספר שם מעולפים בעדי עדים, ורבים המה, עד כי יבכד למצא הדרך לשוב בה, ואנכי יעם רעי בפעם הראשונה תעינו עד כי מצאנו המוצא, משם תתחיל הגאלעריא הארחיטעקטוריא; ישם מלאכה! מעשי ידי מלאכי אותו חסיד ולא מעשי ידי של-אנוש, ישם ציורים בתוים דקים עד בי כמעט יראו לעין, ובתוכם, בנקודה אחת נמצא לפעמים תמונת איש כמו חי, אך לא אדבר הרבה פן אמעיש. כחזיונות

מן הים, מן הנהר הגדול, נהר נעווא, ומן התעלות נכבדי מים, אדמתה אדמת-בצה ורפש מימות עולם, וסלעים מוצקים אשר יכסוה לא יחסמו בעד אורי קטב כהנשא על כנפי רוח. גם האניות הרבות הרובצות על התעלות והמכוסות מבית ומחוץ בכפר וזפת תתנה קטורה באף כל עובר עת יזרח עליהן השמש, והיטב חרה לאפי משך שבוע תמים עד כי הסכנתי באלה. קור וחום יתחלפו לרגעים, רגע יצא השמש בגבורתו וזיקי אשו יחררו אל כל איש פנימה, ורגע יתחולל רוח קר ולח עד כי העצמות תרעדנה, וכמצחק הוא האויר כפה עם האנשים, יש אשר ילבש האדם כגדי קיץ בצאתו ברחוב, וגם בגדיו הקלים האלה עליו למעמסה: כי השמש ילהטנו, ובישובו ינחם כי לא לקח עמרו אדרת שער; או היוצא עטוף ומעולף מכף רגל ועד ראש בעת קור, יאנח מחום כבד כשבוו הביתה, וכל זה יען כי האויר לח, ולכן במהרה יחם ובמהרה יתקרר. —

ביום השלישי לבואי הנה הלכתי עם N להביט על הים השיכב ביקר תפארת גדולתו מחוץ לעיר ואף כי נלאיתי מעמל הדרך הרב. אך שכחתי עמלי בראותי את הענק הזה בפעם הראשונה לימי חיי, מימיו נחו, שקטו במוצקים וכנקפאים, בשפתו נשק גדות הרקיע ושלובים יחדו כלו במרחק אין קץ. השמש נטה ימה, עבים מופזים עטופים בשלל צבעים כסו פני שמים, ומתחת ראיתי ימיש שני עם עבים כאשר בשמים ממעל, ויהי המחזה נפלא! ישבנו לנוח על שפת הים לראות בשקוע השמש במצולותיו: אניות קיטור חזקות ובצורות נחו על פניו, אניות אנגליה הנותנות בים דרך ואשר יתר האניות למוֹלן כהגבים מול ענקים, גלים קטנים נישקו שפתי הים בהמולה נעימה, וגבותיהם הזהירו מקרני השמש. לאט, לאט ירד השמש מטה, מטה, ושמשיום עלה למוֹלו מעלה, מעלה עד כי נשלבו יחדו כתאומים; בין רגע ושניהם נעלמו ויכלו ממראה עין, הוא מצא לו עם מי לדבר, ואני נשארתי תפוש במימותי, נפשי ירדה במצולות שעיפים ותשקע בנבכי הגיון עמוק. מה דמיתי ומה חשבתי? לא אדע. אך יש רגעים אחרים בחיי אנוש, רגעים יקרים מפו בחייו המלאים טרדות ותלאות, רגעי אשר נעלה וענג עדן, עת נפשו תפשוט ממנה לבוש חמרה; תניח גוה לשבת או לשכב רומם בלי נוע כפסל בלי רוח חיים, והיא תפרוש כנפיה על במתי רוח, ומהתכל הקטנה והמוגבלת הזאת תתרומם לשוט במרחבי אין קץ, ושעיפיה או ג"כ בלי גבול ובלי קצב גם בלי מראה מוגבל, כהשמים המשתרעים עליה במרחב-יה בלי מצרים. —

דבות פעמים נסעתי ברוחי נסיעת דמיון כזאת, ותמיד בעת אשר מחזה חדש ונפלא משכני אחריו בכחו הבביר; וביותר כי בן הייתי להטבע מעת התחלתי ללמוד מלאכת הציור. תבל שריו תחשוף לפני מני או כל מחמדית ושכינות תפארתה, הצפונים ונסתרים מעיני אנשים אחרים, מה נפלאה התכל ומה נעמה לגבר גלוי עינים! הוא יראה על כל צעד אלפי פלאות ומחזות יופי. הן גם דברים קלי הערך אשר לא תואר ולא הדר להם, אם יתארם ציר אמך בששר, ישפוך אור צח על פניהם, יפיץ צללים רכים ודקים, הכל על מקומו הנאות לו, או יציג ציור נפלא, עד כי ישתוממו המביטים עליו; ולמה לא ישתוממו בראותם את הדבר ההוא מונח על מקומו, והשמש, הציור הנפלא, יפיץ אור

לימי חיי קולו הדופק בכח, אשר השמיעני עת צעדו רגלי בפעם הראשונה לבואי למינסק, ובעת באתי בשערי ווילנא בפעם הראשונה, קול אשר לא אשמענו תמיד ואשר לא יתאר באמר ודברים. הלב ידפוק כהלם פעם, הגו תמס ילך באשרות זעה, הנפש תפול ברשתות הקסם העז, כי המחזות השונים והנאדרים יוליכוה שולל, וזמן רב יהיה האיש כנדהם, בלי מרגוע ובלי מצוא לו מקום! .. פעמים אחדות הלכתי לטוה, לראות בכבוד העיר הזאת, ואשתומם בראותי פעלי ענקים על כל צעד. מחשבותי עזבוני ותעופנה לחיק העבר לחשוף את אשר יצרו ככנפיו. ראיתי את המקום והנהו תהו ובהו. לפני מאה וחמשים שנה היתה הארץ הזאת תהו ויליל שממה, מדבר ורכץ בלהות צלמות, אגמי נפש ויון מצולה כסו פני כל הכבר מסביב. קנה וסוף עשתו וישגו למכביר. הנהר הגדול נעוץ הלך שובב בשורות לבו מבלי מנהל. ערפל כבר חנה נצח על שפעת מי אפסים האלו. החסידה צעדה בגאון מבלי פחד ותבלע נחשים וצפרדעים לרויה, דיגים אבירי הלב סללו למו דרך בסירת דוגה אל מקום נשכח מני רגל ויפרשו מכמרות על פני המים. סערות וסופות התחוללו בעים וישתדרו בכל אונם ועוזם; ועתה! סלעים נחצבים וצורי שדי יחסמו שטף מי הנהר ויטוהו לזרום הלאה במישרים. על מימיו תשימנה דרכן אניות קיטור ואניות-משא עד אין מספר, ותרתחנה בסיר מצולותיו ומקול שריקותיהן תצילנה אונים. גשר-ענק בנוי לתלפיות ויאחד את הפיו הרחוקים מאד איש ממשנהו. פלאים! עד כמה יכיל אנוש אנוש בזה ועצמה להפוך מוסדות ארץ. על כל צעד רק אבן וברזל, וכל דבר חזק ועצום, יער עצי תורן יתרום על שפת הנהר, ואניות קיטור גדולות ועצימות מאפסי ארץ תנוחנה על פניו. ארמון המלך הנפלא יתנשא כיפיו ובחסנו על שפת הנהר. קרוב לו הערמיטאזש הנפלא: האוצר בקרבו כל תוצאות חכמי חרשי צירים אנשי השם אשר מעולם. שם כל פלא, כל יופי, עורנו סגור עד הראשון להודש סענטואבר, או או"ה אלך ואביט על כל מחמדיו. גם גנים ופרדסים עם בארות זורקי מים במרום ונחו על שפתו. מעבר הישני האקאדעמיות לחרשי-צירים וללמוד כל דעת, (А. Наука, А. Художество), בתים נפלאים מתנשאים בשיא חסנם לגאון ולהפארת, שם המוועאים, אוצר כל פלא וכל דבר יקר הערך. ומי יספור כל ההיכלים המתנשאים על שפתי הנהר העצים הזה? מי יעביר תחת שבט עטו כל החוצות היפהפיות, פאריות העמודים וזיכבות שיש או ברזל לאנשי השם או להמלכים: לפעטער הגדול, ליעקאטערינא הישנה, לני-קאלי הראשון ולאלכסנדר הראשון; ועוד הבים, אשר ופליאו בתפארתם ושיא גדלם עין כל רואה? מי יספור וימנה העשר הרב הנמצא בהחזיות המבריקות מעדין הרב על כל צעד; התעלות הרבות אשר מנתהנה את העיר לנתיים, הסגורות בין שפתי צורי גראניט חצובים מעשו ידי אמנים; הגשרים הרבים לאין מספר, הכבירים והעצומים, והמפוארים במצבות ופסילי שיש; האבנים הגדולות מאד עד כי לא יאמן איך הביאון וניחון על מקומן, ועוד רבוא פלאות? מי זה יעק ילשום מספר למו? לא אחר! —

אויור העיר לא טוב הוא, יאדים לחים בשפע רב ועלו משפעה כזויה

הנושאים בחיקם צל נעים עם קור משיב נפש, גם להקות מנגני התולדה, המטיבים נגן בין סרעפיהם מעולפי העפאים, יערים כאלה כלו; שדות ניר עם צבעים שונים, מתבואות שונות המשתרעים כירועה יקרה על ארץ רבה, שרוץ גם כרמל מתנוססים כפאר כל צמח, אפסו; הרי חול תלולים המפארים מחוות הטבע תמיד, גם הם עיר אינם, ארץ מישור בלו הכלה לנגד עיני, סבכו שיהים אהדים מפורזים ומפורדים, אגמו בצה למכביר, יתנו עדיהם כי ארץ ככול היא הארץ הזאת, יערים קטנים מעולפים בצעיף תוגה עמדו מנגד, טוהר השמים עזב מקומו לערפל יצב אשר פרש מוטות כנפיו ויכסה זהר שמש; אך בעת אשר המכונה השמועה קול שרוקתה בקרבה לכפר המלך (Щаркое село) או הבריקו מרחוק כפות מוזהבות מבתי הפלות הנוצרים הבנויים לתלפיות כחלק העיר הזאת, כל בתיו טהורים ונקיים ובנויים בסדרים בין שדרות אלונים המגינים עליהם בכפותיהם ונטישותיהם, בית הנתיבות גדול ורחב ירום, ויפעה ויופי לו, גם השמש, כנראה, האיר פניו אלינו ויפיץ אור צח על כל דבר למען לא תסתר כל חמרה מנגד עינינו, גם ברוחי האיר או אור חיים, ואראה מה עצמו פעולות האדם, כי יהפך ארץ תלאויות וילול שממה לעדן גן אלהים, הארץ הזאת, אשר בימים קדמוניות היתה מעון תנים ורביץ בלהות שממון, תיניק מלשרה עתה עצים רעננים יפי מראה; תשא על גבה בתי חמד עם כל שכונת החמרה; על פניה יצערו כגאון אצילים וישועים ויתענגו על רב טוב, ותראה כעיניה פרי החכמה וחרשת המעשה איך יפרחו ויגבו, וישנו גם יעשו חיל.

הלאה! הן אקרב אל פעטערבורג, עיר אשר נכבדות מדובר בה, והוד מליכה שורר בשמה, השמש יצא ויראה לנגד עיני את התמונה והציור הנפלא אשר תראה העיר הזאת לכל המביט עליה ממרחק, כפות עגולות נערמו יחד ותתאמצנה לעלות מעלה, מעלה ולצחק באלפי זיקי זהר שמש; שדרות ארוכות של גגי היכלים נשאו עליהן פלגי אור החרסה, וכיניהן הביטו נקודות ירקרקות מגנים ופרדסים; וכל אלה נערמו, נצבו יחד כמו נר, ומעת לעת הלכו הלך וגדל, אני עמדתי על מקומו ואביט אל העיר הזאת, כאשר יביט הילר בפני רבו אשר הביאו אליו אביו בפעם הראשונה: יביט בפניו לגלות הלוט, הלוט על העתיד, כי ביר רבו עתותיו, ובידו לנהלהו בשבט מישור או במקל חובלים; רבו יביט אליו באהבה, יגע על לחיו ויבטיחהו כל טוב, אך כעבור שבוע או חדשימים, אד... כן אנכי הבטתי בפני העיר הזאת אשר בידה עתותי והיא צחקה לפני בשפעת תפארתה ותבטיחני למלא כל משאלותי, אך היקום דברה? וואיל נא אלי כי כן יקום! —

קול חליל המכונה, בית הנתיבות הגדול והעתיק רץ לנגדנו ויקבלנו בפתחו הפתוחים לרוחה וחיש מהר נחשף לפני גם תוך העיר הזאת, היכלים ומיירות נשגבות יתנוססו משני צדי הרחוב, הרחובות רחבות מאד, מסלתי הכרזל-לסוסים השתרע בכל אמצע הרחוב, ועגלות גדולות כעגלות מסלת הברזל הלכנה הלוך ושוב בלי הפוגות רחוקות לסוסים, הגלגלים התגלגלו כסופה על רצפת האבנים, לבי התעורר בי מתרדמתו העמיקה, וישמיעני בפעם השלישית

40.

[להג"ל]

ב"ז אילול, תר"ם. פסטערבורג

הורים יקרים! מעת נפרדתי מעליכם כפעם הזאת עוד לא הוצאתי לפניכם רחשי לבבי, אף כי רגשות שונים פעמו בקרבי מעת עזבי עירי עד היום הזה; יען כי טרדות שונות סבוני ויגרשוני הלאה מהסתפח בהיכל הדמיון הקדוש לי, ואשר לא אוכל לבקרהו רק ברעיונות זכים ושעיפים טהורים, ואף כי עיני ראו הרבה חדשות ונצורות ורגשי תמוהן רגשו בלבבי; אך שעופי עמדו תמיד מנגד ולא שפכו רוח חן ונעם על מראה עיני, הגיוני המליצה לא הפיחו רוח חיים בהמחזות המתים העומדים בלי נוע, ובלערם — אין יופי ואין פלא בתכל, אין ענג נפש בכל מראה עינים ומשמע אוזנים. רק הנפש, היא בעצמה, תכין לה מטעמים כאשר אהבה, עת כי התפעל, התרגש, תראה אותות חיים גם בגלמים דוממים. כל התכל תקום לתחיה, השמים יפצחו רנה, ההרים ימחאו כף, וכל עצי היער יתרועעו אף ישורו! — אך בכל זאת שבת יראיתי, כי לא טוב אני עושה, כי שלשה שבועות אני בעיר הערים, קרית מלך רב, ובלשוני דומיה. הן אם עיר ווילנא הוציאה מלבבי פלגי הגיונות, ותמלא מכתבים רבים על כל גדוהיהם, עיר המלוכה לא תוכל לעורר בקרבי רגשות כאלה? אך אודה, כי העיר הזאת בגדלה ותפארתה לא פעלה עלי פעולה עזה כעיר ווילנא. לא אדע הנסבה, אם מאשר כי כבר הסכנתי לחזות נפלאות ונצורות בימי חיי, או מאשר כי נפשי יצאה כבר מגכול הילדות והנערות, ומקרי התכל רבו ויחלישו חום אישה, עד כי לא ירתיחו כליותי ודמי לא יחם היש מהר מכל מחזה עין, — ולכן גם עיר המלוכה קבלה ממני רק מבט קר, אולם כל אלה היה רק בעת אשר טרדותי הקיפוני, אך ברגעי מרגוע האחרים ידעתי גם ענג. חזיונות יום התפתחו לפני ככל עישר יפעתם בתנומות עליו משכב, וכל דבר האיר באור יקרות בהתיצבו לנגדי במחזה, ואתפלא על עצמי איך שקטה נפשי ולא רגשה זימם, בראותה את המחזה הנפלא הזה עין בעין. —

בימים עברו, בימי עליומי, הרגשתי לכת אש המליצה כוערת בלבבי עת כתבתי הגיוני לבבי, וכנחל שוטף כן שטפו זרמי ניבים נאווים ונעימים מפי עטי. ידעתי זאת אל נכון, אך עתה לא אדע: היצלה בירי לתאר בניב שפתים רגשות נפשי אם אין? —

לפלא בעיני, כי לא ארגיש כי נתרחקתי מכם יותר מבווילנא. הנה זאת פעולה מסלת-הברזל! „מעת-לעת“ שלם עפתי, דאיתי כעל כנפי רוח, ערים וכפרים אין מספר עזבתי אחרי, הארץ התגלגלה תחת שואה ותשב אחדו בחפזון נמרץ; אך בכל זאת אני הן ישבתי על מקומי בהעגלה שעמדה בוויילנא, לא רצתי וגם לא נלאיתי, ואיככה זה נתרחקתי? אין זאת כי אם ווילנא וכל הערים אחריה נסו מפני, ואני על מקומי נשארתי. גם במכתבים לא אראה שנוח, ולכן לא אדאג על כי נתרחקתי מכם מאד, וגם אתם אל נא תדאגו מאומה. — מתחלה, שבעת המכונה עם כל הכבודה קרבה אל עיר המלוכה, דמותי כי אל עמק רמאים נוסעים אנחנו. יפי התולדה תם גם פס; יערים יוקרקים

בספר פנים יפות, וידבר עמדי, ומדי דברי כי וואיל ליעזור לי במכתב, שאלני מדוע לא אפנה בשאלתי אל החברה בוילנא, וכאשר ישאלו עלי אצלו או יתן עדותו על אופן היותר טוב; ולפ"ב לא ירע ג"כ אלן מי לכתוב, אך יעצני כי אשתדל לבקש עזר מהחברה מרבי השכלה. הלכתי אל בית ה' פֿירדלענדער, — כי הוא היושב ראשונה בהחברה בוילנא, — הראיתי לו תעודותי, ויגר לי כי ישתדל לטובתי, אך בחדש הזה הראש הוא ה' גלאס, ולכן עלי לפנות אליו. באתי אל ה' גלאס, וכבר נטה יום ג' לערב, כי רחוקים המה מאד איש מרעהו. זמה נפלאתי בראותי כי הוא הוא היושב עם ה' לעבענסאָהן בהבאָנק וגם הוא הכירני כי ראה אותי אצל לעבענסאָהן, ויבטיחני כי ישתדל לעזורני; אך לא יוכל לעשות מאומה מבלעדי עצת החברה, כי על כל דבר המשפט אצלם להמתיק סוד ועל פי רוב דעות יקום דבר. וישלחני אל איש אחד לצוות לו בשמו כי ליום מחר יקרא את כל הראשים להמתיק סוד אודותי, ואותי צוה לבוא ביום מחר בערב. עשיתי כן, ובבואי ביום ד' בערב אליו, מצאתי את כל המסובין נושאים ונותנים אודותי, ומרחוק שמעתי כי הוא מדבר טובות עלי. באותו היום שלח לשאל עלי אצל הדירעקטאָר ויתן עדותו, בבואי דברו כולם עמדי ואחרי כן נחלט אצלם לתת לי חמש עשרה רוב"ב להוצאות הדרך. ה' גלאס הוציא מחיקו הכסף ויתן לי, ונכתב בספר ונחתם. נפרדתי מכולם, ויברכוני בולם כי אצלת בדרכתי ואגיע למטרת, הודיתי להם ואשוב העירה. ביום ה' בבקר שעה 9 הייתי בהוואגאן לנסוע הנה. היום בבקר שעה 8 באתי שלום פה פ"ב. — — — חשתי אל האקאָרעמיא. — — — באתי שמה. נתתי כל תעודותי באופראוולעניא, אך אמרו כי נחויני לי מכתב תעודה מהאָבשצעסטוואָ בי וניחוני לנסוע. — — — הנכם רואים בעיניכם כי בדרך אמת הנחני ה' עד הלום, זכי הכל הלך למישרים. — — —

38.

י"א אלול, ה"ס. פ"ב.

[להנ"ל]

— — — כעת אני הולך בכל יום משעה 9 או 10 להאקאָרעמיא, כי שם יש גאלעריא גדולה מגיפסים והרשות ביד כל איש לציר שם כמה שירצה, ורבים מכינים עצמם שם להעקואמען, ויושב אני שם עד שעה 4 כי מלאכה אחרת אין לי. — — —

39.

כ"ב אלול, ה"ס. פ"ב.

[להנ"ל]

— — — הורים יקרים! הודות לאל כי הצלחתי על העקואמען, וקבלו יאותי, והייתי מן הראשונים, לא אכחד כי מתחלה פחדתי, כי מאה וחמשים איש הלכו אל העקואמען, ומכולם קבלו רק שלשים. מן חמשה תלמידי ווילנא אשר הכינו עצמם באופן היותר טוב קבלו רק אותי ואת ידידי מיי מוזן אשר הזכרתי שמו עזר אצליכם, ושלשה מוכרחים לשוב. — — —

לגיוני ענקים המה, חיל רב, אתיו, נסו נא להעתיקני ממוקמי, הן מרום מוישב
 מכס. ראה נא הפנינים המתגלגלים על הויל'יה הבה! נדלג נא ונאסוף מלא
 חפנים. ראה, ראה דוב שחור יסק בארבע רגליו על הכדור, חא! חא! חא!
 לאט לאט יסק עליו. הבט איך נשתנה צבע הכדור מבעד לחשרת ערפל הרובץ
 על העיר, עתה יטבע עמוק עמוק ואיננו! ישכב בשלום, שמישי, בחביון אפריון
 ובוא נא מחר להשביעני ענג ביום הזה, קרא, ופניו הפיקו תוגה עדינה. נקיס
 ונשוכה, אנכי ישבתי דומם כל העת והתענגתי על שטף מליו היוצאים מלב
 טהור, במקים אשר ראה הדוב ראינו אחרי כן עץ בודד אשר סכך בעטי גבו
 את השמש, ירדנו ונטבע באוויר צח משיב נפש, —

מה אדבר לך, שמואל, אחרי כל התלאות אשר הכרתי בוויילנא הן
 אוהב את העיר הזאת בכל נפשי, ורוחי נוהה אחריה תמיד; אך בכל זאת נחויץ
 לאדם לצאת לזמן מה מעיר גדולה, כי רק אז ירגש את השנוי בכל פרטיו,
 אך נסור נא מזה, —

ארוזתי אודיעך, כי גמרתי חק למודי בוויילנא ואשיג תעודה באופן טוב
 מאד, ופעלי בימים יוצרו אודיעך דבר בעתו, — — —

36.

ג' אב, תר"ם. רצדאשקאווין.

[להנ"ל]

— — — לבדי אנכי פה בבוויילנא, רק לבדי אצא לשוח בין שדרות
 עצי הדרך, והטבע פה דלה ורוה עד כי לא תקח לבי, אחת היא לי! — מחשבותי
 עתה בקרבי תשחרוני לנסוע לפ"ב, אם אך אשיג כל התעודות הנחוצות לי
 לזאת, — — —

— — — ואני עוד הלאה, הלאה עיני נטויות, שם, שם על קץ הדרך,
 שם ארוץ וארחיב צעדי, עתה אורו עיני מעט לנגה השחר הזורח על שמי געזרי
 ורוחי שואף ללכת בצעדי עז עד נכון היום, עד כי יפתחו לפני מעינות נגד
 משמי חכמת הציור, עד, עד — עד אין-קץ! — — —

37.

ו' אלול, תר"ם. פעטערבורג.

[להוריו]

— — — בקיצור ובשפה ברורה אביע לכם כל קורותי עד היום הזה,
 באתי בשלום ביום ג' בבקר לוויילנא, לא נחתי, ואתאמץ לראות כל מכורי
 ומוידעי, באתי גם אל ה' לעבענסאהן ויתן לי שלשה רו"ב להוצאות דרכי ויבטיח
 לי, כי אם יהיה נצרך לי תעודה ממנו אל איש נכבר מיושבי קרית מלך, אז
 אכתוב לו וחזא יעיד עלי כי יקרבוני, אך עתה עוד לא נתן לי מכתב, כי אמר:
 לא אדע לאיזה איש נחויץ יותר לפנות מתחלה, אחרי ברכת הפרידה יצאתי ממנו,
 ר' העשיל לעווין נתן לי מכתב אל אחד מקרובי כי יקרבני ויצגיני לפני מוידעיו
 כי יעזר לי למצא מסלות בבתי אנשים אשר יהיו נחוצים לי להכירם, פרו המכתב
 הזה עוד לא אדע כי עוד לא מסרתיו, הייתי אצל הידיעקטאָר בביתו, ויקבלני

34.

ה' סיון, תר"ם. ווילנא.

[להנ"ל]

— — — החילותי להכין עצמי להעקואמען בפ"ב. היינו כמו ששם נחויץ לעשות ציור בשתים או בשלש שעות, כן גם פה אני עושה כל יום ציור אחר בהקלאס, והפעולה מזה גדולה מאד. מועת לעת ארגיש כי עיני תראינה אור כהיכלי הציור, וחשק נמרץ למלאכת היופי הזאת ילך הלך ורב במשכיות לבבי. אקוה עוד לעשות חיל, ותקותי תעודרני גם עתה. — — —

35.

ה' סיון, תר"ם. ראדאשקאָוויץ.

[לה' ש. ציון]

— — — מראה עיר קטנה היה לי לזרא עיר בימים עברו, וכיותר עתה, עת הטבע כלולה בזהר יפעתה, וכיר נדיבה תפוז שכיות חמדה על כל צעד. עתה ארגיש השגוי בין ווילנא לראדאשקאָוויץ. שם הופיעו לנגד עיני לרגעים מעשי ידי אדם, מעשי ענקים, מחוות מאלופים הפליאו רוחי, יצורי כפי אנשים וחותרם גורל רוח האדם טבוע בהם. גם פליאות הבריאה עיני חיו: הרים נהררים ופרדסים רעננים, שחקים מזוקקים וגבעות נפלאות, יערים וירקרים ונהרות זכים, ונפשי דרכה עז ותגל ברעדה מול הדר הטבע; אך פה תנוה תכל בשפל המדרגה, והוד נגה שרי החופף על הרי ווילנא כבה בעירנו, מה רחב ופחד לבי עת שחר חכלילי הפיץ קוי ספיר, ואנכי עומד על ראש שפים. ערפלי ליל נבקעו. רכואות כדורי זהר החלו לפזז בגלי הזהר הזכים והצחים. ראשי הגבעות ופזוזי ונהרו. זר זהב צפה ראשי העצים ואלפי עפאים רועדים על כנפי רוה חרושית הזהירו בנגה הקשת ובשלל צבעים. על ראשי ינעים הזמיר זמירות, סכובי אלפי צפרים יצפצפו בלי חשך. קול הקוקיאה יעלה מסתר החורשה. לבי כי ימוג ונפשי תמס חלך בראותי ציורים נפלאים, נבראים לרגעים, מעשי ידי הטבע האדירה, ומיתרי כנור לבבי המו או. רגשות עדינות השביעו בצתצחות נפשי. ענג יה הפיץ נעמו בכל עורקי, ואלפי תורות רחש לבי להטבע אם כל חי. מה שמחתי אלי גיל בשבתי בין הערבים על הרהמסגר, ועיני הביטו שקיעת החרסה. עלם אחד יליד התולדה ואמון על ברכיה הלך עמרי לפעמים לשוח, ואהב לשמוע נאומו עת נפשו התפעלה ממראות הטבע. גם הוא מבקר בביתה"ם למלאכת הציור. על הרהמסגר העפלנו עלות יחדו בנשף בהיר, ובעת אשר העמקים הסתתרו בנבכי צללי ליל האיר המגדל מזיקי החרסה. הגענו אל מטרנתנו, ונשב לנוח, והעלם דלג כעפר אילים ממקומו בראותו כדור זהב לפאת ימיה. — שלום לך, שמשו! — קרא בעליצות נפשו החמה — דמית כי כבר סרת להנפש, ועתה אחוך, מה אדמו פניך! ראה, ראה, קצה הכירור טבע בערפל מופז ושלשה צבעים יופיעו על פניו, ראה איך תשתרענה ידועות מוזקמות בתמונות נהדרות על אפסי חוג רקיע. וישמה, הבט נא: עדר רחלים כצמר צחר, ראה איך יתאדמו. הבט שם הלאה, הלאה, יער יתנוסס, הי נפשי!

שם אצלול בנכבי הדמיון ונפשי הנדהמה תדרוך עז. כפת הבית העגולה ברמה, רחבו וגדלו עם חלונותיו השקופים, עם רכבות הספרים מן המסד עד התפחות, וצחות הגיון מליץ נשגב, ישקיעו ייעופי במצולות דומיה עמוקה ומתוקה, ירהשו לי נחם ושפעת אשר, ותבל וצאצאיה יכלו מרוח דמויני. דומית שקט מרחפת ישם באויר, והגיון עמוק שפוך וכלול בכל נשימת אפי. פתאום, הד קול צעדים ייעוף בכל קצווי הבית, קול עט מפזז עלי גליון ושתקשק בקול זבובי-קיץ, והנה, על כנפי רוח ידאו אנחות העוגב (קלאווייר) בהמיה גועת. אט, אט יתרוו לתוך הבית, ואוירו השאנן ירעד ברעד קדש אט, שפי... הקולות הקלים האלה יעירו נפשי מתרדמה וירתקה אלימו, תמשך לאט הלאה, והגיוני והר יתלחשו בכתבי יד נעלמה תגע מיתרי לבבי, ואנחה שוקטת ונעימה תקל משא שרעפי ותגוע... אזני תקשבנה רב קשב. פתאום תרעם המית הרעד בסוגר האקארד, בלויית קול אדם. עשתנותי פתאם יקיצו, וכלהקת צפרים מקול רובה קשת, כן יעופו ממני הלאה, ויחד עם קול העוגב הגוע יסופו, יתמו!... גם כביה"ס אשאב שפעת ענג עתה ממקור לא אכזב; כי עתה, עתה אבין, כי עד עתה לא ידעתי מאומה ממלאכת הציור. גם אדע כי עוד רק נטף בא אל פי ויחיה נפשי, אך עוד רב הדרך ממני והלאה. ציורים טובים יצאו מתחת ידי בימים אחרים ת"ל, וידי נאמנות לשמוע קול דמויני; ולכן, אף אם גלמוד אנכי, אך אמי העדינה, ווילנא ר תי, לא תעזבני, ובחיקה אמצא שבר רעבון נפשי. דומה אני (כנמצא בספורי המיטה-אָגיא) לאיש בא אל עיר אשר כל אנשיה נהפכו לאבנים, וימצא מירות מלאות כל טוב ויתענג עליהן. כן אנכי בדר אני, אך לא בישומון, ואמצא תמיד חיל וצבא להלחם עם רעיוני עצב ותגוע... — — —

— — — ככלל אומר לך, כי עתה לא אכתוב בשפת קודש בנקל כאשר בכתבי בימים עברו; יען תמיד אנכי קורא ספרי רוסיא, ולבר מכתבים אליך לא אכתוב מאומה בעברית, וכל עשתנותי, המתפרצים ממני לפעמים ולא רוחי, אכתוב בשפת רוסיא. דע נא, ישמואל, עד עתה חשבתי למשפט צדק, כי שפת רוסיא לא תצרוך בכנפיה רוממות השיר והמליצה כשפת עבר או אשכנז; אך עתה רואה אנכי כי השפה היא החמר בידי הכותב, ובותב נעלה יעשה ממנה כונים למלאכת היופי, ועתה קורא אנכי ספרים מלאים טוב טעם ודעת, והוד הפאָעיווא מצלצל בנועם נאוטיהם, — — —

33.

הו"ח"ם פסח, תר"ם. ווילנא.

[להוריו]

— — — ככלל לא ארצה לשבת עוד יותר בוויילנא, רוחי שואף הלאה. אודיעכם כי החלתי ללמוד שפת אשכנז. קניתי ע"ז ספרים, סלאָוואַר טוב במחיר 90 קפא'. ואקוה כי אעש חיל בשפה הזאת בימים הבאים. ככלל לא אבילה עתי בהכל, ובעת אשר אין לי מלאכה, או, או אקרא ספרים מועילים בשפת רוסיא או אלמוד שפת אשכנז. — — —

בעצם תקפו. הן כלי חפץ יפול האיש בתהום התרדמה; כי מה עיניו רואות? חוצות מלאים על כל גדותיהם רפש ובצה. בעצלתיים תשרך עגלה דרכה ותתנהל בכבדות ביון מצולה הוה. בכבוד ראש ילך כל גבר אט הפוש במוזימות. הכתים כגלים נצים בעמק רפאים, וכל העיר כולה כמו חלפה הלכה לה לעולם התהו, או כמו נהפכה לגיא חיוון, ואנשיה חבל נביאים, ובעת הזאת היפלא איפה בעיניך כי גם אנכי אינני מוכשר עתה לדבר גבוה, גבוה! — כאשר תאמר אתה — הן עמי ינוע כשכור וכל רמיוני התבלעו, וישיומן שורר עתה בכל הררי לבבי. אך, ווילנא! עיר חפציבה, עיר שחזברו לה כל חפץ גבר ואותו בשפע רב. בימי הקיץ, עת התולדה תערה כליה וכלולה בהררה תשיש לקראת מאהביה, ורק בעיר תשוואת לא תמצא, או, אחוזו דרכי אל מגרשי העיר חוצה, ושפעת ענג ואשר איך-קץ אאסוף מלא חפנים — אמנם בעת כזאת, עת ממשלת שממה ורביץ צבאות כלע, הן עיר גדולה תשיכח עמל וכעס. בין חומותיה הנשאים תשתרע רק מסלת תכלת הרקיע, ומעט ענני אפל המרחפים על ראש האיש לא יקדירו יפעת שמיו, ואף כי על קצו ארץ ועל גדות חוג רקיע עוד לרכבות נערמו וילפתו ארחות דרכם להחשיך, או צהרים; אך מי זה יואל לבקש אותם למען הבט עליהם? לכן ישאר רוה נכון בקרבו. — גם השאון השואן ברעש ואותות החיים הנראים על כל צעד, יטהרו עשתונותיו, וישכח כמעט קט את הטבע עם פניה הזועפים. — — —

32.

[להנ"ל]

ג' סבת, תר"ם. ווילנא.

— — — הוי, אוהב יקר! כערער בערבה, אנכי בוויילנא, מה יתנו לי אלפי להקות אנשים הרועשים סביבי, אם אין גם אחר אשר יביט אלי? ומה וועילו לי רכבות מאורי אוזר בצללי ליל, אם לא יפיצו צללי רוחי? כל אנשי תבל נאלמו דומיה, נהפכו לאבנים דוממות בעיני, כי אין גם אחד בוויילנא אשר יאזין להגות רוחי, ולפעמים יעיקו אלפי מחשבות ורמיונות על לבבי עד כי רוה נשימתי תכלא; וכיותר בעת אשר התולדה כולה אכדה זו תפארתה, ותנצל עריה מעליה. בשצף קצף יהום הסער מבעד סרעפי העצים השוממים, תחת רוה צח המצלצל בעלי חמד בנשף קיץ, ורוחי לא יתנני לצקת שיה רחשי לבבי הרכים והענוגים לפני סער אכזרי כזה, כאשר עשיתי לפני רוה צח שפוס, אשר האוין קול כנור לבבי. ורח יקר הולך טמון בחביון עזו מערפלי חשך החונים על ארץ רבה, ולא יביט עלי בעיני ויו לנחמני כאשר עשה כלילי הקיץ; וצבע יקרק, צבע השלום, גם הוא נכרת מארץ החיים, ולבבי נודד במדבר שלג וכפור מבלי מנחם. — — —

— — — אך התרדמה, רעי, כי אפס כל ענג ממני כמדבר הוה? לא! מקור תענוגים חדשים מצאתי לנפשי הנהלאה. בכל יום אלך לקרא ספרי רוסיא, יקרי הערך, בבית אוצרה-הספרים-הכללי. האח! שוא עמי לתאר נועם הדומיה השוררת שם בעצם תקפה. שם אספור לי רגעי אשר נעלים ורוממים;

כחות נפשו יעשו חיל לרגעים. לא כן בבית הורים. שם נרגיש כי חיים אנחנו בעולם העשייה, שם נרגיש כובד חמרנו עם כל צרכיו, והנפש תחבא כמעט רגע בסתר המדרגה, שעופים טהורים ונעלים ידרו אל כל רוח, ועל מקומנו בעולם הרמיון יצמחו קוץ ורדרר, כי לא נבקר בהיכלו. בוויילנא! שם הכור שבו התכתי את לבכי ומעלות רוחי; שמה פלגים יבלי מים, שכם מורקו והורחו כל הגיוני נפשי; שמה יפות רוח צח שפים על ראשי ההרים, אשר באטמיו הדקים והזכים זכותי גם צרפתי כל הגה, כל סרעף; שם משפעת אושר הטבע העשירה והכבירה, שאפתי ושאתתי נופש וענג, מים קרים נוזלים, אשר השקיטו כל יקוד בלבבי, שם! גם המקרים בעצם תקפם ועוזם הולמו ודפקו על מיתרי כנורי, ויהגה בהד קול ענות. גם עת הראו לי נחת זרועם בסופה וסערה, העירו בי רעיונות רוממים לא ירעתי שחרם. — — —

30.

[להנ"ל]

י"ב חשון, תר"ם. דאָזשאַקאָוויץ.

— — — אשרי האיש אשר במגרש העיר משכנו, הרחק מתשואות קריה עלייה, גם מנגד ללשון נחשים ועקרבים, המקננים בכורות, שיחין ומערות שבעיר קטנה, אשרי האיש אשר סביבו רק אוהביו האחדים שתולים בנוה שאנן, במקום אשר פגעי בני אדם לא יסולו ארחות דרכם; אך מעטים, מעטים מאד החוסים בצל מרגעה נכונה כזאת, ותמיד האדם מורדף בלי חשך, נגרש מגן ערן, להיות נע ונד בארצות החיים. בכל זאת, אף כי בכלל שונא אנכי עיר גדולה עם כל המונה ושאוניה ועלו בה, אך לוויילנא יהגה לבי רק אהבה, וכילד יאבה פת חרבה מיד אמו משור אבוס מיד זר, כן אנכי אוהב את וויילנא עם כל מצוקותיה ותלאותיה. הרבה, הרבה עשו עמדי התלאות יותר מכל מורה ומנהיג. הן נהלוני לאט, לאט מעמק עכור, מהוללות חיי עולם הזה, אל עולם הרמיון עולם הבדירות, ותשפענה עלי שפע רגשות מתוקים וערבים, אשר לא ידעתי מעולם, ולא אוכל לבור לי מלים לתארם כמו והיא היא גיא החזיון אשר אספה בחיקה אנחות ילדיה המשתעשעים על ברכיה; גם הקשיבה תודות לבכם, כילד נושק שבט מכהו, ואלפי רגשותי הנטיעים המגודלים בוויילנא. — — —

31.

[להנ"ל]

כ"ו חשון, תר"ם. דאָזשאַקאָוויץ.

— — — ירד יקר ועתה, עת השמים ילבשו קדרות, חשרת ערפל ואדים לחים יפרשו משות כנפיהם במלא רחב ים האויר, וגם יומם בעד אור יחתומו, עבי עלטה כהררי עד יתאספו מאפסים וכבגי ענק בנבכי ים כן ירתחו מצולות האויר; עתה יגון קורר ותוגה חרישית ותרדמה עמוקה נסוכים על כל יושבי חרל, תרדמה, עם היוני פחד וחלומות בעתה; כי האדם אף כי אדם הנהו, אך הלא גם הוא כפיס מעצי בנין התולדה כולה, ועת ימוטו יסודותיו לנפול, הן יעיקו גם עליו, ואיך לא ירגיש? וכיותר בעיר מצער, מקום שלטון הטבע

למטרתו. ועתה אחרי כי שפת רוסיא לא מוזרה לי, יצלה בירי ללמוד כ"ו בלי מורים. מאין אמצא לחמי אם לא אציר, לא אדע בעצמי; אך כן גמרתו אומר, יהיה איך שיהיה, אראה מה יהיו חלומותי. נחוץ לי עתה להשיג בחפזון את אשר אבדתי מבלי דעת זה כבר. — — —

— — — בעיר נכריה הרחק מחיק הורים, שם כל פעולה תעלה כפורתה, שם כור המצרף: שם ימורק וישוטף האדם, ויכרא כריאה חרשה. שם מקום העבודה. בצל קורת בית אבות שם מקום המנוחה, וכל אשר יוסף האדם להתרחק יותר מחברת רעים וחיי החברה, לזמן ידוע, יתפתחו יותר כחות נפשו, לעלות ביתר שאת ויתר עז. — — —

27.

[לה' ש. ציון]

פ' אלול, תרל"ט. ווילנא.

— — — המדבר על ימי העבר אשר נגזו ועברו, הוא כנוסע אל קברות אבותיו, ואחרי כן ישכחם כמת מלב. כן גם אנחנו נשכח את קברות ימי עלומינו אשר זה לא כבר פקדנו אותם. הבקורת אשר כתבת, כי לא מ, אשמה, כי אם אנשיה אשר בחשכה יתהלכו, איננה מתנגדת כלל לרברי, כי גם אנכי כן חשבת; כי רק האנשים המה העיר, המה רוח החיה בהאופנים המתנועעים לרוח העת, ואחת היא לי אם היא עיר מפוארה בכל הדר, רבתי עם, — — — הן תודה לי כי אף אם נחלפו העתים, וגם מ. החלה לפקוח עיניה העצמות, אך לא כן שש שנים לפני זה. בלי חשך רדפו או שם את הנער אשר אבה לשתות מעט מן עינו הישועה מעיני הרעת, גם לא הקימו או בתי ספר שונים, ולבי יכאב עלי רק על כי לא עשינו מאומה, כי בלינו העת בכל מיני היתול, כנפש טהורה וזכה. בעשתונות ילד נקיים באתי אל העיר מ. ושמה... אך רב, רב! אדם ואבליגה. — — —

28.

[להנ"ל]

יום ד' תשרי, תר"ט. רצאקאווין.

— — — אין אומר ואין דברים להוציא המון רגשותי אשר יסוערו בקרבי עתה. שוא לך, עט סופר, להרים במרום קולך! פי שנים ברוחך להוציא כל הגיון, כל דמיון ולתארו בשרד המליצה ליפותו בעדי עדים; אך אפס אתה וכל עון מאפע, עת יעלה הדמיון לשמים שיאו, ועת שעפים מאלופים שחקים ירקיעו, רגליך כמו לנחשיתים והגשו, ואט אט תתנהל כווחל עפר! — — —

29.

[להנ"ל]

ערב סבות, תר"ט. רצאקאווין.

בעיר מוזרה כי ישב האדם, הרחק מחיק הוריו, מחברת מכיריו, או לא לבר כי נפרד מאחוזת מרעיו, כי אם גם מהתבל כולה; בי בראותו כי בדר הוא, כי אנשים נכרים יכתירוהו. ואין לו חלק ונחלה עם, או יעופף על כנפי וזו, ויבקש לו ענג בעולם הדמיון, ששם כגר כאורח חלק כחלק יחליקו, ואז

לא בהמות שדה השחוטים בלי רחם, — פה קברים, אך לא קברי אנשים באים בימים, לא הושם עלימו ציון, ולא הוקמה עליהם מצבה, פה קברים כעיים על תלמי שדי; כרגבי עפר בקרה ידובקו, פה, שמואל, גם ימי עלוינו, ספו תמו מארץ החיים, אפסו ויורדו כחיוון ליל, הה! לבי נהך וימס למים, — פה, הבט, הן השארנו שנים אחדות, חבל על דאברן! אתנפלה על קברותיכן, שנותי! ובדמעות ארטיב פרחי מטעיכן אשר אכלו נבלו בלא עתם. איכה נקטכתן בעורכן בלשד עלומיכן?! איכה נהרפתן כהנדוף עינן, בעת אשר לבבי יכסוף לרכוש לו אשר עמכן?! איכה זה חיש עברתן ולא השארתן ציון למוכרת אהבה?! שמש ילדותי, היש הישעך אפסי ים באה, טל עלומי בנים בקר עלה שמימה, וימי נעורי נפלו בעמרים תחת הרמש, בעוד לא הבשילו אשכולותיהם לשמת לבבי ביינם! עפו, ספו, גם חלפו, ואנכי על משואותי אזרע דמע. על שפת התהום אשר בלע תמודותי אצק חמס ועל כנפי העת אשר נשאו אשרי אתאונן ואתלונן, הכ, רוחי! דמו, שרעפי! מוסרות גוי לא יכילו קול שאונכם. ינתקו, ימסו והיו למים, אתאפק ואכליגה! רב לו בי יודע אנכי את האבדה אשר אבדתי, ישנם אחרים אשר עוד יתהוללו, יצחקו על משואות הרבותיהם, עוד יתגאו כי טוב עשו, וכי הם המאירים לארץ ולדרים, —

הרף, שמואל! הנני רואה כי לבך תמס ילך, אישובה גם אנכי מפה, נצא מארבע אמות של הלכה האלו אשר בלעו בתנן כל ששוננו; נביט על ימי ההוה, נתבונן אל מצבנו, ונזכחנו לדעת כי עוד עלינו לשמוח בגורלנו, על כי הביאני המקרה לזוילגא העיר, העיר אשר ככרוב ממשה הסוכך באברתה על כל החוסים בצלה; העיר אשר הישפיעה לנו משר תנחומותיה, אשר פורה צרי גלעד וסמי מרפא על בשרהחי שלנו ותעוררנו בו רגש חיים. כאם רחמניה כן נחלה אותנו על מבויעי הדעת, היא האירה לנו את הדרך נלך בה, ותופיע על ארחותינו, — — —

— — — סלח נא לי אם העצבתי רוחך במכתבי זה, כי אתה, אתה עוררת מיתרי כנורי השבור, ויהגה נכאים. — — —
— — — זאת אבקשך, יקירי, עשה לי טובה אם אוהב יקר אתה: בל תגביהני בדבריך, אל תהללני נגדך, כי תמיד אויל סומקא ואתי תיורא בפני בקראי דברים כאלה, ורתי לא יוכל שאתם. — — —

26.

ב' אלול, תרל"ט, ווילנא.

[להורין]

— — — ולו נתתם לי אתם רשות ע"ז, כי או הייתי בפה גם בימי החג, יען כי עת רב אפסיד, כי בעת הזאת שוקד אני על למוד שפת רוסיא ורקדוקה; ואחרי כן אתחיל אי"ה עוד ידיעות הנחוצות, כאריפמעטיקא, געאגראפיה, היסטוריה, ולכן בדעתי לבלי קחת עוד מלאכה, לציר תמונות פאטאגראפיות, אשר לא תביאנה לי שום תועלת. רואה אנכי כי אם אתנהג כה עוד יותר, או שוא כל עמלי, נחוצים לי למידים, ובלעדיהם לנצח לא אניע

— — — החילותי בימים האלה לכתוב שיר אחד, על י"א תנועות, ועתה גמרתיו החצי, והראיתיו לאנשים מבינים, ויהללוהו, ויאמרו כי רוח השיר נוססה בו, וידע אנכי כי לו הקדשתי ע"ז עת הרכה, או היטבתי לכתוב; אך כל זאת אעשה בחפזון, וגם השיר בין לילה היה, ואחרי כן אתחרט גם על אבוד העת הזאת, — — —

24.

י"ה תמוז, תל"ם. ווילנא.

[לה' ש. ציון]

— — — האח! האח! הן יגל אח, האח! האח! רעי ישמח, ביום הולדתו, כחיק הורתו — — — שם החרר עם כל הדר, שם הגביעים הן ממולאים, במבחר יין, כמוהו. אֵין — — — בטור בחרו, שם שיר אחו; רעיון נשגב, בשיר וכתב; ברכה מתוקה, שם חקיקה. — — —
— — — לא אצטער מאומה על כי אֵשאר עוד שנה בוויילנא, עוד חוץ למועד ולא אובד מאומה, חפשי הנני ואוכל ללכת הלאה, אל אשר ישאני רוח העצב הפרוש על מכתבי העבר הוא יליד "העת". "עת לשחוק ועת לבכות", עתה שמחה כלאה כל בתי נפשי, — — —

25.

כ"ג מנחם אב, תל"ם. ווילנא.

[להנ"ל]

— — — הה! מפל מים רועש וסואן; בשוא גליו נפל עלי ברכ אונו ותעצמות עזו ויחריד דמי עורקי, וירעיש לבי כארבה. מפל-מים! לא! מפל-דמע מהולים בדמים! ... הוי, מינסק! הרבית חלליך ועולותיך, נפשות מהורות ונקיות, מצעורי הצאן אשר לא ידעו בין ימינם לשמאלם, חמסת ימי עלומותם ותורידים דומה; הכיתים בשגעון ובעורון, ועד נצח לא יראו אוד; הבאת אותמו לעמק התפתה ותכסי עלימו במשאון; רדפתים באף הפאָנאַטיזמיס ותכחידים מתחת שמי ההשכלה; הרבית לך שונאי נצח. אשר יקללך ויאירו שמך, לב מי ירחש לך תורה? מי יהגה לך אהבה על כי חסה בסתר כנפיך? כמה שנים יקוב אותך וגם את השנים יחד, כי ינחם על כי בקש קרבתך, קרבת חוחים חודרים בלבב איש. ינחם! אך אין לאל ידו להושיע. ארמך, עיר מינסק, למוציך-דם (וואַטפיר) אשר ימוין דם איש ישן במנוחה. כנפיו נעות ומפיקות רוח קר ונעים, אשר יפיל את האנוש במצולות התרדמה; וכה יאכר האיש את דמו השומף ולפעמים גם את חייו, בשובה ונחת, בשנה עמוקה! ...
קום נא, שמואל, עירה! נלכה שלובי זרוע, נשובה על עקבינו, ראה: עומדים אנחנו על מפתן עלית קיר קטנה, אשר מבעד חלונה יראה שוקי הדגים... ראה! סביב שלש שולחנות יושבים נערים עולי ימים, יושבים והוגים, ואיש זקן רועה את צאן ההרגה, פקח עיניך, שמואל! לא נערים חיים תראינה עינינו, כי אם נפשות פרוחות ברוח הרמיון, נפשות שטות מבלי מנוח, לא בעליה דרכו כפות רגלינו, כי אם בחצר מות! פה, פה חצר המות! פה גלים נציה, קברים, קברים, חמרים, חמרים. פה תמו לגוע ונפשו נפשותיהם אנשים,

מה יראה? הלא רק את האביב, יתר שנותיו נגזזו חיש ועברו במראה אחד, ומה ישמח לבו ותעלוזנה כליותיו, בזכרו את הימים אשר התענג כמו בימי עלומיו. מה יפעם לבו בקרבו מהמון גיל בפתחו אמתחת כתביו ויוציא משם המון מכתבי אהבים, אשר שעשעו רוחו בימי עלומיו. הלא ימי העבר ירחפו לנגד עיניו, ומאיש שיבה יהפך לאיש כביר מלא בח עלומים, וזאת נחמתו כי משפעת האשר אשר תושיט הברואה הנדיבה, לקח גם הוא חלקו, ומה גם אם ידע אהבה בתענוגיה!!... לא כן אנכי, אנכי יודך, הכותב אליך המכתב הזה. לבכי מדרג שממה ורוחי תהו יליל צלמות. אביב ימי חיי יגדוף כעשן ויכלה כחלום עובר. אנכי הרואה רק רע כל היום; אנכי המתאונן על ימי העבר, על חסרונות לא יוכלו להמנות; אנכי אשר רוחי קר ככפור; אנכי השונא חברת בני אדם, האוהב להתבודד במקום בודד, מקום יליל דממה, למען לא יפריעוני מהלך שרעפי אשר יפוצצו ראשי לגורים. כי מה כל נחמתי, אם לא רוח דמויני? כי מצב חמרו מפעלי הוא לא כאשר דמותי; ואנכי האם אביב חיי ישביע בצחצחות נפשי, אחרי כי קרח נורא נטוי על ראשי?... הרוח ההומה כחלילים בין סעיפי העצים אדמה כי נאנח הוא יחד עמרי. קול משוררי הברואה לא יקח לבבי, ואף אם אשכח כמעט קט את כל עמלי, הלא מעט מועד הוא, ועצב נצחי יקרע סגור לבכי. גם זה הענג אשר שאבתי כמנו מעין נחמה בימי העבר, היא שבתו בסוד אוהבי ורעי, אשר קויתי לצבור זכרונות נעימים, אשר ינחמני בימי עיני, גם בזה שגיתי, כי לא ארגיש כל ענג עתה מזה, והאמינה לי, יקירי, אף כי אאהבך אהבה עזה, ונכון אנכי לעשות למענך כל אשר בכתי; אך כל זה בקרת רוח, לא בהתלהבות. וגם המכתב הזה עלי למעמסה מאד, בזכרי כי אתה תמצא ענג רק במקרא, ואנכי בליתי ע"י שלש שעות שלמות ונדרתי שנה מעיני, ומה כל אלה? לאיזה מטרה? ועתה אחרי אשר לא ארגיש ענג בכתי אהבים, האם יש לי לקוות כי אתענג בזכרי העת הזאת בימים הבאים? אביט על אביב ימי חיי והנה תהו, אחרזר לערפלי העתיד והנה בהו וזה כל חלקי תחת השמש...

אל תאיץ לנחמני, יקירי, כי בעת דומיה סביבי, אך אז יסורו ממני צללי אפל; לא כן בדרך עמי נחומים, עוד הנדיל בי מוקרי אש היאוש והנחם. דום וחכה! אולי, אולי תרפא העת את כל פצעי, כי שמץ וקוה עוד זורחת בקרבי, והכל יוכל היות. אך זאת אדע נאמנה, כי הרבה הרבה אברתי לנצח! — — —

23.

[להריו]

ס"ו תסו, תרל"ט. ווילנא

— — — אקוה עוד להיות נודע! עוד עולמי לפני, חפשי אנכי ואיכל ללכת הלאה, הלאה! אל אשר ויבילני רוחי. גם סמוך לבי בטוח, כי כל מעצור לא יעצרני ברצות ה' דרכי, ולו יכלתי לפטור עצמי גם ממחשבת בקשת עוד מנדיבי עמנו, אז הייתי מאשר. מרוצה אנכי גם אל מחפור. אך לא לחיות הלוי בדת אחרים, למכור רגשותי בעד בצע כסף. אקוה! — — —

כנף, ירחף בגאון וגבה על ראשי אמיר, אשר שם עוב קנו כימי הבציר, ויעף לאפסי תימן; עתה שב, עם נות ביתי, אל האלה ששם איה למושב לו, ויעיר יסירהאביב, כמו בחבלי קסם בן ירתק נפש השומע אל צלצלי קול תרועתו. מדממה דקה יעלה לתרועת הירד, ובנגינות מרודות וקצובות יוציא רחשי לבבו. הוא המשורר הראשון כמשוררי הטבע...

שם עורב יטוש בהמולה אל קנו אשר על העץ, יביט על כל סביבו ויצרח בקול גורא. אם יאבה להוציא חרות לבו, או בשורה בפיו, או אך הבל הבלים יביע, זאת ידע הוא; אך בראותו כי אין מקשיב ומאזין צוהתו, ירכן ראשו ויעוף הלאה. אך בין חבל המנגנים גם קילו יוסף ליות חן, והנפש המרגשת תתפעל גם ממנו.

שם החסידה תתקן קנה על אופן-עגלה, כי ממרחק שבה למקום שעשויעה, ותך בהרטומה, עד כי למרחוק ישמע קול מהלומות; יען כי בזה האבה לתאר את המון שעופיה, וקול מהלומותיה יוסף נועם לשיר האביב, כקול התוף בין יתר כלי הזכרה.

גם קול הצפרדעים העולה מטרחה, אשר כל היום וכל הלילה לא יחדל, גם הוא לא למותר לחבל מנגני הטבע. קול שור גועה וקול כלב נובה גם הם ימצאו חן בעיני העלם השאנן, ומחזה נהדר וכליל יופי כזה, מחזה עינים ומשמע אזנים, יציתו בקרבו אש ימי עלימו, ותפעל ויתרגש למאד; כי על כל מדרך כף הגל יראה אורה ושמחה, על כל צעד — חיים! ומראות כאלה יוחקו על לבבו, יושיבו את נפשו גם כבואם אחריו בן ברוח הרמיון...

גם בימי הקיץ ימצא עינג, גם כחלוף האביב עוד ישתעשע, כי אביב היינו עוד לא עבר. תחת הום ביער ביום ימצא רוח צח משיב נפש בנשף, ובעלות השחר, שרב השמש יוסף לו עונג בשבתו תחת צאלי עפאים, תפוח דשן ורטוב ימתק לחכו. וקציר כי בשל יראה במראה נחמד על שרות אויזקין, וחרוז הנושב יכה גלים עלימו כגלי ים, ומרת הקוצרים עולה מירכתי ארץ, וקול הקוצרות השכות לביתן לעת הערב יערב לאזן שומעת, סוף דבר: נפש עליוה ושמחה, תראה תמיד אך ענג, אך טוב, ובאביב האדם יהפך גם חורף לאביב; כי גם החורף איננו נעדר כל יופי, עת תבל תתכס בצעיף לבן, עת האדמה מעולפת שלג צחר, יצא העלם העלו התוצה השמש ככדור אש תעלה מפאת קדים, והערפל הכבד חיש יכלה. נטפי המים על ענפי העצים, אשר צקפאו מקרה כלילה, ויהירו בשלל צבעים ככדורות וכספירים, על השלג ינוצצו רבואות אבני-זוהר, עד כי תכה עין מהביט עלימו. רומיה שוררת על כל אפסים, חדלו רעש מרכבה מרקדה וסוס דוהר, אך קול השלג הנכבש תחת רגלי ההולכים ישמע. כל איש אמיץ ויודים חרוצות יעשה מלאכתו למען יחס, לבנת השלג לא כבגד מת תראה לנגד עיניו, אך בצעיף כלה מובלת כשמתות וגיל, ואביב ימי תיו יראה לו גם עתה ענג אין ספרות — אביב-החיים! הלא זה "כל" החיים; כי נה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול ביתר תקופת החיים? אך הבל זרעות רוח! נהיה לעת החרף, לעת זקנתו, כי ישוב להתבונן על ימי חייו,

21.

[להוריו]

כ"ד סיון, תרל"ט. ווילנא.

— — — אורות נסיעתי הלאה, נחלט אצלי להיות עוד שנה בוילנא,
 — — — בי לא אאחר מאומה. — — —
 — — — אנכי ברחתי עם הדירעקטאר והמורה, ושניהם יעצוני לחבות
 עוד שנה, — — —
 — — — גם הם הודו כי יכולתי לעמוד כנסיון גם בשנה הזאת, — — —

22.

[לה' ש. ציון]

כ"ד סיון, תרל"ט. ווילנא.

— — — מה נשתנה רוחי יתר האדם תחת השמש, ומה נביב
 זריק וזכרוני מכל רגש נעים ומכל הגיון נעלה! מה רב הישימון המשתרע ברחבי
 לכבי, ומה נוראה הדומיה השוררת בבתי נפשי פנימה, דומיה! מקול כנור ועוגב,
 מקול זמרת צפרים ומשחוק עליו לב; אך לא מנהם כפירים ושאגת בני שחץ,
 מרעם כדודי מות ומקול חזיונים חוצבים להבות אש...
 ימי הנוער, אביב־החיים, מה נעמת לאיש אשר השביע נפשו בצוף
 עדניק! מה יקרת לגבר אשר שתה מכוסך הרויה, אביב־החיים! מה יקר השם
 הזה לזודע מה הוא, בעוד האיש בימי עלומיו, או בדי עורו ישגו ויפרחו מים
 אל יום, לח עצמותיו רטוב ולשר החיים יול בעורקיו, הסון הוא כאלון ומבנה
 גזו איתן. על פניו מרחף הרר החיים ועל מצחו ילון עז, מכבות עיניו כידודי
 אש יתמלטון ועל כל סביביו יראה חיים, דמו הוך והחם יטהר שעפיו בקרכו
 זירשהו להתענג על מחוות הטבע הנעימים והיפים! מה תגדל שמחת עלם כזה
 בצאתו מביתו בבקר, לעזוז בימי האביב על נאות שדה, הארץ כגן עדן לפניו
 ואנשיה כמלאכי אלהים, בכל ירקרק עשב וראה יופי, בכל פרח וחבצלת — הוד
 זהר, בכל עץ פורח — עדי האביב ובכל ארו נשא — פלאות הברואה, עיניו
 הבטנה על כל אפסים מראש הפסגה, ופנרמה נפלאה תחזינה עיניו, על ראשו
 השתרע כפת הרקיע ועל שפיריו שמי מהר, במראה הכלת־בהיר, תצער השמש
 בצעדי ענק, וזיקי להבות אשה יררו מטה אל שוכני בתי חומר, ויעירו חיים
 הדישים. שם ימ־ירקרק על כר נרחב משתפך עם שדה מעולפת פטורי ציצים
 ופקעים. פרחים נותני ריח, המזהירים בשלל צבע רקמתים וגביעיהם, הרטובים
 עוד מרסימי טל, יופיעו כמעולפי פנינים ואבני שוהם; ושם הלאה, יער־ירקרק
 ישודע על אפסי המרחב, וזכור־זהב הוא להציור הנחמד הזה. שם נחל זך ולפות
 ארחות רכבו בין רוכסי הרים גבנונים ובגאון יגלגל גליו הנהדרים בהמולה נעימה.
 כבראי מוצק כן תופיע גם שמה שמש זורח עם קוי זהרו, וכבדולח מופז כן
 מימיו יבריקו, שם כתי־חמד, כתי־קיץ, טובעים בנכבי ירקקו שיחים ורק
 גגותיהם יושימו על, וראש עץ־התפוח לבן בפרחיו, כמסוכל בשלג למכביר,
 יפיק ריח ניחות, פתאום יתעוררו להקת משוררי הטבע הנדיבה להיטיב נגן.
 שם הזמיר ירעים בקולו נפלאות, וכמו ידע ערכו כי יתר שאת לו על כל בעלי

— — — יצאתי מגן העבריה, גן עדן, שם עין הדעת ועין החיים,
לקטוף מלוח עלי שיח בגן רוסייה. יצאתי? לא! לא! נגרש אנכי מגן עדני, אשר
ינקתי דשנו בימי נעורי, שתיתי, מציתי מים חיים ממעיניו המפכים מבית ה'.
נגרש אנכי ונלחץ לבקש מסלול ודרך בשפת רוסייה, בלי מורה ומנהל, לו
למדתי מעט, מעט כל דבר בשנים שעברו— אך אין להשיב. אקוה, כי עוד אשוב
להתעלם בחיק העבריה. קודש לי השפה הזאת. בה שפכתי הגות רוחי, בה
רכשתי לי אוהבי-עולם, ישועת אמונים נשבעתי לה; אך תחכה כמעט רגע.
עוד יבאו ימים, אשר אחזיק בשפה הזאת ולא אעזבנה לנצח. — — —
— — — טעת אשר גמרתי תמונת אר"ם לא השגתי עוד אצלו תמונות
אחרות, — — —
— — — התמונה היתה מהודרת מאד, ובאמת הוצאתי עליה כל יכולתי,
עד כי הדירעקטאָר לא היך תהלתה. — — —

19.

ס' אדר, תרל"ט. ווילנא.

[לה' ש. ציון]

— — — בביה"ם הכל בטוב, ואורות מצבי החמרי, הוא בשפל המדרגה.
יש מלאכה אך מעטה ופשוטה, וכשלושה שבועות לא עשיתי מאומה. אבקש
אותך רעי, למעה"ש, לא להזכיר מכל זה לא, כי הורי ישמעו מזה ויצטערו
ואנכי לא ארצה זאת. תמיד אני כותב אליהם, כי בריא אנכי ומצבי טוב, כי
מה בצע לי אם יצטערו. — — —
— — — ובכלל אין לי עת. גם רוחי איננה מסוגלת בחורף הזה לכתוב
מכתבי אהבים הרכה, כי עזבתי עולם הרמיון וירדתי לעולם המעשה. לומר אנכי
שפת רוסיא, כותב אני כל הגיוני בשפה הזאת, וזאת תזק לשפת עבר; אך
אין לעשות. — — —

20.

י"ב אדר, תרל"ט. ווילנא.

[להנ"ל]

— — — מי יברא לי עתה ניב שפתים, כנור דוד ומליצת ישעיהו
לשורר לך שיר נחמד אף נעים על רגל אחת, לברא מזמור משכיל כהרף עין.
או מי יתן לי כלי קסמים לצות במפגיע ויהי; אך עתה אחרי אשר שני אלה
יחסרון לי במה אצטדק לפניך בעת הזאת, עת לדת שירים חדשים לבקרים,
ובמה אעזור אונך להתענג על נעם השיר כאשר הסכנת. — — —
— — — אודיעך כי היום גמרתי תמונה אשר עשיתיה בלא פאָטאָג.
ראַפֿיה, רק כהטכע (פֿון נאַטור). אף כי עוד איננה מהודרת; אך הפעם הראשונה
היא אשר נסיתי ותצא לי תמונה כמעט בד כבוד עם פני האיש, אך יש עוד
חפרונות הירועים לי. אקוה כי מעתה והלאה אוסיף להיטיב מעשי ידי, וזה נחוצ.
לי כי אוכל לציר מן הטבע. — — —

— — — האח! מה רבו רגשות נפשי בעת אשר לקחתי בידי תמונת
המנוח אד"ם בבית בני,
— — — גם השגתי הוראת שעה כמלאכת הציור לבחר אחד בעד
3. רו"כ עם 25 קאָפּ' לחדש. — — —

17.

ס' שבס, תרל"ט. ווילנא.

[לה' ש. ציו]

— — — המלאכה בעת בביה"ס רבה מאד. עת העבודה עתה
ואם לא עבשיו אימתי. עתה עלי להשתדל לבלי החסיר אף יום אחד, לבל
אתנחם באחריתי בעוד אשר לא אוכל לתקן המעוות והחסרון אשר החסרתי
ישמואל! לפניך אחישוף לבכי: מזלי תלוי עתה בכף מאזנים, יתן ה' כי אכריע
אנכי, השנה הזאת היא הציור אשר עליה יסבו במעגלותם כל ימי חיי, אם
אשלים חוקי בשנה הזאת ואשיג אי"ה תעודה בקיץ הבא, או אאור חיל להחיש
פעמי לפ"ב, ולא אביט על המעצורים הרבים אשר יקומו לפני או למפגע;
מאין אמצא כלכלתי? איככה אחיה? אם יקבלוני מיד? שאלות רבות כמו אלה
אשר לא בנקל אמצא להן פתרונים, אך, ישמרני ה'! אם לא אראה תקותי זאת
יוצאת אל הפועל בקיץ הבא. או... לא אדע בעצמי מה יהיה אז, האיש
אשר לא ידע מצבי לא ירגיש מחשבותי ופחד לבבי, היריעקשאָר ידבר אתי
טובות, ומעשי ידי ימצאו חן בעיניו, אחת נשאר לי "לקוות", ומה אויעול בדאגתי
עתה? בעוד לא אדע נאמנה אם יש לי על מה לדאוג, —
— — — בתוך ביה"ס יש לי הנאה ממלאכתי ההולכת מעלה,
ממדרגה למדרגה.

18.

כ"ג שבס, תרל"ט. ווילנא.

[לה' צבי הירש ובנו ה' אברהם סאכאר]

— — — מקרי ימי חיי יתחלפו, יתחדשו, ימים יחלופו, שנים ינקופו,
ואנכי, בעור מובל אחרי המנהיג, דרך אחת לי: להגיע למטרת, אך מה זאת
מטרה? אנה יעופו כל אנשי תבל? אנה יעפילו עליות בלי חשך? להגיע למטרתם
סוס יוטף במלחמה, בעינים מזרות זועה מלאות דם, מצדו יפלו אלף ורכבה
מימינו, אנה ירוץ ברפזון נמרץ? למטרתו! —
לבי בקרבי יהמה, בראותי, כי הכסף יענה את הכל! חרשת המעשה,
למודים נשגבים, נתונים נתונים המה לבעלי הכסף, בעל הכסף יחכם ואחריתו
ישגא מאד. בעל הכסף יגיע למטרתו על סולם הכסף, והאיש, אשר הטבע הושיבה
אותו בשפל המדרגה, וצלצלי שקלים לא ישחקשקו על עגלתו הדלה אשר תוליכהו
בדרכי החיים, הוא נעדר כל כשרון, כל חכמה, וכל מלאכת מחשבת. שוא
לכם להתהלל בשער! שוא לכם לעוף על פסגת האוישר! הנכם קצוצי כנפים,
כנפים נחפים בכסף ואברות מצופים בירקק חרוץ, הנכם כדגים-מעופפים עד
כי יחרבו סנפיריהם, וממרומי האוויר יצללו בתהום הים, — — —

ורוחו תכסוף להתרגש ממקרים המתרגשים ובאים לעולם, יאבה, כי תמירות ושנוים יאתיו לשנות מעט מצב חיו. כהאור השקט אשר יבאש ותעפש ויבא רוח צה ויטהרנו ויוכבנו, בן מקרים שונים ישננו מחשבות אנוש ויוכבו עשתנותיו מכל סוג וחללה. „זהב באש יבחן, ובן אדם בכור עוני“ אמר בן-סירא.

דמיונות שאננים חוה לי רוח דמיוני בעת שובי ליוילנא עתה, דמיתי כי במצב אחד יעבור אצלי כל ההורף הבא עלינו לשלום, ואף מצאתי זאת לי לישועה להנפש מחיי תנועה בימי העבר; אך אחרי דומיה ממועבה בחמישה שבועות, אשר בצורה אחת עברו לפני, היו הימים האלה לי לזרא, ואקוין בהם, קצתי בעבודה העמוסה עלי מכל', בזכרי כי אמכור עתותי וכשרוני וכחתי לעמל בעבורו בעד מחיר מצער לא לעור ולא להועיל, ונפשי נכספה גם בלתי להשתנות מעט, להשיג עבודה הגונה וכדומה, נסיתי ג"כ לעשות שנוי בעצמי, היינו: לצאת מהקליוויל ולשכור מעון לשבתי, ואמצא חדר כחפצי, יצאתי לגור שם, ואדמה ג"כ להשתקע שם בתמירות, אך לא כאשר דמיתי בן היה. שם מצאתי נכון רק עונג גשמי, לשכב סרוח כל היום על ערשי, לבלות בדברי הבל העת היקרה, אשר כזאת עשה חברי במעון. גם הפרועני מעשות יומם מלאכתי, כי אהב אנכי את הכדירות, ותחת אשר בבית N. לא יראה ולא ימצא איש כל היום, והנני עושה מלאכתי בלי הפסק, שם אנשים שונים יוצאים ובאים תרתי בלבי כי לא זאת המנוחה ולא זאת המרגעה אשר קויתי, ולמזל שפת רוסיא אשר ילמוד עמדי איננו שוה בנוק העת אשר תעבור אצלי כבטלה. גם שונות מחשבותי ממחשבותיו ודרכי כדרכיו כרחוק מרחק כמערב, או זכרתי ימי שבתי בהקליוויל, אשר יכלתי לעשות שם ככל העולה על רוחי. נוכחתי לדעת כי טוב לי או מעתה, או שבתי אל הקליוויל ככל אשר היה מקודם, אין נגרע דבר. — — —

— — — ביום ד' העבר בשכוע העבר, גמרתי בלבי להוציא רוחי לפני הדירעקטאר, ויעבור עלי מה קרבותי אליו והגדתי לו כל מעמדי ומצבי, וכי לא ארע מאיזה מקום אישג כסף להוצאותי לימי החרף הזה, ואבקש ממנו עצה איך לעשות. הוא האיר פניו אלי, וידבר אתי טובות, ויעצני ללכת אל ה' ארץ לעבענוואהן בן אר"ם הכהן לעבענוואהן ולבקש ממנו כי יתן לי עבודה, בשם הדירעקטאר. ואם יאבה לדעת אל נכון מצב כשרוני לציר, או יתן לי הניחה כי הנני שוקד בלמודים, וכי תקוה טובה נשקפה כי אניע למטרת, ואז בטח יעזרני. כדברים האלה דבר אלי הדירעקטאר, וירשני לקחת עמדי מעשי ידי מביה"ס להראותם לפניו. אנכי הודיתי לו על חסרו זה, לקחתי עמדי איזה ציורים, ובאתי לה' לעבענוואהן. הוא דבר אתי באהבה, מלאכתי מצאה חן בעיניו, ויבטיח לי לתת עבודה. ביום ג' העבר באתי לביתי, ואחרי אשר דבר עמדי מעט נתן לי תמונת אביו המנוח אד"ם הכהן, להגדילה ולפארה, ודו"כ על הוצאת התמונה נתן לי, ויאמר כי אם תצא התמונה מתוקנה ומהודרה, או יוסף לתת לי עבודה, ומתמונות אביו איכל לעשות כמה עקועמפלוארים, כי אנשים רבים מכבדים ומוקירים שם אביו ז"ל ובכל לב יצו לי לעשות עוד.

בכלות השעור בקשתי מהשומר כי יסגירני על מסגרי בתוך בית-הספר בעת אשר כל התלמידים ילכו לבתיהם, והוא עשה כהפצי. ובכן נשארתי לבדו כל העת בתוך ביה"ס, ועברתי בחשק עד כי נאספו התלמידים עוף הפעם, ולכן עשיתי פעולה גדולה היום. — — —

15.

ב"ו מרחשון, תרל"ט. ווילנא.

[לה' י"ג. ציון]

— — — זה כשני שבועות אשר אנכי בוויילנא ואשמור עתי ללכת לביה"ס, המלאכה כעת מרובה והיום קצר. לקחתי עמדי מביתי עבודה, חמש המונות, טרם נסיעתי הלכתי לביתי ושמה נקבצו באו כל שלישי העיר עם הכהן הקאתולי והרוסי, ויקדמו פני בשלום, ויוכיפו אומץ בלבי לעלות למטרה. הכהן הקאתולי נתן לי שלשה רוב"ב: ויבקשני כי אקח מירוד לדרוכי, ובעת נסעו לפ"ב אי"ה יתן לי מכתבים למכיריו אנשי מעלה. ובכן באתי שלם לוויילנא, — — —
— — — קניתי בתי-מחזה טובים, והמה יעזרו לי עור לא מעט, בבית הספר אציר גיפסים גדולים וטובים, עתה החלתי לציר ציורים יותר גדולים. להוצאותי אקוה כי ארויח כל ימות החורף באשר כי מלאכה לא תחסר לי אף בי בעד מקח מוער. אך אהב לעבוד, כי העבודה תמתיק לי את הימים אשר יחלפו ומתוקה שנת העיבוד. — — —

16.

י' כסלו, תרל"ט. ווילנא.

[להוריו]

מקרים שונים ותגלגלו בעולם, ויעברו על כל בני חלוק, יחלפו וישנו מצב האדם עשרת מונים; ולפיהם ישנו ויתחלפו בקרבו גם רוחו, רגשות נפשו והגיוני לבבו. מקרה מעציב ידבא לעפר נפשו ומקרה משמח יצהיל פניו משכין, ולא ידע האדם כי כזה כן זה הבל זרעות. רוח, מקרה אי-טוב איננו שוה להתעצב עליו, כי כאשר בא כן יעלה בתהו, ומקרה טוב ג"כ יחלוף כצל ולא יעמוד. כאשר כבר אמור: „מילדי יום אל תבהל, כי ילדי יום לא ירגעו, אל תשמח בהם אם יטיבו, ום אל תחת אם ירעו, כי הטובות גם הרעות באשר יחנו כן יסעו.“
הלמוד היקר הזה אוצר בקרבו אוצר נחמד של שלות הרוח וקרירות הנפש, והאדם המושלך בין תקוה ופחד כטובע בשכולת מים, יאחו בהלמוד הזה להנצל משטף מים זרונים ויתנחם, כי העת השטוף כמרוצתה את ימי ההוה עם קרירותה יחד, ואז יצא למרחביה, והיה לו הלמוד הזה לחוף מכבט נאמן בים החיים הסוער.

אך כשם שאיש שבע יבחל במאכל האוה, אף כי רעב יבלענו בעודו בכפו, כן הלמוד הנעים הזה נחמד וטוב רק אחרי צרות רבות ורעות; ורק על לב פצוע, ירעיף טל של החיה,

לא כן האיש אשר עברו עליו ימים לא כעטים בלי מקרה מעורר רגשי נפשו, ובל כחות נפשו שוקטים על שמריהם, וגם ממקרים אחרים אשר באו עליו לא התפעל מאומה, — לאיש כזה יהיה לסוף למשא. מצב רוטיה כזה,

12.

[להנ"ל]

ד' תשרי, תרל"ט. יצאצאקאווין.

— — — הן לא דמיתי ולא פללתי כי אהיה עמוס משא לעיפה כהיום
הזה. הן שר עירנו הזקן בווערט נתן לי עבודה מרבה להכיל, ויאלצני לעשות
ישאלתו ולא אוכל לסרב בדבריו, ולכן הנני גומר תמונה נמתחיל תמונה, והוא
במעין הנובע לא יאמר די. — — —

13.

[להוריו]

ד' חשוון, תרל"ט. ווילנא.

— — — החדשה היותר גדולה היא כי שכרתי מעון לשבתי ולמצא
מנותחי. — — —

— — — וזאת תורת הבית: חדר מיוחד עם חלון מאיר, שלחן, כסאות
דכים, לציד כל היום, לשבת שלאנן ושקט, בלי מפריע, ומאד מצא בעיני חן
המקום הזה, רק ויאל ה' כי יהיה המיד ככה. האנשים טובים, המקח על
חלקי 1 ר"כ 25 קאָפּ, לחדש. ובעד 30 קאָפּ לשבוע מוטב לי להיות במיון
מיוחד ולא בתוך הקלויו, — — —

14.

[להנ"ל]

ד' חשוון, תרל"ט, ווילנא.

— — — מי זה רב ואונים ואמין כח לשלח בן מקן הוריו ולהפריד בין
הרבקים והצמודים יחדו? רוח העת היא! אשר ידה בכל משלת, ולא נכר שוע
לפני דל מול הרר גאונה. על כולם יחד לבקש מטרה בחיים. על כולם החובה
לתור ולהתאמץ להציב יד ושם בארצות החיים, הרוח הכביר הזה ישלח קולו
אל ארבע כנפות הארץ, ישרוק לאיש מוכשר בכשרון וימשכנו אחריו, עד כי
ימצוא לו מקום זניקה, אשר משם יינק לשד החכמה להחליץ עצמותיו ולהגיע
למטרתו אשר עתרו אליה הטבע מיום הולדו. — — —

— — — כאשר ספרתי לך, אבי, את המדובר עליו בשיבת ר' מילא
בשעה שנודע להם כי הנני הולך לבית הספר. גם הייתי לבו בעיני הגאונים,
האנשים אשר יעדו גאון וגובה, ואיש אחר נמשל ככהמה גרמה בעיניהם, ואיך
השתפכה נפשי בחוקי ורוחי בכליותי באמור אלי כל היום: מה תכליתך בשבתך
בין הנור זכירים? ולהוציא כל רוחי כי בעזר האל אקוה להגיע למטרה כאחד
הארם, איך אפצה פה ואיך אשא עין? הלא בן עוני אנכי המצפה לשלחן
אחרים, ונה כי כן נשאתי וסבלתי כשתי שנים שלמות, אך הודות לאל כי
משברים התחטאו ונלים עברו, ואנכי כמשיט אשר כירי אסע הלאה בים החיים
להגיע למחוז הפצי. — — —

— — — אנכי הלכתי לבית הספר, נתתי להשומר 25 קאָפּ, ומצאתי
את הרימונאָק אשר הנחתיו טרם נסיעתי בלי גמר. המורה אמר אלי בזה"ל:
השתדל והתאמץ לבלות מעשיך חיש מהר, כי בקרוב יושלחו הצעירים לש"ב,

אינני דורש; אך בימי החורף הזה, אשר הימים קצרים מאד, ורוכס הנני בתוך הקלאם, כי צד לי להחסיר אף עת-למוד אחת, גם אין לי עבודה, לכן הנני בחסר כל. ומאין אמצא לחמו בימי החורף הזה? לא אדע. ימים רבים התאמצתי וקויתי כי אשיג עבודה הגונה עד כי אוכל להנות מיגיע כפי; אך כקץ כל תקויתי, כן גם קץ התקוה הזאת. אחת נשארה לי עתה להושיט יד לעזרתכם, כי בצל כנפיקם יחסו נדכאים, ויגיעו כח ימצאו מנוח. אנא! אל תדחו גם אותי כאשר לא תשיכו ריקם פני כל מבקשי עזרתכם. אהנה גם אנכי מאור שמש צדקתכם אשר מרפא בכנפיה לנשברי רוח. על תום לבבי ווישר אמרי תוכלו לבטוח על דברי הרב וכו' ר' הישיל מוואלאָוין הי"ד, אשר תכן רוחי ולבי, ויתן תקוה לבבי כי תאצילו עלי מנדבת לבכם לחלצני מן המצר. גם על כשרוני ידי למלאכת הציור, סמוך לבי ובטוח כי הירדעקטאָר והמורה יעידו עלי, כי לא על ציחתי סלע הורעו ורע צדקתכם, וכי בקרב הימים יעשו פרי הלולים א"ה. —

אנא, הושיעונא לאחיכם האביון! במעט עזר תוכלו להחיות את תקותי; כי יאויש נורא פרש מוטות כנפיו ברחבי לבבי, ורק לכם דלו עיני. הן הורי היקרים לא יוכלו להאציל לי מפרנסתם המעטה, לכן שמתי אליכם פני, למען תושיעוני תשועה עולמית, וכל עוד נשמה באפי, שבע ביום אברך ש"מכם, חלילה לי להטיל עצמי על אחרים ולהבק ידו בעצל. לא! לו רק אשיג עבודה, אשר תספיק לי מחיתי, ולא תפריעני מלכת לתוך הקלאם, או בכל לב לא אבקש מתנת חנם. גם אדמה כי בזמן קצר אשיג עזר לבדי, אם יתן ה' רחמים בלב נוצרי עירי, הכהן הקאָטולי ושר העיר ועוד כמוהם; כי בהיותי בומי החג בבית אבי נ"י הבטיחוני להושיעני, אחרי אשר ראו כולם מעשי ידי ויהללום. אך לדאבון לבבי, מיום צאתי משם לא שמעתי מאומה, ולבי נוקפי אולי יבא קץ גם להתקוה הזאת. —

אדוני! סלחו נא כרוב רחמיכם כי הלאיחוס ברב דברים, מרוב שוחד וצרתי דברתי עד הנה. כתבתי בחפזון, ואת אשר שם הלחץ דברים כפי אותו דברתי, לא לפי כבודכם הרם. אתכם הסליחה, אין אדם נתפס בשעת צער. והואילו נא לישית לב לדברי לבבי ולא אשוב ריקם מלפניכם. — — —

11.

[לה' ש. ציון]

כ"ט תמוז, תל"ח. ווילנא.

— — שמואל! בשם איש מנוחה כניחתי במכתבך. אל תקראני בשם הזה, כי לא מצאתי עוד מנוחה. לא! למה תיסף עוד להרעיש לבבי במלים כאלה אשר כלועג לרש אתה לי בהן. אף כי בשובה וגחת דרכי אך לא כן בכליותי, שם-הו יורק אש נלדות, שם נהרי נחלי הלאווא ירתחו כמרקחה, ועליו מלמעלה כמר מעולף בפרחים נחמדים, והומיה שאננה ינודרת עליו. — — —

10.

[לה' אריה לעבענוואהן]

י"ג תמוז, תרל"ט. ווילנא.

קול מזור תשמעו היום, קול קירא לעזרה, אנא! שמעו נא והאזינו. לא בי האשם בי הרהבתי עון בנפשי לגשת לפני כסא כבודכם. מוכרח ונגרש אנכי מלחץ המחסור. הוא ישים מתנו בלחיי ויטני לבוא לפני כבודכם בדברים אחרים. בקשתי ושאלתי כי תאזינו להגות רוחי ומערכי לבכי. כחולה נוטל על ערש דוי, יתאמץ לזרות הלאה כל מחשבות יגונו, למען יובל בשפה ברורה לגלות מסתרי ככאוביו לפני הרופא; כן אנכי, אבליג על סערת רוחי, אשביח שאון המית לבכי, למען לא יהיו דברי לזרא לפני כבודי, בבואם נבולבלים זמסוכסכים בלי סדרים. אך לא! אין מרגוע לרוחי, ראשי עלי סוכב כנגלגל לפני רוח, לבי ירעש בארבה, דמי ירתח כמדקחה, עשתנות לאלפים יתרוצצו בקרבי, ומרוע? — הוי, לבי! לבי! הרגע ודום. הן דרך חדשה סלתי לך, דרך אשר אור תקוה נשקפה לי להאיר את המאפליה השוררת בקרבך, דרך אשר בעדו תצא למרחביה מהמון תלאותיך ומצוקותיך, ואת, תקוה בת שמים, האירי אלי פיך. האח! הנך מתעוררת מתרדמתך, האח! תקותי חיה, קוה אקוה כל עוד גשמתי בי.

שובי בנפשי! למנוחיכי, ואל תפרועי הלך שרעפי. למה לי לדבר דברי רוח מרבה להכיל? ואתה, עטי, הוצא מלים קצרות וברורות, כי איכבה אעיו פני להלאות אם כבודו בהמון עשתנותי הרועשים? — איש צעיר לימים אנכי, ומקרים שונים גערכו על גבי חמרים, חמרים, ידעתי: כי כמוני רבים הם בין אחינו. רבים הם המבקשים דרך נכונה בדרכי החיים, וכבר גלוים וידועים הדברים האלה, ואך למותר להרבות שיה על כל אלה. גם אנכי אתור איזה הדרך ישכון אור, למצא חית נפשי בתבל ארצה. רבת שבעה לה נפשי ממורדים, רבות דגנתי וארבו תחתי על כי השך לי אור בעריפיה, לצפות לשלחן אחרים, מבלי שמך תקוה למצא מחיתי בבואי בין אנשים. אך לא במהרה יצא איש כמוני מבין גלי זעם בים זועף אשר סבוני גם סבכוני מכל עברים, תלאות רבות השתרנו עלו על צוארי עדי בואי לוויילנא, ומצוקות חדשות הממוני בעיר ההומיה הזאת, ירחים לא מעטים, היה לחם יבש די ספוק מחיתי, וספסל קשה — מקום מנוחתי. זאנכי באחת: לחצום עד צואר ולחתור להגיע אל מטרתי.

המטרה אשר שמתי לי לקו, תפעם בקרבי כיום גוחי מבטן. כשרון זנטיה בקרבי למלאכת הציור, וכשרוני זה יוכל להובילני אל המנוחה ואל הנחלה, (אם רק אוציאנו מכח אל הפועל ולא אשאר על אם הדרך). החליתי ללכת זה שנה ומחצה לתוך בית-הספר-לחכמת-הציור אשר בפה. הדירעקטאר והמורה דברו אתי טובות וימשכוני חסד, ויתנו תקוה בלבי כי אוכל בקרב הימים להגיע למטרתי; אך לא אמלל כמוני יעלה ויבא למטרתו בלי עזר, אף כי כביר מצאה זדי ליצור ציורים ולמצא ע"י זה מחיתי וארוחתי הרלה (כי במופלא מסני

כביביו, והנה האח! אודה ושמחה, המון נערים, קהלת בחורים, נקבצו יחד בעופות בכלוב, לחם לשבע, ולפעמים גם מגדנות. המשיגו לא יוכל לפלג יעצמו לשבע קרעים להביט על כל אחר בעין בקרת, ולכן יחטא תמיד ולא ידע אל נכון מי החוטא. קול רעש גדול, מתנועעים ומתגודדים כמלונה. על כל פנים שמחה ונס יגון ואהבה. חי נפשי! כי באמת באשרים הם! הם לא ידעו צרה ותוגה, הם "יחיו", מה לחם עוד? ומה ירכוש לו הנער אשר יגלה הלום בעל עיניו ויחל לראוג להימים הבאים? רק מגנת לב, חיי מבוכה, מה זה יוכל לעשות נער אשר נפל ברשת כוץ? הן רוחו בקרבו תלהט ולא תתן דמי לו ער אשר ימצא את מטרתו בחלד. רע, רע לו, אך מי יודע אם לא יפול לו לסוף חבל בנעמים. כנער זה כן אנכי בקשתי ומצאתי את המטרה: לאמן את ידי לעשות במלאכת הציור, ולזה נבראתי, כאשר כשרוני שחנתי כי אוציא אותו מכח אל הפועל, ואקוה לאל כי יטריפני מזה לחם חקי בימים הבאים, ולא לעולם אהיה למעמסה על אנשים אחרים, אשר בועת אפים ישיגו מרעם. איחל וארום לתשועת ה'.

9.

[להנ"ל]

— — — כל הימים האלה הלכתי לתוך הקלאס, והשלמתי ביום אתמול דיכונאק אחר, והמורים לא תקנו בו שום דבר. — — —
 — — — לומר אנכי בעצמי שפת רוסיא. קניתי ג"כ ביפ"ל טוב בשפת רוסיא ואשכנז, מבואר תיבה בתיבה, במקח השוה, בעד 15 ק"פ. בכל העת הזאת אול ממני כסף לא רב. יש לי על מה לישן על אופן טוב, ואנכי כמעט יחיד בקלייוויל, רק בלילה יבא ללון בחור אהר אשר יד ושם לו בשפת רוסיא והוא יבאר לי המלים אשר לא אדע פתרון; אך מעות אחר יש אשר לא אוכל לתקן: כי המלמד אשר ילמוד עם בני הבעה"ב הוא כרחוק מזה מסערב ימהמלמד שהיה בחורף. כי להמלמד ההוא גליתי את כל לבבי, כי ידעתי כי איש חכם הוא ובאמת אהבתיו מאד, לא כן המלמד הזה (כי המלמד ההוא נסע מזה כאשר ספרתי לכם שמץ דבר בהיותי אצליכם). כל מעיניו רק בהגמרא לבד, וכל היום ילמוד עם הנערים גמרא בלי הפוגה. תנ"ך לא יזכר ולא יפקד, התל"ע לא יעלה ולא יבא לפניהם, והוא יכול להם מסלה אחרת זיוריכם בדרך אחרת. הוא יתפאר כי יובילם אל המנוחה והנחלה בדרך אמת ויטה אשורם מדרך עקלתון, אשר תעו בו כל ימי למדם אצל המלמד ההוא. ודעת לנכון ינקל כי לא טוב מאד ללכת ביום ב', ד' ויום ו', לתוך הקלאס, חמש ישעות ביום, לעיניו. וגם לא ללמוד שפת רוסיא בכל עת אשר ישב פה, אך בכל זאת יאקוה כי לא תאונה אלי כל רעה בגללו. — — —

לשלחן אחרים (הגיון אשר נפשי תבחל בו, ואין לי דרך לפנות ימין ושמאל).
זאין אורח מכניס אורח. — — —

— — — דמו כנפשיכם כאלו גם אנכי נמצא קרוב לכם וקראו גם לי לחיים, אולי אעשה לכם שחוק, בראותכם כי איש דמיון אנכי ואציג למולי דברים אשר לא היו ולא נבראו; אך הלא גם לי הצדקה, כי מי זה ויכל להפריעני מחשוב מחשבות משמחות? אם נכחד ממני לשמות אלי גיל על דברים שכבר היו, האם לא אנוס למקום הדמיון להחמות בצלו? ואנכי לא אוציא על זה. אף מעט כסף, ובכל עת ובכל יעה אוכל לברוא לי חיונות ולהתענג עליהם. האמינו לי, בי בהשכל וברעת אעשה זאת. כן נראה לפי עניות דעתי, ומה תאמרו אתם על זאת? אדמה כי גם אתם תסכימו עמדי, ותעשו כבקשתי לשמוח בסעודת פורים ולאמר גם לי: לחיים, — אם אמרו כי אוכל לקים דברי חז"ל לשתות עד בלי דעת הברל בין ארור המן לברוך מרדכי הלא אטעה טעות גמורה, כי היהכן (אף אם אגוה וירדן אל פי) כי אשכח ברוך מרדכי, אשר גם שמי כן. כמדומה לי שבימי ילדותי אמרתי בכל בקר: הברכה והצלחה ינחו על ראשי, ואיככה אטעה עתה, ולכן אשפוט כי גם אתם תדעו זאת ברור היטב. לאמר בכל עת: ברוך מרדכי! כן ברובים אתם וברוך מרדכי, וברוך גם מרדכי צבי. — — —

7.

ה"ח ניסן, תרל"ח. ווילנא.

[להנ"ל]

— — — אם יתן לכם ה' פרנסה קודם החג, כאשר אקוה, תזכרוני גם אותי, כי מנעלי כאשר תבינו בעצמכם אינם טובים, מאשר לא עשיתי חדשים מעת צאתי מאתכם בפעם הראשונה לוויילנא. כל ימי החורף התאמצתי להחזיקם בחיים, כרופא אמן אשר יתן סמים לחולה אָנוש למען יתהפך בצורו: עוד משך זמן מה, כן אנכי תקנתי אותם לפעמים. — — —

8.

ה' אייר, תרל"ח. ווילנא.

[להנ"ל]

מה אכהוב? מה אדבר? הלא שום חדשות לא קרו אותי, והנני במקרם בתור בן־דעוני אשר אין חליפות לכל שבתותיו. רק כל יום יחליף בעה"כ בכעה"כ, וכל שבוע כן חוזר חלילה כתואר אחד, וכן יעברו אצלו הימים וגם השנים בתמונה אחת, יעברו חשופי מעשה ומפעל אל תהום הנצח ומשם לא ישובו לחוות את פני שולחם לעולם. רקים ושרופי קדים יעוֹזו איש אחרי רעהו, אחרי כי קלים הם על פני רוח, יעופו עד אשר יעלמו; לא כן האיש אשר יעמים על דבשת. ימיו מפעלים טובים, אז ילכו בכבודות שחוח תחת כובד משאם, והוא יביט עליהם בעונג לראות כי עמוסים הם משא לעיפה, אשר עיף ויגע עד כי מלא אמתחותיהם, למען לא ישובו בבשת פנים בשובם מהעולם הזה. חיי עת, "ההוה" מצאו קץ בלכות כל בני הישיבות, הם לא ישובו פניהם לראות הימים החולפים, לא ישננו: מבטם להדור לראות בערפלי העתיד, רק ישפילו עיניהם לראות רק ד' אמות.

5.

[להוריו]

ר' חסין, תרל"ח. ווילנא.

זה שנה תמימה הלפה ועברה מעת אשר יצאתי פעמי בפעם הראשונה לפה, ווילנא. שנה תמימה הלפה כליל, אולם עקבותיה עוד נודעים לי. אך לא ברצף שקצוין חוו עיני מהזה השנה העברה, לא בהסתופפי בצלכם חשבתי ימי קדם; כי האם ידמו וישוו הימים אשר הייתי בעיר מזורה ונכרית להימים האלה אשר התענגתי בהם על רוב שלום ושלוה? לא! אך בשבתי עמכם הייתי שקט ושאנן; לא כן בהתרחקי מאתכם, כי אז אפפוני תמיד עשתונות רבות בלי הפוגה. כי על מי אשען ומי ידאג למחסורי? אם אין אני לי מי לי? ולכן עתה ארדוף להביט על ימי השנה העברה לראות: האם נגרע חלקי עתה מהימים האלה? ובשזחתי לנגד עיני את כל ימיה, שבתותיה, וחדשיה או לא אתאונן ולא אתלונן, בזכרי את הימים הראשונים אשר הלכתי בפה ווילנא, שוטטת וברחובותיה, ולא ידעתי נפשו: איזה מקום אתור לי למצא מרגוע ומנוחה; אולם עתה באתי למקום מנוחה מבלי חפש אנה ואנה, וזאת לי לאות כי בימים הבאים עוד ייטיב האל עמדי, כאשר לא עובני עד הנה. — — —

— — — באתי בבקר בשלום לפה ווילנא, באתי לבית ה', והנחתי שם את חפצי, זהלכתי לתוך הקלייזיל, ובבואי דרשו כולם לשלומי באהבה. כיצאתי חבתי והכר שלמים, אחריו התפלה הבאתי את חפצי לפה. לעת ערב לקחתי דברים עם השמש, ויבטיח לי להשיג בערי "ימים" כמקדם, ועל "יום" אחד חדש אכלתי ביום אתמול, הגדתי להשמש כי אתם שלחתם לו חצי רוי"ב ולא אבה לקבל כי לא זה דרכו. — — —

— — — הביטו בפה תוכל להפתח, ובתוכה היא רחבת ידים, הנהתי שם בגדי של שבת וסגרתי אותו על מסגר אשר נתן לי השמש; ואם אמצא מקום אשר אוכל לתלותו שמה או אקחנו מפה, אך כעת יוכל להיות בתוך הביטה. גם אוריעכם כי מצאתי בפה כרימספוא אשר הכין בערי השמש לישן עליו. ביום אתמול בבקר הלכתי לתוך הקלאס והמורה כתב עוד הפעם את שמי, גם שאל לשנותי ולמקום מגורי בפה, והגדתי לו הרחוב והחצר, וגם לכל הנערים שאל כן. אך לא לרצון לי הגופס אשר נתן לי עתה לעשות כי קלה היא גם מאלה אשר עשיתי קודם נסיעתי; אך אולי יחשוב כי שכחתי בכל העת אשר לא הלכתי לתוך הקלאס, אך בקרוב איה"ש אעלה מעלה, לצור בלעדי הקלאס אין תקוה, כי אין לי מקום והימים קצרים מאד, ובעת אשר אהיה פנוי, טוב ללמוד שפת-רוסיא! — — —

6.

[להנ"ל]

ר' אדר ר', תרל"ח. ווילנא.

— — — הלא תענית אסתר היום ומסתמא יבוא גם הפורים בכבודו וזהררו, האח! פורים נעים! אוצר שמחה ושישון, בוא נא הנה בדרך ה'! ואשלחך לבית הורי כי תשמחם בנעומים, כי אנכי לא אוכל לאספך לביתי אשר אין לי, או לערוך לפניך שלחן אשר גם אני לא זכותי עוד אליו, כי גם אנכי עורני מצפה

יעבורו ויבועזות ינקפו ואחרים ירשו מקומם, ותמונה אחת להם, ולכן גם בעת הזאת לא תרמה ויולנא לעיר ראדאָשקאָוויץ אשר עננה חופפת עליה בעת הזאת וצניף תיגנו יעטנה. — — —

3.

[לה' צבי הירש ובנו ה' אברהם סופר]

ה' סנהם אב, תרל"ד.

המונתכם, ר' אברהם, נשלמה! וכל מכורכם יכיר הכרת פניכם עלי הגליון, וראשית בכורי, פרו ציורי, אקריב לפניכם, והיה למוכרת בביהתכם לעד! אלופים יקריב! מה אשוב לכם? מה אקריב לכם תשורה? אם לא מפרי כפי, אשר הם גם פריכם אשר נטרם. אתם נשבתם ברוח צח על גהלתי אשר עוממה ותהי לשלהבת-דיה! עוד כימים כבירים נבספה נפשי לנסוע לוולנא ומחשבותי לא יצאה מכח אל הפועל עד אשר הבקעתם תלמי לבכי ותורעו שם אמרים אחרים, וישרשו, ויעשו זמורות, וישלחו פארות, וימלאו כל חדרי לבבי, גלוי וידוע לפניכם כי רצוני לרבר עוד, אך נעתקו נפשי מלין, ולכן אישים קץ לדברוי ואתם בינו הגיוני. המונתכם חרותה על לוח לני לזכר צח, ובעת אשר תביטו על הגליון, אשר תמונתכם תראו בו, תזכרו לטיב את מוקורכם ואהבכם לננת ה"מ"צ"ר, הבחור מרדכי צבי יליד ראדאָשקאָוויץ. — — —

4.

[לה' שמואל ציון]

ב"ו סנהם אב, תרל"ד. ראדאָשקאָוויץ.

— — — עוד שכבת הטל מרחפת על כל הכבר המעולף ורקק דשא, נוגה השחר עוד כהה, לאט, לאט יהלו ירכתי קדים להשתרע במראה ארם שחרחר ואפסי מזרוו מתולעים בתמונות שונות מרהיבי עין: דמות הקצת בתוך הענן, דמות איש פלדה עם גאות עשן, ומראה נוגה בהיר מול מפלשי ערפל ככר. אות הוא כי אורה קרוב לבוא, אורה נעים. מפאתי קדים תעלה חיש החרסה עם הסנה וגדלה, כל התמונות תחלפנה כליל, ותמונות אחרות תירשנה מקומן: דמות השמים וגובה חוג רקיע במראה הכלל, תמונות עננים לבנים המעופפים על פני השמים, ומראה ענן כבד אשר ימצא עוד בירכתי הרקיע, השמש תשלה חצי וזרה וקוין נגהה ותהדרר בעד הארזיות בתיך הבית פנימה. רסיסי טל אורות על ירקק עשב מזהירים כספירים, בהופיע עליהם ברק החרסה, הטבע כולה התנער ותתעורר משנתה הנעימה לקדם פני היום הנכון לבוא, וכל היקום ירוץ ויצהל; להקת צפרים מנעימי זמרה יעופו לקדם פני השמש, ושמה ישמע קול החליל אשר ינגן הרועה מול עדרו אשר ילחכו עשב השדה; גם השכוי יקרא בקול להודיע בו אתא יום, או יקומו גם האנשים המבקשים עונג ממטתם, כי כבד החליפו כח, מצאו נופש ומרגוע, וירכשו והם רב אונים לעמול עוד בועת אפים כימים עברו. — — —

מבית שעשועיהם, למען השיג מאווי לכבם, רבים יפוצו בכל אפסים לבקש תאית נפשם, אולי ימצאוה. הראשון אדם נולרתי? רכבות מחשבות כאלה עלו על זכרוני ותרגענה את רוחי, וסערת עשתנותי קמה לרממה. כל הנוסעים נמו שנתם והתנומה פרשה כנפיה על עפעפיהם, ושמורות עיני לא סוגרו ושנתי נדרה בלילה ההוא, — דאיתי כעל עב קל כארבע שעות עדי אשר בא המבשר אל העגלה להודיע כי קרובים אנחנו לוויילנא. כל הנוסעים התעוררו וישבו על מקומם הכן לרדת מהעגלה, ואנכי — עשתנותי אישר מצאו כמעט רגע נופש ומרגוע, החלו עוד הפעם להתרוצץ בקרבי כמשק גבים וכהמית ים וזעף. הסו, שרעפי! הסו, עשתנותי! הרגעו ודומו, קראתי אלימו — וזאתאמץ בכל כחי להשקיט את רוחי ולהרגיע את נפשי, למען לא אהיה בתוך רכבות אנשים כאיש נדהם וכגבר עכרו יין. אחרי רגעים מעטים ירדנו לבית הנתיבות, בית מלא השיאות ואדם רב, ולהקות אנשים מכל קצוי ארץ ימצאו שמה.

השחקים הטהרו, ואור יומם הופיע על חומות העיר ובתיה הבנוים לתלפיות, וגגותיהם המצופים רקועי פהים ומשוחים בששר וקרקף אדמדם נראו כלולים בהדרם. צבים וכרכרות רתומים לסוסים ירעשו על רצפת אבנים בחוצות העיר. קריה עליוזה מלאה אדם רב ראן אז עיני, — — —

2.

[להנ"ל]

ה' מנחם אב, תרל"ד.

העת הזאת הרת עצבת וחשכת תוגה. העת הזאת תעורר בלב איש ישראל זכרונות ימים עברו ונפשו תתפלק, אף תהגה איכה. העת הזאת נוראה היא, בעלות על לב יהודי זכרון עת קדומים, עת מהומה ומכוכה, עת מלחמות נוראות ואיומות, עת אשר דמו אבותינו נגרו כאשרות מים, עת אשר חומות ירושלים רעשו מחיל הרומאים עליו גאווה ושמחי נצחון, עת אשר עופל ובוטן וטירות נשגבות היו לערמת דשן ולמוקדי אש, הו! גם העת אשר בית קדשנו היה למאכלת לשללכת-יה! עת אשר הובלנו בכלה אסורי זיקים ונחושתיים. מני אז עד עתה הננו בגולה! ימים רבים עברו, ימים כבירים נגזו, והרעיון הזה עוד יתנוסס בלב איש יהודי כמו חי. — אולם רק אנשים יחידים מעט מועיר יתחשבו בין אלה הזוכרים את ירושלים על ראש שמחתם, וזכרון ציון לא יזח מלבם לנצח, מעטים הם ונער יכתבם. המה יתאספו בחצות היום בעת חזאת לבית התפלה, ישבו לארץ ויקננו ברמעות שליש ויבכו מבלי הפוגה; אולם רובם ככולם טרודים בטרדות עצומות, רתוקים ברתוקות העמל עד כי לא יעלה על לבם רעיון אחר וזולת לבקש מרף למו. גם דמעותיהם חרבו מרוב ימים, עד כי טבבת עיניהם לא ירעיפו עוד רסיסי דמע. ובפרט בעיר גדולה והומיה כוויילנא, עיר רבתי עם, עיר אשר הוצותיה תרעישנה מרכב וכרכרות אשר ירצו מכל אפסים, עיר אשר רחובותיה יהמיון מקיל אדם רב, עיר אשר להקת אנשים מכל קצוי ארץ יסובבו בתוכה, בעיר אשר אין איש אישר לא יעמיל כל היום בועת אפים למצוא מרף מבלי מנוח; בעיר כזאת לא נכרו ימי עצב מול ימי שמחה, ימי תוגה נגר עת ששון. ימים

לקוטי מכתבים.

1.

[להוריו]

ב"ה חשוון, ה'תרל"ו, ווילנא.

הרחק מן האש אשר על האח, במקום אשר רגבי שלג ופתי קרח, ירדו בשצף קצפם ובעים רוחם משמים ארץ, מקום אשר קיר וקרח ישתדרו שם — במקום ההוא תאחו את האיש פלצות ובעתה, וולעפה תקפפו מעצמת הקרח הנורא. נפשו תשתפך, רוחו כחלילים יהמה, יבסוף ויתאוה להחם נפשו בקרה, אף רוחו תשתוקק לראות בעלות האיש על מוקדה להשיב נפשו הנהלאה; ובמצאו את תאות נפשו, יחוש בקרבו עונג נפלא, ורגשות נפשו יתאבבו למעלה כנאות עשן, ובתי נפשו ימלאו גיל וחרהה בלי די —

לא בן האיש אשר לא ראה רק שלום ושלווה ולא ידע רע, לא ידע בעצמו מה מאשר הוא! בן אנכי בשבתי אצלכם, הורים יקרים, במשכנות מכתמים ובמנוחות שאננות, ואתם לא אצלתם ממני כל מאום, לא ירעתי נפשו מה טוב לי, ואיך שבעתי עונג.

רק עתה אשר אתגורר בה בעיר נבריה בלי משען ומשענה, וטרדות רבות תתחוללנה עלי לרגעים, רק עתה אוכרה ימים עברו, ונפשי תערוג אליכם כאיל על אפיקי מים; רק עתה אדע כי מבורך הוא האיש אשר לא יטלטלוהו ה' טלטלה גבר מבית מגוריו אבותיו לארץ אחרת, אולם בכל זאת לא אתאינו, רק אחריש, אתאפק ואבליגה, ונפשי תיחל ותחכה כי גם אנכי חלילה לא לנצח אהיה כצפור נודדת מקנה מקום שעשועיה, עוד יבאו ימים ונתענגה על רוב שלום; ואף גם עתה לא יטשני אלהי בעיר הזאת, כאשר לא הסיר חסרו ממני בימים עברו, ובפרט כי הסכנתי להיות בעיר אהרת ולשאת לפעמים עמל ותלאה.

— — — עמי לא יוכל בה לתאר את רגשות נפשי בעת אשר עליתי על מרכבת אש פלדות לנסוע על מסלת הברזל לעיר מזורה ונבריה לי. היש כמעט רגע והנה קול כחלילים יהמה והמכונה החלה למוש ממקומה לאש, לאט, עם כל חסנה וגדלה, ישבתי משמים, תמוש ברוב שרעפי בקרבי, מבלי נוע ודבר דבר, ועצבת לתצתני בחוקת היד בין בתרי לבבי, עד אשר התנוצצו שנים, שלשה רסיסי דמע בין עפעפי ותהי הרוחה. ואנחה התפרצה ממעקי לבבי בזכרי כי בתוך אנכי: בין רדאָשקאָוויץ עיר מולרתי, אשר בה כל חיי רוחי, הורי היקרים ואחי מחמרי אשר נפרדתי מהם כמפח נפש, ובין ווילנא העיר, אשר אליה אוכל עתה, ובתוכה אין לי גואל ומודע, קרוב ומרחם; רק אלו אילותי יחיש לעזרתי בכל מדרך כף רגלי. רבים הטה, אמרתי בלבי, אשר ירחיקו נדוד

ונקראים מאנשים שלא יבינום, — וגם נכתבים מאנשים שלא יבינום!

— נפלא הדבר, כי את ההמון המהלל אותנו נחשוב לשופט צדק ומכין דבר, ואך יבא לחלל פעלנו, נודיע כי חסר דעת הוא לשפוט על פרי הרוח.

שאלה היא, עת נמית רוצח, אם לא נשגה כאותו ילד שמכה את הבסא המכשילו.

כלל הוא מאז מעלם; עו פנים יראה בענו, אם ירצה, אך ענו לא יראה בעו פנים.

אנשים רבים נמאנים להאמין באיזה דבר יען שמאמינים באמונה טפלה אחרת.

האנשים המתאוננים כי אין להם עת הם העובדים מעט.

האשה נוצרה מצלע עקומה,
ולהישירה לא יכול אף היוצר;
גם אותה לכוף — תשבר אף העצומה,
הניחנה — התעקם עוד יותר.



החפצה להפיק רצון מכל איש, תשיג בצדק מהם בון וקלון.

מעריכי מבי"ע בנו להם בנין עין ויקראו שמו היכל
הכבוד, ובתוכו ידביקו ויסירו כל היום תמונות מתמונות שונות,
ומקול המקבות לא ישמיעו את מוצא פיהם.

לאיש הזה רב דעת ותבונה, עד כי לא יצלח לדבר אחר
בעולם.

היערים הולכים ומתמעטים. מה נעשה? ככלות העצים
נוכל להדליק בספרים עד כי יגדלו יערים חדשים.

ידעתי אנשים ששתו יין כסתר ויהיו שכורים כגלוי.

השבת לב החוטאים לפני מותם דומה בעיני לפטימת
צ'רכורים. ידשנו אותם בתשובה וקדושה וימהרו לשחטם, כדי שלא
ירו עור הפעם.

צר לי כי לא נוכל לראות תוך חדרי בטן הסופרים המהוללים
כדי לדעת מה אכלו.

החסרון האחד שבמאמרים טובים הוא כי על ידם מתרבים
גם מאמרים רעים או פחותים.

אין סחורה נפלאה בעולם כספרים: נדפסים הם מאנשים
שלא יבינום, נמכרים מאנשים שלא יבינום, נברכים, נקברים

אין מעצור לישטפם ואין מתג ורסן להטותם, וחפשים כסער המה.
אך כל החיים ייעפו ויגעו בעבדם מבלי הרף, וכן יעצרו הסוסים
לאט, לאט את מרוצתם, יען ירבה משאם מיום אל יום.

כ"ט אלול, תרמ"ג.

רק אנשים נרפים, בעלי מרה שחורה, שאין להם לא עבר,
לא הוה ולא עתיד, רק הם ישימו על עיניהם כלי מראה שחורים,
למען יראו כל דבר בצבע שחור. —

י"ח אדר, תרמ"ז.

עור האדם הוא שדה מצמיח שער. נפלאה בעיני כי עוד
לא השכילו לזרוע צמר כדי לגוון.

האב: בתי! דעי לך, כי שלמה החכם אמר, אם בנים
עיוכבים יפיך יחמדו אל תלכי אחרימו — הבת: אבל! אבי, אם
בנים ישרים אלי תשוקתם מה אעשה או?

עת כלם יכתבו בגלוי אדות חטאים נסתרים, אחת אמרתי:
אכתוב בסתר זכרון לחטאים גלויים.

ישנם אנשים שלא ישמעו דבר עד כי יחתכו אוניהם.

הזכוב אשר לא יחפץ למות תחת כף מכהו, ישב לו על
הכף בעצמה.

אין כהאשכנזים מכירים ערך אומות אחרות, ולכן לא
יכובדו הם כפי ערכם. לדעתי צדקו האומות האחרות. כל אומה

הבטנה בטבען — על עינים כאלה נוכל לסמוך, ועל זאת אמרו חכמינו: „כלה שעיניה יפות כל גופה אין צריך בדיקה“; כי אם גם יש בה איזה חסרון כלא יחשב מול האוצר הנחמד הזה השוכן בעיניה ובבתי נפשה. לא כן עינים המפיקות שמחה, ברק עזות ואהבה גלויה, וביותר העינים אשר מבטן הוא שלי ולא טבעי הן שקר, ואסון כרוך בהן לצודר נפשות. ובכלל רואים אנחנו כי רוב היפהפיות אף כי יש אצלן מתחלה מדות טובות ועדינות הן סוף סוף תאבדנה אותן, יען כי תעדינה גאה וגאון בראותן כי עז בידן וגבורה בימינן לדכא תחת רגליהן את האנשים הגאים ואמיצי הלב; גם יסוכבו אותן תמיד אנשים אשר כבר אכדו כל מדה טובה ואשר לא יחתו מכל ובחברתם הן גם שושנת תהפך לתוח. —

ד' אייר, תרמ"א.

הם! עבים הרי רעם התגעשו, וברק התנוצץ בלהבת אשו, העלמה הנוראה התבקעה ואורות יעופו ברחבי אין קץ. העיניך הן, נחום איש גם זו, אשר הבטנה למשכיות לבכיותורונה שם רפאות צרי אשר תכבה את לפירי לבבי? עיניך, עיניך הן! האם גם עתה תקרא „גם זו לטובה“? לטובה? לטובה? אפונה!! —

ט"ו טבת, תרמ"ב.

כחין שלווו כן יעוף חלדנו, וביר העת כדור־משחק הננו: פה נראה הילדות על מעין גנים, תקטוף אף תשליך אל גליו שושנים. הגלים יזהירו בשלל כל צבע, הפרחים יופיעו על אחת שבע. הילדות תשיש אף תגיל ברעדה. מראשית כל פרח תשים לה זר למחלפות ראשה, וסביבה יזהירו נצני הטבע וילידי התולדה. בן תשיש אף תתהולל, ולא תרע כל תונה וסער מתחולל, כי עיניה אך סביבה תבטנה ולא למרחוק; אך פתאם תרוצץ כסופה השחרות על סוסים דוהרים. הילדות תנוס מפני חסנה והדר גאונה, ובחפזה תשכח את הפרחים והשושנים אשר לקטה, והיו למרמס לרגלי סוסי־השחרות השואפים קדימה למרחק אין קץ, ובראשם תרכב ההקוה על עב קל ובקסם יפיה תמשוך לב השחרות אחריה.

לבו הגה נכאים, ויהמה כנהמת ים; את היא המאחדת גם עתה שארית עמנו בארצות פוזוריהם; את תפחי נשמת הדה והדעת באף כל איש המבקש קרבתך; את תציתי זיקי רוחו אשר עוממו; את תעוררי רעיונות נשגבים ונעלים בלבב בני עלומים; את שקוי לעצמותי היבשות, ומרפא לרוחי הנכאה. קחי נא תורתני מנחת מרחשת מרחשי לבבי, קרביני בזרועותיך ואשבע לך שבועת אמונים, לשגות באהבתך ולהתימר בכבודך עד עולם סלה! —

תרל"ח. ווילנא.

האדם הנבכר יחיה בגן עדן ולא יבין מאומה. רק אחרי אשר יגורש ממנו ולהט החרב מתהפכת לשמור צעדיו לכל יבוא לתוכו, אז יראה ויבין כי גורש מגן עדנים.

ג' תמוז, תרל"ח. ווילנא.

כבר מדובר הענין הזה בשפה ברורה ובאריכות באחד מספרי רוסיא, כי העת תשוה ותדמה ליפי הטבע; וכל אשר נוסף להתרחק ולשוות חצי מכמינו לחזות מחזה מרחוק, אז יותר ויותר יתעלף המחזה בעדי עדיים, וכלול ביפיו יראה לעינינו. גם הימים ישכבר חלפו, נגזו ועברו, ימשכו בנעם החן את לבבנו אליהם. וכח הדמיון יזקקו מסיגים אי-נקיים וככסף צרוף מזקק שבעתים כן יופיעו באור יקרות; וכור הדמיון להעת ככור המצרף להמתכת.

ד' דחומ"ס, תרל"ט. ראדאשקאוויץ.

כל המאמין בספורי האהבים אשר יתאמצו לתאר יפי נבוריהם בתאר מלאכייה, והיופי הזה יחפה על כל עון ופשע, על מדות עקלקלות ועזות מצח; המאמין בכל זאת, הוא מטבלי עולם ואת נפשו יפיל למהמורות. האומרים כי יפי הפנים יעיד על יפי הנפש, כונתם על יופי אחר, והיופי אשר יכוננו מצאתי בהעינים. הן ארוכות הנפש ובעדן תציץ מחרכיה; ולכן העינים אשר תפקנה רצון, אהבה ותונה חרישית, עמקת הרעיון, וביותר העינים אשר

תקוה, הנחומת אל, הוספת אומץ בלבי, לך רחש לבי תודה ותהלה. את רוח שדי מרחפת בתבל ארצה; את השעשעי נפש אסיר יושב בלא; את תביעי לו נחומים כי עוד יתענג על החפש והדרור; את תאמצי גבר חלש, בעברו עבודתו בפרך, כי עוד מעט ובצל המנוחה והמרגוע יתלונן; את חיי רוח אנוש, תשביעי נפשו בחלומות נעימים בהקיץ ותישניהו על ברכי „אשר עתיד“, כך ישים מבטחו וילפות ארחות דרכו בדרכי החיים הנלווים ומסכנים; את הוצאתיני תמיד משיט יון מצולה בצללי בעשתנות תוגה; את הוצאתיני למרחב מעקת מצוקות ותלאות; את זרית הלאה עבי עצב, ותראי לי קו אור שמשי, לך תחמה נפשי ותהגה תודות, לך! כי לך יאתה. רבות פעמים נואשתי מכל טוב החלד, רבות פעמים רבצתי תחת מושאי, ואחשוב כי מתה הקוטי; אך בכל פעם התעוררה ותקם לתחיה, וממל תחיה הרעיפה גם על לבי אשר הרה מני חורב, ותחיהו, ותאמצהו. אנא, תקוה! אל תעזובי גם עתה. לויני בדרכי והביאיני אל המנוחה אשר הנכאי לי עתה, ואנכי אחריך אלך תמיד. —

סערת רוחי הולכת הלוך וחסור. כבר שפכתי מעט שיח עלי גליון, אף כי עוד לאלפים יעלו עשתנות חדשים בלבי. אך רב לי רב להלאות ידי; אך מי זה השביח שאון שרעפי? מי צוה ליס רועש הרגע ודום? מי רתק בויקים מרוצת עשתנותי לבל יתפרצו בהמולה נוראה? הן את, שפה עבריה! את עדינה גברת השפות; את תשקטי סערת לבי עת נפשי נוגה; את משיבה נפשי, עת אשתה מרורות; לך אקרב בחררת קודש, אכרעה ואתנפלה על זרועותיך, כילד כתרפק על ידי אם רחמניה, רוחך הוערה עלי ותחדשי בקרבי רוח נכון; את היא הדרך אשר בעדה אוציא לבטח את כל הגיונותי, את שעשועי ומקור ישעי מימי עלומי עד הנה; את הרת הנחומות שדי ותקות אל, רוח מרים בקרבך מרחפת, ואמרי שדי יצלצלו בניבים נהדרים ויוסיפו כך לזית חן; את שפה קדושה ונשגבה, חוצבת להבות אש יה; כך המיף אביר החווים נפלאות; כך הביעו אבותינו חפצנו בהררי קדש, ומרהם משחר היית את לשון מרברת; כך העיר בן ישי קונו וינצח בנגינות; כך שפך נפשו לפני כס יה; כך מצא הנחומות בימי נדודו, עת

הוא ברא בקרבי לב רגש ורוח נוטה למלאכת חרשי צידים, הוא יורה לי הדרך לאמר: לך בה! כי לזאת נוצרת. —

רבות טחשבות בלבי, ועמי לא יכול כח לתאמן. שנים לא מעטות מימי חלרי עפו לחיק העבר, ברחו כצל ולא ראו בטובה. רבות סבלתי בימי נעורי, הימים אשר כל איש ימצא חפץ בם, הימים אשר לשך חיי עלומים מלא דשן, אשר כל מפעל טוב יעלה במו כפורחת, אשר כל שעשועי התבל ונעמה יענגו או נפשנו המהורה; הימים אשר או העת לכור דרך סלולה המובילה אל האשר, איש לפי ערכו; הימים האלה אשר כל איש יזכרם בהאות נפש, יתענג על המחזות הנעימים אשר שעשעו רוחו בימי ילדותו. את הימים האלה אוכרה, אני הנענה, בדאבון נפש; אוכרם ורוחי תשתפך בקרבי ותמס למים; אוכרם ולבי כחלילים יהמה. ה! ימי עוני מנו לי, ימי נדודים ומרודים. עוד לא זקנתי ושבתי, עוד לא אבד עלי כלח, ואולי הימים הבאים ישלמו לי בעד ימי החשך; אך מי ישיב לי ששון ימי עלומי, מי ישיב לי ימי אשר ננוזו ועברו כצל עוף הבורח באויר. אך לשוא אועק, כבר חלפו הלכו למו לתהום נשיה. מיום גוחי מובטן לא ידעתי כמעט לשמחה מה זאת. כי אשוב לתור בימי העבר, אשר כולם גלויים לי, אראה אך מאפליה. זהר שמש שמחה לא זרחה עלי, מולטלתי מלמלה נבר מצל קורת בית אבותי, להסתופף ולהתגורר בעיר נכריה, לסבול ולשאת תלאות ומצוקות חדשים לבקרים, להתגלגל תחת שואה ולצפות לשלחן אחרים; נהדפתי מעיר לעיר ולא התענגתי על אור שמש כי יהל לארץ ולדרים. עד אנה ה'! צעק לבי הכואב. עד אנה אהיה כעומיה בערים מוזרות? מדוע לא אשב גם אנכי שאנן עם הורי היקרים? עד אנה, עד אנה, שאלתי מאה פעמים ולא מצאתי מענה. רוח הציור החל לפעמני, ומאו גדלה מצוקתי עוד עשרת מונים. בשבתי, בקומי ובלכתי רק בזה היו כל מעיני. מנוחה נעדרה ממני ורוחי משכתני לוויילנא. דמיתי כי כבואי, אז כבר אספתי בחפני את שפעת האשר המחכה עלי; אך שקר קויתי, שוא היתה תוחלתי. פה השתרנו, עלו עלי מצוקות חדשות לא ידעתי שחרן; אך לא נפל עלי לבי, אמצתי כחותי לסול לי דרך בין גלי זעם וזעף. אך מי זה יעיר בחי? התקוה! אך את,

על האבנים, לשפוך מעט מועיר מרוחי הקשה עלי ספר השמות לפני ידי תנהל העט על הגליון, העט יפוז ויכרכר, ירוץ בחפזון כמשוגע. אנכי יושב על מקומי מבלי נוע, כנציב שיש וקרח הנורא, כאלו רוחי שוקט על שמריו; אך לא! דמי רותח בו כסיר נפוח, לבי מקפץ ומנתר בחפזון נמרץ, עשתנותי כלולים ומסוכסכים ונערמו חמרים חמרים, יתרוצצו וישתקשו בחבי, עורקי רקותי ידפקו בחזקה ולא יתנו דמי לי, אכתוב אכתוב ולא אדע מה. זאת נחמתי בעניי וימי מרודי! זה הוא החוף אשר אמלט אליו ממשברי ים זועף אשר יפערו פיהם לבלעני. במשענת הזאת אחזיק לעתות בצרתה לי להשען עליה. היא תפיץ לאט, לאט, גני אפל ועבי עלטה אשר יחשיכו זהר נפשי. היא תורוח לי שמש צדקה ומרפא בכנפיה, וזאת נחמתי בעניי, —

בלב סוער בנהמת ים כשוא גליו, נפרדתי מ... בליל אתמול. ברגשות לוחמים ובווערים שבתי הכיתה. ימי העבר והעתיד רחפו למולי ויתלכדו יחד, חדרתי להביט בערפלי העתיד אולי אוכל לחוות את האצור והחסון למעני בחיקו; אך חשך סתרו וערפל חתולתו ולא ראיתי מאומה. מפלשי עבי אפל, ישימו סתר פנים, לכל הזיוני העתיד, למען לא תשורם עין האדם, ולכן פחד ומגור יתקפוהו על כל מדרך כף רגלו בדרך החיים: אולי מזורה הרשת לרגליו, אולי על שכבה יתהלך, וחתחתים יאתו לו. כמושלך בכף הקלע כן ינוד לבבו בקרבו, יפחד לרגעים, והנהו תמיד בין תקוה ופחד. ראיתי, התבוננתי כי לא טוב אנכי מיתר אנשי תבל, לא יפתח לי ה' אוצרות העתיד לאמר ראה: זה גורלך ומנת חלקך בחיים; גם אנכי אנשש באפלה, ובחרדת נפש אלך הלאה. ראיתי את הדרך אשר אני הולך בה, מלאה חתחתים ומוקשים על כל שעל, אבני נגף וצודי מכשול נכונים למועדי רגל, דרך ארוכה והמטרה ממני והלאה, דרך אשר לא בנקל אניע למרום קצה; אך בכל זאת קול ירעם באזני: הלאה! הנני עומד על אם הדרך, אין לנמות ימין ושמאל. מרחוק נראה לי יפעת האשר הצפון בקצה הדרך, דוח דמיוני יפארהו עוד בעדי עדים. לא! לא אשוב; הלאה אלכה! אישנם מתני ואגבר חילים להגיע למטרת. זאת כל חיי עלי אדמות. זה הוא התו אשר התוה לי אביר הטבע, צור מחוללי.

ג.

הגיוני לבי.

נפשו הזמיה, רוחי סוערת,
בלשוני דומיה, דממה שזורת.

כדברים האלה כהבתי תמיד, עת אשר הרגשתי כי כער נורא התחולל בבתי נפשי פנימה, הרעיש דמי עורקי וגירי, העיר רוח שאון בנבכי לבבי; ואנכי התאפקתי, ואשים על פני מסוה מנוחה. החשיתי, ואשים מתג ורסן להמית שרעפי לבל יתפרצו החוצה. הה, מה נורא הוא רגש כזה! לסכול בקרב ולב שאון ורעש ולדום, להתעמף כמעטפת השקט ומנוחה בעת אשר מנוחה רחוקה ממני. לא! לא בכח איש לשים דלתים ובריח להמית הרוח; הוא יתפרץ ממחבואו ברוב כחו ועוזו, יתפרץ ויעש פרצות ושמות בכל דבר העומד לשטנה למולו; והוא ימצא לו דרך לשמוף במרוצתו, ואז אין נסתר מנונו. כל איש יחזה, כי מקרב לב האיש האמלל והנדהם יעלו לבת אש ותמורות עשן; כי הנהו כגבר הלום יין, מסוך ברוח עועים; כי אין חוק ואמיץ כהרוח, אשר בידו לנתק מוסרות הגויה, כאזבות חדשים יבקעו, עת היין יעצים רוחו.

טוב להתוות דרך להרוח הסוער למען יצא בהשקט ולא יתפרץ על ימין ועל שמאל. מה טוב הוא להאיש אשר ידו המשוך בשכט מופר וידבר בשפה ברורה, לבו לב רגש ומחשבותיו תדאינה על כנפי רוח; מה טוב הוא לו לצקת מרי שיחו עלי גליון, לשפוך עליו הרת עשתנות מדאיבי נפש, אשר ישורגו ויעלו בקרבו לרגעים, ינחם או מעצבונו ומרגוז הקשה, ירגיש כי אבן מעמסה נגלה מעל לבו אשר העיקה לו בלי חשך; יתעורר וישאף רוח נופש, רוח חיים, ויקום לחיים חדשים. —

כהר יורק אש פלדות, אשר במעיו ירתחו נהרי נחלי זפת בוערה, גפרית ולאווה, מלועו יעלו תמורות עשן ואש מתלקחת, ועל גבו מלמעלה הוא מעולף פרחים ונצנים משלל צבע רקמתים ומנוחה נעימה מרחפת על כל הכבר מסכיב, כן גם אנכי. הן ישבתי

התלויה בתאוה. ברעם ורעש, בסופה וסערה דרכה, תהרום אשיות המוכר, הסיג נכול המבע. צבעי זוהר יפוזו מול עיניו ויתעוהו, רוח דמיונו ישוט ויעוף במשובה נצחת וירמהו. כמחלת הדלקת היא בבשרו, יקיץ מתרדמתו והנה חלום. הם ישימו בוז וקיקלון על כבודה, ירמסו ברגל גאוה פרחי מטעיה, ואך בתה וקטב, מהומה ומבוכה, בפרדס האהבה. לא כן אהבת רע נאמן, רעים הקשורים בעבותות אהבה שאיננה תלויה בדבר; הם יחסו בסתר כנפיה סלה, ישבעו נעימות את פניה, אהבתם תוציא ציץ, תגמל פרי הלולים, ופריה מתוק לחיך הרעים השותים צוף עדניה. — מה רבים הפנינים היקרים החרוים על חוט אהבה כזאת! עצמו מספור, ומחירם לא יסולה בכתם אופיר.

אהבה כזאת הלפות ארחות דרכה בשובה ונחת, בקול דממה נעימה. תמיד ימצא הרע אבן העזר בלב רעהו: עת יגון קודר ידכא רוחו, ישיחהו לפני אוהבו ויקל לו; אשר ושמחה כי ישג, לבבו הולם פעם, גם אז תשחרהו רוחו לחלק שמחתו עם אוהבו, ויחדו יתעלסו בנעימים. בין המצרים כי יבוא, לבו נבוך ונדהם מבלי מצא עצה, אז יורה לו רעהו הדרך הישרה, המובילה למחוז חפצו, ואך שוא עט סופרים לתאר כל האשר והתועלת הצפונים באוצר אהבת רע. —

זכר נא זאת, בן אדם, והשקט במכונך. הרף מהתלונן בסתר אהלך, אל תשים תפלה כי כל האדם כוזב. בקש קרבת בני אדם כערכך. אל תגביה עוף, אל תרקיע שחקים, שם יראה נשר... שם יטוש עיט... גם אל תשפיל שבת בין ערלי לב, לשחוק תהיה למו, ורגשותיך הנעלים לא ימצאו מסלות בתוך לבבימו. מצא לב אחד כתבל ורב לך; מצא לב אחד אשר תחלק עמו רגשותיך והגיוניך, אך אל תהי אֵין ונמחר; הוזהר פן תגלה מצפוניך לאיש תככים, גם אם זך פעלו אולי שונה דרכיו מדרכיך, ואז אהבתכם תנתק כפתיל נעורת בהריחו איש. מצא אוהב, ומצא חיים, ולא יהיו עליך למשא. בצעדי ענק תדרוך עוו על מסלת החיים, ועוד יבואו ימים אשר תאמר יש לי חפץ כם. קוה, בן־אדם, כי טובה תקוה מחיים. —

זמעשיו, ויגשותיו, מחשבותיו וכל כחות נפשו; היא תעוררהו עת
 עמודי גוו ירופפו, תאמצהו, תחוקהו ללחום נגד פנעי הזמן לחתור
 להגיע למטרתו; היא תעיר בקרבו תקותו, תעיר מיתרי כנורו
 השבור, כנור נחמתו השבור לרסיסים מתגרת הזמן. קול נעים
 יהמה באזניו, שפך רגשות עדינות, רכות וענוגות; קול נחמד מתהלך
 ברוח הגיון ואזנו שומעת; קול משהפך מתוגה נעימה לצלצלי
 קול תרועה, קול הולך וחוק מדממה דקה לקול תרועת הירד!
 נפש האדם תצא למרחב יה, דמי עורקיו ירצו בחפזון, וכמקיץ
 מתרדמה עמוקה כן יראה אור. ערפלי שמינו כליל יחלופו, אור
 בהיר בשחקים עם נוגה הקשת ישתרע לנגד עיניו. או יתעורר האנוש
 מהגיוניו, יזדרר שבע פעמים ויסיר מעל פניו מסוה עצבון, יצחק
 בקרבו על רפיון רוחו ומחום לבבו יקרא: את, אהבה רוממה נות
 שמים! את מרפא לנפש, שקוי לעצמות יבשות! לך אכרע ברך,
 אורך ואהללך; את עוררת תקותי הנרדמת בחבי; את תופיעי
 לפני בוזה הדרך, תפיצי אור נוגה על ימי העתיד, ומנוגה נדרך
 יפוזו ויבריקו המקרים הצפונים בחיק העתיד, וימשכו לבכי אחריהם
 כמו בחבלי קסם. לך, אהבה, יהמה לבי אף תכלה רוחי, אספיני
 נא בחיקך ואשתעשע על כרכיך. האירו אלי פניך והפיצי הצללים
 אשר ירדפוני בלי חשך ועל שרשי רגלי יתחקו. באור פניך אראה
 חיים, בנועם מדברותיך — שמחה, כנגון כנורך — טהרת הנפש,
 ומה לי עוד? האח, מאשר אנפי! ... את, אהבה נשגבה, מושלת רוח
 אנוש, תמלאי חדרי לבב נכבי עשתנות, תהומות שרעפים והגיונים;
 תזלי יחד מהולה עם דם עורקים, תתכוללי בכל רעיון, תמצאי בכל
 מפעל, תגביהי כל הגה, תביעי כל סרעף, ועל עמודיך בנוים
 מגדלי ימי החיים. בלעדריך ערו עד היסוד בסם. —

רבים ידובכו בשפתם שם אהבה ולמוח תמיד יחגרוה.
 רבים ידגלו בשמה, אך מעטים יבינו חין ערכה, מעטים יחו
 מסתרי מחמדיה. רחוק רחוק למצא אהבה טהורה מווקקה מכל סיג
 תפל; יחידי סגולה יזכו לבקר בהיכל אהבה כזאת, אשר כולו אומר
 כבוד, הוד והדר. רבים יחו מאורי מתעים, משאות שוא ומדוחים.
 צל האהבה נדמה לעיניהם הכחות כהוד האהבה האמתית; אהבת
 מגואלה ברפש, מהולה בסיגים תתנוסס בקרבם לתפארת, אהבת

לא יולר חן ההתבודדת והוררה. הוא לא יראה אר לנצח, ישנם אנשים המכחישים ברגשת הנפש, אנשים קרי הרוח אשר לא יתפעלו מכל דבר — שמעו נא עצתי! ממקום שאון והמון רב תעכרו לדממה עמוקה השוררת הרחק מקריה הומיה, או תרגישו פעולת הברידות, פעולה אשר לא תוכל להספר באמר ודברים. עזבו משתה רעים, כנשף בערב יום. השליכו אחרי גונם ההוד וההדר, מסבת עלוי לב ונחמת הלומי יין. צאו מחוץ לעיר, ובאו בדרך בחשכת היער בלילה, או על ההרים מול אור שלאנן אשר תפיץ הלבנה במלאה; או תרחשו כחהנפש נסתר אשר לא נתעורר בשום זמן על ידי המון אנשים. ישנם מקור תענוגים חדשים מלאים רוח חיים, אך לא רבים יבינו חין ערכם. „המון סרעפי העצים המתנועעים ברוח שיפוח ממעל לראשי (יאמר סופר אחר) היא לשון הטבע והברואה הנשגבה והנעלה, ואשר קדש קדשים היא לוי אחרי שאון בני האדם”.

נמצא, כי הברידות לזמן קצר נהוצה היא. לאיש טוב לכבד ושוקד בלמורים, גם לאיש הולך שחוח, עמוס פגעים, טובה ומועילה הברידות הזמנית, להרוק שפעת עשתנותיו אשר נערמו על רוחו הנכאה, לגול אבן מעמסה אשר תעיק לו בלי הפוגה. אך השמר נא אתה, אנוש כערכי, השמר נא לטור שנאתך לכל האדם, להחיש מפלט לך במקומות מקלט הטבע עד עולם סלה. השמר נא, כי תנהם באחריתך, עת כחות נפשך יכלו, יתמו; עת דמך הסוער ישקט, ידום; עת מוקד רוחך ישקע ויפכה. או רוחך יאלצך לשוב לאהוב, לאהוב אנשים בדמותך כצלמך, להועיל במפעליך ליתר האדם. הסר יא איבה מלבבך, חפוש לך אוהב נאמן, קנה לך רע אשר ירגיש רגשותיך, אשר ממקור אחד יפכו כל עשתנותיכם; מצאהו, נצרהו, והוא יפיץ צללי אפל מעל פניך, ויורה אבק מרפא על פצעיך האנושים. שמע נא דברי ה' פלונגיין: „האהבה נחוצה היא לאדם לפי טבעו ולא יוכל לשלחה מעל פניו, כי בלעדה אין לו אשר וחדוה בארץ, והיא לכרה היא הצלחתו; כי האהבה תמשכהו לכל נשגב והדר”. דבריו נאמנו מאד. האהבה בת אל חי, היא גשמת האדם בתכל; היא הציר אשר עליו יסב כל מפעליו

ילכו שלובי זרוע ויגיעו למזרתם. בנאומים נעימים יאמין כחותיו אשר אפסו מעצר רעה ויגון, ובמתק חכו יעורר בקרבו התשוקה לחיות, גם התקוה לקוות על ימים יוצרו. —

אמנם איזה רעיון ישאר בנפשנו אם נשכח את העולם! האהבה, התשוקה והתקוה תתמנה כאחת, ואך שמה ושאיה תמלאינה כל חדרי לבבנו. ומדי נזכור או את העולם מהר נחל לנהות אחריו, על כי הזכרון הוא ראי מלוטש הנותן חן ומוסיף יופי להדברים הנראים בו. הוא יפאר כל דבר אשר חלף עבר, קורות החיים בבואם בכור הזכרון יאבדו סיגי הכעס והמכאובים, ויזהירו לפנינו באור יקרות מושך לב, כהמתכת האובדת סיגיה בכור המצרף. והמתבודד טובי-הלבב או ישוב אל בני האדם, או יענש ביגון עולם וצער נצח.

לא! לא! האדם לא נברא לשבת גלמוד המיד, חק שמה הטבע ולא יוכל האדם לשנות. בני אדם ירדפוהו ויחרפוהו חנם והם יוכלו גם לנחמהו. סם המות בעולם, אך גם סמים למרפא. איש אחד יפלח לבבו לגורים, ירוב עליו חצי רעל, והשני ירפאהו, ימצא לו מזור ותרופה, ויקימהו לחיים חדשים. —

אך הברידות לזמן קצר היא נעימה וגם נחוצה לפעמים, לטהר העשתונות ולשאוב כחות הנפש. הרעיונות ינשאו או ויתרוממו, וכמראה הבזק ירוצו וישבו מזכרוני העבר אל ההווה, מזכרונות מעציבי נפש ומדאיבי רוח, אל מקרים מפוארים משמחי לב; שכלי חרוצים ושוקדים בלמודים ילשאו ביתר שאת ויתר עז; הגיון עמוק ירכיבהו על במת רוח המליצה, והנפש העדינה והזכה תתענג ותשמח בראותה רוב עשרה הפנימי. שם בחביון מסתרי הטבע תעמיק הגיון בה בעצמה, הפיח רוח חיים בהעבר, תספור ותמנה מעלליה בעת ההווה, ותמצא דרך נכון ללכת הלאה בדרכי החיים. —

ההתבודדות תמתק רק ללב מהור, לנקי כפים ומטיב צעד, אשר תרוהו או נחת ושמחה; לא כן לרע מעללים. הוא לא ימצא מנוח, הוא ישכך המית רוחו רק במשתה ושמחה, ביין ענבים וזמרת מנגנים. אוי לו אם יתבודד, אך צלמות ולא סדרים יראה, חתת אלקים ובעותי שרי יתקפוהו לרגעים, וימאס בחיים. כלבו

עת תקוות נעימות תוליכינה שולל אנוש אָנוש, תרמינה אותו מאה פעמים, תניחוהו להתמונג בין מצוקותיו אשר סביב שתו עליו, תשימוהו מטרה לחצי ועמם ותשחקנה על משבתיו; שתה ימצה קבעת כוס התרעלה ונפשו נלאתה נשוא סבל תלאותיו; הגבר יראה עני בשבט עברתו, ומרכבות בני אדם אשר יכתירוהו לא ימצא לב אחד אשר ינחמהו מיגונו, אשר יריק שמה רגשותיו הלוחטות כאש פלדות; לבבו יתהמץ בקרבו על קרת רוח האדם הקשה מנשוא; נפשו תוצת בשלהבת השנאה אל כל בני האדם, יחדל מקוות ומהתאות, והיאוש מכל יקר תבל וחמורותיה יקנן בלבבו. אז — הברידות תראה לפניו נחמתו הנאמנה, חוף מבטח אחר על ים החיים הסוער וסואן בשוא גליו, אנוסה! יקרא, אעופה וארחיק נדוד! שם בתהו יליל ישימון אשקיע אש לבכי! בין הרים אשביח שאון שרעפי, הרוח ההומה כחלילים יביע לי נחומים! שם אכלה שנותי בשקט ונופש. שם אשפוך רגשותי רק לפני הטבע לברה, אתנפל בזרועותיה למען תסתירני משוד מרעים; היא, אָם כל חי, תשביעני רצון; שם אשאף רוח צח שפים, אשוב לימי עלומי להתענג על פאר הבריאה והדרה בכקר לא עבות בימי האביב, עת יבקע השחר על שפירי שמי טוהר, ברן יחד חבל מנגני הטבע בעלי הכנפים, גם מסער וקרה לא יחת לבי, הפגעים והתלאות הקשיחו לבכי. עת רעם יתרוצץ מעכי עלמה וברקים משחקים על ארץ יבריקו; עת מטרות עז כל היקום יפחידו, וסער מתחולל יפיל אימתה, אני עומד באש מתלקחת, ונפשי תאבה לעלות במרומי שחק בין אראלי רום, הלאה, הלאה מתבל הומיה. פְּמָה לבי כי אסער כמוץ מגורן, כי אָהפך לאד ערפל, כי ינתקו רתוקות בית חמרי, המכריחים אותי לשבת בין בני אדם; ויחד עם מל בוקר אעלה שמימה, ברום עולם הדמיון, ואז אתענג בנעימות נצח! —

הרעיון הנעים ומלא יגון הצפון בשם הברידות, הוא יליר כח הדמיון, מבלי כל יסוד נכון וקים. לא כן הדבר! בעל לב ויגש לא ימצא לו מנחם בשימון, חי הנפש הם האהבה, התשוקה והתקוה, הנמצאים רק בין בני האדם. אשרי הגבר אשר מצא לו אוהב נאמן בררכי החיים. אוהבו ימתיק לו מרורות המקרים, הם

הקפו, יטהר ויוכך שעפ"ך: רוח צח חרישית הנושב בין חגוי הענפים יפיץ כל דמיוני תהו ובהו, האפל השאנן מצאלי עפאים ישא בכנפיו הגיון עמוק עם זכרונותיו הנעצבים והנעימים גם יחד. קול דממה דקה מזרמת נחל זך, ופריע את הדומיה, החישה פעמיך, מתבודד! שם על שפת הנחל תרחף על ההום שעפים אין חקר. שם גיא החזיון, רוח ממרום יערה עליך, וישביע בצחצחות נפשך. ההמולה הנעימה ממשק עלים המתנועעים לרוח שיפוח, ישמע לאוניך כסוד שיח שרפי קודש. המית גלי בדולח מתגלגלים לאט, כנמפי פנינים על ראי מלוטש, יערב, ינעם לך כהוד קול נפשות נקיות. קול הזמיר, על ראש אמיר, יעורר בקרבך רגשות עזן, רגשות חן ויופי. נפשך תתאכך, תהר ממקומה, תפרוש כנפיה. מוסרות גוך ימסו, עצביך יתמוגגו. ארבות עיניך ימטירו דמע, עת אנשי תבל ותהלוכותיהם יעברו לפניך ככני מרון; ודמעוטיך תהפכנה לדמעות גיל, עת תזכור, כי נפשך זכה, כי עיניך נכוחות תכטנה, או תבזה תבל וכל היקום. כילד מתרפק על זרועות אומנתו, כן השאף לחסות בסתר כנפי הטבע הנדיבה. להתבודד בחשכת היערים, להתות דרך להלך נפשך בחרש מצל, ולראות עד אפסי ארץ, על כנפי הרוח סלה!...

אך מה הוא מנת חלק לב הרגש? רק משנה ותוחלת נכזבה! רוח דמיונו החזק יבנה לו מגדלים הפורחים באויר, ירגיע רוחו בחלומות נעימים, אשר יכלו בהקיצו משנתו. הבדידות לא תרוה נפשו ענג ואשר בתקוהו, כהאהבה המושכת בחבלי קסם אחריה, תפיל למהמורות עצומי עינים, ותקותם תעלה בתהו, כן הבדידות. פרחיה לא יתנו ריח רק בכח הדמיון, ויבולו בצאתם לפעולת אדם. להיות צולח ושמח בהתבודדות המידית, נחוץ להיות עשיר בתענוגים פנימיים, בלי קץ ובלי תכלה; להיות נעדר כל צורך אשר השגתו חוצה לנו; להמית רגשות רבות ולקפד כארג חיתם. והאדם מרגע הולדו עד שובו לאדמתו, הוא יצור תולה ברעת אחרים, לבכו נכון להרגיש יחד עם אחרים ולהתענג בתענוגיהם, אמנם בהפרדו מן התבל ומחברת בני אדם, בשבתו בדר, צלול ברעיונות עמוקים, או יבול ויבש כפרח נעים אשר נעדרה ממנו שפעת כח יניקתו, כפרח אשר השך ישופנו מבלי קוי אור חיים, אור שמש.

אשר כל המראות האיומים האלה ישקו אותו כוס מרורות. — אך גם אור חדש יאיר אל עבר פניו, סגולות עדינות ישביעוהו נחת, ורגשות צעלים יצררו אותו בכנפיהם וירחפו אתו כרום עולם הרמיון, עולם צשנב מבינת אנוש, נעלה מרוח יציר אדמה; לא ישמעו בו הרועת שמחה ושיר כסילים, צוחה על היין ומחולת מחננס; לא יראו שם הענוגות בשרים, חכם משתולל ועשיר מתהולל. לא! שם תרחף הנפש. ברוב עווה ואילותה תמריא למרום, כאניה קלה על ים תכלת בין גלים קלים, בנשר ירקיע שחקים וכחץ ימוש אל מרפו. תחליץ מבור שביה, תפתח דתוקות בית חמרה, יתעזוב תבל ומלואה, ותשתפך לפני כס יה. כיונק בערשו בוכה בדמעות שליש, תחבקהו השנה בזרועותיה כאם רחמניה, תשקהו, תשיר לו שיר געים, וחלומות שאננים ישעשעוהו. שחוק קל מרחף על שפתיו זפניו מפיקים מנוחה. כן הרואה רק רע כל היום, פגעים לרגעים, יראה עולם חדש בחפול לעולם הרמיון, עולם מלא נוגה וזך, שקט ודממה זמנוחת הנפש. עולם בהיר! אדי ערפל מנימי רם לא העיבו יפעת שמינו, שועת נפש גועת לא הרעידה אוירו הצח והשאנן, ותלאות נוראות לא יתחקו שם על שרשי רגלי בן אדם, לשרך אחריו דרכם, וללכת בעקבותיו. חפשי הוא! ועו בידו או למצא ענג בלי מצרים! — המסלה המוכילה אל עולם מאשר כזה, היא הברירות, לא בהמון קריה עליוה, אשר ברעם ורעש, כסופה וסערה דרכה, ימצא איש מרגוע. לא במקום אשר ידי אנשים חלו בהטבע ויהפכוה משורש, השביתו זכרה על כל שעל, חסמו מבט עין האדם לבל יעוף הלאה; חומות בצורות וטירות נשגבות יעמדו לשמנה לו, מימיו ומשמאל. יביט לארץ והנה מרצפת אבנים תחת רגליו; ישא עיניו על, והנה עתר ענן פיוח כקייטור הכבשן, מדרהות סוסים אכירים ומרכבה מרקדה; יביט על כל סביביו והנה להקות אנשים יסובבוהו מכל עברים ומנוחה ידריכוהו. עשתנותיו או מתרוצצות בחבו בלי סדרים. או לא יגיע אל מטרתו לחזות הדר הרמיון וזיו נגהו. שם הברירות יפיץ אור על מחשכיו. שם הברירות יתאר לפניו המונת תוגה זעזבת מעולפת ברעיונות רבים וענוגים, מלאה רגשות הנפש. צא נא, בן אדם! צא מאדם העיד, שם, בין שדרות אלונים תחת בפת נטישותיהם תשאף רוח חדש. הישקט הנעים השורר בעצם

בשירים. ומי ידמה לו? לא שקל, לא ספר ולא מנה. כל אלה התנחלו בקרבינו באחרית הימים ממשוררי היונים אשר שמו קצבה למליהם ולתנועותיהם, מהם ראו היהודים ויעשו כמתכונתם. וראוי ונכון לכל איש לבלי הבט על זאת, ולהוציא מערכי לבבו בהגיונים נעימים אשר יעלו בקרבו, לא להשליך המלה הזאת יען כי לא זכתה למספר תנועות ולקחת אחרת תחתיה הנופלת מהראשונה במתיקות ובכונה. אם כה ידבר לרעהו יפיק ממנו רצון, כי יראהו הגיון רוחו ערום, לא עטוף במחלצות המספרים והתנועות, רעהו יראהו ושמח בלבו. —

תרל"ז.

ב.

הגיון על הבדידות.

מה נפלא ויקר הוא לב הנפש, ומה מאשר הוא האיש אשר בקרבו יפעם לב כזה. איש כזה, אף כי ירגיש פגעי בני אדם, עיניו פקוחות, לחזות תהפוכות, לראות הוה על הוה על גבי האנשים האמללים; לראות עוני ויגון מושלים ביד רמה בלי מפריע; לראות קטב ישוד צהרים ויפיל מצדו אלף ומימינו רבבה, או כדבר באפל יהלך וישים שמה ושאיה על כל מדרך כף רגל; לראות צרות כהרים חמרים, חמרים, המכוסים מעיני איש בעל לב בלתי מרגיש; אף כי אזניו יקשיבו קול כאוב מארץ, קול עשוקים בלי משפט, ורצוצים על חנם, קול קרבנות עולים על מובחות האלילים; מזבח הזהב, מזבח הכבוד, מזבח הקנאה, מזבח אהבת-עצמו, ועוד ועוד מובחות נביאי שקר וכהני שוא המתנוססים על גפי מרומי קרת; לראות נהרי נחלי דמעות, ולשמוע קינים והגה והי, לדעת ולהרגיש גם מחסוריו; לראות כי אך תהו ולא סדרים דרכו, אך סבוכים ונלוזים דרכיו בדרכי החיים, אך פיוח מלא חפנים רכש לו בבל מפעליו בשנים רבות אשר שלחן מאתו ריקים; להרגיש צפראני הנחם הקורעים לבבו לכתרים; לראות פניו המזורים זועה על כל צעד; ללכת קודר בלחץ לב וכהגות קשה; לחרוד בערפלי העתיד ולסגת אחור ברעדה, בראותו תהומות עמוקים על דרכו.

לרעהו ולא יפשפש בדבריו לבלי חמא נגד חקי הלשון, וכאשר
 הגידו חכמים רבים ולא כחדו, כי בהתפרץ רעיונות הנפש או לא
 גשים מתג ורסן בלועם להטותם לכל אשר נחפוץ. לא! בלולים
 זמסוככים יעופו איש אחרי רעהו. ואם רק יצלח לבעל נפש כזה
 להריק משא נפשו או רב לו ומה לו עוד? עליו רק להביט כי יבין
 רעהו את מעלות רוחו לא יותר, כי לא להמון עם ישים דברתו רק לאיש
 פרטי, והאיש ההוא הלא אוהבו הוא ועל כל פשעים הנסה אהבה.
 ישנם אנשים אשר בגאותם ידמו להעלות אבר כנשרים ולהקיע
 שחקים, להביט משם בצחוק על אדם רב הווחלים על עפר ארץ
 ולשום בכולם תהלה. הם יקחו להם גם קרנים לנגח אפסי ארץ,
 למען יראו כולם כי בעלי קרנים הם ולהם העז והכח והמשרה.
 גם בלהקת המבקרים יתבוללו אחדים אשר לא נספחו לחברת
 המבקרים, רק הם ידמו להדמות להם, כי בעיניהם לא נופלים הם
 בכל חכמה זמדע מיתר המבקרים. הם יקומו במרם בוקר להיות
 מבקרים, ממכלאות הבקר יצאו בקרני מבקר, ולהט חרבם חרב
 בקרת מהתפכת על כל הקרב אליהם. מהם עלינו להזהר במאד מאד.
 אם נתבונן אל השירים הנפלאים הנהדרים במליצות רמות
 וקדושות החרותים בספר התורה בירי משה אביר החוזים ואבי
 הנביאים, דבריו חוצבים להבות אש קדש, מליו בווערים כלפירי
 שלהבתדיה, בנשאו מדברותיו על הפושעים ועומי אל, וכנחל
 עדנים יולו נאומים נעימים מפיו מפכים, מנככי תהום מליצת
 לשון הקדש, בהביעו תנחומים ואמרי תהלה. האם יש בדבריו
 משקל? מי שקל בפלם דבריו? האם יחרו גם הוא תורי חרוזים?
 לא! עומק השיר וגבהו אינם תלוים בהפארים האלה אשר יחבשו
 כל המשוררים עתה על ראש השיר. שיר יקרא רק זה שיכלול בקרב
 רעיון גבוה ומאד נעלה, דברים קצרים ונעימים, אשר יעירו רגשי
 חמלה, אהבה, משטמה ונקם בלבב שומעם. למשורר כזה נאווה
 תהלה. בדרך הזה צעדו גם כל משוררינו, ישעיהו, ירמיהו, וכל
 נביאינו, ודוד מלכנו נעים ומירות, אשר נפשו השתפכה בתהלותיו.
 בחלילים המה רוחו בקינותיו, כגבור אדיר הריע אף הצריח עת
 נפשו להטה גחלים, כילד מתרפק ומשתעשע על ברכי הורתו כן
 ברר מלים לתאר אהבתו לאלהיו. הוא חשף את יבלתו ועווזו

פרורים.

(לקוטי מאמרים ופתגמים).

א.

זרעונים, פנינים, שבוי בהול ינקר.
 וזהחזיר רק אחר הגללים הופר.
 כן את הרע ימצא העקש המבקר,
 והטוב יחזה איש נבון בספר.

(רי"ב לעיוניזאהן בהקדמת ספרו „בית יהודה“).

מה נמלצו דברי אכיר החכמים הזה בנשאו מדברותיו על ספרו בית יהודה. כן אמנם הדבר! לו רק אנשים נבונים וידועים שמו עטרת המבקרים על ראשם, או נחלו המחברים כבוד, כי על כל פשעים תכסה אהבה. אם ישוה המבקר למולו את עמל הסופר זיגיעתו, את הריסות שרעפיו אם עוד דאגות ומחשבות אחרות תתרוצצנה בקרבו, התקפינה אותו חדשים לרגעים ותבלבלנה את מוחו לשנות באמרי פיו, וכי א"א לכר בלא תכן; או יביט על תועלת הספר, כמה דברים טובים נמצאים בו אשר הורה והגה לב המחבר, ועתרת נשיקות ישיב לו. אך אוי לו להמחבר אם ספרו צפל בידי שתומי עינים כעטלפים אשר יומם חתמו למו ולא יחזו אור שמש כי יהל, ורק בנשף ישוטמו ויצאו מחורם, או בוז וקיקלון נכון לו בעבור זיגיעתו. את הספירים הנוצצים המשובצים בספרו לא יראו העקשים האלה, רק הבהרות הבהות, אשר כאין הן מול זהר האור, יגדילו על אחת שבע, ויביעו עתק לאמר: ראה זה ממצאנו, חמאת לא נוכל כפרה! — אך כל זה הוא רק בספר אשר עלה על מכבש הדפוס וישים לדרך פעמיו לשוט באויז ולהתהלך בה, או החוב על כל מבקר לנקותו משגיאות ברוח אהבה וברוח בהיר; לא כן מכתבי אהבה. הם לא יבאו בקהל המבקרים, עליהם אין המשפט לשפוט לאיש מוזר, כי הכותב לא יביט על הליכות הלשון לבל יעבט אורחותיו. לא! הוא רק הגיוני לבו יאבה להוציא

או זכה וצחה, נקיה מדופי ומגרעת, כמו נטהרה ונשטפה בפלג
הדמעות ותצא מזוקקת שבעתים; האמונה הנרדמת בירכתי לבבנו
תתעורר אז מתנומתה, וכנעם נאומיה „נאומיה“ תנחמנו מיגוננו,
ואז תבוא גם התקוה היפה־פיה מעולפת וזר לוקחת לב ונפש,
ואחריה נלך בצערי און הלאה על דרכי החיים!

ומה יקרו דברי המשורר לערמאנטאון-הרוסי בשירו „התפלה“*):

מִשְׁנֵי הַשֶּׁפֶק נִפְשֵׁי אֲצִילָה,
נִטֵּל תִּגְוֹן חַיֵּשׁ מֵהַר יִרְפְּנִי;
אֲאִמִּין בְּאֵלֶּה, גַּם דְּמַעַ אֲצִילָה,
אִז אֲטוֹב לְתַתִּיתָ, וּמֵאֲשֶׁר תִּגְנִי!

ומשוררנו יל"ג בשירו „אהבת דוד ומיכל“ יקרא:

הוּי, מְרִי נִפְשׁ וְקִשֵׁי יוֹם וָרוּחַ!
יִשְׁכְּנוּ בְּסֻלַּע וְתָנוּ רֵאשִׁיבְכֶם מָוֶם;
וַיְהִי לְבַבְכֶם אִז, גַּם רוּחְכֶם יָנוּחַ,
כִּי נִטְפִי מֵל אֲזוֹרוֹת נִטְפִי עֵינַיִם!

(* עיין, כל כתבי מררכי צבי מאנע, חלק ראשון, צד 41.)



יתאמצו להתאפק מבכי ולהבליג על יגונם; ההרגל הזה נעשה טבע אצל אנשים רבים ולא יוכלו לבכות גם אז, עת רסיסי דמע יכלו להיות כצרי מרפא לפצעי לבביהם; הגבוהים אנשי השם במלחמת מריא: אחיללעם, איאקס, אדיסע, מענעלאום, לא בושו להוריד דמעות: הם בכו בילדים ורוח להם מיגונם; וכילדים הופיע צחוק שעשועים על שפתותיהם ברגע ששונם ואָשרם. רבים, רבים מאתנו עזבו לנצח צרי הדמעות, וכיגונם יתמוגגו!

מי מאתנו ראה איש אשר באתהו צרה גדולה ועיניו יבשות מבלי רסים דמע, הוא לא ישבח לעולם פני האַמלל הזה ומבטו האיום בלי כל רגש, כמבט עיני איש אשר בינתו הסתתרה! הדמעות נתנו מידי המבע רק לאנשי שכל ודעת כרפאות תעלה ליגונם וצערם; ולכן ילדים קטנים טרם יתפתח שכלם ממוסרותיו, יצעקו מכאב אָנוש או מרעב וצמא, ילילו ויהגו, אך עיניהם לא תרדנה דמעות ועפעפיהם לא יולו מים. והדמעות הראשונות תבאנה בעיניהם לערך מחדש השני עד השלישי. כן גם מוכי תמהון ושעמום מיום הולדם הנקראים: „אידיאָטען, קרעטיג גען“ לא יוכלו להוריד דמעות. אמנם המשוגעים ישפכו נחלי דמעה לפעמים על דברים קלי הערך, וזה ע"י זכרונות שונים מסוכסכים ומכולכלים המתרוצצים במחשבותיהם בלי השבון ודעת. החיות והבהמות לא תורידנה דמעות, ורק מיני קופים אחדים יולו דמעות לעתים רחוקות, וזה יעיד כי יתר שאת להם בדעת על החיות והבהמות האחרות.

דמעת עין תביע כל רגשות נפשותינו אם גם נשים מחסום לפינו. מי לא ידע כי לפעמים תגיע דמעה אחת אל משרתה מהר יותר מרוב דברים ותפלה ותחנונים. לא לתנם אמרו חז"ל: „שערי דמעות לא ננעלו“.

הנסיון הורנו לדעת לא אחת ושתים, כי רגשי תוגה נעצבת המעיקים על לבבנו כנטל אבן ירפו ממנו אחרי הריקנו משא עצבונו בדמעות עינים; כל מצוקות רוחנו כליל תחלופנה, אור בהיר בשחקים עם נגה הקשת ישתרע לנגד עינינו; התבל כלה עם כל מקריה תהמלא מאור זך וטהור המושך לבנו בקסם נפיו, ומעיר בקרבנו האהבה אל החיים; התולדה כלה תראה לפנינו

חכמת הפרצוף: מבט רגש ועליצות הנפש נמצא אצל אנשים אשר על כרוב דמיונם הכביר תתעופף נפשם בין צבאות שחקים, בעולם המחשבות והדמיונות; עינים כאלה נכרות בזה, אשר בין בת העין ובין העפעף התחתון ישתרע קן לבן מחלבון העין.

הדמעות.

עינים רטובות ומזוהרות. נראה ביותר אצל אנשים בעלי דמיון ורגש, בעלי תאוות והשוקות. נמרצות. אמנם אצל אנשים קרוי-הרוח, העושים כל מעשיהם במשטר וחשבון, העינים יבשות וחרבות, ובכלל, העינים רטובות אצל הנשים יותר מן האנשים. תנועות העפעפים תרמכנה כל שטח העין הנראה, וע"י זה יגדל אורן ונגהן. — המשורר גאטהע ישים דברים כפי האהובה אל דודה לאמר:

„Und ach! in seinen nassen Blicken
Ihr Götter, welche Liebesgluth!“

(Erwin und Elmire)

וכן בשיר השירים תאמר: „עיניו כיונים על אפיקי מים“
ר"ל רטובות.

אף כי לא בירינו להתאפק מבכי ולעצור זרם דמעותינו, עת רגשותינו יתפרצו החוצה ע"י מקרי אבל וגם מקרי אשר ושמחה; בכל זאת נוכל לשים להם גבול ולאמר: עד פה תבואו ולא תוסיפו! אמץ הרוח בכל מקרה ופגע יוכל למנוע דמעות בת עין מהראות החוצה, מי מאתנו לא הבליע דמעותיו החמות ויעמד פניו מבכי? כן יוכל חפצנו בעת בכיה להריק שפעת דמעות מבלי הפוגה, אם רק נתן החפש להקמת רגשותינו ולא נסיר עינינו מן המחיות האיומים המציקים לנו.

הנשים יודעות לשפוך דמעות כמל' חרמון, יש אשר תבחרנה במי-עינים כבחרב פיפיות ללחום עם איש חרמן, ורבות תרענת לבכות בכל עת ובכל שעה, ככל העולה על רוחן.
הגברים חרצו משפט, כי הדמעות לא לכבוד הן להם, ותמיד

(ב) מבטי העינים לפי נטיותיהם לאיזה צד או מקום.

(a) מבט ערום ונסתר:

בעת אשר האדם יאבה להיות רואה ואינו נראה, עת כל מעיניו אחווים וקשורים באיזה דבר לשמור צעדיו, וחפצו להסתיר רגשותיו מעיני רואים; או יתאמץ להשקיט סערת רוחו, ישפיל ראשו לארץ או יהפוך פניו לצד אחר, ישב או יעמוד במנוחה, ורק מבטו הנסתר הנשלח מן הצד למקום מעיניו, יוכיח כי לב האיש הזה לא ינום ולא יישן. אם המבט הנסתר יתרוצץ מבלי מנוח, או יורה פחד האיש מצרה קרובה, ואם הוא צופה ומביט מבלי תנועה, או נוכל להגיד מראש, כי בעוד רגעים אחדים תתפרץ סערת לבבו בעים עווה ואו ינוד על ימין ועל שמאל. — לא רק בשבת האיש בחברת אנשים נראה מבט ערום ונסתר לטמון בחבו רגשותיו מעין רואים, כי אם גם בשכתו כרד בחדרו, כאשר יתאר דמיונו לפניו חזיונות אשר לא יתן אמון בם או אשר למורת רוחו המה.

חכמת הפרצוף: אנשים בעלי מבט ערום ונסתר, המה מסתירים מפעליהם מעיני רואים, מרברים אחר כפה ואחד בלב ואינם מאמינים לכל אדם.

(b) מבט רגש ועליצות הנפש:

מבט רגש ועליצות הנפש יעוף למרומים, אל כס יה אבי כל ישע וגיל, על כנפי שירי הללויה, אם גם בלשונו דומיה; המבט הזה כמו יחפוץ לעזוב בית חמרו ולהתרומם משפל ארצנו עד גבהי שחקים, עד מקור ששוננו, עד האל הטוב והמטיב עם יצוריו. ועת נפשנו מלאה שפעת גיל ואשר, אז עינינו נשואות השמימה: שם מקור האור והחום שם השמש הנעים המחיה והמחמם כל יצורי תבל; שם כוכבי נגה ומלכת הליל. ועלימו אלהי הצבאות אשר נפשנו תשחר להכירהו יום יום. — עת תלאות חיי ארץ תדכאינה רוחנו, גם אז נשא עינינו אל אל בשמים, המחבש לשבורי לב, רגשי צרה ומצוקה גם רגשי אשר וחדוה יזכורנו כי חדלי אונים אנחנו למלאות חפץ לבכנו, ואכיר הטבע יכונן אשורינו בחלד. מבט רגש ועליצות הנפש יעוף גם למרחק אין קץ לא רק למעלה.

e) מבט תועה ונורד:

יוצא לפעלו בעת אשר הרעיונות מפורדים ומפורדים ל־ל רוח; חיונות הנפש יתחלפו וישתנו לרגעים, ומעיניו לא יוכלו לשבות ממרוצתם ממחזה אל מחזה; ולכן לא יחדור המבט או עמוק בכל הדברים הנמצאים סביבו כי אם יעבור על פניהם מבלי שים לב.

חכמת הפרצוף: האיש אשר לא ימשול להחזיק את מבטיו התועים והנורדים, ברסן השכל, יאמר לכל: קל הרעת אנכי, ורוחו ינוד בקרבו כנוד הקנה במים ע"י חסרון הלמורים והנסיגות בחיים.

f) מבט פחד ואי־מנוח:

המבט הזה יעבור חיש מהר ממקום למקום, ויוצא לפעלו בעת אשר האיש נפעם ונד ממקרה פתאום, בעת פניו יחורו מבושה וכלמה, ובעת אשר יתקפוהו מגור ובעתה, במצב כזה לא יאמין האיש גם ברגשותיו, ויתור מאין יבוא עזרו ועל מה ישען בצרתה לו, או יעזוב מקומו ויברח להמלט. אחת היא אם המגור והבושה הם נמצאים נגדו, או ילידי דמיונו, אם הוא או בחברת אנשים או גלמוד — המבט יתע תמיד לכל עבר ולא ימצא מנוח. עת ירגיש האדם חצי הנחם ומוסר כליות על משוגתו וחטאותיו, או יביע המבט הזה את כל הרת נפשו, האנשים אשר על לבם יעיק כבד עון לא יתנו אמון ברעיהם, יפחדו תמיד אולי יגלה קלונם לעין השמש, יפחדו חמת המשפט, ולכן יתרחקו מחברת אנשים וכבד ישבו.

חכמת הפרצוף: מבט פחד ואי־מנוח נראה באנשים מוגני לב וקטני הרוח, גם באנשים מסובלי עון שנגולו מהם מנוחתם ושלזתם לעולם! (הסופר הנפלא פרץ סמאלענסקין, אשר כל רגשות נפשות האנשים כספר נגולו לפניו, יאמר: (התועה ברה"ח, ח"א) "החזן היה וכו' עיניו השחורות עפו בחוריהן לכל רוח ולא הביטו אף רגע כדבר אחד". — "עיניו יעידו בי לא ישרה נפשו בו", אמר אלי רעי דן בקול דממה").

או מקרי החיים יעירו ויעוררו כח הדמיון למעשה ולמפעל; כל מראה עינים ומשמע אזנים יבראו זכרונות ומהשכות הרשים לרגעים, והנועות העינים תהיינה וכופות ורעוכות, ואז נראה באנשים כאלה מבט חי ומאיר.

חכמת הפרצוף: פעולת הרגש והמחשבה אינן תלויות רק בסכות חיצוניות, כי אם ביותר בסכות פנימיות, ככחות הנפש לפי רוב עזם וכשרונם, השונים אצל כל איש ואיש מיום הולדו. ולכן נראה מקרי החיים פועלים על נפש איש אחד במדה יתירה מאשר על השני; ולכן מבט חי ומאיר מבלי סבה חיצונית יעיד על בעליו כי שאר רוח לו בדעת ובכשרון ובשכל חרוץ.

(c) מבט חד ושנון:

עת נשים כל מעינינו על איזה דבר לחקרהו עד הכליתו ולחשוף תעלומותיו, או נמתח עורקי העינים בכל כח ונכונין מבטנו למטרה אחת, ואת המבט החד והשנון הזה נשלח לפנינו לחרור פנימה ולגלות לנו מסתרי הדבר אשר שמנו בו כל מעינינו. המבט חד ושנון אצל איש עז הלבב, הגומר בנפשו לפעול פעולותיו באמץ רוח ויעבור עליו מה! וביותר בעת אשר התלקח בלבבו רגשת הכעס והרצח, או עורקי העינים נמתחים, המבט חד ושקט יורה לפניו זיקים, חצים ומות.

בפחד פתאום, המבט ג"כ שוקט מבלי כל הנועה, כי כל מעיני האיש כוננו לחקור סבה פחדו.

חכמת הפרצוף: האיש אשר הטבע חלק לו מבט חד ושוקט, הוא אביר לב אשר לא יחת מכל מקרה ופגע רע.

(d) מבט רך וענוג:

יגלה לפנינו ע"י הנועות-שאננות של העפעפים, כגלים קלים ברחף עליהם רוח צח. המבט נכון מול מקום אחד, אך עורקי העינים רפויים ומשנים מצב העין, ומבטה אמ, שפוי. המבט הזה יביע אהבה וחמלה, וקסם נפלא שפוך במבט כזה למשוך אבירים בכחו. וב"שיר השירים" יקרא האוהב ליפתו: "הסבי עיניך מנגדי שהם הרהיבוני", כי לא יוכל נשוא את הקסם הזה.

חכמת הפרצוף: מבט רך וענוג יחשוף לעינינו רך הנפש וחמלת הלב.

בשרוננו אשר חנן לנו היוצר. ואנחנו לרגל המלאכה אשר לפנינו
 זק על מבט העין נטיף הפעם, ורק אותו נעביר בכור הבקרת
 לחקור אחרי מהותו ותכונתו.

מבטי העינים בכלל יחלקו לשתי מערכות:

(א) לפי תנועותיהם, בחפזן או לאט,

(ב) לפי נטיותיהם, לאיזה צד או מקום.

למהערכה הראשונה יחשבו: (a) מבט כהה, רפה ונלאה,
 (b) מבט חי ומאיר, (c) מבט חר ושנון, (d) מבט רך וענוג, (e) מבט
 תועה ונודד, (f) מבט פחד ואי-מנוח. להמערכה השניה יחשבו:
 (a) מבט ערום ונסתר, (b) מבט רגש ועליצות הנפש,
 ועתה נוכל להתבונן על מבטי העינים האלה ולחקור מקורם
 ותכונתם.

(א) מבטי העינים לפי תנועותיהם בחפזן או לאט.

(a) מבט כהה, רפה ונלאה:

היוצר חנן את האדם בכשרון למלאכת מחשבת ולכל עבודת
 גו ונשמה; אך להכשרון הזה יש גבול וקצב, ובחסיג העובד את
 הגבול הזה אז ירגיש בכל חזושו ואיבריו לאות ורפיון, והמנוחה
 נחוצה לו בזרועות התנומה. גם כחות הנפש יחלשו וילאו, והמוח
 יחדל מעבוד עבודתו בחריצות וזריזות, המחשבות תקהינה, וכנפי
 הרמיון תרפינה, אור השכל יועם ולא יוכל להאיר על מקרי החיים
 סביבותיו. ולפי רפיון כחות הנפש תלאינה גם תנועות העינים,
 ורק מבט רפה ונלאה יוצא מהן על כל מקרי החלד או על ילדיו
 רוחו.

חכמת הפרצוף: אם לא ע"י עמל גו ונפש, רק מבלי
 כל סכה חיצונית נראה בעיני איש מבט קר ונלאה תמיד, או נוכל
 לחרוץ משפט כ כשרוני נפש האיש הזה קהים. כח דמיונו גרדם
 בחכיון עזו ומחשבותיו גם הנה נמו שנתן!

(b) מבט חי ומאיר:

אם רגשות הנפש מלאי און ואיל המה ונוחים להתפעל,

מבט־העין והכמת־הפרצוף.

(Physiognomik)

הברת רגשות נפשנו ומוג רוחנו ע"י מבט העינים ידועה לכל. השפה הזאת בלי אמר ודברים מובנת לכל המין האנושי בכל קצוי ארץ ואיים רחוקים. כרש כשוע, כמלך כעבד, כפרא בא"י אוסטרליא וכחכם הרוים באירופא, יביעו רגשותיהם רק בה. השפה הזאת תביע כל הרת רוחנו גם נגד חפצנו, ואף אם נצלח לאחוז את פעולותינו ונמיותינו ברסן החפץ, אף אם נשים דברים בפינו כאשר נחפוץ, אך המבט יגלה בשפה ברורה את רגשותינו פנימה. יפה אמר חכם אחד: כי הלשון והדבר נתנו לנו להסתיר ולא לגלות מערכי לבנו. — שפת העינים נתונה לנו מידי הטבע, וגם ילדים קטנים יבינוה, וטרם יהינו לגשת אל הקורא אותם, יביטו בעיניו ויקראו כל הכתוב בלבנו, ואו יתרפקו על זרועותיו או יחרדו מגשת אליו.

כל אחד מאתנו יודע את הקסם הנפלא השורר במבט־העין, אשר יוכל לעורר בלבבנו כרגע אהבה עזה כמות או שנאה קשה בשאול, ועריצים רבים הפילו חתת ובלהות־מות במבט־עין. ולא לחנם יקראו כל העמים ללשונותם את העינים ראי הנפש, הנשקפת בעדן בכל רגשותיה ופעולותיה. פלאות מבט העין לא יתוארו באמר ודברים; החוקרים וחכמי הנהוח לא ימצאו די מלים לבאר כל פעולותיו השונות על רוח האדם, ורק המשוררים והמליצים גם החרשים והצירים יגל כל חביון עזו וחין ערכו. אכן יסלח הקורא היקר אם לא ימצא די שבר רעבון נפשו במאמרנו זה לדעת החכמה, חכמת הפרצוף, עד תכונתה לכל פרטיה ודקדוקיה; כי חכמת הפרצוף רחבה ונעימה, ולא רק העינים הנה השפה לנפשנו, כי בכלל חכמת הפרצוף יקח חלק כל שטח הפנים, וביותר קוי המיצח וקממיו, תנועות השפתים וקממיהם גם העמקים הקטנים אשר מיטין ומשמאל. תנועת נחירי האף, גם השער ובנין הנלגלת ותנועות יתר אברינו, ידינו ורגלינו — כל אלה הם עדים נאמנים המגלים לעין בוחנת את כל הלך רוחנו ורגשותינו, את טבענו

יום יוכיחו לנו כי רבה פעולת רוחנו ורגשנו על האור היוצא מן העינים, להגדילו או לכבות נגהו. אור העינים תלוי בתמונתן החיצונית בין העפעפים, ולעמת שתגדל התמונה הזאת כן ירב גם אורן וקרנים להן המפיקות נגה וחיים סביבן, ולכן עינים גדולות מצוינות בשביבי אור חיים.

כל מקרי החיים המעוררים בלבבנו ששון ושמחה והמחממים רגשותינו באש החיים, יאלצונו לפקוח לרוחה את העפעפים, ואז תפיצנה עינינו אור יקרות; ולהפך, המקרים השוכנים כאבן מעמסה על חושינו, התוגה והעמל, יקמינו תמונת העין, יכבו אורה ויפרשו עליה צל הענן למסך. תנועת העפעפים הגוללים אור מפני חושך וחושך מפני אור חליפות, תוסיף חיים ורגש בהעינים, ובצדק נקרא תמיד, כי העינים הן ראי מלוטש ובערן תציץ הנפש בכל רגשותיה. העינים הנעשות בידי אמן בפסילי שעה, אף כי נתפלא לראות בהן חכמת האמן, לעשות בשעה עינים כעיני איש חי מבלי החטיא השערה, בכל זאת תקיץ נפשנו להביט עליהן זמן רב, יען כי אין בהן חיים ורגש, כי תמיד הן פקוחות ועפעפיהן ישבתו מבלי כל תנועת חיים; לא כן עינים מעשה-אמן היושבות בחור העין של האיש אשר אבר עינו ע"י איזה סבה, הנה לא נוכל כמעט להבדילן מעינים חיות וקימות. העין המתה הזאת תמצא חיים ורגש ע"י תנועת עפעפיה, וע"י חלוף האור והצל עליה. והאמן לא נוכל כי יש בידי האיש הזה להוציא עינו ממושבה בלילה ולהשיבה למקומה בבקר בבקר!

צבע העין יועיל ג"כ להוסיף או לגרוע ברק העינים; ועינים שחורות תחצבנה זיקי אש חיים רב יתר מעיני תכלת וצבעים אחרים. — כן תלוי ברק העין גם בצבע חלבון העין, ואם צח ולבן הוא או יפיק רצון מאתנו; ואם עכור וירוק הוא או אדמדם ע"י כאב או נדוד שנה, או ישחית הוד העינים; ולכן תהלל האהובה עיני דודה לאמר: „עיניו כיונים על אפיקי מים רוחצות בחלב". והנד אף כי עיני בנות ישראל מצוינות יותר בשחרותן ובוהר מבטן; בכל זאת עור הוסיפו לצבוע אותן או להוסיף נגהן, או לתת להן מבט רך וענוג כעיני יונים המהוללות, לא רק בנשים כ"א גם באנשים (שה"ש).

משוררנו י"ל גאָרדאָן יהלל עיני תכלת לפי רוח משוררי צפון: „עיניו ספירים“ (אסנת בת פוטיפרע); אך המנוח סמאלענס: קין יהלל המיד עינים שחורות בדברו מבנות ישראל, ויזכיר עיני תכלת לתהלה רק בתארו פני אחת מבנות העמים, ובוה נראה כי ידע להבדיל רגש היופי בין בני שם מעמים אחרים, ובכלל עינים שחורות מצויות יותר בין בני ישראל מעיני תכלת, כמבוע כל עמי ארץ הקדם.

בשירי עמי רומא נמצא תהלת עינים שחורות. הערביאים יתנו כבוד ויופי לעינים שחורות, עד כי נביאם מחמד בתורתו האלקוראן, אחרי תארו עונש הרשעים בגיהנם יאמר: „אך מושב תמימים בגנות נעימים (י"ח, י"ט, כ') שם ישבו סרוחים על ממות שן, ובתולות שחורות־עינים תהיינה להם למנת“.

וגם החינים יהללו עינים שחורות, ובאספת שירי־אהבים שייקאג ידבר:

הוד העֶפְעֶפִים,
בְּנוֹב רֶקֶמְתִּים,
גַּם לֶבֶן שְׁנִים,
אֵין בּוֹ כֵּל דּוֹפִי!
עַל טַהַר שְׁמִים,
הַשְׁרַת הָעֵינִים,
וְסִבְיָן אֹרֶן חַיִּים,
אֹרֶן זֶהר, אֹרֶן יָפוּ!

(3) אור העין וזיו ננהה.

יפי העינים תלוי ג"כ בקרני האור היוצאים מן העין אחרת קבלהה אור השמש או האש, והם כמו הקרנים הנורקים לאחור מראי מלוטש הכולט באמצעיותו, ואף כי רגשור נפשותינו לא יוכלו להמעיט או להרבות אור הקרנים האלה, המשוועבות לחקי הטבע ועושות פעולותיהן מבלי דעת וחשבון; בכל זאת מקרי יור

זה, וכן להפך יכנו פטורי ציצים ופרחים בשם עינים ורסיסי מל
 אורות בשם דמעות.
 המשורר דערשאוויין הרוסי יהלל בשיריו ג"כ עיני תבלת,
 והמנצח בנגינות המהולל גלינקי יקרא:

אַתָּה עֵינִים כְּתִבְלַת שָׁמַיִם!
 הֵן בְּלֶעֱדִיכֵן לִי הִשְׁכּוּ תַחֲתַיִם!

אך המשורר וועלטמאן יהלל לעמת זאת עינים שחורות, וכה
 דבריו:

צַר לִי עֲלֶיךָ, גְּלֻמוּדָה וְשִׁכּוּלָה,
 בַּת יָפִי, בַּת חֲשֵׁרֶת עֵינַיִם;
 וּבָעֵת אֶעֱבֹד לְבַתִּי אֲמוּלָה
 וְלִטְנָח לִי מִשָּׂא תַחֲתַיִם

וכן גם קאלצאוו יאמר:

הַדָּר הַפְּגִימִים, גַּם חֲשֵׁרֶת עֵינַיִם
 וּכְזֹו הַשֶּׁחַר תְּכָלִיל תְּלַחֲתַיִם—
 הַסְתִּירוּ בִּינְתִי
 וְיִשְׁכּוּ לְבַתִּי!

נקל להבין כי דעות איש פרטי ע"ד היופי לא לעולם ישאו
 בד כבוד עם דעות העם אשר יצא מקרבם; ולכן לא נתפלא לראות
 אז ביראן נותן היתרון לעינים שחורות, וכמהו גם המשורר
 האשכנזי פלאטען ישורר לכבוד עינים שחורות, אך יהלל גם
 עיני תבלת, וכה דבריו:

עֵינֵי תְּכִבְלַת הֵן אֶתֵּן כָּל יָמֵי
 הַתְּחִינָה כּוֹכְבִים בְּמִרוֹמֵי שָׁמַיִם.

עינים ירוקות או צהובות, אמוצות או צבועות בצבע אפר לא תפקנה רצון מאתנו, וביותר עינים צהובות היו כבר למשל ולשחוק בפי כל מוכיח לרעהו מומו.

עיני תכלת הנה כמעט תמיד עדים נאמנים על מוג רך וענוג, על נפש טהורה ונאמנה. צבע התכלת נחשב מאז מעולם לסמל דמות האמת והאמון. פרחי תכלת היו תמיד לאות על טהר רגשות הלב ועל התמדת האהבה.

עיני תכלת תפקנה זיו נעים ורך ולא תחצבנה להבות אש כעינים שחורות, ולכן נראה בהן רך הנפש, ועינים שחורות מעידות על מוג חם וסוער, על רגשות לוחמים הנוחים להתפעל; אך שתיהן נחשבו ליפירות בפי כל משוררי דור ודור, ואין יתרון מצד היופי לאשה על רעותה. ובכלל נוכל לאמר כי העמים האוהבים צבעי זהר ואור יתנו היתרון לעינים שחורות, והאוהבים צבעי זיורך ימצאו עיני תכלת מתאימות עם רגשותיהם; ולכן אצל העמים היושבים בארצות הדרום נראה עינים שחורות יורשות זר התהלה מפי כל לשון ועט, ואצל העמים השוכנים בארצות צפון תמצאנה עיני תכלת כבוד כזה.

משוררי אשכנז המהוללים העירו כנורם לכבוד עיני תכלת.
וכה דברי היינה

עינך, יפה. ספירים מזהירים,
יפות ונעימות בתכלת רקיע;
מה רב אשר איש! מה יצלח בקהלך,
אם בעדן אור אהבה אליו יפיע!

נאמהע יתאר במלים מעטות ההבדל בין עיני תכלת לעינים שחורית, אף כי הצד השווה שבהן ששתיהן יפות: „נפשה הנעימה תופיע בתכלת עיניה. — עיניה תפקנה נחומים, אהבה ותונה שאננה; אך בכרך עיניך, אדעלהירדע, ישכנו חיים, אש ואומץ רוח!“ (Götz von Berlichingen).

המשוררים הסכימו מכבד לרמות עיני תכלת להפריחים מצבע

היתה עת אצל הרומאים הקדמונים, אשר כלם נתנו בה כבוד והוד לגבות עינים מתלכדים, ונשיהם קראו לעזרה את הצבעים להסיר הריוח בין גבות עיניהן, וע"ז יכוננו דברי Ovid: החכמה למרה את ידיכן למלאות הריוח בין גבות עיניכן הנפרדות ולאמר לדבק הזה טוב. — הערביאים יחשבו גם עתה במעלות היופי אם גבות העינים מתלכדים, ולפי דעתם מוסיפים הם הדרת הפנים. בארצות הקדם נוהגים משנים קדמוניות לצבוע גבות העינים, ולפי עדות הנביאים והתלמוד צבעו תמיד בנות ישראל את עיניהן, והצבע או הכחול הזה הוסיף חן ויופי להעינים.

מצב גבות העינים ונמיותיהן יחליפו תאר הפנים ויראו לעין כל את רגשות הלב. למשל, בהנשא קצות הגבות הפנימיות למעלה או נראה על הפנים עקבות רגשי כאב ומצוקה; ובהנשא קצות הגבות החיצונות למעלה או נראה גלוי רגשי ששון ושמחה. תנועות גבות העינים תלויות הן ברגשי האיש, ורק כאשר ישארו במצב אחד או נוכל לשפוט על מצב האיש ומבטו. היפפאקראטס אמר עם הספר: בגבות עינינו ישכון חלק מנפשנו, אנחנו נשאל ונתן מענה, מסכימים או ממאנים בגבות העינים. הגאווה תשים קנה בחדרי הלב, אך בהביטנו על גבות העינים נכירה כרגע. אצל אנשים טובי הלב ורכי המוג, שמחים בחלקם ואוהבי אדם, נראה גבות עינים ישרות ושאננות מתעגלים כעין הקשת. אצל מעמיקי הגיון יושפלו גבות העינים וישתרעו במישור וקצותיהם בגבה אחד. אצל נוגים ועצובים ירזמו קצות הגבות הפנימיות למעלה, ואצל אנשי מרון ותגרה, מחרחרי ריב ומצה, ילכו גבות העינים ארחות עקלקלות, פעם ירזמו ופעם ישפלו, ונראו מוג סוער שואן בלי מנוח. —

(2) צבע העין.

עינים שחורות או עיני תכלת הרקיע, נחשבו מאז מעולם ליפות ונעימות, ורוח חן וחיים הוצק בהן; יען כי הצבעים האלה הם נקיים בלי ערבוב, לא כן יתר צבעי כת-עין המעורבים מצבעים שונים ולא נדע לכנותם בשם ואינם מתאימים עם רגש היופי.

נתנו גם הם יתר שאת ותהלה לעינים ארוכות, ובכל ציוריהם הרכים בבתי מעונותיהם ובקברות מתייהם, נראה תמונות עינים כאלה. וכן גם במצבות זכרון באשור נראה תמונת העינים ארוכות מאד ומגיעות כמעט עד האזנים.

עינים ארוכות כשקדים יפות רק בעת אשר הווית החיצונה שלהן והווית הפנימית נמצאות במישור ואין אחת גבוהה מחברתה. אמנם אם הווית החיצונה גבוהה מהפנימית, וכל הסדק או בשפוע, או האבר העין חנה, ובין עינים שאינן יפות תמנה. ועינים כאלה, ארוכות ומשופעות, בהנשא הווית החיצונה על הפנימית נפגש אצל הטטרים, החינים, והקלמיקים. וכן אם הווית הפנימית תרום למעלה והסדק ילך בשפוע, או יתקלקל הוד העינים ולא יהיה להן עוד כל הדר.

שתי תמונות העינים היפות אשר זכרנו, תדרשנה כי שטח הפנים סביבותיהן יהיה מלא ודשן, ורק אז יפעלו עורקי העפעפים פעולותיהם מבלי מתלאה ורפיון, והעינים או יושבות על מלאת. גם בשיר השירים לא תשכח האהובה להלל יפי דודה, כי עיניו „יושבות על מלאת“. אכן אם סביבן שולח רוזן או ידוד גם תפארתן מהן, ומראיהן עמוק משטח הפנים, גם עורקיהן ועצביהן יחלשו וכחם ירף; התוגה והצער, הריש והעוני הם הם יאריכו למעניהם ויחרשו סביב העינים שוחות עמוקות, ימוצו לשדן ויגולו יפין, גם יכבו זיו נגהן ויפרשו עליהן ענן צלמות! —

גבות העינים יוסיפו רב פאר והדרר להעינים. הם הגבול בין המצח ובין העינים, חותם היופי יופיע על גבות העינים רק אם יתעגלו כרמות הקשת בקו ישר ודק; אמנם גבות עינים הולכי עקלתון ובעלי שער רב לא ימצאו חן בעינינו. הקו הישר הזה יפה אם ארוך הוא ויוצא הלאה מן הווית החיצונה של העינים. האשורים והמצרים הוסיפו יתר מכפי המדה הדרושה ויאריכו גבות עיני פסיליהם ותמונותיהם כמעט עד הלחיים מסבית להווית החיצונה של העינים. גבות העינים היפים הולכים ומתעבים בקציהם הפנימי ורווח קטן ישימו ביניהם ולא יתלכדו. גבות העינים המתלכדים יחדו בקו אחד יכנה לאוואטער אייפיים, וכן גם ווינקעלמאן לא ימצאם מתאימים עם דעותינו ורגשותינו ע"ד היופי; ובכל זאת

מיתרי כנורו וישיר שירי תהלה לכבוד עינים כאלה, וכל העמים הקדמונים נתנו היתרון והשבח לעינים גדולות ולפיהן ערכו הוד הפנים. הסופר פליניוס יספר גם כן כי המשוררים הרבו להלל עינים גדולות ויחלקו התולים וכלמות לעינים קטנות. עינים גדולות העידו, לפי דעת הקדמונים, גם על יתרון הכשר דעת בעליהן ורוב חכמתם. פאלעמאן יספר כי עיני סאקראטעס הצמינו בגדלן, וזאת היא התמונה אשר מצאה חן בעיני משוררי כל דור ודור. — וכה דברי קאמאענס אל אהובתו:

עֵינֶיךָ הַמְהוֹרוֹת, הַגְּדוֹלוֹת, הַפְּקוּחוֹת

אֶל חֲדָרַי לְבִתִּי הֵינְן אֶהְבֶּה שְׁלָחוּ.

אך ביותר מוקטר, מוגש לעינים כאלה שיר ושבחה מאת המשוררים הערביאים, אשר המשילו אותן לעיני אילת אהבים ויעלת חן.

ואמנם עיני החיות, הנעימות האלה, הגדולות, הפקוחות והעגולות, במאזנים השאנה יחד עם רגשי החן והיופי אשר בטעם בני־ישם, ולכן יהללו בשירי אהבים גם עיני הצבאות ואילות השדה. ולא רק יוצרי פסל, כי אם גם הצירים המהוללים הקדמונים בחרו בעינים כאלה לפאר בהן פני יצורי כפיהם.

התמונה השניה, היפה גם היא כראשונה, היא תמונת השקדים. העפעפים אינם פתוחים כל כך לרוחה, וארוכים יותר מבראשונה, ושטח תפוח העין הנראה ביניהם הוא ברמות שקר. התמונה הזאת מלאה חן ונעם, וקוי צורתה מתפשטים כגלים קלים לכל עבר. ווינקעלמאן יראה לנו עינים כאלה בפני אלילת היופי „ווענוס". כן נמצאן בפני ניאָבע. העוויאָד יתן להן תשואות חן בשיריו הנעימים. הצירים בימינו יתנו לפעמים היתרון לעינים כאלה על העינים אשר בתמונה הראשונה. כהציור הנודע בשם „היוצאת במחול" תאר הציר המהולל ריכטער עינים כאלה בכל יפין ותפארתן. עיני עמי איטליא וספרד מצוינות ביפי התמונה הזאת. משוררי ההודים הנעימו זמירות ויעלו על אכרות מליצתם הוד עינים כאלה עד לשחקים, ואחרים באו ויוסיפו להפליג בשבח עינים ארוכות, המניעות גם עד האזנים!! המצרים הקדמונים

במאמרנו, ולכן בשם תמונת העין נכנה חלק מן התפוח, הגלוי בעת אשר העפעפים פתוחים; ובכלל ציור העין יבואו גם העפעפים ונכות העינים הסובבים אותן ומוסיפים להן הוד ויופי ולוית חן, אם רק יפיקו רצון מאת רגשותינו, היודעים להבדיל בין טוב לרע ובין יופי לדופי.

כל עין ועין תשיג תמונתה החיצונית ע"י הסדק והחתך בין העפעפים, אשר בהפתחם יגלו לנו חלק מן תפוח־העין ויתנו לו תמונה ידועה, לפי גודל הפתח הזה נקרא את העינים גדולות או קטנות, ולפי צורות תמונת העין החיצונית בין העפעפים, השונות מאד אצל כל אדם, נאמר כי העינים האלה עגולות, ואלה ארוכות, אלה כמראה־השקדים ואלה כמראה סדק וכדומה תמונות מתמונות שונות.

יפי העינים תלוי ראשית כל בגדלן. אם הסדק והפתח בין העפעפים הוא רחב וגדול, אז העינים הן גדולות ויפות ומתן יציץ מבט־כבוד והדר. אך ככל זאת אם תעלינה בגדלן יתר על המדה הדרושה, או כי תהיינה עגולות מאד, אז תאבדנה חנן והודן, ועינים כאלה נודעות בשם „עיני־העגל“.

והנה כאשר רבו תמונות העין וצורותיהן, כן רבו גם טעמי האנשים, ואת אשר יבחר האחד ירחיק השני, ולפעמים לא רחוקות נראה שנים נחלקים בדעותיהם כבואם לחרוץ משפטם על איזה דבר, היפה הוא אם אין. אמנם ככל זאת יש יופי גמור, יופי שלם בלי כל מגרעת, ככל חקי היופי אשר שמו בעלי המליצה והשיר והחרשים והצירים מימות עולם. את היופי הזה נתאר תמיד ברוח הדמיון, ורק לפעמים רחוקות נמצאחו בארצות החיים, ואז נשיש עליו כעל כל הון, ועלי הניון בכבוד או על כנפי המליצה נביע לו רגשי כבוד ותהלה. מכל המון תמונות העינים רק על שתים מהן שפוך רוח חן ויופי, עינים כאלה נראה בפסילי־שיש מעשי ידי יוצרי־פסל משנים קדמוניות. התמונה האחת היא; העפעף העליון עגול כקשת ושני קצותיו יפרדו מעט לימין ולשמאל אהרי התאחדם עם העפעף התחתון. כן הנה עיני האלילים יופיטער, יונא ואפאללא לפי הפסילים הקדמונים ארוכות ופתוחות לרוחה יקצות עפעפיהן כפופות לצדדים המשורר האמער היוני יעיר

בעיניהם לבאומה נגד המעלה הזאת. בשיר הנשגב, שיר השירים, מרם יבא האוהב להלל יצורי גו יפתו, יקרא: הנך יפה רעיתי, הנך יפה, עיניך יונים (א' ט"ו), וכן ישנה (ד' א') הנך יפה רעיתי, הנך יפה, עיניך יונים. ורק אחרי כן יבוא להלל בנין כל גוה ויקרא: כלך יפה רעיתי ומום אין כך!

יפי העינים.

ברברנו על דבר העין ויפיה לא נשים פרות בין עינו איש לאשה, כי אם גם נמצא הבדל מעט, אבל הוא כמעט לא נראה לעין החוקר.

בכל ימור עולם ובכל עמי הארץ שרו המשוררים ויהללו יפי העינים, מכל יצורי גויתנו ואבריה אין גם אחד המהולל ברוב התשבחות כהעינים, אשר להודן ויפין העירו המשוררים קני כנוריהם המליצים הרבו לדבר עליהן גבוהה גבוהה, וכל לב יגיל ברעה וירחש להן כבוד ותהלה בכל דור ודור.

מדוע כה רב ורם ערך יפי העינים? מה הוא הקסם הנפלא המושך אבירים בכחו, הנשקף מהספירים האלה?

השאלה, במה זכו העינים לכבוד כזה, התעורר בלב כל משכיל האוהב להתחקות על שרשי סבת כל הנעשה סביבו ויודע חק ומשפט לרגשותיו. ולמען תהי לאל ידנו לחשוף חן ערך העינים ולגלות כל שכיות חמודותיהן, עלינו לדעת כי היופי הזה (לוי: 1) בתמונת העין וצורה החיצוני, (2) בצבע בבות העין, (3) באור העין וזיו נגהה אשר הפיץ סביביה. וכעת אשר תמונת העין, צבעה וזיוה יתאימו בד בכד עם רגשי היופי אשר בנו, אז נקרא לעינים כאלה "יפות", ורב כחן למשול על לב אנוש, ולשפוך סביביהן רוח חן ויופי.

(1) תמונת העין יצורה החיצוני

תמונת העין אשר זכרנו איננה תמונת התפוח-העין הממלא כל רחב ועמק חור העינים. התפוח הזה איננו שונה אצל איש ואיש, ותמונת כדוריותו לא תעלה ולא תוריד בופי העינים. אנחנו רק אל תארה החיצוני ואל צורה ודמותה הנראים לעינים נשים פנינו

להם בשירי-הערש, ויחרדו לקול צוחה; מפני איש אחד יסוגו אחור ברעדה, ויתרפקו על זרועות משנהו, אשר לפעמים לא רחוקות רק היופי והרופי הם סבת כל אלה. רגש היופי והנעם ילך אחוה יד עם חנוך האיש ומוגו, ולפי התפתחות שכלו על ידי הלטורים והחיים כן תגברנה בו גם הרגשות העדינים האלה; בן הוא באדם פרטי וכן בעם כלו. בלי תפונה גם אדם הראשון ידע רגשות כאלה, כי הם המה מותר האדם מן הבהמה, ולכן יעידו כל עמי הארץ, גם מלבד עדות תורתנו התמימה, כי היוצר הושיבו בגן עדנים, להנעים לו ימי חייו ולהת לו מטעמים כאשר אהבה נפשו (ויצמח ה' אלהים כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל: יופי ונעם). רגש היופי והנעם נתעורר מתחלה בלב חוה אמנו, כפי עדות הכתוב: ותר אשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים ונחמד העץ להשכיל. ואולי יעיד הפסוק הזה כי גאמנו דברי החוקרים המחליטים כי הנשים מוכשרות להרגיש היופי והנעם ע"י מוגן הרך ונפשן העדינה, יותר מן האנשים. עוד בדורות קדומים נראה את היופי ידוע לתהלה, כאשר תעיד תורתנו על נשי אבותינו אברהם, יצחק ויעקב וכדומה, והרגש הזה הגיע למרומי ההתפתחות בעת אשר היו אבותינו לעם ואז שפכו רוח חן ויופי גם על מעונותיהם ולבושיהם. וכן גם אצל כל העמים עד היום הזה הביא הרגש הזה פרי תנובה, תאוה לעינים ונחמד להשכיל, ועל כל צעד נראה את היופי יציר ידי האדם, להנעים לו ימי חייו בחלר ולערן את נפשו המרגשת, להרימה משפל ארצה למעוני שחקים מקור כל יופי ונשגב. והנה אם האדם וכל היקום ירהיבו עינינו לפעמים ביפים, על אחת כמה וכמה עלינו להוקיר יפי העינים, מאשר יפן החיצוני יעיד כמעט תמיד על יפי הנפש פנימה, על טוב הלב ורגשותיו; והיופי הזה הוא יחיד במינו ומדומם על יפי כל יתר הדברים הנמצאים בתבל, ע"י סגולתו הנפלאה לגלות כל סתום ולהוציא תעלומה אור. יופי העינים נחשב מאד גם בעיני אבותינו: עיני לאה היו רכות ולכן לא יכלה להקרא בשם "יפת תואר ויפת מראה" כרחל אחותה. גם חז"ל אמרו: כלה שעוניה יפות אין כל גופה צריך בדיקה; וכל בך הוקירו את היופי הזה עד אשר כל חסרון בגוף לא נחשב

גַּם יִפְרָחוּ
 עַל עֲנָפֵי כָּל עֵצֵי פְּרֵהֶם הַחַיִּים,
 חַיֵּי הַפְּרָחִים יִהְלֹפוּ
 הָעֲנָפִים רֵאשֵׁם יִפְפוּ
 מִסְבָּלִים פְּרִי זָהָב תִּצְאֶה לְעֵינַיִם!

העינים וחכמת הפרצוף*.

אל יחשוב הקורא כי במאמרנו הנכחי נעמיק חקר בבנין העין לכל משפטי וחקי חכמת-הנתוח (אנאטאמיע) והטבע (פֶּהֶי־זיק), לדרוש אחרי מהות ומוג כל עצבי העין ועורקיה ותעודותיהם, לגלות מפלאות כח הראות השוכן בקרבה, השונה אצל כל איש ואיש, — כל הידיעות האלה נעימות ונחוצות רק ללומרי חכמת הנתוח והטבע, ואינן דברים השוים לכל נפש. ויחידי סגולה השואפים לשתות לרויה מטעיני הדעת ולחשוף תעלומות הבריאה בבנין גויתנו, ימצאו חפץ בספרי הטבע וחכמת הנתוח להרוות צמאונם. מטרת מאמרנו עתה רק להראות לעין כל יפי העינים ויקר תפארתן, להוכיח רעליל כי אמנה הנה ראי מלוטש לנפשותינו, לחזות בהן כל רגשותינו ומוג רוחנו. והדעת הזאת תהי נעימה בלי ספק לכל אדם באשר הוא אדם, ממנה ידע מה לקרב ומת לרחק ויכיר איך להבריל בין דופי ליופי.

רגש היופי והנעם (ästhetisches Gefühl) נמוע בלב האדם מיום הולדו; גם ילדים קטנים יבינו לקרב את היופי ולהרחיק מהם כל דופי. בחפץ לבב יטו אין קשבת לקולות נעימים הנשמעים

* כללי היופי והכמת הפרצוף הם על פי תורת הפראפעסטאר המהולל לאנדצערט, מורה חכמת האנאטאמיע והפזיאלאפיע בהאקאדעמיע לחכמת הציור הגרסת המעשה כפ"ב.

בן רוח תשיר ימי לב תפוח
 מזרועות הטבע לשאון הקלד
 לשוב לימי נער להיות צולה
 ובתם נפש אז התעלם בילד;
 לעזוב חקי עמל מבלי כל רוח
 ובחיק הטבע מרגום לנוח:

אחרי כל אלה הן נקרא עם המעורר הנשגב

עורו, אחינו!

בפדו ישינינו!

כל פעל יקר בם מהו עיננו:

מי עוד בפשוטר

יחיש, התעורה,

להיות לגבוי לב לצדקה מעורר

פעל רוחו יעמד בימי שמים,

ופעל כל איש קצה על פני מים:

האח! שידי נעם אנוני שמעתו!

האח! מיתרי כנור אצבע נוגעתו

ובקול אל כבוד ללשונם יגבירו,

תורת אדם ומשפטו צדק ישמיעו

כל גפש יעירו,

איה לשיר ולומר משכיל יודיעו;

געירו נרוח לפעלות נשגבות,

ורגשות געלות יפלאו תלקבות!

בעיוני יפוי ותוד ציץ ישלחו.

אֶל שַׁלַח לְיַצוּרָיו, לְבְנֵי הָאָדָם
 חֵק, מִשְׁפָּט, וְסֹדֶר, הַכְּמָה וְדָעַת;
 גַּם הֵן נִשְׁתַּ לְמוֹ, גַּם הַדָּר בְּנֵי אֱלִים,
 כִּי עַל תֵּי הַכָּל זָקַל עַל יָדָם.
 אֲדָ עֵירֻמִּים בָּאוּ מִשְׁחָקִים אֲרָצָה
 וְלִהְתַּלְלֵךְ בֵּין הָאָדָם לֹא יָדְעוּ;
 וְתָבֹא הַשִּׁירָה וְתִלְבִּישֵׁם מַחְלָצוֹת
 לְבָלֵי יִתְבוֹשְׁשׁוּ, לְבָלֵי יִתְחַבְּאוּ!

שיללער יתאר לנו בנעים מליצתו פעולת השיר על דוח
 האדם לאמר:

עַת יְשִׁירָה נְאֻדְרָה מִרְעֵם בְּפִתָּ
 אֲזו יתְעוֹרֵר אֲנוֹשׁ דְּכָא וְשָׁחוּחַ,
 יִשְׁפַח עוֹל סְבָלוֹ, רוּחוֹ יִתְרוֹמֵם,
 יִבִּין רוּם גְּפִשׁוֹ, אֲזו יִתְחַבֵּר, יִשְׁתַּוּמֵם!
 גִּשְׁגֵּב גַּם גַּעְלָה הוּא עוֹ לֹ כְּאֻלָּה,
 לֹא עֶפֶר וְאֶפֶר קְרוּץ מִחֶמֶד;
 עֲדָיו לֹא וְגִשׁוֹ מִתְלַאֵה וְנֵם
 כָּל עוֹד רוּחַ הַשִּׁיר וּבִנְעֵ אֶמְרָ!
 קוֹלוֹת גַּעֵם אֵלֶה אִם יִשְׁמְעוּ
 דְּגִשִׁי עֶצֶב מְלֵב יִצָּא וְיִצָּאוּ!
 וְכִבְּן גוֹדֵד יִשָּׁב אֵל אִם רַחֲמֵנִית,
 דְּמַעוֹתָיו גְּנֻזוֹת, רוּחוֹ הוֹמֵית...
 יִזְכֹּר אֶתְכֶם הוֹרִים עוֹדוֹ בְּאִבוֹ
 וְכִתוּדָה יִתְרַפֵּק, יִקְרִיב לָהּ לְבוֹ!

חֲפָזִי מְשׁוּט לְשׁוֹן וְלוֹזֹת שְׁפָתַיִם ;
 וְלַמְזֻכָּרֵת פְּעָלֵי רוּחַ גְּבַת
 מִצָּבֶה יְקִימוּ — וְכַעֲדוֹ בְּתַיִם ...
 אִךְ אֵין פֶּל חֲמֵלָה וְחַנּוּנִיָּה לְמִשְׁוֹרֵר
 אִם רוּחוֹ הַנְּשָׁנֵב יְרַדֵּף בַּק צֶדֶק ;
 וּבְקוֹל הוֹצֵב אִשׁ עַל חֲמָם יִתְעוֹרֵר
 עַל פְּשָׁעֵי הָעָם, עַל טוֹבָם פְּחָדֵק .
 כִּי נִכּוֹן לוֹ יוֹם חֲשָׁד, יוֹם עֲבָרוֹת ;
 בַּק עֵת עֲצֻמוֹתָיו הַמּוֹבִלָּה לְקִבְרוֹת
 יִדְעוּ יְבִינוּ עֲרֹכוֹ וּפְעֻלָּתוֹ,
 וְרַצּוֹנָה אֶהְבֶּה אֵיךְ הֵיחָה שִׁנְאָתוֹ! ...

היינע אמר: „אוהבי ישאלוני, מדוע פני רעים והלים ומדוע
 כצל אתהלך בארצות החיים? וישכחו כי ברמי לבבי ובמוח עצמותי
 אני כותב את שירי, כי אשכח החיים ואת תענוגיהם, גם לחמי
 ומימי לא אוזכר עוד. בגו עקש ופתלהל אוביל עמי יומם, ובנות
 שירתי תמוצנה לשדי גם לילה, תנרנה שנה מעיני ותנומה מעפעפי,
 וברגשות סוערים ורוהחים מבלי הפוגות תאלצנה אותי לשפוך הרת
 רוחי עלי גליון“ .

אמנם אף כי תכלית רוח השיר היא היא בעצמה על ידי
 יפיה ורוממותה, בכל זאת נראה פריה לתהלה על כל צעד, וכל
 שפה תלא לתאר את התועלת אשר הביאה מני שים אדם עלי ארץ
 עד היום. לולא רוח השיר והמליצה או מי יודע אם לא היינו עוד
 כפראים כימי חיינו. החכמה וההשכלה, הסדר וחיי המשפחה
 מבלי כל רוח שיר ומליצה, היו כקול קורא במדבר ולא מצאו
 נתיבות בחברת האנשים. כל דרכי המוסר מבלי לבוש המליצה
 אין להם לא יפעה ולא יופי, לא תואר ולא הדר. — ומה יקרה
 דברי גאטהע לאמר:

צֵא נָא, אִישׁ רוּחַ, מְגֵדֵר הוֹשִׁיעַ!

עוֹפֶה לְאִשֶּׁר יִשְׁאַף רוּחָךְ...

יבן אמר גאָמטהע: „Ich singe, wie der Vogel sing't“ —

מבלעדו דוח השיר לא יזמר המשורר על כנורו, והרוח הוה לא בידי אדם הוא להטותו לאשר יחפץ, כי בן־שמים הוא אשר יבקר את אהובו המשורר דק לעתים. לא בחכמה ודעת וחשבון יברא המשורר חזיונותיו, ב"א ע"י עורת בנות השיר, והמשורר יוצא או מדעתו ומכל כללי החיים אשר סביב שתו עליו, רוחו יעליץ בקרבו ונפשו גחלים תלהט, ישבח תבל ומלואה, גם את עצמו ישבח. כל תועלת ובל מטרה מוורים לו ברגעי קדש אלה, ורק את אשר ישים ה' בפיו אותו ישמור לדבר, ולכן לא מוב יעשו דבים כי ידרשו מאת המשורר לשיר להם שירים כפי חפצם ומעלות רוחם. שיר בזה יהיה רק מחברת דברים מבלי כל רוח, מלבד אם הרעיון ימצא עמוק עמוק מסלות בלב המשורר, או יחבקהו באהבה אל לבו, יאמצהו כבן לו, יתן לו צורה וגויה יפה ונעימה ויראהו לעין השמש. — כן נשגה מאד אם נתאונן על המשורר אשר בחר דרך אחת בדרכי השיר ובה ילך תמיד. כי אמנם הרוח ומוג המשורר שונה אצל כל אחד. האחד יצטיין בשירי תהלה, השני בשירי מחול, השלישי בשירי נהי, הרביעי במשלים ומליצות, החמישי בהתול ולעג וכרומה. לפעמים המשורר בעצמו יראה נכוחות, בי לא טובה הדרך אשר הוא הולך עליה בעיני אנשים רבים, אך אין אִיל הוא לסור ממנה, — ובאמת יתאונן נעקראסאָוו לאמר:

אִשְׁרֵי הַמְּשׁוֹרֵר יִשְׁנֶפְטוּ שְׂקֻמָּת,

רַק אֶהְבֶּה: רַק רְגֵשׁ מִבְּלִי כָּל רַעַל

עַל כָּל אֶהְבֵּי שְׁלֹחַ יִשְׁלַט שְׂקֻמָּת,

יִשְׂמוּ יַעֲלוּ מַעֲרִיצוֹ לְשִׁמּוֹ מַעַל.

גל - הַכְּמָתוֹ יִתְמָהוּ תְּמָת,

מאמרנו, ולכן הוא תכלית בפני עצמו, יפי התבל אמנם ילה
לעינינו רק ע"י רוח השיר והמליצה, בדברי שיללער:

נוֹסֶה, הַמְּלִטָה מִמְּצוּקוֹת תַּחֲתֵים
הַזֶּה חֲדָרֵי לֵב קְדוֹשׁ בְּתֵבֵי יְרֵמִיָּה
הַפֶּשֶׁת הַנֶּפֶשׁ בַּקִּיּוֹן הַזֶּה,
וְהַיּוֹפִי שׁוֹרֵר בַּקִּיּוֹן הַזֶּה רֹחַ:

הפעולה אשר יפעל רוח השיר על נפש האדם להגבית אותה
שמיומה, להעיר בקרבה רגשיטהר, לעוררהו למעשה הצדקה
זהיושר, — הפעולה הזאת לא נוכל לכנות תכלית רוח השיר.
הפעולה הזאת תצא לאור מבלי כל מטרה קדומה מאת המשורר.
היופי השורר בתבל זכשיה יעיר רגשי היופי והנעם (Aesthetisches
Gefühl) בלב האדם, והרגשות האלה בעצמם יביאו רב ברכה
אתם. המשורר חפשי הוא מתלונות התמוך המבקש תועלת חמרית
בשיריו, — זכבר ענה פושקין:

לֹא לָנוּ, לֹא לָנוּ הַמֵּיִת תַּחֲתֵים,
לֹא נִרְפֵּשׁ עֵשֶׂר, לֹא נִעֲרָךְ מְלַחְמוֹת;
זֶה עוֹדֵת תֵּינֵנוּ — הֵי יִשְׁמִים,
תֵּי יִשִּׁיר וְתִפְלֶה, תֵּי נִשְׁמוֹת!

וצחוק יעירו בלבבנו המבקרים השונים הנותנים חקים
זמשפטים להמשורר לכתוב לפי רוח העת והמקום, לפי התועלת
הנחוצה להם, וישכחו כי רוח המשורר לא ידתק במוסרות החקים,
ולא יאחו דרכו לפי מורים ומדריכים כאלה אשר כל רוח השיר
זרה להם. ואם גם אין לפעמים תועלת חמרית בשירי המשורר,
זבכל זאת יפס ורוממותם בעצמם הם מטרה שאין למעלה ממנה,
זועלינו לתת החפש והרצון בידי המשורר להעיר קוי כגורו רק כפי
זאשר ישים בפיו רוח השיר המפעמהו, בעצת שיללער:

נעזבם ונכחש בם? וכהאמת והטוב כן גם היופי תכלית הוא בפני עצמו, ולו המשפט למיטול על כל יצורי תכל ועל נפשות האנשים, הכיטו! לחדר נהדר ומאיר תצער עלמה ופהרפיה ועדינה, ופתאם — צעירי הימים יגילו ברעדה, הקמטים ממצח הזקנה נדרו, הלכו, צחוק ענג יופיע על שפתי קרי הרוח, התנומה מעפעפים תסור כצל וכל רואיה יהנו לה אהבה וכבוד, הן את כל אשר לאיש יתן בעד היופי! הגידו לי מה תכלית היופי הזה ומדוע כה ישלם שלמת בלי מצרים, או אנידה לכם ג"כ מה תכלית רוח השיר והמליצה (*). ואם ישנם אנשים אשר לבם קר ככפור ולא יחושו כל יופי בתבל, אנשים אשר רגשות נפשותיהם נמו שנה עולם בתרדמת מות, לא אליהם נדבר, אנשים כאלה אינם שיום כי נעמול לפקוח עיניהם. לשוא נרבה כחול דברים להבינם בינה מדוע יתפלא שם המכית על החן והיופי אשר בתמונת ווענוס או אפאללא החצובה מאבן שיש מעשה ידי אמן, כי ההוד וההדר אשר לא תשבע עינו מהם נסתרים הם מעיני שתום עינים לנצח! פלאטאן אמר: „האדם יתענג על ההוד והיופי בחיי ארץ, יכבדהו ויעריצהו, בזכרו את היופי היחיד, היופי האמתו ששופתו נפשו במעונו שחקים; ולכן יש עו וכח במהוה יופי פה עלי ארץ להרכיב נפשו על כנפי רוח לרום שמים, ולהשיבה למקור כל יופי אשר ממנו חוצבה, אהבת היופי האמתית היא אהבה מהורה וכה וקדושה. בעל תאוה עוה לא יכבד ויעריץ את היופי, כי אם יחמדהו ויתאוהו כהולך על ארבע, בבקשו רק תענוג גשמי. . . לא כן בעל לב רגש, המוקדש מנעוריו להבין ולהכיר כל יופי, צל שדי פה עלי ארץ, בראותו פני אדם יפים ונעימים כפני אלהים, תתקפהו חרדת קדש, ובהוסיפו לחזות מחוה שדו יעריצהו ויקדישהו, ולולא חרד כי ההמון יקרא אחריו מלא כי אז היה מביא עולת ניחוח לכבוד היופי האהוב”.

רוח השיר הוא הוא יפי התבל, כאשר הוכחנו בראשית

* שיללער אמר:

Wahre Königin ist nur des Weibes weibliche Schönheit.

Wo sie sich zeigt, sie herrscht, herrschet bloss, weil sie sich zeigt!

באשפתו, גם רך נפש לתפלות עדינות. העבר, ההוה, העתיד, החברה כאיש פרטי, כלם בידו נתנו. המשורר חפשי כסער ברוחו, ולשוא ולמותר להורהו דרכו אשר לו ללכת בה בארחות השיר והמליצה. הרוח אשר יפעמהו יבונן אשוריו על דרכי השיר לכל יסור מהם ימין ושמאל, והרוח הוה ימצא מסלות בחדרי לבב כל אנוש פנימה, אשר יהנו כבוד ועזו להמשורר ויתנו לו בחר מלוכה, כדברי שיללער אל הרוח הוה:

אזתך לא תזרה תדעת מאומה. היא תלמד ממך.
 בתקים מזרי הרה בממיל ברול לכל עקש וגלזו
 לך לא יצלחו! רק תפצה ופעלתך הן תפיה בתקים,
 ודבר אלהים יקום לעולם ותפצו לדור הורים.
 את ידה תקדושה תפעל, את שפתותיה תטהורות
 תבענה, כל רוח יפליאו. כל נפש יעירו בכח.
 רק אתה לא תבע את אלהיך תשוכן בלבך.
 לא תבע נצהונך תכביר, כל נפש לך יבניע,
 הוכם גם נפשי היתחלך בתבל אשר נצחת!

(3) מה מטרת המליצה והשיר?

גם את השאלה הזאת ישאלו אנשים רבים; השיר והמליצה אין להן תכלית אחד וזולתן, כי הן בעצמן התכלית, כהאמת והטוב בתכל. האם לא אחת היא לנו לדעת או לא, את אשר איננו נוגע לחיינו ועסקינו? הן גם כוכב אחד לא נוריד ארצה בכל ידיעתנו בחכמת הכוכבים, ובכל זאת החוזה בכוכבים (אסטר-דאנאם) יקדיש כל ימי חייו להכוכבים האלה, ובגלותו כוכב חדש, אשר לא יוסף אף חצי שקל אל משכרתו לשנה, יחשוב עצמו למאשר וצולח. האם את האמת ואת הטוב עלינו לאהוב רק בשכר ותועלת? ובראותנו כי לא יתנו ולא יוסיפו לנו מאוסה

מִתַּק כָּל פֶּשַׁע אֶל תְּאַהֲב בְּיָלֶד,
 וְלִמְהֵן טַהַר אֶל תִּשְׁלַח יָדָיִם.
 אִם יִשְׁמַט הָאִשָּׁר יִשְׁלַח לָךְ יִשְׁעוֹ,
 אִם יִטְבֵּט נִגְשׁ עֲלֶיךָ יָנוּחַ;

כִּי יִזְנֶה הָיִתָּה חַף מִפֶּשַׁע,
 בְּנִשְׁר – אֲמִיץ לֵב וְרוּחַ!
 יִשְׂרֵי אֲרָאֵלִים, מִנְּגִינֹת עֲדָנִים
 יִשְׁמִיעוּ מִיִּתְרֵי כְּנֹדֶה הַנְּעִים;
 עֶבֶד אֲמַלֵּל יִנְחֵם, יֵאִיר פָּנָיִם,
 גַּם יִשְׁאוּל מֶלֶךְ לָמוּ יֵט אֲזֻנָּיִם.
 אִזּוּ תִּפְרַח בְּתִמְרָה נִשְׁנֵב גַּם נִעְלָה
 וּבְהַדְרַת כְּבוֹד תִּשְׁיֵג הַמַּטְרָה:

לָךְ יֵאמְרוּ: הֲרֵי אָדָם תִּמְעַלָּה וְ
 וּבְעֵינֶיךָ יֹפֵעַ אֹרֶךְ וּנְהַרְתָּ.
 אֵךְ אֵי לָךְ, נָעַר, אִם תִּשְׁכַּח עֲרֻכָּךְ!
 אִם תִּרְדֹּף רַק כְּבוֹד, רַק תִּעֲנוּגֵי אֶרֶץ;
 אֵל תִּבְיֵא אֲתָנֶן עַל מִזְבַּח אֱלֹהֶיךָ,
 כִּי אִזּוּ בִּשְׂוֹאֵת לָךְ יִבֵּא תִקְרָץ;
 אֵל אֲמַת יִבִּיט בְּעֵבְרָה וּבְזַעַם
 עַל מִנְחַת עֲרוּמִים, עַל כְּתֻנָּה עֲפָה
 יִשְׁלַח תִּמְרוֹת. עֲשֵׂן גַּם חֲצֵי רַעַם,
 עַד תִּסַּג אַחֲזֹר בְּרָעָדָה וּבְלִפְתָּה!...

המשורר מושל על רוח אנוש ועם. לו כנור נעים לומר משכיל, לו חרב פיפיות לחיוני הוגה, לו חצוצרות התרועה כשירי גול, לו רעמים וברקים מול הקשע, גם חציו שנונים

עת יברא חויונותיו או מלך הנהו, מלך כל היקום, רואה סתרי שמים וארץ. עת המשורר יברא חויון חדש או חלילה לנו להפריעהו ממחשבותיו, או:

עָבַר נָא, בְּן־אָדָם, עֲבַר בְּדַמָּת
 וּבְהִנָּה פִיךָ אֶל אוֹתוֹ תִּפְרִיעַ,
 מִרְאוֹת בְּהִלּוּמוֹ הַחַיּוּנִי שָׁמַיִם;
 וּבִירְאֵת הַכְּבוֹד, וּבְשִׁפְהָ נְאֻלָּמָה
 וּבְדַמָּעָה עַל עֵינֵי תִרְשׁ תִּפְרִיעַ:
 בֶּן מְרוֹם הוּא, חָזָה וְגָלוּי עֵינַיִם!

בן־אלהים זה המוקדש מנעוריו להשמיע ליושבי חלד דברי אל שדי, ימלא תעודתו הקדושה רק אז, אם יהיה כהן נאמן לאלהי שמים, אם יתרומם על אחיו בתור האדם המעלה, וירחיק מלבו, משכן הקדושה והטהרה, כל רעיון תפל וכל תאוה נמכזה, אשר על ידיהם יחלל את השירה הנשגבה מולדת שמים, המשורר בעצמו יורה הדרך הקדושה לאחיו הצעיר ממנו:

אִם רוּחַ תִּשְׁיֵר יְנוּחַ עָלֶיךָ
 וּלְבָבְךָ יתְפַעֵם בְּתַמּוֹן רְגִישׁוֹתָיו,
 בֵּין אֲנָשֵׁי רוּחַ אִם תֵּאֱחָז בְּרִכְךָ
 כִּי תִשְׁיֵר, כִּי תוּכַל יִתֵּן אוֹתוֹתָיו;
 אִם כְּרַגְי הוֹד שְׂדֵי נִפְשֶׁךָ יִכְתִּירוּ,
 אִם מִטְּרַת חַיִּיךָ נִגְדָדָה נִצְצָת;
 אִם כָּל הַגִּיּוֹן, כָּל רְעִיוֹן וּמַחְשַׁבְתָּ
 בְּרַגְשׁ וּבְדַעַת יִצְתִּירוּ,
 וְיִטְפְּתֶךָ לְחַבּוֹת אִשׁ חוֹצֶצֶת:
 עַיִן קוֹם בְּנִבְיֵא־אֵל, תִּתְמַלֵּךְ בְּחֶלְדֵי!
 אֵךְ נִעְלָה גַם קְדוֹשׁ הָיָה בְּחַיִּים;

אָזְנוֹ תִשְׁמַע יִשְׁפָּה גַם נִיכִים נְאוּיִם
מֵאֲזוּב עַד אֶרֶז עַד רֹאשׁ כּוֹכְבִים !

ללב המשורר יפעם עם לב התולדה ביחד ונפשו תכסוף
להשתפך בחיקה, למען לא יעצרהו חמרו לחיות חיי שמים,
זבהשתפכות נפשו יקרא :

מִי יִהְיֶה כִּי אֵלֶיךָ תִּמָּס בְּעַרְפָּל ,
מִי יִהְיֶה בְּמִרוּמִים אֶרְוִץ עִם שְׁמַיִשׁ ,
זָבַעַת יִצַּע חִשְׁךָ עַל שִׁכְנֵי שְׁפָל
אֶתִּי כּוֹכֵב מֵאִיר שׁוֹאָה וְאֶמֶשׁ ;
מִי נִפִּיל חֲבָלֵי בֵּין גְּלִים מְזוּהָרִים
לְרוּץ וּלְפָזוּ בְּמַחֲוֹלַת מַחְנָנִים ,
זָכַשְׁחַר חֲבָלֵי לֹו אֲזוּרַע סְפִירִים ,
עַת עַל מַל פְּרָחֵי הוֹד אֲשִׁלָּה קַרְנָיִם .
מִי יִהְיֶה עִם עֵבִים אֶמֶשׁ , אֶעֱוֹפָה ,
וְלֹרֵאשׁ תִּרְרֵי עַד אֲנַשָּׂא תַּפְעָם ,
אוּ בֵּין חִשְׁבַת מוֹם אֲתַחֲוֹלֵל בְּסוּפָה
אֲרֹב תְּבָרַק גַּם אֲרַעִים תְּרַעַם !
לֹו אֶעוֹף בְּדִרְזוֹר בְּתַכְלֵת דְּקִיעַ !
לֹו אֵינְק מִיַּיִן פְּרַח פְּזוּב רִקְמָתַיִם
לְמָרוֹם סְלַעֵי מְגוֹר לֹו אוֹכַל אֲנִיעַ
בְּהִיּוֹת לִי דֶרֶךְ נִשְׁרַב בְּשָׁמַיִם .
מִה נָעִים לְהִיּוֹת מְרַפָּא אֵל כָּל פִּנְעַ
וְדִקְרָנֵי אוֹר חַיִּים בְּתַהַב הוֹפִיעַ !
אוּ מִה מֵזוּב בְּרַעְמִים וּסְעָרוֹת פְּרָנֵעַ
לְעוֹף בִּיעָף עַל כָּל רַחְבֵי דְקִיעַ !

כָּל עוֹד אֶל שְׂדֵי לֹא יִשְׁלַח הָרוּחַ
 מִמְּעוֹנָי שְׁחַק לִבְחִירוֹ הַמְּשׁוֹרֵר,
 עַל גִּטְל הַיּוֹ הֶבֶל וְרַעוּת רוּחַ
 יִכְבֵּד עַל נַפְשׁוֹ בַּל תּוּכַל הַתְּעוֹרֵר.
 בְּנוֹרוֹ הַקְּדוֹשׁ יֵאֱלֵם הוֹמָיָה,
 נַפְשׁוֹ שְׁקַעַת בְּמִצּוֹלַת הַמְּרַמָּה;
 וּבֵין הַדְּלֵי אִישִׁים בְּהַבֵּל הוֹמָיָה
 אֹלֵי מוֹל עֲרַפּוֹ תִּיתְרוֹן לְחַמָּה...
 אֶךְ מִשְׁמֵי קְדִישׁוֹ עֵת יֵרֵד אֱלֹהִים
 וְלֵאזֶן קִשְׁבַת קוֹלוֹ יִשְׁמָעֵה,
 נְתִישׁ הַמְּשׁוֹרֵר הַתְּנַשֵּׂא נְבִיחַ
 בְּנִשְׁר מִקְּנֹו לְשִׁתְּקִים יִרְקִיעַ!
 עֵת תִּבֵּל הַתְּהוֹלֵל - יִגּוֹן כְּלָבָבוֹ,
 לֵא: יֵאֲזִין קוֹל הַמּוֹן הָעַם וְשִׂאוֹנוֹ;
 וּבְסוֹד עוֹבְדֵי אֱלִיל נַפְשׁוֹ לֹא תָבֵא,
 לֹא יַחַת מֵאִישׁ, מִשְׂאֵתוֹ וּגְאוֹנוֹ!
 מֵלֵא רוּח־יָהּ יִתְנַעַשׂ בְּפָעֵר,
 קוֹל בֵּת שְׂיָרְתוֹ כָּל חוֹשֵׁיוֹ יִרְתִּיחַ;
 עַל חֶף יַם סוֹעֵר, וּבֵין סִבְכֵי יַעַר
 תְּמִית שְׂרַעְפֵּיו בְּנוֹרוֹ יִשְׁפִּיחַ!...

שם בחיק אמו התולדה ירגיש המשורר את חייו. הוא יבין
 סוד שיח עצי היער וגלי הנחל, ידע שפת הצפרים והרוח, וכגורו
 יהגה אתם ברן יחד כוכבי בקר ויריעו כל בני אלהים. התולדה
 המתה לעיני אנשים רבים, לעיניו היא נפש חיה וכשפה נפלאה
 תביע לו כל רגשותיה:

רגשי המשורר עזים ועמוקים רב יתר מרגשות שאר האנשים. רוחו לוחמ וחושיו סוערים בקרבו; כל פעולותיו הוא עושה בחריצות כפים, מכאוביו בצרתה לו רבו יותר ממכאובי כל אדם, וגם ששנו ועליצותו ירכו בעת אָשרו והצלחתו; אהבתו עזה כמות, אך גם שנאתו קשה כשאלו. ואף אם למראה עין המשורר הוא קר רוח מאד לפעמים, ורגשי בושה וכלמה ירחיקוהו מהמון דברים ומהוציא רגשותיו חוצה, אך תחת המסווה הזאת יפעם לב רָגֶשׁ מלא חיים ותנועה. הן לא נאמין כי הרִגְעֵשׁ יורק אש פלדות אבד כל כחו ועוזו בעת נראה כי ירכתי ההר וראשו פָּסוּ בפרחים ונצנים ודממה שאננה מרחפת על כל הככר מסביב; עלינו לרעת כי במעי ההר ירתחו נהרי נחלי לְאוֹצַא בוערת ואיש מתלקחת, כן לא ינומו ולא ישבתו רגשי המשורר אף אם על פניו מנוחה שוררת. — ונעקראסָאוּ אמר:

יִדְעוּ, יִבְיְנוּ בִּי נֶעַר וְהַפֶּשֶׁת
 בְּלִבִּי, וּקְרָבִי דָמִי יִרְתִּיחוּ.
 בִּי תַחַת מִסְּוֵה קוֹר, שֶׁקָּטַ וְנִפְשִׁי,
 שְׁלֵהֲבוֹתֶיהָ רָגֶשׁ אֶהְבֶּת יִפְיחוּ.

על ידי רגשותיו העזים מאד יוכל המשורר לעוף על כנפי השירה עד גבהי שחקים, אך יוכל גם כן למבוע ביון מצולות התאוות. אמנם גם נפילתו מרום ערכו לא לארך ימים היא, כי רגע — ורוחו יתעורר מתרדמתו, ונגיעה קלה בִּיהָ לרומם נפשו ולהזכירה תעודתה הנשגבה, וביתר שאת יפלם לו או נתיב לשמי מרום. עת רוח השיר לא יפעמהו או המשורר כיתר האדם, אך היה לא יהיה לעולם בליעל ואיש תככים, אף אם יהיה חָלֵשׁ ורפה רוח. הרוח אשר יבקררה לעתים ישנה כל רגשותיו לטובה, ומוקק שבעתים הוא מחיי ארץ. כל רגע ורגע, אם אך ישמע קול ממרום, יש בידו להתרומם משפל ארצו. אך נשמע נא מה בפיו:

גַם יִשְׁעַר קָטָב, גַּם מְטוֹרוֹת עוֹ,
לְבוֹ הַמוֹצֵק לֹא יִתְרִידוּ!
אִם אַתָּה, רוּחַ נְשָׁנָב, לֹא תַעֲזָבֵנוּ —
מוֹל חֲשֵׁרֶת עֵבִים,
מוֹל סוּעָה וְסַעַר,
יִישִׁיר וַיִּזְמַר
בְּצִפְּרִים עֲפוֹת
שְׂמָהּ מִמַּעַל! וְכוּ'
בַּחֲפִנָּה סְבִיבִי, בְּנֹת שָׁמַיִם!
בְּנֹת נֶשֶׁר וּמְלִיצָה!
הִנֵּנְן מְתוֹרוֹת בְּמַיִם זָקְקוּ;
הִנֵּנְן מְתוֹרוֹת בְּלֶשֶׁת בְּלִיֹּת אֶרֶץ;
בַּחֲפִנָּה סְבִיבִי אֲזוֹ אֶעֱוֹף גַּם אֲנִי,
עַל בְּהֵבִי מַיִם, עַל בְּהֵבִי אֶרֶץ,
בְּאַלְהֵיִם! —

בת שירתו תלך עם המשורר גם עד שערי מות, וברגעיו
האחרונים עוד הנחמהו ובלב שקט יאמין באלמות נפשו, אשר
גם פה עלי ארץ היו לה מהלכים בין אראלי שחק וכרובי שמים. —
נפלאו החרווים האחרים אשר יתארו לנו מות ר' יהודה הלוי:

„וַיִּצְחֹק תַעֲנוּגִים לֹא הִרְפֵּת צְלָמוֹת,
אַךְ הוֹד נָעַם יְהִי חֶפֶף עַל פְּנֵיהוּ;
פֶּה תָם תְּלוּמוֹ — הוּי, תְּלוּם מֵר מְנוֹת!
אַךְ הַמְּשׁוֹרֵר לֹא עוֹד פֶּתַח עֵינָיהוּ!

(שירי בת ציון, מיכ"ל).

המשורר ירגיש אהבה נצחת לבת שירתו, ויחשוב עצמו
למאשר כי נפל לו חבל בנעימים, כי היא תרומם נפשו על כל
בני האדם ותלוהו על דרך החיים על כל צעד. המשורר גאטמהע
יקרא:

הַלְלוּנִי!
הַלְלוּ אֲבִינוּ,
אֲבִינוּ וְאֱלֹהֵינוּ,
כִּי שָׁלַח מִמְרוֹם
בְּעֵינָה יִפְתַּח־פִּתָּהּ,
בַּת נֶצַח בַּת אֱלִמּוּת,
לְבֵן אָדָם תּוֹלַעַה
כִּי בֶקֶ אֲבִינוּ
עַל פִּי אֵל נִקְשָׁרַת
בְּמוֹסְרוֹת שְׁמַיִם;
וְדַבְּרוּ הוּא צְוָה
בְּשִׁטּוֹן וּבְאִסּוֹן
בְּרַעְיָה נְאֻמָּה
לְבָלִי תַעֲזָבֵנוּ!

ובאהבתו הגדולה אל בת שירתו ישאף המשורר **צל** צלמח
וינחה אחריה; ובעת אשר תפעמהו רוח השיר ישחק להמוץ תבל
ושאונה, ירקיע לשחקים על כרוב דמיונו וכל תלאות החיים
ומצוקותיהם ידרו מנגד עיניו, רוח חדש וכחות חדשים ירתיחו
כל מורשיו וכליותיו, ובאמץ רוח ילך דרכו הלאה. — הרגשות
האלה ישמיענו גאטמהע בשירו:

אִם אָמְתָה, רוּחַ נִשְׁעָב
לֹא תַעֲזֹב אִישׁ בְּדַרְךְ -

ומה נעמו דברי גאעטהע :

הַחַת אֱלֹה
 עֲנֵפִי אֱלֹה
 בֵּין שׁוֹשָׁנִים,
 עַל חֶף
 מֵעֵין גַּנִּים,
 לְחַיּוֹת חַיִּים שְׁאֲנָנִים,
 יִצַר שְׂדֵי יוֹלֵד נָעִים.
 וּבְנֹת אֱלֹהִים
 יִרְדּוּ מִגְבוּהֵימ,
 בְּרָצוֹן אֵל שְׁאֲנָן גְּדֵלוֹנִי,
 וּבְבֶן יָקִיר לְמוֹ אִמְצוֹנִי;
 וּמִים זָפִים
 הַמִּפְפִּים

מִבְּלִיּוֹת תַּר פֶּרְנֶם הַשְּׁקוֹנִי;
 וּבַחֹתֶם קְדוֹשׁ עַל פִּי נִנְעוּ
 אִזּוֹ רוֹח־יָהּ בְּלִיּוֹתֵי מְלֵאוּ.

מִסְכִּיב לִי רַחֵף הַזְּמִיר,
 הַמְגִנֵּן וּמִשׁוֹרֵר הַיַּעַר,
 פֹּה עַל הַסְּבָךְ שָׁם עַל רֹאשׁ אֲמִיר,
 בְּנָעִים קוֹל חֵם בְּפִשׁוֹ יַעַר,
 וּמְנַנִּינֹת שָׁמַיִם אֱלֹה
 תּוֹרוֹנִי אַךְ אֲהַבֶּה סֶלְה!

המשורר מוקדש מרחם אמו לומר משכיל עלי הגיון בכנור,
וכשרונותיו הנעלים האלה נמועים כבתי נפשו פנימה עוד בשחר
מל ילדותו. ולכן יעץ הארצץ הרומי לאמר:

בְּנֵי אֵל תִּשְׂרֹךְ בְּמַרְסֵם תִּקְרָתִי, דְּרִשְׁתָּ
אִם מִפְּעֵי אִפְדִּי לְמִשׁוֹרֵר תִּקְדִּשְׁתָּ.

(שירי רומי, ראל).

והמשוררים הגדולים ירגישו בנפשם כי בת השירה אחובת
נפשם ירדה אליהם ממעוני שחקים עוד בימי ילדותם ותשמיעם
הוד קולה במנגינות ערן. — פושקין יאמר:

עוֹדְנִי יֶלֶד שְׂאֵנָן הִיא אֵלֵי יָרְדָה
וְהַתָּן לִי בְּנוֹרָה בְּצַחֲוֹק עַל שְׂפִתוֹתֶיהָ;
אֶצְבְּעוֹתַי נִגְעוּ מִיִּתְרֵי בְּנוֹרָתָהּ בְּרַעְדָהּ,
וְהַשֵּׁב לָהּ לִימִינִי וְתַט אֵלַי אֲזוּנֶיהָ.
אֶצְבְּעוֹתַי עוֹד מָה רָפוּ! עוֹד עֲנֵג, רַךְ הֵיטִי,
אֵךְ נִגָּן לֹא הִדְלַתִּי אֶת כָּל אֲשֶׁר הִנִּיתִי,
בֵּין שׁוֹשְׁנֵי אֶקִּיב וּבְצֵל עֲצֵי אֶלּוֹנִים
מִפְּקַר עֲדֵי עָרֵב שִׁירִים מִשִּׁירִים שׁוֹנִים:
שִׁירֵי רַעִים, שִׁירֵי הַלְלוּנִיָהּ, שִׁירֵי חֲזוֹן,
בְּאֲשֶׁר אֵךְ הוֹרַתִּנִי בַת־יָהּ מִיִּטֵּב הַגִּיוֹן.
אֵךְ עַת מִפְּקוֹמָה קָמָה וְהוֹשִׁטָה לִי יָדֶיהָ
וְתַקָּה אֶת הַכְּנוֹר — מַה יָפוּ אִזּוּ פָּנֶיהָ! —
גִּישְׁבָה נִשְׁמַת שְׂדֵי בְּלֻבֵב הַכְּנוֹר וַיַּחֲוֶי,
דְּמַעַת גִּיל לֹא עֲצָרְתִּי וְתוֹתוֹר עַל הַלְחִיוּ..

או עלמה בין הרים קולת תשמיע —

על כל קול שלום

היש מען ברוח!

מקשיב גם המזין בגלגל קול רעם,

קול סופה ומערה, קול גלי זעם,

קול קרני הרעים, קול הולם פעם,

גם לעגות תתעורר;

רק קולך, הדר־הרים, יעלה בתהו!

רק לך אין מקשיב, אין עונה... כמהו

גם אפה המשוחרר!...

אמנם כן! כל החי בתבל, התולדה כלה וכל רגשותיה יטנאו
הד לקולם בלב המשורר, ורק הוא יוכל לקרא רברי פויסט:

רוח נשגב! מה רוממת, גדלת!

כל חפץ לבי מני לא אצלת;

לא חנם באש לי הופעת

ולעבדה את קולך השמעת.

על כל רחמי תבל שליט שמתני.

ולנפשי עז וואל תמה;

וברגש כביר אל על רוממתני

עד כי תחת רגלי כל נפת

הדרת הטבע לא רבים יבינו

וכמבט קר הלאה יעברו —

לא בן רגשותי, יתפרצו, יהינו.

עד נככי לבתה יחירו!

רוחי הצעיר לא ידע מנחת:
 רגישיה מלאני זהר נחם,
 הדר הפרמל או שרון פורת;
 המית סופתה ביערות שוממים,
 ספירי בדים עלי הלכו אימים...
 רוח נפלא מני בצפור צדני,
 עת עלי ערשי שכבתי בדממה,
 או כי שחקתי — לא רגע הרפני,
 מנגינות נפלאות בלאט הורני;
 וקמו מחלה עזה קנה כי שלמה
 ותלהט הושי, שעשנעי נדרו;
 דמינות בפירים בלככי הריתי,
 בפרדה, במשקל כתבתי, הגיתי,
 בענה וסדר בעיוני נולדו,
 ובצלצלי תרזים יחדו נצמדו,
 אהי התחרו בנעים תרמנית.
 רק סופת ביער עת אורה חיל,
 או רגש גלי ים בדמי תליל,
 או ישירת תזמיר עת רוהו הומנית,
 או צקון לחיט נפיש המה וגקנית!...

בשיר אחר ישמיענו פושקין עוד ביתר שאת רגשות המשורר,
 בערכו דברים אל הדוהרים לאמר:

עת ירעם הרעם ממרום רקיע,
 עת ינחם הכפיר לחצוצרה תריע.

כים... צל עפעפיה וחשרת הלהליה, המית לכבה, צלצול נעים קולה, קסם מדברה, הדר מבנה גויתה וכל תנועותיה; רוח השיר היא אש עיני העלם המלא שפעת חיים, כחו ועוצם ידו, תשוקותיו הנמרצות ומעוף רוחו הכביר לחבק בזרועות אהבה את השמים ואת הארץ ולשתות לרויה מכוס החיים; רוח השיר היא מפעלי האיש, אשר לבו ראה הרבה חכמה ונסיון, שקט וטהר מבט עיניו, עז ותעצמות רוחו מול סערות החיים, מלחמתו עמהם ונצחונו; רוח השיר היא מבט עיני איש שיבה, המלאים אהבה ועמק הרמיון, שקט קולו היוצא מקירות לבו ובתי נפשו, צחוק אהבה המופיע על שפתותיו כשושנים נובלות; — רוח השיר היא סיר החיים, ויפי כל היצור אשר נחזהו רק לעתים רחוקות; רוח השיר היא רעד ורך התשוקות, המית וסער ההרגשות, ענג האהבה, נעם התוגה, שמחת מנצח תלאות וצרי הרמעות; רוח השיר היא תשוקת הנפש לעוף הלאה, הלאה... למקום ערן, למקום כל אשר, למקום חיי נשמות... היא תשוקה נצחית לחבק כל היצור בזרועות אהבה; היא עיני רוחנו החוות טחוח שדי בתבל ארצה, ההרמניה אשר השמענה אונים בכל קצוי הארץ; היא מכתב אלהים החרות על כל התולדה; היא רוח-אל המתהלך בטבע. על ידה יופיעו שוכני ארץ במלאכי מרום, ומלאכי אלהים יורדים משחקים ארצה, ויחדו ישקון עם שוכני בתי חומר; היא החיים האצורים בכל הפרחים, הצבעים ומנגינות בכל מפעלי התולדה והאנוש; רוח השיר היא הרופק של חיי התבל, היא דמם, אשם, אורם גם שמשם! —

(2) מה הוא המשורר לעמת יתר האנשים?

המשורר הוא כלי חמדה האוצר בקרבו חיים כאלה שזכרנו. הוא בחיר אלהים, יודע מסתרי התולדה ורואה צפונות הטבע והחיים; הוא כנור הרגש והמחשבה, הוא חי חיי תבל; עורו ילד ירגיש כי נפשו קשורה בנפש התולדה, עורו עלם יעתיק ללשון מדוברת שפת הכריאה הנפלאה והמלאה סודות. אך נשמע נא מה בפי המשורר בעצמו אשר בדבריו נוכל לתת אמון. — הוא ידבר:

אם לא רָאִיתָ אֶת הַיָּפִי בְּרַגְעַ צָרָה וּמְצוּקָה,
לא רָאִיתָ בָּל יָפִי מְיֻמָּיָה...

המרחק יסתיר המיד מעינינו את הבהרות והחסרונות אשר נראה מקרוב. עינינו תחזונה מוחה נעים מלא הוד ויופי, רק בעמדנו במקום ידוע ומרחק ידוע. המקום, נקודת-ההבטה תשבללהו כי יהיה שלם בלי מגרעת, והמרחק יוסיף לו ליות חן-דציור. ואם נצער צעדים אחדים ממקומנו, או נחליף נקודת-ההבטה, או כל המחזה יודד כחזיון ליל. לפני עינינו אין סדר ומשטר, בלי ראשית וכלי תכלית, בלי צורה וציור. נקרב נא אל המקום אשר לקח לבנו כפינו, או נראה אהל רחוי לנפול, עצים חשופים בוקים ומבלקים, מעין נרפש ואגמי מים ועל כל צער נכשל מאבני נגף וצורי מכשול. ומרחוק כל זה הופיע ברוב פאר והדר כציור נחמד! ועתה האם לא רב היופי בהציור ממחזה אמת של החיים? והמחזה אשר יבא צִיר־אמן ברוחו הכביר רב ערכו על מחזה החיים עוד יותר, יען כי אין בו כל מותר, כל מקרה שאיננו נוגע לתכלית הציור, כל חלקיו מסודרים בטוב מעם ודעת ונכנעים למטרה אחת. החיים יפים מאד, אך דמיונם כזהב מרם נצרף, אשר רגבי עפר יכסוהו. המשוררים והצִירים יצרפו זהב החיים כי יופיע לנו בזהר פניו בציורים ובשירים. הם לא יבראו חרשה בחיים, כי אם יקחו יצורי החיים וחזיונותיהם, יתנו להם צורה בחלקים לפי שווי־ערך (הארמאניע), ילבישום מחלצות המליצה והצבעים ואו יציגום לעין הרואה, ואך מי שלא ראה מתחלה את החיים יקרא, כי חרשה שלא היתה מעולם ברא הצִיר או המשורר!

רוח השיר והמליצה היא רוח החיים. המשורר לא יקח לו את חמר השושנה וגויתה לעשות מהם פִּנְיִים למלאכה היופי והנעם, כי אם אל נשמתה יביט: אל יפי שלל צבעיה ואל ריח ניחוחה, ומן החמר הצח הזה יברא הוא שושנה יפי־פיה העולה בערכה על שושנת הננים. רוח השיר והמליצה היא הצחוק הנעים על שפת ילד, מבט עיניו המהורות, ששונו וגיל לבבו התם; רוח השיר היא אדם הבושה על לחיי עלמה עדינה, זהר עיניה העמוקות

היופי וריח הניחוח הם חייה, נשמתה, ורק הם ימשכו לבנו לאהבה אותה ולהלל הודה. וכן על כל צעד יראה איש חי את החיים. ובהרגיש האדם את האחדות השוררת בין חייו ובין הברואה כלה, או יבין סוד שיח כל היצור, ולכבו יפעם בשווי-ערך (הארמאניע) עם לב התולדה. או ירגיש ביתר שאת את החיים הנראים בחיי החברה, כי חברת אנשים תחיה גם המות כאדם פרטי, תשמח גם תתעצב אל לכה, תחלה אף תשוב לאיתנה כמוהו. האדם החי יחוש בלבו גם חיי החברה: יחלה בחלותה, יקח חלק בשמחתה וביגונה, מלבד מקרי ימי חייו הנוגעים לו לברו.

מכל האמור עד הנה נראה ברור מה הם החיים ומה הם דורשים מהאדם החי!... רוח השיר והמליצה היא רוח החיים, או החיים בעצמם. ואם ישאלונו, אחרי כי החיים הם הם רוח השיר והמליצה, א"כ אך למותר להוציא את הרוח בשירים ומליצות, לתאר את החיים בתמונות וציורים, כי נראה את הרוח הזאת על כל צעד? ע"ז נשיב: אמנם רב היופי והמליצה בהחיים, או גם כל היופי והמליצה נמצא רק בהחיים; אך למען נוכל להתענג ולהרגיש את החיים האלה, עלינו: ראשית, להכניע חיים כאלה תחת חושינו, למען לא יבלעונו כליל בשמף מרוצתם, כאשר גם רגשותינו יענגונו רק אז, בצאתנו לחפשי מתחת כבד משאם והמונם ושאונם, העוצרים נשמת אפינו ומסכסכים כל עשתנותינו, אשר אז לא נדע לתת חשבון ומשפט לעצמנו מכל אשר נרגיש, ורק אחרי אשר רגשותינו ילבשו לבוש זכרונות, רק אז נדע להוקירם ולדעתם עד תכונתם. ההוה ישמפנו בהמון מימיו, וגם רגעי הששון יכבדו עלינו, כי לא אנחנו מושלים בהם כ"א הם ימשלו בנו. שנית, עלינו להתרחק מרחק ידוע מן החיים וחזיונותיהם, כמו מן הציור לפי חקי האור והצל, למען לא נהיה בעצמנו חיץ למחוזות החיים האלה. ולכן יקל לנו תמיד בהריקנו משא עצבנו אל לב רע או על הגליון: או נראה העצב הרחק מאתנו ונעים לנו להביט עליו ולזכרהו. הששון יופיע ממרחק מפאר על אחת שבע. גם האסון והצער יראונו את רוח השיר והמליצה, את היופי, את החיים הנמצאים בתוכם, כדברי שיללער:

לא כל אדם זוכה לחיים כאלה. רק אחרים העומרים בראש מין האנושי והשקולים כנגד רבבות אחיהם, רק הם יכלו ימיהם בדוים כאלה; ואחד מהם הוא גאֶעְמַהֶע אִשֶׁר עָלָיו נִשְׂא הַמִּשׁוֹרֵר בְּאַרְצָא מִיִּנְסָקִי אֶת הַמִּשָּׂא הַזֶּה:

רוֹחוֹ פָּרַשׁ כְּנֶפֶף עַל כָּל רִחְבֵי הָאָרֶץ:
 הִקְרִי לִבְךָ קְדָמוֹנִים, בְּנֵי יָשָׁם אֶל־מִנֹּת
 וַיִּצְוֶנִי הַרְשִׁים הַיּוֹשְׁבֵי מִהַשְׁבֵּת
 סְפוּרִים וּמְסוּרוֹת מִדְּרוֹת הָאֶפֶס,
 הַתְּקַנֵּת דּוֹר הַזֶּה, חַיֵּי דוֹר יוֹלֵד
 הַיְדוּת מִנֵּי עַד לֹא נִגְלוּ נְהַשְׁפוּ!
 עַתָּה עָלַי אֶבְרֹת דְּמִיּוֹנֵי דָאָה
 מִסְתַּרֵי מְעוֹן עָנִי וּבֵית מְלֹךְ רָאָה;
 נִפְשׁוּ שְׂאֵפָה רוּחַ נְשָׁמַת הַטַּבַּע,
 הַכִּין קָסֶם תְּדַרְת כָּל גֵּיא וְגִבְעָה;
 אֲזוּנֵי שְׂמֵעָה שְׁפָתָה גַם נִיבִים נְאוּים
 מְאֻזֹּב עַד אֶרֶז עַד רֹאשׁ כּוֹכְבִים;
 הִמְנִית הָרוּחַ, סוּד יְשִׁים עֶפְפָּאִים,
 הַמְלֵת נַחַל עַל חֶצִין וְאָבִין,
 קוֹל צְבָרִים שָׁרִים, יָפָה אַף נְעִים, —
 נִפְשׁוּ שְׂמֵעָה שְׁפָתָם, שְׂמֵעָה וְהִבֵּן...

ששה עשר המורים האלה הנאמרים על גאֶמַהֶע יכללו בתוכם המטרה הנשגבה של חיי האדם. רק איש חי כזה יראה את החיים השפוכים על כל מרחבי הכריאה; כי יצורי היקום אם גם יסודתם חומר ומעפר יצמחו, בכל זאת עין צופיה בהם את החיים. השושנה כי תארוג עורקיה ועליה מעפר, מים ורוח, תקח לה צבעיה מקרני השמש כי יפוזו וריח ניהוחה מלשד כליות הארמה. —

ולעמתם חיים אחרים אינם חיים רק מות! המשורר רנ"ה וויזל
יוסיף להשמיענו בשירו הנ"ל לאמר:

אם לֹואת נִבְרָאנוּ, אם רק זאת הִלְקֵנוּ,
 בק אֶכֶל רק שְׂתָה עַד בא קִצְנוּ,
 הִלֵּא טוֹב מִנוּ נִפֵּל בִּי יִמְצָא קִבְרִי!
 רק בְּשִׁרְוֹן הַמַּעֲשִׂים יַעֲדָה חַיֵּינוּ,
 לְפִי רַב טוֹב עָשִׂינוּ רַבּוּ יָמֵינוּ,
 בִּי הִקְמָה זִקְנָת אִישׁ, הִם יָשִׁיבֵת נִבְרִי!

וכן אמר גאָטהע „Ein unnütz Leben ist ein früher Tod“ (*).
 אונטם כן! לחיות לא נקרא אָבול ושְׂתָה, לררוף אחר
 הכבוד והכסף, ובעתותי מרגוע לררוף אחרי הובובים להכותם נפש,
 להשתרע על הערש לארבה ולרחבה, או לשחק בקוביא, להשתולל
 ולהתהולל וכדומה. חיים כאלה גרועים מן המות, ואדם כזה פחות
 ושפל מן החי, כי החי ישמע לקול טבעו ומוגו, ימצא תועלת
 בכל אשר חלק לו הטבע וימלא העודתו בחיים, והאדם בחיר
 היצורים נברא למטרה רוממה מן החי, ועליו למלאות חובות הטבע
 רק כטפל ולא כעיקר. ומה נמלצו רברי הממשל: הצדיקים אוכלים
 למען יחיו, והרשעים חיים למען יאכלו! — לחיות, הוא להרגיש
 ולחשוב, להצטער ולהתענג, לדעת כל כחות הנפש ולחיות על
 פיהם, וחיים אחרים זולתם הם מות. ולפי אִמֵץ המחשבה והרגיש
 בנו כן נרבה להצטער או להתענג, ואז נרבה לחיות, הכשרון
 להצטער יגדיל בנו הכשרון להתענג. היודעים צער ידעו גם ששון
 וענג. רגע אחד של חיים כאלה יקר ורב ערך יותר ממאה שנה
 של תרדמה ואכילה ושתייה!

השגת השכל כל דם ונשגב, התפשטות הרגש על כל היצור,
 למשול בכל ולבלי הכנע לפרטי הבריאה — זה הוא החיים! אך

אֵיךְ יִקְרָא מָוֶת וְהַ מְפֹשֵׁעַ?
 אוֹ אֵיךְ יִקְרָא הִי אִישׁ אוֹהֵב רִשָּׁע?
 חַיִּי לֵין אֵךְ מָוֶת, מוֹת הֵם חַיִּיתוּ!

ואמנם עינינו רואות יום כי מזה שהוא חיים למבקש ונועלת נשמית, למו שאינו יודע מאומה זולת אהבת הכסף והתענוגים, אהבת כבוד נבזה וחיי הבהמה, הוא מות לבעל דמיון וך ורגש כביר. הביטו! שם לפניכם איש בעל בשר עב־הכרם אשר לא אצל נפשו מטובה ויעש פימה עלי כסל, הן פניו נמשלו כבהמות נדמו! על עיניו ענן הרדמה נצחית, על פניו אין כל רגש חיים, ואחרי אכלו לשבע נפשו, כל תנועה עליו למשא וגם לשאף רוח אין בו כח! ושם לפניכם עלם דל בשר, אכל הביטו וראו זהר הדעת והרגש הנשקף מעיניו, זיקי החיים אשר תחצבנה, הרגש הכביר השפוך על לבנת־פניו, גם התאוות הסוערות בלבו החם, והנידו, אם לא תקראו לראשון מת ולשני חי? אך גם החיים שונים המה בצאתם לפעולתם בארצות החיים. גם הנמר מלא חיים לעמת הצב, אך החיים ההם הם רק פעולת יצוריו ועורקיו, ומקורם — דם בוער ותרבות עלעקטריא האצורה בגותו; וכן גם בקרב האיש ירתחו לפעמים החיים, אשר מקורם הם תאוות עזות ודס־חם. חיים כאלה לא יכניעו תחת ממשלתם את ההמון הרב, ועליהם נוכל לומר:

חַיִּי הַבֵּל אֱלֹה מָאוֹם לֹא יַפְעֵלוּ
 בַּק הַדָּם יִרְתַּח, וְשֹׁאוֹנוֹ תוֹא יַעַל;
 וּבְזוּלָלוֹת לֹא מִתֵּר כְּעֵשָׂן פָּלוּ!
 לֹא אֵלֵי סֹלַע גִּפְיִן סָף תִּרְעַל!

אולם חיי השכל ודעת, חיי דמיון ומחשבה, ימשלו על נוי ועל אדם יחד, יטו רצון כל איש לחפצם ויאמצו ידי החיים למלחמת החיים. רק הם יקראו חיים, חיים של יופי והוד, חיים של מטרה רוממה, חיים שיש בהם יתרון האדם מן הבהמה...

עַל עֲנָפֵי כָּל עֲצֵי פְּרֵדֶם הַחַיִּים ,
 חֵישׁ תִּפְרָחִים יִחַלְפוּ
 הָעֲנָפִים רֵאשִׁים יִפְּפוּ
 כִּסְבָּלִים פְּרֵי זֶהָב תִּאָּוֶה לְעֵינַיִם !

(1) מה הוא רוח השיר והמליצה?

טרם נענה על השאלה הזאת נשוב ונשאל: במה שָׁנוּ פני איש חי מפני תמונת אדם עשויה משעוה ומשוחה בששר? במה שָׁנוּ פני חי מפני מות? הן יצורי גֵּם ותאר פניהם אחד הוּא ומפני המת לא נגרע דבר, ובכל זאת פה נראה עינים טהורות מלאות דעת ותכונה, בהן נראה כל רגשות הנפש כבעד ראי מלוטש, ופה עינים עכורות, קמות, בלי כל רגש... תשובת השאלה הזאת בצדה: פה רוח חיים ופה אין רוח חיים! אך מה זה רוח חיים? גם החיים מה הם? גלוי וידוע לנו כי האדם וכל היצורים חיים ע"י סבוב הדם בעורקיהם, ומתים עת הדם יקפא ויעמוד מלכת; אך גם זאת נדע כי בנין גֵּנוּ איננו מכונה אשר בידנו להטותה לחפצנו ללכת ולפעול או לעצור תנועתה, וכל אשר נעמיק חקר בבנין גו האדם למען דעת את החיים ואת המות, כן יוסיף מוד החיים להסתר מנגד עינינו. אכן קצרה בינת כל איש לתת חק וגבול בין החיים ובין המות. אף אמנם נעלם מאתנו מה יקרא חי ומה מת. אם נודה כי החיים הם התנועה, או הן כל צבא השמים והארץ, גם הצמחים וגם הדוממים חיים וקימים, וגם האדם אחרי מותו עוד ימצא בו רגש חיים זה. כן נראה או את המתים פה עלי אדמות בין החיים, יען בי גם להתנועה אין קצב. יש תנועה מהירה נחפזת ויש תנועה קלה מאד אשר עין האדם ובינתו לא יכירוה. ולכן החיים והמות ישיגו שמותם רק לפי התנאים אשר נראה אותם בהשגת שכלנו, ולא יפלא בעינינו לראות כי מה שהאחד יקרא חיים יכנה השני מות. אמנם כה ישמענו משוררנו ד' נפתלי הירץ וויזל על מות מענדעלסוואָהן לאמר:

דוחו אף מעט קט מחיי-ארץ לחי עולם, אשר זה מותר האדם
 מן הבהמה; וכי יטה במתג המליצה והשיר גם לב איש אשר לא
 ידעהו ולא דאחו מעולם, החי לא רק בעת הזאת כי אם גם ברוד
 יבוא, ועינינו דואות בזה כי העת זה מקום לא יעצרו הרוח
 המושל עליהם בכחו. — ומה נשגבו דברי המשורר הגדול
 גאמחה:

עורו, אֶהינּוּ!

כִּבְדוּ שִׁירֵינוּ!

כִּלְ פֶּעַל יִקְרָךְ בָּם פִּתּוּ עֵינֵינוּ:

מִי עוֹד כְּמִשׁוֹרֵר

יְהִי שִׁי, יִתְעוֹרֵר,

יִלְהִיֹּת לְנִבְכּוֹי לֵב מוֹרֵה לְצַדִּיקָה?

הָאָח! שִׁירֵי נַעַם אֲזוּנֵי שִׁמְעַת!

הָאָח! מִיִּתְרֵי כְּנֹר אֶצְבַּע נֹזַעַת!

וּבְקוֹל אֵל כְּבִיר לְלִישׁוֹנָם יִנְבִירוּ,

יְחֹב אֲנֹשׁ וּמִטְּפֵט צֶדֶק יִשְׁמִיעוּ,

כֹּל גִּפְשׁ יַעֲיֹהוּ,

אַיִךְ לְשִׁיר וְלִזְמֹר מִשְׁפִּיל יוֹדִיעוּ;

יַעֲרִו הָרוּחַ לְפַעֲלוֹת נְשָׁנָבוֹת,

יִרְגְּשׁוּת גַּעֲלוֹת יִמְלֵאוּ הַלְּבָבוֹת!

יַעֲזוּנֵי יָפִי וְהוֹד צִיָּן יִשְׁלַחוּ,

גַּם יִפְרְחוּ

ותמונת אפאללא תיסקל בפלם...
 ובכבד תשיש בן תעריכהו...
 אך שיש זה הן צלם אל הנהו.
 ובכפיו הנפלא ירהיב כל עין!
 רק לך, עור, בו כל תועלת אין?
 וכלי הרם נבזה תוקיר ממנו.
 פי לזר לך נזיר טוב תמציאנו!...

בכל זאת נתפלא לראות כי רבה מאד פעולת השיר על
 הדמוין קר הרוח להטותו ברב כח לאשר יחפץ, וגם האיש הרודף
 אך תועלת בכל מפעליו ובכל הנעשה סביביו, יתפלא הפלא ופלא
 על החזיון הזה, המוכיח לעין כל, כי אין חקר לתעצומות רוח
 השיר והמליצה למשול על גוי ועל אדם יחד!

למותר נחשוב להוכיח ולהראות ל כל המון האנשים מה זה
 רוח השיר ומה תועלתו. רק בימי הנער, טרם עבר העלם תחת
 שבט המלמד — הנסיון, רק אז ירתחו כסיר כליותיו ורגשותיו חמים
 ועזים ופורשים מומות כנפיהם אל כל כנפות הארץ. רק אז יבסוף
 להוציא כל הרת רוחו חוצה, להראות גלוי לעין כל רום רגשותיו
 ומהר חושיו, לדבר בשפה אחת ודברים אחרים אל כל שומעיו,
 מכלי שים אל לב כי לא רבים יחכמו להבין דבריו; או תתמוגג
 נפשו כי אין לו שומע, ויתאונן על קור הרוח של ההמון העומד
 מנגד למחשבותיו הנשגבות, וישכח כי באמת אין לההמון כל צורך
 ותועלת להבין דברים העומדים בחזמו של עולם הדמיון והרגש.
 וגם המשורר המתאונן לא יאבד טובה הרבה אם ההמון לא ירד
 לעומק מחשבותיו. די לו לדעת כי יש לו און שומעת בין יחודי
 סגולה היודעים להבריל בין טוב לרע, ומוקירים כשרוננו לפי ערכו;
 די לו להאמין כי דבריו ירדו נבכי לב, ומכלי משים יעירו לחיים
 גם לב ההמון הנרדם, ירכיבוהו על כנפי הדמיון לעוף למרומים,
 יעוררוהו למעשה הצדקה והחסד, העוז והגבורה, התהלה והתפארת,
 יזכירוהו חובותיו הקדושים למין האנושי, לארצו ולביתו, וירוממו

דגשותיו ודברינו יעלו בתחו. גם אם ירגיל את עצמו לשפומ
 ולערוך כל שיר לפי מראהו החיצוני, אך ערכו הפנימי יסתר עד
 עולם מנגד עיניו. אנשים כאלה בלי כל דגש שיר ומליצה רבים
 מאד יתר מיחירי סגולה המרגישים ואוהבים בכל נפשם כל חוד
 ונשא, מרום ונשגב. אך מדוע כה רבו אנשים כאלה? מדוע רק
 אחד מרכבה ימצא חן בעיני היוצר לערות עליו רוח ממרומים? על
 השאלה הזאת יענו כמוב מעם ורעת המשורר פושקין בדברי מא-
 צארט אל סאליערו:

כָּל אֲנָשִׁי תָּבֵל לוֹ כְּרוֹ אֲזוּנִים
 לְחוּשׁ וְלִתְקָשִׁיב מִנְּגִינֹת שָׁמַיִם,
 לְחֹזֶת הוֹד יְשֵׁדִי! אֵךְ לֹא! הֵן בְּאֶרֶץ
 אֲזוֹ יִגְדַל לְרַגְעִים פָּרִץ עַל פָּרִץ:
 לֹא עוֹד חֲנִי אֶרֶץ יִכְסֹף כָּל גֶּבֶר,
 אֵךְ לְעוֹף לְמַעוֹנֵי־יָדָה יִפְרֹשׁ אֶכְרִ;
 בַּק נַחֲנוּ הַשְּׂרִידִים מִה טוֹב הֶלְקֵנוּ!
 גָּבֹז לַחַיִּים -- שְׁמוּמָה עֵינֵינוּ...

המון העם יוקיר רק כל דבר המביא תועלת גשמי, ויערוך
 כל מראה עיניו ושמע אוזניו לפי ערכו החמרי, ולכן ילון על
 המשורר השוכח תכל ומלואה ומעופף ביעף בעולם החויונות
 למעלה מבינה ההמון. ועלינו לסלוח להמשורר העונה לו מחום
 דגשותיו על תלונותיו לאמר:

הֵם, הַמֹּזֵן גִּבְעֵר! הֵם, עֶבֶד הַהַיִּים!
 כִּי רֵאשִׁיף תַּחַת כָּל עֵמָל וְתִלְאָת;
 דִּבֶּךְ אֵךְ תּוֹלְעַת, לֹא בֶן שָׁמַיִם,
 דִּתְלוֹנֹת פִּיךְ לֹא אוֹכֵל אִשְׁמָעֵת.
 תִּכְסֹף אֵךְ כִּסְף, תּוֹאִיל אֵךְ תּוֹעֵלַת;

על חכמת השיר והמליצה.

- (1) מה הוא רוח השיר והמליצה ?
- (2) מה הוא המשורר לעמת יתר האנשים ?
- (3) ומה מטרת המליצה והשיר ?

שלוש השאלות האלה התעוררנה בלב רבים המבקשים להם פתרונים, ואנחנו נתאמץ לענות נכוחות עליהן. אך טרם נשיב על השאלה הראשונה, עלינו להקדים כי ישנם אנשים אשר כל רוח שיר ומליצה מוזר להם, וכל ילדי רוח נשגב נכרים בעיניהם, עד כי בכל האותות והמופתים אשר נשים לפניהם לא תפקחנה עיניהם לראות אור בהיר זה וליהנות מזויו ונגהו. האנשים האלה הם המון נבער מדעת גמשל כבהמות, אשר בטנו וצלחתו הם חייו ותעודתו בחלד, אמנם יש גם רבים בתוכנו אשר רגשות נפשתיים ירדמו בירכתי לבכם, ודי תנועה קלה או חזקה לעוררם משנתם לחוש ולהרגיש כל יופי ונשגב הישפוכים על השיר והמליצה ילדי אלהים. האנשים האלה ישאפו בתאות נפש לרעת את הנעלם מעיניהם ולהבין ולהשכיל יאת הנשגב מבינתם, והם ימצאו את שאֶתָה נפשם במאמרנו הנכחי. אך גם יחירי סגולה בעלי רגש ורוח, בעלי רמיון ונפש, גם הם ימצאו חפץ לראות את כשרונותיהם ויתרונם על ההמון פה לעינים, לראות כמה כחם גדול ולהבין מטרתם ותעודתם הרמות בימי החיים.

רוח השיר והמליצה יתנוסס רק בלב אחדים, ורבים רבים לא יוכו לבקר בהיכלו, לא רק לברא חזיונות השיר ולזמר משכיל; כי אם גם להבין ולהכיר נעם השיר ותעלומותיו, שכיות חמודותיו ומטרתו הרוממה תקצר ידם. האיש אשר היוצר החסיר מנפשו רגשות ועדינות אלה, יעמול לשוא לרכוש אותם ע"י למוד ועמל. גם אם נרבה כחול דברים לפקוח עיניו לחזות הדר המליצה ורוממות השיר, גם אם נעביר לפניו פרי כבירי הרוח ווצרי חזיונות לא נצלח להחליף

ותינוקותיה, או אנחל גם אני כבוד סופרים וכלם יתנו לי כתר-
תהלה! — אך את חפצי זה אקים, בלי נדר, בעת אחרת, כי
עתה כבר נלאו שרעפי ועת לניח. —

שכבתי ואישן.

ויהי לילה ויהי בקר.

השמש שלח אורו ויגע בעפעפי וחישי נפתחו. והנה מגלה:
עפה לפני כתובה פנים ואחור, ואשאל מה זאת?
הם הגיוניך, הרהוריך ומחשבותיך כתובים על ספר, — ענני
קול מתוך המגלה.

הגיוני? שאלתי בתמהון; מי זה כתבם בלי דעתי ורשותי?
ויענני הקול בצחוק: הטרם תדע כי כל אושיכתוב בלילה באצבע
קמנה שבידו את כל הרהוריו ביום?

— ולאן המגלה עפה?

— למערכת מכ"ע.

לא! היו לא תהיה! האם כל מה שאדם מהרהר בלבו יכתב
בספר? רשות נתונה לכל איש לחשוב אבל לא לכתוב.

— ומדוע לא לכתוב? שאלני הקול. מדוע לא תשמיע את
אשר יחשוב לבך אם בעל נפש אתה? האם עשקת, רצות כי תכסה
מחשבותיך בטמון? האם חמאת, ענית, פשעת אתה, אם פעל אחרים
לא דך וישר הוא?

אבל רב לך להג' הרבה, קראתי, אחת אמרתי: לא אחפץ!
לא אחפץ! .. ואקח את המגלה ואקרענה לקרעים. אך, הו! הקרעים
הקלים התנשאו חישי על כנפי רוח וישתקשקו ככנפי יונה ויעופו
לדרכם הלאה, לבית המערכת!

משמים משתאה נשארתי על מקומי, ואקומ בפני על כי
הרביתי ביום אתמול מחשבות, ואתפלל בלחש: רבש"ע! הצילני
נא מהרהורים רעים ומחשבות זרות ולא אבוש ולא אכלם ולא
אבישל לעולם ועד!

על כי אגורותיהם האמללות התגלגלה תחת שואה, כנפשות חוטאות, ועוד לא שבו למקורן, האם בזה יגרע ערך משכילים כאלה? לדבר טוב כזה גחנצה ישעת הכושר; ויען אשר חג יובל מאה שני חיי השר ז"ל חלף הלך ילו, הן יוכלו להוציא חפצם למענהו בעת אשר יחוגו יובל מאה שנים לפטירת השר ז"ל, כי שם איש גדול ונשגב כמהו לא ישבח לעולם ועד, ומפעל טוב ישאר תמיד מפעל טוב ומאה שנים ביני ובינך מה היא?

ועתה תנו תודה אם אין הצדקה לעירנו לדגול בשם השכלה? אך לא רק הצעירים שתי מיין רקח ההשכלה, כ"א גם הצעירים שבצעירים, התינוקות של התלמוד תורה (בית ת"ת אין בעירנו, רק בביתמ"ד הישן יש שלחן אחד. אצל התנור ונקרא שלחן ת"ת) ונרדם נתן ריח באף השוע פאָליקאָוו וישלח להם על חשבוננו מכ"ע „העברי הרוסי" למקרא ענג בעתות המנוחה, ואף בי התינוקות האלה הם בכחית המתרגמים; ויאמר — אפוקס, למך — א בלינדער וכו', וכל שינום והענוגם הם פת לחם ותפוח אדמה. צלוי, מחשבותיהם סובבות רק על השאלה איך להנצל מרצונת המלמד, אשר צלם דמות תבניתו הראה לנו המנוח סמאלענסקין בחלק הראשון מספרו „התועה" וזמלות „העברי הרוסי" מוזרים למו ורעיונם לא יכולם אף אם יחר גרוכנס להבינם פתרונם. אך כי יהיה עברי רוססי. מים ואש, קיץ וחרף, זאת לא ידעו ולא יבינו, ובכל זאת שמד המו"ל את תעודתו: הרוסקי יעוורעי והיעוורעיסקאיע אבאורעניע באו לעירנו מדי שבת בשבתו ומדי חדש בחדשו, ע"ש התלמוד תורה, ויצא שם עירנו לתהלה בי ילדי שעשועים תאמן על ברכיה, ולא תצרור את ההשכלה. כ"א תביאנה תחת כנפי השכינה בר"א של הלכה בכותלי בית המדרש. אשרי העם שככה לו! ומיום אשר המכ"ע הנ"ל עצמו עיניהם מראות אור, חדלו תינוקות הת"ת לקרא מכ"ע, חדלו, חדלו! חבל על דאבדן! אחרי כל אלה, רבותי, לא תתפלאו אם אקרא: שישו, בני מעי! עלוו כליותי! כי בעיר השכלה כזאת נולדתי, וכאחד מבניה אחשב, אשרי ואשרי חלקי.

ובכן זאמרתם דוראקעוויצש היא עיר השכלה! ועתה אחרי אשר זכיתי לחרץ משפט ישר כזה, לא נשאר לי אפוא כ"א לכתוב הלל הגדול לכבוד עירנו, לכבוד האשיה, מנהליה ויושביה, משכיליה

החלה: זה סופר וזה משורר! זה מבקר וזה... ותצא חוברת אחת וכן התמו. הם הדמיון, פס הרגש, הלב נדמה, והעמ נפץ. מלבד אחד אשר הוסיף העתקתו ספור גדול לשפת רוסיא, ומרוב עמלו חדל לקחת הוראת שעה בדקדוק שפת רוסיא... ויט שכמו לסבול עול סופרים, ויחשב חשבונות הוצאות ההדפסה, ובחלומו ראה את השפה הרוסית מתרפקת עליו באהבים, וקוראתו בשם מגניב ומפלטי! מרימי מאשפתות... ותבא ההשכלה פהאם כמים בקרב צעירינו וכשמן בעצמותיהם ויהנבאו ולא יספו, וירכשו למו דעות נשגבות והברות נעלות. זה אומר, כי מדות רעות מגונות רק בין העניים ותפארת הן לבעליהן העשירים, השני יחזה דעתו כי האדם לענג יולד, ומכל צרה ותלאה יש מקום מפלט תחת האופנים על מסלת הברזל! אף הוא היה אומר: משכיל אמתי מקצר בכגדים העליונים, מנבל פיו לפני כל אדם וקורא לנפשו דרור מן המנהגים החיצונים... וירחיקו ללכת בהשכלתם עד כי אוצר הספרים באין וכאפס נחשב בעיניהם, ויתאווננו כי אין ספרים למקרא ואין נאורים לשיחת רעים; ובעקבות הצעירים יצאו גם הצעירות והעלמות המשכילות, המשפיקות בילדי נכרים, העתקות ראמאני צרפת ואנגליא, ועולם רדש נגלה למו, עולם המאדע והחופש. ודברים אחרים בשפה חדשה, שפת רוסיא, אשר העולם גרה בשבתן כביתן ובלכתן לשוח, וכל המון העם רואים את הקולות, ומשבחים ואומרים: ברוך... ילד חכם אחד, אך עז פנים מאין כמוהו, הרהיב בנפשו עז לענות לאחותו, אשר התאווננה באוני אורח משכיל על חיי עיר קמנה, כי אין חברה ורעות וספרים טובים למקרא, לאמר: האם גם הספר „פערואייע נאטמאולעניע“ הנחוץ לך יקר המציאות הוא? הילד בא על שכרו והמשכלת נשארה משכלת. ומה נעים היה לראות משכילינו מתאספים וזוכרים גם את ירושלים, ובאים לכלל דעה אחת לעשות כל מה שבכחם לטובת ישוב א"י: להטיל גורלות על תמונת השר מונטיפיורי ז"ל, מעישה ידי ציר, ולהקדיש הכסף חציו לישוב א"י וחציו לאוצר הספרים, וימכרו בילעמין במחיר ושלא במחיר, בלב שלם ובאהבה רבה למפעל טוב כזה. ואם עד הנה עוד התמונה תלויה במקומה והגורל לא הוטל, אם גם תלונה חרישית מתהלכת בין אחדים מהקונים

בעירנו בהתאספם לשית עצות על דבר לקחת רופא, נשענים על הנסיון הזה, העירו בצדק לאמר; "Когда Богъ захочетъ; то помремъ съ докторомъ разомъ" (אם ה' יחפץ, נמות גם אנו גם הרופא יחדו!) רק שכל בריא של אבר בריא יוכל להוציא הגיון ישר כזה, שאין ביד כל אדם להכחישו... אך מה זה? מבלי משים העמקתי מחשבות ורעיוני נשאוני הלאה, ובין כה וכה באה השמש בסתר אהלה, האור פשט ויעף והצללים גם הם כלים, וכל הציור אשר הרהיבני היה כלא היה!

שבתי לביתי ומאום לא הבאתי!

ישבתי אל שלחן הסופרים. אם שירים וציורים לא הצליחו בידי, עוד תקוה נשקפה לי לכתוב מכל הגלוי וידוע לי זכרון בספר. אך שכחתי בחפזי, קורא יקר, כי עוד לא הודעתך שם עיר מולדתי אשר בה אתפאר. סלח לי, כרגע אתקן המעות. העיר אשר עליה יסבו דברי היא הנודעת בשם עיר השכלה. היא דוראקעוויצש המהוללה! — דוראקעוויצש — עיר השכלה? הן פתרון השם בלע"ז הוא, במחילת כבודך, סכלות, ואיככה... אל נא בחפזך, ידידי, במטותא ממך אל תשגיח בשמות. אם שאלות כאלה תשאל, אישוב אשאלך גם אני. אם אתונו של בלעם דברה, למה נקרא שמה אתון? אם חמורו של ר' פנחס בן יאיר היה חכם הרזים למה שמו חמור? אם פלוני עושק דלים רוצין אביונים למה נקרא נדיב? חנף וצבוע למה יקרא צדיק תמים? ולהפך, מגיד אמת משמיע יושר למה נקרא משגע? וכנהנה שאלות רבות עד אין קץ. אך תשובה אחת יש, כי איש משכיל יערוך כל דבר לפי ערכו ולא יפן לשמות. ואם מנקודת ההשקפה הזאת נביט על עירנו, נודה פה אחד כי שם עיר השכלה נאה ויאה לה ולא תתקשמ בנוצות זרים.

הכה אחזק דברי באותות ובמופתים.

לא היו ימים טובים לההשכלה כימות החרף בשנה שעברה בעירנו, עת הצעירים פתחו עיניהם, נדבו ספריהם וצורות כספיהם ויסדו אוצר ספרים קטן. קראו ושנו, כתבו ומחקו, וקנאת סופרים כמעיל עטו ויאמרו: הבה נעשה לנו ולעירנו שם עולם, להוציא מאסף חדשי בכתב יד, בשם "הנצנים" והמלאכה

וצל יתרו יוסיפו לוית חן להחזיון הזה, ובקרבי פתאם נולד רעיון ואשאל את נפשי: הן טוב מראה עינים מכושמע אזנים ולמה לא אתאר את המחזה הזה בחרט צירים? מו"ל הצפירה הודיעו בי לעת מצא ידפיסו גם ציורים, ואולי יתנו גם לציורי מקום בגן עדן התחתון הזה? יומתי וקימתי, שבתתי לביתי ואקח צבעים, עטי-שער, בר מתוח, הכל כאשר לכל, ואשב בפתח הבית לגשת אל המלאכה ושפתותי דובכות שיר קטן אשר עלה או על זכרוני:

„Gegründet ist die Leinwand,

Den Pinsel hab' ich in der Hand.

Kommt, Thoren, lasst euch malen!

Ihr braucht mir nichts zu Zahlen'

(אויערבאך בספרו „המשורר והסוחר“).

נשאתי את עיני והנה פנים חדשות נראו על במת החזיון. בין פרות ועזים, בין הרנגולים וילדים חשופי שתי, תלכנה בנות ישראל הלך ונהר לשאף רוח לפנות ערב, ולבושן כליל מאדע ומדברן בשפת רוסיא, הכל כמנהג המדינה. גם בחורים קצוצי מעיל חובשי מגבעות לראשם, מפיחם עתר ענן הקמרת עולה ובידם מקלי תפארה. הבה אמנה מספר למו: אחד, שנים, שלשה, ארבע... אראך ירדי הקורא, מעקם שפתיו ושואל: וכי בריות משונות ראית כי תספור ותמנה ותפקוד אותן? אך לאט לך, בן עיר, גדולה לצחק בי. בעיר גדולה יש מגבעות רבות לאלפים ולרכבות ואין שם אל לב, ובעירנו יש לכל אחת ואחת שם, מקום ומספר, וברכות מספרן אות הוא לנצחון ההשכלה על הסכלות, האור על החשך. פעם אחת בהפרדי מעם רע אחד, אמר לי כי צר לו פרידתי מעיר מולדתי. ומדוע? שאלתי. — יען כי מספר המגבעות יגרע! ענני. השמעתם? עיר קמנה כבית אסף דברים יקרים היא. כל בית דחוי לנפול, כל אהל וחורבה ישאו על מצחם תו מספרם ותמונת קדרום, סולם או דלי עליהם לאות כי בשעת הדליקה מחויבים בעליהם לרוץ זה בדליו, זה בסולמו וזה בקרדומו להכות ולהציל: כי על מכונת מכבת-אש אין להשען; וזה האות, כי בשרפה האחרונה נשרפה המכונה עם הבתים יחדו, והאכרים

גיערתי בחרוזים, מה תתנו ומה תוסיפו לי בשאונכם והמונכם אם
 בעמלפנים לא תראו אור, כי לא לשירים כאלה מקום במכ"ע ילדי
 יום. לא אביט שמימה כי אם אשפיל לראות כל הנעשה והנשמע
 סביבי בין העם אשר בקרבו אנכי יושב ואת אשר אראה אניד.
 תפוש במזמות אלה עליתי על ראש פסגת השוק החדש ואבט
 מסביב. והנה ציור נחמד לנגדי, מראה עיר קטנה בראשית ימי
 האביב: יערים קטנים בלבושם הירקרק אשר לא יבול על ראשי
 הרים גבנונים יסובבו את העיר מכל אפסיה ועלימו יתנוסס הר
 בית מועד לכל חי הנשא מכולם בהדרת קדשו; אילנות כבירי ימים
 ישיתו כליל צלם על שוכני דומה וביניהם יופיעו ממרחק מצבות
 אבן, וממרום עמדתן תבטנה על העיר המשתרעת לרגלן להזכירה
 יום פקודה... לרגלי ההר ילפת נהר קטן ארחות דרכו בשובה
 ונחת, ולא יעז להשיבת מנוחת הרפאים בשאון גליו. מעל כל
 גגות בתי העיר יתרומם בית הכנסת בשיא גבהו הנושא עליו חותם
 הזקנה והשיבה. עיני משוטטות הלאה. רחובות העיר מלאים ילדים
 משחקים ומשוררים מבלי מפריע. דלתות הבתים נפתחו, כלי
 הבית רוחצו למשעי והוצאו ההוצה. שם יושב החיט במחטו
 והכנדלר במרצעו בחצרות ובדחובות, כי הג האביב הנה בא וכל
 ידים מלאות עבודה. גם הפרות והעוים עזבו מכלאותיהן ומטילות
 בחוץ לרוח היום; שמה נאספו סביב עגלות אכרים העומדות לפני
 בית־משקה, והמספוא יהיה להן לשלל. בקללות והנפת השוט
 ירוץ האכר לגרשן וכמעט יסב פניו תשובנה למלאכתן. מכאוביו
 יוכל להרגיש רק האיש הנרדם בחרבוני קיץ תחת העץ וזכוב עז
 פנים יעירהו ר'געים בעקיצתו... שם תרנגולות תחת פקודת
 התרנגול מנקרות באשפה וקרוב להן שתי עוזים מננחות זו את זו
 כהלכה. בין המון אדם, בהמות שדי וצפור שמים אלה, תראינה
 עיני גם אוד עשן בתמונת המלמד, משענתו מידו ומקטרתו מפיו
 נצח לא ימושו, והוא איך גם רץ כדרכו תמיד. שם בצעדי גאון
 יתנהל לאמו השלך מעירנו, הצודה דגים במים עכורים. מכיר הוא
 ערכו ומקומו כרב בעיר שכולה ופניו מפיקים עגוה ונאוה, ערמה
 וחסידות יחדו... שם העור, המשגע, האלם וכו' ילדי עירנו,
 וזה תפארתנו... אך פנת השמש נטה ימה, והצללים נטו, אור

הסבה לכל הוֹמוֹנוֹת וההוֹיוֹת האלה היא אי ידיעת חכמת הטבע וסוד הכח הצרור בכל אברי גופנו, מקורו ומהותו. הם חשבו כי גו האדם בעצמו יבא הכח הפועל, והחוס והכח הם תוצאות בנין מעכאני נפלא, ומרוע יבצר מחכמי כנאים כמוהם לעשות כדמותו כצלמו?

בימינו אלה כבר נרע כי החוס והכח בנוף האדם מקורם כמו במכונת הקיטור. המוֹזֵן הוא המקור האמתי לכח גופנו וחמו, הוא חמר נשרף, אשר ע"י העכול יבא בתוך הדם, וישרף לאט לאט ע"י יסוד החמוצי אשר הריאה שואפת אל קרבה. בן ירוע לנו, כי המוֹזֵן יהפך ע"י העכול, כאשר ישתנו העצים בתוך התנור אחרי עלותם כליל על המוקד. ההשתנות הזאת גדולה כל כך, עד כי נוכל לשער כמות החוס וכח הפועל אשר יוציא האדם ע"פ כמות מוֹזֵנו אשר יביא אל קרבו, ממש כאשר אנחנו משערים כח מכונת הקיטור ע"פ החמר הנשרף הנחוץ לה.

בדעתנו עתה, כי גו האדם בנוגע לכחו וחמו לא יפלא בכל דבר ממכונת הקיטור, כי בשניהם תלוי הכח הפועל בהחמר הנשרף אשר יעניקו להם, ברעת הזאת כבר צעדנו צעדים רבים קדימה ועזבנו אחרינו את החכמים בעיניהם אשר חפשו ובקשו לברא כח נצחי מאפס, ויבחרו להלביש חפצם בתמונת אדם או חיה. המסכה הנסוכה על פלאי בנין גו האדם ושאר היצורים הורמה, אחרי אשר חכמת הטבע והכימיה עלו במעלות בימים האחרונים.

אם בימי המאה העברה, טרם ירעו מקור פעולת הגוף, דמו והשוו בנינו למכונה, בימינו אלה על אחת כמה וכמה, אחרי דעתנו כי כל פעולותיו השונות והנפלאות כולן הן רק תוצאות חקי הטבע והכימיה. אמנם, נגד משפט כזה יתעוררו רבים, ומחשבה כזאת על האדם כחיר היצורים הנברא בצלם אלהים יחשבו לחטאה, ויראונו בעליל כי גו האדם קשור בעבותות אהבה עם נשמתו אשר לא למכונה לזכות בחלק ממרום זה.

ובאמת — מנהל המכונה אשר בשכלו ימנה לאשר יחפץ יעמוד מחוצה לה, ומנהל האדם, רוח מבינתו, אחוז ודבוק בו. האדם יעשה כל מעשיו בחשבון ורעת. את ההכרל הזה שבין

לאדם דרך החיים, ייתאמצו יזכמינו לכבד מכונות אשר תמלאינהן פעולות אלפי אנשים ולא פעולת איש אחד, ואחת היא לנו אם צורת אדם להן או לא! ...

ע"י החפץ להתשווקה להתחרות עם הטבע ולכבד יצורים במדה, ע"י האמנה ביו בנין גוף האדם ובנין מכונה חקים אחרים להם, בא דעיון אחר בלבב חכמי המאה השבע עשרה והשמנה עשרה, דעיון אשר נמצא מסלות עמוק בלב חכמים רבים ואשר סוף כל סוף נוכחו ביומן הנמנעות הוא ולעולם לא יצא לפעולת אדם. הרעיון הזה הוא להמציא תנועה נצחית (perpetuum mobile). מכונה אשר תעשה פעולה לעולם ועד מבלי מעורר חימוני, מבלי כח החמה או כח מושר, מבלי מים, אש ורוח ושאר כחות הטבע. לפי האות עיניהם הרצו החכמים ההם משפט, כי האדם והיהו הטבע אינם באמת ב"א מכונה בעלת תנועה נצחית, כי הם יתנועעו מבלי כח חימוני, דק ע"י כח פנימי הנמוע בהם. הרעה, כי כח האדם יתקיים ויתרבה ע"י האויר החמוצי והמוון, עוד לא הכתה שורש בחכמת הרוד-העבר. לפי דעתם יצא כח האדם ממנו בעצמו, הוא מקור כחותיו והוא ישתמש בהם, ולכן טרם נמרו בדעתם לעשות אנשים חיים בידי אדם, נחוץ היה להם למצא את הכח הנצחי הזה.

יחד עם הנסיונות האלה צמחה תקוה חדשה לעשות כסף מאפס: הכח הנצחי הן ימציא כח עובד לעולם ולא ידרש כל הוצאה להסיקו ולהעירו ובדומה, נמצא, כי ישיגו רב תועלת מאפס. התקוה הזאת להתעשר הוליכה שולל ותעור גם עיני פקחים, כאבן החכמים אשר האלכימיקים הקדמונים בקשוהו שנים רבות ולא מצאוהו. ככד היה הדבר למצא פתרון לשאלות כאלה, רוב עמל וחכמה היו דרושים אל החפץ הזה. אך המטרה לרכוש תועפות כסף מלאה חן וקסם כל כך, עד כי עוז בידה לעורר כח דמיונים כבירים, להוליך תועה באור מתעה ימים ושנים את ההדפים אחריה, לרמותם תמיד בתקוה כוזבה כי עוד מעט ומטרתם בידם, ולהכותם סוף כל סוף בעורון ושגעון, עד כי לא ידעו לתת חשבון לעצמם ממחשבותיהם ופעולותיהם. רק מעט מעט צריבו המים נוכחו לדעת כי אין פתרון והתרה לשאלה כזאת.

ע"פ חכמת המעכאניק, הידועות בדברדי הימים בשם „גולמים“ (Автоматы), כמאה העברה הפליא החכם וויקאנסאָהן עין כל רואה בהראותו או מעשי ידיו אשר אכל ועכל אבילתו ביצור חי; ואדם מנגן בהליל זמחליף אצבעותיו כחק וכהלכה. גם החכם הראוע יצר אז בחכמתו נער כותב מכתבים ונערה פורטת על פי הנבל, אשר תנועות עיניה התאימו עם תנועות ידיה, וככלות הניגון עמדה ממקומה ותשתחזה ביראת הכבוד לפני המון העם המשתומם, ויהי לנם!

לולא האמינו החכמים ההם אמונה אוֹכֵן כי בנין גוף האדם שוה בכל דבר לבנין מכונה מעכאנית, כי אז לא נוכל להבין איככה הקדישו חכמתם הרבה והעת היקרה עם העמל להתעסק בהבלים כאלה, אשר בעינינו יראו כשעשועי ילדים. החכמים ההם אשר לא נפלו ברוחב דעתם מגדולי חכמי דורנו, תחת להביא תועלת אמיתית לטובת ישובו של עולם, בלו ימיהם בחזיות והשערות כי סוף סוף יצלח בדיהם לברא גולם חי פועל פעולות כאדם, מכיא תועלת בבחו וגבורתו, אשר לא יירא המותה או כל חלי ומדוה. לפני שלשים שנה עוד הראו לעין כל נער הכותב מעשה ידי הראוע. בנין הגולם הזה נפלא כל כך, וגלגליו רבים ומסוככים יחדו, עד כי גם חכמי לב נלאו לבא עד תכונת חכמת היוצר הזה, ורק שכל נפלא יוכל להבין איכה יפעל הארגאניזם־המע־כאני הזה את פעולותיו. יחאינקוויזיציה הספרדית חשדה את הנער הזה ואת יוצרו במעשה להמים וכשוף ותושיבם בבית האסורים, ולולא העמל הרב אשר עמלו חכמי הדור לקרא להם דרור, כי אז עשתה בהם שפטים נוראים. מזה נראה כי הגולמים האלה גמשלו או בעיני ההמון כאנשים חיים מבלי כל הכדל, עד כי חמילו ספק אם נוצרו ע"פ הטבע בידי אדם, או ע"פ שמות וצרופים, כשוף ולהמים וכדומה. יוכל היות כי גם החכמים ההם בעצמם לא נסו ולא קוו לפחת באף יצוריהם רוח חכמה ודעת, נשמת חיים עם כל כשרונותיה. אך מה יחסר לנו אם עבדנו לא יחכם, לוא אך ימלא חובותיו כמשמר וסדר כמכונה מסודרה, ויהי אמיץ כנחשת וברזל, במקום העצמות והבשר של אדם חי אשר כעלה נכל הגה הנם. כימינו אלה, אשר הנסיון יחדו עם העת הורו

האדם מכונה או לא?

(ע"פ דרשות הפראפ. לאנדזערט)

כבר הסכימו רבים וכן שלמים לדמות ולהשוות בנין גו האדם ופעולת אבריו לבנין מכונה ופעולותיה. ובאמת, אם נשים לב לתנועות האדם, או נראה כי התנועות האלה דומות מאד לתנועות מכונה, ולפי ראות עינינו נוכל לחרוץ משפט כי ההשוואה הזאת יש לה על מה שתסמך. אף כי תנועות אבריו שונות ורבות מאד, בכל זאת יש חוק וגבול להתנועות האלה, כי כל תנועה תצא לפעלה על פי המונת מסגרת עצמות האברים ואמץ השרירים והעצבים וכו'. אם נביט, למשל, על תנועת ההליכה אצל האדם, מבלי שום לב על שנוים קטנים התלויים ברוח כל אדם, בחנוכו וגדולו, או נוכח כי התנועה הזאת אחת היא אצל כל אנשי תבל, אף כי בני האדם נפרדו למשפחותיהם, לשבטיהם ולגוייהם. חק אחד ומשפט אחד לתנועת ההליכה באנשים שונים, סדר וערך ידוע לה כמו במכונה, על פי הכח המניע תחליף רגל אחת את רעותה ותניע את הגו ממקומו הלאה. האדם אשר רגליו שלמות ובריאות לא יעלה הרעיון אף בלבו לכווץ ולקצר עצבי רגליו על פי סדר ידוע, כדי להניע משא גוו קדימה; רעיונותיו יוכלו להיות אז מפורדים ומפורדים לכל רוח, יוכל לשוחח את רעהו, או להיות תפוש במזמרתו, ובעת הזאת יתכווץ העצבים במשמר וסדר, יניעו את הרגלים, והגו יוכל ממקום למקום, כאשר תעשה מכונה טובה ומסודרה ע"פ כח המניע אשר בתוכה.

לבנו יתכווץ עד מאה אלף פעמים מעת לעת והכל בסדר נכון ומשמר נפלא, וכמכונה שואכת מים ישאב דמנו ויורקנו בכח כמות לכל חלקי גופנו. החזה יתרחב ויתקצר, כנאד הרוח, לפי מלאת החזה ברוח אשר הריאה שואפת או תריקנו. במלה אחת, הארגאניזם החמרי של גופנו שוה בדברים רבים למכונה.

מקץ ימי הבינים בתחלת העת החדשה העיר הרמיון הזה רוח אנשים חכמים לנכות כחם לברא בריאות בעלי תנועה ופעולה,

ובתבונה ורעת ידע להביא תועלת בכשרונו הנפלא לאחיו ובני עמו, ויהי אהוב ורצוי בעיני אלהים ואדם. עד זקנה ושיבה ישב בעיר פראנקפורט דמיין, וכבוד והדר עמרוהו מכל עברים. וימת אפפענהיים זקן ושבע ימים בשנת השמונים ושלוש לימי חייו ביום ז' אדר תרמ"ב (26 פעברואר 1882) יום בו מת בנשיקה גם אדון הנביאים. כבוד גדול עשו לו במותו, ושמו לכרכה לדור דורים בפי כל יודעי ערכו. הבן, בני עמנו, גודל לשם אפפענהיים, וצאו נא אתם, צירים צעירים, בעקבותיו, ואו ישמח יעקב ויגל ישראל כי חכמת הציור תציץ ותפרח על שרמות דברי ימי עמנו וחיינו, ותביא פרי קודש לשם, לתהלה ולתפארת לעמנו ולצירינו גם יחד; ורק אז נקוה כי בני עמנו יאירו פניהם אל החכמה היפהפיה הזאת, יסלסלוה וירוממוה ויקרבו בשתי ידיים את הצירים המקדישים ימיהם וכשרונם לעמם ולדתם.

מי יתן והיה אפפענהיים למופת בקרב אחיו עד עולם, כי לא קם כמוהו עד היום ציר יהודי נפלא בכשרונו ובחכמתו, ברגשי אמונים לעמו ולדתו, בלב טהור ונפש עדינה אוהבת כל רם ונשא, נשגב ויפה, המתהלכת גם בימי חייה בין צנאות שמים! אשריך, אפפענהיים! כי עשית לך שם עולם, נדור לדור ישבח מעשיך וציוריך, ויירשו זר התהלה עד עולם סלה!

תרמ"ד. פעטערבורג.

בגבור מנצח על שדה קמל, ועוד ירו נמויה להרוף את רעהו החפץ להסיג גבולו, וגם השמש חש לעזרתו; ואזנינו תשמענה קול הנער העומד על הארץ: מדוע נתן רעי במרומים ואני בשפל אשב? — קול השאלה הזאת נקשיב לרגעים בארצות החיים, אך אין לה פתרונים. מימין המחזה מבעד הפתח נראה שבע תמונות נשים לבושות לבנים, ואחת מהן תשא את היונק על זרועותיה, והאב (געפאטער) העמוף במלית פרש ידיו לקבל את הרך הנמול. (12) „שוב איש חיל יהודי מצבא המתנדבים לבית אבותיו כתם המלחמה“. רעיון הציור הזה נעלה ונשגב מאד. הציור הזה הוא סמל דמות השלום השורר בין הדור הישן והדור החדש, בין האמונה המהורה והיהדות, ובין רגשי אהבת ארץ מולדת וחובת כל איש למלוו. מחזה הציור יתאר לפנינו את הבן השב ממלחמה לבית אבותיו, ביום השבת אחרי סעודת הצהרים. מרחוק נשאתהו האהבה אל אבותיו על כנפיה, ויחיש דרכו לבוא ליום הקדוש בזרועות הוריו, אשר חכו בכליון עינים רגע בואו. ליל השבת עבר בתוחלת ממושכה, גם בקר יום השבת חלף הלך לו ועקבות הבן האהוב עוד לא נודעו; אחרי סעודת הצהרים פתח האב הישיש גמרא להגות בה כדרכו תמיד, ופתאום הופיע הבן אשר חמה מבקשים, והנה הוא יושב עתה לימין אביו המלא ששון, וישמיעם מכל אשר עבר עליו בימי עבודתו בצבא; הזקן יחבקהו ביד ימינו ושטאלו מונחת על הגמרא הפתוחה; אמו השיבה את נפשו במעדני יום השבת, ובאחזה בידה הקערה לשוב להביא לפניו מטעמים, תמה עוד און קשבת לקול בנה האהוב; אות הכבוד בתמונת שתי וערב המתנוסס על לבו, אשר זכה בו בהצותו את אויבי ארצו על שדה קמל, לא ישוב ימין אביו התם והישר ממנו; אחותו העלמה תחבק ראשו בזרועותיה, ופגנה ינהרו משמחות וגיל, גם פני אחיו ואחותו הצעירים יצהלו מטוב לב; אחיו הצעיר יתבונן על החרב העומדת בירכתי הבית, ויפחד לגעת בה בקצות אצבעותיו. הציור מלא הוד ויופי עד כי לא תשבע כל עין ממנו. —

אלה הם מפעלי הציר הדגול מרכבות אחיו, הפראפפעהסמאָר מאָרין אָפפעהיים. ברוחו הנשגב הגיע עד תכלית החכמה,

העת החדשה, ילדה נחמדה כלילת יופי מתרפקת על יצועות אמה, ושתייהן תצחקנה מטוב לב על הרוד העשיר אשר לא ידע קרוא השבע ברכות מעל הלוח, ועוד מעט יעורר שחוק בצחות לשונו בשפת קודש, שם משמאל המחזה ימהר נער אחד במרם מועד, לקרא בקול גדול „מול טוב!“ והאיש העומד אצלו ישתקוהו. הנער האוחז בידו היין והכוסות, יביט בתמהון על רעהו העשוי לבלי חת וישמיע קול רעש גדול ברגעי קודש אלה. פה נראה גם את הברחן על יציע בית הכנסת והמנגן בכנור, גם נער אשר עלה שמה למען יוכל לראות מלמעלה את כל החזיון הזה. —

(10) „הסֶפֶה“. ציור כליל הפארה. לפנינו תופיע סכת חמד מעולפת פרחים ונצנים, ומעומרת בורי פרי הלולים מרהיבי עין. האב יושב ראש ומקדש על היין, וגם רעיתו תפארת ביתו תפאר את הסכה בהוד פניה; על זרועותיה ילד שעשועים ואחות האם תביט עליו בעיני חן. הבחור הקרוא לשלחן החג והבנים הצעירים יושבים במנוחה ומקשיבים דברי הקדוש. המבשלת תשא את הקערה עם התבשיל אשר נרדו יתן ריחו באף החתול השואף אליו בפתח הסכה. שני נערים נוצרים, תלמידי בית הספר, מביטים מבעד חגוי הסכה בתאות נפש על החזיון הזה; הם לא יצחקו כי אם מלאים חרדת קודש, ואחד מהם הסיר מגבעתו מעל ראשו לאות כבוד. —

(11) „הסנרק מחכה על הרך הנמול“. הציור הזה מלא רוח חיים ותנועה, ולמלאכתו נאווה תהלה. לפנינו החדר הסמוך לבית הכנסת. על כסאו של אליהו יושב הסנרק בגאון, כי חוות פניו והדרת אדרתו יעידו על כבוד עשרו, ומבט עיניו יאמר לכל: יען כי קצין עם ונשוא פנים אנכי לכן זכיתי לכבוד כזה! אצלו עומד המוהל עמוף בטליתו, וכל מעיניו לבחון היטב את הסכין אם אין בו פגם. יתר הנאספים יחכו לראות בעוד רגעים אחדים את הבן הרך נכנס בכריתו של אברהם אבינו. משמאל החזיון יתאמצו הנערים לעלות על מקום גבוה לראות במחזה. ואיש את רעהו ידחקו ועוד מעט תמוש המלחמה ביניהם, לולא מהר השמש לעשות סדרים ביניהם ולהפרידם; נער אחד עומד על הקופה של צדקה,

יחר בני ה-הת. סביב לשלחן ישבו כל בני הכית, תחת אור המנורה השגוהת קרנים על כל החרר מסביב, ופניהם נהרו משוב לב; אצל כל אחד יעמוד גביע כסף ובאמצע השלחן תתנוסס "כוס אליהו" הגדולה מכול. לפני הקערה על מטת ההסכה יושב ארון הבית עטוף לבנים וכוסו בידו לקרא "שפוך חמתך". אך מדוע זה יופיע צחוק קל על שפתי המסובין? עיני האב יהגו אהבה, פני האם יפיקו שמחה נסתרה ועליצות נפש? שני הנערים הנחמדים כשני האומי צביה יביטו בעין חודרת על אחותם היושבת ממולם, והיפהפיה הזאת השפילה את עיניה לארץ? פתרון החירה הזאת, הם דברי האורח היושב לפני השלחן, אשר הרחיב כנפשו להוציא לפני כל המסובין ברכות לבו להאנשים הישרים והתמימים האלה, ויאמר: לשנה הבאה בליל שמורים, תשב בתכם לפני שלהנה כמלכה לימין אלוף נעוריה — המלך; לכן יופיע הצחוק על שפתי האב המאשר, לכן תעלוונה כליות האם היקרה, לכן לא יסירו האחים הנאהבים והנעימים את עיניהם מן אחותם, ולכן השפילה חבצלת השרון ואת את ראשה בכושה ובפחד... בהציור השני יראה לנו הציר כי נבואת האורח באה ונהיתה.

(9) "החופה". ציור יקר הערך לפי תוכנו ומלאכתו המהללה. החזיון יוצא לפעלו בחצר בית הכנסת, תחת רקיע השמים עם צבאות כוכבי ליל על יציע בית הכנסת מחוץ תלוי דמות מגן דוד ובתוכו כתוב: "קול ששון וקול שמחה, קול חתן וקול כלה", ובאמצע: "מזל טוב!" החתן והכלה לבושים אדרות תפארת, ושרשרות כבוד יתנוססו על חשן לבבם, לאות כי יתלכרו ברתוקות האהבה; המלית יכסה ראשיהם ועליהם מלמעלה נטויה חופת כבוד. ברגע זה ישים החתן טבעת קדושין על אצבע אהובתו אשר הושיטה לו ביראה ופחד, ובין עפעפיה תזהיר כספיר דמעת בת עין; עיננו תכיר כרגע את היפהפיה אשר ראינו בליל שמורים. הרב עטוף במליתו קורא את הכתובה. אבי החתן עומד לימין בנו הדור בלבשו, ופניו מפיקים גילה ונחת, גם פני אָם הכלה ינהרו בעליצות כליות וקרב, על ראשה יתנוסס-זר תפארה, זעדיה וחליתה יוסיפו לה יפעה ויופי ברגעי אשרה אלה; כן יתר גשי החן המופיעות לפנינו לבושות מכלול ועדי עדים כפי חקי

תינה שאננה שוררת על פניו, ושפתותיו דובכות:
 „אלהי אברהם יצחק ויעקב אבותינו,
 שמור עמך ישראל למען תהלתך.
 שבעת הימים נא יבואו אלינו,
 לברכה והצלחה למקדישי שמך.
 השבת הקדוש הן עתה יעזבנו וכו'”.

אם הבנים עומדת אצלו, ידיה מול לבה, ועיניה הנשואות
 שמימה תענינה „אמן”: בתה העלמה תתרפק עליה באהבה
 ותחבקנה; הילד האוחז נר ההבדלה בידו ירים אותה למעלה
 בגאון, ומננה נגדה יהלו פני התמונות הסובכות את ארון הבית.
 הבחור האוכל על שלחן בעל הבית מדי שבת בשבתו עומד נשען
 על שלחן הכתבים, אשר עליו ינוחו עור המכתבים מיום השבת
 סגורים כחותמם. האב הזקן יושב עצב לפני השלחן. לב המכימ
 על הציור הזה ירגיש, כי השבת הנעים יעזוב עתה את הבית
 הזה, ואתו יחלפו גם הששון והמנוחה, ותחתיהם יבואו ששת
 ימי עמל וצער, ויקראו את כל המתענגים האלה למלחמת החיים. —
 (8) „סדר ליל פסח”. בליל שמורים זה יתרום היהודי משפל
 שבתו על כנפי אמונתו המהורה, ולכבו יתפאר בגאון ישראל
 ותעודתו הנשגבה בין העמים; בליל שמורים זה מלך הנהו,
 ורעיתו המלכה יושבת לימינו, אך אדרת תפארתו הוא תכריך
 בויץ, כאשר עינינו רואות בהציור הזה, למען לא ירום לבב
 המלך... בליל שמורים זה ישתו ארבע כוסות לזכרון הגאולה
 מעבדות לחירות, ואפפענהיים נתן סימן לזה בארבע צלוחיות
 מלאות יין העומדות על שלחן קטן; בליל הגאולה הזה תפתחנה
 דלתות כל משכיות ישראל, והיהודי העשוק ורצוץ משפט, ישמיע
 ממסתרי הגהעטמא לכל יושבי תבל ושוכני ארץ, כי יבוא הקץ
 לאכזריות רצח ורשע כסל; כי מארת אלהים וקרץ משדי ירדוף עד
 חרמה כל מעניו ומצמותיו וישמידם מתחת שמי ה'. וברגע הנשגב
 הזה יגלה הציור לעינינו מחזה ליל שמורים: שם פתח המשרת את
 הדלת, ומקומו נראה על הכסא העומד לפני השלחן, כי בליל
 גאולה זה לא יפליא היהודי בין ארון לעבר, ומקומו יכירהו בין

שבת; שם ברחוב מבעד החלון על המכפלה השניה, תביט אישה ותנומה שוכנת עליה; שם עומד נער אחד צלול ברעיונותיו ועיניו נשואות השמימה; שם ברחוב יושב איש נרדם נשען על כף ידו. כל התמונים והישרים האלה מתענגים תחת קוי השמש המאיר ברחוב היהודים כחצות היום. מימין הציור תחת המספר 1789 נראה נגה ההשכלה, ושם בתוך החדר יושבת בת ארון הבית ובידה ספר אשר תקראהו בשום לב.

(6) „המסה“. ציור נחמד אף נעים! כיום השבת נראה פה נער רך בשנים, העומד לפני הגמרא הפתוחה על השלחן למעלה מראשו, ובכל זאת ישיב באמץ רוח על כל שאלות הרב המנסה אותו בלמורי כדר השבוע. המורה המנסה יושב על כסאו, עיניו ותנועות אצבעות ידיו תוכיחנה לנו כי מתאמץ הוא לחקור ולדרוש את הנער אם אמנם למודו שגור ושנון על פיו, ככל אשר הורהו בששת ימי השבוע. בת הרב יושבת לא הרחק מהם, ובכל חפץ לבב תטה און קשבת למענה הנער; בצחוק שפתותיה תעיר בלבו אמץ הרוח לענות בחכמה ודעת, עד כי תשמע תהלת הרב כי יצא מווקק שבעתים מכור הבחינה, כי הגדיל תושיה; או תתן לו לאות-נצחון פרי העץ מן הקערה אשר בידה. רעיון הציור הזה יקר מאוד לנו. הוא יראה לעינים כי הקים ה' הבטחתו לבית יעקב לאמר: „רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם“. הוא יגלה לעין השמש כי בני עמנו ידעו תמיד ללמוד לבניהם תורת ה' עוד בשחר טל ילדותם, וכל סערות העת לא יעקרו נמעי נעמנים אלה אם בעודם רענגים היו שתולים על מי התושיה. וכן בכל יתר ציורי אפפעהיים נראה את הרעיון הזה; כי הילדים וספרי למודיהם יתלכדו ולא יתפרדו. —

(7) „מוצאי שבת קודש“. הציור הזה הוא ההפך מן הציור „ליל שבת“, ותחת כי שמה אור יקר זרוע בכל עבר ובכל פנה, פריש האופל פה את צלליו בכל ירכתי הבית. בתוך המנורה העלו רק שתי נרות אשר תפיצנה מעט נגה על התמונות העומדות תחתיהן. ארון הבית עומד באמצע החדר ושופך יין כנביע להברלה;

להנות בה המיד אחרי הסעודה; אך עתה שכח תלמודו, עיניו
 זבל מחשבותיו נמיו על העלמה היפהפיה בת ארון הבית, היושבת
 ממולו לימין אחותה הבכירה, וישאף מליה הנעימים. מה רב
 האור השפוך על התמונות והחדר! האור הזה יפיץ נגהו על פני
 זקן הבית הנם במנוחה שאננה, ישפוך אור יקרות על הנער הנעים
 מראשו עד כף רגלו. מנגה נגדו יופיעו פני העלם, תלתליו ומצחו
 בציון האהבה, וישלח קרנים עד האחות הצעירה, ופניה גם הם
 יהלו באהבה טהורה, וישוב להאיר פני האחות הבכירה היושבת
 בין הרעים האהובים באור חן וחסד. האהבה, בת שמים, עפה
 ממרומים מעל להפרחים בעד החלון הפתוח, ותמלא כל אפסי
 החדר הזה בזיו זך וטהור אשר לא יתאר באומר ודברים!

(5) „מנוחת־שבת“. הציר יוסיף לענגנו בחיוני מנוחת שבת.
 פה נראה הדומיה העמוקה, הענג והנעם האצורים בתנומת הצהרים
 בשבת קודש. התנומה הזאת פרשה כנפיה על כל אפסי רחוב
 היהודים אשר תחזינה עינינו עתה, וכמו כל הרחוב נם שנתו.
 לפני פתח בית מסחרו, אשר עוד ביום אתמול סוגר על מסגר,
 יושב ארון המסחר בלבושי כבוד, ועיניו נשואות השמימה בדומית
 שקט ותוגה חרישית. שתי ידיו פרושות כשתי כנפי חסד, לחבק
 בזרועות אהבה את אמו הזקנה היושבת לשמאלו, ואת בנו יחידו
 וידידו, נער יפה אף נעים, העומד לימינו. רעיתו עזבה ארצות
 החיים להתלונן בצל שדי, וברגעי מרגוע אלה עלה זכרונה היקר
 לו על לבבו, ומכטו יבקשה בין צבאות שמים במעון עזן. הנער
 נשען אל אביו באהבה, תחת זרועו החומש עם סימן מקום תלמודו,
 בעמדו היום על המבחן לפני הרב לעיני אביו, וכידו אות־נצחון
 הוא הפרח ופרי העץ אשר יביט עליהם עתה בגילה שאננה. האם
 הזקנה, בעלת כל בית בנה, כאשר יעיד צרור המפתחות התלוי
 מצדה, יושבת והוגה בספר. „צאינה וראינה“. מה נעימה האם
 הזאת, ומה רב החן וההוד אשר אצל לה הציר באהבת לב ונפש!
 תום וצדק, שלום ואהבה, חכמה ותבונה, לב טוב ונפש יקרה
 יחדיו נקבצו באו בפניה; ואיך לא ישלח ה' את ברכתו אל הבית
 אשר עיניה צופיות הליכותיו? הלאה מעט כפתח הבית יושבת
 האמה הנדרמת; לרגלי הילד ישכב החתול המתענג גם הוא במנוחת

שבת ויושבת עם היונק אצל השלחן הערוך. מה נפלאות ומה נעמת, חזיון שלום ושלווה! חזיון כזה יוכל להופיע בארצות החיים רק אז, עת ירדו „מלאכי השלום, מלאכי עליון“ „ממעון הברכות“ במשכנות נוי קדוש שומר אמונים!...

(3) „ברכת הרב“. לנגד עינינו בית הכנסת, בין הבימה ובין ארון הקודש, ביום השבת בבקר. על ארון הקודש כתוב: „דע לפני מי אתה עומד“, ועל הפרוכת: „זכור את יום השבת לקדשו“, ונר-תמיד תלוי לפניו. מימין ארון הקודש עומדת מנורת המאור עם שבעת נרותיה, ומשמאלו על לוח התלוי על הקיר כתוב: „הנותן תשועה וכו““. תפלת הבקר נשלמה ובאי בית ה' שבו לביתם, רק איש אחד עוד יושב בצד מזרח עמוף במליתו ולומד משניות בעומק הגיון. הרב הנכבד גם הוא עוד יושב על מקום כבודו, טליתו אצלו על כסאו ולפניו גמרא פתוחה; הישיש הישר בארם הזה יאציל ברכותיו על ראש נער, מרם שובו עם אביו לביתו אחר התפלה; תום וענות צדק נשקפות מעיני השב הזה, חכמת אלהים תאיר פניו, רוח מהור וטוב ירחף על הצחוק הנעים המשעשע שפתותיו היפות, הפתוחות ונוטפות ברכות שמים; אזנינו תקשבנה צקון לחש זה בחררת קודש, הנער יטה ראשו בעונה לברכות מורה הצדק, ורגשייה ימלאו כל בתי נפשו. אביו, איש נשוא פנים, עומד עליו ובדומיה יאזין קול הברכות על ראש בנו ועיניו הרטובות תעינה אחריהן: „אמן!“.

(4) „יוס־השבת־בצהרים“. חזיון יקר! לנגד עינינו תרחף המנוחה השוררת בבתי ישראל ביום השבת אחרי סעודת שחרית. לפנינו יופיע חדר איש עשיר בכל הוד והדר; על השלחן פרושה מטפחת יקרה, ועליה עוד יעמדו שני גביעים, פרחים ונצנים יתנוססו על החלון הפתוח. ארון הבית עוד יושב לפני השלחן על כסא הכבוד, תיבת כסף בידו, ובנו הנער הנחמד והיפה יקרא לפניו מעל הספר, אך מטעמי יום השבת ונעים קול בנו סגרו עכעפיו בהנומה נעימה. האב השקט והשאנן הזה לא ישמע ולא יחוש כל הנעשה ברגעים אלה לפני שלחנו. הביטו על העלם היפה היושב שם בקצה השלחן! בן עוני הוא וקרוא לאכול על שלחן ארון הבית כדי ישבת בשבתו, ולפניו גמרא פתוחה כדרכו

ילד נחמד! הן אמך עקרת הבית פה עומדת לפני מאורי אור שבת, פניה וכפות ידיה הנשאות יזהירו באור יקרות, ושפתותיה נעות ברגשי קדש תפלה זכה ועדינה: „כאור הנרות האלה תאירנה נא עיני בני באור התורה הקדושה!“ ומלאך השלום עונה „אמן!“ על קיר הבית הלוי לוח קטן ועליו כתוב „מזרח“; משמאל תלוים המטות והתפילין, גם הכיור סמל דמות המהרה בבתי היהודים; מעל הפתח תחוינה עינינו הדס ובשמים להברלה, ועל הכישקוף כתוב: „ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך“.

(2) „ליל שבת“. מחזה קדוש מלא יפעת שחקים! פה נראה בעל הבית ככהן לאל עליון בביתו משכן הקדושה והמהרה; זיו טהור ווך שפוך עליו מנרות השבת, ובאורן תהלנה גם כל יתר התמונות היפהפיות המופיעות לפנינו בהציור הזה. פני ארון הבית יפיקו אהבה לצאצאיו היקרים הסובבים אותו כשתילי זית; מבטו יגלה לעין כל את האשר השורר בלבו לראות בניו המימים וישרים, אהובים ונחמדים בעיני אלהים ואדם, ובצחוק קל תבענה שפתותיו ברממה מקרב ולב עמוק: „המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים וכו“! הברכה המהורה הזאת תול כמל על ראש ילדה נחמדה ונעימה, תלהליה השחורות מלאות הוד והדר, אורעותיה נשואות אל אביה ככנפי יונים, וכמו תשפוך כל רגשותיה ללב אביה, אשר פרש ידו האחת עליה, והשנית על ראש עלמה עדינה, אשר צרור המפתחות תלוים בצדה, לאות כי על פיה ישק עתה כל בית אביה, וכל התכונה אשר עינינו רואות ערכו ידיה בטוב מעם ודעת; אמה, אשת חיל, לא תוכל עתה לנהל דרכי הבית: הן היא יושבת שם ויונק ילין בין שדיה... הבת היקרה הזאת תרגיש קדושה ברכת אביה, עפעפיה השפילה לארץ, וכל יצורי פניה מלאים הגיוני קודש. בין שתי האחיות האלה עומד ילד קטן, ויפרוש כפיו לאביו כי יקחהו על זרעותיו. האב הישר הזה שב מבית התפלה עם אורח עני קרוא לאכול על שלחנו; הנה הוא עומד עוד בפתח הבית ומביט בדומית קודש על החיון הזה; הנער השב מבית התפלה עם אביו ישא עוד סדר התפלה בידו, וממולו ילד יפה תאר ויפה מראה, לבוש מחלצות וצרור פרחים בידו, יופיע בזיו וך מנגת הנרות; האם לבושה בגדי

שיתנו לו מקום בין הצירים הראשונים בהמאה האחרונה. עוד צעלים ונשגבים עליהם שנים עשר צירים מחיי היהודים, אשר בהם הוציא כל רוחו הכביר לפעולת ידים. לך נא אחרי, קורא יקר, להביט על הצירים האלה, ולעיניך יגלו חיוני קדש, מלאי יופי והוד, חיוניות חיי עמנו בביתו וכחוג משפחתו, הנושאים עליהם חותם הדרת קודש; והתמונות הנעימות האלה תעורנה בלבבך רגשי אמונים לעמך ולרתו, רגשי אהבה וכבוד לגוי קדוש צור מחצבתך, וכרוח דמיוןך תחבק את הציר יוצר החיוניות. בורעות אהבה, ותשים על ראשו זר תהלה. החיוניות האלה יצאו לפעלם בעיר פֶּראַנקפֶּורט דמיין, בתקופת ימי הי הציר...

השבת, תקות כל איש ישראל בכל ששת ימי המעשה, נחמתו ותענונו בימי עניו ומרודו; המתנה הטובה הזאת מבית גנוי אביר ישראל וגואלו, נתנה חיוניות נפלאים להציר המהולל, אשר הוסיף עליהם עוד הדר חכמת הציר ורגש אש דת המפעמהו, עד כי ימשכו עליהם ציוריו עין כל רואה בחבלי אהבה. נביט נא גם אנחנו על ציורי-שבת אלה!

(1) "קבלת שבת". החדר אשר תחוינה עינינו נקי וטהור ומפואר לכבוד שבת; רוח מלאכי השלום ירחף על כל אפסיו; מטפחת לבנה כשגג הכסה את השלחן ושתי החלות, לחם משנה, דמות הברכה ביום הששי לשובתי בשבת קודש. גם היין והנביע הנה הנם לקידוש; מנורת המאור התלויה באמצע הבית העלתה נרותיה. בעל הבית לבוש בגדי שבת נקיים וטהורים. עמל ששת ימי המעשה נשכח מלבו, מנוחה שאננה שוכנת על פניו, כל תונה ודאבה לא התרכנה אליו ברגעי קודש אלה. עיניו נמיו על מורה שעות כסף אשר הוציא מצלחתו, לראות אם באה העת ללכת לבית הכנסת. האב עוד יעמוד על עמדו, אך הנער האוחז בידו נכון לרוץ אורח; רוחו ימשכהו לבית-אל לבלי עבור מועד התפלה. בן חכם הוא ולשונו תמהר לקרא צחות בסדר התפלה הגדול אשר ישארו עתה תחת זרועותיו. אמו רחצה אותו למשעי ותלבישהו מחלצות וכלו יפה אף נעים. לך לבית אל בשם ה'.

אנכי בהעלותי על לבי כי אני אדון לו, ובוותר כי רעיונו ישא בד בבד עם מחשבותי בימי חלדי". את הציור הזה נזכיר עוד הפעם בין יתר הציורים מחיי היהודים אשר נעביר לפני הקוראים. מיתר ציוריו נזכיר תמונת פני הקיסר יוסף השני, מלא קומתו, אשר עשה עבור הבאראן שלמיאל פֶאָן ראטהשילד, ותמונת המלך אמטא הרביעי; גם ציור קטן, נחמד אף נעים, "המחזה בחלון בעת הופיע מושל העיר בפֶראַנקפורט דמיין", הנמצא בבית-אספ־ציורים בלייפציג. הציור הזה ירתק עיני המביטים בחבלי קסם השפוך על פני הנאספים אל החלון לראות בכבוד השר, כולם מלאי עונג, ובקול צהלה ותרועת הידר יקראו לשלום להאורח הבא לשכון כבוד בתוכם; מטפחותיהם הצחורות תתנוססנה בידיהם כדגלים, ועל שפתות העלמות העדינות והילדים הרכים יופיע צחוק ששון וגיל. החזיון הזה ישאר כמו חי בזכרון המביט ימים רבים ולא ישכחנו. את הציור הזה החל אפפֶענהיים בשנת 1848 ויכלהו בשנת 1852. אך בשנת 1853 הוסיף להפליא עין רואים בציור חדש, "בית יוצר־פסל בפֶראַנקפורט", הנמצא בחדר-הציורים בבית-למוד-הכמת-הציור בפֶראַנקפורט. הציור הזה נפלא בהאור השפוך עליו באופן מאד נעלה. לנגד עינינו חדר יוצר־פסל כנמות צללי ערב; אשה כבודה אחת עם בנה ילד קטן באו לראות מעשי ידי החרש, ולפניהם שפחת בעל הבית ובידה מנורה מאירה, אשר מננה נגדה תופיע תמונת שיש צחר, גם קרנים מידה לה סביבה, להאיר באור יקרות אל עבר פני האשה ובנה והשפחה; בעד פתח החדר נראה את היוצר־פסל בא אל חדרו. כן מלא חן ויופי הציור הקטן "מחזה ביום הולדת" (שנת 1853): ילדה קטנה תושיט לאשה כבודה צרור פרחים, ושפתיה תבענה הברכה ליום הולדת כאשר שמו בפיה משלחיה, אך עיניה וכל מחשבותיה נשואות אל עוגת־רצפים אשר תשא ילדה אחרת בחדר הזה על קערה; תומת לב הילדה נראה פה עין בעין. בשנת 1855 הופיע בבית-אספ־הציורים בפֶראַנקפורט ציורו "שלשת המבעות". רעיון הציור הזה לקוח מן החזיון "נתן החכם" (לעססינג), ועליו מלמעלה כתוב, "רק ה' אלהים יגיד פשר דבר".

מלבד כל הציורים האלה אשר ישימו כבוד לאפפֶענהיים,

עוד בשנת 1826 גודע שם אפפעהיים להמשורר הגדול גאָטהע, אשר לא חשך ממנו תהלה. המשורר יכתב לאפפעהיים בדברים האלה: „את ציוריו אשר שלח לי למראה אשיב לו בתשואות חן; מפעלי כפיו ראיתי הכשרון הנפלא אשר חננו אלהים ושבעתי ענג וששון מן המחווה והרעיונות אשר הופיעו לפני על הגליון". בעת היות אפפעהיים בוויימאר בשנת 1827 נתכבד לראות פני גאָטהע אשר אצל לו אהבה זההלה זכרע כאח התהלך אתו. אז עשה תמונת פני הקאנצלער פֿאָן מיללער, ובשנת 1828 הקדיש לשמו את ציוריו המתארים חזיונות שיר גאָטהע „הערמאן אונד דאָראָטהעא". בוויימאר ברא גם את הציור „האַרפֿנער אונד מיג־נאָן", יצורי חזיונות גאָטהע. הציור הזה נמצא כעת בבית־אסף־ציורים בהנובר, והעתקות רבות געתקו ממנו בפתוחי נחושת. מלבד כשרונותיו נשא אפפעהיים חן בעיני אלהים ואנשים, במהר נפשו ורוחו וברגשותיו העדינות, כאשר יעיד על זה איש חברתו במסעו לוויימאר, ה' פֿאָן האַלמעי, במכתביו ע"ד אפפעהיים ומעלת רוחו. טרם עזבו את וויימאר נתכבד אפפעהיים על ידי ידו גאָטהע לדאות פני כבוד הגראָססהערצאג בוויימאר, אשר פרש עליו כנפי חסרו ויבכדהו בתור „פראָפֿעסאר" בחכמת הציור. אותות כבוד רבים נחל ממושלים ומלכי ארץ, ואנחנו זוכיר את אות הכבוד של מאוריטיוס־לאַצאָרוס אשר כבדהו בו המלך וויקטאר עמנואל שנים רבות אחרי עזבו את איטאליא, לאות כי זכר הציור הזה עוד חי באיטאליא וככבודו תתימר.

משנת 1828 קבע אפפעהיים איתן מושבו בעיר פֿראַנק־פֿורט, ויחי חיים שאננים בחוג משפחתו ימים רבים. בשנת 1833 הפליא עין רואים בציורו החדש „שוב איש־חיל יהודי מחיל המת־כים לבית אבותיו כתם המלחמה". הציור הזה נעטר בז התהלה בשנת 1837 בבית־אסף־ציורים בקארלסרוהע, מפי כל לשון ועט. בשנת 1835 כברו היהודים תושבי באַדען את האיש הלוחם מלחמת עמו על דרך ההשכלה וזכות אורח, גבריאֵל ריע־סער, בהציור הנפלא הזה לאות תודה ולמוכרת עולם. „בעליצות גפש — כתב ריעסער — אביט על הציור היקר הזה, ומאִשר

בחזיונות הטבע הנפלאים, המופיעים באור שבעתים בארץ הכרוכה הזאת; רוחו פרש מוטות כנפיו ויעף על מרחבי יצורי חכמת הציור, ויגיע אל אפריון החכמה הזאת פנימה, ושמו יצא לתהלה בין שמות הציירים המהוללים. בעת ההיא היה גם בנעאפאל, פלא-דענץ, ליווארנא, ויתכונן אל ציורי הציירים הגדולים אנשי השם אשר בהם התפאר ארץ החכמה הזאת. אך אהבת ארץ מולדת התעוררה בלבבו, ורוחו משכהו לשוב אל אבותיו ולעירו; אז עזב בשנת 1825 את איטאליא ויעבור בערי באלאניא, ווענעדריג ומינכען, ושם קבלהו המלך לודוויג מבייערן בכל אותות אהבה וזכבוד, ומשם שב לפראנקפורט דמיין, ולפניו יצא שמו המהולל בפני כל חכמי החרשים ועם הארץ, ובכל מקום בואו נחל זר-התהלה והתפארת.

בפראנקפורט החלה תקופה חדשה במעללי הצייר הזה. אפפענהיים היה נעלה על כל הציירים בפראנקפורט, ובציוריו מחיי משפחת היהודים הגיע למרום מטרתו. חזיונות הטבע הנשגבים באיטאליא וציורי אנשי השם, העירו בקרבו החפץ לתאר חזיוני כתבי הקדש בחרט צירים; אך חיי המשפחה והחברה בעיר מולדתו, הנעימים ומלאים ג"ב רב יופי, לקחו לבבו בקסם הודם, עד כי הקדיש כל ימי חייו לשפוך עליהם מרוחו ולגלותם לעיני השמש, לעיני כל העמים. הצייר ירד מגבהי שחקים, מעולם החזיונות אשר נשאו רוחו שם עד הנה, לעולם החיים, אשר גם הוא בקדש יסודתו; אף הצליח להוסיף להחיים האלה מוחה שדי ויפעת שמים, ופני יצוריו בפיו יהלו באור קדוש וטהור ככני אלהים, מעוררי אהבה בלב כל רואיהם. אך מרם נעביר לפני הקוראים שמות ציוריו מחיי היהודים אלה, נשוב להביט על תולדות ימי חייו. בין המונות פני אנשים רבים פעלי כפיו אחרי שובו לארצו, עלתה המונת לודוויג באָרנע (1826) על כולנה, כי הצליח לתאר פני האיש המהולל הזה ברוב פאר ואמת מבלי החטיא השערה, עד כי העתיקו ממנה העתקות רבות להפיצן בארץ אשכנז. באָרנע ישש מאד על התמונה הזאת, ויהלל את הציור ואת הצייר במכתבו לאפפענהיים, ומאז היה לו אוהב נאמן דבק מאח. כן הגו לו אהבה בלי מצרים גם היינע, ועוד גדולי החכמה והמדע.

השכר לאיש אחר אשר לא זכה בו.

אפפונהיים אבד את השכר הזה באשר יהודי הוא, אך תמורתו זכה בשכר גדול ונכבד ממנו, הוא מהארוואלדזען, אשר אמצהו כבן לו, ויהי מנגנו ומבטחו בכל עת שבתו ברומא וגם אחרי כן. החרש-חכם הישיש הזה קנה מאת הציר הצעיר אפפונהיים את ציורו הנעים, "שוב טוביה לבית אבותיו", ויפאר בו חדרו משכיתו, והיום נמצא הציור הזה בבית-שכיות-החמדה הבנוי על שם ועל קבר מהארוואלדזען בקאפפונהאנען. על ידי מהארוואלדזען נודע אפפונהיים לחכם הכנאים המהולל היסטארף, ויציר תמונתו ברוב פאר. כן נודע להקורפירסטין מהעסען, אחות פרידריך ווילהעלם השני מלך פרייסין, ויציר בעבורה את הציור "שליחת הגר מאברהם". בימי שבתו ברומא הוציא לאור ציור נחמד "שושנה רוחצת", אשר אין ערוך ליפיו והודו השפוך עליו, עד כי כנוהו בשם "פנינת-חכמת-הציור"; את הציור הזה רכש לו הכאראן קארל פֶאָן ראטהשילד בנעאפאל. בין ציורי חזיונות כתביו הקדש אשר פעל ועשה ברומא יתנוסס לתפארת הציור "שוב היונה אל תיבת נח", אשר הוצג אז לעין רואים בבית אסף הציורים בנירענבערג, וימשוך עליו עיני יורש העצר במלכות רוסיא יר"ה ויקנהו בכסף מלא, וחברת-אלברעכט-דיירער הואיללה ליקרת ערכו להעתיק ממנו העתקות בפתוחי-נחושת והמחוקק וואגנער מלא חפצה. בציור הזה נראה כי נח פתח צהר התיבה ויושט ידו להביא את היונה ועלה זית טרף בפיה; בניו ונשי בניו חשו גם הם אל החלון ועיניהם למרחוק יביטו על הארץ הנשמה אשר תשוב עתה לתחיה; רגשי ענג ונעם שפוכים על פניהם כעל פני אסיר כלא בעת יפתחו מוסרותיו. בתקופה ההיא יצא מתחת ידו גם כן הציור "משה סומך ידיו על ראש יהושע" אשר הגישו תלמידו הד"ר עדוארד קלוי בהאמבורג למורם ביום חג היובל לפעולותיו, לאות כבוד ויקר. כן השלים או את ציורו "כורש נותן רשות ליהודים לשוב לארצם ומשיב להם כלי המקדש", אשר היה לעין רואים בבית-אסף-ציורים כפֶראנקפורט דמיין, וימצא חן ותהלה בעיני כל רואיו.

אפפונהיים ישב ארבע שנים באיטאליא: וישביע נפשו

אפפעהיים לפארין, וכשרונו הוסיף להתפתח ולהשוף כל שכיות
 המודותיו; ואחרי שבתו שם כשנה אחו דרכו בשנת 1821 לרומא,
 מרכז ומקור כל יופי ונשגב, למקום אספת גדולי החרשים והצירים
 יבתל: קארסטען, קארנעליוס, אווערבעק ועוד צירים מפוארים אשר
 הרימו אז בעיר המהוללה היא את חכמת הציור על מרומי קרת,
 וזתלמידים מצוינים רבים נהרו להנות מזיו חכמתם ולעשות כיצורי
 כפיהם. אפפעהיים אהב בימי יעבתו במינכען ופאריו להתרועע
 את אתיו בני עמו ולשבת בחברתם, וכן בבואו לעיר רומא היתה
 ראשית דרכו אל הנהעטא מקום מושב היהודים, מרם צעדו רגליו
 על ספון היכל הוואטיקאן; וגם ימים רבים אחרי כן, בהיותו תמיד
 יבחוץ צירים אשכנזים בני ארצו באהבה ואחווה ורעות, היתה
 אהבת עמו ודתו כאש עצורה בעצמותיו. האהבה הזאת, כאם
 רחמניה, הלכה אתו על דרכו כל ימי חייו; היא חשפה לפניו
 את היופי וההוד, השורר בדברי ימי היהודים ובחיי המשפחה
 והחברה; היא גלתה לפניו דרך חדשה לא שערה ראשונים,
 והוא עבר את הדרך הזאת במרכבת נצחון וזר תהלה על ראשו.
 דוחו השואף לנשגבות ונצורות, האוהב לתת להיופי חומר וצורה
 בצבעים ובתמונות, מצא כל מאויי לבו בחיוני קדש המרהיבים
 עין כל יהודי בימי חייו; תחת אשר רבים שתומי עינים דמו בנפשם
 למצא את היופי הזה רק בתמונות המיטהאלאגיע או בציורי רפאל
 זדורו אשר נתנו לו כבוד אלהים ויצאו בעקבותיו, וישכחו מה
 העת והמקום דורשים מהם.

ברומא הוכיח הנסיון לאפפעהיים, כי גם כשרון היהודי
 יאבד ערכו הרם בעיני רבים, יען כי ממי יהודה יצא. בימים
 יהם הבטיחו בהאקאדעמיא ברומא מחיריכבוד להציר אשר יעלה
 על אחיו בהציור, "הכן האובד שב אל אביו", ופקיד האקאדעמיא
 האיש הדגול והנשא טהארוואלדוען (יוצר פסל מהולל מאד) נתן
 את הזכות והכבוד הזה לאפפעהיים, כאשר יתר שאת לציורו על
 כל הציורים הרבים אשר הוצגו לעין רואים. אך הפרדאפעסארים
 האחרים התאוננו וילוננו כי יזכה איש מארץ אחרת זביותר יהודי
 בכבוד גדול כזה, ופקיד האקאדעמיא נאלץ היה למלאות חפצם
 ולגרוע השכר הזה מאפפעהיים, אך עמד על דעתו כי לא ינתן

בספרות, הגראף ווענצעל־שמערנאו, ויקח לבו ולב רעיתו טובת-הלב, וימשכו לו אהבה וחסד עד כי אמצוהו כבן, וימים רבים ישב בכיתם ויתענג בחברתם. אהבת האצילים האלה וקרבת אנשים נכבדים תמיד, העירו בקרב רגשי יופי והוד, וילמדוהו להיות מדבר נאווה ומהלכו נחמד, להפיק רצון ולמצוא חן בעיני השרים המטיבים עמו, בבית איש חסדו זה מצא אפפונהיים אסף ציורים יקרים להעתיק מהם וללמוד לעשות כמתכונתם בדמותם כצלמם. ספור אחד יוכיח לנו עד כמה גדלה אהבת האצילים האלה להעלם מארץ, ועד כמה חזקה בלבו אהבת דתו, ומוה נבין את החנוך הטוב אשר גודל על ברכיו; בכל ימי שבתו בבית השר לא טעם מאומה ממאכלי בשר, ואשת השר הכינה תמיד עבורו מאכלי חלב לבד. אך מרוב אהבתה אל העלם היהודי שמה לפניו פעם אחת מאכל בשר, ותבמיחהו כי לקחה הבשר מאת יהודי וכשר הוא, כי נשחטה הבהמה כדת ישראל; מארץ בא במבוכה, כי אהבת הגבירה טובת הלב ואת נגעה עד לבו, אך בכל זאת לא מלא חפצה ולא טעם מאומה מן המאכל הזה. כן נראה כי האמונה וההשכלה היו תאומים בלבו מימי עלומיו, ועד זקנה ושיבה לא צררו אשה את אחותה. כמשה אשר ינק משדי אמו אהבה לעמו, ובבית בת פרעה אשר לקחה אותו לה לכן ינק משדי חכמת מצרים, כן מארץ אפפונהיים אסף במשכיות לבבו המהור רגשי אהבה עזה לעמו בבית הוריו הישרים ועובדי ה', ובבית אצילי אירופא האיר אל עבר פניו אור הדעת ויאצל עליו מהודו, גם נתן אמץ ועוז בלב בעל הכשרון הנפלא הזה, לרדוף אחרי מטרתו הרוממה, להיות למופת בקרב אחיו ובני ארצו.

בשנת השמינה עשרה לימי חייו עזב אפפונהיים את אבותיו ויסע לעיר מינכען, ויצליח לגמור שם חוק למוד: בהאקאדעמיא לחכמת הציור במשך שלש שנים. עוד בהיותו תלמיד האקאדעמיא ברא רוחו הכביר חזיונות חדשים וציורים יקרים, וביניהם הכיר נכבד הציור „משה והלוחות“ אשר עשה לו שם, ויראה גלוי לעין כל, כי כשרון כביר יצוק בו להוציא הגיוני רוח מלאי רגש ויופי לפעולת ידים. גם תמונת פני הרון ואללערשטיין מצא חן ותהלה: בעיני כל יודע דבר חכמת הציור לאשורו. מעור מינכען, נסע

ודתו בין העמים, בגלותו לפניהם חיוני קדש מחיי עמנו מעולפי יפעה ויופי, אשר לא ראו כמוהם עד הנה; האיש הזה זכה לשני עולמות. מלכים ורוזנים ראו פעלו ויאצלו לו כבוד ויקר, משוררים ומליצים נקשרו אתו בעבותות אהבה, וכני עמו נשאוהו על כפים ככן נאמן, ושמו מכורך בפיהם לדור דורים.

מאריץ אפפענהיים נולד בעיר Hanau בסוף חודש דעצעמבער שנת 1799, על ברכי הורים ישרים ותמימים ברחוב היהודים. אביו מצא כלכלת ביתו מעסק מסחר וקנין, ובאהבתו את ההכמות והמדעים לא חשך לשחד מכספו לחנך בנו לפי רוח העת ולהשקותם ממעיני הדת והדעת, וביותר את בנו מאריץ אשר נפש עדינה ומשכלת התנוססה בו. בעת ההוא החל אור דעת משאלות הזמן להופיע על בני עמנו, וחיי ומנהגי העת הישנה היו עוד בעצם תומם; ותחת אשר הקנאים מצד אחד והחפשים מצד השני הועילו לסכסך בני הדור הישן בבני הדור החדש ולשים ביניהם איבה ומשטמה, הצליחו יחירי סגולה בהשכל ודעת, בתושיה ומומה, לקרב את הלבבות, לשים שלום בין האמונה וההשכלה, כי תהיינה שתיהן הפארת לבעליהן. ורק אנשים אשר אמונה טהורה והשכלה אמיתית באו כשמן בקרבם, רק הם יצלחו לגלות את דרך השלום הזאת, וביניהם יאיר גם שם אפפענהיים כנוגה בין בוכי אור.

עוד בימי ילדותו נראו במאריץ עקבות הכשרון לחכמת הציור הנמוע בו מידי הטבע, ובהגיעו לימי עלומיו שכל את ידיו בבית הלמוד לחכמת הציור בהנוא לתאר יצורי הטבע ומעלות רוחו עלי גליון. מלמדו להועיל היה הציור והמחוקק המהולל קאנראד וועסטענמייער אשר אבד כל הונו בעת הפרעות בוויימאר בשנת 1806 ונקרא בשנת 1807 להנוא בתור פראפפעסאר ויעץ-המלוכה ופקיד משנה בבית למוד חכמת הציור, ושם עשה לו שם על ידי תלמידים מובהקים אשר השכיל ללמודם בטוב טעם ודעת דרכי החכמה היפהפיה הזאת; ומאריץ היה ביניהם מן הראשונים. בימים ההם מצא העלם מהלכים בבית שר נכבד. הנודע לשם

והוטרה, בן חכמת הציור ומלאכת מחשבת, לא תפרחנה רק בעת שקט ומנוחה, בממלכה מסודרה, אחרי כל אלה לא יפלא בעינינו כי זרו לעמנו דרכי חכמת הציור עד המאה האחרונה, ואך שקר יאמרו כי הטבע חמסה מבני ישראל הכשרון למלאכת חרשי-ציורים. הציורים והחרשים אשר קמו בינינו בשנים האחרונות, יוכיחו כי כשרון היהודי לא נופל מכשרון בן עם אחר, ולעתים לא רחוקות עוד יתר שאת לו עליו בחריצותו ובכחות נפשו; ונגד האומרים כי דתנו תצורר כל מלאכת יופי ונשגב, כבר ענה משה מענה נמרץ, בהללו את בצלאל, ובהעירו רגשי היופי והנשגב בלב בני עמו.

בראשית המאה האחרונה, אחרי אשר מלכי אירופא האירו פניהם אלינו, וזם ישראל הרגיש כי האדמה לא תרגו תחתיו ושערי הדעת ומלאכת מחשבת פתוחים לפניו; אז לא עמד מנגד וילך קדימה עם העם אשר בקרבו הוא יושב, וצירים מפוארים גם אמנים מצוינים יצאו מקרבו אשר עשו להם שם עולם לא יכרת. אמנם הרוב מן הציורים ויוצרי פסל ההם עזבו שדה הספרות העברית וילכו ללקוט בשרה אחר, ותחת לקחת להם החמר (שמאף) ליצורי כפיהם מדברי ימי עמנו הנפלאים ומחיו, השפיקו בילדי נכרים, או בדברי ימי עם ועם, או בספורי המיטהאלאניע; ובמגנת לב נראה לעינים תמיד, כי כל מחזות כתבי הקדש או דברי ימי היהודים הם תוצאות פעלי צירים נוצרים, אשר לפעמים לא רחוקות יחטאו נגד האמת בידון או בשגגה. ובני עמנו אשר מימי ילדותם נודלו על ברכי כתבי הקודש, והמחזות האלו הופיעו לפניהם עוד בשחר חלדם, אשר חיי בני עמנו כספר נגולו לפניהם וכתובים על לוח לבם בכתב אמת, — הם יקדישו כשרונם ועמלם לתאר חזיונות זרים, וישכחו כי גם לעמם יש דברי הימים נפלאים וחיים של מחזות הוד ויופי, נשגבים ונעלים, השווים להתכונן עליהם. ובצדק נוכל לומר כי הציר הפראפפסאר מאָריץ אָפפנדהיים מחייב את הציורים! האישי הרגול מרכבה הזה יוכיח, כי בעל כשרון ורוח כביר יגיע למומי מותרתו אם גם ישאר נאמן לעמו ולדתו; האישי הזה יפקח עינינו לראות היופי השורר בחיי בני עמנו המיוסדים על ארני הרת והליכותיה בקודש. האישי הזה הקדיש שם עמו

אותה לפניך וזקות עליה עיר את ירושלים, ונתתה עליה מצור
ובנית עליה דיק ושפכת עליה סוללה ונתתה עליה מחנות ושים
עליה כרים סביב".

אחרי אשר הלו אבותינו כנורותיהם על ערבי נהרות בבל,
נאלמה חכמת הנגון דומיה. חכמת השיר והמליצה ירדה פלאים
ממרום שבתה, וגם על חרושת המעשה עבר כוס וכל המודותיו
נשמרו מתחת שמי ה'. בלי ספק שפכו החכמות היפות בבבל
ובפרס את רוחן על גולי יהודה, כאשר עינינו רואות מכנין בית
שני; אך על דבר היהודים הנשארים בגלותם, אשר מספרם רב
מאד, לא נדע שמץ דבר. התלאות והעמל אחרי שוב גולי יהודה
לארצם, הפריעו התפתחות החכמות היפות עד אשר הכניע אלכסנדר
מוקדון גם ארץ יהודה, ויביא אתו רוח חדש בעולם חרושת
המעשה; ולולא עריצות אנטיוכוס ורדיפות, אשר העירו שנאה
נמרצה לכל הבא מרומא ויון, כי אז הביא הרוח הזה פרי נחמד.
אמנם כשבת הורדוס על כסא מלכי יהודה, שבו חרשת המעשה
ומלאכת מתשבת להתרומם על גפי מרומי קרת, והיכלים ומצודות
התנוססו לתפארת בבת ציון. ובית מקדש־אל אשר בנה עלה ביפיו
ושיא חסנו על כל תהלה ותפארת. אך גם הימים האלה לא ארכו
וממלכת ישראל נמתה לנפול, והחיה הנוראה פטיש כל הארץ,
רומא העריצה, פערה פיה לכלי חק והבלע את כת יעקב בשצף
קצף, וכל זכרונותיה נמחו כליל והיו למאכולת אש. שארית ישראל
הרצוצה והשוממה לא יכלה לאהוב את החכמות היפות אשר
פרחו אז ברומא ועומת נפשה, ובעת חייה תלו לה מנגד לא יכלה
להשתעשע על ברכי כל יופי ונשגב בתבל ארצה, וכן רדפו באף
את בני עמנו גם בימי הבינים ולא נתנו להם מנוח; מסעי הצלב,
גלות ספרד, הרדיפות בצרפת וגרמניא, והעדר זכות אורח וחוקי
אדם בארצות פוזוריו, היו לאבן נגף לעמנו על דרך החכמות היפות.
ורק חכמת השיר והמליצה לא חדלה להביא בכוריה לעתים,
ישמות משוררי היהודים בדור ר' יהודה הלוי יתנוססו כאבני נזר
על לוחות דברי הימים. המשוררים ההם היו גם גדולי התורה,
אשר היתה החוף האחד לנמלטים מפני גלי זעם בים התלאות, ולכן
סלסלה וירוממה גם בימי גודם ומרודם; לא כן חכמת הנגון

כמשה איש האלהים; גם חכמת הנגון צעדה הצעד הראשון במשכנות ישראל בימי משה, אשר חפצו היה לעשות עם אלהי אברהם לגוי גדול, גוי נבון ורב פעלים אשר יהיה לאור עמים רבים. מחוקקנו זרע בלבנו זרע קודש, ויקוה כי יביא פרי הלולים ברכות הימים לגאון ולתפארת; אך שכולת הזמן עבר עלינו בשטף מרוצתו, ויסחוף זרע קודש אלה, ותהפוכות העת מאמאו כממאטא השמר נמעי נעמנים ונצני יופי והוד, ולא באשמתנו נשארנו רחוקים מן חכמת הציור ומלאכת מחשבת עד המאה האחרונה.

אחרי מות משה נראה את החכמות היפות בשפל תשכנה. המלחמות מכית ומחוף, השוד והמבוסה מידי שכניהם הרעים, עצרו מעוף נפש עם ישראל בימי יהושע והשופטים להרקיע לשחקים; בן עבודת הארמה אשר היתה מנת חבל הגוי כולו, השפילה רוחו, והחכמות היפות נכריות נחשבו לו, עד כי גם חכמת השיר והמליצה, העולה על כל החכמות בימי משה גם היא שמה ערפל חתולתה, ורק זעיר שם וזעיר שם הפיצה אור נגה כברקים באישון ליל. אמנם בימי דוד קמו חכמת השיר והמליצה גם חכמת הנגון והזמרה לתחיה; גם חרשת המעשה החלה להתנער מעפר שפלותה ותגיע למרומי ההתפתחות בימי שלמה בנו, ולהחכמות היפות היה אז תורה-הזהב בדברי ימי ישראל. שלמה המלך החכם מכל אדם העפיל עלות על מרומי הרי השיר והמליצה על כנפי רוחו הכביר; שלמה אדון אוצרות וסגולות מלכים אין קצה, הואיל לפאר ממלכתו בהיכלי עונג ושירות נשגבות, ובית האלהים אשר בנה יעיר עד עתה, זה בשלשת אלפי שנים, רגשי תמהון ופלא בלב כל קורא פרשה גדולתו ותפארתו; שלמה הציר-האמן, אשר ציר בעצמו תמונות יפהפיות ונשגבות בשיר השירים, ידע לשפוך רוח חן ויופי על כל היכליו בכיתו ובכית-אל ובכל רחבי ממלכתו; שלמה בן דוד נעים וזמירות ישראל הנדיל והאדיר גם חכמת הנגון והזמרה. אך התקופה הזאת לא ארכה, ומעת נקרעת ממלכת ישראל לקרעים עד גלות בבל, לא הביאו החכמות היפות פרי חדש, אך גם לא צעדו אחורנית. הציור הנפלא אשר נתן לנו יחזקאל בבנין הבית יראנו כי ידע חכמת הבנאים ועדי עדים עד תכונתה; גם חכמת הציור לא היתה מוזרה לו, כאשר יעידו הפסוקים: „קח לך לבנה ונתתה

מעול סבלו, חיש נהפכו עובדי פרך אלה לגוי חכם ונכון, והמלאכות היפות לקחו לבכם ויעירו בקרבם רגשות חדשים לא שערום עד הנה, וימשכום אל כל הדר ונשגב. אם הצליח כירי עם נודד במדבר ישימון להקים משכן, ארון העדות וכרוכים, מנורת המאור עם כפתוריה, פרחיה וגביעיה, פרוכת המסך בשלל צבעיה, ובגדי השרר לשרת בקרש עם כל הדרם; אם למרות כל המכשולים בדרך התפתחות כל חכמה ומלאכה והמעצורים אשר פגשו בלי כפק על כל צעד, השכילו להוציא מלאכות כלילות יופי כאלה ולערכן במשטר וסדרים ובטוב טעם ודעת, — מי יודע עד כמה הגיעו כרוח נשגב כזה לו ישבו בארץ מבורכה ומסודרה ומלכם מקרבם יצא? למען דעת עד כמה הוקירו את החרשים החכמים, די לנו לזכור כי על בצלאל נאמר: „וימלא אותו רוח אלהים בחכמה בתבונה וברעת ובכל מלאכה ולחשוב מחשבות וגו', אשר גם הנביאים וחזו"ייה לא נזכרו בתוארים יותר נשאים מאלה, לו לא עברו או כל העמים פסילי עץ ואבן וישתחוו למעשה ידיהם, או למותר היה לצוות לנו: לא תעשה לך פסל וכל תמונה, ומה נפלאה חכמת איש האלהים! כי אחרי אשר חסם בעדנו הדרך ליצירת פסל וכל תמונה, גלה לפנינו דרך אחרת, היא חכמת הבנין, ועדי עדים, על ידי אריגת יריעות עם ציורים ותמונות גם עדי ציצים ופקעים, פרחים ונצנים, כרוכים ותמורות וכדומה, ויוסף לשבה ולרומם את החרש-חכם בצלאל; למען הראות לנו, כי לא משנאת החכמות היפות אסר יצירת פסל ותמונה, כ"א למען הסיר מכשול מן הדרך המובילה אל הקודש פנימה, אל הכרת אחדות הבורא, שאינו גוף ואין לו שום דמיון בלל. כן העיר ויעורר איש האלהים לב יוצאי מצרים להכיר את היופי ולרדוף אחרי כל נשגב והדר, והצער הזה היה נחוץ להעם, לרוממהו משפל עבודתו אשר דכא לעפר נפשו, ולפקח עיניו לראות אור בהיר השפוך עלי תבל והמון חזיונותיה, להבין פלאי הצור ולהכיר על ידיהם את היוצר אבי כל נשגב והדר. ארון הנביאים זה חצב גם להבות אש המליצה בדברו, וירכב על כנפי השירה הנשגבה, ולא ראינו כזאת בכל עם מעמי הארץ כי ירומם מהוקקם בניב שפתים ובפועל כפים את החכמות היפות למעלה,

מתמלא מדעת חבירו. מכל אלה נקל להבין כי נחויך לכל בעל כשרון לחכמת הציור ללמוד ולהשכיל, ורק אז יגיע אל מטרתו בתכלית השלמות ויהי לתהלה. —

כ"א שבט, תרמ"ד. פטרבורג.

הציר היהודי אפפונהיים.

מאמר מפיין אור על חכמת-הציור החדשה בישראל.

טרם נעכיר לפני הקוראים תולדות ימי הציור המהולל הזה, עלינו להעיף עין על התפתחות החכמות היפות בין בני עמנו, מעת היותם לגוי, ועל מצבן בראשית המאה האחרונה, ורק אז נדע להוקיר מפעליו כפי ערכם הרם.

אם נתבונן על מצב החכמות היפות (חכמת השיר והמליצה, חכמת הנגון והזמרה, ומלאכת מחשבת: חכמת הציור, חכמת יוצרי-פסל וחכמת הבנאים) בין יתר העמים, ועל העת אשר עברה עדי הגיעו מעט מעט לדעת כל יופי ונשגב ולהרחיב כל חכמה ומלאכת מחשבת, גם על המקרים אשר הובילום אל אפריון המדעים וחרשת המעשה; ואם נערוך התפתחות החכמות היפות בין בני עמנו לעומת העת והמקרים אשר עברו עליהם, — אז נשתומם לראות כי הרבה עמנו בראשית היותו לגוי, להרחיב את החכמות האלה, להרגיש כל יופי ונשגב ולהוציאו לפעולת ידים, מבלי הבט על המכשולים והמעצורים אשר קמו לו לשמנה על דרכו; ולא נתפלא עוד מדוע עמד ישראל, גוי חכם ונבון, מנגד להחכמות האלה מעת שממה ארצו עד המאה האחרונה.

ההעללענים (היונים הקדמונים) המצוינים בהחכמות היפות ונהיו למשול עמים, הגיעו לשלמותם רק אחרי עבור יותר מן 1100 שנה מעת נהיו לגוי, וכן כל העמים יתגלגלו תחת שואת הבערות והפרעות שנות מאות עד כי יתפתחו כשרוניהם ממסגרותיהם לברא חדשה בארצם; ובצאת ישראל ממצרים, אך הסיר שכמו

להורות הררך הישרה להכאים אחרים לכלי יחטואו מכל הקי הטבע. ע"ד שווייהערך (פראָפּאַרציאנען) של אכרי האדם כתבו ספרים רבים, עד כי יכולנו לעשות מהם בית עקד ספרים גדול. גם ע"ד הברת רגשות האדם ע"י תנועות (פהויואגנאמיק, פֿהויואלאָגיע, מימיק) וכדומה כתבו ספרים רבים. ולו צדקו האומרים כי אך למותר לבעל כשרון ללמוד וללמד, לשמור ולעשות ככל החקים והתורות האלה, או הן למותר ג"כ לכתוב ע"ד זאת ספרים רבים באלה, והרשות תהי נתונה בידי כל חרש וציר לעשות ככל העולה על רוחו וכאשר ימצא חן בעיניו. — בכלל ראינו בחכמת הציור, כי המתחילים, אם לא יראו נגדם גדולים מהם בכשרון, יחשבו כי נעלים המה על רבבות אחיהם וכי כל אחר מהם יהיה רפאל או מיכאל-אנדשעלא וכדומה, וירחיבו עוז כנפשם לבטוח על עזם וכשרונם, מבלי תת און קשבת לעצת המורים והצירים, ותמיד ינחמו באחרונה ויראו כי עירומים הם, ואז יתבוששו. הצירים הגדולים הנודעים למשגב במאה הארבע עשרה והחמש עשרה היו כולם מלומדים גדולים, ורבים מהם כתבו ספרים ע"ד תכונת הצבעים, הברת רגשות האדם, חכמת הנתוח וכדומה. וכל הידיעות האלה אי אפשר לאיש לדעת מבלי מורה, אף אם יהיה כשרונו גדול עד מאד. וזם בכל הלומדים, על בעלי כשרון ללמוד הרבה, הן ביותר עליהם בחכמת הציור לדעת מה שהם עושים, כי העין עלול למעות לרגעים; ואם לא ידע הציר תכונת הצבעים ומאין באו, אז יעמול לשוא ויאבד עת וכחותיו לבהלה. כן אם לא ידע כללי הפרצוף או יחטא וישגה על כל צעד. — העצה היותר טובה להוכיח מומו הוא להראות לו מלאכה טובה ממלאכתו, מובן מאליו כי המלאכה ההיא צריכה להיות ממין אחד עם מלאכתו, אך אהבת-עצמו לא תתנהו להודות על האמת. ולכן יותר טוב לו להיות וללמוד בהאקאדעמיא, אשר שם יעבדו רבים לצַיַר דבר אחד, ואחרי כן ישפמו הפראפפּעסארים יתרון האחד על רעהו, ורק אז תפקחנה עיניו לראות מחסוריו, ולכן גם המשלימים חק למורם בהאקאדעמיא לא יצאו חפשי, כי אם ישולחו לאימאָליא למען הוסיף דעת ותבונה ע"י הארגינאליים הנפלאים, אשר ימצאו שם לרוב, ועל ידי חברת צירים מארצות שונות, אשר כל אחד

הזה כבר מצא עליו מערערים רבים, ואם גם נתן לו הצדק, הן מי יאמר כי מיכאל-אנדרשעלא אנכי? פלוטאָרְךְ אמר כי להציר וליוצרי-פסל נחויץ לדעת: קוים, מספרים ומחוגה ולא לעשות מלאכתו מבלי כל דעת וחשבון, ואמנם ראינו כי גם המצרים הקדמונים התאמצו לכתוב עלי ספר (פאָפּירוס) כללים וחקים להצירים ויוצרי-פסל. וע"י זה הצליחו לעשות פסיליהם בתמונת אדם, לפעמים במקומות שונים אברים אברים, ואחרי כן השכילו לחברם יחד ואיש לא הכיר כי לא נעשו ביחד ע"י אדם אחד. כבר דברתי כי רגש היופי היה רב מאד אצל היונים הקדמונים, וככל זאת לא בטחו הצירים והחרשים על כשרונם ורוחם הכביר ויתאמצו להביא יצורי כפיהם תחת כללי החכמה הזאת וחקיה, ולברא כללים חדשים אשר למדו עם תלמידיהם ולא סרו מהם ימין ושמאל, כל הספרים הרבים אשר כתבו היונים הקדמונים ע"ד חכמת הציוור ויצירת-פסל כבר נאבדו מאתנו, אך יצורי כפיהם יתנו עדיהם כי לא הרחיבו בנפשם לעשות איזה דבר מבלי דעת וחשבון. הכללים ההם נודעים בשם (קאָנאַנען), וגדולי החרשים והצירים בראו כללים חדשים. ציצערא יחזה דעתו כי פסילי פאָליקלעט הם האמתים והנכוחים ביותר, ואמנם מדת פסיליו וגזרתם ישאו עליהם חותם ההוד והיופי. ליובקע יאמר כי חכמי החרשים בגרי-כענלאַנד למדו כל ימי חייהם מן הטבע ומספרי החרשים אשר קדמום ולא ידעו שבעה, עד כי גלו כל מסתרי התולדה וגו האדם. לא אוסיף להוכיח כי חכמת הנתוח (אַנאַטאָמיא), חכמת החשבון והמדירה (געאָמעטריא, פערספעקטיווא), חכמת הטבע, ביותר ע"ד הצבעים והאור, דברי ימי חכמת הציוור וחרשת המעשה (היסטוריא דער קונסט) ועוד ועוד, הם ידיעות ולמודים אשר בלעדם לא ימצא גם בעל כשרון את ידיו ואת רגליו בדרך החכמה הזאת. עד ימי ליאָנרדא דע ווינצי טעו כל הצירים וחוצבי-פסל נגד חקי הנתוח, וכל תמונותיהם הן מלאי שגיאות, ורק הוא גלה כל הידיעות בחכמת הנתוח הנחוצים לצירים. וכן עזב החרש-ציר הנפלא הזה אחריו ציונים רבים המורים לכל ציר את הדרך הנכונה בציורי התמונות של האנשים. וכן עשו גם רפאל סאנציא די אורבינא, מיכאל-אנדרשעלא, אלברעכט דירער ועוד רבים,

הכרת הלמודים לחרש-צִיר ולבעל כשרון בכלל.

מימות עולם נחלקו החרשים והצירים בדעותיהם: אם נחוץ לבעל כשרון ללמוד ולהשכיל, לדעת כללי חכמת הציור וחרשת המעשה וחקיהם, או די לו לבטוח על רוחו הכביר (געניע) כי יובילהו בארח מישור ולא בארחות עקלקלות. הנסיון הורנו פעמים רבות, כי איש בלא כשרון יוכל ג"כ להגיע למדרגה גדולה בסולם המדעים, אם רק יהיה חרוץ ומהיר במלאכתו, אם יהיה מתמיד בלמודיו ושוקד עליהם מבלי לסגת אחר מפני כל מעצור; יען כי חריצות השכל והנפש תעיר בקרבה רגשות וכשרונות חרשים אשר לא שערום מתחלה, ונפש האדם לא כנפש הבהמה מסוגלת לכל. אמנם האיש הזה עד נצח לא יגיע למרומי ההשכלה והמדעים כבעל כשרון מיום הולד, אשר הטבע בעצמה תורהו מטרתו בחלד. כמו כן ראינו בנסיון כי בעל הכשרון יאבד דרך מבלי כל מנהל ומורה, ורוחו הכביר עוד יועיל לרוממהו הלאה מן מטרתו אשר יחטיא במרוצתו. והנה אמנם הכשרון לא יועיל בכל המדעים כל כך, כאשר יועיל בחכמת הציור, אשר אמנם ראינו כי הכשרון בעצמו הרים אנשים על מרומי החכמה הזאת. אך בכל זאת נחוץ גם לו ללמוד ולהשכיל לדעת כל דבר אל נכון, ולא ללכת עצום עינים אחרי רוחו הכביר (געניע). נקל להבין כי אם נצרף אל הכשרון גם את הלמודים או יעלה הכשרון בערכו על אחת שבע, ותחת לסול לו דרך חדשה הן יראה את הדרך סלוח ראשונים הגדולים ממנו בחכמה ובכשרון. אמנם לפעמים לא רחוקות נחוצים הלמודים לבעל כשרון, כאור השמש להצמחים, אשר יוכלו לצמוח גם בלעדו; אך עד נצח לא יביאו פרי תהלה, ולא יתעלפו בשלל הצבעים, אשר תריק עליהם השמש באורה. כן הצייר בעל הכשרון ימע בתהו יליל ישימון וכשרונותיו לא יתפתחו ולא יתעלפו בצבעי זהר, כאשר בלמדו דעת החכמה הזאת. היסוד אשר עליו יבנו כל המאמינים בהכשרון וממאנים בלמודים את דעותיהם, הוא פתנם מיכאל-אנדשעלא הנודע באמרו: „מחונת (צירקעל) הצירים צריכה להיות בתוך עיניהם” אמנם הן כל איש יודה כי טרם נביא את המחוגה לתוך עינינו, עלינו לאחזה בירינו. ובכלל הפתגם

דעותה היו הצירים ויוצרי-פסל. יפהפיה אחת נגזר דינה למיתה, ורק בעבור יפיה נשארה בחיים. בבתי האצילים והעשירים נבאו פסילי שיש או ציורים אשר חותמם היה יופי למען הוריד בנים יפים כדמותם וכצלמם. הממשלה אסרה אסר על כל החרשים והצירים, לבל יהיו להוציא מתחת ידם תמונה נישתת המראה, אף אם העתיקו אותה מפני איש רע המראה, ובענש קשה רדפה את כל העובר על דברה, ואם חפץ הצייר להאר איש אשר מום בו, או התאמץ להסתיר המום מעין רואה ולהוסיף יופי בהתמונה, מכל אלה נוכל להבין עד כמה היה רגש היופי נכבד, ונוכל גם לומר, קדוש להיונים הקדמונים, ורק הם ידעו אי נכון תעודת חכמת הציור ויצירת פסל, ובכלל תעודת החכמות הנ"ל, עד אשר לא שאלו: מה תכלית הציור וכדומה (*). עתה לא יהיו כל איש לומר כי תכלית הציור, רק להעתיק מה שעיניו רואות מבלי חשבון ודעת, כי אם תכלית חכמת הציור היא היופי. והיופי יועיל מאד לנפשותינו להגביה אותן משפל הארץ למעונו שחקים, מקור כל יופי ונשגב, ולהמתיק חיינו ולהטעימנו מענג שמים בימי החיים! —

(* רגש היופי היה שלם בתכלית השלמות אצל היונים הקדמונים לא רק בחכמת הציור ויצירת פסל, כ"א גם בחכמת המוזיק, וחוש השמיעה היה אצלם דק ושנון כל כך עד כי חלקו את הטאן לארבעה חלקים, תחת אשר אנחנו יודעים רק מן טאן שלם וחצי טאן. גם ידעו להבדיל בין C ובין DB אישר עתה אין הבדל בזה, וקראו כללים רבים בחכמת הזמרה הידועים בשם: אלטגריישישע טעאריע או סיסטעמא. ובשיר ומליצה גלוי וידוע לכל כי עלו על עמים רבים, ושם אסכיל, סאפאקל, עווריפיד, ועוד, יהיו לתהלה לדור דורים.

כל האנטיקים הנשארים לנו מהחרשים והצירים הנפלאים הקדמונים, או נראה כי רק היופי היה מטרתם ותכליתם; וככל זאת לא חטאו אף כמלא השערה נגד הטבע, רק שפכו עליה רוח חן ויופי, המושך לב ונפש כל רואיהם. וגם החן והיופי הזה לא בדאו מלבם כי אם אמנם מצאוהו בהטבע, המלאה חיונות וצורות נפלאים. המטרה הזאת היתה גלויה וידועה לחרשי צירים של היונים הקדמונים, ולא עלה על לב איש לפון בה. עד כמה היה רגש היופי נכבד ויקר בעיני היונים הקדמונים לא נוכל גם לשער בנפשנו. הדר הטבע הנפלאה בעללצארע* הרוממה, אשר הם יסוב אותה מכל אפסיה, ורוח צח שורר בה מראשית השנה ועד אחרית השנה, הוד בנין גו אנשיה אשר הצמינו מעולם ביפים, העירו ויעוררו בקרבם רגש היופי עד למאוד; והארץ הנפלאה ההיא הוציאה מקרבה משוררים נשגבים, מנצחי בנגינות וצירים וחרשים, אשר עד היום יתפלא כל מבין על יצירי כפיהם. רגש היופי נתעורר בהם עוד יותר על ידי החרשים והצירים הנפלאים, כמו יוצרי הפסל פהיריאס, פאליקלעטוס ועוד ועוד, אשר לפי עדות ציצערק לא היה אז ערוך להם בכל ארצות תבל. אפלטון יאמר, כי להיוני היו ארבע תאוות אשר אליהן כלתה נפשו בימי חייו: להיות בריא אולם, להיות יפה אף נעים, להיות עשיר בצדק ומשפט, ולהיות טוב לב ומשתה תמיד בחברת מרעים וידידים. היופי היה יקר בעיניהם עד מאד, עד כי הובילו שי (פריו) לאנשים או נשים אשר הצמינו ביפי הגו. בעיר עפעס הקימו מצבת-זכרון לאיש אחד פהיליפפ, אשר עלה ביפיו על רבים מאחיו ובני עמו, וגם הביאו קרבנות לשמו, ויקדישו את המקום לתת שמה מנחות להאנשים היפים. עלמות עדינית ויפהפיות יצאו במחול משחקים, ערומות כיום הולדן מבלי כל לבוש, לפני המונים המונים, ולא רק כי לא בושו ולא נכלמו, כי אם הראו לעין כל את יפן המלא כח עלומים, וישאו מתנות מאת הממשלה על יפן. השופטים אשר נתנו היתרון לאהת על

* העללעס—גריבענלאנד.

זאת לא יחטאו הפאָעזיע והמוזיק נגד החיים, ולא יבראו חדשה; כי אם את אשר כבר היה יביאו בכור המחשבה ויוציאוהו מזוקק שבעתים, ורק אז תפקחנה עינינו לראות את היופי השורר בהדברים והקולות בהחיים אם יַעֲרָה עליהם רוח המליצה וההרמוניא. ואם בפאָעזיע ובמוזיק כך, על אחת כמה וכמה בחכמת הציור ויצירתה פסל, אשר ההוד והיופי הם תכליתם ומטרתם, וכל האומר כי תעודתם רק להעתיק צלמי האנשים ומפעלות החיים כמו שהם מבלי הוסיף להם שום חן ויופי, אינו אלא טועה; והוא כאומר ודורש מן הפאָעזיע לדבר בלשון ההמון, או מן המוזיק לצרוח בקולות מקולות שונים בלי משטר וערך, כאשר תקשבנה אזנינו יום יום. גם בחכמת הציור ויצירת־פסל יש הרמוניא וחרוו (ריטמוס, כדברי היונים הקדמונים) ותעודת החרשים והצירים, כהמשוררים והמנצחים בנגינות, לגלות הלוט הלוט על פני היופי ולהציגו לעין השמש; ואחת היא אם יחצוב החרש תמונה משיש, או יַצִּיר הַצִּיר בצבעים או בעט עופרת: תמיד עליו להוסיף לוית חן ויופי עד מקום שירו מגעת, ולגלות ההרמוניא והפאָעזיע השוררים ביצורי הבריאה הנפלאה, הנסתרים מעיני אנשים אחרים והננלות רק להם. ובוה לא יחטאו נגד החיים והטבע, כי אם עוד יגיעו למרום תעודתם. אם נִבְכַח לרעת כי תעודת החכמות־היפות: הפאָעזיע, המוזיק, והקונסט היא היופי, או עוד לא נשאל: מה תכלית החכמות האלה? כי היופי הוא תכלית בפני עצמה, כאשר האמת בהשכלה היא תכלית בפני עצמה. אמנם אם נאמר כי היופי אך למותר, ותעודת כל החרשים והצירים היא רק להעתיק יצורי החיים כמו שהם, או הן נשאל בצדק: מה תכליתם זמטרתם ומי בקש זאת מהם לעמול ללא הועיל? אם נתבונן על

הנוכרת, ושירי המשוררים המהוללים ממין הזה שלמים בתכלית כל כך, עד כי כמעט אי אפשר לקרותם בלי נגון, כאשר כבר העירו ע"ז מליצים רבים, ויתפלאו על המוזיק השוררת בדברי השירים. ויכולתי להביא למשל שירים רבים מנאָטהע, שיללער, היינע וגם פושקין ושווקאָוסקי ועוד. אשר בלי נגון הם בלי טעם זבלי ריח, והנגון ימליץ דבריהם עד להפליא.

אין מניב שפתים אשר כל רוח פאָעוּיאַ אין בו. כן גם המוזיק
בנויה על מוסדות היופי. כל החוקרים יוכיחו כי המוזיק לקחה
ראשיתה מקולות האדם לפי רגשותיו ומצבי נפשו השונים לרגעים,
ולכן בלי ספק השיר בפה הוא קודם לכלי שיר. ואחרי כי קולותינו
בעת שאנחנו מרגישים רגשות עדינות, כמו האהבה, הנעם או תוגה
חרישית וכדומה, המה נעימים ושאננים, ומתקרבים יותר אל
קולות ההברה (וואַקאַל) בלי אמר ודברים; לכן מצאו מקום גם
לכלי שיר, אשר יביעו רגשות נפש האדם בלי אמר ודברים. ורק
אחרי אשר נתרחבה חכמת המוזיק, השכילו להוציא גם כל יתר
רחשי הנפש על ידי כלי שיר. ואחרי אשר חכמת הזמרה והשיר
תכליתה רק להוציא חוצה רגשות האדם (או רבים) ועלילותיו
בעברו ממצב אחד למצב שני; לכן גם פה נוכל לשאול: האם
אמנם נראה בהחיים ובקולותינו ודברינו יופי רב ונשגב כאשר
נראה בהמוזיק, אשר גם קולות וצעקות, כמו בעת מלחמה או
בעם ורצח וכדומה, ימצאו יופי והרמוניא בהמוזיק, אשר לא נראה
בזאת בהחיים? אך הן כל איש יודה, כי לו לא שם הקאָמפּאָ-
זיטאָר את רוחו בהקולות והצעקות האלה, כי או צללו אזנים
לשמוע אותן, ונאטם אזנינו ונתרחקנו מן המהומה הזאת. הן
יספרו על בעטהָווען, כי פתגמו היה „לו יכולתי להביא את
השאון בחוצות, רעש אופנים ודורות סוסים, קול המון אנשים
וכדומה, במשטר וסדרים, כי אז בראתי מוזיק נפלאה ונעימה!“
לא אדע עד כמה יש נכונה בהפתגם הזה, אך זה הוא בלי ספק
כי מטרת הקאָמפּאָזיטאר הוא לגלות היופי בקולות רגשות האדם,
להביאם בסדרים והרמוניא ולהפליאנו בִּי פִּיִּם, הפאָעוּיאַ והמוזיק
ממרה אחת להם, לגלות ולחשוף את היופי בדברים ובקולות.
ולכן נראה אותן על כל צעד הולכות שלובי זרוע כשתי אחיות
תאומות, ובהתלכדן יחדו או עוד תוסיפנה לרומם נפשנו בהדר
חין ערכן (*). — והנה האיש אשר עיניו פקוחות יודה כי בכל

(* אל נא נשגח כי אנשי יון הקדמונים לא הפרידו בין האחייות
האלה, והמשוררים שרו תמיד בפרטם על פי הנבל (לירא), ומאז עד היום
בקראים מחלקות שירים אחרים בשם (לירישע געדיכטע) ע"ש הלירא

תכלית החכמות היפות ותועלתן.

ההשכלה והחכמות היפות תרדופנה אחרי מטרה ותכלית, תכלית ההשכלה — האמת, תכלית החכמות היפות — היופי. — ההשכלה אם לא תוביל אל האמת אך כאפס וכאין הנָה. הלמודים בעצמם אין להם על מה שיסמוכו, ואם יסודתם שקר, אף אם יחדרו השכל ויצרפו הרעיון, בכל זאת כל העוסק בהם הוא ממבלי עולם. ואם רק נִכַח לדעת כי אמנם נגיע אל האמת ע"י-ההשכלה, אז אין עוד מקום להשאלה: מה תכלית הלמודים? כי האמת היא תכלית בפני עצמה, וכל ימי חיינו אנחנו רודפים אחריה לדעתה, ורק שתום עינים ישאל כזאת. וכן החכמות היפות: חכמת השיר והמליצה (פאָעזיא), חכמת הנגון (מוזיק) וחכמת הציור וחרשת המעשה (דיא קונסט), אם לא יובילונו אל היופי אז המה מהבל יחד, ומוטב להם שלא נבראו. ואם רק נעיף עין על פרי כבירי הרוח בהחכמות היפות, אז נראה ברור את המטרה אשר שמו להם לקו ולמשקלת, וכי רק היופי הוא מטרתם ותכליתם. הפאָעזיא בתארה חיי בני אדם ועלילות מצעדי גבר בשירי חויון (דראַמא= שישע געדיכטע) תתן בפי כל איש ניבים נאווים ונאומים נעימים או נמלצים ונשגבים, הבנויים על מוסדות החרו והמשקל, ולפעמים תבוא גם המוזיק לפארם בנגוני כלי שיר לפי חקי הזמרה; וכל זה בדברי אָחד האדם, אשר גם על מזה לא נראה בהחיים ועלילותיהם, אשר ממנו העתיק המליץ את הציור הזה. ומי נתן לו רשות להוסיף משלו ולפאר דברי האדם בשיר וחרו? האם אין מקום להתאונן עליו כי רחוק שיר-חיוון מהחיים כרחוק מזרח ממערב? והן חפץ המשורר היה לתאר את החיים בשירו! אך גם המתאונן יודה, כי לו עזב המשורר את החרו והמשקל, את המליצה והשיר, ויתאר דברי בני האדם וחייהם כמו שהם, אז לגעל נפש היה לנו לשבת בבית-המשחק (טהעאַטער) שעות אחדות ולהאזין דברי אנשים, אשר נוכל כל זאת לשמוע בכל עת ובכל שעה בשוקים וברחובות עד כי יצא מאפינו. ורגש היופי והנעם אשר בנו (אַסטטהעמישעס געפֿיהל) יאלצנו להבין ולהודות, כי רק היופי הוא תכלית כל שירי חויון והפאָעזיא בכלל, וזולתה מותר להם

האיש אשר בימי ילדותו ראה עני בשבט עברתו ועוד גם עתה ישא כעס ומכאובים, יתאמץ לשכוח ראשונות. והאיש אשר ראה רעה בילדותו ועתה יראה מנוחה כי טוב, יזכור מצד המוסר את עניו ותלאותיו ג"כ למען ישיג על ידם עונג רוחני. אמנם מי שם גבול בין ההפכים והקצות האלה? ומי יוכל להניד בדיוק על כל איש אם אָמלל או מאָשר הוא? כשם שאין שעור להצלחה כך אין קצב וגבול להתלאות אשר תמצאנה את האדם בימי חייו, ולכן נוכל להניח כלל, כי כל אדם, יהיה מי שיהיה, יתאמץ לזכור תמיד ימי ענג ונעם שכבר עברו. אמנם מן התלאות אשר מצאוהו בימי חייו יזכור רק את אלה אשר ימצא באמתחת זכרונו או בחיי ההוה נגדם מזור ותרופה, להמתיק ולרפאות גם אותם והיו לו לזכרונות נעים. וגם אותם יזכיר אך לעתים מיוחדות, לא תמיד, ואת הפצעים אשר עוד לא נרפאו טוב לו לשכוח אותם אם אין לו נגדם כל צרי ותבלין לרפאותם ולהנעימם.

והנה מלבד כל אלה לא כל הזכרונות שוים בתקפם וערכם, יען כי המקרים לא ישוו זה לזה בפעולתם אשר יפעלו על נפש האדם. יש מקרים אשר נפש האדם תתפעל ותתרגש מהם ברב ענג וזכרונם בלב כחותם קבוע, ויש אשר לא יעזבו מדי עברם אות זכרון וכהנדרף עשן ינרפו מלב האדם.

והנה כל האמור עד הנה הוא במקרי החיים, בין הנוגעים להאבות ובין הנוגעים לאוהבים ורעים, שיוזכרו ויפקדו, או מיום הולדת או מיום השגת דעת ותבונה, ולרגלם יזכרו גם המקומות שבהם יצאו המקרים האלה לפעלם, והאדם זוכר את המקום ע"י המקרה, ואת המקרה על ידי המקום. אין מקום חביב לאדם בלא מקרה ואין מקרה נזכר בלי מקום. כך הוא בהוה וכך הוא בעבר. ואם המקרה נזכר ויקר להאדם או יאציל מהודו גם על המקום, איזה מקום שיהיה, ואם המקרה הוא קל הערך, או יתחשב על צבאות הזכרונות שמוכ לשכחם, או יאבד גם המקום חגו העבר וקול העבר שם יאלם רומיה.

מעולם ישאף אליו כל בן תמותה, ישחרהו לשבח ראשונות אשר לא לכבוד המה לו.

ומצד השני, בהוסיפו דעת ורגש החיים יוסיף להרגיש נעם ימי הילדות, עתותי שקט ומרגע בחיק אהבת אבות, והמקרים הנעימים האחרים יענדו להם ליות חן ועדי עדיים על אחת שבע. וכן אמר גם קאראמזין הרוסי: הזכרון הוא ראי מלושש הנותן חן ומוסיף יופי להדברים הנראים בו, הוא יפאר כל דבר אשר חלף עבר. קורות החיים כבואם בכור הזכרון יטהרו מסיגי הכעס והמכאובים, ויזהירו לפנינו כאור יקרות מושך לב, כהמתכת המטהרת מסיגיה בכור המצרף.

היוצא מכל אלה: כי להאיש שאין לו זכרונות נעם וענג מימי הילדות, ואשר לא יאבה להראיב נפשו בזכרונות עצב וכלימה, לאיש כזה אין עבר, רק הוה; כל מעיניו רק לשכוח ראשונות וקדמוניות לא יתבונן. ואף כי מצד המוסר על כל איש החובה לזכור שנות רעה, למען ידע להתענג ולכרך אל מושיעו על הטוב אשר מצא באחרית הימים; אולם הזכרונות עליו להעלות על לבו רק בזמנים ידועים, כמו בהימים שבם יצאו לפעלם, או על ראש שמחותיו.

כאשר יזכרו ישראל שעבוד מצרים בפסח וכאשר יזכור כל איש ישר ימי עניו ומרודו, בשבתו על מרומי ההצלחה, למען ידע נפש העני והגר, ולמען ישיב טובה למטיביו; גם אז ישים תכלין לזכרונות המרים האלה והיו בפיו כדבש למתוק, כי כל מעיניו בהעלותו אותם על לבו, רק למען ירגיש אֲשֶׁרוֹ הוֹהוּ, למען יתענג על מעשה הצדקה, למען ישקוט לבו המטשחרהו להשיב גמול לאנשי חסדו, או למען ישפוך נפשו בשירי הללויה לאל מושיעו. הכלל היוצא מזה כי האיש אשר עוד לא עלה מבור צרה ועוד לא בא אל המנוחה ואל הנחלה, האיש הזה חלילה לו להעלות זכרונות ימי ילדותו מתהום העבר, כי אין אצלו בהם כל נחמה ומרפא, וטוב טוב לו למחוק אותם מלוח זכרונו והיו כלא היו. מכל האמור עד הנה נראה, כי האיש אשר ראה רב טוב בילדותו, בין שהוא עתה צולח או אומלל, יתאמן לזכור ולהזכיר ימי אשרו, למען ישוב לחיות ברוח דמיונו את הימים הטובים ההם.

על דבר הזכרונות.

מדוע יכסוף האדם להעלות תמיד על לבו זכרונות ימי חייו? איזה יקר וגדולה יש בהם? — חיי האדם קצרים, ימיו יחלופו חיש ויעבורו, לבבו נוהה אחרי הימים שעברו, הם חלק מחייו שנבלע בתהום הנשיה, וימי חייו בעתיד הולכים ומתמעטים. כל איש היה נותן את כל אשר לו לוא יכול לשוב לימי עלומיו, לשוב ולחיות את הימים אשר כבר חיה. מובן מאליו כי לוא נעשה גם לאיזה אדם ושב לחיות ימי הילדות כבראשונה, בהשאר חכם ונכון כמו שהוא, כי אז חשך את עצמו מכל משגה ורשע כסל אשר נוקש בהם בימי חיי הילדות בפעם הראשונה, והיה משתעשע ומתעסק רק בדברים שהמה תפארת ותועלת לאדם. כמו כן היה מתאמץ למצא את הנעם והענג שהיה לו אז בימים ספורים ועיר שם זעיר שם, והיה משתדל לשפוך רוח הענג הזה על כל ימי ילדותו, וכל צרה ונגע, צער ופגע שמצא אז, היה מתאמץ להיות מהם והלאה ולבלי תת למשחיתים האלה לבא בגבולו. היוצא מזה כי ימי הילדות אצל איש כזה היו רק שרשרת נעם וענג, למוד ועסק של תועלת, והפגעים גם השגינות היו נשכחים כמת מלבו, ואז נוכל לומר כי האדם הזה חי עוד הפעם את אשר כבר חיה לעולמים, אך ביתר דעת והשכל. ואלו חי האדם בימי ילדותו רק חיים של ענג וכבוד, מבלי למוד ועסק נכון, או להפך, אם למד קרא ושנה רק נשא כעס ומכאובים, כי אז בשוב האיש הבא בשנים לימי ילדותו, ובחיותו בהשכל ודעת גם בענג תמיד, לא נוכל לאמר כי חי הוא את אשר כבר חיה, אהרי שבימי ילדותו לא ידע מחיים כאלה, ולכן האיש הזה חי חיי הוה לא חיי עבר.

והנה נפשנו ונפש כל אדם יודעת מאד כי אי אפשר להאדם לשוב לימי עלומיו ולהשיב ימי העבר שיהיו להוה, ולכן יתנחם האדם בהעלותו על לוח זכרונות מקרי ימי ילדותו והעמיקו הגיונו בהם, וחי הוא אז ברוח הרמיון עוד הפעם את ימי ילדותו. אמנם אחרי אשר לבו כבר ראה חכמה ודעת, לכן ירגיש יותר את שגיונו בילדותו ויוסיף דעת את המכאובים אשר טחצו וחלפו בלכבו; ולמען לא ידאיב עתה את רוחו יפסח בכל חפץ לבר על הזכרונות האלה ויתאמץ להשיבם מלבו. גם הכבוד, אשר

זאחת היא אם נולדו בעיר אחת או לא. רבים רבים יולדו בעיר אחת ונפשותיהם הפרדנה ולא תתלבדנה. כמו כן רבים לא ראו איש את דעהו עשרות שנים ובמצוא איש לב דעהו נאמן לפניו, במצאו אותו בתור האדם המעלה, יתנה לו אהבים עד עולם סלה. בי כל אדם יש לו מושג דם ונשגב שלם בתכלית השלימות אשר יזכרהו זיעריצהו זכרוו דמיונו יחוהו. המושג הזה שונה אצל איש ואיש לפי מזונו, טבעו והתפתחות ישכלו; את המושג הזה ישא כל איש בחיקו בנשוא האומן את היונק בארצת החיים; המושג הרם על כל דמים הוא אלהים, אך פה בשפל יעמול כל איש לשוא לראות את האלהים מתהלכים בתוכנו, וכאשר יראה בי באיזה איש מצא המושג הזה או גם חלק ממנו קן לו, אז יאהבהו ויכבדהו באהבתו את גפשו, כי אמנם חלק מנפשו הוא. זאת אהבו יאהב ויכבד כבלי חמדה האוצר בקרבו את שכיות חמדתו, את מושגו הנשגב.

לפי זה: לעמת שיגדל ערך המושג הנשגב הנאצר בקרב דעו יגדל גם ערך אהבתו אליו, ואם יראה בו תכנית השלמות ועצם המושג בלי מגרעת, אז יכבדהו ויאהבהו בנפשו במלא מובן המלה, אהבה כזאת עזה כמות ג"ב במלא מובן המלה, כי אחת היא אם יאבד את נפשו או את מושגו הרם אשר גפשו קשורה בו.

על היסוד הזה בנוים כל היבלי האהבה השונים בגדלם ותפארתם ובחזוק אשיותיהם, כאשר גם מושגי כל איש ואיש שונים זה מזה, וכאשר לא כל המושג בי אם חלק קטן או גדול ממנו יראה באהבו ומכובדו. לפעמים יעבדו עשרות שנים מרם יצלה ביד האדם למצא את שאהבה נפשו משנים קדמוניות, את כלי החמדה האוצר בקרבו את אהבו מכבד, את מושגו הנשגב (ויזן אירעאל) ומקום הולדת איננו לא מעלה ולא מוריד לעיקר האהבה, זרק כסבה חיצונית ולא כסבה פנימית הוא להוסיף אומץ בהאהבה, להוסיף אחוה ורעות אם האנשים מכירים זה את זה ימכבר; אך להוציא משפט כי בלעדיו מקום החולדת לא יצאה האהבה לאוד אין כל יסוד נכון.

וכן גם כל המקומות שנקדשו באהבה הזאת, למשל עיר מולדת גם מסביה, אם הלך בהם איזה פעם. לשוח עם הוריו יהיה באיזה עת שיהיה אם בימי ילדותו או נערותו, יקרים בעיניו, וכבואר לשנות כינה יזכרם באהבה ויביט עליהם בענג, כי יזכור את הרגע הנעים ההוא, וכמו כל עצי שדה וצמחי גנה יספרו לו ספורי אהבים משנות קדם. הכלל היוצא מזה, כי בכל המקומות שלא ראתם עינכם, שלא צעדה שם רגל האהבה מעולם, יהיו באיזה מקום שיהיו, אם במסבי עיר מולדת או בקצוי ארץ, שאינם מעירים בלבו זכרונות נעים, שאינם מספרים לו מאומה מהעבר, אם גם יתענג בהם על הדר הטבע כמאד מאד, הענג הוא רק, ענג בהנהגה לא ענג בהעבר. במקום כזה אין עבר רק הנה.

וכל זה הוא רק לענין הורים (שאין שחחה לפני כסא כבודם מעולם על יד התמדת האהבה אלימו). אמנם לענין אוהבים ורעים יוגבלו הזכרונות יותר, כי אהבה מצד משיכה טבעית בלבד בלי כל רגש דעת והכרת תודה, בלי רגש כבוד מאיש לאיש, לא תקום ולא תהיה לעולם, ולא תצא לאור באור החיים. לענין אוהבים ורעים יתחילו הזכרונות רק מעתות הנער, עתות דעת ורגש, ואם גם שטף הזכרונות יעבור במרוצתו גבול הנער ויגע גם בזכרונות הילדות להחיותם ולהתענג עלימו, הוא רק בהוסיפו להזכרונות האלה דעתו ורגשותיו ההויים היודעים לערוך כל דבר לפי ערכו, הוא כהארס השב על ידי גם לחיות ימי ילדותו ברעתו הנוכחי. ורק אם מקרי ימי הילדות שלחו פארות ויעשו קציר כמו נטע ויביאו פרי אהבה ונעים בימי השחרות, כי אז יזכרם האיש בהסבות אשר סבבו את תענוגיו בימים האלה. לא כן זכרונות אהבת הילדות אשר לא הביאו כל ענף פרי, אין להם על כה שיסמוכו לעמוד לעד לעולם, ומותר להם מן החלום אין.

היוצא מזה כי אצל אהבת רעים לא נוכל להעלות הזכרונות מתהום הנשיה עד יום הולדת, ורק את המקרים מימי הילדות שעשו רושם בחיי הידידות יזכור כל איש. גם אחרי אשר אצל רעים קמון מאד ערך אהבת המשיכה הטבעית של הנפשות לעמת אהבת הכבוד והכרת תודה, לכן לא יוכלו לראות במקום הולדת סבת אהבתם, כי הסכה תשכון עמוק בבתי נפשותם פנימה.

על דבר האהבה.

בשלושה דברים האהבה נקנית: במשיכה טבעית של הנפש. בהכרת תודה, וברגש הכבוד. ושלשתם באבות. האהבה תשים חזותה על כל היצור ובהיכל היקום כולה אומרת כבוד. וכשם שנעים להאדם לזכור רגעי אהבה כן נעים לו לזכור ברוח הדמיון את המקומות שבהם יצאה האהבה לפעלה, יהיה המקום מה שהוא; גם אהל הדחוי לנפול, יעיר רגשות נשגבים כארמון מלך, אם בו יצא לאור החיים, אם שם חבלתהו אמו וילדתהו, ושם עברו ימי ילדותו היקרים בימי חלדו, וכדומה. ואם יצלח ביד האדם לראות בעיניו את המקומות הנעימים האלה או לתקפהו חרדת קודש למראיהם ולבבו כלו אומר אהבה לכל הנמצא סביבו. מוכן מאליו כי אם יהנה אהבה לרברים שאין בהם רוח חיים, על אחת כמה זכמה אם ישוב לראות את הוריו, ושלשלת גדולה של זכרונות תעלה לפניו אשר כל רתוק ורתוק ממנה ימלא כל בתי נפשו גיל קודש. ואף כי סבת האהבה „הכרת תודה“ באה אליו רק בכואו בשני הנערות, בכל זאת יזכור גם את הרגעים מימי ילדותו, כי גם הם נקדשו באהבתו אל הוריו על ידי המשיכה הטבעית של הנפש אשר תלוהו מיום גיחו מרחם. נמצא מזה כי לענין הורים אין מקום לשכחה מיום הולדת עד היום האחרון, באשר האהבה, מתחלה אהבה טבעית ואחרי כן גם אהבת הכרת תודה, תלוהו על דרך החיים*.)

(* פה מקום אתי להעיר כי רעיוני פראנץ מאָאר בהשודדים לשיללער הסת דעיוני רוח וזהבל יסודם, וכבן סודר ומורה יערה. עד היסוד היכל אהבת אבות אשר בקודש יסודתו. אך גם אותו לא נאשים מאר: הן אהבת הכרת תודה אין בלבנו, יען כי אבותיו השליכוהו אחרי גום כנצר נתעב גם בעוד זך וישר פעלו, זאבו דחהו בשתי ידים, ומעט מעט הלך מדחי אל דחי עד בי נהיה לראש השודדים, וכן הלכה גם אהבת המשיכה הטבעית הלך וחסר. וידוע כי כל איש יחפון לתת לפעלו צדק, ולכן חפש ומצא עלילות (או גם באמת) כי אבותיו הביאוהו עד הלום לנשות מדרכי יושר (אשר אליהם שאף גם בעמדו בראש גרודי שודדיו שומעי בקולו), ובוה נשמע קול הנחם ומוסר כליות (געוויססענכביססע) אשר לא גתן לו דמי תמיד, ואין אדם נתפס בישעת צערו אם גם יצא עתק מפיו.

אחרי כן כי עזבו מידם את אשרם לא יוכלו עוד לתקן המעות, ובאופן כזה יאבדו מאתנו אפפענהיימים רבים אחורי תנורי בתי הישיבות בערים קטנות, ואויבינו עוד יאמרו כי אין בנו בעלי כשרון להחכמה הזאת, באשר לא נמצא אף חרש ציר אחד עברי בכל ימי הבינים עד העת החדשה; ומי עוד יודע כמונו כי צעירי בני ישראל מוכשרים לכל, אין נסתר ואין גובה אשר לא ישיגו בחריצותם ושקידתם.

ולכן אליכם, סופרים נבברים, אוהבי עמנו, אליכם אשים דברתי. הואילו נא בטובכם להאיר פניכם אל חכמת הציור העלובה והשוממה בנו, להקדיש גם בעבודה אחרים מדבריכם הנעימים המושכים לב הקוראים, להעיר לבב צעירינו לאהוב את החכמה הזאת היפפיה והנותנת חיים לבעליה, ולהורותם את הדרך אשר ילכו בה בהגיעם למטרתם. הן מכ"ע עברים יש להם מהלכים בכל עיר ועיר, וצעירינו יבלעו כל הגה וכל מלה מהם בתאות נפש, ורבה התועלת אשר יביאו דבריכם. אז תראו ושש לבכם כי בזמן קצר ימצאו בינינו חרשי צירים אשר אמנם ילכו בדרך הקדש הזה, ואשר יכבדו שם ישראל, לא רק בשמם כי אם גם ביצורי כפיהם ילידי דוחם. אז תשגא חכמת הציור בינינו ותפרח כחבצלת, גם יתביא פרי קדש הלולים לשמחת לב כל חובב עמו, ואז לא יבוש יעקב ופניו לא יחורו, בראותו ילדיו אלה יעריצו ויקדישו שמו בין העמים לשם לתיהלה ולתפארת.

מבלי מרגוע למוץ עסים ולשר כל פרח בכל ירכתי גן המדע ולהריק אותו לשפת קדשנו, לענג ולהועיל גם לאלה מנערינו וקנינו אשר יאבו לאכול מפרי עץ הדעת הנטוע רק בגן העבריה, עצמו עיניהם מראות עץ חכמת הציור ומלאכת מחשבת המתנוסס בגאווה בגן החכמה; לא שמו לבם אל יפעתו והודו, ולא לקחו ממנו אף שורק לטעת בין יתר עצי הדעת בגן שפתנו. הביטו וראו, קוראים יקרים, והשתוממו! למה נתפלא כי לא יעמלו הציירים שנים רבות לברוא ציורים מחיינו ודברי ימינו אחרי כי הסופרים לא אבו עד היום להקדיש גם ימים אחדים לכתוב אודות חכמת הציור איזה מאמר או ספר? בכל הליטעראטורה העברית לא תמצאו אף ספר אחד מדבר אודות זה, וגם מכתבי העתים יחשו ולא יזכירו אף מלה אחת להפיץ ידיעת חכמת הציור בינינו. עד הימים האלה, בימי הבינים, חשבו למשפט כי לאיש אשר הטבע לא שמתהו לחרש ציר אך למותר לקרות וללמוד אודות חכמת הציור; אמנם עתה, בימים האלה, כבר נוכחו לדעת, כי לכל איש ואיש נחוץ לדעת מה היא חכמת הציור ומלאכת מחשבת, ותועלת הידיעה הזאת רבה מאד, כאשר הוכחנו כבר במאמרנו. ולכן מלבד ספרים רבים שחברו על למוד החכמה הזאת, הוקדשו גם עלי עתים רבים להגדיל החכמה הזאת ולהאדירה, ונדפסו ציורים פתוחי עץ וברזל עשה עם באורים לכל צי - ותולדות חכמי חרשים; וגם ליושבי כפרים אשר מעולם לא ראו בעיניהם, לא רק בתי אסף ציורים, כי אם גם ציור מעשה ידי אמן, גם להם לא מוזרים יסודי החכמה הזאת. ועלי עתינו יעמדו מנגד ולא ישימו לב אל אשר העת דורשת מאתם, ובהם האשם תלוי כי לא יבראו אלפי ציורים שונים מחיי עמנו להיות לנס בכל בתי אסף ציורים בארצנו. כי הצעירים אשר זכרנו, ילידי ערים קטנות, אשר בימי ילדותם לא ידעו שפה אחרת וולתי שפת עבר, ואשר לא ראו בעיניהם ציורי חכמי חרשים, לא ידעו על ידי זאת מאומה מן חכמת הציור; לא ידעו גם כייש בתבל חכמה או מלאכה כזאת, ואם גם לקחה אונם שמץ מנה, לא ידעו מה התועלת אשר תביא לחוסי בצלה, לא ידעו כי יש בתי ספר וגם אקאדעמיא ללמוד שם החכמה הזאת, ובה יעברו ימי נעוריהם. ובהודע למה

מאחינו בעלי כשרון ונפלא אשר יפארו בתי האסף בציורים נפלאים ; אך מעטים, ונוכל גם לומר כי בעת הזאת אין כמעט גם אחד, אשר ילכו בדרך הקרושה אשר זכרנו. ובין יהודי רוסיא לא ימצאון רק שנים שלשה חרשים, וגם הם, בנראה, לא אל המטרה אשר זכרנו פניהם מועדות. גם יתר חניכי האקאדעמיא עתה, אך תקוה מעטה נשקפה לנו לראותם הולכים בדרך הזה. ובמי תלוי האשם? על פי רוב לא בהם, יען, אחדים מהם לא גודלו על ברכי התורה והאמונה, כילירי ערים קטנות ויושבי בתי מדרשות אשר טבעו במצולות היהדות, ועדי נצח ישארו בלבם רגשות רוח אהבה עזה לעמם (מבחרי סופרינו גם הם כחנוך כזה גודלו, וההרגשות הנחוצות לסופר נחוצות ג"כ לציר), וגם לא ידעו ממנהגי דתנו ועקרי אמונתנו רק ע"פ השמועה, ואולי ימו גם און קשבת לקול מנבלי הדרת אמונתנו, ואיככה נוכל לחכות ולקוות כי מהם תצא התועלת אשר זכרנו? ואחדים אשר לא יחשבו עליהם, ואשר יכלו להגיע למטרה כזאת, לו רק חפצו, גם הם לא ישימו לבם לעניני עמם ותועלתו. יען כי בכלל רואים אנתנו קרת רוח לחכמת הציור בין אחינו בארצנו, אשר יקרר גם רוח הצירים, ולמען הוציא ציורים כאפפענהיים נחוץ להתפעל ולהתרגש ולהקדיש כל נפשו ומאדו לאהבת עמו.

אמנם, אף כי סבות רבות יש למחזה מעציב רוח כזה, אך בעת אזכיר רק הסבה העקרית אשר היא לפי דעתי כזה: הן בכר מלתי אמורה כי רק אלה אשר מימי ילדותם הרוו צמאם בתנ"ך ותלמוד, אשר רגשי האמונה ואהבת הלאום יפעמו בלבבם, אשר כלו ימי נעוריהם רק בערים הקטנות בין אחיהם, במקום אשר יד העת לא שלטה במנהגי היהודים ואמונתם, לשנות פניהם עד כי לא יזכרו כי מצור ישראל חוצבו, או לעקרם משרש ולכלותם כליל, ואשר דברי ימי עמם ושפתו, שפת עבר, לא מזורים למו; רק אלה יוכלו לרומם קדן חכמת הציור בינינו, להחיות אלפי חיונות נעלים ונפלאים ולהראותם לעין כל העמים לתפארת ישראל, רק אלה יוכלו, ורק אלה יחסרי לנו. זה שם תלוי רק בעלי העתים ובסופרי זמננו, אשר בעברם על שדמ"ה החכמה ללקט פרחים וצנינים ולטעת אותם על אדמת עמנו בדרפם כדבורים חרוצות

וכשרונו הנפלא להועיל לבני עמו, הוא מ. אפפענהיים (*). הוא יתנוסס בינינו כאבן נזר לשם ולתהלה. היוונות ציוריו לקוחים מחיי עמנו בעת הזאת וכולם מלאים הוד נפלא וזיו שמים, על כולם מרחף רוחו הכביר היוצר מראות אלהים, כמו ציוריו המתארים את השבת: „התחלת שבת“, „ליל שבת“, „יום השבת“, „מנוחת שבת“, „ומוצאי שבת“ המלאים על כל גדותיהם שפע זיו קסם, רוח שרי במו ומנוחה נעימה וקדושה שפוכה על כל פנים. הן גם נוצרי בראותו את הציורים העברים האלה יקרא בתמהון: האם כה השבת נשגב וקדוש? איך היה לדראון ולבוז עד כי יכנו שדי-ליל בשם Шабашъ? מה נפלא ונעלה העם הזה היודע איך להתענג בעונג שמים מהור ומאד נעלה! או ציורו „סדר הפסח“— הן יוציא מעמקי לב נוצרי כדברים האלה: מה רוממה השמחה המהורה השוררת בין המסוכים! מה צחו מבטי עיניהם המפיקים אך אהבה! מה זכו לבבם מכל שמץ חטא ואשמה בפתחם הדלת נגדה נא לכל העמים! (**). ועלימו הוציאו דבה כי אוכלי אדם המה. עתה ברגעי קדש? רק משוגע ידבר כמו אלה, ועוד ציוריו הרבים אשר שמו כבוד רב לו ולעמו; גם מלכים ורוזנים נמשכו בעבותות אהבה אל ציוריו הנפלאים, מבלי הבט כי ממקור ישראל יצאו, ויאצלו לו כבוד ויקר, ושמו לברכה לדור דורים.

ועתה אחרי אשר הוכחנו מה טוב ומה נחוץ לנו להרבות בינינו חרשי צירים עברים, במלא מובן המלה, נעיף נא עין על מצב חכמת הציור מעת הזאת בינינו, ונראה כי רחוקים עוד אנחנו מהמטרה הזאת מרחק רב: בכל ארצות אירופא רבים הציורים

(* אם ימצאו דברי מסלות בלבב הקוראים, נכון אנכי לחרות דברי ימי חיו ומעשי ידיו פרי חכמתו כאשר העתקתי מדברי ה' שטיין.

(** המלים הנמרצות: „מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל“ פרוצ מלב בלעם עת ראה מראש הפסגה את ישראל חונה לשבטיו על מישור רחב ידים במדבר חול. ידוע כי מחזה הטבע הנראה מנגד, וביותר בעת אשר ישקו האור והצל בשלל צבעיהם, הוא ממש כציור בלי שום שנוי, ומחזה כזה יעיר כח הרמיון משנתו ויהפוך רוח איש מן הקצה אל הקצה. עד כי גם בלעם בלכתו לקלל, הפך לבו לאהוב את עם ישראל בראותו ציור נחמד כזה מלא הומ קודש, וכאמרו: „כנחלים נטיו וגו'“, ולא ערב לבו לקללם. הכותב.

אם אהבה או איבה יפיקו. וביותר כי היהודים אנשי החיון על כמת ישחק, אינם יהודים על פי רוב, רק בלבושי יהודים, ואיככה ישוו וידמו פניהם לפני אנשי הציורים אשר כל רואיהם יכרום כי ממי יהודה יצאו ורוח יהודי מרחף עליהם? ולכן לו יראו חזיונות כאלה בתור ציורים, אז, ישארו כחותם על לבב המביט, כי לא יעלם מעיניו מאומה, מהגות רוח פני אנשי הציור, אשר ישאירו רושם טוב בלבבו עדי נצח. גם הנסיון הורנו, כי לפעמים לא יכיר איש את פני רעהו אף כי ראהו ימים רבים, אם רק לא ראהו זמן רב, ולפעמים, אך רגע יבינו איש על פני רעהו, והנה כל קוי הפנים, תארו ותמונתו נחרתו על לוח לבו ובמראה וחיון יראהו יומם ולילה; וזה אם נתפעל מאיזה דבר היוצא מגבול הטבע, אם מיופי נפלא או להפך. ולכן בהתפעל המביט על הציור, אשר גם הוא שנוי הטבע כאשר הוכחנו, לא ישכחהו נצח. ואם נשאל לאיש מה ראה על הציור אשר מיום ראותו עברו גם עשר שנים וגם יותר, אז יגיד מבלי שכוח מאומה.

מכל זאת נבין ער כמה גדול כח הציור ואילותו לפעול שנשבות על גוי ועל אדם יחד. ולו היו בינינו חרשי צירים אנשי רוח, אוהבי עמם ודתם, אשר הקדישו כשרונם למטרה רמה לחרות בחרט צירים כל יופי, כל קדש, וכל נשגב ממנהגינו ודתנו, מחיינו ומדברי ימינו המלאים חזיונות נעלים ונפלאים; לו היו בינינו צירים יוצרי חזיונות אשר רגש יה ואש דת יפעמו ברוחם, — אז בלי ספק, הצליחו כמפעלם להוציא רגשותיהם הנשגבים חוצה, להעיר רגשי אהבה ואחוה בלבב אחינו הנוצרים, לעם ישראל הנפלא במלכותו ועבודתו, בחייו ובמותו, בשמחתו ובבכירתו; וכל הוד והדר הוציאו לעין השמש לכבוד ולתפארת (*).

אחינו יושבי ארץ אישכנו חוננו בחרש ציר כזה אשר הקדיש חייו

(* אויבנו לא ישבו כעצלתים וכחבוק ידים כמונו, ונצחוק מכאוב לב עלינו להודות, כי בזאת להם יתר שאח עלינו; והביעל ליוטאסטאנסקי, מבלי הרבות דברים, אסף זה לא כבר למראה קבל עם כל ישן וחדש נחפיו קרשנו להראות לצחוק לכל העמים. ומה אנחנו מראים נגדו? אוי לאותה בושה אוי לאותה כליטה.

הכותב.

מהמחלקה הזאת ישנם אחדים אשר יצרו חזיונות מנכבדי ישראל לבתי משחק. ואף כי הם כבר הצליחו ללכת הלאה מאחיהם הראשונים, ובחזיונותיהם אמנם יש כח להעיר רגשי אהבה ואחוה לישראל; אך עד הצירים גם הם לא באו, ועינינו הרואות כי גם בזה הועילו אך מעט: יען כי הם כבר עברו הגבול, ויאבו להראות יצורי החזיון חיים מבלי לשנות מאומה מהמקרה אשר עליו אדני החזיון הטבעו, ויקלעו חצם מן המטרה והלאה, ועמלם נשאר מעל. ואם גם יצליחו בעת צאת החזיון לפעלו להפוך לטוב לבות המביטים, אך כהם החזיון יתמו גם רגשי לבבם וכל המראה יודד מזכרונם כחלום חזיון ליל. והסבה לזאת היא כזה: כי טבע כל איש לראות אך הכלל, והפרט ישאר נסתר מנגד עיניו; מלבד בחזיונות היוצאים מגבול הטבע אשר גם על פרטיהם יתבוננו המביטים. ויש גם מופת על זה, והוא: כי כל האנשים אף כי יכירו קרוביהם, אבותיהם ובניהם, יזכרו וידעו תואר פניהם ותכניהם; אך פרטיהם אין יודע, כמו לפעמים לא ידע איש צבע בת עין אביו, אף כי יראה אותו אלפי פעמים ביום, יען כי מעולם לא עלה על דעתו לתור לבקש לדעת דברים קטני הערך כאלה. ובאמת אחת היא לו, מה יתן ומה יוסיף לו אם ידע כל אלה? ובהביא אליו הציור תמונת אביו, והנה את אשר לא ראה ולא התכונן בעשרות שנים תראה לו התמונה ברגעים אחדים: יען כי נגדו אך בד וצבע הנופלים בערכם מן הטבע, מן אביו אשר בו רוח חיים, ובכל זאת הן פני אביו כמו חי חרותים על הלוח, ויתאמץ להבין חכמת הציור איך הצליח לברוא פלא כזה? ובהעמיקו הגיוניו בהציור יחזה כל מצפוניו, יראה גם צבע בת עין אביו, גם כל תו, כל קו מדמות פניו אין נגרע. ישוה וידמה, והנה הציור לא החטיא השערה, ועל עצמו ישתומם איך לא ידע כל אלה עד היום (*).

(* ומסכה הזאת תמשוך תמונה חצובה משיש לבן את עינינו יותר מתמונת שעה המשוחה בישר הנצבת כחיה נגרנו, יען כי תמונת איש אנחנו דואים אלפי פעמים ביום, ומה החדשות אשר תראה לנו תמונת השערה? לא כן תמונת שיש לבן היא תפליאנו, כראותנו איך שכל החרש את ידיו לפחת באבן רוח חיים המרחף על כל יצוריה ועורקיה. הכותב.

לבלי האמן בדברי רעיו. לפעמים אך לשוא ישחית המדבר אותותיו ומופתיו להוכיח, כי אמת יהנה חכו ולהטות לב השומע לדבריו; לא כן במראה עיניו יאמין כל איש אמונה אומן, יען כי לכו וכל חושיו ימשכו אחרי החזיון מבלי דעתו. ומסבה הזאת, המביט על הציור הנעשה בידי ציר אמן יאמין ויתפעל יותר מקורא ספר המגין על כבוד ישראל מבלי הראות כל תמונה, הספור בדברי ימי רוסיא יעיד עד כמה גדול כח הציור לפעול על רוח אנוש: לב וולאדימיר לא נטה אחרי דברי כל החכמים אשר התאמצו לקבלו בזרועות אמונתם, ואך הביט על הציור „המשפט הנורא" אשר הראה לו כהן הנוצרים, והנה חלף רוחו פתאום, ומהמון רגשותיו קרא: „אשרי העומדים על ימין הציור ואוי להעומדים על שמאלו" ויתנצר. ראו נא! לא עלה על דעתו להעמיק שאלה, כמה יפלא הציור מדבריהם? הן אך מעשי ידי אדם הוא, והאיש אשר השכין כבוד הצדיקים לימין יכול להושיבם גם באיש התופת. אך נתן חופשה לרגשותיו אשר התעוררו בקרבו למראה הציור הזה; וכנהה מקרים רבים בתולדות ימי האדם עד היום הזה. ומוזה נכיר יתרון ציור נכרא בידי חרש ציר על ספר נכתב בידי סופר מהיר.

גם בזה שונה הציור מן הספר: הציור יראה חזיונו אשר יכיל בקרבו לכל אדם גם לאיש המוני, תחת אשר הספר הוא חתום וסתום מעיני המונים המונים אשר לא ידעו ספר או לא יאבו להעמיק הגיונם בדבריו.

המחלקה השניה, כותבי ספורים ויוצרי חזיונות, אם כי יצירו בעטם תמונות יפיפיות לקחת לב הקורא, אך לא יצלחו כהצירים בציוריהם. גם מהם נעלה הציור בזה: אשר יראה חזיונו החרות עליו פתאום, פתאום יתרומם המסך מעיני המביט ונגדרו יופיעו מראות אלהים. ולכן יצלח לסכסך כל חושי המביט עליו, כי יהפצו אל לבו פתאום רגשות חדשים, יתקפוהו בכל תקפם, ילכדוהו ברשת יפים, ירכיבוהו על במתי עולם הדמיון, ועצום עינים ילך אחרי המחזה אשר ימשכהו בחבלי קסם. לא כן הסופרים, הם יצירו חזיונותיהם לאט לאט, הקורא יתנהל אחריהם לאט, ולכן כבד למו להצית אשם בלבב הקורא ולהרתית בנקל כל רגשותיו.

לבבנו לא הצליחו להפיץ ענני אופל הרובצים על כרם יה, בית ישראל, כלה, לחשוף חמדת פרוי, פרוי קודש הלולים, לעיני כל העמים, ועוד גם עתה יעיוז לקרא כי כות בו, ישימו פרוי לדראון ותאנתו לקצפה. אמנם לו היו בינינו חרשי צירים מאחינו המגודלים על ברכי התורה והתושיה, אשר שתו לרויה מפלגי התלמוד, וביותר היודעים שפת קדשנו, שפת עבר, ואשר הליטערא-טורה העברית וביחוד דברי ימי היהודים לא מוזרים למו, ואשר לבס נאמן עם עמם ועם אמונתם, או, בלי כל ספק, מצאו תרופה לכל אלה. בלי כל ספק שמו הם שם ישראל לתהלה ולתפארת. אוהבי עמנו אשר יצאו לקראת נשק שונאינו להגן על כבוד ישראל המחולל, יחלקו לשלש מחלקות: הסופרים, אשר יכתבו דעותיהם, המנשאים עם ישראל, בתור וכוחים, טענות ומענות, ראיות ומופתים מהטבע, מילדי יום ומדמיון דבר לחבירו; המליצים, אשר יתארו מחשבותיהם בתור ספורים מחיי היהודים, או בפרוזה או בשיר ובחזיונות (דראמא), ויתאמצו להראות יקרת עם ישראל בהחזיונות אשר יראו לעין הקורא; ולבסוף, הציירים, אשר הקדישו ימיהם לתאר מחזות קודש ויופי מחיי עמנו בעת ההוה או מדברי ימי חייו, להעיר האהבה לעמנו בלבב המביטים על פעלי כפיהם. ועינינו הרואות כי עד היום לא שבו הסופרים גם המליצים מנצחים משדה המלחמה, אף כי הראו אמן רוחם ורוחב דעתם, אף כי לא אחת ושתים השיבו מלחמה שערה; אך כל עמלם לא הועיל רק מעט. עוד כבימי הבינים שם ישראל לחרפה ולגדופים, עוד שונאינו לא יענו להודות על משוגתם ואולתם, עוד יעוללו עלילות ברשע ויחפאו כל דברי בלע על בתולת בת יהודה. לכן ננסה נא עתה לשלוח את המחנה השלישית לשדה המלחמה, אולי יירשו הם את זר הנצחון, אולי יצליחו הציירים לסתום פיות משמינינו ומקטריגינו בציורים מעשה ידיהם. ויש לנו על מה לסמוך, כי הם יעשו חיל ולא ישובו ריקם, באשר עינינו רואות יתרון עון הציירים על הסופרים והמליצים, בזה:

כל איש יודע כי טוב מראה עינים ממשמע אזנים. חק הנבע הוא כי לא יהין איש לפון במדאה עיניו כאשר יסיתהו השפק

הספרי דברי הימים, אך אין בעטם העוז והמשרה לעורר רוח הקורא ולתאר לפניו מקרי ימי העבר כציור אמתי כאשר יצליחו הציירים. גם עמל הסופרים אך אפס יהיה מול עמל הצייר: כי הסופר, אף אם ישכח או לא ידע איזה דבר, לא יחדל וציר ציורו בעטו, ורשות נתונה בידי רוח הקורא לתאר בדמיונו ציור לפי דברי הכותב, וכח הדמיון ימלא מעצמו את החסרון אל הציור ההוא לפי רוח הקורא. אולם על הצייר להוציא מתחת ידו ציור נגמר בלי שום חסרון וגרעון אף בדברים קלי הערך. כי דמיון המביט לא יוסיף מעצמו מאומה אל המחזה אשר לנגד עיניו, ואם יצלח הצייר להוציא פעלו בתכלית השלמות, אות הוא על רוחו הכביר ונפשו הנשגבה. דברי הסופר הם רק כזיק רשף אשר יפול בכור לב הצייר ושם יתלקח לשלחבת יה אשר תצית כל הגיוניו וציורו יצא מזוקק שבעתים.

ענף ציורי דברי הימים, אף כי הוא הצעיר והרך בעין הדעת של מלאכת מחשבת, כי ענפי חכמת הבנין (Архитектура) יצירת פסל וכל תבנית (Скульптура) וגם ציורי שדה ויער קודמים לו בזמן; אך הענף הזה עלה על אחיו כיפיו ובגדלו, הוא שלח פארות ויעש פרי הלולים וסרעפיו נטיו על אחיו ובצלו יחסו. הענף הזה יאצור בתוכו גם כן ידיעת יתר ענפי חכמת הרשת ומלאכת מחשבת, וציר דברי הימים ימצא חפץ בכל דבר לפאר במו מחשבותיו ולהוציאם לפעולת ידים בעט על גליון, או בצבע על בד.

והנה ער הנה דברנו אודות חכמת הציור בכלל; עתה נסב נא עינינו אל מקום אחר ונביט על חכמת הציור-בין בני עמנו. מלחמת נצח לנו עם העמים, לא בחרב ולא בחנית כי אם ברוח. מימות עולם היינו למשל ולשנינה, ודתנו ומנהגינו לצחוק למו, אף אם יזהירו כוהר הרקיע, אף אם יסודתם בהררי קודש; יען כי על כל דבר בתבל וכולל בנקל להשליך שקוצים ולנבל יפעתו, נקל לשים אור לחשך ומתוק למר, ומנדינו מצאו תמיד ענין לענות בדתנו הנקיה וישימו קיקלון על כל מנהגינו. נגדם אורו תמיד אנשי הרוח אשר בנו חלציהם להוכיח למו שגגתם, להראות לעין השמש מה רמו ומה נשגבו מוסדות אמונתנו המהורה; אך לראבון

האדם הטבעי. ההיסטוריא מורה לפניו דרך במטעו בארצות החיים, היא תראה לו מקרים טובים ונכוחים ותצוהו ללכת בארחותם, והיא תפתח לפניו סגור מקור כל אסון ופגע, אשר סללו ארחות דרכם על איש או על עיר ומדינה, ותנצרהו מנפול ברשת זו. אך זרם העת הן ישמוף במרוצתו כל מקרי יושבי חלד, ועלילות מצעדי גבר ירדו לטהום נשיה, לולא הציורים אשר כרוחם הכביר ישימו משמרם גם על העת. הם, רק הם, יאחזו ברסן העת השושפת במרוצתה כחץ מקשת ויאמרו לה: דום! ורגע אחד תעמוד לנצח. הם המחיים את ההיסטוריא מגלי הרפאים. אלפי אלפים מקרי דברי הימים חיים וקיימים לעינינו היום בכתי אסף הציורים בכל מרחבי תכל, על ידי הציורים אשר חזרו והולידו אותם, וממתי עולם העולם לאור כאור החיים, ויעזרו ממחנות ההוה הנבראים חדשים לבקרים להתכונן עליהם ולמלאות כמו חרבות העבר. הם יעיפו עין על כל הנברא סביבם ואין נסתר מנגד עיניהם, למוד בנין גו האדם ונתוח אבריו (אנאטאמיע); תואר גופו ואבריו ומדתם בכל נמיותיו, לפי הפסילים המהוללים (אנטיקים) אשר נשאר לנו למורשה מיוצרי פסל האיטליאנים ואשר יפליאו גם עתה עין רואה כם את הטבע מבלי כל משגה*) או לפי תואר אנשים חיים היושבים או עומדים לפי חפץ הציור; התבונן על תנועות כל גבר בהשקטו ובמרוצתו, איך שווי המשקל לא יחדל מעוזור לו בכל תנועותיו: איך יתאספו אנשים אחדים או רבים, זה יושב וזה עומד, זה קרוב וזה רחוק, ופנים מפנים שונים, ורוח מרוח שונה — התבונן על כל אלה, המה הגיוניו ושעשועיו כל הימים, ותאמץ ליצאת בעקבות הטבע ולעשות לפי חקוניה ומשפטיה מבלי החמיא השערה.

והנה אף כי גם הסופרים החיו ישני ארמת עפר העבר

(*) לפנים באיטליא נהגו אנשים צעירים לימים לנסות כחם, בהאבקם איש עם רעהו ערום בלי לבוש בגיא חזיון (ארענע) ונקראו בשם (נלאדיאטארים), והמון אנשים נאספו יחדו תמיד לראות במחזה שעשועים זה, ולכן הצליחו יוצרי פסל בארץ ההיא לעשות כתבנית וכדמות הגלאדיאטארים האלה אשר הצטיינו גם ביפי ובאומץ בנין גיותם. הכותב.

יענה, היא תצוה ומי לא ישמע?

אמנם האיש אשר רוח כשרון לחכמת הציור מפעם בלבבו הוא לא יוציא כל ישן מפני חדש. ספר התולדה פתוח לפניו ויבינהו במראה ולא בחירות חיוניות נפלאים חדשים לרגעים. לב איש כזה ער, לא ינום ולא ישן, ואך למותר להעירהו על ידי חיון חדש. גם על פני אדם אשר יראה אותם אלפי פעמים ביום מימי ילדותו עד זקנה ושיבה, גם עליהם יתבונן ובנקל יתפעל ויתרגש; כי האדם הוא הציור היותר נפלא והיותר יפה בכל יצורי הטבע, ולנגד עיני הצייר יעברו כבני מרון אלפי פנים שונים, לעיניו יבראו אלפי חיוניות שונים על ידי אנשים רבים אשר ימצאון במצבים שונים, ושווי הערך (הארמאניע) שורר בכל; או גם בהתבוננו רק על פני איש אחד. הן פני איש אחד ישונו אלפי פעמים ביום, כל רגש יהפוך יצורי פניו ועורקיו לנמיות שוונה. איך לא יתעורר חפץ בלב רגש כזה להתבונן במה שנו פני צוחק מפני בוכה, פני עלז מפני עצב, פני ילד, נער וזקן, פני איש מפני אשה וכדומה? הן מאישון בת עין לברו יציצו רגשות נפש רבים וישנו תארה וציורה. הן נפש תביט מבעד אשנבי העינים, ואנחנו נוכל לראותה בעיני בשר; ומה ישמח הצייר עת יצלח לתאר בחרט צירים רגשות רוח עלי גליון או בד. כי חפץ נמוע בלב כל אדם למסור רגשות נפש, הגיוני רוח, בעט או בצבע אשר בעפר יסודם. כותב מהיר יצלח בעטו, וצייר אמן בצבעו. גם משנים קדמוניות מצאנו ראינו כתובות עתיקות, עם ציורים פתוחי עץ, עצם ואבן שונים. כי מימי עולם יחפוץ גבר להשאיר מזכרת נצח למעלליו ולמחשבותיו, ולכן יתאמצו גם הציירים להתחקות על שרשי עקבות רגשות הרוח, אשר יעזבו בעכרם על פני איש, לקבעם ולחזקם על הגליון או על הכד, ומשם לא ימושו עוד כימי השמים על הארץ.

והנה ענף חכמת הציור הזה, מלבד הענג אשר יאציל אל חוסי בצלו, גם מלבד הנמיה הטבעית אשר תנהל ותמשוך את כל איש להתבונן על הודו והדרו, כאשר הוכחנו עתה, הן רבה מאד גם התועלת אשר תביא אל גוי ואל אדם יחד: למוד דברי הימים כבר נודע כי הוא אחד מהעמודים אשר עליהם ארני קיום

לרדוף יום ולילה אחרי האושר אשר תחפוץ לראותו לבוש כתם פז מבלי מנוח, מבלי תת אל לבך כי אֶשרך אתך באהלך והנעי עונג כבר מוכנים לך באפריון הטבע? פקח נא עיניך, בן אדם! שור נא מסביב לך וראית ונהרת, אם רק תתבונן מה עיניך רואות. ראה שם חוקר הטבע ירדוף ולא ייעף אחר אחד-הזוכים לצודו, רסיסי זעה יולו על מצחו, ישאף רוח כתנים, יפול ויקום, ירוץ או ילך אט כנגב, יסול לו דרך בין החוחים אשר הרהיבו לקרוע גם בגדו, והוא לא ישים לב לכל אלה ועיניו נמיו רק על הזכוב המפוז בכנפיו המזהירות בין עפאים; חיש האח! הצליח גם יכול והזכוב בכפו. כגבור מנצח שב משרה קמל כן ישוב לביתו עלו גם שמח. מה תאמר נפשך, קורא? אך אויל ומשוגע הוא! לא לא, הביטה, הן הוא איש נודע בשערים, איש נכבד וידיו רב לו בכל מדע, ומה זה המריצו לכלות כחו להבל? אך לך נא לביתו, שם תמצא הפתרון להחידה הזאת. שם תמצא המונים המונים זוכים ויתושים למשפחותיהם למיניהם ערוכים במשמר וסדרים; שם נצב החוקר כמורה בין תלמידיו שומעי לקחו וירבה לדבר עמהם על תכונת כל זכוב ומטעו: איך וכמה שנו צבעיהם ומבנה גויתם איש מרעהו, ויפקח עיניהם על כל נקודה, על כל קו מצבעי גויתם להבריל בין מין למינו, ועת עיניהם קמו לחדור במסתרי היצורים הקטנים האלה פנימה, אז יקחו לעזר זכוכית מגדלת אלפי אלפים פעמים למען הבין כל דבר עד תכונתו. הן כה ייגעו אנשים אשר רוחם שואף לחדשות ונצורות, לראות ולרעת תעלומות הבריאה ולהשתומם על פעלי אביר הטבע.

רוח חפץ כזה נמוע בלב כל איש, רק אצל רובם הוא שוכב נרדם בירכתי חדרי הלב, ויש עו בצלצלי אמרים אחרים לעוררהו משנתו. ועינינו רואות בכל יום המונים, המונים רצים לקראת כל מחזה חדש, ואם גם כל ישן נחשב בעיניהם למאוכה, מבלי הבט אם שוה הוא להתבונן עליו אם לא; בכל זאת לא יבליגו על רוחם מול מחזה חדש, כי קסם על שפתי שם, "חדש" להעיר רוח החפץ הנמוע מידי הטבע בלב כל איש לראות ולרעת כל דבר, להבין ולהשכיל כל סבה. או הטבע תשים המשרה על שכמה, היא הניע רוח החיה באופני הגויה; היא תקרא ומי לא

בולה אתו התרועע אף תשיר.

סוף דבר! יש תהום תענוגים נפלאים בחיק הטבע מרהיבי עין ומשמחי רוח. בגן עדן מלא הוד ויופי יושב האדם ועיניו השעו ולא ידע איפה הוא, ציר צרפתי אחד כתב בספרו כדברים האלה: „מי יתן והחלו כל האנשים ללמד את בניהם יחד עם למוד כתב וספר גם חכמת הציור, למען ידעו איך להביט עלי תכל אשר עליהם לגור בה שבעים שנה, ומה הארץ אשר הם עליה, וכזה נפתח למו בנקל מקור תענוגי שמים, מעין ישועה לכל עזב, אשר ישביעו בצחצחות נפשם כל ימי חייהם“. ומה נאמנו דבריו, כי אף אם מעטים מהסופרים והמליצים ירגישו את האושר הצפון בחיק הטבע ויתפעלו מהודה, אך מעטים המה ונער יכתבם. אמנם ע"י למוד חכמת הציור יוכל כל איש להרגיש כל אלה, אף אם אין לו כשרון להיות חרש ציר.

והנה חכמת הציור תסתעף לשני ענפים: לציורי שדה ויער (Историко-Ландшафтная живопись) ולציורי דברי הימים (Историческая живопись) וכל הדברים אשר הטפנו עד הנה, רק על ציורי שדה ויער יסבו, לא מאשר כי ענף חכמת הציור הזה הוא הראש והנכבד בכל סעיפיה, כי אמנם הענף השני, ציורי דברי הימים, עולה בערך חכמתו ומטרתו על הענף הראשון, על אחת שבע, אך מאשר כי מטרת ראשית מאמרי היתה להלהיב זיקי החכמה הזאת בלב הקורא, לכן הרביתי שיח על הטבע, כי היא תמשוך אבירים בכח יפיה, תסיר לבם מתעותועי תכל לאור באור חיי הדמיון, ואז בנקל נוביל כל קורא הלאה הלאה; ולכן עתה העת להטיף אמרים אחרים על ציורי דברי הימים בקצור נמרץ (כי לא ללמד יצאתי במאמרי זה אשר לזאת נצרכים ספרים שלמים).

מה רבתה משא לעיפה אשר העמיסו עלינו מקרי החיים, מה רב הנמל אשר יעיק על כל חושינו וידכא לעפר נפשנו. הה עניה, נפש לא רוחמה! מי יסיר מעליך הככלים כי תפרשי כנפיך לעוף במרחב יה להתענג מזוי התולדה? מי יסיר התבלול מעיניך, כי תראה אור צחצחות אשר יריקו לך ארובות השמים על כל צעד? הכה רע ומר גורלך מכל חית השדה ועוף השמים

הם חדרו במסתרי הטבע פנימה ויחזו כל מחמדיה גם במקום אשר אנשים אחרים יבזו מראות כאלה, ולכן הצליחו מאד במפעלם ועל ציוריהם יתפלאו רבים וכן שלמים. כי יפי הטבע רק באור וצל יסודו, ואור וצל על כל קצויו ארץ יקצאו. גם החזיונות הנפלאים לא יראו בהדרם כי אם תחת קוי השמש או הירח, והם: השמש והירח, הציורים היותר נפלאים בתכל, ובטובם יואילו להריק אורם גם במעון צר כעל הררי אלף, על קוצים כעל המרים, על רמש זוחל כעל סוס נהדר; ולכן ביריגו למצא חדשים לרגעים עונג ונועם לו רק נפקח עינינו.

לפעמים שני אנשים הולכים יחדיו לשוח, האחד יתר ממקומו מרוב רגשותיו אשר יתקפוהו, בראותו מסכיב ערן גן אלהים ולענג נפשו אין קץ ואין תכלה, והישני כנציב קרח לא ישית לבו אל הטבע ורעו בעיניו כמשוגע או כילד הצוחל לקראת ציץ נוכל או זבוב רקמה (שמעמטערלינג) מעופף, וכמוהו אנשים רבים קרי הרוח אשר העונג הזה לצחוק למו. הוי, אנשים בוגדים באמכם הטבע! מי הגיד לכם כי רק לילד יאתה להתעלם ולהשתעשע בפרחים וצבעים? או מאין נוכחתם לדעת כי מטרת האדם עלי חלד רק לעמול יום ולילה לצבור כסף, מבלי השתעשע מעט קמ בעתותי מרגוע על ברכי התולדה? הן העונג הזה טהור וגם קרוש הוא, גם חנם הוא אין כסף, ואתנו הוא תמיד כל ימי חינינו, וביותר כי נפשנו מטבעה משוכה ואחוזה בהטבע אם כל חי; ולמה זה נחדל מעונג שמים זה לנוע ולבקש תענוגים אחרים בארצות החיים? מדוע תשים הטבע עדיה וחליתה עליה אם לא לענג נפשנו.

מה מאשר האיש, אשר הוא בן נאמן להתולדה, גם היא כאם רחמניה תצהיל לו פניה: עת עננה הרת עצב תשכון על פניו ותוגה תקנן בין בתרי לבבו, או יש עו וכח בידי אמו הזאת לנחמהו מיוגונו. בכל לבו יאמין לקולה הנפלא ויפתור אותו ברצונו, על ברכיה תישנהו ובחלומות נעימים תשעשעהו, וכיונק ישקט על שדי אמו כן ישכח כל עמלו וכבתי נפשו שלות שמים שוררת; ועת פלגי ששון יורמו בלבבו, או, אך אז ירגיש אשרו והצלחתו: הגבעות למולו ימחאו כף, הזמיר ינעים לו זמירות. בעבורו שחקים נטהרו ואתו ישיש השמש טשוש, וכל הטבע

ובלילה, עת סהר בהיר יהל בין צבאותיו כרמים, השמים והארץ יחדו נשקו ונאברו במרחביה בלי מצרים, עמודי עשן כעצים רעננים רבי עפאים יתגלגלו מעלה מארובותיהם, וכל התבל כולה מעולפת כזו נפלא אשר לא יתאר באומר ודברים, — אז מה רבו רגשות לב הציר התפוש במומותיו למצוא יסוד הויו הוה לדעת מה הוא ולעשות כתמונתו בחרט ציר.

אך לא רק ביפי התולדה ובשקט הטבע צפון עונג לנפשנו, כי אם גם עת תביט עלינו בעינים מזרות זועה; עת עבי עלמה יגעשו כענקים על ראשנו; עת ממרות עוז כל היקום יפחידו וברקים משחקים על ארץ יברוקו; עת סער יתחולל בעים ויפיל אימתה על כל היצורים; גם אז, אמץ נא לבבך, קורא יקר, צא נא החוצה וראה, שם נערמו עבי עופרת שחורים משחור; שם תהום פתוח בין הענקים האלה, ובעדו יתרוצצו צבעים שונים, ירקרק, צהוב וכעין התכלת; שם שם הלאה על קצות הרקיע ציור נחמד נגדך; שם על היער יאיר אור שמש ויריעת תכלת זר לו מסביב — אשרות מים יזרמו מארובות השמים, אט אט יקל כובר העבים ובהרות בהירות יופיעו ממעל, אט אט ישתרע הקשת בענן עם כל צבעיו הנפלאים, מה רב יפיו ומה נחמד הוא! — השמש יצא מחביון אפריונו ובעיני אהבה ינחם את האדמה, נגדו יתעוררו בעלי כנף בתרועת הידר; עשבות שדה ירימו ראשיהם הרטובים מרסיסי מטר; העצים אשר הרוו צמאם בשפעת מים יניעו סרעפיהם לאות תודה; עם עדר רחלים שעלו מן הרחצה תפוזנה על כר נרחב; משק גבים עוד יהום לאט וצלצלי זרמתו יתלכדו שם עם שירת צפרים. הגד נא, קורא יקר, גם אם קר רוח הנך: היש ציור כזה בתכל אשר יכיל בקרכו אלפי חזיונות ומראות כאלה יחד?

אך אולי תאמר בלבבך כי רק בשדה ויער, בהרים ובקעות יתנוסס יפי הטבע, אז תשגה בשפטך. על כל צעד נערמו אלפי נפלאות. הן ציר אמץ יש בידו לתאר גם אהל רועי הרחוי לנפול בין סירים סבוכים אשר ירהיב עינינו ויראנו היופי השורר בקרבו; במשברי ים זועף יש יופי נפלא עת האור שפוך עלימו; בקוצים וסלונים, באהלי קדר, בסערות שלג ובפתי קרח. הן צירים מהוללים רבים יבלו כל ימי חייהם רק בצירים תמונות כאלה.

שדרות אלונים, תחת בפת נמישותיהם תשאף רוח חדש; הצל
הדרך והענוג יסוכך עליך בנעים קרתו, הרוח ישא בכנפיו אליך
קול שיר חלילי הרועים ממיבי נגן. הבט! איך רגלי הר ירוק
ילחך פלג זך, איך יבריקו גליו הטהורים תחת שמש צהרים כנטפי
פנינים על ראי מלוטש; איך עדרי עבים שקופים ידאו על תכלת
הרקיע גם ישהו בעמקי. היאור המוליך כשמן מימיו; איך השמש
בגבורתו יצער בצעדי גאון ויושיט קוי זהרו אליך, רק אליך,
בחיר היצורים; ראה סביבותיך נצני הטבע איך ילכו שובב, ובכל
זאת יקחו לב ביפים — או תרגיש כי לכך כבר הלך שבי לפני
הציור הנפלא אשר נגדך, ומנככי לבכך יהפרצו המלים: "מה
נפלאה התבל ומה נחמדו צאצאיה".

צא נא ממעונך הצר בחצי החודש בלילה, שא עינוך השמימה
וראה: איה הצבע, איה הציור אשר יכילו בקרבם רגשות נשגבים
יופי הדרת קודש המרחף על השחקים הבהירים האלה? איה הספרים
אשר ימשכו בחבלי קסם את נפשך כהכוכבים, העינים הטהורות
האלו? איפה כסף מזוקק ומלוטש אשר יפיץ נגהו כנגה אגן הסחר
הזה השוחה בים תכלת? איה ציר לתאר לך ציור לוקח לב
כזה? — ראה, הן כל התולדה מעולפת בצעיף קורש. שם הלאה,
הלאה, יער וכל עץ בו ישקיפו מבעד הערפל השקוף; אוניך
הקשבנה רגש ליל, רגש יה המתהלך בדממה על כנפי רוח צח;
רוחך ישאך או על אברתו, נפשך התאבך, תתפרץ מחביון כלאה
ובין כוכבים תשים קנה; תשכח תבל וכל היקום, תשכח גם כל
עמל ותלאה, ומתהום שעפים אין חקר תשאף פלגי חיים.

גם בחורף נוכל להתענג על מחוות הטבע, אם רק נפשנו
שקטה מפגעי החיים: שמש אדום ככדור איש לוהט עולה מפאת
קדים, עליו ידאו עבים בבדים, כעשן הכבשן המתאבך מאש
מתלקחת; יריעת שלג צחר הפרושה עלי ארץ תוהיר כורועה
בספרים; אגלי מים בבדולח זך, הנקפאים על ענפי העצים
החשופים, יצחקו בשלל צבעיהם הנפלאים. שם ארו ירקרק יושיט
דאישו מערמת שלג ויזכירני כי עוד תקום הטבע לתחיה, הצללים
השחורים על לבנת השלג חמדת עין הם, צל סככי העצים וכל
תבנית יוצע על גליון צח, עלי שלג, כמחוקה בחרט ציר אמן;

צבעיהם חרשים לרגעים; האדמה תתהפך כחמר הותם ותשנה תארה וחתולת פניה; ארבע תקופות השנה לא תחדלנה לברא חזיונות שונים, לנצל עדי כל שיח השרה ולהלבין שריגים בשלג חורף, גם לשוב ולכסות אותם בשלל צבעי זהר ילדי האביב; הטבע תכין לנו תמיד ממעמיה, תופיע לפנינו בעדי עדים, ואנחנו נעבור על כל אלה מבלי משים.

השכם נא, קוראי היקר, כעלות השחר בימי הקיץ וצא לשוח בנאות דשא, ראה פאר לובן הקדים פרוש כירועה על ערש התבל, ישבה עוד יישנו בניה; ראה חן השחר הנשקף בעיני ספיר יטאפסים; ראה זיו חכלילי המשתרע לאט לאט על עבי ברולח; הבט נא! שם מירכתי ארץ יצאו קרני זהב והשמש מחופתו צועד למרום שמים; ראה נא פלגי פו השפוכים על ראשי ההרים ועל עצים רעננים, איך ירקרק צבעם יאדים כתולע; שים עיניך באגל טל עלי שושנה ענוגה, איך יעברו בו אלפי צבעים שונים, איך ינוצצו רבאות ספירים תחת רגליך; הבט איך ישחקו האור והצל עלי עפאים רועדים מרוח צח שפיים; שים עיניך עוד באלפי תמונות מעולפות בצעיפי זהר הנבראות לעיניך — וראית אם לא ימסו כל יצוריך, אם לא ירחש לבך אהבת נפש להתולדה, אם לא תקרא גם אתה: „מה נפלאה התבל ומה נחמדו יצוריה“.

אך הסב נא עיניך מעט קט מהציור הגדול הזה וראה: פה תחת רגליך פתחה שושנה עדינה את כוסה להרוות בלשרה דבורה רעבה, הבט על עליה ופרחיה ועל רעד כנפי הדבורה המרעידות גם את השושנה; אז יתפרצו מלבבך המלים האלה אשר רחש גם לבי בראותי הנוה והמענגה הזאת: „מה מאד נפלאה, שושנה יפיפיה! עורקיך מתולעים באודם חכלילי; פה אנלי טל דמעות בכי ותאניה, ופה עינים צחורות לי תצהילי, ירקרק, צהוב, לבן יופי כל צבע בפטורי ציציך יחד קננו. גם ריח ניחוח מידי הטבע גם נופת צופים כך יחדו הוכנו; ודבורה מזהירה ביפי כנפים, לוית חן תשית על הודך נוספות, בלשךך רוחצת, תעיר כך חיים, ומרחפת את חיה בצפרים עפות“.

צא נא, בן אדם, וברח משאון קרת כחצות היום בימי הקיץ. גישהך שלאנן בהיכל הטבע תרגיש כי בגן עדן הנך. שם בין

חכמת הציור בכלל ובין בני עמנו בפרט.

בימים האחרונים האלה, עת ענפי כל עצי הרעת הנטועים בכרם ההשכלה נטוּו על אחינו בארצנו ורבים יאכלו מפרים ובצלם יחסיו, הימים אשר הראו לעין העמים מה רב כשרון היהודים וחריצותם בכל דבר חכמת מדע והשכל, ובזמן קצר בין לילה, נהיו בינינו אנשים מצוינים בכל מפעל ובכל למוד אשר החזיקו בם; בימים האלה שפכה גם חכמת הציור את רוחה על צעירי בני עמנו, ואחרים מהם כבר הסבו עליהם עין כל חכמי הדור הזה ויפארו שם ישראל, ועינינו הרואות כי מיום ליום יגדל החפץ להחכמה היקרה הזאת בלב בעלי כשרון, אשר מספרם עתה לא מעט בינינו, ולכן אדמה כי לא למותר יהיה עתה להטיף דברים אחרים על אודות חכמת הציור בכלל ובינינו בפרט.

מה קאשר האיש אשר אביר הטבע חנן אותו בלב רגש ובכשרון למלאכת מחשבת! רק עיני איש כזה פקוחות לראות הפלאות הצפונות מעיני אנשים אחרים והנגלות לו בכל הודם בהיכל הטבע, אשר כולו אומר כבוד, הוד והדר; רק איש כזה ידע להוקיר חין ערך שכית החמדה ויפעת זיו שחקים, אשר הפיץ שדי ביד נדיבה בגן עדנו, אשר ברא מכון לשבת יצורי כפיו; ורק בלב איש כזה יתעוררו רגשות עזן לחוש כל נועם, להכיר כל יופי ולהבין ולהשכיל תעלומות הבריאה הנפלאה.

מה נפלאה התבל ומה נחמדו יצוריה! מה רבות התמונות היפיפיות אשר תחזינה עיני הציור מפוזרות לרכבות על כל מדרך כף רגל! מה דלו נפשות האנשים המבקשים את תמונות הטבע להתענג מיפין רק מעבר לים או בכנפות הארץ! לא מעבר לים ולא בשמים הנה, כי אם נגדך, קורא יקר! השמים בלבוש יחליפור

תוכן החלק השני:



7—24	א) חכמת הציור בכלל ובין בני עמנו בפרט
25—27	ב) על דבר האהבה
28—30	ג) על דבר הזכרונות
31—35	ד) תכלית החכמות היפות ותעודתן
36—39	ה) הכרה הלמודים לחרש-ציר ולבעל כשרון בכלל
39—60	ו) הציור היהודי אפפעהיים
61—65	ז) האדם מכונה או לא?
65—71	ח) הרקורים רעים
72—101	ט) על הכמת השיר והמליצה
101—111	י) העינים וחכמת הפרצוף
111—119	יא) מבט העין וחכמת הפרצוף
120—138	יב) פרורים (לקיטי מאמרים ופתגמים)
339—	יג) לקיטי מכתבים

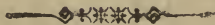


כל כתבי

מרדכי צבי מאנע.

חלק שני :

אמרים וקושי מכתבים



כָּל כִּתְבֵי

מֵרֵדְכַי צְבִי מָאנֶע

קובץ שיריו, מאמריו ומכתביו, נדפסים וכת"י
בשני חלקים.

עם תמונת המשורר ותולדות ימי חייו,
בתוכות בידו א"ל שיונה ויוז.

צמסרו לדפוס ברשיון אבות המשורר, ע"י ש. ציו וא"ל שיונה ויוז.

נערבו ונסדרו לדפוס ע"י מערכת „תושיה“.

הוצאת „תושיה“.

חלק שני.

— ❦ —

זו ארשא. תרנ"ז.

בדפוס האלמער ואייזענשטאדט, גאלעווקי 7.

МОРДЕХАЙ ЦЕВИ МАНА

Собрание стихотворений, статей и писемъ
съ біографіей поэта.

Редакція и изданіе „ТУШИЯ“

ВАРШАВА --- 1897.

Тип. М. И. Гальтера и М. Айзенштадта, Варшава, Палески 7

קול החיים התדושים האלה ישמע עתה על מרחבי ארץ
 יהודה ומבין סלעי קברות חזויהם הנפוצים על אדמת קדש זאת
 יענה החד לאמר :

„ולא יתנשו עוד מעל אדמתם אשר נתתי להם אמר
 יי אלהיה!“

ולקול הקריאה הזאת תעוד לא תשימו לב עובדי אלהי
 זקב ? — שובו נא לבות קבת וקפאון לראות אור ותתמוגגו : פכאנת
 נא אמרות אלוה אלה בלבבכם לתעיר בו רגשות חיים : נפשו
 נא לרסיסים וקי זקב מעשי ידיכם ותנו חפש לידי מושיענו למלאות
 תעודתו הנאמרת בקדש ובא לציון גואל :

הרימו דגל ושאו גם ציונה !

שפת ינחנו אלהי הצבאות !

הם כל בשר ! הנה רכב שמים

בימי צאתנו מארץ מצרים,

בימי קדם עוד יראנו נפלאות !...



מחר התעורר ויפקח עיניו על הרבו : העם הזה אשר התגלגל
 תחת שואה באלף ושמונה מאות שנים ועצום עינים הלך מדהי
 אל דחי התעורר עתה בגבור הליון לשוב אלי קדמת געוריו
 בהשבון ודעת : זקן ואיש שיבה וקחור מלא כח עלומים יתרו
 התעוררו יחד אורו חיל ללקת קדימה : האיש אשר שיבה ורקת
 בו נוכח לדעת פי לשוא עמל ויגע בלי מנוח בהמשים שנת
 שנות ראה רעה על אדמת נגר : שוא נדר שנה מעיניו וישים
 לילות בימים למצא מרף לו ולביתו ולגות מעמלו בימי החיים
 האחרונים ועיניו נשואות עתה קדמה מזרחת להגפיש שמה מעצבו
 ומתגזז על אדמת קדיש באחרית ימיו : גם עולי ימים ראו עין בעין
 כי רק אזרות מתעים הולכי והו שולל ורק ברוח דמיונו ראה הקלו
 בעולם האמת והישר : בלב טהור ורוח נכון בבכי ובתהנוגים
 ובאמין רוח יפול לרגלי אמו אשר חבלתהו והנפלתהו על פנים מעת
 היותו לעם וישבע לה שבעת אמונים עד עולם סלה :

רוח קדש, רוח תהפיש והדרור, רוח אהבת מורשת קדומים,
 רוח אהבת עבדת האדמה, בא עתה פטר תהיה ללב עמנו התאנוט :
 העם אשר נתן גזו למכים ולחניו למורטים ותנשא עתה על פני
 גשרים על פני האדמה המלאה חמס וישד ונהי ויכוגן מעופו אל
 תמקום אשר אלהי תצבאות ינחהו שמה למקום .

”שם זכרונות קדם עלי כל שעל

וזכורנו פי שמישנו עוד תעלו”

”וכנו ערים נשמות וישבו ונטעו כרמים וישתו את יינם

ועשו גנות ואכלו את פריהם!”

יִשְׂרָאֵל מִמְצָרִים הִתְפַּרְקֶתֶם עָדִי וְהִבֵּ מַעְלֵיכֶם לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ אֱלֹהֵי
 זָהָב : הִנּוּ נָא עִמָּתְךָ אֹתָם לֹאֱלֹהֵי הַבְּאֵמֶת אֱלֹהֵי הָאֱתִיבָה וְהַיִּשָּׁר אֱלֹהֵי
 הַחֲפִיץ הַרוּחָנִי וְעֹבֵרֵת פְּפֹיִם אֵל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר אֵלָיו יִתְפַּלְלוּ עִמָּתְךָ
 כָּל בְּנֵי עַמִּנוּ .

2

הִנֵּה יוֹם הַגְּדוּלָּה הִנֵּה בָּא !

הִנֵּה קוֹל מִמְרוֹם לִקְוֵן יָפֶת ...
 מִמְרוֹחַ שְׁמֵשׁ אֹרֶךְ תְּדַשׁ זֶרֶחַ
 מִפְּלֵי הַרְפָּאִים , מִהֲרֹבֹת צִיָּה ,
 שִׁירָה תְּדַשֶּׁת הַקְּשֻׁבָּה אֲזֻגִים :
 שְׂמֹמֹת אֲדַמַּת קִדְשׁ שְׂבָנָה לְתַהֲנִיחָה
 הַאֲכָפוּ בָּנִים מִקְצוֹי שְׁמַיִם !
 שׁוּבוּ שׁוּבוּ אֵל חֵיק אִם רַחֲמָנִיחָה ,
 שֵׁם תַּחְלִיץ לְכֶם יְשׁוּהַ תְּפַרֵּשׁ פְּפֹיִם .
 שֵׁם וְזִכְרֹנֹת קָדָם עָלֵי כָּל שְׁעַל
 וְנִפְרֹנוּ כִּי שְׁמִשְׁנוּ עוֹד תַּעֲלֵ . . .

.....

שֵׁם יְצִיץ וְעֻקֵּב וּפְרַח יִשְׂרָאֵל ! . . .

כְּחוֹלָה אָנוּשׁ תִּשָּׁב לְאֵט , לְאֵט לְאֵיתָנוּ אַחֲרֵי הַתְּחַפְּכוּ עַל
 מִשְׁכְּבוֹ יָמִים וְשָׁנִים כֵּן יִשׁוּבוּ כַּחוֹת תְּדַשִּׁים וְחַיִּים תְּדַשִּׁים לְלֵב
 עַם יִשְׂרָאֵל , עַם עוֹלָם , אֲשֶׁר מִחֲלוֹת רַבּוֹת עֲנֹדוּהוּ וּמְכַאֲבוּ עֲצֻמוֹ
 מִסַּפֵּר ; קָשִׁים וּמְרִים הָיוּ שְׁקוּנוֹ מִרְפָּא אֲשֶׁר נִתְּנָה לוֹ יְדֵי הַרוּפָא -
 הַזֶּמֶן ; לֹא צִלְצְלֵי נַעַם הֶעִירוּהוּ מִשְׁנַתּוֹ אֲךָ קוֹל רַעַם וְרַעַשׁ נֹכָא
 תְּחַרְיֵדוּהוּ מִתְּרַבְּמוֹתָּו הַעֲמֻקָּה אֲשֶׁר תִּקְפַּתְהוּ זֶה מֵאוֹת שָׁנִים וְחַיִּשׁ

וראו לעינינו בתבנית שור אבל עשב או יופיעו לפנינו בלבושי
 זהב וכתם, בענקי ספירים ופנינים : ישלהו ידיהם לפלם דמו
 נתיבות על כל גיא ונבע : ירתיהו כסיר כצולה להצות גלי רחב
 על מי ימים רפים ויפרשו מטות בנפיהם להרקיע בנשורים לשחקים
 במקום תרת רעם וברק : בכל תמון המונותיהם נראה פי אלהי
 זהב אלה לא יכלימו כל תהוסים כם : ומה גזאלו בני שבט לוי
 אשר חדלו לצאת במחולות לכבוד עגל הזהב ויבחרו לחכות עד
 טוב משה מחר סיני בתקנתם לימי אורת, ימי חיי אמת וחפשו,
 בעים אלהים אמת :

שלישת אלפים שנה הלפו מעת עשו בני ישראל עגל הזהב
 ומשה הדיקחו ולעפר שמהו : אך נשובה נא ונראה אם אמנם
 נהפך לעפר ואינני עוד בינינו : אהה ! בדאבון לב נענה לא עגל זהב
 אחד אהנו אך רבים, רבים : סלח נא לי על פשע שפתי עמי האמלל :
 לא אותך, עובד אובר, האוכל לחמו בנעת אפיו ודמעות עיניו, לא
 אותך, אם אמלה, גלמודה ושקלה, גם לא אתכם, בני עני ולרי
 רעב וצמא אוכיה הפעם : אזני תשמענה אנהותיכם, עיני תראינה
 דמעות עיניכם : צרת לבבכם גם עדי העיע ועל לוח לבבי אכתבנה
 ואשאנה כל ימי צבאי : לא, לא אתם עשיתם לכם עגל זהב ולא
 אתם שמתם וקני זהב על ידי גזאלנו : אנשים אחרים, עשו כל אלה,
 אנשים אשר בשם אתים תבנום : אליהם נטויות ידי רוחות ימי קדם
 ולהם תבון אמרתם : אתם שמתם וקום על ידי מלך הפשיח אתם
 אשמים בגורלכם הפור ובעבדת נצחת של עם ישראל :

תסירו את אלהי הנכו מקרבכם, עובדי אלהי זהב : לבות
 קרה וקפאון ראו אור והתמוגגו, רוחות נרדמים ברפאים, שובו
 התעוררו והיו נפצו לרסיסים וקרי זהב בעשי ידיכם : בצאת

הָעַם הַחַוְלָבִים בַּהֲשֵׁף רָאוּ אֹר גָּדוֹל, עֹבְדֵי בַּפֶּרֶף דְּרוֹר
קָרָא לָמוּ וּבָאוֹת נִפְיֵשׁ יִשְׁאַפּוּ קוֹל הָאֲתִבָּה וְהִאֲמַת :

רוּחַ אֵל זֶה בְּלִבְכֶם וּפְרִיץ פְּרִיץ

וּבְחֵיוֹ יִשָּׂא אֵל כָּל יוֹשְׁבֵי אֶרֶץ :

מַה נִּפְלָא וְנִשְׁנַב הַחַוְיוֹן הַזֶּה !

אֲנִי לֹא עָבְרוּ יָמִים רַבִּים וּמִיָּשָׁה עָלָה אֵל הָעֶרְפֵּל עַל הַר

סִינַי : אֲרַבְעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה חִבּוּ כְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֵת טוֹבוֹ וְהִינְנוּ :

רַעַם אֲשֶׁר רָאָה אֱלֹהֵינוּ פָּנִים אֵל פָּנִים לֹא יָכוֹל עוֹד לְהִתְאַפֵּק :

הָעַם הַזֶּה חִפְּזָן לְרֵאוֹת תְּמִיד בְּעֵינָיו אֶת הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא עֲשֵׂה

לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכוּ לְפָנֵינוּ : וּבָעֵת אֲשֶׁר עַל שִׁפְתַי יֵאָדָר מִצְרַיִם

עוֹד נִרְאוּ אוֹתוֹת תֵּיִד הַחֲזֻקָה וְהַתְּרוּעָה הַנְּטוּיָה בְּעֵת אֲשֶׁר עַל הוֹף

יָם סוּף עוֹד טָרְפוּ הָעוֹרְבִים פְּגָרֵי מִצְרַיִם לְרַגְלֵי תֵר סִינַי, תִּהְיֶה

חֲמַד אֱלֹהִים לְשִׁבְתוֹ :

לְבָתוֹב עֲשֵׂרֶת הַדְּבָרִים

בְּכַתֵּב אִישׁ עַל לוֹחוֹת אֶבֶן :

בְּמָקוֹם תְּקַדּוּשׁ תִּזְוֶה עֲשׂוּ לָהֶם כְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים תְּדַשִּׁים .

אֲהִי מַסְכָּה עֵגֶל זָהָב : עוֹד בְּרֵאשִׁית הַיּוֹתוֹ לָעַם הַבֵּין יִשְׂרָאֵל

לְהוֹקִיר עֶרְךָ אֱלֹהֵי זָהָב אֱלֹהֵי זָהָב : בְּכָף עֵת צִאתוֹ לְלַחוּם בְּעַד קִיּוּמוֹ

עִם הַמּוֹן עֹבְדֵי אֱלִילִים הַמִּשְׁתַּחֲוִּים לְאֱלֹהֵי זָהָב וְכֶסֶף, בְּצִאתוֹ

לְחַבְנִיעַ בַּח פֶּל שִׁטָּן וּמִשְׁחִית אֹז נַחוּץ לוֹ עֵגֶל זָהָב לְנַחוּתוֹ הַתְּרַף .

וּלְפָתוֹחַ לְפָנָיו כָּל יִשְׁעַר וְכָל לֵב סָגוֹר : רוּחַ הַחַפְּזָן נִאֲוֵן לְאֲמוֹ,

רַגְשׁ הַכְּבוֹד וּכְהִנָּה מְלִים נִשְׁנָבוֹת בְּלֵי כָּל רוּחַ יִטּוּבוֹ, וְדַמוֹ רָגַע

מִקּוֹל אֱלֹהֵי הַזָּהָב וְנִאֲוֵנוּ : אַחַת הִיא אִם בְּאִזְנָהּ, בְּאִירְפָּהּ אוֹ

בְּאִמְרִיקָהּ אִתָּהּ יִשְׂרָאֵל לְמוֹשֶׁב לוֹ : אַחַת הִיא אִם אֱלֹהֵי זָהָב אֱלֹהֵי

וְכַרְנוֹת קְדוּמִים נִפְלְאִים לָנוּ, הֵם יִנְחֲמוּנוּ וַיֹּאמְרוּנוּ לָנוּ
לָנוּ הֵם לְנִצְחָה :

לִפְנֵי עֵינֵינוּ הַיּוֹזֵן נִשְׁגָּב וּמְאֹד נִעְלָה .

ב

"תורי זהב נעשה לך" אמרה כנסת ישראל לפני
הקב"ה: רבש"ע מחול לי על עגל הזהב שעשיתי ,
אמר לה: כשתעקרהו מלבך . אמרה לו: והלא כבר
נטחן ונפור עפרו , שכן כתיב ויטחן עד אשר דק
ויזר על פני המים? אמר לה: וכתיב בתריה: וישק
את בני ישראל" (לקוטים מן מדרש הנעלם) .

הֵם! הִנֵּה קוֹל עַל כָּל בְּנֵי־הָאָרֶץ ,

קוֹל יְשׁוּי מְסִינֵי הוֹפִיעַ !

בְּיַחֲדֵי כָּל הַיְקוּם, הַתְּחַדֵּשׁ בְּנִשְׁרָה ,

בַּפֶּה בְּמִרְוָמֵי רָקִיעַ .

וּבַהֲדַרְת קִדְשׁ מִמְּעוֹנֵי שָׁמַיִם

אוֹר הַדָּשׁ לְאָרֶץ הַגִּיעַ !

עַתָּה בְּהִיר שְׁלַח קוֹנֵי נְגִהוּ עַל פְּנֵי הַחַיִּים הַתְּחַדְּשִׁים .

עַתָּה תַחֲפֹשׂ וְתַדְרֹר הַזְּהִירָה בְּיַפְעָה וַיִּפִּי : מִפְּנֵיהֶם נִעוּ עֲמוּדֵי מִצְרַיִם

וְנָלִי יָם סוּף אַחֲזֹר נְסוּגוֹ : לְפָנֵיהֶם קָפְאוּ תְהוֹמוֹת כָּלֵב יָם וְתַתַּת

בַּפּוֹת רַגְלֵיהֶם רָגְזוּ הָאָרֶץ : בְּכַנְפֵיהֶם תְּמַוְהִירוּת פְּלֶסֶת לֵה נְתִיב בֵּין

חִשְׁתָּה עֲרַפֵּל וְתַפְּיֵן סְבִיבָה אוֹרָה וְשִׁמְחָה . בְּנִשְׁרָה רַחֲפָה בְּמִרְוָמֵים

עָלֵי מִרְחָבֵי מַדְבָּר וְתַחֲזוּ יָלֵל יִשְׁמֵן וּמִשְׁעָם נִשְׁמַע קוֹלָהּ לְכָל יוֹשְׁבֵי

תְּבֵל וַיִּשְׁכְּנֵי אָרֶץ, מוֹל הָאֲמוּנָה תְּתַהוֹרֵת, קוֹל הָאֲהָבָה וְהָאֲמִתּוּת .

עבודות נצחת ותלאות נוראות: אך גלות ונדודים בין ממלכות הגוים על ארץ נבריה: תזקים האלה העוצרים בידי מושיענו למלאות התעודתו הנשגבה מי זה עשמו?

אָלף וּשְׁבַע מאות שנים התעוררנה מההום הנשית זכרונות-ליל תעברנה לפנינו: דברי ימי עמנו משנות קדם ישובו ויחיו לנגד עינינו להגיד ליעקב פשעו ולבית ישראל הטאתו: רפאים שוכני קבר אלה שבו עתה לתחיה ומראם איום ונורא: עוד פצעייהם האנושים לא הפשו עוד עקבות דם ואש ותמרות עשן עלימו: תעצמות תיבשות האלה הושטנה לנו ידיהן ושלפתיהן השחורות תפענה בדממה: אתם רק אתם עשיתם תזקים האלה אתם אטמים בגורלכם המר ובגלות החל מזה אשר עוד לא בא קצו!...

נורא המשפט הזה ומי יכילנו: בהולם פעם ופעם תרום וישים מועקה בלב אנוש: סורו, סורו, רוחות! טאול אם גם תיינו מעלפים באפל ותונת, אך אוצר נהמד ישביע בצחצחות נפשנו: האוצר הזה הפה דברי ימינו ימי קדם הנשגבים והנפלאים: זכרון הימים ההם יוסיף לנו אמן ואיל, חיים חדשים וכח חדש, לקוות לימי אורה וישועה: סורו, נשגו תלאה, רוחות נוראות! אל תסירו מלִבְנוּ תנחומות אל אלה:

חסו ודמו, קול רעש תזקים
גם אנחות לב נשבר, פצוע!
קומו, התעוררו, זכרונות עמנו!
כינתם אור לנו ורוע!...

ראשו תלבנות תסמננה ורטט התקפהו וכלו נרעש ונדהם :
 כאלון עת יעבור עליו שער קטב וכפירה איזמה עת ישפו
 גוריה לעיניה : שאנה לו אז בלביא ומקול אנהותיו המתפרצות
 מלבד מוסדות שמים ירגזו : בששש קנף ונמת רוח אדיר מתררי
 וטרף ישתער ממקומו לנדת על הארץ : בידו הרב נטוישה וקולו
 הוצב להכות אש להושיע לעמו האמלל העשוק והרצוץ בלי
 משפט ותפצו לא היה שב אחר : פרעם נורא עבר קולו על
 ראש פרעות עריו כפרק הכריק להט הרבו לעיני צוררי ונגע
 לפניו כל אפסי ארץ : לעינינו נקם נקמת דמיו השפוף כחרבו
 הרב לוי הרב נוקמת : לולא אהה לולא היו ידיו אסורות בגזקי
 זקב : קול אנהה נוראה יתפרץ מעמקי לבבו כי לא יוכל להושיע :
 ידיו תנאדרות בכח אין אגל המה להלצהו ממצר : מבלי כל
 תקנה יפול על משכבו יחבש פניו בטמון ככפות ידיו ויבכה
 מבלי הפוגות ...

ודמעות חמות תשמפנה
 כפלגים על כוכבי זחר
 כוכבי רום כבו, הועמו
 על התבלת בשמי מחר ;
 ובדמעת ליל נקשיבה
 קול בעש זקי מושיע,
 גם קול אנהותיו מפורק,
 עת תבל תישן, תרניע...

ידי מי עישו זקי זקב אלה זקים נוראים ואימים : מי זח
 שם יזתם על ידי מושיענו מלך הפושית ומנת תבלנו בני אז אף

הַיָּמִין לְהוֹשִׁיעַ לְעַם עוֹלָם : שְׁנַיִם אַחַר שְׁנַיִם תִּתְּלַפְּנָה , גַּם הַרְוֹת
 עוֹלָמִים יַעֲבְרוּ וְהוּא יִצְפֶּה לְיוֹם יְיָ תִּגְדֹּל וְהַנּוֹרָא , יוֹם הַתְּאֻמַּת
 וְהַחֲפִישׁ לְכָל בָּשָׂר : אֲדַרְתָּ הַכֹּלֶת מְעַלְפֶת סְפִירִים הַכִּסֵּהוּ , עַל
 לִבְנֵי תִלְתְּלֵי רֵאשֵׁוּ תִזְחֹר עֲטָרַת הַתְּפָאֶרֶת , וְעַל מִתְנָיו צְמוּדַח
 הָרֶב גְּבוּרִים , הָרֶב לְיָי : נוֹרָא וְנִשְׁגָב הוּא כְּמַלְכֵי קֶדֶם יוֹרְשֵׁי זָר
 תִּנְצַחֲחוּ וְהַכְּבוֹד , אֲךָ — יִדְּיוּ רְתִיקוּ בְּזִקֵי זָהָב ! . . .

מִי זֶה שֶׁם זִקֵי זָהָב עַל יְדֵי מוֹשִׁיעֵנוּ ? —

בַּבֶּקֶר יִשְׁפֹךְ מוֹשִׁיעַ בֶּן דָּוִד שִׁיחַ הַתְּפִלָּתוֹ לִפְנֵי כֶּסֶם אֱלֹהֵי
 הַתְּבָאֹת , כִּי יָהוּם עִם עֵנִי וְדָל : כְּטַל יִשְׁחָקִים תִּשְׂוֹכֵב הַתְּפִלָּח
 נִפְשׁוֹ וְתֵאֱמֹץ לְבוֹ לַחֲבוֹת לְיוֹם תִּגְדֹּל , יוֹם הַתְּשׁוּעָה לְעַמּוֹ הַתְּהוֹב :
 מִלְּאֲכֵי עֲלִיוֹן יִשִּׁירוּ עֲלֵי גִבְלֵי וְכַנּוֹר הַשִּׁירָה הַנִּפְלְאָה , שִׁירַת
 הַחַיִּים וְהַחֲפִישׁ . . .

”סֵתֵר כּוֹכְבִים גַּם עָבִי שַׁחַק

וְאֲזִינוּ קוֹל הַשִּׁירָה הַקְּדוֹשָׁה” :

אֲזִי יִסְלְסְלוּ תִלְתְּלֵי רֵאשֵׁוּ בְּהַדָּר , יִסּוּכּוּם בְּשִׁמּוֹן הַמּוֹד
 וְיִשִּׁימוּ עֲלָיו גִּזְרֵי מַלְכוּת וְאֲדַרְתָּ הַתְּפָאֶרֶת : אַחַר הַתְּצַהֲרִים יַעֲמִיק
 הַקָּר כְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית : לִפְנֹת עָרֵב יִקְרָא לִפְנֵיו הַמִּלְאָךְ מַעַל
 סִפְרֵי הַזְּכוּרֹת כָּל מִקְרֵי תַּבַּל , אֲשֶׁר לְשִׁמְעָם יוֹפִיעַ לִפְעָמִים
 צָחוּק עַל שִׁפְתָיו וְלִפְעָמִים יִנִּיעַ רֵאשֵׁוּ כְּתוֹנֶה חֲרִישִׁית : אֲמַנְסָ עַת
 אֲזִינוּ הַשִּׁמְעָנָה כִּי שָׁם עַל הָאָרֶץ אָחִיו בְּנֵי עַמּוֹ מְכִים וּמְרַדְּפִים ,
 כְּבוֹד גְּשִׁיחָם חָלַל וּבְנֹתֵיהֶם נְתוּנוֹת לְחֶרֶף בְּרֵאשִׁי כָּל חוּצוֹת
 וּבְקָטֵב יִשׁוּד צְהָרִים יִהָרְסוּ וְיִשְׁפוּ , יִשְׁמִידוּ וְיִשְׁרְפוּ אֶת כְּתִיחָם
 וְכוֹשִׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּזַעַת אִפְסִים וּבְדָם לְבָבָם : אֲזִי יַעֲלֶה עֲשׂוֹן
 בְּאִפּוֹ וְחִמָּתוֹ כְּאִשׁ צָרְבֶת : בִּידוֹדֵי אִשׁ מוֹעִיגוֹ יִתְמַלְטוּ , שְׁעֵרוֹת

מְשִׁיחַ בְּיַהֲדוּד.

(העתקה משפת רוסית, מהמשורר ש. פֶּרוֹג, P. E.)

שנת 1882 (נומר 28).

8

... In schlimmen Taen glaubte ich manchmal
mit eigenen Ohren ein Gerassel zu hören, wie
von goldenen Ketten...“ (H Heine).

תִּדְוֶה הַיָּבֵל סְפִיר בְּמִרוֹמֵי רָקִיעַ,

בְּמִקוֹם סֵהר בֵּין צְבָאוֹתָיו יוֹפִיעַ,

בְּאַרְמוֹן רָם וְנִשְׂא, בֵּין סוּד שְׂרָפֵי מְרוֹם וּבְרוּכֵי שָׁמַיִם,

הַקְדוּשִׁים וְהַתְהוֹרִים בְּשֹׁהַר בְּתִיר בֵּימֵי הָאָקִיב, בְּתַלּוּמוֹת נֶפֶשׁ

זָכָה בֵּימֵי הַנְּעִר, יוֹשֵׁב מוֹשִׁיעֵנו :

הוֹדוּ בְּנֵית, בְּתַמּוֹת יָם עֲזוּזוֹ,

בַּפֶּעַר — רוּחוֹ עֵת יִמְרִיא לְמָרוֹם :

שְׁמָה יוֹשֵׁב מְלֶכֶּה הַמְּשִׁיחַ הַנְּעַרְץ וְהַנְּשָׁנֵב, וַיַּחֲבֶה לְקַץ

(* הבית החמישי בנוי מאבני שהם וכו', ומטות זהב וכסף ובגדי רקמה
ויושבין שם משיח בן דוד וכו'. אליהו ז"ל תופסו בראשו ומניחו בחיקו ומחזיקו
ואומר לו סבול יסורין ודין מרך שמיסרך על חטאת ישראל, וכן כתיב והוא
מחולל כו'. עד זמן שיבא הקץ. וכל שני וחמישי וכל שבת ויו"ט באין אבות
העולם כו' ומקבלים פניו ובוכין עמו והוא בוכה עמתן ומחזיקין לו טובה ואומרים
לו סבול דין מרך שהקץ קרוב לבא ושלשלאות שבצוארך מתנתקות ואתה
יוצא לתורות (מדרש כוגן פרק תשיעי).

אז ישלוחו גְּעֵדָה, הַדְּאָגָה הַתְּקַפָּהוּ,
הַתְּקַפָּהוּ, הַלְלוּהוּ עַד רִדְתוֹ קִבְרִי.

לְאָחִיו.

(ימים אחדים לפני מותו, בצאת אחיו לבוא במסורת
ברית התנאים).

רְגָעִים אֶחָדִים לִי עָמָה גִּשְׁאָרוּ
כִּי חֲבִלִי תִשְׁנֶה עַפְעַפִּי סָגְרוּ;
גַּם רַפְיוֹן גּוֹפִי, מִחֲלָתִי הִזְעוּמָה
הַמְנַע אֶת יָדֵי מִכְתוּב לְךָ מְאוּמָה.

לוֹ רַק יִכְלָתִי כִּי עָמָה הֵן בְּאִתִּי,
כִּי יוֹם שְׂמֻחָתְךָ הוּא גַם יוֹם שְׂמֻחָתִי.

עָמָה בְּרַפְתָּ לְכִי הַחֲפִי הוֹלֶכֶת נְהוּלָּכְתָּ,
כִּי תִקְשֹׁר תִקְשֹׁר בְּשַׁעַה מְצֻלְמַת,
כִּי תִהְיֶה לְךָ רְעוּתְךָ יִשַׁע וְעֶזְרִי,
כִּי תַעֲנֶד אוֹתָהּ הַמִּיד בְּרֹאשֶׁךָ בְּגֹזְרִי.

בהיותך עול ימים, אז פכיר פתך,
 תישחק לתמוז תבל, באפך מבטחך
 ותגדל, תה! אז תךך אין אונים,
 תדךך, תשום תחת סכל צרותך,
 תקרא גואט, כל ימי חייך
 לא תכיל כח מול מקרים שונים:

כמקרה קו צפור קו מקרה ביתך:
 האיר יסל דרכו לעבור עליך,
 שם עשיר, אביון, נגידים, עניים!
 שם בית הפוך, עיני התוהוה,
 שם אביון גוע, עיני התראוה,
 שם רוצח בפתך שואף דמי נקיים

לו כהכל הצפור קו גם גורלנו —
 אז מאשרים תינו כל ימי חינו,
 היא לא תדע צער, נהי וקינה.
 הלא כל ימיה לשמחה תוצאות,
 לא תדאג לעתיד, לא תדע הבאות,
 תבלה מספר ימיה בקול רנה.

אך אגוש אגוש נגר אין כח,
 כמעט ימי חיי לא יבצא מנוח.
 מדאגות יטלטלוהו טלטלה נכר,
 כימי נעוריו מעת יפקח עיניהו,

לא תגא מעוף לא־אוף גַּם יתולעים;
 על גזולתֵךְ תרחף תושִׁיט בְּפִיֶךָ
 בְּאַחֲבָה אֶת תְּצִיד אֲשֶׁר הִבִּיאתָ,
 הָרוּחַ הַגָּם יִנְעֵךְ, הָאֵחָ! עָרֵשׁ נָעִים . .

אִשׁ אִיט רָבָה קִשְׁתַּת כּוֹנֵן הַצִּיּוֹהוּ,
 חִיטֵּת הַצִּיּוֹהוּ יָעוּפוּ, וְבִי צִיּוֹהוּ? . . .
 דָּאֵם עַל נְבִגִים - בְּדָמִים יתְבוֹסְסוּ!
 אִשׁ פְּרִיִן הַיּוֹת יִנְיִי מְתַקְעִים,
 בְּדָמֵי עוֹלָלִים אֶפֶה קְרָבִיו מִמְלָאִים,
 עַל לֹא הָאֵם בְּכַפֶּס, לֹא עוֹלָה עֵשׂוּ! -

אִשׁ יתְהוֹלֵל סַעַר, הָרִים מְפוֹצִין,
 תַּחַת שׁוֹאָה יתְגַלְגֵּל, בְּקַטֵּב יתְרוֹצֵץ
 וַיַּעֲקֹר קֵן מִשְׁרָאֵשׁ, הָאֶפְרוֹהִים נִפְצוּ!
 אִשׁ עֵיט מְעוֹפֵף, וְטָרְפוֹ בְּפִיהוּ,
 אֵם אֶפְרוֹהִים רַבִּים הִיא תִשְׁבִּיעֵהוּ.
 וְהֵם יִגְוְעוּ בְּרָעֵב, מִכִּפּוּר יִמִּיהֶם הַצִּצוּ! . . .

בִּינָה, בֶּן אָדָם, אִיט נִבְעֵר מַדַּעַת
 אִם יָדָךְ בְּכֹל מִיִּטְקַת הַנֶּהָ אֶף הַזֹּלְעַת,
 חֲלִישׁ וְרַפָּה, מוֹל סְעֵרַת הַתִּבְלָ!
 צָרוֹת מְאֻלִּיפוֹת, תַּחַת שׁוֹאָה יתְגַלְגֵּלוּ
 יַחְרִימוּ, יִשְׁתְּהִימוּ וְהֵם לֹא יִכְלוּ.
 אִם בְּבִקְוֵי צְהֻקָתָ בְּעָרְבֵי, תַּחַת הַנֶּהָ אֶכְלָ! -

בְּלֶה קְרֻמוֹגִים מִיָּמִים יְמִימָה,
וַיְבֹלֶה נֶם אוֹתִי, זָקֵן וְשֶׁחֹם.

וְלֵילָד עָלוּ אִמְרֵי אֲרָאָהוּ:
שְׁמִיט חַיִּידָה זֶה יֵצֵא לְזֶרוּחַ,
תַּחַת שְׁמִי שִׁי גִחְפוּ שָׁם לְמִבּוֹאָהוּ,
וּמִרְקֵב עֵין חַיִּי הֵן בָּאתָ לְפָרוּחַ.

תרמ"ו, ראדושקאוויץ.

* *

*

עֲכָבֵר קָטָן, חֲלִיט, אִמּוֹ תַנְיָקָהוּ
בְּפִתוֹתַי לֶחֶם נְקָדִים תִּמְיֵד תִּרְנֶהוּ.
בְּנִקִּיק חוֹר בְּקִיר, שָׁם שְׂאֵנָן יָנוּם;
בְּגִדְלוֹ יִתְאֻנֵּן כִּי פִחָדִים יִתְקַפּוּהוּ:
הָאָדָם, הַחֲתוּל, מְנוּחָה יִדְרִיכּוּהוּ!
לְהַשְׁמִידוֹ יֵאָרֹבוּ, רִשְׁתָּ בְּכָל רוּחַ! ...

הָאָדָם קָטָן, חֲלִיט, אִמּוֹ תַנְיָקָהוּ,
בְּעֶרְשׂוֹ הַיְלָדוֹת שְׂאֵנָן אִמּוֹ תִשְׁפִּיבָהוּ
תִשְׁקָהוּ, תַחֲבַקָהוּ, תִּשְׁיֵר לוֹ שִׁיר גַּעִים;
בְּגִדְלוֹ יִתְאֻנֵּן כִּי צָרוֹת יִתְקַפּוּהוּ,
תַּחֲסוּר וְתִדְאָגָה מְנוּחָה יִדְרִיכּוּהוּ,
הֵם יָמִיתוּ רְגִישוֹתָיו, כָּל רְגֵשׁ חַיִּים! ...

שָׁם בֵּן צָפוֹר בְּקִרְבוֹ יְנוּחוּ צְעִירִים,
אִפְסֵם תִּסּוּבֵךְ עָלֵימוֹ, תִּשְׁגֵּם בְּשִׁירִים,

בְּמַסְלוּל זַמְעָנָל אֵלֹהִים נֶשֶׁת לָמוֹ ,
וְרַעִיפוֹ לְאָרֶץ בְּרַכָּתֶם לְרַגְעִים .

תרמ"ו . ראדושקאוויץ .

* * *

נֶפֶת הַמַּפְנָה שְׁפִתוֹתֶיךָ ,
נֶפֶת הַתַּנְהָה גַּם יְבִיבָה ;
אִישְׁרֵיךָ , אִישְׁרֵי אֲבוֹתֶיךָ !
לוֹ כֹה יִמְתְּקוּ גַם חַיֶּיךָ !

תרמ"ו . ראדושקאוויץ .

* * *

(פושקין)

אִם אֲשַׁב לִי בְּרֶד בְּמַעוֹן הַזְמִינָה ,
אוֹ תוֹךְ עֲלֹזֵי לֵב בְּגִלֵי יוֹבִילוֹנֵי ,
אוֹ אֲצֵא בְּרַחֲוֹבוֹת קַרְיַת הַזְמִינָה ,
מֵעֵינֵי גַם פֹּה גַם יָשָׁם בַּל יִרְפוֹנֵי .

תְּמִיד יִהְיֶה לְבִי : יָמִים יַעֲוֹפוּ ,
וּבְמַעֲוָפָם הִישׁ גַּם תְּהִי קְלָהֲנוּ
בְּהַלּוֹם יִתְלַוּפוּ , יִתְמַוּ , יְכוֹפּוּ ,
זָכָר עוֹמֵד מְוֹת אַחַר בְּתַלְנוּ

אִם אֵל אֵלֹהֵי נְשָׂא עֵינֵי אֲרִימָה
יִהְיֶה לְבִי אִם זֶה תְּסוֹן רַב פֶּת .

אֵיךְ, אֵיךְ, אֵיךְ, אֵדְמַת קִדְּשׁ,
 רוּחֵי לֵךְ הוֹמִיָּה ?
 לוֹ גַם אֵת גַּם אֲנִי יִהְיֶה,
 גִּיטוֹב עוֹד לְתִהְיֶה! —

בחדש האביב, תרמ"ז. ראדושקאוויץ.

* * *

כָּד כּוֹכְבֵי שַׁחַק יִרְגִיעוּ, יְגוּהוּ,
 עַל חוּג רִקִיעַ הַרְּשׁ וְלִבּוֹ,
 וּמִבְּרַק נְגִהֶם יִלְכוּ קִרְנָיִם,
 בְּשֵׁמֶם וְנִפְךָ יִנּוּצִצוּ, יִאִירוּ;
 בְּאֹזַר יִקְרוּת יִבְרִיקוּ, יִזְחִירוּ,
 וְיִגְרִשוּ עֲלֵמָה מְכַל אֲפָסִים.
 בְּכֶסֶף בְּבוֹר מִצְרָף שְׂבָעֵתִים,
 בְּלִבְנֵת הַבְּדֹלַח, בְּטַהַר שְׁמַיִם,
 בְּכֶה זִיו הַלְבָנָה הַדֵּר תִּירַח,
 אִם בָּאת מִחֶרֶסָה שְׂקָעָה הַשְּׁמַיִט.
 תִּירַח יִרְדּוֹף שׂוֹאָה וְאָמִיט,
 וְלַעֲמֻקֵי אֲבֵדוֹן יִכְרַח בְּרוּחַ.
 בְּשָׁמֵי מְרוֹם גְּבוּהַ עַל גְּבוּהַ,
 וּמְנֹדוֹת לְרַבְבוֹת תִּכְנֶן אֱלוֹהִים,
 בְּסִילֵי שַׁחַק שְׂרָפֵי שְׁמַיִם,
 בּוֹכְבֵי לֶקֶת יִנְצְרוּ בִּיהַלְבָּמוֹ;

אזיר ארצה בני נפש ,
מרא גם לגויה .

אזיר ארצה בני נפש ,
יעיר בי הניון ;
מחזות נעם, מחזות קדוש ,
ארצה בתיוון :

ישמש מזהיר האיר ארץ ,
בדריק מל ערבים ;
שיר האפר בריא, בענן ,
נשמע מאפסים .

קול החליל משפת הנחל ,
רועה ישק העדר ;
קול שיר נעים, שירת עלמה ,
ישם בפינים החדר .

עלי שדמות בר ופרי
אעבוד גם אנכי ;
אעבוד, אשיר, אשאף רוח ,
אולי ישוב פחי .

אשפח עצמי הונת נפשי ,
על תקומתי פלו ;
ימים טובים, בני שקט ,
נגדי עוד יצחלו .

ישבח מרדכי רפיון גווי,
ישאף אף נשגבות.

* *
*

סביב היטלטל ישלות השקט,
הם, קול משק בנף!
רוח צח על פני עבר,
ינע גם כל ענף.

היא התסידה השרת אפר,
צבת גו פפלת;
שם במחוננה הלאת, מעלת,
תחצת ים תתכלת!

הה, מי יהן פנפי יונת
לי, גם לי תולעת!
או כאדם לו רק תפטי
אישב או אצאת.

או אעופת, אפע קדמת,
שם שר מת תלוי;
שם על שדמות בר ופר,
חיש יחשף באבי.

אנך, אנך, אדמת קדש
רוחי לך תומך

על תמונתו עם ש"ץ.

קח צֶלֶם פְּנִינוּ,
 אֶתְּךָ לְמִשְׁמֶרֶת;
 כִּי אֹהֶבְיָךְ יִשְׁנִינוּ,
 יחד בְּהוֹבְרָת.

ניסן, תרמ"ה, ראדוֹשְׁקָאוֹויץ.

מִשְׁאֵת נַפְשִׁי.

יִשְׁמֵשׁ אֶבִיב נְטִיחַ יָמָה
 עַד לְקִצּוֹת שָׁמַיִם;
 זִיו חֲבִלְיֵי הוֹצֵק שָׁמָּה,
 הַמְּאֹוֶה לְעֵינַיִם.

סְכִיב תִּשְׁלַט שְׁלוֹת הַשְּׁקֵט,
 עֲלֶיךָ בַּל יתְעוֹרֵר;
 עַל רֹאשׁ גְּבִנּוֹן בְּדָד, הוֹמֵם,
 יוֹשֵׁב לוֹ תְּמִטוֹרֵר.

מִה גַּעְמֶתָ, הֵרָ הָאֶבִיב!
 הוֹדֵךְ מִי יִשְׁמִיעַ?
 תִּקְוֹת אֲנֹוֹשׁ כִּי תִבְאֲנֵת,
 יוֹם אֵל יוֹם יִבְיַע.

רוּחַ נוֹאֵשׁ יִשׁוּב יָחִי
 יִחְטָב רַחֲמֵי־שָׁבוֹת;

בָּם תְּלִי וּמְדוּתָהּ הַבְּאֵר רוּחָהּ ,
 רִישׁ וּמְנַעֲרַת גַּם הֵם סָבְבוּ עֲלֶיךָ .
 יוֹם, יוֹם אֲמִצְתָּהּ, עוֹרְרַת הַרוּחַ ,
 עַל עֲרִישׁ הָיוּ פְתַחְתָּ עַל לוּחַ ;
 קָרְאַתָּ, הִגִּיתָ, הַכְּנֹר עוֹרְרַתָּ ,
 בָּעוֹ וּבְרִגְשׁ שִׁירֵי קִדְשׁ שְׂרַתָּ .
 יָדַעְתָּ כִּי מֵהַר תַּעֲזֹב הָיִי אֶרֶץ ,
 הַגִּזְיוֹן אֶל־מוֹת הַשְּׁפִיטָה כָּל קֶרֶץ ;
 וּבְעוֹדָהּ חֵי שְׁמִימָה כָּלְתָה נַפְשָׁהּ .
 הַזִּמְסִים סָבְלָה לְתַמְהוֹן לֵב יוֹדְעִיהָ ,
 הֵם מִחֲלָלֶיהָ בְּדַמְעוֹת יִתְּנוּ עִתָּהּ .
 מָרָם כָּל רוּחָהּ הוֹצֵאתָ תָּהוּ! מִפֶּתַח ,
 וַתִּשָּׁב אֶל חֵיק יְהוָה נַפְשָׁהּ תַעֲדִינָה .
 רַק אוֹתָנוּ עֲזֹבְךָ לְגִתִּי וְקִינָה .

זרוחו שב אל אלהים לפ"ק
 נפתלי זאב ב"ר יעקב יהודה טור
 תנצב"ה .

עַל הַתְּמוּנָתִי לַיְדִידִי .

בַּח נָא זֹאת הַתְּמוּנָה ,
 לְאוֹת אֲהַבָּה וְאַמּוּנָה ,
 גַּם לְבִי גַם רוּחִי
 נִתְּוֵנִים פֶּה עִם לוּחִי !

מה נואלת רמט הלש,
 מה גם את הנמלת;
 מה עובתם משכן הרף,
 סתר הגוי סלע.

ענתה כבה וחר ישמש,
 עבים על רקיע;
 שובו תחת מעבת ארין,
 עד אביב יופיע.

גם אנכי אשב ביתה,
 לא אצא לשום;
 עד יום אורה, אנא אלי,
 אמן כי הרומו

יום ד' רחוק מ"מ פסח, תרמ"ה, ראדושקאוויץ.

עוסח מצבת המשורר טור ז"ל.

נעים שירי ציון כגורף איהו?
 פה קרוש, פה טהור איה קולהו?
 תחת זאת האבן בסעיף אדמה,
 לישון ורב ירדה דומה, נאלמה.
 ימיה - מהו - קצרו, רב עלילתו
 זמנת - לא בשנים - אף בתושית.
 אף שנים ארבעים וקמט חיות,
 במו ישם עולם לך, משורר, קניית;

ובנעם קרני ישמיט,
יחיה, יפרץ פּרץ.

אצאָה נאָ לטוּחַ,
עֲתָה צַד מִשְׁכְּנֵי,
שָׁם חֲפָשִׁי אֲשַׁאֵף רוּחַ,
אֲדַע כִּי חַי אָנֹכִי!

עֹבְדֵי נָא מִחֲלָתֵי!
סוּרָה נָא לַיִל אָמֵשׁ,
הִקִּיצֵי נָא לְבַתִּי,
עֲנֵדִי לְקִרְאתִי שְׁמִשׁ!

א' רחוק"מ פסח תרמ"ה. - ראחשקאוויץ.

זְכָרוֹן לְיוֹם ד' שֶׁל הוֹה"מ פֶּסַח, תַּרְמ"ה.

שָׂוֵא עֲלֵצְתִי, שָׂוֵא שׁוֹרְרָתִי,
עוֹד לֹא בָּא הָאֲכִיב;
עוֹד הַנְּחַנְתָּ, עוֹד הַסְּעִרְנָתָּ,
רוּחוֹת סְכִיב, סְכִיב.

עוֹד מִמְּזֹרִים תָּבֵא קָרָה,
סוּפָה מִן הַתְּדָר,
עוֹד גַּם שְׁלֵג יִלְבִּין אֶרֶץ,
יִשְׁמִיד חַיִּשׁ כָּל הַדָּר.

שְׁמָעָה גַם קוֹלִי לָךְ עֲתָה שְׁלוֹחַ:
 יוֹם חֲתָנְתָּךְ גַּם יוֹם הַקֶּץ הָאָכִיב,
 יוֹם זֶה יִפְלוּ הַפְּרָחִים מִסָּבִיב;
 בְּגִידֶךָ שְׂדֵמוֹת עֵדֶן וּפְרֵי הַקִּיץ,
 הֲלֹא תִנְצְרָמוּ, הַבְּנָה לָמוּ חֵיץ?
 אִזְּ עַל כַּנְפֵי גִיל תָּבֹא. עֵת הַבְּצִיר,
 דְּבַרְנָה תִשָּׂא אֱלֻמוֹת הַקְּצִיר,
 יִשִּׁישׁ לְבָבְךָ אִזְּ גַם עֵת בֹּא הַחֶרֶף,
 זָמֵר חַמִּים לֹא לָךְ יִפְנֶה עֶרְף!

א' ניסן, תרמ"ה. ראדושקאוויץ.

זְכוֹרֹן לְיוֹם ב' שֶׁל פֶּסַח תַּרְמ"ה.

הָאֵח! הִנֵּה הָאָכִיב,
 מִחֲמַד לֵב וְעֵינַי,
 זָבַעַת אָכִישׁ מִסָּבִיב,
 שְׁלֵג קָר עוֹד אֵין!

הָאֵח! עַל חַר וְגִבְעָה,
 שְׁפוּף אֹר וְנִהְרָה,
 זָתְחִי בַחֲרִיהַ הַטִּבֵּעַ,
 עוֹדָה זֶר הַפְּאָרָה.

הָאֵח! הִנֵּה כָּל רָמֵשׁ,
 עֹבֵב חֲמוּי אֶרֶץ.

מִקְרָאֵי עֲלִיּוֹן,
 בְּדַר אָנוּעַ.
 מְרוֹם צְפוֹן וְקֶרֶת,
 הִכִּינִי לִי מַחֲסֵה וּסְתֵר,
 מִקְרָנֵי שָׁמַיִשׁ צְהָרִים —
 נָעַם צֶלַע יַעַר הַתְּמָרִים.
 וּבָעֵת אֲשׁוּבָה,
 לְפָנֹת עָרֵב,
 לְמַעֲוָנִי,
 בְּנִטּוֹת קִנּוּי שָׁמַיִשׁ יָמָה;
 אֲמַצֵּא נָא רַעְיָה אֲהוּבָה,
 וּבַחֲמִיקָה יִלְד גָּעִים!

כסלו, תרמ"ה. ראדושקאוויץ

בְּרֵאשׁוֹן בְּאַחַד לַחֲדָשׁ.

שַׁנַּת אֲרוֹי לֵיב שִׁינְהוּן לִפ"ק

אֲרֵאָה, רַעִי, בְּצַפִּירַת הַתְּפָאָרָה,
 רַאשֵׁהּ חַיּוֹם יַעֲנֵד גִּזְרֵהּ וְעֵטְרָהּ,
 יָדָהּ אֲחֻתָּהּ יַד רַעְיָה אֲהוּבָה,
 — הִיא תִּתֵּן לָךְ חַיִּי נַחַת וְשׁוֹבָה —
 לְכַבּוֹד יוֹם הַקְּלוּלוֹת, יוֹם שְׂמֻחַתְּךָ,
 יִשְׁוֵשׁ כָּל אֲזוּחֵי, יוֹבִיל שֵׁי עֲדִידָה,
 בְּרִכּוֹת יוֹדְעִיהָ עֲפוֹת מְכַל רוּחַ, —

לְמַחֲסֵה מְזֻרִים, לְצַל מְחַרְבֵי,
 תִּבְנֶנָּה לְךָ מְעוֹן, בְּיַד אֲדָם!
 תִּתְעַנֶּנּי עַל גְּלֵי הָרָפָאִים! —
 תְּחִי בְּטוֹב, אִשָּׁה מְאֻשָּׁרָה!

האשה:

לא תזאיל פה שְׁבֵת?

ההלך:

אל יִשְׁמְרֶכֶם פֹּה אֱהָלָה,
 ויִבְרַךְ גַּם בְּנֵיכֶם סֶלֶת!

האשה:

תְּחִי בְּרִבְרָךְ צְלֻחָת!

ההלך:

אֲנִי תִשְׁתַּרְעֵה מִמְּסֻלָּה,
 תְּעוֹלָה פֹּה עַל הַתְּרִים?

האשה:

תְּכַרְוֶנָּה.

ההלך:

תְּרַחֲוֶקָה עוֹד בְּרִבִּי?

האשה:

שְׁלֹשׁ כְּבָרוֹת אֶרְץ.

ההלך:

תְּחִי בְּטוֹב!

תִּשְׁמְרֵי גַּא בְּרִבִּי מִבְּעוֹ.

שְׁמְרֵי גַּא צְעָדֵי תְהַלֶּךְ.

עַתָּה עַל גְּלֵי הַיְכָלִים

וְאָבְלָתָּ אֶהְיֶה אֶהְיֶה אֶרְוַחַת עֶרְבִי .

ההלך :

האם פה תישבו ?

האשה :

פה בין-החומותים .

אתל זה בנה עוד אבי

מלבנים ועפר המפלות .

פה גשבה .

הוא בחר לי איש עובד אדמת ,

ויגוע פה בזרעות בניו . —

האם ישנת, בן מחמד לבי ?

איכה יצחק, ישמעאל !

בן טוב !

ההלך :

את, טבע בתיה ! התחדשי בנשר ,

משביעי כל היצור חיים ונחת ,

וכאם בחמנית השמרי בניה ,

התני למו מעון , בטח לשבת !

שם תבין לה הדרור קנה ברמה ,

על שפתי נג היכל , מבלי בעת ,

כי עדיו תסיר בטיח .

סביב ענפי זהב תבין תולעת

גית מטוה לחרף לצאצאיה

גם אמה בין חרבות עולם ,

ששמות היכלי תפארת ,

קְדָשֵׁי יָמִים עָבְרוּ,
 רוּחַם עָלֶיךָ יָנוּחַ!
 אִם כְּנָפּוֹ יִפְרוּשׁ עָלֶיךָ,
 אֲזוּ בְנֵעִימוֹת גִּצְחָה,
 הִתְעַנְּג נַפְשְׁךָ כָּל יוֹם!
 הִפְרַח בְּתָמָר,
 בְּאֶבֶב עֲלוּמִידָה,
 מְכַלְל כָּל יָפִי,
 לִפְנֵי רַעֲיָה!
 וּבָעֵת יִבּוֹל הַפְּרַח,
 הִנְשִׁלָּה פְּרִיָּה,
 מִעֲמָקֵי לֶבֶדָה,
 וַיִּבְכַּר לִפְנֵי שָׁמַיִשׁ!

האשה :

וַיִּבְרַכְךָ, אֱלֹהִים— הַעוֹד יִישָׁן ?
 אֵין לִי לְתֵת לְךָ בַּק מִים תַּיִם,
 וּפֶת לֶחֶם, הוֹאִילָה קַח נָא.

ההלך :

תִּי בְרוּכָה,
 מִה יָפּוֹ הַפְּרָחִים מְסַבִּיב
 וַיִּבַּק גִּצְוֹרִם!

האשה :

גַּם אֲלוֹף גְּעוּרֵי,
 חַיֵּשׁ יָשׁוּב תְּבִיטָה
 מִן תְּשׁוּדָה, יִטֵּב נָא פֶה, אִישׁ גְּחָמָד.

וּבְנֵאוֹן וְעֶצֶב יְבִיט
 עַל אַחֵיכֶם,
 הַנְּפוּצִים לְרִסְסִים,
 לְרַגְלֵיכֶם!
 בְּצֵל סִבְבֵי חַשׁוּחִים הָאֵלֶּה,
 עָלַי גְּלִי עֶפֶר וּגְפִין,
 קוֹיִן וְדַרְדַּר יִצְמַחוּ!
 חֲכָה תָּחֵם עֵינֶיךָ, טָבֵעַ,
 עַל פְּעֻלֶיךָ נִפְלְאוּ,
 מִכְּלֵי מִשִׁים תִּהְרָסִי
 כָּל גְּאוֹת קִדְשֶׁךָ?
 תִּצְמִיחֵנִי בָּם שְׁמִיר וְשִׁית?

האשה:

מַה נְּעִימָה שְׁנַת תִּילָד!
 הַתְּחַפֵּץ לְגוֹחַ בְּמַעוֹנֵי,
 אֵרֶחַ? הַתּוֹאִיל שְׁכַת
 פֹּה בְּנֵאוֹת הַחֶפֶשׁ?
 פֹּה יֵשֵׁב רוּחַ צַח! קַח תִּילָד,
 אִזּוֹ אֶשָּׂאב לְךָ לִשְׁתוֹת מִי פְּלֶגַע,
 לְיָבֵב, בֶּן יִקִּיר, עַד שׁוֹכֵי!

ההלך:

שְׁנַתֶּךָ לְךָ תִּעֲרֹב, יֶלֶד!
 הֵן גְּלוּד בְּרִיא, נִפְשֶׁךָ זָכָה,
 וּבְנַחַת תִּשְׂאֵף רוּחַ.
 פֹּה הֵן גּוֹדְדֶיךָ עָלֵי חֲרָבוֹת

ההלך :

הַרְבוֹת הַיְבֵלְיָה עֵינַי תִּתְּנוּנָה!

האשה :

שָׁמָּה מִתַּחַת ,

יְרוּץ יוֹבֵל מַיִם ,

מִנּוּ אֲשַׁאֲבָה .

ההלך :

עוֹד אֹרֶךְ זוֹרֵחַ ,

גַּם עַל גַּל קִבְרֶךְ ,

רוּחַ נִשְׁאָב!

עֲלִיךָ פוֹר יִתְפָּרְרוּ ,

כֹּל פְּלֵאֵי מַעֲשֶׂיךָ ,

רוּחַ הַיַּעֲוֹלָמִים!

האשה :

חֲבֵה נָא , הַיֵּשׁ אָבִיא צַפְחַת ,

לִישָׂאֵב לְךָ מַיִם .

ההלך :

הַדְּבַר קִדְשֶׁךָ כִּפְתָה אֲזוּב

בְּלִבּוֹשׁ תוֹנָה .

פֹּה עוֹד יִתְנַשְּׂאוּ ,

בֵּין גְּלִים נְצִים ,

אֲשֶׁנִּי עֲמוּדֵי אֲשֵׁישׁ!

אֲשֶׁם יִתְנוּסֶם אַח בּוֹדֵד .

כְּמוֹכֶם ;

עַל רוּם רֵאשׁוֹ עֲלֵה הוֹחַ ,

האשה :

הַלָּאָה, אֲרַח!

ההלך :

על בְּתוּלַת הַרוּחָה הַצְּעָדָה,
אך לְקֵרָא לֹא אוֹבְלָה.
גַּם מְלִים אֵלֶּה גְּמַחֲקוּ,
אף בִּי עֲמוֹק הוֹחֲקוּ,
לְתַגִּיד פְּעָלֵי הָאֱמוּן,
לְאַלְפֵי צְאָצְאָיו.

האשה :

מַה בַּה תְּבִישׁ, אֲרַח,
עַל אֲבָנִים אֵלֶּה?
יְשִׁמָּה מִפְּעַל הַמְצָא רְבוּת,
סָבִיב לְמַעוֹנֵי.

ההלך :

מִפְּעַל ?

האשה :

פַּה מְשִׁמָּאֵל הַמְסָלָה,
מִבְּעַד לְעֵצִים,
פַּה.

ההלך :

רוּחוֹת הַשִּׁיר וְהַיְפֵי פַה תְּרַהֲפְנָה ?

האשה :

זֶה הוּא בֵּית מְעוֹנֵי.

ההלך :

לְמַכּוּר מִן הָעִיר מֵאוֹם לֹא הִבֵּאתִי
 הָעֶרֶב רוּחַ צַח יָפִיתִי .
 הִרְאִינִי נָא יוֹבֵל הַמַּיִם ,
 בּוֹ הִרְוִי צְמֵאוֹנָה ,
 אִשָּׁה יַפֵּת עֵינַיִם !

האשה :

פֹּה מְשֻׁעוֹל צָר בֵּין הַסְּלָעִים .
 לֹךְ קַדִּימָה בֵּין סִבְבֵי עֵצִים ,
 פֹּה בְּמִסְלַח לְמַעוֹנִי ,
 בּוֹ אִשְׁכָּח ;
 שָׁם יוֹבֵל הַמַּיִם ,
 מִנּוֹ אִשְׁאָכָה .

ההלך :

פֹּה עֲקֻבוֹת יָד הָרוֹצִים ,
 אֶחְזֶה בֵּין סִירִים סְבוּכִים ,
 אֶכְנִים אֵלֶּה לֹא אֶתְּ חֲצֻבָּה ,
 אֶתְּ טָבַע בֵּת הַשָּׁמַיִם !

האשה :

הִלָּאָה עֲלֶה !

ההלך :

פֹּה עֲלֶה קְמוֹשׁ עַל אֶבֶן גְּזִית .
 פֹּה רוּחַ גְּשֻׁמֵב חוֹשֵׁב מִהַשְּׁבוֹת ,
 שָׁם הוֹתֵם יָפִי עַל שְׁנֵי סָלַע !

שָׁוֹא הִתְאָו אֹז הַיָּיִם בְּדַמִּי יִמְיָד,
 עַתָּה עַל סֵף הַשְּׁמֵת רִנְלָד נִצְבֶּת,
 וְשָׁחֹק הַתְּקֵנָה עוֹד תִּקְשִׁיב אֲזֵנָד,
 עַד תִּישָׁן נִצַּח בְּזֵרְעוֹת הַמְּוֹת!

כסלו, תרמ"ה, ראדושקאוויץ.

תהלה.

(גאמחהע)

ההלך:

בְּרַפֶּת אֲדַנִּי עֲלֶיךָ,
 אִשָּׁה עֲדִינָה, וְעַל הַיּוֹנֵק,
 יֵלִין בֵּין שְׂדֵיךָ!
 הַגִּיהִי לִי בְּצֵל סֶלַע כְּבֹד,
 פֶּה תַחַת הַתְּפֹנֹת,
 לְסִיר שְׂבָמִי מִסְּבֵל,
 וּבְקַרְבְּתֶךָ לְנוֹחַ.

האשה:

מַה מַּעֲשִׂיךָ, אִרְם?
 זָכָהִם תִּיזִם לְמָה תִּנְנוּעַ
 בְּאֶבֶק זָכָהִל תִּתְרַדָּה?
 אוֹלֵי מִסְּחַר הָאָרֶץ הַבְּאֵת
 לְמִכּוֹר בְּכַפְרִים?
 אַךְ לְמָה תִּצְחַק
 עַל תְּמוֹן יִשְׁאֲלוּתִי?

העד יום מותך עוד הנשאף. נשגבות ?
אז לרוץ תלאה לא עוד תעצר בם !

שוא נא עיניך על הדר האביב,
אוצרות כל חמדה לך עתה נפתחו;
רק אמה עור לא תביט מסביב,
ולבך הויזני עתיד יקחו !

שירת תזמיר גם ריח כל פרח,
לב רע נאמן ונשיקות אהובה,
אותך יקראו! האם לבך קרח ?
תזנח מיד חיי גתת ושובה ?

בלבך תקנות שוא ערכה מוקדיה,
תרוץ חיש אהדך במשובה נצחת,
תוליד אותך שולל בנעם מליה:
שם תשיג מטרה, אשר ונתת !

אם כבוד ומשנה וזתב פרננים,
אם חכמה ודעת תפיל לך הכל -
אל תרדוף אתרימו! ופקח עינים
וראה פי חלמת, פי הכל תכל !

שור שם תקנותך עוד תעמד מנגד,
וכבר גדלת, באת לשנות גבר;
עתה גם היא בך, אמלל, תבגוד בך
תעובד בך על עברי פי קבר !

שיר צידים.

מי יוצרך, יער חן?
 איך נשאת על הנבכה?
 את האמן אהללה,
 ספר גדלו ארים קול!
 שלום לך! שלום לך! שלום לך, יער חן!

עפתה נרדם כל היצור,
 על הקרים ירעה איל;
 נרדף, נשיג גם נריע,
 עד פי יחרד קול תהד!
 שלום לך! שלום לך! שלום לך, יער חן!

את נדרנו, טוב לבנו,
 גם ביער לא נמירתה,
 כי בישושים אמון רוח,
 כל עוד נשמת תיים בם!
 שלום לך! שלום לך! שלום לך, יער חן!

כסלו, תרמ"ה. ראדושקאוויץ.

הפל הבל!

(לענוי)

עד מתי, בן אדם, תהשב מהשבות.
 לרדוף גם להלחם מבלי כל מניח?

פה שָׁרוֹן גַּם בְּרָמֶל אֶתִי יִלְלוּ.
 פה בָּרְחוּ יָמֵי לֹא רָאוּ בַּמּוֹכָה,
 פה תִּלְתְּלֵי נֶעֱר בְּסוֹ בַּשִּׁיבָה;
 אֵךְ קוֹל אֵךְ תִּהְיוּ לִי הַנְּהֻמוֹת רַע
 כִּי אֵין גַּם אֶחָד מִכְּאוּבֵי יוֹדַע.
 פה מוֹנֵר, נִכְרֵי אָנִי בֵּין תַּחֲיִים,
 וְכִמוֹ גְּלָמוֹד אֶחָיָה תַּחַת שָׁמַיִם!

אֵיפֹה אַתָּה, אֵיפֹה אַתָּה, אֶרֶץ מוֹלְדֶת?
 עַד אֵן הַרְחַק מִנִּי, צְפוּר נוֹדֶדֶת?
 לוֹ כְּנִפֵי יוֹנָה לִי אֶעֱוֹף, אֶשׁוּבָה
 אֶל בַּיִת הוֹרְתִי, אֶל אֶרֶץ אֶהוּבָה!
 שָׁם עֵץ הַתְּקוּתִי בַּתָּמָר פּוֹרַח,
 שׁוֹשְׁנֵי וּפְרָחֵי שָׁם יִתְּנוּ רֵיחַ;
 שָׁם אֶחִי וַיְדִידֵי הַהֲוֵינָה עֵינֵי,
 שָׁם יִחִיו מִתִּי עַת בּוֹא יוֹם אֲדָנִי,
 וּשְׁפַת אֲבוֹתֵי שָׁם תִּרְנִין לְכַתִּי.
 אֵיפֹה אַתָּה, אֵיפֹה אַתָּה, אֶרֶץ חֲמֻדָּתִי?

דוֹמֵם אָנוּעַ, עַל פְּנֵי עֲנָנָה,
 אֵיפֹה אָנוּחַ וּמְקוֹם אֲשֶׁרֵי אָנָּה?

עַת רוּחִי תִתְעַפֵּף, נִפְשֵׁי תִשׁוּחַ,
 אִזּוֹ אֲשָׁמַע קוֹל עוֹנָה בְּהֻמוֹת הַרוּחַ:
 „בְּמְקוֹם אֵינְךָ,

שָׁם שָׁם אֲשֶׁרְךָ!...!

חֲשׁוֹן, תַּרְמ"ה, רֵאדְרוּשְׁקֵאוּוִיץ.

הן אַחות אַהובה בְּטַח אֶמְצָאָה ,
 וּבִשְׁשׁוֹן מֵהַר נִישׁוּבָה אֶלְיָה .

עוֹד תְּבִיט הָאֵם בְּדַמְמָה מִנְגֵד ,
 וּבָנָה רֵין הַיַּעֲרָה בְּדַר בְּאַפְלָה ;
 בֵּן חֶלֶף חֵלִיל גַּם אָתָּה בְּקָר ,
 אֵךְ הוּא לֹא יָשׁב — לֹא יָשׁוּב עוֹד סֶלֶה !

סְעֻרוֹת הַרְף נָחוּ , נִצְמַת הַשְּׁלֵג ,
 שְׁמֵשׁ אֶכִּיב הַבְּרוּק מִימֵי כָּל פְּלָג ;
 הַנְּצָנִים נִרְאוּ — אֵךְ אִם אֶמְלָה ,
 עוֹדְנָה יוֹשֶׁבֶת גְּלִמוּדָה וְשִׁכְלָה ! ...

חשון, תרמ"ה, ראדושקאוויץ.

הַנּוֹדֵד .

(תרגום)

מֵרֵאשׁ הַנִּבְכָּעָה בְּצַפּוֹר נִבְדָּתִי ,
 שֵׁם בֵּית הוֹרְתִי , שֵׁם אֶרֶץ מוֹלְדָתִי ;
 פֹּה רוּחַ מְצַפּוֹן יִרְעִישׁ תַּיַּעַר ,
 פֹּה גְּלֵי תַיִם יִרְהִיחַ הַסַּעַר .
 פֹּה אֶתַּע בְּדַר , עַל פְּנֵי עֲנָנָה ,
 וּבִאֲנַחַת לֵב אֶשְׂאֵל : שְׂדֵי , עַד אָנָּה ?
 פֹּה לְבִי בְּכַפּוֹר , לֹא יַחוּשׁ הֵם שְׁמֵשׁ .
 יִלְעִינֵי סְכִיב אֵךְ הַשֶּׁךְ וְאֶמֶשׁ .
 פֹּה פִּרְחֵי הֵן לֹא עוֹד רוּחֵי יַצְהִילוּ .

גַם עָרוֹם גַּם יָחַף גִּקְפֵּא מִקְרָה,
גַּם רָעַב גַּם צָמָא, נִפְשׁוּ לוֹ מִרָה.

אֵין מַצּוּיִן, אֵין מִקְשִׁיב הַמֵּנֶת נִבְלָהוּ,
אֵין רוֹאֵה עֵינָיו, אֵין חוֹמֵל עָלֵיהוּ.
בַּק עֲזֵי נִפְשׁ הַכְּלָבִים יִנָּבְחוּ,
עִם זָקֵן בּוֹדֵד מִלְחָמָה יַעֲרֹכוּ;
אֵךְ הוּא לֹא יִקְצוֹף, לֹא יִפּוֹל לִבְהוּ,
מִכְּלֵי הַתָּרַף יִפְרוֹט עַל פִּי נִבְלָהוּ!

הוּי, זָקֵן נִפְלֵא, נָא עֲמֵד אֲלֵכָה!
אֲנִי אֲשִׁיר שִׁירֵי יוֹצְאִים מִקְרָב,
אִתָּה תֵּךְ בִּגְבֹל בִּקְרָב וְעָרַב, —
כִּי אֲהִים נִהְנוּ כְּמוֹנֵי כְּמוֹד!

חֲשׁוֹן, תַּרְמִ"ה, רֵאדוּשְׁקֵאוֹוִיץ.

נְגִינַת הַתָּרַף.

(תַּרְגוּם)

„בֵּן יִקְרִי! אֵן תִּתְּפִין בְּדַמֵּי הַלַּיִל?
אֵל תִּלְךָ גְּלָמוֹד עַד עִמְקֵי תַּיַעַר;
עַד גִּצַּח לֹא תִמָּצֵא אַחֲוֹת אִבְדָּת.
שָׁב נָא פֹה בִּיְתֵה וְאֲנִי אֲסַמֵּד שְׁעַר.”

„הוּי, אֲמִי! דַּמֵּי זַתְּנִינִי לְלֵכָת,
וְמַחֵי נָא דְמַעַתְךָ מֵעַל כְּפִיךָ;

אך ישנים בתלפנה, וקנה קופצת,
 בן פנימיד כל הדר הרב החרף;
 שוא נפשי פיונה בכלוב מתרוצצת,
 ולחיונות תונה שוא אפנה ערף.

לא אעצור זרם העת מפרוצתו,
 ובעלה נבל לא אשיב החיים;
 העוף העת! ישלה חרף קרתו!
 ולנעם ילדות לא אשא עינים!

רק אחת אבקש: לו רק אדעה,
 כי עוד ישנים רבות מעברנה על פני;
 אז בימי חיי מרגוע אמצאה,
 וכרצון תמיד אפגוש ראשי שני...

אז אשמח בחרף, כי אדע נאמנה,
 עוד ישוב האביב וישוב הרוח;
 לכן רק זאת אטאל בימי ראש השנה:
 לו אשיבע רב ימים עד יומי נפוח!

המנגן.

(הרגום)

ישם קרוב לכפר איש מסכן אין אונים.
 זה על פי הנקל נגונים שונים,

גַּם אֲנִי, שָׁב נִכְבֵּד, מוֹקִיר עֲרֻכָּה,
 וּכְיוֹם שִׁמְחָתְךָ זֶה גִילָה מְלֵאתִי; -
 וּבִירְאֵת הַכְּבוֹד אֶקְרַב אֵלֶיךָ,
 וּבְכַפֵּי הַיְדוּדָה וּבִרְכָה הִבְאֵתִי.

כִּי תִלְךָ הַלְאָה עַל דְּרֹךְ הַקִּדְּשׁ,
 כִּי תֵאִיר בְּפֶתַח בְּחֵצֵי הַחַדְשׁ;
 מִשׁוֹמְעֵי לְקִחְךָ עוֹד תִּשָּׁבַע גַּחַת,
 וּבֵת יַעֲקֹב תִּרְאֶה עוֹלָה צוֹלַחַת;
 כִּי תֵשֵׁב יִשְׂרָאֵל בִּי תִמְצָא אֶהְלֶה
 גַּם חַיִּים, גַּם אִשְׁרָי, גַּם כְּבוֹד סֵלָה.

כ"ד אדר. תרמ"ד. פ"ב.

לְרֵאשִׁית שְׁנַת תַּרְמ"ה.

אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש.

עוֹד שְׁנָה אַחַת לְתַהֲמוֹת הַנִּצְחָה,
 הֵיִשׁ חֲלָפָה כְּרַגַּע מִמְּתִים מִחֻלָּד,
 וּזְלִבִי יִגוֹן גַּם עָנָן עַל מִצַּח:
 לֹא גִצַּח יִזְלַתִּי לְתִיּוֹת רַק יִלְדִי!
 יוֹם, יוֹם יַעֲבֹר בְּיָוֵץ גַּם בְּלֶה קָצִיר,
 אֵין עוֹד יִשְׁעֵשׂוּעִים עַל בְּרַבִּי הַטֹּבַע,
 וּזְלִבִי יִהוּם בְּתַמּוֹת רוּחַ בְּצִיר:
 לֹא גִצַּח יִפְרָחוּ יִשְׂרוּן, גֵּיא וְגִבְעָה!

שָׁמַע נִשְׁגָּבוֹת עַל צְבָאוֹת נְבֹת,
גַם יָדַע נִפְשׁוֹ כִּי תָבוּ כָּל קָרְיָן,

רָאָה כִּי הָיָה הַשְּׁפָה הָעֲבָרְיָה,
רָאָה כִּי תַחְכְּמָה מִזִּבְחָה וְנִעִימָה,
וַיִּפְתָּח לַעֲיָנָיו וַיִּקָּם לַתְּהִיָּה,
וַיִּשְׁנַם מִתְּהִיָּיו וַיִּלְחַד קְדִימָה!

וּלְפָנָיו הִלָּךְ עַל דֶּרֶךְ הַדַּעַת,
תִּנְחָהוּ, תִּזְרְחוּ זֶה יוֹבֵל שָׁנִים!
וּבְאַהֲבָה לָךְ נָטוּ אֶזְרָן שׁוֹמְעֵת,
כָּל שׁוֹחֵר הַחֲכָמָה כְּאֲבוֹת, כְּבָנִים.

כִּי תִזְכֹּר פִּיךָ כְּלָמוֹ שְׂאָפוֹ,
וּתְשׁוּאוֹת הֵן, הֵן לָךְ תָּמִיד הוֹכִילוֹ;
וּחֲמִשִּׁים שָׁנָה בֵּן עָבְרוּ, חָלְפוּ,
וּבְשִׁמּוֹךְ עַד הַיּוֹם בָּלָם יִגְיָלוּ!

* *

*

בָּלָם יִגְיָלוּ הַיּוֹם, יוֹם תְּפִאֲרָתְךָ,
יוֹם חַג הַיּוֹבֵל מֵעַתָּה אֲזֶר הוֹפְעֵת;
בָּלָם יִגְיָשׁוּ אֶל רֵאשִׁיךָ עֲמֻרָת,
וּפְרִי עֵץ הַדַּעַת שִׁכְבֵּר נִטְעֵת.

כִּי חַג הַיּוֹם לָנוּ, חַג לְתוֹשִׁיָּה,
חַג לְחֲכָמָה וְלַשְּׁפָה הָעֲבָרְיָה!

* *

*

חג הַיּוֹבֵל.

(ביום מלאת חמשים שנה לעבודת ה' חז"ם בשרת
הספרות והמדעים).

אור שְׁמִישׁ כִּי יִהְיֶה עַל אֶרֶץ מְטָה,
יִפְיֵן הַצִּלְלִים גַּם יֵאִיר עֵינַיִם;
אור חֲכָמָה כִּי יוֹרֵחַ יִפְיֵן עֲלֻמָּה,
פְּרִשָׁה חֲפָצוֹת תַּחַת הַשָּׁמַיִם.

אֲךְ שְׁמִישׁ יוֹם, יוֹם יַעֲזוֹב הוֹג רָקִיעַ
וּתְנִימָה וְאַפְלָה יִבִּיא הַלָּיִל;
וּבֵרַק הַחֲכָמָה עַד עוֹלָם יוֹפִיעַ,
וּבְרָבוֹת יָמָיו יוֹסִיף אֹן וְהִיל.

גַּם אֲזוּרָה, סְלַנְיֻמְסָקִי, עֲלֶה כְּשִׁמְשׁ
עַת עֲפִי עוֹד יִשֵּׁן, מוֹזֵר לַחַיִּים;
עַת סָבִיב לוֹ יִשְׁלַט הַשֶּׁנֶּה וְאַמְשׁ,
וְלֵאזוֹר תִּדְעַת לֹא פָקַח עֵינַיִם.

אִז אֲזוֹר חֲכָמָתְךָ עֲלֶה עַל שְׁמִינֹו,
אֲזוֹר הַדָּשׁ, אֲזוֹר חַיִּים עֲלָיו הוֹפְעֶת,
וְהַדְּבָר אֵל עֲמֶךָ בְּשִׁפְתַי קִדְשֵׁנִי,
וְלֵאזוֹנָיו חֲכָמָה וְדַעַת תִּשְׁמַעְתָּ.

אִז רָאָה עֲפִי כָּל פְּלֵאֵי אֱלֹהִים
הַבִּין תְּעִלּוּמוֹת שְׁמַיִם וְאֶרֶץ,

אל בית שירתתי.

בְּדַמִּי לַיִל קִיַּין עֵת קוֹלְךָ אֲשַׁמְעָה,
 אִזּוּ יִתֵּר לִבִּי, שְׁרַעֲפֵי יִפְרֹצוּ;
 אִזּוּ רִגְשׁ מִמְרוֹם גַּפְשִׁי גַּמְלָאֵה,
 אִזּוּ לְשִׁיר אֶתְּךָ כָּל חוּשֵׁי יִחַפְצוּ.

אִזּוּ אֲשַׁבֵּחַ בַּרְדָּמָה, אֲעִיר תַּנְבֵּל,
 וּבְחִיקָה, אֶתְחַבֵּה, גַּפְשִׁי אֲשַׁפְּכָה;
 אִזּוּ אֲסִיר שְׁכַמִּי גַם לִבִּי מִסְּכָל,
 וּלְגַגְד מִקְרֵי תַחִים אֲשַׁמְחָה.

אִם קוֹלְךָ, שִׁירְתִּי, אֲזַנִּי שׁוֹמַעַת,
 אִם גַּגְדִּי יוֹפִיעַ שְׁחַר הָאָבִיב,
 וַיִּקֶּר תִּטְבַּע אִם גַּפְשִׁי יוֹדַעַת,
 כִּי תַחִים וְעַגְג תִּשְׁלַח מִסְּכִיב.

אִם גַּפְשִׁי תִפֶּה מִכְּלִי תִמָּא וְרִשַׁע
 אִם דָּמִי כִי טָהוֹר וַיִּחַדֵּשׁ כְּחִי —
 לָפֶה זֶה אֶתְאוּנָן: אֶבְרָה כָּל יִשְׁעִי
 הֵן גַּעִים תְּכִלִּי וּמֵאֲשֶׁר אֲנִכִּי!

אתאפק, אבליגה ועפי לשכח;
 וישבתי, פתחתי ספר טוב־טעם,
 אך נשמת פי הפרץ בשאון קול רעם,
 ויצורי יזועו מבלי מייח...

ונחתי ספרי בחמת לב ורוח,
 ונשיתי אל ערשי לשכב לגום,
 על עפעפי עיני ירדה התנומה;
 אך פתאם השעול נתן קולתו,
 לפי התעורר מעצמת מדוהו...
 ובחברי כליוזמי גדלה הפתומה...

ואיקץ משנתי, פקחתי עיני,
 ואביט מסביב — בדד הנני...
 בדד במועוני כערער בציה!...
 מה אבכה, אתאונן, אם אין שומע?
 האקרא לעין אב... ולאבן רע?
 ואדום! גם סביב ישכנת דומתה...

וחצי הליל כמעט אז הגיע,
 ונרפל כבד על ארץ הציע,
 גם כערות שלג פחלילים יתמיו...

(לא נגמר)

על אהבת לפתך הא לך נשמתִי .
 פי לךך הן יען אל קול הנשותי —

היה בטוב .
 שנים לרב .
 שיש ושמה .
 עלה והצלח !

ה' מנחם אב, תרמ"ג, ווארשא .

בְּדָד בְּמַעוֹנִי .

שמים וארץ לוטים בערפל .
 שָׁלֵג וּכְפֹר כְּסוּ גַם רוּם , גַּם שָׁפֵל .
 וּפְנֵי כָל הַיְקוּם יִשְׂאוּ תוֹ הַמָּוֶת ;
 חִשְׁבֶת לַיִל חֲרָף פְּרוּשׁ עַל אֲדָמָה ,
 כְּבַעַמְק תְּרַפְּאִים תִּשְׁלַט הַדְּמָמָה ,
 בַּק הַפֶּעַר יִהְיֶה בְּמַרְי עֲצָבָה .

בְּדָד בְּמַעוֹנִי הִרְחַק מִשְׂאוֹן קִנְיָת .
 לְפִי בִי הָיוּ גַם רוּחֵי נְעֻבָתָה ,
 מִכְּאֵב הַשְּׁעוֹל הַמְּפָרֵק עֲצָבִים ;
 הִהָ רֵאשִׁי רֵאשִׁי , לְהִבֶּת הַאֲכָלְנוּ ;
 גְּיוֹ מִסְכִּיב בְּעַד קֹר יֶאֱחֻזְנוּ ,
 דִּם עוֹרְקֵי כְּבָרְקִים רְצִים גַּם שְׂכִימֵי .

בְּדָד בְּמַעוֹנִי מִבְּלִי אֶה יִרְעֵ ,
 מִבְּלִי לֵב בְּנִשׁ מִכְּאוּבֵי יוֹדֵעֵ .

4.

צִירִי יְהִי אֱלֹה גַם עֲרִשֵׁי יִשְׁמְרוּ,
 שׁוֹקֵט, שְׁלֹאֲנָן אֶסְגוֹר עַפְעָפִים;
 אֲזֵי עֵינֵי רוּחִי מִשְׁנַתֶּם יַעֲזוּרוּ,
 וַיִּשְׁעֵשְׁעוּנִי חַיּוֹנוֹת יִשְׁמִים! —

בחדש האביב, תרמ"ג, פ"ב.

בְּרַכַּת הַפְּרִידָה.

(לאוהב הבק מאח ש. ציו הי"ו).

הִנֵּה עַד גִּצַח לְךָ לִבִּי הַקָּדוֹשׁ,
 כִּי אוֹהֵב כְּמוֹךָ עוֹד לֹא פָגַשְׁתִּי,
 זַכְּבָרִית אֲחֻבְתְּךָ הֵן אֶכְבְּדֶת;
 עֲתָה רְגִשׁוּמִי מִמְּךָ לֹא אֶסְתַּרָה,
 וְלִבְרַכְךָ עֲתָה כְּנוּרֵי אֶעִירָה,
 טָרָם הִישׁ מִהֵר מִמְּךָ אֶפְרָדָה.

אֶךְ כְּנוּרֵי עֲתָאִם גִּאֲלָם הוֹמַיָה,
 כִּי לִבִּי בִי סוֹעֵר, רוּחִי הוֹמַיָה,
 בַּק בְּרָכוֹת אֶלְפֶךָ לְךָ יִהְיוּ כְּלִיּוֹמֵי;
 עַל עֲנֵג לִי תִתֶּנָּה הֵא לְךָ תוֹדַתִּי.

זכרון אבותי

כה אמר ה' מנעו קולך מבכי ועיניך מרמעה...
 ויש תקוה לאחריהך נאם ה' ושבנו בנים לגבולם.
 (דמייס לא)

1.

עת ברחבות קנת בדרך אשתי;
 בתצי הליל, עת שקט ודממה;
 ובקרבי פסער יהם תרוח,
 בפרוץ שרעפי נפשי הנפעמת.

2.

או אטווש, אעוף על בנפי דמיוני;
 אל עיר מולדתי בגזעות אבותי,
 ופניהם הנעימים או פחו עיני,
 ובהיקם אריק תבת כל הנשותי.

3.

או ינעם אל עיני זחר ירח,
 כוכבי רום עלי באהבה וישקיפוני;
 או אשוב למעוני עלו שבת,
 ומלאכי שלום אותי וקפוני.

כִּי אַתָּה בְּשֶׁחַק שְׁמֶשׁ הַתְּפֹאֲרָה,
הַתְּשִׁיב כָּל רוּחַ וְתַחֲתֶיךָ כָּל נַפְשׁוֹ!

* *

*

בֶּן אֹרֹךְ תִּתְקַנֶּה כָּל עֵמֶל יִשְׁבִּיחַ,
כָּל מַעֲרֹזֹת הַחַיִּים יִשְׁקִיט, יִשְׁבִּיחַ;
אֵךְ לָמָּה אֹרֹךְ זֶה לֹא תִמְדֵּי יוֹפִיעַ?
כִּם שְׁמֶשׁ לָמָּה יַעֲזֹב הוֹג רִקְוֵעַ?
לָמָּה תִּקְנֹתִי שׁוֹלָל הַזֹּלִיכְנִי?
זֶלְאוֹר שְׁמֶשׁ אָכִיב עַצְבִּי הַגִּנִּי? ...

אדר שני, תרמ"ג, ס"ב.

צל צלמי

מִבֵּין הַפְּרָחִים קַמְפֵּתִי שׁוֹשְׁנָה,
עוֹד יִפְיֶה לֹא הוֹעֵם, עוֹדֶנָּה רַעֲנָנָה,
עַל חֵלוֹן בֵּיתִי מְמַלֵּי נִצְבֹּת,
זִבְצָבְעֵי זֹהַר כָּל עֵינַי מְרַהֲבֹת.
אֵךְ יוֹם, יוֹם אֶרְאֶה כִּי נִפְלוּ כְּנִיחַ
כִּי כְּהוֹ הַצְּבָעִים, נִבְּלוּ עֲלֵיךָ,
שׁוֹא אֲדַמִּיב בְּדִיחַ, שׁוֹא אֲזַרְק מִיָּם —
זִכְכָּר יְדִי נִתְקַוּ בְּהַ חוּמַי הַחַיִּים! ...

אדר שני, תרמ"ג, ס"ב.

גַם בַּשְּׂמָנִים ,	אִז אֵל יִין ,
וּבַעֲבָדִים ,	נִשְׂא עֵין ,
לָנוּ פֹה עָרְכוּ !	יִין יִשְׁוֹן הָזֶק ,
אֶכְלוּ רָעִים ,	פֹה יוֹפִיעַ ,
תִּמְיוּמֵי דָעִים ,	בְּגָבִיעַ ,
אֶכְלוּ נָא וְשִׂמְחוּ !	מִרְאֵהוּ בְּבָזָק !

פורים, תרמ"ג, פ"ב.

אֵל שְׁמוֹשׁ הָאָבִיב .

1.

מִשְׁנַת הַחֶרֶף עָמְהָ הַקְּדוּצוֹת ,
 אִמְהָ שְׁמוֹשׁ אָבִיב , בָּרוּךְ בּוֹאֵךְ !
 וּבְלָבִי רִגְשֵׁי חַיִּים הַעִירוֹת ,
 עַת עֵינֵי הַשְּׂקִיפּוּ זֹחֵר בְּנִידָה .

2.

עוֹד קָרָה קַפְאוֹן , עוֹד שְׁלֵג מְסַכֵּיב ,
 עוֹד עֶרְפֵּל בְּכַד יַעִיב עֶרְפָּים ;
 אֵךְ נִפְשֵׁי תִשְׁמַע קוֹל צְעָדֵי הָאָבִיב ,
 יַחֲיֵשׁ אַחֲרֶיךָ בְּתַבְּלַת שְׂמָיִם !

3.

אִז אִשְׁחַק לַפֶּעַר , אֶלְעַג לְקָרְחָה ,
 אִשְׁכַּח הַחֶרֶף , גַּם עַב־טִיט וְרֶפֶשׁ ,

אף פתאם פגורו גאלם הומתה.
 כי לפי כי סזער, רוהי הומתה, —
 רק ברכות אלף לך יהנו כליותי!
 כי ברפת שדי על ברקד תופיע,
 גם שלם, צלח למקומך הנגיע, —
 אז קולך ישיב הד אל קול רגשותי!..

אדר א', תרמ"ג, פ"ב.

זמר לפורים.

(לסעודת פורים אשר עשה לנו רענו משה מיימון).

אף אל ישע,	ליל שמרים
ירעץ רשע,	הוא ליל פורים,
ישמיד היש עולתתו	ליל שמרים לנו:
ולעינינו,	בו נביע,
כל אויבינו,	בו נשמיע,
אתריכם נברתהו	את אשר קרנו.

אור צהצחות,	אשר עשה
גיל ושמחות.	בן תברתהו
אז יופיע לנו	לאבות אבותינו,
אז נביע,	ועדתהו,
אז נשמיע,	פה כמותהו,
את אשר קרנו	יאבו לשמרינו!

בְּרַבַּת רַע.

(לידדי ה' ארו' ליב שיינהויו הי"ו)

בין געי וידידי מִבְּכָר אֶצְרֵתִי,
 אוֹתָךְ, יְקִירִי, מִקְרוֹב תִּפְרָתִי,
 וּבְטוֹהַר נִפְשְׁךָ לִבִּי יִשְׁכֵּת;
 נִפְשְׁךָ עֲדִינָה אוֹחֶקֶת כָּל יָפוּי,
 תִּמְחָה תִּיּוֹא גַם צָחָה מִבְּלִי כָּל הַפִּי,
 וּבְהִנְיֹון רוּחַ עַל בְּבִים עָלִית.

וּבְרִנְיָוֹת אֱלֹהִי לִי אֶתְחַבֵּה תִּבְיַע,
 גַּם קָסָם מִדְּבָרְךָ עָדִי הַגִּיעַ,
 כְּתוֹב עַל סֵפֶר, חֲרוּת עָלַי לֹנֵחַ;
 מִחַ עָרְבוּ מִלִּיךָ וּמַח נִמְלָצוּ!
 מֵאֵז רִגְשֵׁי אֶתְחַבֵּה בִּי יִתְרוֹצְצוּ,
 אֶף מִלְּאוּ בִּי בְּתִי נִפְשׁ וְרוּחַ.

מֵאֵז עַד הִנֵּה לְךָ לִבִּי תִקְבְּשֵׁתִי,
 — אֶף בִּי זֶה כְּבִיר הוֹמְמֵתִי, תִּהְיֶה יְעִתִּי —
 פִּי כְּבִרִית אֶתְבַּתֵּךְ תֵּן אֶבְבֶּדֶת;
 עֲתָה רִגְשֵׁי לִבִּי לֹא עוֹד אֶסְתִּירָה,
 זִלְבְּרָךְךָ עִמָּה כְּנֹרֵי אֶעֱיֶרָה,
 טָרָם הִישׁ מֵחַר מְנִי תִפְרָדֶת.

אף כי תאזות לבי עוד לא נמלאו,
 אף כי תקנתי שולל הוליכני,
 ובים חתים עוד תועה הנני;
 עוד גלי זעם עלי יתמרמרו,
 עוד מושבנות מובטחים מני נספרו,
 עוד שפק ותלונה בי יתרוצצו,
 — שפק ותלונה הרעים הרעים —
 הם כל רגשותי תטהורים ומחצו
 ולפחד הפכו חלומי הנעים,
 לא! לא! לא אֶתֹאנֶן, תבל, עלוך,
 געמתי לי, יקרתי לי, יקרתי בתיים!
 הן כבדי זמר אֶרְאֶה על שמיך,
 אלימו, אלימו אֶשָּׂא עינים;
 כבדי אור אלה על הרבי ואירו
 ולננהם קדימה ארוץ שמם;
 הם שפק ופחד מני יסירו,
 וככל בתי גפשי ארגיש רב כח;
 כבדי אור אלה על הרבי ואירו,
 רפאות וישועה הם ישלחו ללבבי,
 ושםם בקניש שפתותי יזכירו,
 הם: אמה אחי, גם אמי, גם אבי! —

אַךְ רַעֲיוֹן רוּחִי בַּחֵץ לַמְּטָרָה ,
 יַעֲוֶף לְרַגְעִים לִיְרוּס מוֹשָׁבְךָ .
 אִזּוֹ אוֹתְךָ , מִחֲמַדֵּי , נִבְחִי אֲבִיטָה ,
 וְלַחֲבָקְךָ וְלַנְּשָׁקְךָ יָדֵי אוֹטִימָה ;
 אִזּוֹ קוֹלְךָ תִּנְעָמִים עָדֵי יַגִּיעַ ,
 וּמִדְּבָרוֹתֶיךָ לְבִי יִרְגִינוּ ;
 אִזּוֹ הַמַּעַת שְׁשׂוֹן עַל עֵינַי תּוֹפֵעַ ,
 וְעֲלִיצוֹת רוּחִי לֹא רַבִּים יִבִּינוּ !
 בַּק אֲמָה , אַח יִקְרַ , תִּרְגִּישׁ שְׂמִחָתִי ,
 בַּק אֲמָה מִתּוֹר כָּל הַדְּרֵי לְבָתִּי ,
 כִּי לְבָךָ כָּל־לְבָבִי אֲהַבָּה יָדַע ,
 וּכְנַפְשִׁי נִפְשָׁךָ אַךְ אֲהַבָּה נִמְלָאָה .
 לָכֵן בַּק אֲמָה , אַחִי , אֲשִׁמְעֶשְׂעַע ,
 בַּק אֲמָה אֲשַׁבַּח כָּל עַמָּל וְחַלְאָה ;
 בַּק אֲמָה לִי תִבַּל הַיּוֹף שְׁבַעֲתִים ,
 בַּק אֲמָה פֹה אֲמַצָּא עֲנֵג שָׁמַיִם .
 פֹה עָלֵי אֶרֶץ , בֵּין תְּהַפּוּבוֹתֶיךָ ,
 אֲדַע אֶת הָאֲהַבָּה עִם תַּעֲנוּגֶיךָ ,
 הָאֵח ! עַת אֲהַבָּה עַל אַחֲוָה נּוֹמְרֵת ,
 כִּי מִי הַשָּׁמַיִם נִצַּח עוֹמְרֵת

* *

*

הַמִּי נָא , נִפְשִׁי , אֵל עוֹד תִּתְאוּנְגִי ,
 עַל מִקְרֵי הַחַיִּים . עַת כֶּךָ יִפְגְּעוּ ;
 לֹא עוֹד יִשְׁמַע עַל פִּי „ אֲמַלֵּל אֲנִי .

* *

*

(תרגום)

מִסְפָּרד עַד הַנֶּהָל לְךָ אָבִיָּא כְּגוֹרִי,
 לֵשֶׁב נָא, הַאֲזִינָה! הֵן אֲשִׁיר מְזֻמְרִי.
 מְזֻמְרִי, קִינְתִּי כָּל אִישׁ יוֹדֵעַ,
 אֲךָ טַח עֵינַם מֵרְאוֹת, אָזְנֶם— מִשְׁמוֹעַ.

בְּרַחֲוֵב יִרְקַד הַזֹּב, יִצְחַק כָּל רוֹאֵהוּ,
 שׁוֹבְתוֹ יִאֲחֲזֶהוּ חַח בְּלִחְיֵיתוֹ;
 הַדּוֹב מִזֶּה הַפִּיץ עֲבָרַת הַמָּתוֹ,
 לוֹ רְאוֹתוֹ בַּיַּעַר בְּמֵאוֹתָתוֹ.

גַּם אֲנִי גִלְהַמְתִּי, חֲרָבִי הַשֹּׁבְעָתִי,
 טִבְחָתִי, נִצַּחְתִּי, שְׂבָת הַגִּבְחָתִי;
 מְרָבִי, הוֹי, נִשְׁבָּרַת — מִי יִצְלַח לְנִצָּח ?
 סוֹסִי, הוֹי, חָלַל מִפְּלִחְמַת רָצַח! —

שבת, תרמ"ג, פ"ב.

אַהֲבָה וְאַחֲוָה.

אִם גַּם עִיר גּוֹיָאֲרֵק מֵעֵינִי נִסְבָּרַת,
 גַּם אוֹתָךְ, אָח יָקָר, לֹא עוֹד אֲרֵאָךְ;

חייט לבות נָמִים מְרַגְזֵעַ יִשְׁכַּחוּ.
 מֵאִשׁ הַשְּׂרָפָה הִצִּיתוּ, רָתַחוּ.
 רַגְעֵ - בּוֹבְעֵי הַנְּחִישֵׁת יִבְרְקוּ,
 אוֹפְנֵי בְרוּל גַּם הֵם יִשְׁתַּקְּשְׁקוּ,
 אִךְ הַתְּנֵעִיף עֵינַי - הַסּוֹסִים יִצְחָלוּ.
 הוֹד גִּתְרָם אֵימָה וְכִמוֹ אֲשֵׁתוֹ לָלוּ;
 חֵיט יִרְבְּסוּ אוֹתָם לַחֲבֹתֵי הַמָּוִם,
 וְכִבְרֵ שָׁם יִשְׁבֹּת יִגְבִּיהוּ הַמְּכַבֵּים.
 צְלָצְלֵי הַמִּצְלָה הַיִּשְׁמַעְנָה אֲזוּנִים,
 תְּרוּץ חֵיט הַלָּאָה אֵל יִשְׁעַר בַּת רַבִּים!

(לא נעלם)

בְּפֶתַח בֵּית מוֹעֵד לְכָל הָי.

פַּה עֵמְדוּ, כָּל עוֹבְרֵ בֹזֵה הַשְּׁעַר,
 מִשְׂאוֹן חַיֵּי תַבַּל לְרַמֵּי הַפְּנוֹת!
 פַּה נִרְאָה הַלְהַגְנוּ עָף חֵיט כַּפְּסַעַר,
 פַּה נִזְכּוֹר כִּי גִשְׁבַּח עָמַל וְעַצְבָּת.
 פַּה וַיִּשְׁנֵנו, יִשְׁלִיזוּ זָקֵן גַּם נַעַר
 יַחֲדוּ גַם עֲרִיץ גַּם נַפִּישׁ הוֹאֲבָת.
 פַּה עוֹרוּ, נִרְדָּמִים, גַּם שִׁעְרוּ שְׁעַר,
 פַּה עַל סֵף הַשַּׁחַת רַגְלְכֶם נַצְּבָת.

(לא נשלם)

בְּרַכַּת שָׁנָה.

(שלוחה לידיו ה' ש. ציו.)

הַשָּׁנָה הַיְשָׁנָה הַלְּאֵה נִדְרָדַת,
 שָׁנָה הַדְּשָׁה אֵלֵינוּ צוֹעֲדַת,
 אֵל לֵב בָּל תִּצְוֹר אֹזר הַדָּשׁ שׁוֹלַחַת;
 זְכָרִית אֲהַבְתִּי לָךְ עֵמֶה הַדְּשָׁתִי,
 זְבָרְכָה מֵלֵב לָךְ רַעִי הַקְּבִשְׁתִּי,
 כִּי תִמְצָא נְצַח אֶךְ אִשָּׁר, אֶךְ נַחַת.

זְלִשְׁנָה טוֹבָה תִּכְתַּב, תִּחַתֶּם,
 בְּסִפֵּר צְדִיקִים כָּל פִּשְׁעֵי לְתַתֶּם;
 בֵּן תִּמְחֶה פִּשְׁעֵי כִּי כְּבִיר הַתְּרַשְׁתִּי
 הֵן אֲהַבֵּת לִבְנוֹ יוֹם זֶה הַדְּשָׁתִי!

הַמְּכַבִּים

כפ"ב.

מֵרֵאשִׁית הַמְּנַדֵּל פְּעֵמוֹנִים יִרְעִישׁוּ:
 עֹזְרוּ, תְּמַכְבִּים, אֵל מוֹקֵד תְּחִישׁוּ
 נָשִׁים פְּרָצָה הָאִשׁ, עֲלֹתָה תִבְעֶרָה,
 שָׁם נִפְשׁ זְרָכוֹשׁ בְּרַעְדָה וּמוֹרָא;
 הוֹשִׁי הַפְּיֻמָּה! תְּסוּסִים תְּרִיצוּ!
 תְּרַעִישׁוּם כְּאַרְבֶּה, תִּצַּל הָאִיצוּ!

6.

אָזני אַךְ הָאָזינָה,
 קול זאת הַעֲדִינָה,
 וְכִי חִישׁ נַפְשִׁי הוֹמְיָה;
 אֲזוּרְעֵי הַבְּקוּ,
 שְׁפֹתַי נִשְׁקוּ,
 שְׁפֹתַי זֹאת בַּת הַיְּפֹה־פִיָּה.

7.

וְאַחֲרֵיהֶם הַשְּׁנָה,
 לִי יָדָה נִתְּנָה,
 וְהַגֵּל אֲזוּ נְגִדֵי פְּנֵיהֶם,
 וְאַרְאֶה בַת יִפִּי,
 אֵין מוֹם בָּהּ, אֵין דְּפִי,
 בְּלִבָּנָה בְּמָרוֹם שְׁמִיָּה!

* *

*

8.

אם שְׁנָה חֲדָשָׁה אֵלַיךְ נִקְרָבָת,
 וּבְמַעֲטָה הַצְּעִיף כְּסוֹ פְּנֵיהֶם,
 לִימִינָה תִּתְקַנֶּה הַמִּיד נֶצְבָּת,
 כְּנֶגֶד מוֹל סֵתֵר שֵׁם בְּעֲרִיפֶיהָ,
 וּבִעֵת הַתְּקִנָּה קוֹל זְמָרָה תִּשְׁמִיעַ,
 הַשְּׁנָה נְגִדָּה בִּיפִי הוֹד תוֹפִיעַ.
 לשנת תרמ"ג. פ"ב.

תאשר וישמחות,
 או יגון ונאנהות,
 תביא בימים יוצרו?

3.

אך מי זאת נשקפה,
 עננה גם יפה.
 לימינה אט, אט צוערת?
 ובשובה ונחת,
 לי אהבה שולחת,
 ובכיפה נפשי צודרת?

4.

היא פת השמים,
 מאנה לעינים,
 התקנה נשמת כל רוח!
 אל זקן גם ילד,
 על מקרי החלד,
 מנגתה אור צה ורוח.

5.

ובעת הפצח רנה
 על כנור בגנינה,
 איש, איש הנחומות ישאפו;
 וברובי שמים,
 במחולת מתנים,
 מסביב לה אז ירחפו.

רַנַּע זֶה יִשְׁמָתָ לְבִי בְּפִרְקָהּ ,
 שְׁפָתוֹתַי בּוֹעֲרוֹת עֵת אוֹתָךְ יִשְׁקוּ ;
 הֵן זֶה מִקְרוֹב הַפִּרְתִּי אוֹתָכָה ,
 וְכִכָּר נִפְּשׁוֹתֵינוּ כִּה בָּעוֹז רָתְקוּ !

8.

רַנַּע זֶה עַד גִּנְנָה לֹא אִשְׁבַּחְהוּ ,
 סַעַר לֵב פְּזֹה לֹא מֵהַר יַעֲזֹבְנִי ;
 אֵת רַעִי דָּוִד נָצַח אֲזַכְּרֶהוּ ,
 וְלִנְכוֹן גַּם הוּא לֹא חִישׁ יִשְׁכַּחְנִי ! —

תרמ"ב, פ"ב.

הַשָּׁנָה הַחֲדָשָׁה וְהַתְּקוּהָ ♦

1.

הַשָּׁנָה הַיִּשְׁנָה ,
 מִמָּנוּ נִצְפָּנָה ,
 בְּתַהוֹם תַּעֲבֹר נִדְרֹתָ ;
 הַשָּׁנָה תַּחֲדָשָׁה
 אֵלֵינוּ נִגְשָׁה ,
 וְלִשְׁלוֹם תּוֹשִׁיט אֵת יְדָה ,

2.

הַצְּעִיף יַעֲטָהּ
 מֵעֵין כָּל רְאִיָּה ,
 פְּנִיָּה לָנוּ נִסְתָּרוּ

תן זה מקרוב הכרתי אותך,
 וכבר נפשותינו פה בעוז רתקו!

4.

במעט הכרתיך וכבר ראיתי,
 כי לבך לבי, כי רוחי רוחך;
 אז אהבת כבוד לך תמיד הגיתי,
 עד כי הצלחתי לרפוש אהבתך.

5.

בין תהפוכות תבל, כזב ורמיה,
 לב טהור, לב אמת, כך עיני ראו;
 וגין חרבות עולם, בין צורי ציח,
 פלגו מי חיים מפיה נבעו.

6.

עמה כי תפרד — היא לך ברכתי,
 כי תצלה, כי תבא למחוז חפצך;
 ובעת המצא נפש תקרא שירתי,
 תזכור כי חי אמת בלבב העך.

7.

אם קיטור ורוח אותך ישאו,
 אם תרי בטר יפרידו בינינו;
 ארצנו לגורים עוד לא קרעו —
 עוד ארץ אמת תחת רגלינו!

2.

<p>עֵינֵי, עֵינֵי אֹר הַשְּׁקִיפּוּ, אֶל בְּשָׂרוֹנֵי אֹן יוֹסִיפוּ! (לא נשלם)</p>	<p>עוֹג עֵקֶן לִי תַהֲיִים, מִזֵּב וּמְתוֹק— אֹר יִשְׁׁם;</p>
--	--

תרמ"ב, פ"ב.

בְּרַבַּת הַפְּרִידָה.

(לְדוֹד מְזֻמּוֹר).

ביום הפרד מעלי אוהבי וידידי הנאמן דוד בנימינאוויץ
עם ביתו לנסוע פאריזה.

1.

הִנֵּה נֹסֵעַ מֵאֶרֶץ מוֹלְדֹת,
מֵאַחִים אֲהוּבִים, מֵעִיר בְּתַ גְּדֹת;
מִמְנֵי יִיבְכֶר בְּךָ נַפְשִׁי נִצְמַדֹת,
מֵרַעִים רַבִּים בְּטַחַר לֵב אֲצַרְתָּ.

2.

רַבִּים נַפְשׁוֹתֶם אֲתַרִּיךְ יִשְׁלְחוּ,
רַבִּים יִדְאֲנוּ תַתְּצִלַח בְּרַפְּךָ;
גַּם שְׂרַעֲפֵי נַפְשֵׁי אוֹתִי זָנְחוּ,
יִרְצוּ, יַעֲוּפוּ לְנִסְוֵעַ אֲתַדָּ!

3.

רַנֵּעַ זֶה שְׂמֵחַ לְבִי בְּמִרְקָחָה,
שְׁפַתְתִּי בְּנִעְרוֹת עַת אוֹתְךָ יִשְׁקוּ;

בְּכֹאֵב עֵינַי .

הֵן בְּשִׂרְוֹנֵי
הַכֵּל שָׁמוּ!
3.
כֹּה לִי יִתֵּן
הַנֶּשֶׁא אֲבִיר,
כֹּה לִי יוֹסִיף
רוּחַ בְּבִיר,
כֹּה לִי יָבִי,
עַמִּי תִזְכְּלֶנָה, —
אִם אֶל פִּי־י
כֵּל תִּזְעַלְנָה?!

4.
עֵינַי, עֵינַי,
הוּי, הוֹעָמוּ,
הֵן בְּשִׂרְוֹנֵי,
הַכֵּל שָׁמוּ!

תרכ"ב, פ"ב.

1.
חַי אֲרָאָה
כִּי קָדְרוּ,
כָּל תִּקְוֹתַי,
כִּי נִסְתָּרוּ;
אֲךָ מִכְּאוּבֵי,
כִּי נִשְׁאָרוּ,
אֲךָ רְגִישׁוֹתַי,
עוֹד יִסְעָרוּ!

2.
שָׁמָּה, בְּתֶה
לִי הַחַיִּים,
אֲפֹל, חֲשֹׁךְ —
אוֹר שָׁמַיִם;
עֵינַי, עֵינַי,
הוּי, הוֹעָמוּ,

בְּהֶרְפָּא עֵינַי .

1.
עוֹד רְגִישׁוֹתַי
לֹא יִסְעָרוּ,
וּמִכְּאוּבֵי
סָרוּ, סָרוּ!

1.
נִזְמִי אֲרָאָה
כִּי הִטָּהְרוּ,
כָּל תִּקְוֹתַי
תִּתְעוֹדְרוּ;

עֲצַב אָנְכִי .

1.

עֲצַב אָנְכִי , עֲצָבִי אַט יאַבְלָנִי ,
 יָמִין לַח תִּי , תִּי לִי מָרוּ ;
 עֲצַב אָנְכִי , עֲצָבִי לֹא יִרְפְּנִי ,
 יִקְדִיר אֹדֵר שְׁמִשִּׁי , תִּי לִי קָדְרוּ .

2.

עֲצַב אָנְכִי , וּבְכִלְיוֹתַי לַחִין ,
 וּבְלִבִּי מָוֶת , וּבְדַמִּי קֶר קָבֵר ;
 אֵיךְ עוֹד חַי אָנִי ! הֵן אֲרַגִּישׁ בִּי מַחִין ,
 בִּי חִין בִּי עֵמֶק וּבְכָל חוּשֵׁי שְׁבָרוּ .

3.

עוֹד חַי תַּגִּנִי , בִּי אֲרַגִּישׁ לְרַגְעִים ,
 אֵיךְ עוֹד רַגְשׁוֹתַי יִסְעָרוּ , יִרְתַּחוּ ;
 אֵיךְ לִבִּי בִּי יִקְבַע לְקַרְעִים ,
 אֵיךְ זִיקֵי תִּירַתִּי אַט , אַט יִדְעָכוּ .

4.

עֲצַב אָנְכִי , וּבְדָד אִישְׁכָּנָה
 אֵין אַח וְרַע , אֵיךְ שְׂמַח וּשְׂאֵפָה ;
 אָאֵר כָּל תִּיקוּם , תַּתְּבַל וּשְׂאוּנָה
 וּמִנַּחֵם אֶחָד לִי , — עֵמֶק דּוּמָה .

נָגְהִי יוֹם גָּוְעוּ ,
 תִּצְלְלִים הִצְעוּ ,
 עַל כָּל קִצּוֹי אָרֶץ .
 וּבָרַב עוֹ וְחֵיל ;
 בְּדַמִּי נִשְׁפָּה לַיִל ,
 רוּחִי יִפְרֹץ פְּרִיץ

לפנות-ערב .

בֵּין חֲגוּי עֵבִים קוֹ שְׁמִישׁ זוֹרַח ,
 מִקִּצּוֹי יָא אֵלֵי אֹרֹז שׁוֹלַח ,
 עוֹד רְגַע – נִגְהוּ יִתְפַּךְ לְאִמִּישׁ ;
 לְבִי לִקְרָאתִי תִתְעוֹרֵר מִתְּנוּמָה ,
 הַקִּיץ לְתִתִּיהָ טָרַם יוֹרֵד הַזֹּמָה ,
 טָרַם יִכְבֶּה כִּי־יִבִּי תִשְׁמִישׁ !
 זַט , אֵט קִרְגִי אֹר יִאֲסֹפוּ בְּעֶרְפֶּל .
 צְלָלִי עֶרְבִים עֵטוֹ רוֹם גַּם שְׁפֶל ,
 עוֹד רְגַע – יִפְרוֹשׁ תְּלִילָה צְלֻמוֹת ;
 לְבִי עוֹד יִדְפוֹק , עוֹד יִסּוּב בִּי דָמִי ,
 אַךְ צְלָלִי שְׁחַת יִחְשִׁיכוּ עוֹלָמִי ,
 עוֹד רְגַע – כְּלִיל תֵּאֲכֹלֵנִי עֲצָבָתִי

נַעַם נִפְלֵא מִנִּי אִז תִּמְעִימֵנִי ,
תְּנִימָה לִי הַיְשֵׁבֶת צָרָה וְצִנּוּקָה .

3.

אִז לֹא אֶעְצוֹר וְרַם פִּלְגֵי דְמַעוֹתַי ,
כִּי מוֹרְפֵא הִנֵּה אֶל פְּצֵעֵי לִבִּיתִי ;
אִז אֶתֵּן דַּפֵּשׁ אֶל הַמְּיִת רִגְשׁוֹתַי ,
וּבְאַהֲבָה אֲשַׁק יְסֻפֵּתִי בֵּת יְשִׁירָתִי .

4.

לָכֵן, יְגוֹן גַּעִים, אַל נָא תִּמְשְׁגֵנִי !
סַעְרוּ, רִגְשׁוֹתַי, מִכְּלִי כָּל מַהֲלָאָה !
תּוֹרִידִי בַּסֵּתֶר דְּמַעָּה, בֵּת עֵינַי ,
אֲךְ קוֹל בֵּת יְשִׁירָתִי לוֹ אִז אֲשַׁמְעָה !

תמוז, תרמ"ב. פ"ב.

* *

*

תַּחֲמֹה נַעֲלָמָה ,
כִּי נִמְתָּה תִּימָה ,
מִדְּרָבָה לְגוּם ;
וּבְאַהֲבָה לְמַעוֹנִי ,
מִבְּעַד חִלּוֹנִי ,
רוּחַ צַח יַפּוֹחַ .

עַף חַיִּשׁ מֵאַפְסִים
לְמִיץ נֶפֶת לַח

3.

אִז תַּעַד שׁוֹשְׁנָה
גַם הוֹד תִּכְנָפִים,
וּמַלְכֵת הַגֶּנֶת
הַיֵּף עוֹד יִשְׁבְּעָתִים.

4.

פְּעָלִי אֵל נִפְלְאוֹ,
כֹּל תַּחַו עֵינֵהוּ;
וְשִׁגִימוּ נִבְרָאוֹ,
אִישׁ בְּעִבּוֹר רַעְהוּ.

אֶל הַיְגוֹן.

1.

אָנָּה יְגוֹן נָעִים, אֵל נָא תִּמְשָׁנִי!
הַצֵּד הַשְּׁנוֹן הֵן טָבוֹל בְּנֶפֶת;
אוֹ לְנֹה עֶרֶן שְׁמִימָה תַעֲלֵנִי,
אוֹ תִשְׁקִיעֵנִי בְּתַחֲמוֹת תְּהַלְפֵת!

2.

אָנָּה תִּבְדֵּךְ יְגוֹן, אִם גַּם תִּשְׁכַּנֵּנִי,
אִם גַּם תִּיבֹק, תְּמִיץ דְּמִי בְּעִלְזָקָה!

3.

עת לְכָךְ יתְעַלֵּם, יִרְעֵעַ,
 וּלְתֹאֵר שְׁמִחָתְךָ אֵין מְלָה:
 אִז חַיִּישׁ דְּמַעַת סְפִיר תּוֹפִיעַ,
 וּלְהַבִּין רַב אֲשֶׁרְךָ אֲשִׁבִּילָה.

4.

עֲרִי שְׁחַק דְּמַעוֹת עֵינְיֵךְ,
 צִירִי הַנְּפִישׁ כֶּךָ יוֹשְׁבֵת;
 אִם גַּם אֵין מְלָה בְּשִׁפְתֶיךָ:
 מְכַל רְגֵשׁ דְּמַעַת הוֹבְבֵת!

תמוז, תרמ"ב, פ"ב.

שושנה וזבוב־רקמה.

1.

תְּאֵוָה לְעֵינַיִם
 שוֹשְׁנָה תּוֹפִיעַ,
 מְסַנְּדֵי שָׁמַיִם
 גְּמֵלָא הַנְּבִיעַ.

2.

זוֹבּוּב־רְקֵמָתַיִם
 בְּשֵׁתָם פּוֹרֵחַ,

14.

ויִשְׁדְּרוּת אֱלוֹנִים,
 בְּעִנְיִים וּדְשָׁנִים,
 לִי עֵין יִצְהִילוּ;
 גַּם יִשְׁדְּרוּת, גַּם גְּנִים,
 גַּם חִלְקֵת שׁוֹשְׁנִים,
 אֶל שׁוֹבֵי יִגְלוּ!!!...

בחדש סיון שנת תרמ"ב. פ"ב.

הַדְּמָעוֹת

(העתקה משיר אשכנזי מאת שטאהל)

1.

רְגִישֵׁי הַלֵּב, תְּגִיִּן הַרוּחַ,
 לֹא תִנְקֹב הַשָּׁפָה בְּשַׁעַר,
 אֶךְ מִבֵּית עֵין צִיר שְׁלוֹמִים:
 גִּמְּךָ דָּמַע, שִׁשׁוֹן אוֹ צַעַר.

2.

עַת לְבָךְ בְּךָ אֲנוּשׁ מִתּוֹנָה,
 נִפְעַמְתָּ, נִבְּאַלְמָתָ דּוּמְיָה:
 אִז הִתְנוּצִין הַדְּמָעָה עֲנָנָה,
 וְלִישְׁכְּרֵךְ גַּם נִפְשֵׁי בּוֹכֵיָה.

10.

שורו קדימה! בצביו קני זחר
 ירקיע השמש על חוג שמים;
 ותבלת ישחק — בפסיר למהר,
 גם ענגים קלים — בזהב פרוים.

11.

שורו מסביב! כל מחזות הטבע,
 בנגחות אור יום יפו שבעתים;
 כל ציין, כל צמח גם כל גיא וגבע,
 מראות בהם לא תשבענה עינים.

12.

האח! כל היקום בא בערי ערים
 לי שלום יקראו כל בעלי כנף;
 אך נעלה מקול עונב ומצלתיים,
 הוא קול הקוקיאה מראש הענף.

13.

האח! שם התרם
 בת עינו נוהרת.
 לי, בהן ונעים
 האח! נטפי מים,
 לי ישלחו קרנים,
 בפסיר ושתם.

6.

מה בעמית, אמי! מה יקרתי, אבי!
 זולתכם הן בני אף צל אף תהו!...
 לרנעים תתהלך תונה בלבבי;
 בי ישכול פי רחוק מכם תנהו!

7.

אף אתכם הנרי, לי תכל זורחת;
 ובכל לב ונפש חיים אשאפה;
 אתכם לי תכל בן ערן ונחת,
 ובפעה והוד לי תמיד נשקפה.

8.

האח! רנעי אשר עמדו נא סלה!
 אל נא לנצח אבותי יתמשוגי!
 עופו חיש קל אתי שמה אהלתי,
 אל צל קורתכם באהבה שאוני!

9.

עופי לקראתנו את, עיר מולדת!
 את, דרך תפלך, חוקך הרהיבי!
 השיבי אל קנה צפור נודדת,
 למקור לקח מנהו לבי השיבי!...

* * *

צָלְלִי לַיִל קִיץ מְנַגְּהוּ הַלְפוֹ ;
בַּק נָעַם קָרְתָּ אַחֲרֵימוּ הַשְּׂאִירוּ .

2.

הַתְּבַל כְּלָה פְּקָחָה עַצְעָפוֹס ;
וּמְקַטְרֶת מוֹר מִפְּרָחֵי נִיחוּם ;
כָּל צְפוֹר , כָּל כְּנָף מְכָל אֶפְסוֹס ,
שִׁיר בְּקָר , שִׁיר הַנּוֹדָה יִהְיֶה בַפֶּתַח .

3.

רוּחַ צַח אַט אַט עֲפָאִים יִגִּיעַ ,
וּכְצֻלְצֵל נָעִים אֶל שִׁירָם וּלְוָה ;
בְּלִי גַחַל בֵּין בֵּין שִׁיחִים יוֹפִיעַ ,
הַמִּיתָם גַּם תִּיֵא לּוֹ כְּמִדְבַר נְאוּהָ * .

4.

וּלְקוֹל שִׁיר־יָהּ זֶה שְׁקָטָה הַתּוֹלְדָה ,
וּבְגִיל קִדְשׁ תִּקְשִׁיב קוֹל צְאֲצְאֵיהָ .
וּלְקוֹל שִׁיר זֶה מְרֹאֵשׁ גְּבָעָה נְחֻמָּדָה ,
תְּרוּץ עֲנָלָת וְאֲנִי בֵּין יוֹשְׁבֵיתָ .

5.

הוֹרֵי מִימֵינִי וְשִׂמְאֵלִי יוֹשְׁבוּ ,
יָדָם חִבְּקֵתַנִּי עֵינָם פִּרְתֵיבְנֵי ;
כָּל קוֹל כָּל תְּנֵה שִׁפְתוֹתָם הוֹבְבוּ ,
יָבֹא בַעֲצָמוֹ כְּצָרִי וַיְחַיֵּנִי .

(* עשה"כ. ומדברך נאוה, שה"ש.)

הָאֵתוּ עֲרַתְּ. הֵיִשׁ מִמְּקוֹמִי אֶקוּמָה:
שֵׁם הַזֵּרִי רָצִים נִגְדִי אֶל הַמְּסֻלָּה!...

זֹרְעוֹת אֶתְּבִיחַ לְקִרְאָתִי נָמִי
זְנִישִׁיקוֹת בּוֹעֲרוֹת שְׁפִתוֹתַי יִדְּלִיקוּ;
זָבְלִי כָּל הַגָּה שְׂרַעֲפֵי יִתְקַמּוּ,
זָבַעַד עֲנִי אִשְׁכְּלִיּוֹתַי יִרְיקוּ!...

10.

זָכְמוּ זִכְרוֹתֵיכֶם אֶת נִפְשֵׁי נְשָׂאוֹ,
זָבְנִיל שְׂמִימָה אֶתְּה עוֹף וְהִגְבִּיהוּ...
זָכְבוּ רוּחַ אֶל כָּל הַזֵּשִׁי נִמְלָאוּ
זַעַת יִשְׂרָאֵל אֶצֶל לָהּ מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ!!..

— — — — —
— — — — —

זְמִיעָה עִם אֲבוֹתַי

עַל כִּנְפֵי הַדְּמִיוֹן.

(עַל דֶּרֶךְ הַמְּלָךְ)

1.

זַעֲנִי הַשְׁחַר מְקַדִּים נִשְׁקָפוּ,
זֶקְצוֹת רָקִיעַ פְּזֻחַב יִאִירוּ;

4.

הָאָח! קוֹל הַחֲלִיל בְּפִתְחֵי צוּרְתֵךְ!
 הָאָח אֹפְנִים רוֹעֵשִׁים בְּפִעְרֵי!
 הָאָח! הַד הָרִים תְּרוֹמֵה פוֹלֵה,
 יַחְרִיד גַּם יִרְגִּזוּ כָּל אֵלֵי הַיַּעַר!

5.

הָאָח בְּצֶל סִפּוֹ עָרִים וּכְפָרִים!
 אִישׁ אֶת רַעְהוֹ הַיּוֹנֹת יִרְדְּפוּ;
 אֶךְ קָעִיף עֵין — גַּם רוֹעִים וְעָדְרִים,
 גַּם חָבֵל אֶפְרַיִם מִהַר יִחְלְפוּ!

6.

יֵאָדָּה קוֹל תְּמֻכּוֹנָה מוֹל רַעַשׁ בְּלִבֵּי —
 הִיא הַמִּנֹּת יוֹנֵה מוֹל שְׂאֵגַת הַלְבִיָּא;
 וּמַעוֹף תְּכַבּוּדָה מוֹל עוֹרְקֵי גְמָתָרִים,
 אֶךְ קָמֵשׁ זוֹחֵל מוֹל בְּנִפְי תַּנְשָׁרִים!

7.

הָאָח! לְבִי רוֹעֵשׁ, דְּמִי רוֹתֵחַ!
 אֵל הוֹרֵי, אֵל הוֹרֵי אֶקְרַב לְרָגְעִים!
 כָּל רִגְשֵׁי אֶתְבַּחַּ בִּי תַחְלִיפוּ בַח:
 אֵל הוֹרֵי, אֵל הוֹרֵי תִנְקֵם גְּשָׁאִים!...

8.

הִישׁ נְאֻלֵם הַחֲלִיל, הִישׁ שְׂקָטָה תְּבַחֲזִמַת,
 תְּכַבּוּדָה עֲמֻדָה וְהַצְלָצֵל תְּמַצְלָה:

נְסִיעָה אֶל אֲבוֹתַי

על כנפי הדמיון.

(על מסלת הברזל)

(והשיב לב אבות. על בנים ולב בנים על אבותם).

(מלאכי ג')

1.

מה נעים החלום הלילה חויתי!
מה עלץ לבי בחלום חזיון ליל!
אל עיר מולדתי פנשך דאיתי,
אל הורי בצתי, קפצתי פאל!

2.

אל הורי, אל הורי פחין שלום,
אטוש, אעופה בין הרים ועמקים!
אעופה על כנפי קיטור ורוח,
אנשא בעגלות רצות פפרקים!

3.

הארץ תחתי התנודר במחונה,
היערים יצאו במחולת מחנים;
גלגלים ישקו מבלי הפונה,
ומפול החליל תצלנה אוננים!

אָז יִשְׁחַקָהּ, הַדְּקָה,
בְּעֶפֶר רַבּוֹת צְרִימוֹ.

9.

בֵּן עַד עוֹלָם סָלָה,
לִבְנוֹ כְּפָלַע,
אֲדִירִים נִהְנוּ כְּלָנוּ!
רוֹם, בְּבָל הָלְפוּ,
פָּרַס, מְדֵי סָפוּ,
וּבְבָל זֹאת עוֹד תֵּיִם יֵאָנוּ!

10.

זְבַנְלֵי תַחִיִּים,
מִתַּחַת יְשָׁמִים,
עוֹד רַב מִמְּלָכוֹת יִמְחוּ;
רַק עִם הַרְפָּה בְּכִי,
רַק הוּא נִצָּח יְהִי,
וּמְאוֹרָיו נִצָּח יִזְרְחוּ!

בימי האביב, אייר, תרמ"ב. פ"ב.

בָּנו תָּמִיד לֹא תִכְרוּ .
 בָּרַק וַיְהוֹשֻׁעַ ,
 שְׁמִישׁוֹן תַּפְצוּעַ ,
 (אִף בִּי אֵת עֵינָיו נִקְרָא) .

6.

גַּם דָּוִד אֶתְמוּ ,
 עוֹלָה עַל כְּלוֹמוּ ,
 הוּא גִבּוֹר וּמְשׁוֹרֵר יָחֵד ;
 לוֹ כְּגוֹר מִשְׁחָקִים ,
 לוֹ חַצִּים בְּבָרָקִים ,
 לֹא חָתָּ , לֹא יָדַע כָּל פְּחַד .

7.

גַּם אַחֲרֵי נִפְּלָנוּ ,
 עַת הָרַבֵּן אֶרְצָנוּ ,
 עַת כָּל מַחְמַדֵּינוּ שְׁמַכּוּ .
 עוֹד גִּבּוֹרִים קָמוּ ,
 אוֹיְבֵינוּ הִמָּמוּ ,
 גִּבּוֹרִים מִסַּבֵּר עֲצָמוּ !

8.

הֵן הַחֲשׂוֹנָאִים ,
 תִּרְעִישׁוּ שְׁמַיִם ,
 גַּם אֶרֶץ רַגְזָה תִתְהַיַּמּוּ ;
 עַת מִרְבֵּם הַבְּרִיקָה

2.

הוֹי, שׁוֹנְאֵינוּ תְּסוּ!
 תְּסוּר אֵיבֶה נְסוּ,
 אִז תִּפְקְחֶנָּה עֵינֵיכֶם:
 אִז תִּרְאוּ, תִּבְיֵנוּ,
 תִּשְׁפִּילוּ, תִּאֲמִינוּ,
 בִּי בְּעֵלִים אָנוּ עֲלֵיכֶם.

3.

לֹא יִירָא כָּל רָצַח,
 לֹא יִבּוֹל לְנֶצַח,
 עִם מוֹצִיא רֶב אֲנִישֵׁי רוּחַ:
 תִּבְהַנְּנִים, תִּלְוִים,
 וּמִשׁוֹרְרִים וּנְבִיאִים,
 חוֹרְתֵי אֲמָרֵי, אֵל עַל לוּחַ.

4.

הֵם בְּשִׁנֵּי תְּמֵאוֹרוֹת,
 עַד קֶץ כָּל תְּדוֹרוֹת,
 יֵאִירוּ אֵל יוֹשְׁבֵי תְּלָר;
 בִּי רָמוּ, נִפְלְאוּ,
 לָכֵן לֹא יִגָּעוּ,
 וְכֵם יִהְיֶה שָׁב גַּם וְלָר.

5.

גַּם שָׂרֵי תְּצַבֵּאוֹת
 בְּכַפֵּירִים, בְּאֲרִיזוֹת

וימי הַעֲתִיד הֵן לָנוּ יִצְלָחוּ ,
לְשׁוֹב וּלְתַקֵּן אֶת אֲשֶׁר הִשְׁוִינוּ .

יָמִים אִם סָרוּ הֵן עִמָּם הִסְתִּירוּ
גַם עִמָּל וּפְנַע מִצְאָנוּ בַחַיִּים ;
וַיְמֵי הַעֲתִיד יָשֶׁם לָנוּ יֵאִירוּ ,
עוֹד הִיָּה נְחִיָּה , נִתְעַנְּגָה כַּפְּלָיִם .

כֵּן גַּם אֲנַחְנוּ , אַח אֶהוּב וְרַע !
מוֹל יִשְׁנָה תַחֲדָשָׁה נִצְחִיל פְּנִינוּ ;
עַל בְּרַפִּי תִתְקַנֶּה עִמָּה נִשְׁתַּעֲשַׁע ,
כִּי אַךְ טוֹב , אַךְ שִׁשׁוֹן תָּבִיא אֱלִינוּ !

פ"ב .

עם-עולם .

1.

זֶה נִשְׁמַע לְרַגְעִים ,
קוֹל מִכָּל אַפְסָיִם :
"כִּי אֲבַל גָּבַל עֲמָנוּ ,
עֲצַמְתָּנוּ פֶּסֶה ,
כָּל רוּחַ נִמְסָה —
אִין עוֹד תַּיִם בְּלִבְבָנוּ ?"

עָמָה בִּי גִוַע כָּל יִשְׁפָה נְאֻלְמָה,
כָּל סְרַעַף לֹא יִבִּין מִדּוּעַ? לָמָּה? —

בְּרַכַּת יְשָׁנָה.

(לודיוו שמואל ציו בוזארשא, בשנת תרמ"ב)

בַּצֵּל הַלְפָה יְשָׁנָה לְתַהוֹם תְּנִשְׂתָּה,
אֲתָתָה יַחַד סָפּוּ כָּל מַעֲלָלֵי גָבֵר;
יּוֹם קִץ תִּהְיֶה הַבָּלוּ עֵינֵינוּ צוֹפִיָּה,
יִצְעִידֵהוּ לְרַגְעִים אֵלֵי קָבֵר.

בִּיגוֹן לֵב וּבֵיטָ עַל יָמִים עָבְרוּ,
תְּנִיזוֹן עֶצֶב יַעִיב זֶהַר בַּת עֵינֵינוּ;
מִבְּלֵי תַקְוָה יִפְגֹּשׁ יָמִים יִצְרוּ,
כֹּה יִחְיֶה, כֹּה יִגֹּעַ אָחֵזוּ בִּיגוֹנוֹ.

* *
*

אָמְנָם אִישׁ גִּלְבָּב לִבּוֹ אֶךְ שָׁמַח,
עַל יָמִים עָבְרוּ לֹא יִשָּׂא כָּל נְהִיָּה;
וּבְהַרְדָּה תַחֲיִים עוֹד יַחֲלִיף כַּח,
לְרוּץ הַלְאָתָה, הַלְאָתָה וַיְהִי מָה יְהִי

יָמִים אִם סָפּוּ תֵן עִפְסִים לְקַחוּ
גַּם מִיִּשְׁגָה וְחַטָּא בְּנֶעַר עֲשִׂינוּ;

ובכו כל גָּבֵר - אם לְבָבוֹת יִדְעוּ -
 יִכְפוּ, הֵהָ! אם בַּק הֵי דְמַעָה יִמָּצְאוּ.
 הֵי דְמַעָה אֵל שְׂבָר לֹא בָּא כְּמֹהוּ.
 מִנֵּי גַעַת צֵאת הַבֵּל מִרְחֹם הַהוּ.

18.

הוּי, מִלְּךָ צַדִּיק, שֵׁר שְׁלוֹם וְאַמֶּת,
 אֶלְכֶם נִדְרַר אֵב רַחֲמָן, הַתְּקוֹת כָּל גָּבֵר!
 אֵל קִצְדָה גַם חֲלָמִישׁ צוֹר יִלְךָ הַמָּס,
 וְזֹמָה לֵב אֶנְוִישׁ אֵיךְ יָכִיל הַשְּׂבָר?
 בַּק חֵיל וְרַעְדָה - לֹא דְמַעָה - בְּעֵין,
 בַּק אֶבֶל וּמִסְפָּד וּדְבָרִים אֵין!

19.

אֵיכָה דָם מִלְּךָ, גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ,
 אֵיכָה, הַתָּה, יוֹמָם יִשְׁפָּד כְּפָיִם?
 אֵיךְ עֵיר מִמְלַכְתּוֹ, בָּה אֹרֹז הוֹפִיעַ,
 אֵיךְ חָלַל הַרְאָהוּ? שְׂמוֹ, שְׂמִים!
 אֵיךְ אֶרֶץ הַעֲזָה דָמוֹ לְבָלַע?
 אֵיךְ פִּדְיָרִי רָצַח - עֲדִיו לְגִנְעַ?

20.

הֵי חֲמִישׁ פֶּעַם אֵל הַרְאָה נִפְלְאוֹת,
 הַצִּיל אֶתוֹכוֹ מִמוֹקְשִׁים לוֹ שְׂמוֹ,
 - כִּי חֲתָיו הָיוּ לַחַיִּים הוֹצֵאוֹת -
 אֵז כָּל עַפְּיוֹ עֲלָסוּ, אוֹיְבָיו נִהְלָמוּ;

14.

אך שדי, הוי פתאם, הריק בועם,
 חצי אשפתו על ארץ פתחיה,
 קול חלף כל לב, קול גורא פּרעם,
 קול זעקת שִׁבְר עולה מן רפיח;
 קול, אויזה! חד כל לב בככי זעננו,
 קול, אויזה! ירעים: אלפסגדר אינגו!!

15.

קול איום פּמּוּת, פּחין מקנשת,
 עף היט ויגא עד פּנפות הארץ,
 פי ילדי השחת לו זרו רשת,
 וכלי מות יזמו אל היי קרין;
 ומשיח אדני רוח אפינו,
 נלכד בשחיתות לו טמנו אויבינו!

16.

קול זה חין מנת אל כל איש הנהו,
 כל שומעו התפלין דמיו קפאו,
 נפשו יצאה ויפג לבהו,
 האמין כל יכל גת אוניו ישמעו,
 מה פתע, מה איום, — הוי שד ורצח! —
 נלקח אבינו ממונו לנצח!!

17.

על זאת המקוננים קינתכם תשאו,
 ולבבות קרעו אם עוד לא נקרעו,

כָּל עֲנָפֵי הַמִּסְכָּה הַשְּׁנִיָּא הַפְּרִיחַ ,
וּבְכֹל אֲשֶׁר פָּגַה הַיִּשְׁכִּיל הַצְּלִיחַ .

11.

אֵךְ לֹא רַק עַל אֶרְצוֹ פָּקַח עֵינָיו ,
כִּי תְרוּץ , תַּעַל מֵהֵיל אֶל חֵיל ;
כִּי אִם בְּשִׁמְשׁ מְרוֹם הוּג שָׁמַיִם
הַאִיר תִּבְל כְּלָה יוֹמָם גַּם לַיִל .
מִלְהַט חֲרָבוֹ כָּל עֵגֹל נִצְמָתוֹ ,
וּבְצֵל בְּנֶפֶשׁ חֶסְדוֹ נִדְבָּאִים חֶסֶד .

12.

אֵךְ הִקְשִׁיב גְּאֻקַּת עֲשׂוּקִים וְרִצּוּצִים ,
וְלֹאזוֹת פִּיּו מֵהַר צְבָאוֹתָיו נִצְּסָפוּ ;
הַצִּיל־עַם נִדְבָּה הַמְּיֻשִׁים וְהַלּוּצִים ,
קַדְבָּה , מוֹרְחָה אֲבִירָיו שְׁטָפוּ ;
וּבְרֵאשֵׁם מִלְּכָם וְאַלְהֵי הַצְּבָאוֹת ,
הַצְּלִיחוּ , הַצִּילוּ , הָרְאוּ נִפְלְאוֹת .

13.

כֵּן בְּצִפּוֹן אֶרֶץ זָרָה זֶה תִּשְׁמֵשׁ ,
אַלְכֶם נִדְרַת הַשְּׁנִי , תִּמְלֹךְ - הַנּוֹאֵל ,
וּבְכָר אֹזַר חֲכָמָתוֹ תִּפְיֵץ לַיִל אֶמֶשׁ ,
אֵךְ עוֹד לֹא גִלְגָּלָה וְלֹהֲאִיר עוֹד הוּאֵל .
לָכֵן כָּל אִישׁ אִם מֵעֲלָלָיו בִּישְׂרוֹ
כִּי יוֹסִיף וַפְּלִיא עוֹד חֶסְדוֹ שִׁבְרוֹ .

תִּסְדְּרוּ כִּי יִרְאוּ, וַיִּמְיָבוּ דְרָדָה,
 וּלְתַקֵּן עֲוֹתֵתְכֶם יִחְלִיפוּ כֶחֶם.
 מוֹסֵר גַּם הַסִּיר, מִמְּצוּקוֹת הוֹצִיאָם
 וּלְהַתֵּם תִּטְאֵת בְּעִבְרוֹת הוֹשִׁיעֵם.

8.

הוא רחום הַאֲזִין קוֹל בָּלִים, קוֹל רָשִׁים,
 הַסִּיר עַל מַסִּים אַךְ עַנְד הַנְּזֹר;
 הוא רַבְבוֹת אֶלֶף עֲבָדִים נְגִשִׁים,
 הוֹצִיא לְהַפִּישׁ נִיהִי לָמוּ עוֹר,
 כִּי יֵאָבְלוּ טוֹב אֶרְצוֹ, הַסְדּוֹ יִשְׁבְּעוּ,
 גַּם כִּי יִהְיֶמוּ וּכְבוֹד אִישׁ יִדְעוּ.

9.

הוא מוֹסְרוֹת בְּסֵל מַעֲמִיו פִּתְחָה,
 הַקִּים בְּהִי סִפְרָה, הַאִיר אֹזר הַע,
 נִיהִי לָמוּ שְׁמִישׁ חֲכָמָה זֹרַח,
 וּמְקוֹר מִי כִּינָה מְלָבוּ נוֹבַע.
 אֹז לְמָרוֹם הָאִשֶּׁר אֶרְצוֹ עֲלָתָה,
 כִּי חֲכָמָה פִּי שְׁבַע מֵאִשֶּׁר תִּיתָה.

10.

הוא יִדְרוֹ הַקִּים הַדְּשִׁים תִּקְוֹה,
 הַכִּין שׁוֹפְטֵי שְׁלוֹם, עִם מִשְׁפָּטֵי צֶדֶק,
 גַּם כָּל דַּת וְדִין בְּבִסְפָה וְקָוֹה,
 וַיִּגְדֹּר כָּל פֶּרִץ, תִּתֵּן כָּל בְּדָק.

4.

הוא חֲשַׁף גִּדְלוֹ עַת עָלָה יַיִל בְּפֶאֶה,
 מִפֶּה אוֹיְבִים רַבִּים תְּצִיל רַסְיָה.
 לְצַבִּי וּלְכְבוֹד אֲזוֹ הַרִים הוֹד נְסוּ,
 וּלְהַשִּׁיב תְּשָׁלוֹם הַגְּדִיל הַיְשִׁיחַ;
 וּפְנֵי כָּל עַמּוּי אֲזוֹ מִגִּיל גִּתְרוֹ,
 לֹא מִלֶּךְ אֶךְ אָב הוּא יַחַדוֹ אָמְרוּ.

5.

וּכְאֵב אוֹהֵב בְּנָיו אָתָּכָה עֲבָדָיו,
 וְצַדִּיקָה וְחֶסֶד עֲשֵׂה לְרַגְעִים,
 וְחַמַּת מִלְחָמָה אֶךְ הַכְרִיעוּ יָדָיו,
 הוֹצִיא טוֹב לְבוֹ לְפַעֲלַת יָדָיו.
 אֲזוֹ נָתַן קוֹלוֹ; הַסִּיר, הַשִּׁיב, בְּפֶרֶז
 אֲזוֹ יֵצְאוּ מִעֲלָלָיו עֲצָמוֹ מִסִּפְרָה,

6.

אֲזוֹ אֶרְצוּ הַרְגִיעַ מֵהַת לְצַבָּא
 בְּנֵיהָ — בְּנָיו, כִּי יִשְׁקַט מִסְבִּיב.
 לְחַבֵּק בַּר בְּמִנְהָ אִם בּוֹכֵיהָ שָׁבָה,
 כִּי הוֹשִׁיב אֶל אִשָּׁה, אִישׁ־חַיִל, אָבִיו.
 מִפֶּה הַיְשִׁשְׁפֵט יִשְׁרֵי לֵב הִצְלוּ,
 גַּם הוֹמְאִים, — יְבוֹשׁוּ לְחַטָּא יַחַדְלוּ.

7.

הוא רַחַם גַּם פּוֹשְׁעִים עוֹבְרֵי בְּפִרְדָּה,
 וְיִקַּל עֲנִשָּׁם בְּאֵל טוֹב סוֹלַח;

ב.

1.

מי שָׁמַשׁ כָּל אֶרֶץ? הֲלֹא חֲמֻלָּה,
 הוּא יֵאִיר כְּמִטָּה בְּשָׁמַשׁ מִמַּעַל,
 הוּא יִשְׁלַח אֹזֶרוֹ אֶל כָּל עִיר וְפִלָּה,
 וּבְאֹזֶרוֹ חַיִּים יִפְיֵן עַל כָּל שָׂעַל;
 גַּם עֵינָיו כָּל גָּבֵר אֱלֹוֹ הַשְׁעִינָה,
 כִּי מִרְפָּא לְמוֹ בְּכַנְפָיו הַחַזְוִינָה

2.

וּמַלְכֵי רוּכְיָא, מִמְּלַכַת אַדְיָרָה,
 — כִּי מִכָּל אֶרֶץ גְּדֻלָּה שְׁבַעֲתַיִם —
 מִנְּגִנָּהם הֵן כָּל הָאֶרֶץ הַאֲדִירָה,
 וְלָכֵל שׁוֹאֲפֵי אוֹר מִיָּדָם קִרְנָם;
 הֵם פֶּה הַשְׁמַשׁ בְּשָׁמַשׁ עַל עֵבִים,
 וּמַלְכֵי אֶרֶץ נְגִנָּם אֵף בּוֹכְבִים.

3.

אֵף רֵאשׁוֹן בְּמַלְכִים רֵאשׁוֹן לְאֵלֶה,
 אֶלְפִסְנֶהֱדֵר תִּשְׁנֵי מַלְךְ רִסְיָה.
 הוּא הוּא בְּשָׁמַשׁ מִמְרוֹם גַּם גְּבַת
 הַאִיר לְאֶרֶץ, כָּל יוֹשְׁבֵיֶת תִּתֵּת;
 עַל כָּל אֶפְסֵי תֵבֵל נִנְה אֹרְהוֹ,
 וּבִין מַלְכֵי אֶרֶץ לֹא קָם כְּמֹהוֹ.

גלגלי קיטור בין השף ואמיט ;
 וכתובם , מה זה ? מי שם יתנועע ,
 יברק גם יחשף , עולה גם ישקע ,
 מי שם ? הנה , שדי ! הנה הוא – השמש ? ! ..

17.

השמש כה רצוין בקרי וועם !
 כה גטויט , כה רטויט בין נפין רעם ?
 כה נדקה , כה נסחה בין גלי מות ?
 השמש , האור , כה רגע , כה פתע
 קרוע , פצוע , שסוע שסע ? !
 כה חודו גם נורו כפה צלמות ? ! ..

18.

חייט , ומי עבים יתהו התלכדו ,
 חיוני שחק נסמרו , נודרו ,
 ופה על ארץ אף שמה ושאייה !
 אף רעש ומבוכה , אף בקרות אפל ,
 ובכי וצוחה בין כל שוכני שפל ,
 וכדמעות תמרורים תבל בוכות !! ..

* *

*

13.

בין שואת ערפל להט הכרקים,
 פרין גל כבוד מתחמזת השחקים,
 ישוט ותעופף על אברות סופתה;
 אחריו גם שני ושלישי ירדפו,
 אל אפסי צפון יגיהו, ישמפו,
 ויגדל חשך ותרב עיפתה.

14.

אל ארצות אפון שם פור התפזירו,
 וכדוד נפוח בעבים גנערו,
 בארבות שמים אז היש נפתחו;
 רנע — ומבול מי נח התפרץ,
 הרוח ים איש הוא כבשן הארץ,
 ומים ואש מלחמה ערכו.

15.

רנע — ותמולת הרעמים נאלמה,
 ומשובת הסערות קמה לדממה,
 ומצולת עבים לקרעים נקרעה,
 התהום הנורא בינימו פיו פער,
 ובקמקו, מה זה? — תה האהוני שער! —
 מה שם אבימה? — תה, נפשי יצאה! —

16.

שם המרות עשן גם איש ויקוד בתב,
 זרם דם שוטף בין לפיד ולתב.

חול יחיל רָקיע, תִּרְעַד אֲדָמָה ;
 הִתְשׁוּב תִּבְל אֶל תְּחוּ וְשִׁמְמָה
 וְלָבַל יוֹשְׁבֵיהָ הַאֵם נִחְבֵּץ קִרְיָן ?

10.

אֵיךְ פִּתְאֵם צְלֻמוֹת פָּרַשׁ מֵעֲמָתוֹ ;
 עֵיפֹתָה, עֲלֻטָה, — שְׁמִיט אֵיחָו ?
 — שְׁמִיט זֶה רַגַע עוֹד פִּנְיוֹ תוֹהִירוֹ ? —
 אֵיךְ עָבִי עֲפָרַת גְּדִלוֹ בְּעֲנָקִים
 אֵיךְ חֲצִי רִישָׁף יָרְכּוּ מִשְׁחָקִים
 אֵיךְ נִגְתִּי אֹזֵר יוֹם יֶאֱפִילוּ, יִקְדִירוּ !

11.

רַעַם אַחַר רַעַם יִשְׁאַג, יִצְרִיחַ
 יַחֲצֹב לְהַבּוֹת, עֲרָפֶל יִרְתִּיחַ,
 מִמִּשְׁק עֵבִים הִתְחַרְשְׁנָה אֲוָנִים !
 אֲשִׁדּוֹת שְׁלֵהַבּוֹת מִבְּטָנָם יִפְרוּצוּ,
 בְּמַעוֹף עֲקֻלָּתוֹן בַּחֵץ יִתְרוֹצְצוּ,
 וַיִּפְלְסוּ נְתִיב בְּתֵהוֹם חֲשֻׁרַת מָיִם.

12.

הִעֲלֵתָה מִשְׁאוּל מֵאֲפֻלִּית נִצְחָתָה ?
 וּמְרִיבֵי קָטֹב הִתְקִיא בּוֹר שְׁחָתָה ?
 אֹז מִי תָיִם אֶל פִּי עֵבִים נִשְׁפְּכוּ ?
 אֹז כָּל הַרְרֵי גַעַשׁ לוֹעֵם קָרְעוּ,
 וְחֲתַר נַחֲלֵי לִבָּהּ הוֹצֵת יִצְאוּ ?
 אֹז לְפִיבֵי תִכֶּת הֵם הִתְלַקְחוּ ?

הָאָח! לֹא גִדַּעְךָ, לֹא הוֹנַעְם אֹר שְׁמִישׁ;
 עוֹד יִפְיֵץ זִיוו, עוֹד יִהְלֵי יוֹפִיעַ,
 וַיִּלְהֵט צָרִיו, כָּל קִמְיוֹ יִכְנִיעַ,
 עַד יִהְלַף כְּלִיל כָּל שׁוֹאֵה וְאָמִישׁ.

7.

וּכְהוֹדוֹ וּכְבוֹדוֹ הַכְרִיק הַחֲרָם.
 וְצָבִי וְנָקִי זֶהר עָנַד עֲטֹרַת,
 וּבִשְׁנַן בַּחֲשִׁמְלַת בַּת עֵינֵי גִהָרַח;
 אֶרֶץ אֲחֻזָּה מִכְּטִיו נִשְׁקוֹ,
 צְאֵצְאֵי תֵבֵל אֲזוֹרְעֵיו חֲבָקוֹ,
 וְזוֹכֵב אֹרֹו צָפָם גִּזֵּר תַּפְאָרַת.

8.

הָאָח! עֵבֶר זַעַם וְתִהְיֵי הַרְוָחָה,
 גִּבְאֵלִם הָרַעַם, הַמְהוּמָה שְׂכָכָה,
 וּבִתְהוֹם מִרְגָּזַע תֵּבֵל שְׂקָעָה;
 בַּק רַגַת שִׁטְוֹן הַדְּמָמָה תַּפְרִיעַ,
 וַיִּשְׁטוּם כָּל רוּחַ, כָּל לֵב יִרִיעַ,
 וּבְנַעַם עֶרֶן הָאֲדָמָה גִּבְלָאָה!



9.

יֵהִם! מָה קוֹל בַּעַם בְּגִלְגַּל יִרִיעַ,
 קוֹל סַעַר מִתְחוֹלָל, רוּחַ יִבְקִיעַ,
 קוֹל אֲדִיר, קוֹל בַּעַשׁ, קוֹל שֵׁר וּפְרָיץ?

3.

וּבְנֵי שַׁחַת אֱלֹהֵי יְהוָה נִזְעְרוּ,
 וּבְכָבֵד עַד הוֹד שָׁמַיִם לְגִשְׁתֵּי זָרוֹ,
 וְצַעֲפֵי אֶפֶל עַל אֲרִיזֵי הַצֵּעִו;
 תִּבֵּל הַתְּעַלְפָּה, תִּיצוּרִים נִבְעָתוּ,
 אֵלֵי תִטְבַּע כְּדוֹנֵג נָמְסוּ,
 הַזְחָלָה וּפְחָד לְקָרֵב יִצְאוּ.

4.

וְהוֹיזוּ זַעַם בְּיַדְדֵי אִישׁ יָרוּ,
 הִצֵּת תְּבָרֵק, תִּרְעָמִים סָעְרוּ,
 בְּנֵי הַשָּׁמַיִם בְּעָרְפֵל חֲתְלוּ;
 דּוֹמִית מוֹת נוֹרָאָה, אֵימָה,
 תִּבֵּל גּוֹעָה וְכִמוֹ יִרְדֵּה דּוֹמָה,
 וּמְזוּרֵי שַׁחַק גַּם הֵם תִּתְחַלְחְלוּ...

5.

אֶךְ פְּתֹאִם, הָאֵחַ! עֵבִים הַתְּפִלְצוּ,
 וְגִדְרֵיהֶם לְרִסְיִים הַתְּפּוֹצְצוּ,
 מִחֲשֵׁרֶת מִיָּם עֵינֵי זֵיו הִצִּיצוּ;
 עוֹד רָגַע - וְעִנְנִים פְּלִיל גִּפְּזוּ,
 שִׁפְרֵירֵי שָׁמַיִם שָׁבוּ הִטְהָרוּ
 וּמִתֵּי חֶלֶד לַתְּהִיָּה תִקְצוּ.

6.

הָאֵחַ! הִרְעִימוּ קוֹלוֹת רְבוּתֵיכֶם,
 הָאֵחַ! עֲנֵה הַהַד מִכָּל אַפְסָיִם.

וְזָרַח הַשָּׁמֶשׁ וּבָא הַשָּׁמֶשׁ.

קינה היא

על מות מלכנו החסיד והצדיק

אלכסנדר השני.

תנצב"ה.

א.

1.

על חוג רָקִיעַ הַשָּׁמַיִם זֹרַח,
מִחֲבִיזוֹן אוֹצְרוֹ אוֹרוֹ שׁוֹלֵחַ;
בוֹ חַיִּים וּמְרַפָּא, נֶעֱם וְנִחַח,
תִּקְוָה אֶל נוֹאֵשׁ וְלִבְרֵי לֵב יֵשֶׁע,
וְלַמּוֹרְדֵי אוֹר רֶשֶׁף, חֵץ אֶל לֵב רֵשֶׁע,
זִיו נְגִהוֹ לְמוֹ אֵשׁ תִּפְּת קִדְמַת.

2.

צֶל עֵב לֹא יִהְיֶיךָ אֵינִיזוֹן בַּת עֵינֶיךָ,
גָּקִי מִכָּל מְכֻשׁוֹל חוּג אֶפְרִיזוֹנוֹ,
וּבְצַעְדֵי אוֹן הִלָּאת יְרוּזוֹן שָׁמַח;
פְּתָאם אֶפְמִי שִׁחַק קִדְרוֹת וּלְבָשׁוֹ
עֵבִים הָרִי בְעַם הָמוּ, גִּעְשׁוֹ,
וּפְגִיחָם פּוֹנִים אֶל שָׁמֶשׁ זֹרַח...

וּבְעֵינָיו אִזְ הַבֵּל הִיף שְׂבָעָתָיִם .
 הָאֵח , אֲנִישָׁא לְמַעוּנֵי שָׁמַיִם !
 שְׁלוֹם לָךְ , הַבֵּל ! עֲמֵת אֶעֱבֹבְכִי ,
 אֶךְ קוֹלִי נֶצַח יִתְחַלֵּף תּוֹכְכִי !

חרף , תרמ"א . פ"ב .

על-מות

מלכנו החסיד אלכסנדר השני . תנצב"ה .

מִי יִתֵּן לִי עֵת , מִתְּלֹאזֹת מְנוּחַ ,
 לְאַרְבּוֹת מִי מִבּוֹל מִי יִתְּפֹךְ עֵינַי .
 מִי יִתֵּן לִי אֲמִיץ גּוֹ בֶן מְנוּחַ .
 קִינּוֹת יִרְמְיָהוּ מִי יָשִׁים בְּלִשׁוֹנִי ,

וּסְבִיבֵי מִי יֶאֱסֹף כָּל יוֹשְׁבֵי תְּבֵל ,
 כִּי יִכְפּוּ יַיִלִלוּ אֹתִי בִּיגוֹנִי ,
 אוּ אִזְ קָרָאתִי אֶל נְהִי וְאַבֵּל ,
 לְסַפּוֹד מִרַעַל-מוֹת אֶלְכְּסַנְדֵּר תְּשֻׁנִי !

סוף החרף , תרמ"א . פ"ב .

וּדְמָעוֹת יִתְמוּ, יֵאבֵד כָּל קָרְיָן.
וּבְשִׁלּוֹת נִצַּח יִתְעַנֵּג כָּל גִּבֹר.

שִׁישׁוֹ, אֲנָשִׁים, תְּסִירוּ כָּל גְּתִי?
שָׁמְעוּ אֶל קוֹלִי מִצֹּתֵי הַקְּשִׁיבוֹ,
אִזְ שִׁקְטוּ עַל־וּמִים לָכֶם תִּשְׁיבוּ,
וּבְבִיתְכֶם אַךְ אִשְׁרֵי אַךְ יִשְׁטוּן יִתְרוּ

(אחרי הפסק מעט:)

הָאֵחָ! תִּתְבַּל בְּחַיִּים סִעָרֵת,
חֹצוֹת וְשִׁנְקִים יִשְׁקוּ, יִרְעִישׁוּ;
שִׁעֲטוֹת הַסּוֹסִים, גַּם רַעֵשׂ אוֹפְנִים,
קוֹל הוֹלֵם פְּעַם וּמְכוֹנּוֹת תְּרִשֶׁת,
עַם רַגַּת עוֹבְדִים יִחְדּוּ יִתְבּוֹלְלוּ;
כָּל פְּנִים רִטְבוּ מִזֶּעֶה נוֹזֶלֶת,
בֵּם כָּל אִישׁ יִתְרוֹצֵץ, עוֹרְקִיו יִפְסְחוּ;
וּבְנִגְהוֹ שְׁמִישׁ יִפְיֵץ אוֹר צִהְצִחוֹת,
יִשְׁיב כָּל גִּפְשׁ וַיִּחַיֵּה כָּל רוּחַ;
עָתָה גַּם אֲנִי יִשְׁמְיָמָה אִשׁוּבָה,
תְּאֲוֹתַי נִמְלֶאֶת, תִּבְּל גַּעֲזָרָה,
עַל עֵבִים קָלִים וּבְעַל כְּנָפֵי סוֹפָה,
הָאֵחָ אַרְוִמֶם, אֲנַשְׂא, אֲעוֹפָה!
שָׁלוֹם לָךְ, תִּבְּל! עָתָה אֲשׁוּבָכִי,
אַךְ קוֹלִי נִצַּח יִתְתַּלֵּךְ תוֹכְכִי;
יִשְׁמִיעַ נְהוּמִים, מִשְׁנֵב בְּצָרָה,
אִזְ תוֹפֵעַ לְאִמְלַל אוֹרָה וּגְהָרָה.

חלב בליות הטהה ודגן שמים ;
כל חרש הזילה ועת אפנים ,
פאר פּעֶלֶה וּרְבוּדָה יביע ;
אונָה גם הונָה אִזּוּ יגְדֵל לַרְגָעִים ,
גַּם צְאֲצְאִיהָ אִזּוּ לַחֵם תִּשְׁבִּיעַ .
תִּשְׁלַח בְּסֶפֶד שֵׁם סוּחַר בְּאַמוֹנָה ,
שֶׁלַח לַחֲמֹה עַל מִי יַמִּים רַבִּים ;
אַל תִּפְחַד ! הֵן תִּמְאַסּוּךְ בְּסֶפֶד תּוֹעֵפּוֹת ,
הוּן עֲתֵק שֵׁם נִכְבָּד , כֹּל עֲנַג סֵלֶה !
רַעֲשׂוּ שֵׁם צָבָא בַּחֲרָבוֹת וּרְמָחִים
תְּנִיחוּ עַל אֹיֵב שׁוֹרֵד אֲרֻצְכֶם ;
אַל תִּירְאוּ מוֹת ! אֲרֻצְכֶם תּוֹשִׁיעוּ ,
גַּם שֵׁם גְּבוּרִים אֲדִירִים תִּנְחַלוּ !
רוֹצֵה שֵׁם . נַעַר , מִמְּקוֹם שֶׁעֲשׂוּעִיהָ
אַל בֵּית תִּסְפָּר וּשְׁקוֹד בְּלַמוּדִים ;
עוֹבֵב בֵּית הוֹרִיף וּנְטוּה שְׁבָמָה
לִישָׂאת כֹּל פְּנֵעַ , אֵף שִׁים אֵל לִבָּה ,
כִּי עוֹד יָבֵא יוֹם אִזּוּ תִמְצָא אֶהְלֵה
גַּם שָׂכָר , גַּם כְּבוֹד גַּם עֲנַג סֵלֶה .
חוֹשׁוּ , אֲנָשִׁים , כִּכֵּל צַד וְעֵבֶר ,
חוֹשׁוּ לַעֲבוּדָה מְזוֹרְעוֹת תִּתְנוּמָה !
הֵן יַעֲבוֹר יוֹם , אִזּוּ תִשׁוּב גַּם תִּלְוֶלֶת ,
אִזּוּ תִתְעַרֵב , תִּנְעַם לָכֶם דַּפְרִיגָעָה ;
גַּם עוֹד יָבֵא יוֹם — אִם גַּם לֹא הִישׁ מֵתֵר —
כִּי תִבְלֶה כֹּל צָרָה מִשְׁבוֹן בְּאַרְיָן .

עוף יָמַגּוּס מִסֵּפֶר עֲצָמוֹ,
 גַּם בְּהַמּוֹת עָרְוִי וְדַגִּי כֹל מִי וַיָּמוּס;
 אֵיטֵי, אֵיטֵי תָן וַיִּמְצָא מִהַיְתָו וּמִקּוֹמוֹ,
 מִשְׁדֵּי הַטְּבַע כָּלֵם וַיִּשְׁבְּעוּ,
 מִתּוֹנָה וְרֵאָבָה הֵם לֹא יִדְבְּעוּ!

וְכֵן הָאָדָם וּבְחִיר כָּל הַיְצוּרִים,
 מִלְּאֵף יְשָׁמוּס עִם נְפִישׁ רוּמָמָה,
 נְפִישׁ אֵין מִשְׁלָה וְלֵעֲזָה אֵין הַקָּר,
 הוּא תוּא דַעֲהִין בְּאֵל לְתַת דְּפִי,
 הַבֵּל בְּתַבֵּל וּבְעֵנָה אַף נְנַע,
 זַעַם בְּנַעַם וּמְרוּזִים כְּאוּרִים?
 עֵינָיו אִם טָחוּ אֵינָה עוֹד לֹא נִפְקָחוּ,
 לְרֵאוֹת אֵת הַטּוֹב וּבְתִירָהוּ מִסְּכִיב?
 לְרֵאוֹת הָאֲשֶׁר פְּרוּשׁ עַל כָּל צָעֵד?
 הַלְּוֹאת לוֹ נְפִישׁ בִּי תַעֲצֹם עֵינָיו,
 מִרְאוֹת כְּטוֹב וּלְהַרְאוֹת אַף בַּע לֹו?
 דַּהּ, בְּעֵינֵי הַרְפָּת וּבְלִמָּה נִצְחַת!

(כּוּנֵשׁ רוּח׃)

עוֹרוּ, אֲנָשִׁים! תְּתַעוּרְרוּ מִתְּנוּמָה!
 הַסִּירוּ כָּל עֵצֵב, וּבְאֲמִין רוּחַ,
 לְמִלְאָכָה לְעִבּוּדָה תִּצְאוּ עַד עָרֵב;
 עֲלִידוֹ אֲרָמְתֵךְ, וְזָרַע בְּהַ וְרָעַף,
 אֲתָהּ, אֲפֹר יִשְׂרָאֵל, וְנִקִּי בְּפִים;
 אֵל תִּירָא! עוֹד תִּמְצָא בְּהַ שְׁבָעֲתִים

אם גם עוד מחלות כל גבר תרדופנות ,
וזמירי קטב עוד הכרת יגרותו
אלפי אנשים מארץ תמיים ;
אם גם עוד איש ומים יתפרצו ,
ממסנרות הטבע שובב ילכו ,
לשים כל יפי לקצפה וקרין ;
אם גם שם עוד ישקר במרומי קרת ,
ירדוף עד הרמה כל אמת וישר ;
על מובח הפצו קרפנות העלו ,
עולות אין אשם ונקוי כפים ;
אם גם בין שירות עלוי לב אקשיבת ,
גם קול עשוקים גם אגקת חללים .
אך מי הוא איש נלכב יחרד , יפהל ,
בראותו עלה נובל גם נופל ,
בגן מעצים נכבדי עפאים ;
הצללים הגון בשדב יוסיפו !
צפרים במו לשיר לא תחדלנה !
גם זו התבל , גן ערן שמים ,
אם יפה וקדמה , צפונה ונגבה ,
טבלי קץ ונבול תלאה תשתבע ,
הן בלה עטופה ומלאה ענג ,
על כל צעד דשא , עצים ופרחים ,
זיצורים לרכבות במו ירמשו ;
בלמו ישבעו , כלם ישירו ,
יחלו וינהרו , ירקחו ויפזו ,

מה רבו התפללות מלב וקרב,
 אל כם יה עתה אנשים ישלחו!
 גם חולה פצוע שוכב על ערש,
 עננה מפניו כליל הלכה,
 מכאוביו נשקמו, רוחו התאמין,
 וכתאות נפש ישאף רוח רקר.
 גם שב גם ישיש אם אתמול בערב,
 מהרב מות עד מות הרדו,
 עתה תביטו! בילדים ישחקו,
 סף ביתם יצאו לראות בישי שמיש;
 הגיוגי פחד מלבם יצאו,
 ובנעם בקר אך ענג ימצאו;
 גם עולל. גם יונק מהו כל דמעה,
 אדם שושנת על להים יופיע.
 וברק זיו זמר מעינם יתרוי;
 ילדי חן שמה במחולת מחנים,
 יהרו ירצו, יהולו ישחקו;
 אפים נצבת שוקמת מבטת,
 אך כשתילי זיתים ישגו בנית;
 האח! אך נעם אך שלוח בתבל,
 אך רגשי עין ירחש כל לב טהורו

(אחרי הפסק מעט תוסיף לדבר:)

אם גם בוערים עוד שודדים יגהקו,
 רק רע כל חיום ומזמות יהמסו;
 לרצוח כל עובר לגזול בספרו;

שִׁירָתָם בַּק אֶתְּבַת מְרוֹם תִּפְיַע
 בַּק נָעַם עֶרֶן בַּתְּבֵל שִׁרְרַת
 יָשָׁם גַּם תְּרוּחוֹת כַּנְּפִיָּהֶם כְּרִשׁוֹ
 בֵּין צְאָלֵי עֶפְאִים הִנֵּה יַעֲוֹפוּ .
 יָשָׁם אֶרֶז חֶסֶן כַּרְעָפוֹ יִגִּיעַ ,
 עָלָיו תִּרְעַדְנָה , וְצִלָּיו יִרְוֹצוּ ,
 כִּי רוּחַ רָגִשׁ בּוֹ עָמָה הִתְעוֹרַר ;
 אֲשֶׁה לְרַעוּתָהּ שִׁבְלִים תִּכְבְּדוּ ,
 וּנְשִׁיקוֹת אֶתְּבַת בְּיַגִּימוֹ תִּחְלַפְנָה ;
 גַּם תִּפְרַח לְלִבָּבוֹ כִּי בָּא רוּחַ ,
 יִזִּיל צוּף נֶפֶת , גַּם יִרִיק נִיחוּחַ ;
 קִרְנֵי הַשֶּׁמֶשׁ אֵךְ תֵּאָר יֵאִירוּ ,
 וַיִּקְרַר אֲשָׁם רוּחַ צַח מִשְׁפָּיִם ;
 מִסְּבִיב רָגִשׁ יְהִי אֲוָנִי שׁוֹמְעַת ,
 רָגִשׁ רוּחַ אֵל מִתְחַלֵּף בְּמַטְבַּע .
 שׁוֹר ! יָשָׁם מִשְׁחָקִים עֲנָנִים חֲלָפוּ
 וְתִבְלַת בְּחִיר עַל כָּל חוּג שְׁמָיִם ;
 הַשֶּׁמֶשׁ הִתְרוֹמַם , הִצְלָלִים סָרוּ ,
 גַּם יוֹשְׁבֵי קָרַת עָמָה יִתְעוֹרְרוּ .
 (קוּלָּה נַפְסָא . חוּסִיף לְדַבֵּר :)
 עָמָה כָּל גִּבֹּר מַעֲרִשׁוֹ יִתְעוֹרַר ,
 וּבְחַיִּים תְּדַשִּׁים יְחִישׁ לְעַבֹּדָה ;
 כַּחוֹתָיו אָמִישׁ מַעֲמַל אִם פֶּסוּ ,
 מִמְּנוּחַת לִילָה שָׁכְבוּ שִׁבְעָתַיִם .
 מָה זָכוּ רָגִשׁוֹת כָּל גִּפְשׁ וְרוּחַ

על מצע עֵשֶׁב בְּצִלְלִים יָגִיחַ;
 עָדְרוּ מִנְּגֵד עַל מוֹרֵד תֵּר הַמֶּדֶד
 שִׁפְעַת יֶרֶק רֵעֵנָּה יֹאכְלוּ לְרוּיָה;
 שֵׁם הַצִּבִּי בְּגֵאוֹנוֹ, שֵׁם גַּם מִשְׁנֵהוּ,
 עַל שֵׁן סֵלַע מִבְּלֵי מוֹרֵךְ יִקְפְּצוּ,
 אַחַר כָּל יֶרֶק עֵינֵיהֶם יִתּוֹרוּ!

חִישׁוּ, צְפָרִים! הֶאֱסָפוּ, צְאָצְאֵי!
 פֹּה יִהְיֶה נְשִׁירָה לְכַבֹּד הַשְּׁמַיִט!
 שֵׁם צוֹעֵד בְּגֵאוֹנוֹ עַל חוּג שְׁמַיִם,
 עוֹרוּ, רוּחוֹת קָדִים, עוֹרוּ בְּפֶתַח!
 רְגִישׁוּ בֵּין עָלִים! יִהְיֶמוּ וַיִּצְלְלוּ,
 וּבִזְמַתְיָה יִתְבּוֹלְלוּ כַּמְצֻלְתֵּימָם!

[נצבת על מקומה מאונת ומקשבת, אחרי בן חוסיף בשמחה:]

הֶאֱחָ! צְאָצְאֵי בְּלָמוֹ נֶאֱסָפוּ,
 שִׁירִים מִה יִעָרְבוּ! אֵל לְבִי אֵיךְ יִנָּעֵם!
 שֵׁם צִפּוֹר הַזְּמִיר, שֵׁם עַל רֹאשׁ אָמִיר,
 יִפְּלִיא שִׁירָתוֹ בְּתִרְעוֹת וּשְׁבָרִים;
 בְּנֵעֵם שִׁיר אֶרְאֵלִים הֵם נִפְשׁוּ יָעַר,
 בְּדַמְמָה דָּקָה אוֹ רַעֵשׁ בְּפֶסַעַר;
 גַּם בְּגוֹרֵי מִיתָרָיו הַנִּיעַ,
 קוֹל לֵב מְתַרְגֵּשׁ בְּרַמָּה יִשְׁמִיעַ;
 אֲהָם נָלוּוּ כָּל הַמְּנַנְנִים גַּם יַחַד:
 יָסִים עָגוֹר זֶרְנָנִים, צִפּוֹר כָּל כְּנָף,
 בַּמָּדָה, בְּמִשְׁקַל קוֹלָם יִרְיעַ;

חוֹשׁוּ, צְפָרִים! הִתְעוֹרְרוּ, צְאָצְאִי!
 הִבֵּה נְיִשְׁרָה לְכָבוֹד הוֹד הַשָּׁמַשׁ,
 יוֹצֵא מִחֶפְתּוֹ לְמָרוֹם שָׁמַיִם!
 חוֹשׁוּ, רוּחוֹת קָדִים! בְּנַעַם קוֹלְכֶם,
 רְגִישׁוּ בֵּין עָלִים! יִהְיֶמוּ וַיִּצְלְצְלוּ,
 וּבִזְמַרְתֵּיהֶּ יִתְבּוֹלְלוּ בְּמַצְלֵתָיִם!
 הִנָּח! עֲמֵה יוֹצֵא בְּצִבִי תַפְאֲרֹתָו,
 הַשָּׁמַשׁ מְקַדִּים עַל חוּג רָקִיעַ;
 בְּלִגְי אֹרֶךְ אֶל כָּל יַעֲבֵר יִשְׁטַפּוּ,
 וּבִזְחֵר וְחֵב בְּסֵת כָּל עֵץ בְּעֵנּוּ;
 שָׁם תָּרִים וּבְקַעוֹת — אֹזוֹת וַצְלָלִים;
 שָׁם עֲצִים גַּם שְׂדוֹת — בְּתָם וּתְבִלָּת;
 שָׁם מִי הַיָּאֵר כְּרָאִי כְּסָף יִבְרָקוּ,
 עֲדָרֵי עָבִי סִפִּיר גַּם בּוֹ יִשְׁחֹו;
 וּבַיִם רוּחַ שָׁקוֹף בְּגַם אֲנִיָּה,
 בְּבִרְק נּוֹצְתוֹ יַעֲוֵף אֹזוֹ צָחַר;
 שָׁם עַל חוּף נַחַל שׁוֹשְׁנֵת פְּתִיחַת
 כּוֹסֶת וּלְשֻׁדֵּה לְדְבוֹרָה תְּרוֹצָת;
 שָׁם נְטָפִי גְשָׁם וְרִסִּי מַל לַיִל,
 כְּפִנְיָנִים גְּפִלְאִים יִשְׁלַחוּ קַרְגָּנִים;
 שָׁם עַל כַּר גְּרָחַב תְּקוֹצְרִים נְאֻסְפוּ,
 וּתְבוֹאוֹת בְּרֵן הַגְּרָנָה יוֹבִילוּ;
 וַיִּלְדִּים נְהַמְדִים בִּיפִי תַנְעָר,
 צִיצִים וּפְרָחִים לַעֲטָרוֹת יִקְטַפוּ;
 שָׁם אֲרָאֵה רוּעִי, שָׁם פִּתַח הַאָּרֶז.

רְגִישׁוּ בֵּין עָלִים! יִהְיוּ וַיִּצְלְצְלוּ
וּלְשִׁירֵנוּ יִנְעֲמוּ בְּמוֹצְלָתֵינוּ!

הֵם! מִה קוֹל הַחֲלִיל יָשָׁם אֲזוּנֵי טוֹמַעַת?
רְגִיר קוֹל הַיָּד הָרִים בְּדַמֵּי הַשָּׁחַר?
נָעַם מִקּוֹל בְּנוֹר, עוֹגֵב וְנִגְבֵּל?
אֵילַת הַן עַל שֵׁן סָלַע בּוֹדְדָת,
עַל רֹאשׁ הַר תְּלוּל יָשָׁם הַדּוֹמָם נִצְצָת,
וְלִקּוֹל יִשִׁיר הַרוֹעֵה אֲזוּנָה קִשְׁבָּת.

הוּא, רוֹעֵי אֲהוּבֵי, בּוֹ הַשְּׂקָה נִפְשִׁי,
נִפְשׁוֹ בּוֹ תַעֲלֵם לֹא תִדַּע כָּל נְהִי,
עֵינָיו אַךְ נִחַת אַךְ אִשֶׁר יִפְּקוּ
וּפְנָיו מִשְׁלֹת נִצַּח יִנְהָרוּ;
יָשָׁם יוֹכִיל עֲדָרוּ אֵלַי יוֹבֵל מָוִם,
עֵלַי עֹשֵׁב עַל כַּר דָּשֵׁן יִרְבִּיצֵם,
וְעַסִּים חֲלָבֵם לוֹ שֶׁכֶר יִטִּיפוּ;
יָשָׁם פְּרָחֵי שָׁחַר עוֹד מִטַּל רִטְבוּ,
אֵל אִפּוֹ רֵיחַ גִּיחּוּם יִקְרִיבוּ;
פְּנָיו מִה צַחוּ! עֵינָיו אֵיךְ יִאִירוּ!
דָּמוֹ, דָּם נָעַר, רְגִישׁוֹתָיו יִרְתִּיט,
חֶסֶן כְּאֵלוֹן הוּא עֲלֵם צוֹלֵם!
שׁוּר! יָשָׁם מִקְדִּים קִרְנִים יִצְאוּ,
קִרְנֵי פֶזוּ יִרְמוּ מֵהוּג אֲפָסִים;
הֵאֵח! הַשְּׂמֵשׁ הוּא הוּא יָשָׁב אֵלֵינוּ
וּבְמִרְכָּבַת הוֹד לְשֶׁהִקִּים יִרְקִיעַ!

מִחֲבִיּוֹן יִשְׁפְּרוּ לְמָרוֹם שָׁמַיִם!
 עוֹרוּ, רוּחוֹת קָדִים, עוֹרוּ מִתְנוּמָה!
 רְגִשׁוּ בֵּין עֲלִים! יִתְמוּ וַיִּצְלְלוּ,
 וְלִשְׁרִנּוּ יִנְעֲמוּ בְּמִצְלָתָם!
 שׁוּר שָׁם עֲנָנִים בְּתוֹלַע הָאֲדִימוֹ!
 בְּרַפֶּס וּתְבִלַת בִּיגִימוֹ יִזְהִירוּ,
 וְשַׁלֵּל צְבָעֵי קִשְׁת שָׁם יִתְרוֹצְצוּ;
 רְאִישֵׁי הַתְּרִים שָׁם נַחֲפִים בְּשִׁלְג,
 עֲתָה בְּזָחַב יִזְהִרוּ, יִבְרְקוּ;
 שָׁם אֶהֱל רְעִי בִּירְבֻקַּק עֲפָאִים,
 עוֹד צְלָלִי נָעַם לוֹ חוּגִים מִסָּבִיב;
 וּבְכָר אֲבִיטָה מִבְּעַד לַחֲלוֹן,
 יוֹשְׁבֵי גְעוּרוֹ מַעֲרֵשׁ מְרֻגָע,
 מִתְנוּמָה שְׂאֲנָנָה נִפְשָׁם הִשִּׁיבָה;
 הִיֵּשׁ יִכְרְעוּ בְּרֶךְ וּבִיָּדָם עַל לָבַם
 יִזְדוּ אֵל הַסֵּד פִּי בְּרָא תַתְּבֵל
 זָכָה אִךְ נָעַם תְּכִין עַל פֶּל צָעֵד;
 וּתְפִלָּה זָכָה מְלָבָם נוֹבְעֵת,
 יִשְׁלַחוּ שְׁמִימָה, בִּי יָרִיק אֵל שְׁדֵי
 שְׂפָעֵת בְּרֻכּוֹתָיו עַל פְּעָלֵי כַפֵּיהֶם.
 עֲרֻנָּה גַם אֶתֶּן, צְפָרִים, צְאָצְאֵי!
 הִבֵּה נִשְׁיֵרָה וּנְקָהֶם צֵאת שְׁמִישׁ
 מִחֲבִיּוֹן יִשְׁפְּרוּ לְמָרוֹם שָׁמַיִם!
 עוֹרוּ, רוּחוֹת קָדִים, עוֹרוּ בְּכַח!

שחר יבקע על אפסי קדים ;
 עננים קלים כבדלח הלפינו ,
 ותבלת שמים מה יף מראת :

עונה , צפרים , התעוררו , צאצאי !
 חבת נשירה ונקדם צאת שמש
 מהביון שפרירו למרום שמים !
 עורו , רוחות קדים , עורו מתנומת !
 רגשו בין עלים ! יתמו ויצלצלו ,
 ולשירנו ינעמו כמצלקים !
 אם אמש תרדתם בלכם מסער ,
 כגקיקי הפלעים נכתם , נספרתם ;
 תיום הן ישקט ודממה בטבע ,
 חלף כל סער גם פחד עוד און ;
 גם סער אמש לא השחית בלע ,
 יצא מפסגר , אף מחר הרוח ,
 חסר כל קיטור , גם כל אדי קטב ,
 מרפיש ובצה , גפרית ונתר .
 עתה מה זכו תרוחות מסביב !
 מה נעים ריח גיחוחם יקמירו !
 כל ציץ , כל צמח בדיו נמלאו
 בליטד החיים מנמפי הגשם ,
 ופי שבע ישגא , וגדל לרגעים .

עונה , צפרים , התעוררו , צאצאי !
 חבת נשירה ונקדם צאת שמש ,

וּבָנֵנוּ יְאוּשׁ מִכָּבֶד לֵךְ יִלְדֵהֵי
 גַם הוּא, תְּבִיטָה, יָשָׁם קָרֵב אֱלֵינוּ.
 פֶּה יִהְיֶה נְהִיָּה בְנֵעִימִים וּבְאַתְהָת,
 פֶּה בֵּין סִבְבֵי תִנְעַר עַד עוֹלָם סָלָה!
 (מרחוק נראה יאוש הולך וקרב בעצלתים אל אבותיו:)

מחזה שני.

הַתְּקוּהָה.

כעלות השחר תלך, "התקוה" על ראש הר נשפה להעיר כל
 היקום מתרדמת הלילה לאור באור חיי מעשה ומפעל, ותדבר על
 לב כל היצור כי ילך באמץ רוח ובלי כל פחד אל המטרה אשר
 שם לו אביר הטבע להקים תעורתו בחלד.

בין שיחים ירקרקים ופרחי תפארה תלך בת השמים זאת
 הלוך וטפוף, ונעים קולה יפריע דומית השחר, מכל עברים יתרוממו
 הרים נשאים וראשי אחדים מהם מכוסים בשלג עולמים; בינימו
 עמקים עומפי ירק וברכות מים ונחלים; על מורד ההרים פה ושם
 יתראו אהלי רועים, והלאה בעמק שוכנת עיר גדולה; החזוין יוצא
 לפעלו ממחרת יום סער נורא אשר השבית שקט הבריאה סביבות
 מעין "התקוה".

בְּדַמֵי הַשָּׁמַר "הַתְּקוּהָה" תִּבְיַע,
 אֶף גַּם, אֶף יִשַׁע קוֹלָה נִשְׁמָע.

(וזה דבריה):

צִלְלֵי הַשֶּׁבֶת לֵיל אַט, אַט יִתְלַפּוּ;
 מִתְהַמּוֹת עֲרָפֶל אֹרֶךְ זָרוּחַ;

אז אהך הישתעשעת לא סרה רגע.
 אך במעט נפלת משמי האשך,
 אונך גם הונך אך גהפך לישממה,
 ופני תקנתך אז עוד לא ראית;
 ובשמה לקרא איה עמה הסבלת?

(ברגש לב:)

אובד

לא! לא! לא בנדה כי תקנה אתוכת!
 וידי צולח עם כל עושי חפצו,
 הם תקנה בני עד גצח הסמירו,
 הם ישמש בני תחשיבו, תקדירו!

תונה:

ויהי כן! אך נפלאתי איה שכחת
 כי רק אני אני תשתי אליך,
 עת על ערש דני הולח שבת
 עת מודמעת פניך תמרמרו,
 עת ישוא קראת אל תקנה לשעת;
 אז בכרית קדש את ידי לה תמי,
 וכנגדך עזר אז להיות נשבעתי.
 מאז עד עמה מסך לא נפרדתי,
 בלעדך גם צעד לא צעדתי,
 כי זולתך בני פה על אדמות
 אך אפס אפע!

(חובקת אותו באהבה:)

תקשיבה נא, אובד,
 ושבה תקנה גצח, כי תראה תיים.

זאת מִתְהוֹלְלֵת וּנְפִישׁוֹת צוֹדְדֵת .
 כִּי בַק וּזְכָרָה יִרְעִישׁ כָּל שַׁרְעֵפִיךְ ,
 אִז תִּתְחַזֵּק בַק מִשָּׂאוֹת יְשׁוּא וּמְדוּחִים
 וּמְנוּחַת לִילָה גַם יוֹם אִז אֲבַדְתָּ .
 שִׁמְעָה אֵל קוֹלִי , טוֹבְתֵךְ אֲדַרְשָׁה :
 תִּשָּׁבַח כָּל עַמֵּל אִם תִּשָּׁבַח יְשֵׁם תִּקְוָה .

(כמקוין מתרדמה :)

אוֹבֵד

תִּקְוָה ! אַיְתָּ ? הַאֲוִתָּה אֲשַׁבְּחָתָּ ?
 הַאִם לֹא נִדְבַאתִי מִר שִׁבְעָתַיִם
 מִגַּעַת שִׁבְחָתִי יְשֵׁם תִּקְוָה אֲהוּבָתִי ?
 אוֹתָהּ שִׁבְחָתִי ! זֹאת פֶּת הַשָּׁמַיִם ,
 יִפְתָּה כִּי אֲזַכֵּר , חֵן מִכַּט עֵינֶיךָ ,
 נָעַם מְלִיךָ עַת אֲשִׁית אֵל לְבִי —
 אִז צְלֻמָּה בְרוּחַ פֶּה פֶה אֲרֵאֲהוּ ...

תוֹנָה :

הֵס , אֲבָד ! אֵיכָה כַּח מֵהָר נוֹאֲלָתָּ ,
 כִּי תִשׁוּב וּתְצַחֵק בְּצִלְלִים עָפִים !
 תַּעֲזוּד יְשֵׁם בּוֹגְדָה , תִּקְוָה , הוֹקִירָה ?
 תַּעֲזוּד יִפְתָּה יִקָּה אֲמָלֵל לְבָדָּה ?
 הוּי , אִז אֵינן כָּל עֲצָה לָךְ גַּם הַיּוֹשִׁיעַ !
 שִׁית לְבָדָּה וּזְכָר לֹא אַחַת וּשְׁתַּיִם ,
 אַחֲרֶיךָ נִמְשַׁכְתָּ בְּצַת גַּם עַפְתָּ ,
 אוֹתָהּ הוֹקִירָתָּ מִמְּנִי צְחָקָתָּ ,
 וּמָה לָךְ הִבִּיאָה ? הוּי , אֵיךְ שִׁבְחָתָּ !
 עַת שְׁלוֹת עֵדוֹן עַל בֵּיתְךָ רְחֻפָּה

בוי בכרית אהבת נצח הן נקשרנו,
 ובצרת אחד יצר גם למשגהו.
 עתה מה אראה? פניך יקרהו!
 דמד סוער ויצוריק יזעו,
 ומבט קנף עיניך תחצבנה.
 מה זאת לך, אובר, החולת הנך?
 אז לא אעזבך עוד גלמוד לגוע,
 גם מזור ותרופה אהיש לך רגע.
 אל תדרש ברופא, סמיו אך הקלו
 אחרי נא לכה, ישם לי נטפי פלא,
 מפער יום אתמול עוד לי נשארו,
 בין עמי מפלת אהלי מצאתי;
 אותם לך אתן, אך תטעם אחרים
 ושמורות עיניך תסגיר תרדמה —
 עד תישבח כל מחלה, כל שד ונתי!

אובר (ישעה אליה ומתבונן בפניה, קצפו עבר:)

האמת דברתי? התמצא לך עור
 בנטיפות פלא אל רוחי הקלה?
 ובתהום שנת העמל אשפחה?
 ומה התלומות? אם הם לא יעובוני
 אז אין עוד מפלט אל רצוץ כמוני!...

(בחפזון:)

תונה

התלומות? הרגע! גם אותם תישבח,
 כל דמיון שוא ממוך יברח ברח;
 אך תסיר ממוך גם זכר ישם תקנה,

אמרתי : אִשְׁבַּח כָּל עֵמֶל וּתְקָאָה,
 אֶךְ הֵם בַּק רַע, בַּק יָגוֹן וְזַפְיוֹ וְנִי;
 דְּמִי בְּעִלּוּקוֹת יִנְקוּ, יִמְצוּ,
 וּבִשְׁקוֹי מִימֵי אֶךְ בַּעַל יִמְסְכוּ,
 וּפְלִגִי חַיֵּי אַט, אַט, הַת, יִתְרִיבוּ.
 הַנָּה כִּי הֵן תִּבְלֵ אֶךְ שׂוֹד וְרִמְיָה!
 גַּם זֶה תוֹנֶה בָּה אֶמְנִי גַּם הֵם,
 גַּם הִיא כִּי דִהַעֲקָה, גַּם הִיא רַפְתָּנִי!
 הוּי, לְבִי! לְבִי! אִם הַנָּה הַקְּמִישׁ
 מִתְּלָאוֹת אֵיךְ תַּעֲוֹד לֹא תִתְכַּוֶּץ?
 וּבִשְׁרֵי אִם אֶךְ וְהַוִּשָׁה אַתָּה,
 מִלְּהַט אִשׁ עֲנִי תַעֲוֹד לֹא תִפָּס?

(בְּקוֹל :)

הוּי, הַתוֹנֶה! יֹאוֹשׁ! הוּי, יְלָדֵי הַהַתְּפָת!
 חוּסוּ עַל אוֹבֵד, תִּרְפוּ מִנֵּי רָגַע!

(רַצָּה מִרְחוֹק בַּחֲפוּזוֹ אֶל אִישָׁה :)

תוֹנֶה

הַנְּנִי, אִישִׁי! מַה לָּךְ כִּי גִנְעַקְתָּ?

(בַּקְצָף :)

אוֹבֵד

סוֹרֵי חַיֵּשׁ הַלָּאָה, סוֹרֵי, בַּת הַדְּמִים!

מִי קָרָא לָךְ כִּי חִשַׁתְּ אֵלַי עֲתָה?

(בַּעֲצָב :)

תוֹנֶה

הוּי, אוֹבֵד אִישִׁי! מַה זֹאת לֹא אֶבְיַחַת.

בִּשְׁמִי קָרָאתָ? אֵת קוֹלְךָ שִׁמְעַתִּי

וְאַחִישׁ אֵלֶיךָ לְרֹאוֹת מַה קָרָךְ.

גַּם פֶּתֶד פֶּתֶאִם תִּהְרִיד כָּל עֲצָמוֹתַי,

מִלְחָמָה בְּלִבִּי אִזְ הִתְעַרְרָה :
אִף בִּי הִעִיקוּ, הִצִּיקוּ לִי צָרִי,
שָׁבַעְתִּי מִכְאוֹב וּפְגָעִים לְרַגְעִים ;
אִךְ עוֹד הִיאֲמִנֵּתִי בְּתַקְנֶת אֱהוֹבֵתִי .
זָכַרְתָּ הַזְּקֵרֵתִי יָשָׁם קְדוּשָׁה זָכַרְתִּי .
אֲמָנָם גַּם הִיא מְמַנֵּי הַתְּחַמָּקָה ,
שָׂוֵא לָהּ קָרָאתִי, קוֹלִי לֹא תִקְשִׁיבָה ,
(כִּי שׁוֹנְאֵי כְּנָפֵשׁ אוֹתָהּ הִסְתִּירוּ
לְהִיזֹת אֶל צוֹלַח אִשָּׁה לְנִצָּח)
וְהִקְרַב אִזְ "תּוֹנָה" בְּצַעֲרָה אֶלְמָנָה
מִסָּפָה בּוֹדְדָת בֵּין סִבְבֵי יַעַר .
פָּנִיָּה תּוֹרוּ, עֵינֶיהָ שָׁקְעוּ,
שָׁפִי תִתְנַחֵל, יָדֶיהָ תִרְעַדְנָה ,
וּמִבֶּט מֵת יִצְיִן בֵּין עַפְעָפִים ;
אִךְ בְּנַעַם קוֹלָהּ, קוֹל חֲלִישׁ גּוֹעַ
מִנְחוּמוֹת תְּבִיעָה לִי בְּצַרְתָּהּ ,
סִתַּר וּמְפֹלֵט לִי, אוֹבֵד, הִרְאָתָה
בְּדַמִּי סִפְתָּה וּבְעַמְקֵי תֵיעַר .
אִזְ מִבְּלֵי בַעַת אַחֲרֶיהָ נִמְשַׁכְתִּי ,
שָׁכַחְתִּי תַקְנֶת וּבְתוֹנָה דְּבִקְרֵתִי ,
וּבְמִלֵּאת יָמֶיהָ בֵּן לִי יִלְדָה
וְשִׁמוֹ קָרָאתָ יְאוֹשׁ פָּנָיו מֵה רָעִים !
דְּלִים, זַעֲפִים וּזְנוּעָה יִפְיִצוּ .
וְשִׁנִּימוּ, תָּאֵם גַּם הַבֵּן, סְבוּנֵי,
פֹּה בִיעַר גַּם רַבֵּעַ לֹא יִרְפוּנֵי .

מבוס תיגון יִשְׁתִּיתִי , הִרְעַלְתִּי ,
מִמְצוּקוֹת תֵּבֵל מִמְרוֹרִים יִשְׁבְּעֵתִי ,
מִחֶמֶס וְשׂוֹד לָקַחְתִּי כִפְלַיִם ;
מִבֵּתִי נִפְשִׁי הֵן נִכְרַת כָּל נֶעֱם ,
לְלִבִּי פָצוּעַ כָּל מוֹזוֹר אֵין ,
וּבְחֻשְׁבֵּת צְלָמֹת רוּחִי נִמְלָאָה !
הוּי , תֵּבֵל ! תֵּבֵל ! מִדּוּעַ שְׁמַתְנִי ,
מִטָּרַח וּמִפְנֵעַ אֵל כָּל חַצִּיָּה ?
מִי בִקִּישׁ מִיָּדָה כִּי תִבְרָאֵנִי
בְּעִבּוֹר פְּרוֹנִי בְעַל מִמְרוֹרֶיךָ ?
הוּי , לִבִּי ! לִבִּי ! שְׁלַחְתָּ נִצְחַת
בְּךָ עֵמֶק , עֵמֶק מִבְּרַח הֵן שְׁקָעָה !
אֵךְ אֲזַכֵּר כָּל מִקְרֵי יָמַי מִקְדָּם
וּלְבִבִי יִסְעַר יִרְמַח פְּמִרְקָחָה :
עוֹדֵנִי עֲלֵם שְׁלֹאֵנָן יִשְׁבְּעֵתִי ,
בֵּבֶת הַיְפֹה־פִיָּה , תִּקְוָה , אֶהְבֵּתִי
וּבְמִקְסָם עֵינַיָּה לִבִּי לָקַחְתָּ .
מִלֵּיתִי שְׁאֵפְתִי , צְלָמָה גִּישְׁקֵתִי ,
וְשִׁבּוּעַת נִצַּח לָהּ קִדִּישׁ גִּישְׁבְּעֵתִי :
כֹּל מִבּוֹא אֵל בֵּיתִי הַיּוֹגֵה צָרְתָהּ .
אֵךְ , תָּהּ אֶבְרַתִּי ! אֲרוּרִים הָאֲנֻשִׁים ,
גַּם מִקְרֵי תֵּבֵל אֲשֶׁר הִבְאוּנִי !
הֵם עֲנּוּ רוּחִי גַם הֵם הִצִּיקוּנִי
כִּי אֲשַׁפֵּה שֵׁם תִּקְוָה מִזְכּוֹר עַד נִצַּח .
הוּי , פִּיד בְּלִבִּי וּבְכִלְיוֹתֵי נִצַּח :

גַם פֹּה בִיעַר אֶמְרָתִי אֲשַׁקְמָה ,
פֹּה הִלָּאָה מִתְבַּל אֶמְצָא מִרְגֹעַ ,
אֵךְ אֵיךְ שְׁגִיתִי ! גַּם פֹּה אֵךְ הִתְפַּכֹּת
אִין יִשָּׂר וְצִדֵּק בִּיעָרִים סָלָה :
שֵׁם הוֹמָס, טוֹרֵף הַכְּפִיר בְּמֵאוֹרָתוֹ ,
שֵׁם יִשְׁתֶּה הַפָּרָס דָּם רַב בַּמַּיִם ,
שֵׁם הֵב וּזְאֵב יִתְמוֹ בֵּין עֲצֵי יַעַר ;
וּבְשׂוּבָה וְנִהַת מִבְּלִי מִפְּרִיעַ
בְּשִׁעִירֵי יִשְׁתַּת יִתְרַגֵּוּ, יִרְצָחוּ .
וְאֲנִי אוֹבֵד בְּמַעַט בְּאֵתִי בִיעַר
וּבְסִפְתַּי עֲנָפִים מִשָּׁפֵן לִי שְׁמֹתִי ,
אִו , אֵת אֲשֶׁר לֹא פִלְלֵתִי, יוֹמְתִי !
אִו חֵישׁ הִתְעוֹרֵר מִצְפוֹן הַסַּעַר ,
גַּם אֲרִין מִחֲמֵי הִתְנוּדָדָה כְּמִלוֹנָה ,
אֲרִזִּים נִשְׁבְּרוּ, נִסְחוּ מִשְׁרָשׁ ,
וּסְלָעִים לְרִסִּיסִים פּוֹיִן הִתְפּוֹצְצוּ .
אֵךְ מְנוֹת מִסְכִּיב אִו עֵינֵי רְאוּ ,
אֵךְ מִשְׁק רַעַם אִו אֲנִי שְׁמַעוּ .
מִפְּחַד וּבְעֵתָה נִפְשֵׁי יִצְאָה ,
וּמְהוֹמָה וּמִבּוֹכָה הוֹשִׁי הַמִּיתוּ .
בָּא קֵץ אֵל חַי — אִו גַּם אֲלֵי תִבְל —
בֵּן אִו בְּלִבִּי חֲשַׁבְתִּי הַמִּיתִי ,
אֵךְ עוֹד לֹא מָתִי ! עוֹד חַי חַי הִנְנִי ,
וּפִידִי כִי גוֹרָא הֵן מִחוּ עֵינֵי .
הוּי , חֵץ בְּלִבִּי וּכְרוֹחֵי אִישׁ לוֹהֵט !

הוי , מה גואלו! פה צדק על ארץ ...
 זמי יודע אם ישנו גם שמה ,
 גם שמה במרומים גם במעון שדי ? ..
 אחרי כי כל אלה יביט גם יהום
 וכמו עוב תבל בידי צריה! ..
 באני , תה , אבד גזע מנער ,
 אני הרגשתי כל אלה תפגעים :
 הם שמו בתה קן ילדות עלומי ,
 גרשוני מביתי לגוד לגוע
 ומטה לחמי לרגעים שברו ;
 כל געם בתיים מני גולו ,
 רק המעות המרוזים . תמיד תרווני .
 ובגודי לא נתנו גם אז מרגוע
 אף רגע אל רוחי עוף יגע :
 אין מחסה מזרם , אין צל מתרב ,
 וכסות אין בקרה , לחם ברעב ;
 סופות וסערות עלי התמרמרו ,
 גם מחלות המשפלות ביתי אפפו ,
 גם אנשי מרמה עלי שוד יחמוסו
 תגרת גם זכרי מארץ החיים ;
 סמיעון אנשים למעונות אריות
 ברחמי , אף נפשי עוד לא הצלתי .
 מצרה אל צרה גסתי , טלמלתי ;
 תמיד תקנתי לי אף מפח נפש ,
 תמיד תאנתי לי אף פח ורשת .

הִלָּחֵם עַד מָוֹת מִבְּלִי מוֹשִׁיעַ...
 מִזֵּל אֵל גַּל יִשְׁלַךְ בְּבִבְרָה בְּקַלֵּעַ,
 יִשְׁקַע לְתַהוֹמוֹת גַּם וְעַל יְשׁוּמִים,
 וּסְבִיבוֹ סָעַר בְּהִמָּתוֹ מִתְהוֹלֵל,
 יִבֶּה בְּעֵינִים בָּיִם גְּלִים בְּתָרִים.
 מִנְּבִי הַתְּהוֹם מִי עָלָה צוֹלַח?
 וְצָבָא גְבוּרִים זֶה מִי הַמְּנַצֵּחַ?

(כמרירות:)

גַּם בֶּן הָאָדָם גַּם צָלַם אֱלֹהִים
 אֵךְ שׂוֹד וּמְנַעֲרֵת, אֵךְ פִּיר וְרִצָּח,
 אֵךְ קָזַב וּמְדַגִּים הֵן יִרְבֶּה נִצָּח,
 וְכָלִי מָוֹת הַמְּצִיא בְּתַבּוּנַת נַפְשׁ;
 מִשְׁנֵי מְקָרִים אִם עוֹלְלוֹת נִשְׁאָרוּ
 יִשִּׁית גַּם לָמוֹ קָצִיר גַּם בְּלִיּוֹן,
 עַל אֲחִיו עַל אוֹהָבוֹ בְּצָר יִתְקוּמֵם,
 יִרְדְּפֵנוּ וַיִּשׁוּפְנוּ מִבְּלִי חֲשָׁךְ
 עַד יִפּוֹל שׂוֹד מִמֵּנוּ בַּל יִרָּח.
 יָשָׁם תְּרַג רַב דָּם בְּנִהְלִים יִשְׁטָפוּ,
 יָשָׁם אִשׁ תְּהוֹפֵת בָּהּ חַיִּים גִּשְׁרָפוּ,
 יָשָׁם בְּמִצְלוֹת יָם לְאֵלָפִים הִשְׁלָכוּ;
 יָשָׁם יוֹדֵשׁוּ וַיַּעֲנוּ בְּכָלִי רִצָּח
 מִיַּדִּי אֲחִיהֶם צָלַם אִישׁ כְּמוֹתָם.
 מַדּוּעַ? לָמָּה? אִם לִישְׁאוֹל תְּאֲלִיפוּ:
 זַעַן כִּי תֵּאֱמִין בְּשִׁקְרָא לֹא אָבוּ,
 זַעַן כִּי צָדֵק פִּה לְמִצָּא תְּפִצּוּ.

וּבְשִׁלּוֹת עֵדֶן שָׁם אֵשׁ־בְּסֵלֶת ?
 הֵיא! לֹא בֵן הָיִת אֹו רַגְם אֶתְאֹנָן :
 הֵן גַּם מְרַגְזֵע בַּתְּבֵל הַחֻבְּנָה
 וְצִרֵי אֵל פִּצֵּע גַּם תִּקְוָה אֵל גּוֹאֵשׁ ;
 אֶךְ אֹוּלֵי ... אֹוּלֵי גַּם יַעַת אַרְדֵּר דּוּמָה
 גַּם שָׁם עַל נַפְשֵׁי בְּזֹאֲבֵי יַעֲרֻבוֹת
 מִשְׁחִיתִים וּמְחַבְּלִים הֵיִשׁ יֶאֱסָפוּ ,
 וּמִצּוֹקוֹת אֵין קִין שָׁם תִּמְצָא לְנֶצַח !
 (אחרי הפסק מעט) :

הוּי , אָנּוּשׁ אָנּוּשׁ ! הוּי , אֶמְלֵל גִּזְע !
 אִם תִּשְׁבַּע יָמִים תִּשְׁבַּע אֶךְ רַב פֵּעַם ,
 אִם תּוֹסִיף בַּעַת תּוֹסִיף אֶךְ מִכְּאוּבִים ,
 כִּי תִשׁוּט בְּאַרְצֵן תִּפְגַּשׁ אֶךְ נְהִי :
 שָׁם תִּרְבֵּז זֹלְלָה , שָׁם אֵישׁ אֲבֵדוֹן ,
 שָׁם רַעַד אַרְצֵן , שָׁם לַבַּת הַר גְּעִישׁ ,
 שָׁם בַּף עֲרִיצִים , מְאַכְלֵת רוֹצַח ,
 וּפְרִיצֵי חַיּוֹת גַּם מִחֲלוֹת קָטָב
 אֶלְפֵי אֵישׁ יִשְׁמִידוּ סָבִיב לְרַגְעִים ,
 רַחַם לֹא יִדְעוּ וּתְפִלוֹת שְׁוֹא לָמוּ .
 אֶךְ אֵשְׁרֵי אֵלֶה הַעֲזוּבִים חֹק תִּבְלֵ
 וּמִסְכּוֹת תִּהְפְּכוּתֶיהָ גַּם יַחַד ;
 אָמֵנָם אֹוּי , אֹוּי , לְאֵלֶה בַּחַיִּים
 אִם קָנָם נִפְיָן מִבֵּיתֶם נִדְרוּ ,
 וּבָיִם תִּתְבַּל גְּלָמוּדִים נִעְזְבוּ —
 לַחֲצוֹת גְּלוּי רַחֵב וּמְנַהֵל אֵין ...

או תשאני על עבים מפעל
וישעשעו נפשי הזיונות שמים;
או תורידני לתהומות השחת
ובחשבת מות עד מות אחרדה.
תבנה לי טירות נשגבות ברוח,
או תשוב ותנפץ גם אהל רועי.
הוי, אנה אנוסה! מי לי מושיע!
האפק שמיתה? השאל ארדה?
אם מפל עקר אף שָׁכַר אף נהי!
צרות מאליפות השחקים יריקו.
גם שמים טובתם מהול בדמעות;
מי עוד יתענג על ספיר גורתם
אם רגע - וגדודי עבי עלטה
זיקים ורשפים על ארץ ומטירו;
שם מבול מים ישטף עיר נושבת,
שם אש מתלקחת עבים הצבו
תצית עצי יער ערים וכפרים?
או אם אאמינה כי אלה צדקו
האומרים כי תמיד שמים יחרצו
משפטם על כל מקרי יושבי הדר;
אז הן כל צרה, כל גגע ופגע
אף מהם אכזרים יצא יצאו!
וישאל כי אציע השם אגות?
ובירבתי קברי הרגו אשקחה?
האעזב פירי אם תבל אעזבה

מחזה ראשון.

מישקלו י"א תנועות בלי שוא בראש המלה.

השחר יחל לאט לאט להאיר חשבת לילה. תחת ארו רם ונשא שוכב אובד נרדם. יער גדול עם ארוזים כביר ימים יסובבנהו; פה ושם יראו גועי עצים נשברים ונעקרים משרש, בתגרת ידי הסער אשר התחולל יום אתמול; לא רחוק תראה סכה בודדת מנופצת לרסיסים אשר בה התגורר אובד עם תוגה אשתו ויאוש בנם.

(מתעורר משנתו פתאם):

אובד

הוי, פחד ליל! הוי, צלמי דמיוני!
הגם אתם לי כצד התיצבו?
ושנתי עתה בידיכם נגולה?!

(יקום בחפזו ממשכבו וילך אנה ואנה תפוש ברוב שרעפיו בקרבו):

הוי, אנה אברח מתהפכות תבל,
מתלאות נוראות תמיד פתרוני!
תבל זנחתי כי מנה נרשתי,
חיי לי מרו כי רעל ירווני,
ובשאת נפש על נפשי אבימה,
כי עז היא בי, אמלל, בנר בנדה!
עז מעקת יגון אשבע לתנעים,
מבלי און וכה על ארץ אפולת,
ובחבלי ישנה עיני אף סגרו,
אז נפשי תתעורר — ישנה לה אין —
ותתהל בי, אובד, כצחק לה אהיה:

גם זכר אובר שם מסלות בלבכה ותשאף לשוב לראותו ולנחמהו על כי לוקחה ממנו בחוקת היר, ותבקש הנחומות לנפשה הנכאה בדרשה אחרי כל איש מצוק ומר נפש למהר להושיעו ולחלצו ממצר. וצולח לא חרל לצור את אמונה מיום אל יום, והיא השיבה חרפתו אל חיקו בדברים נכוחים ונמרצים עד כי חרה אפו בה ויגרשנה מביתו בחרפה, ויצו לכל משרתיו עושי רצונו לבלי תת לה מדרך כף רגל בכל גבולו, או נרדה אמונה מבלי מצא מנוח לכף רגלה ובעיר קראו המונים המונים אחריה מלא, ותתע בהרים ובערים, ובאורים ובכפים מצאה מחסה כיום ובלילה. כעבור ימים אחדים שמעה פעם קול אובר נאנח מתהפך בציריו על משכבו ותכירהו, ופחש למקום שבתו ותנחמהו ותספר לו את כל הקורות אותה ואת בתה, ותחי רוחו לשמוע כי עוד תקותו חיה ועוד תאהבהו.

ותקוה היתה עוינת את צולח מעת גרשה אמה מביתו. ויהי היום וצולח עזב את ביתו לרגל מסחרו, ותקח תקוה את אשר בנה על ידיה ותעזב את הבית אשר היה לה לזועה ותצא לדרש אחרי אמה, אך לא נודע לה מאומה איה מקום מנוחתה. ותשב ימים רבים באהל איש זקן מתבודד אשר אספה הביתה בקרבת היער אשר התגורר בו אובר. החרף עבר והאכיב שב בכל הודו והדרו ורוח תקוה שב לתחיה ותחי טובה לב כפי טבעה. יום יום יצאה לשוח בנאות שדי ובחרש מצל ותשר בקול נעים, עד כי הגיע קולה לאזני אובר בבקר יום אחד בנדרו ביער. אובר התעורר לקולה ויפן כה וכה וימצאה לוקמת פרחים ובנה אשר על ידיה. הנאהבים שמחו מאד וישבעו יחדו מעתה שבועת אמונים. אז שב אובר לאהלו ויגד לאמונה כי נמצאה תקוה אהובתו ויחדו החישו אליה מבלי הודיע שמין דבר לתוגה ויאוש הנרדמים בירכתי האהל. אובר ותקוה עזבו את הארץ הזאת ואתם אמונה ואשר, וימצאו מנוחה כי טוב בארץ אחרת. ויתעלסו בנעמים כל ימי חייהם.

* *

*

תְּקוּהַ לְאִבְדֵי .

(שיר-חזיון בה' מחזות).

תכן השיר : איש צעיר לימים „אובד“ מנוער חשקה נפשו ב„תקוה“ בת „אמונה“ זיהגה לה אהבה מהורה . גם תקוה האירה פניה אליו ואמה אמונה אצלה עליהם מרוחה ותאמר לדבק טוב . לא ארכו הימים וירא „צולח“ איש עשיר , אך רע מעללים , את פני תקוה ויאמר להביאה לביתו ; ולמען הפרידה מאובר אהובה שבר לו אנשי בליעל אשר הדיחו את אובר במוקשים טמנו לו עד כי הלך מרחי אל דחי , ותקוה הובאה למרות רוחה לבית צולח . ותהי עצובת רוח כל הימים , כי עגמה נפשה לידירה ולאמה אשר אהבה כנפשה ; ולמען כפר פניה שלח צולח גם אחרי אמה אמונה ויביאנה חדריו ויכבדה וינשאה כל הימים למראה עין אף כי לבו כל עמו . אמונה הביעה תנחומות לתקוה בתה עד כי מחתה לאט לאט דמעה מעל פניה ובחכרת אמה שבה לחיים חדשים . לתקופת השנה ילדה בן לצולח ותקרא שמו „אשר“ . אובר התנלגל כל העת הזאת תחת שואה ויהי משחק להמקריז אשר טלטלוהו טלטלה גבר מאסון אל אסון . אז באה אליו „תוגה“ אשר כבר מצא חן בעיניה , ותדבר על לבו דברים טובים , דברים נחומים , עד כי הצליחה להשכיח מלבו שם תקוה אהובתו ויבא אתה במסרת הברית . ויצאו שניהם לגור באהלם אישר ביער , כי לא יכול אובר נשוא עוד את האנשים זתרמיתם זחיי החכרה ותהפוכוהיהם . מקץ ימים ילדה לו תוגה בן ויקרא שמו „יאוש“ ; אמנם זכר תקוה אהובתו עלה תמיד על לבבו ויפלא כחץ כליותיו .

בין כה זכה החל צולח לשטום את אמונה אם תקוה , להרעימה ולהכעיסה גם כעס , או נקעה גם נפש תקוה מצולח ; ותחשוב מחשבות כל היום להמלט עם אמה כצפרים מפח יוקשים ;

הוא הקשיב קולי משבתנו כי רמה,
הקשיב קול לבי ובחסדו ענני;
אז סרו בצל ענני צלמות,
ארשתי תקותי גרשתי עצבות.

8.

לגשת אל הודך, מלאך יראתי,
מתלך לשיר בלשוני דומית;
להרות הודותי קטנתי, בלותי,
אך לבי יסער, אך נפשי דומית;
אך לבי ירחש לך הודה ותהלה,
בו שמך יתנוסס עד עולם סלה!

9.

אדוני! הן לבי הוא הוא מקדשי,
טהרתיו ונצרתיו משמין דפי;
ושכינת אל בו היא נפשי נשמתו,
כה אך רגשי קדש אך רגשי יפי;
ובקדש קדשים ארון תבאתי,
בו עלי לוח שם קויפמן חקותי!

בימות החרף, תרמ"א. פ"ב.

4.

אֶלְפֶטְרִבּוּרְג קָרִית מְלֶכֶה הִשְׁלַכְתִּי,
 וְתֵלְאוֹת הַדְּיֹשׁוֹת מִהֵר סְבוּנִי;
 וְזַעַרְעֵר בְּעֶרְבָה בְּדָד נִאֲנַחְתִּי,
 גַּם רָעַב גַּם קָרָה בְּמַעַט כְּלוּנִי;
 וְזֵאוֹת מְקָרוֹב וְזֵהִי מִמָּרְתִּי
 עוֹד הַגִּדִיל פִּצְעִי גַם הִרְעִישׁ לִבִּי.

5.

צִפְרָנִי תִּיאוֹשׁ לִבִּי קָרְעוּ,
 וּבְנִבְכִי גִפְשִׁי קִדְחָה אִישׁ שְׁלֹחֶבֶת;
 יִדְאֲנִתִּי יִשְׁאֲנִתִּי, עֵינַי דָּמְעוּ.
 עַד בְּמָסָם נָסַם שְׁמִתְנִי עֲצָבֶת;
 יִחְשֹׁךְ לִי יִשְׁמֵשׁ גַּם תִּבְל קִדְרָה,
 אֶךְ רַע חוֹיִתִּי, אֶךְ פָּגַע אֶךְ צָרָה.

6.

פְּתָאם, — הוּי, פְּלָא! — תִּסְעָרוֹת נְאֻלְמוּ,
 עַל גַּם שְׁלֹאֲנָן תִּתְקַוָּה תִּנְחַנִּי;
 שְׁמֵשׁ גַּם תִּבְל לֹא עוֹד לִי יִנְעֻמוּ,
 גַּם טוֹב וְיִשְׁעֵה הֵן בָּם תִּחַז עֵינַי;
 מִי זֶה לִי הַמְהִיק גַּם גָּתֵן הַחַיִּים?
 תִּכְרוֹב אוֹ שָׂרָף אוֹ מִלְאֲךְ שְׁמַיִם?

7.

מִלְאֲךְ * שְׁמַיִם הוּא צִיר עַל אֲדָמָה,
 וְשִׁמוֹ אֲתֵרֵן קוּיִפְמֵן. הוּא הוֹשִׁיעֵנִי;

(* כל עושה מעשה מצוה הוא מלאך (מורה נבוכים, ח"ב, פ"ו).

רחשי תודה.

1.

על בנפיי החיים עֲפָתִי, דְּאִיתִי,
 עָדִי בּוֹאִי לְשֵׁנַת עֵשְׂרִים וְאַחַת;
 וְסָבִיבִי חַוְזוֹנוֹת יְשׁוּנִים חַוְזִיתִי;
 מַחְזוֹת נִיל וְעֶצֶב, נַחַת וְשַׁחַת;
 פַּה רַגְשֵׁי אֶדְנָן בְּלִבִּי נִקְבְּצוּ
 וּפַה חַצֵּי רַעַל רוּחִי מִחֻצּוֹ.

2.

פַּה יוֹגֵק בְּעֵנָן, שׁוֹרְעֵפִיו מַה וּכְבוֹ!
 יְשׁוּמָה בְּתַחֲוֹם עֵנָן נִפְשׁוֹ טִקְטָט;
 פַּה אֶלֶם מִדְּמָעָה עֵינָיו נִמְקוּ,
 נִדְרָד הוּא מִתְאוֹנָן, רוּחוֹ לֹזְקָט;
 פַּה דְרָבִי יִצְרָר, וּפַה — עֵקְלָתוֹן,
 פַּה נִיל, פַּה נְהִי, פַּה יִשְׁוֹן, פַּה אֶסוֹן.

3.

דַּחֲיִים פָּיִם וְאִנִּי בּוֹ בְּאִנְיָה,
 הַפְּקָרִים — סוּפּוֹת — תְּמִצּוּלָה יִרְתִּיחוּ;
 חַסְפָּעֵרוֹת בְּעֵינִים תְּאִנְיָה תְּעֵנְיָה
 לְתַחֲוֹם פִּיּוֹ פָּעַר לְרַגְעִים יִשְׁלִיכוּ;
 מִצֵּל אֶל גֵּל פַּה נִדְחַפְתִּי, מְלַטְלַתִּי,
 לְרַגְעִים נוֹאֲטִיתִי, בְּמַעַט צִלְלַתִּי

3.

סָעֲרוּ, כְּעֲרוֹת הַרְף, רַעֲשׂוּ בַכַּח!
 מִשְׂאוֹנְכֶם לֹא אַחַת, לֹא אֶפְתַּח פֶּתֶח;
 הֵן עוֹד יָבֹא יוֹם. עַתָּה אֶקְרָא שְׁמִי:
 בָּא, בָּא הָאֲכִיב עִם כָּל עֲנַג יְחַד!

4.

אֲזוּ הַתְּעוֹרֵר אֶרֶץ בְּעֲדֵי עַדִּים,
 וְצַעֲרֶיךָ כָּל צָבֵעַ יְלִיט הוֹד פְּנִיָּה;
 אֲזוּ הַתְּצַחֵק מוֹל טוֹהַר שְׁמִיט צְתָרִים,
 אֲזוּ הַשִּׁישׁ, תַּחֲגֵג יוֹם חַג כְּלוֹלוֹתֶיךָ.

5.

וּרְפָרְהִים יִפְרַח בְּשִׁעַר תְּלַתְלִיָּה,
 וַיִּרְק נִצְנִים, — הָאֵח, מַה נֶּעֱמֹו!
 פְּלָגֵי זֶהַר יִפְיִצוּ כְּלִיֹּתֶיךָ,
 דָּמַע גֵּיל תִּפְּחָה מְלֻבְבָה יוֹרְמוֹ.

6.

לְבוֹ, בֶּן אָדָם, הַשְּׁקֵט, תִּרְגַּע,
 מִקֵּר וּסְעַר אֵל יְפוֹל לִבְךָ;
 עוֹ חֲצֵי הַרְף הֵן בַּק עַדֵי רַגַע,
 יוֹם גְּדוֹל, יוֹם אֲכִיב הוֹבֵן עֲרִיף.

7.

וּבָעַת הַזֶּה תִּיגֹן וּבְאִיב נִפְשֶׁךָ,
 פְּגַעֵי תִהְיֶה פֶה תִרְאֶה מִסְכִּיב;
 אֵל הַאֲמַר נוֹאֵשׁ! בַּק אֲמִין רוֹחֶךָ;
 „עוֹד יָבֹא יוֹם כִּי יוֹפִיעַ הָאֲכִיבוֹ”

אין קין אין מיספר אל רב צדקותיה.
 היא הקייתה רבים: עוד תיה חנה!

3.

ויתומים את לפם ישפכו במים
 פי יאיר אל עליון לה ערן גנה;
 בבית הנוסד לשמה יראו חיים,
 הם נצה יעידו: עוד תיה חנה!

ביום נאספה אל עטה. 1880

מתקנה.

(העתקה משיר אשכנזי להמשורר גייבל)

1.

יום גם קר קפאון יפיין בחרף,
 אף שלג, אף קרח לנו מסביב;
 הרגע נא לבי! עוד יפנה ערף,
 עוד יבא יום פי יופיע האביב.

2.

אם גם יתלכדו יהדו על שמים
 מול אור שמש אלפי עבי ערפל;
 אל תפחד, לבי! עוד ישלה קרנים
 על שרון, על פרמל, בחר ובשפל.

כי כל רע עֲדִיף לא יגיע;
 כי ינצור תְּמִתָּהּ, טהר גִּפְשָׁהּ,
 ועל כל: כי יאריך גם יגעים תִּיךְ.

4.

שיש ויִשְׁבַּח, בן גַּעִים! שִׁישָׁה אֲבוֹתָיו!
 כי יִשְׁיב גִּפְשָׁכֶם הֵן יתן אוֹתוֹתָיו;
 וְלַתּוֹרָה וְלַמַּעֲשִׂים טוֹבִים גִּדְלוֹתוֹ
 וּכְלָב עָלָיו הַמַּחַת הַחֶפֶת הַתְּרֵאוֹתוֹ;
 עֶשְׂרֵה גַם כְּבוֹד וּכְבֹרָה וְתִהְיֶה
 יִבְתְּיָרָהוּ כָּל יָמָיו עַד עוֹלָם סְלָה!

עוד חיה חנה!

(היא הבאראָנעססע חנה גינצבורג אשר על שכות
 הוקם בפה. בית-מחסה-יתומים).

1.

יום זה הן גִּזְעָה חֲנָה תִּנְכָּרָה
 וּבִסְתֵר צֶל שְׂדֵי תִשְׁכֵּן שִׂיאֲנָה;
 אַךְ זְכוּן נֶצַח לְשִׁמְחָה פֶּה הִשְׁאִירָה,
 צְדָקוֹתֶיהָ חַיֹּת: עוד בִּית חֲנָה!

2.

שָׁם אֶבֶד הֶחְיִי, הִצְלִיחוּ רַחֲמֵיךָ,
 שָׁם אַךְ לָבָה הַאֲזִין קוֹל נִפְשֵׁי גִעָה;

בְּרָכָה לְיוֹם הַוּלְדָתָהּ

(ילד בן אחד מירידי כפה עיר המלוכה).²

לילד פורח באביב הנער, כשמש זורח לו הוד לו
תאר, שלוחה הברכה, מלב לוקחה.

1.

זֶה שָׁנִים יְשֻׁט מִיּוֹם בּוֹ נוֹלְדָתָהּ,
מִיּוֹם לֵב הוֹרִיךְ בֶּן יִקְרִי שְׂפִיחָתָהּ.
עַל סְלֵם הַחַיִּים יֵשֵׁט מַעֲלוֹת צָעְדָתָהּ;
וּכְבֹּר לְקַחַת לֵב רַבִּים הַצְּלָחָתָהּ.
עָתָה פִּי תִחַג יוֹם חַג הַוּלְדָתָהּ
גַּם אוֹהָבִים רַבִּים יִשִּׁישׁוּ עֲלֶיךָ.

2.

נַעֲמָתָה, בֶּן פּוֹרֵת, בְּאַבִּיב הַנְּעָר,
בְּכָרוֹב שָׁמַיִם עוֹד וְכֵה נְכִישָׁךְ.
עַל מַצְחֶךָ חַן יִלְוֶיךָ, עַל פְּנֵיךְ -- טָהוֹר;
גַּם הֵם יִלְדוּ יְצִיץ מִחֲרָבֵי עֵינֶיךָ.
וּבְיוֹם זֶה חַג עוֹד הַיּוֹף שְׂבָעָתָיִם
בְּכּוֹכַב נִגְהָה בֵּין צְבָאוֹת שָׁמַיִם.

3.

גַּם לְבִי לָךְ יִרְחַשׂ אֲהַבָּה וּבְרָכָה
פִּי הוֹדֶךָ בַּל יִבּוֹל, זִיוֶךָ יוֹפִיעַ;
פִּי יִרִיק לָךְ שְׂבִי מֵעֲנֵי הַצְּלָחָה,

הַתְּפִלָּה.

(העתקה משיר הרוסי להמושורר לערמאנטאוו).

1.

עת פָּגַעִי בַחַיִּים עָבִי יֵאָתֶיךָ,
 עֲצֹב בְּלִבִּי וּשְׂכֵן וַיִּדְכֵּאֵנִי,
 אִזּוֹ אֵל אֵל שִׁבִי בְּלִוְיֹתַי יִתְקַוֶּיךָ,
 וּתְפִלָּה נְפִלְאָה אֶהְיֶה בְּלִשׁוֹנִי.

2.

יֵשׁ עוֹז וְכֹחַ בְּיַדִּי נִיבִים נְאוּמִים,
 תָּסִיר כָּל עֲצֹב, שִׁפְהַת הַמֵּת רוּחַ;
 כָּל הַגֵּה יַעִיר בִּי רַגְשׁוֹת נְשָׁגְבִים,
 וַיְפִי חֵן קִדְּשׁ עָלֵימוֹ זְרוּחַ.

3.

בְּמוֹשְׁנֵי תְשׁוּבָה נִפְשִׁי אֶצִּילָה,
 נִטָּל תִּיגֹן חַיִּשׁ מִתֵּר יִרְפְּנִי;
 אֶאֱמִין בְּאֵלֶיךָ, גַּם דְּמָעַת אֶזְלָה,
 אִזּוֹ אֶקַּל עֲצָבִי וּמֵאֲשֶׁר הִנֵּנִי!

23.

גם פה בספכה מה נעים יִשְׁבְּתֵנוּ!
 אֶךְ רִגְשֵׁי עֲנִי, אֶךְ יִשְׁקֹט אֶךְ יִשְׁטוֹן;
 כִּי בְנִפִי מִלְכָּנוּ סְכָבוֹת עָלֵינוּ,
 פִּתַּח מִמִּשְׁלָתוֹ בַּל יִקְרָנוּ אָסוֹן.

24.

הֶרֶק בְּרִבְתְּךָ, יְשׁוּבִי, עַל מִלְכָּנוּ!
 עַל בְּנֵי הַנְּסִיכִים — נִצַּח יִשְׁלִי!
 וְרֵאָה נְדַבַּת לֵב אֲצִילִי עִמָּנוּ,
 פִּתַּח בְּנִפִי הַסֶּדֶם אֲבָדִים יִחְסִי.

25.

וְלַתְּלִפּוּזֵי בַיִת מִהֶסֶה זֶה הַקִּימוּ,
 וַיִּתּוּמִים עֲזוּבִים בּוֹ יִרְאוּ חַיִּים;
 הֵם הֵם יִשְׁמַע לַתְּהִלָּה יִשְׁימוּ,
 שִׁים גַּם לָמוֹ יָמִים כִּימֵי שָׁמַיִם.

26.

יֵשׁ וְנִצְבֹרֵג יַנּוֹן לִפְנֵי שָׁמַיִשׁ נִצַּח!
 הוּא יִסַּד תְּבִיט בּוֹ גִתְּהִלָּה;
 צְדָקָת פְּזוֹנוֹ לּוֹ גִּזַּר עַל מִצַּח.
 בְּרִבְתּוֹ, גִּצְרָהוּ עַד עוֹלָם סָלָה!

תשרי, תרמ"א. פעטערבורג.

18.

שָׁם עִמָּךְ אֲרוֹמִים בֵּין רֶכְסֵי הָרִים,
 וְנִטְוֶה סִכָּה בֵּין חֲגָוֵי הַפְּלָעִים;
 מִחֲמַת אוֹיֵב שָׁם אֲנוּסִים נִסְתָּרִים,
 יִשְׁפְּכוּ בְּחַג לֶבֶם אֶל אֵל שָׁמַיִם.

19.

בְּדַמְמָה אֲרוֹי אֵל קוֹלִם יִאֲוִינוּ,
 קוֹל שׁוֹעֵת בַּת עַמִּי כָּל לֵב פּוֹלֵחַ,
 לְרֵאוֹת עֲגוּתָם עֵינַי מִי יִהְיֶנוּ?
 פְּתֹאֵם מִבֵּין עָבִים יֵצֵא יִרְחֵ!

20.

חֵיטְ כָּל חֲוִיוֹנוֹתַי תִּמְנוּ גַם סָפוּ,
 וְחִלְמוֹת עוֹד אֵינָם, עֵינַי נִפְקָחוּ;
 אֵךְ סַעֲרוֹת שׁוֹרְעֵפִי עוֹד לֹא הִלְפוּ,
 עוֹד מִקְרֵי עַמִּי מָנִי לֹא נִשְׁכָּחוּ.

21.

כֵּן רָאָה יַעֲקֹב תּוֹרְוֹתָי, עֵת־דָּרְעָה,
 כֵּן שָׁמַע סַחַר בְּכִיוֹ גַם רִנְתוֹ;
 אֵךְ עֲתָה, נִזְדָּה אֵל עֵת יִשְׁעוּ בָּאֵת,
 וְלַעֲיִן הַשְּׁמַיִשׁ תִּתְגַּוֶּסֶם גַּם דָּתוֹ.

22.

עֲתָה שִׁבְטֵי מִישׁוֹר כִּי־דֵי מִלְכָּנוּ,
 חֵק אֲגוֹשׁ לָנוּ, תּוֹשְׁבֵי רַסְיָה;
 זָבְלֵי מִפְּרִיעַ גַּעְבוֹד לֹא־לֵהִינוּ,
 גַּם עַמִּים יִרְאוּ דָתֵנוּ תִּנְקִיחָה.

13.

פְּתָאם עַל הַר צִיּוֹן בְּאֵתִי בְרוּחַ
 יָשָׁם בֵּית אֱלֹהִים יִתְנוּסָם בְּרָמָה,
 אֹזֶר יִקָּר אֹזֶר שְׂדֵי עָלְיוֹ זְרוּחַ,
 אֶל חַג הַתְּאֵסִיף עִם אֵל גְּאָסְפוֹ שְׁפִית.

14.

וּבְיָפוֹ מְלֶךְ עֵינֵיהֶם תִּתְהַוֶּינָה
 וּבְרַק הַבַּר צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם;
 תִּשְׁקֶנָה חוּצוֹת קַרְיַת וְתִתְהַוֶּינָה,
 מִצַּבִּים רַבִּים בָּם שׁוֹעִים נְשָׂאִים.

15.

עַל הַר הַזֵּיתִים בֵּין עַצֵּי הַתְּמָרִים,
 בְּעַדֵי עֲדוּם יָשָׁם סְכוּת עֲנָפִים;
 יָשָׁם הַמִּזְבֵּחַ הַזֶּה אֲצִילִים גַּם שָׁרִים,
 בְּתִרוּעַת וּבְקוֹל שִׁיר יַחֲדוֹ גְּאָסְפִים.

16.

וּמִן שָׁמַיִם עֵינַיִם יִבְיטוּ,
 עֵינֵי כוֹכָבִים שְׁמַרֵי עִיר הַקִּדְשׁ;
 גַּם עֵינֵי סַחַר מִבַּט הֵן יוֹשִׁיטוּ,
 כַּסְפִּיר מִרְאֵהוּ בְּתַצֵּי הַחֲדָשׁ:

17.

פְּתָאם לְסַפְרֵד הוּבְאֵתִי בְרוּחַ;
 אֶרְץ הַדְּמִים אֲכַלֶּת יוֹשְׁבֵיהָ;
 תִּשְׁכַּח בְּלֶחֶה עָלֶיהָ תְּנוּחַ,
 וּבְהִשְׁרַת עֲרָפֶל בְּסוֹ שְׁמִיָּהּ.

תִּגַּהַּ תִּסְפָּתָה! - אֹרֶז צַח בְּתוֹךְ זָרוּחַ -
גַּם בְּלִבְּךָ כָּל אִישׁ זָרוּחַ אֹרֶז נְעִים.

9.

מִתּוֹ זָכוּ, מִתּוֹ עֵינֵי יָרַח!
וּבְחֵן וַיִּדְיוּת אֵיךְ יִפְיֵעַ,
כִּי נִגְהוּ וַיְהִי עַד לְבִי בִפְתֵי,
וּמִיִּתְרֵי כְּגֹרֹז יַעִיר, יִגְיֵעַ.

40.

נִפְשֵׁי הַתְּאֵבָכָה, רִגְשׁוֹתַי פִּרְצוּ,
עַל בְּגָפֵי דְמִיּוֹנֵי עֲפָתַי, דְּאֵיתֵי,
מִקְרֵי בֵּת יַעֲקֹב מִקְדָּם נִקְבְּצוּ,
וּמִחֲזוֹת שׁוֹנִים כְּרוּחַ חַוִּיתֵי.

11.

עַל מִדְּבַר צְלָמֹת הַחַוִּי וַיִּשְׁמָמָה,
שָׁמַיִם טָהָרוּ כִּדְק נִפְּיּוּ;
יָרַח נְעִים יִתֵּן גַּם שָׁמָּה,
עֵינֶיךָ הַטְּהָרוֹת מִתּוֹ שֵׁם הַחַוִּי ?

12.

"סְכוּת לְרִבּוֹת עַל מִישׁוֹר תַּעֲמֹדָה,
וּבְגֵי יִשְׂרָאֵל עֲלוּ לִבְּךָ כְּמוֹ;
אִשָּׁה לְרַעוּתָהּ חִבְדֵי יָהּ הַמְּדָנָה,
אִישׁ אֵל רַעְהוּ פְּלֵאֵי צוֹר עוֹשָׁמוּ":

4.

גַם תַּהוֹלֵךְה הַטִּיבָה פְּנֵיהָ ,
 נִדְמָה הַפֶּעַר , מִמְרוֹת עוֹז הַדְּלוּ ;
 וּמְלָכֶת הַלַּיִל יָשָׁם בְּעִרְפֵיהָ ,
 עִם צְבָאוֹת כּוֹכָבִים מְגִיל יִחְלוּ .

5.

וַיְחִי גַם לְבִי , מִתְהוֹם עֶצֶב עֲלֶה ,
 שְׁרַעֲפֵי קִדְשׁ בִּי עַד מָרוֹם גָּאוּ .
 בִּי גַר אָנִי פֹה חִישׁ שְׂכַחְתִּי כְּלָה ,
 בִּי בַק אֶתְבַּת הַסֵּד פֹּה עֵינֵי רְאוּ .

6.

בֹּז עִיר הַמְּלוּכָה בֵּית מַחְסֵה לִיתוּמִים ,
 וּבְגִי חֵן בּוֹ יִפְרָחוּ עַל פְּלִגֵי דַעַת ;
 רֹז תוֹרָה גַם חֲכָמָה יִחְדּוּ בְּתַאוּמִים ,
 בּוֹ מִקְדֵּשׁ יֵה דַעַת אֵל בָּם לַמַּעַת .

7.

וּבַלַּיִל זֶה עִם אֵל אֵל בֵּית אֵל גּוֹעְרוּ ,
 בְּתַפְלַת תִּעְרַב לָבָם שְׂפָכוּ ;
 וּבְתוֹךְ הַמּוֹן הוֹגֵג בְּגֵן יִצְעָרוּ ,
 אֵל סִפְת יָפִי בְּחֻקָּה עֲרָכוּ .

8.

בֵּין סְרַעֲפֵי עֲצִים אַט יִלְךְ רוּחַ ,
 בְּרֻכְתָּם יִרְעִפוּ שְׂפָתֵי עַפָּאִים ;

סבת החג

אשר הקימו עדת המתפללים בבית-אל אשר לבית
מחסה ליתומים בפעטערבורג בשנת תרמ"א. החזיון
יוצא לפעלו בערב ליל ראשון של חג הסכות.

1.

עד אפסי ים נטה שמיש שזקע,
ובקני זמר האדים חוג שמים,
זיו הכלילי על עבים ישתרע,
ותכלת בהיר גשקף בין הקרעים.

2.

וישב רוח צח — עבים נפזרו,
גרות אין מספר מפעל התריקו;
ופני ירח בפספס הפתרו,
שפע אור ספיר על ארץ יריקו.

3.

בדמי שקמט ליל תבל נמלאה,
אך לב בת יצקב — בגעמות רגשי קנש;
ליל התקדש חג האח עתה באה!
בהמשה עשור לשביעי תחדש

12.

חזילי בשם, עדינת שושנת!
 וישתי שפעת לח, אלה רעננת!
 שאפו, תיצורים, מרננע לרונתו
 אני פה צר לי ביניכם לשבת,
 פצעני לא נרפא עוד, נפשי כאבת,
 אם כלכם התעלסו אני אהמית!

13.

אף שוא תזכירוני ימים עברו,
 עת רגשי לבי סערו הקרו,
 נתתם לי תמיד טקט שמים;
 אם את ילד בוכה יצהיל ששננע,
 הן לא יתנחם בו מכה, פצנע,
 תפריטי קין חיו עודו בחיים.

14.

צר לי פה, צר לי, תפיתה אבאה,
 שם אולי אמצא לי טקט, מרגעה,
 באתי תפיתה — שרעפי עובוני
 אף, הנה שגיתי! גם פה לא אנוח,
 אין מתג ורסן אל המית רוח,
 במעט גרבתתי — וחלומות בפתוני!

בימי הבציר, שנת תר"ם, בעיר מולדתי.

מקולך עמודי גוי רופפו;
 אף איך תדום וּבְךָ אִישׁ צָרְבֵת,
 בְּךָ חֵץ טְבוּעַ, שְׁלֵהֲבֵת מִכְּאֶבֶת,
 כָּל לַח, כָּל דָּשֵׁן כָּלִיל נִשְׁרָפוּ.

9.

אם גם שֵׁם הַלָּאָה אור נָגְדִי יוֹפֵעַ,
 אַךְ מִי יוֹדֵעַ אִם עָדִיו אֲנִיעַ,
 אִם לֹא תִשְׁלִינָה תְקוּמִי בַתְּחוּ?
 אִיךְ קָרַבֵת מְלֹךְ לִי תֵאִיר פְּנֵיהָ,
 וּמִכִּיר לִי אֵינִן שֵׁם בְּאֲנִישֵׁיהָ?
 וּלְעֹזְרָה מִי יוֹשִׁיט לִי אֶת יָדָהּ?

10.

הַשְׁכַּת צְלָמוֹת הַעֲתִיד יִרְאֵנִי,
 עַל כָּל שְׂאֵלוֹתֵי בְדַמָּתָה יַעֲנֵנִי,
 צַר לִי פֹה, צַר לִי, הַבִּיטָה אֲשׁוּבָה.
 בְּדַמִּי הַלִּיל שֵׁם אֹוֹלֵי אֲשַׁקָּמָה,
 וְשֹׁעֲפֵי יִרְבִּיעוּ בְּצַעֲרָה עֲלֵמָה,
 אֹוֹלֵי יֵט לִי לִיל גַּחַת וְשׁוּבָה :-

11.

פְּלָגֵי פֹז, הַרְסָה, שְׁפָכָה עַל אַפְסָזִים!
 לְבָשׁוּ אֲדָרוֹת צְבַע אַתְּמִם, שְׁמִים!
 וְשָׁחוּ בַתְּחוּם כְּתָם עֵבִים אֲדָרְמִים
 שִׁירוּ, בְּעֵלֵי כְנָף, שִׁירַת עֲרָבִים!
 רְגִישׁוּ, רוּחוֹת עֲדָן, שֵׁם בֵּין עֲפָאִים!
 רְנוּ, קוֹצְרֵי שְׂדֵה, אוֹגְדֵי אֲלָפִים

5.

אחֲרָי תָּהָא! וּבְכָר גַּפְּשֵׁי גִדְדָה,
 וּבְתַהוּם תִּנְשֵׁתָ עֲמוֹק יַרְדֵּה
 וּתְהִי שׁוֹף זְכָרְנוֹת שְׂכָבְר גִּשְׁפָּחוּ;
 בְּרֶךְ תִּתְהַיֵּם וּמוֹקְשֵׁים עֲבָרָי,
 שְׂבַעְתִּי מִכָּאוֹב, טִלְטְלֵתִי, נִנְעָרָי,
 פִּתַּח תִּתְלָאוֹת כָּל הַיּוֹשֵׁי שְׁחָחוּ.

6.

הוּי תֵן הַרְגֵּשְׁתִּי גַם לַחֵץ עֲצָבָת!
 גַּם רַעַל תִּיֵּאוֹשׁ, גַּם וַעֲרֵדַת מָוֶת...
 קִצְתִּי בַחַיִּים, תַּפְּוֹמָה יִרְאֵתִי...
 אֲנִהוּתִי לְרַגְעִים בַּיָּם שְׂפָכְתִּי,
 סָבְלֵתִי, עֲמִלְתִּי, רַגַע לֹא נִהְיִי,
 וּמָה כָּל תִּגְמוּלִי? מַה לִּי תִבְאֵתִי?

7.

אֵךְ מִכָּאֹב בְּלִבִּי, רְזוֹן בַּעֲצָמֵי...
 אֵךְ רַפְיוֹן גּוֹ – אוֹלֵי הוּי עַל כָּל יָמַי!..
 וּבְיָמַי אוֹלֵי שְׁלֵחֵתִי גַם רָצַח...
 "אוֹלֵי" בַק "אוֹלֵי"... הוּי, לֵב קַל תִּבְדַּעַת!
 אִם תִּרְמֹשׁ כְּלִיֹּן קָצִיר לָךְ יַעֲשׂ,
 עוֹד תִּתַּע בְּשִׁפְק וּתִקְוָה נָצַח?

8.

אֵךְ תֵּם נָא, לִבִּי! בְּלִיֹּתִי פוֹלַח,
 לְשִׁמוֹעַ שְׂאֲגֵתְךָ אֵין בִּי עוֹד כַּחַ

הָבָה גַם אָנִי מִבֵּיתִי אֲצַאָה ,
 לִישׁוֹם בְּשׂוּדָה עֲנֵג מְלָאָה ,
 לְרֵאוֹת וְיוֹ הַטְּבַע בַּת הַשָּׁמַיִם .

2.

עַל הַרְף הַמְּלֶךְ רַגְלִי יִצְעְדוּ ,
 וְשִׁעֲפֵי טַהַר בִּי עֲתֵה נוֹלְדוּ ,
 פֶּה אֲהוּשׁ הַחַיִּים עִם כָּל מְנַעֲמֵיהֶם ;
 רוּחַ צַח יִשָּׂא לִי רֵיחַ נִיהוּחַ ,
 מִצַּע דְּשָׂא יִקְרָא : הֵא לָךְ מָנוּחַ !
 וְלִשְׁלוֹם יוֹשִׁיטוּ עֵצִים עֲנִפֵּיהֶם .

3.

עַל רֶךְ דְּשָׂא עֲשִׁיב הָבָה אָנוּחַ !
 פֶּה אֲהֵן חֲפִצָּה אֶל בְּנֵפֵי הָרוּחַ ,
 עוֹפוּ חֵיט הִלָּאָה עַל יְשׂוּדָה וְיִנְעַר ;
 עַד רוּם שָׁמַיִם , עַד בְּנִפּוֹת הָאָרֶץ ,
 גַּם עַד נִבְכֵי וּזְכָרֹת הַתְּפָרָצוּ פָרִץ ,
 עַל עֲתִיד עַל עָבֵר עָבְרוּ כִפְשֵׁר !

4.

אֵךְ לֹא ! יְשׁוּבֵי נָא נִפְשֵׁי מֵעוֹף הִלָּאָה !
 כֵּן כָּל הַגִּישׁ עֲנֵג בִּי תַעֲשִׂי כְלָה ,
 הֵן קָדָם אֵךְ אֶפֶל , אֲחֹזֵר אֵךְ פָּנַע ;
 יִשְׁכְּחֵי כָל הִיָּה , עַל הַזֶּה חֲבִיטִי !
 יְשׁוּבֵי לְמִנּוּחֵיכִי וְעַפְךָ הַשְּׁקִיטִי !
 וְתַנִּי לִי מְרֻגָע אֲהִיָּה בַק רַגְע .

5.

על קִשׁ גַּל
שׁוֹכֵב הַלְּ;
על רֶךְ פֶּר
הוֹזֶה שׁוֹר;
נָחוּ הַיֵּשׁ
כָּל כְּנֵי אִישׁ!

6.

לְכִי אֶהְ
יַפְעֵם, יְהִ;
פֶּעַר הוֹ
אִיוֹם בּוֹ!
רוֹחֵי הַתּ,
אֵין לִי שְׁנֵת:

3.

יַעַר יָשׁם
שְׁנֵתוֹ נָם,
רוֹחַ אַט
סְעִיפִיו יַט,
כָּל קוֹל נָם,
הַיְשָׁלֶךְ הָם!

4.

יִישָׁן הַר,
יָנוּם פֶּר
גְּדַמַּח עֵין,
נְאֻלָּם בֵּין,
וְשָׂרוֹת נִיר
הַדְּלוֹ יַיִר.

אלול, תר"ם, עיר מולרתי .

הַגִּיוֹנִי עֶצֶב (*).

1.

זִיקֵי יוֹם כָּבוּ, שְׁמִיט נְטָה יָמָה,
גַּם רָגֵשׁ תַּחֲיִים גְּהַפֵּךְ לְדַמְכָּת
מַפְרָה וְעַמֶּל רַפּוֹ יַדָּים;

(* אשר רחש לבו קודם עזבי עיר מולרתי לנסוע
פעטערבורגה בלכתי לשיזה לפנות ערב על דרך המלך בין עצי השדה .

11.

חושני, נפשי, למעונך בשאון קרת,
 וקחי קסת סופרים, עט גם גליון!
 שפכי רגשותיך, נפש נעפרת,
 אל אונתךך שליחי מיטב תגיון.

12.

קולך יאזינו גם לעגות יחישו,
 אז תשמעי קולם, קול לך מה נעים!
 וברית אהבתכם אז לא עוד יתלישו
 כל קצוי ארץ גם אפסי שמים!

בסוף ימי הקיץ, תר"ם, ווילנא.

הַלִּילָה.

(שלישיה)

2.
 רוּחַ צַח,
 בְּכַנְפוֹ יָד;
 אֵל כָּל חַי
 יוֹבִיל יְשׁוּ:
 בֵּית מוֹר,
 נַעַם קוֹ.

1.
 עֵבֶר יוֹם,
 שָׁמֶשׁ הוֹם!
 אָדָם עָב,
 סֹהַר שָׁב,
 הַיְשֻׁבֶת צֵל
 בְּפִתְחָה כֹּל.

עת יתדו שְׁתִּינּוּ כּוּם אֶתְּכָה נְעֻמָּה
לְתִמּוֹת צְפָרִים לִבְנוּ הַרְגִינּוּ.

7.

פּוּה יִפְיִין פִּלְגִי זִיו גַּחַל נוֹבֵעַ,
בְּגִלֵי הַתָּר יִשְׁק אֶרְחוֹת בְּרַפְּהוּ;
לְפִתּוֹ הַנֶּחָד בּוֹרֵד? הַנְּגִי שׁוֹמֵעַ,
קוֹל הַנוֹגַה עוֹלָה מִזְרַמַּת מִימֵיהוּ.

8.

פּוּה אֶלוֹנֵי זָקֵן רֵאשִׁים גְּרִימוּ,
אֵן הַתַּע, גְּלִמּוֹד? בְּעֶצֶב יִשְׁאֵלוּ;
פּוּה רַב שׁוֹשְׁנִים בְּהוֹלֵעַ יֶאֱדִימוּ,
בְּצַחֻק שׁוֹפְתוֹתֵיהֶם לֹא עוֹד יִצְחֵלוּ!

9.

וַתִּצֵּאת גַּפְּשִׁי שִׁלְתְּכֶת גַּצְחַת,
לְשִׁתְּקִים הַרְקִיעַת הַלְאָה פְּרָחֵדוּ;
הוּי, הֵן בְּלִבִּי אִישׁ אֶתְּכָה קוֹרַחַת!
הֵן גַּפְּשִׁי גוֹעֵשֶׁת מִגּוֹ גְדַעְכָּה.

10.

אֵל וּוּאֶרְשָׂא, בְּעַרְלִין גַּם נוּיִן הַפְּעֻטִירָה,
אֵל כָּל בְּקֻצֵי אֶרֶץ אוֹהֲבֵי גַפְּרוּ;
וְאִי פּוּה אֶתְעֵלֶם? וְאִנִּי אֶשְׁיֶרָה?
הַאִם יִשְׁעִשׁוּעִים לִי פּוּה עוֹד גַּשְׁאָרוּ?

2.

מִיָּם רוּחַ צַח יִשְׁאַפְתִּי כָּל מְנַד ,
 כְּנִשְׁרִים לְמָרוֹם נִשְׂאוּ רְעִינִי ;
 מַחֲזוֹת הַטָּבַע לִי צָחֶקוּ מִנְּגֵד ,
 גַּם ווִילְנָא בְּעֵמֶק פֶּה נְגֵד עֵינֵי .

3.

הַלְאָה מִתְבַּל , תִּרְחַק מִתְּלַאָּה ,
 עַל רֹאשׁ הָרֵי חֲמֵד בְּרֵד אִישׁכַּנְתָּ ;
 הַחֲלִיפִי פֶה כַח , נִפְשִׁי נִהְלָאָה !
 וּנְשׁוּ , שׁוֹשְׁנֵי , יִשְׁעִישׁוּעֵי אֶתְהָה !

4.

אֵךְ פְּתָאם זְכוֹנוֹת יִתְדוּ נִנְעָדוּ ,
 מִתְהוּם עָבַר עָלוּ וַיִּתְרִידוּנִי ;
 פֶּה פֶּה עַל הַתְּרִים אוֹתְבִי צָעָדוּ ,
 מִנְעִימוֹת שָׁמַיִם פֶּה הַטְעִימוּנִי .

5.

כָּל בֵּד , כָּל עֲנָף זְכוֹנוֹת יִבְיֵעוּ ,
 כָּל צִמַח , כָּל גִּטְעַת רְנַשׁוֹת יַעִירוּ ;
 כָּל צְפוּרָה , כָּל כְּנָף לְבִי יִנְיֵעוּ ,
 הֵן אֲכִיר שִׁירְתָּם שְׁפֵה יִשִּׁירוּ .

6.

הֵן אֲכִיר שִׁירְתָּם , שִׁירַת רוּמָמָה ,
 עַתְּ גַּם אֲזַנֵּי אוֹתְבִי קוֹלָה הַאֲזִינוּ ;

אך בם התענג כל גֶּפֶשׁ עֲנָנָה,
אך בם אֶת־עֵלָם פֶּה פִּתַּח שָׁמַיִם!

אב, תר"ם, עיר מולדת.

מִרְפָּא לְרוּחִי.

1.

אם גם בְּאִפְיוּקִים שֶׁרַעְפֵי יוֹרְמוּ,
יִתְּמוּ, יִשְׁקוּ, יִגְעֲשׂוּ, יִרְתְּחוּ;
מִפְּנֵי הַטָּבַע הַיֵּשׁ וְחֲשׂוֹ, יִדְמוּ,
יִשְׁלִיּוּ, יִרְגְּעוּ, וְעַפְסִי יִשְׁבְּחוּ.

2.

אם גם כֹּל רִנְיֹתַי נֶאֱלָמוּ דוּמְיָה,
נִפְשֵׁי נְדָהֲמָה עַל פְּנֵי צִלְמוֹת;
מִפְּנֵי הַטָּבַע הַיֵּשׁ אָקוּם לְתַהֲיָה
וּפְנֵי יִנְהָרוּ מִבְּלִי עֲצָבָה.

אב, תר"ם, ראדאשקאווין עיר מולדת.

עַל הַרֵי ווִילְנָא.

1.

עַל הַרֵי ווִילְנָא יִצְאֵתִי לְשׁוֹם,
נִעְלוֹת הָעֶפְלָהּ נִיר נִגְעוֹת מִלְפְּיוֹת;
פֶּה שֶׁקָּטָה, פֶּה רוּחַ נְעִים יָפוּם
וַיִּצְוֵי דְיָשָׂא פֶּה תְּהִמֵי בְּרִיעוֹת.

אֲשׁוּשֵׁנִי נִיחֹחַ נַפְשִׁי יִשְׁכְּבוּ,
וּבִשְׁלַל כָּל צָבַע נְגָדִי יוֹפִיעוּ.

2.

לֹא כוֹכְבֵי זֶהר עֵינַי שָׁמַיִם,
אֶפְלַת לַיִל הֵיט מְנֵי יָסוּרוּ;
אִזּוּ נַפְשִׁי לֹא כָלְתָה לְרֹאוֹת בְּחַיִּים,
זָבָר זִיקֵי תִקְוָה בִּי לֹא הֵאִירוּ.

3.

אֶךְ צְפוּר־הַזְּמִיר שָׁם שָׁם עַל עֲנָף,
יִשְׁפּוֹךְ בְּלִבִּי מִמְתְּקֵי שִׁירָתוֹ;
זְמֵרַת יְהוָה אֶקְשִׁיב מִפִּי בַעַל כְּנָף,
אִזּוּ יִשְׁכַּח לִבִּי הֵיט פְּצָעוֹ, הַנּוֹגֵתוֹ.

4.

אֶךְ שׁוֹשְׁנֵה יַפְחָה, פַּה עַל חוֹף פְּלָג,
הַפְתַּח לִי כוֹסָה גַם תְּפִיץ נִיחֹחַ;
פַּה זֵיו תְּכַלְיֵלִי, שָׁם לִבְנֵת הַשָּׁלֵג,
יִרְהִיבוּ עֵינַי עַד הַשְּׁמַח שְׂמַח.

5.

אֶךְ כוֹכְבֵי נֶשֶׁף מִפְרוֹם יוֹפִיעוּ,
הֵן קָסָם זֵיו נְגַתָם אֵלַי יוֹשִׁיטוּ;
יִבְעַמְקֵי מְרֻזָּע לִבִּי יִשְׁקִיעוּ,
גַם עֲצָבִי, גַם זַעֲפִי הֵם הֵם יִשְׁקִיטוּ.

6.

הֵם הֵם יִשְׁקִיטוּ כָל עֲצָב, כָּל תּוֹגָה,
הֵם הֵם יִמְתִּיקוּ לִי בַעַל חַיִּים;

גם כל היצור אל אל ישא בפנים ;
 שפתי העפאים ותלחשו בדממת
 ארזים ואלונים ירעדו ברמה
 ותפלת השנה עולה שמים

3.

ובמקדש אל עמה תבל נהיתה
 שמשה במנורה קדש אדמתה
 בקטורת קיטורה, וכמזבחות תריה
 אמה הבחן, בן אדם, איבת
 עורך על ערש עוד נרדם הנפול
 ובקר אור תבל ירנן כל בנייה

4.

הנני, הנני, שחר אעירה
 ובמקדש אל בדר אבכה, אשירה
 וליוצר כל היצור עיני השענית
 הנני פה בדר על הר, על מזבח
 אקטיר לבי כליל עולת ניהוח
 קחנה שבי, קחנה ורצנה!

בימי האביב תר"מ, ווילנא, סיני

„זאת נחמתי בעניי“

1.

לולא צפני זמרה גגן ייטבו
 בתרועת הידר לי שירים וביאור

כי כל משפטיו על צדק כוננו
 בק האמונה היא תען בְּרָמָה:
 הם, אנוש מתלונן! הקטם גא שָׁמַת!
 הן שָׁמַת עוד חיים חרשים לנו:

6.

אז היש אנוש אמלל ידם, ישקט
 ויבקה כי נצח בסלו לא יקוט,
 כי אחרי מותו עוד יקום לתהיה;
 זמקור כל אסון אם לא נדענו,
 גם תכלית כל פגע אם נעלמה מנו
 נאמן כי שם יש עין צופיה!

אדר, תר"ם, ווילנא.

תפלת השחר.

1.

השחר מקדים יפיץ חן וחר,
 רשת עבי ספיר על כפת מחר,
 רוח צה משפנים אט אט יפוח;
 ראשי הקרים יפזו ינהרו
 תצללים נסו, בעמקים נסתרו,
 נגה אור שבי על תבל ורוח

2.

השמש עלת-הצפרים תקוצו,
 לטיף מנגינות צוף אל אל יאיצו.

2.

עת רגשות הן ויפי בך פרחו.
 עת נגתי זמרה בלבבך זרחו,
 עת בך ראינו נפש עדינה;
 על בנפי הזמרה נפשוך רחפה,
 מנן השיר לה זרפרחים קטפה,
 בכרוך יה השמעת נעם קול רנה.

3.

נפש זכה, למה ממרומים ירדת?
 עם גו בצל ילך, הוי למה נצמדת?
 למה על שמיו רק שחר הופיע?
 למה באביב ילדות צעד לקבר?
 הנה, הוריו גם יודעו יכבו על שקר!
 למה חץ מות אל ילד הגיע?

4.

ילד עם לב רגיש למה לא יזקן?
 ילד לא יזקן מה לו רגיש יסכן?
 אך תרבות תאננה עת פי איננו!
 אך תה! בן אדם אם גם ישאל למה
 אז יקשב מענה רק שקט ודממה,
 אך הנם ישאל, הן אל לא יעננו!

5.

הן אל לא יען מן בעיש הסערת,
 הנת בעת פי לא יחטיא השערת,

גַּם הַיְשָׁפוּדִי נִפְשִׁי רַחֲשָׁה עָלַי לֹחֲדִי,
אִז עֲנֵג נְעִים גַּם נַחֵם יִשְׁאָפֶת.

11.

אִז עִם צְפָרוֹ רֵן יִשְׁחַר אֲעִירָה,
עִם רוּחַ בִּקְרָר יִתְנַהֲלוּ שְׂרָעָפַי;
עִם אֱלֹהֵי הַטֹּבֵעַ הַיּוֹדֵת אֲשִׁירָה,
עִם כַּפּוֹת הַתְּמָרִים לְאֵל אֲשָׂא כַּפִּי.

12.

אִז מֵאֲשֶׁר חִלְקִי בְּאֶרֶץ מִתְחַת,
בֵּן עֵדֶן הַתְּבַל מִכָּל עוֹד נִקְיָה;
לֹא אֲבִיחָה תְּבַל! הֵן אֲמַצָּא בָּהּ נַחַת,
אֵל תִּעְצְבֵי נִפְשִׁי, שִׁירֵי הַלְלִיָּהּ! —

שבט תר"ם. ווילנא.

על-מות

ילד בעל כשרון נפלא לחכמת הזמרה.

1.

בֵּן-יָקִיר, בֵּן פִּרְתִּי, הוּא, יֶלֶד נְעִים!
הוּא, לְפָנָי כֹּה חֲשֵׁת עֲדוֹת שָׁמַיִם,
לְפָנָי בְּנֵעֶת. עַת פְּרִיָּה עוֹד בְּכֹר *
עַת פְּרִיָּה—הוּא, לְעֵי יַמַּר מִמְּקוֹמוֹ!
עַת בְּשָׂרוֹנוֹתֶיךָ—חַוִּי, אֲבִיךָ עֲרִימוֹ!
עַת פְּרִיָּה, בְּשָׂרוֹנְךָ, פָּרַח בְּסִתְרֵךְ.

דמעי גיל נוצצים רסיסים ירעיפו,
מגביעים עמוקים מלאי טל שחקים —

6.

עת פלג נובע בישקט ודממה
יפיץ גלי זחר, מימיו יהמיו;
ישקיע שעפי נפשי הנדהמה,
בארצות שלום ששם תמיד ישליו!.

7.

ישקיע שעפי במצלולת דוממה,
בנבכי הדמיון אור חדיש אבימה —
או תכנע נפשו, מר מר בוכיה,
או שאון שרעפי איטבית, אישקיטה

8.

או עוד עננה לא תשבון על מצח,
ופנים נועמים לא יהיו נכאים;
או נפשי תתענג בנעימות גצה,
לא עוד אראונג: הוי ימי אב רעים!

9

או קשת אראות בענן מתנה
ברכיבי דמע על עיני יתנוצץ;
תדר פני העתיד אהוזת ברוח,
מערפלי השד בנק תקנה יתרוצץ.

10.

או הפלה עדינה במקורי רוחי
תפרוש כנפית, אל גם זה מרחפת;

עת אשרי •

1.

עת זיקים תפיון חרסה משמים,
 וכזר זקב סביב שדי תבואות מאירים;
 על ים זה עת יעבור רוח צה שפנים,
 וכה גלו כתם נפים, מזהירים —

2.

עת בשפת קריש ותלחשו שבלים,
 ותבקו באהבים, פה אל פה ישקו;
 לאבני גזר ובובי רקמות נמשלים
 על שרון, עד פרמל לרב ינתקו —

3.

עת מהיכל קרוש, מטבכי היער,
 תפלה זכה, בדקה עולה שמים;
 בין סבות סרעפיו יהם הפער,
 יכה ראש עציו, ינקפו עפאים —

4.

עת הבצלות כפסיר מזהירות,
 הסתמרתה בצל מהמת זיקי רשף,
 עזקו יינקו שפע טל אורות,
 סדשים לבקרים או לעת הנשף —

5.

עת בין ענפי הוד עיני זיו וישקיפו
 עיני תבלת משושני עמקים;

הַשׁוֹשְׁנָה .

1.

מה בָּאֵר נִפְלְאוֹת, שׁוֹשְׁנָה יִפְתַּפְיָה !
 עוֹרְקוֹךָ מִתְלָעִים בְּאֶדָם מִכְּלִילִי ;
 פֶּה אֶגְלִי טָל — דְּמָעוֹת בְּכִי וּמֵאֲנִיָּה,
 וּפֶה עֵינַיִם צְחֹרוֹת לִי מִצְהִילִי ;

2.

יִרְקֵב, צְהוּב, לָבֵן וַיִּפֵּי כָּל צָבַע,
 בְּפִטוֹרֵי צִיצִיֶיךָ יַחַד קִנְנֵנו ;
 גַּם רֵיחַ נִיחוּחַ מִיַּדִּי מִטָּבַע ,
 גַּם נִפְתַּח צוּפִים בְּךָ יַחַדְנוּ הוֹכְנֵנו .

3.

זְדוּבָרְךָ מְזִהִירָה בִּיפֵי כִנְפִים
 לְגִית הֵן הַשִּׁית עַל הוֹדְךָ נֹסְפוֹת .
 בְּלִשְׁתְּךָ רוֹחֶצֶת תַּעִיר בְּךָ חַיִּים —
 מִרְחֶפֶת אֶת חַיָּה, בְּצִפְרִים עֲפוֹת !
 סיון, תרל"ט, ווילנא.

הֵם !

הֵם ! עֵלֶם גְּלָבֵב, אֵל רְאֵמוֹת הַרְיַע !
 נִפְיָן עֵמָּה סוֹפֵר וְשִׁבּוֹר חַיֵּשׁ תְּלוּחַ
 תָּן יַפְּהָ, יַפֵּס בְּךָ אֶמְץ הַרוּחַ
 עֵת שׁוֹרֵד — הוּי רָעַב — קוֹלוֹ יִשְׁמִיעַ .
 בימי הקיץ, תרל"ט, ווילנא.

7.

עוֹשֵׁנִים וּפְרָחִים בְּשֵׁלֶל כָּל צָבַע
הָרִים וְעַמְקִים בְּעֵבֹרוֹ פְּאָרוֹ;
נָגְדוּ כָּל פְּלֵאֵי תוֹיוֹנוֹת הַטָּבַע.
בְּצָבִי תִפְאַרְתָּם עָתָה יִתְעוֹדְרוּ.

8.

פְּרָדֶם מִצַּל בְּזוֹעוֹתָיו הוֹבְקָהוּ
— צִיָּצִיו וּפְקָעָיו כְּהֶלֶב הַלְּבִינוֹ —
זָחַר גְּלִי נַחַל יִרְהִיב עֵינָיו
צִלְצָלֵי זְרָמָתָם כָּל הוֹשֵׁיוֹ יִרְנִינוּ

9.

אֶךְ חַיִּים אֶךְ יִשְׁמָחַת לְבָשָׁה הַתְּבַל,
קוֹל יְשִׁירָה עוֹלָה מִכַּנְפוֹת הָאָרֶץ;
”תֵּן הַסִּירָה אֶרֶץ מְעֻמָּה הָאֶבֶל,
אֶפֶס עוֹ הַחֹרֵף הַמְּבִיא קֶרֶן!”

10.

מִה יִקְרָתָ אָבִיב, מָה רַב הוֹדְדָה!
וּבְצַחְצָחוֹת יַעֲדוּן נִפְשֵׁי תִשְׁבִּיעַ;
מָה נִפְלְאוֹ נִצְנִיף וַיִּצְוֹרֶךְ,
מִה נָעִים יְשִׁירָה בְּפִרוֹם תִּשְׁמִיעַ!

11.

בְּחַמְנֵי נָא, אָבִיב, אֶתְךָ שְׂאֲנִי!
בְּכַנְפֶיךָ מִרְפֵּא לָגוֹ לְנִשְׁמָה;
אוֹ אֵל הַסּוֹר מִזֶּה אֵל נָא תִפְשֵׁנִי,
עֲמֹר, אָבִיב, נִצַּח עָלַי אֲדָמָה! —

2.

צַפּוּר כָּל כְּנָף בִּיפֵי רִקְמָתָיִם
 יְשָׁרִים לְכַבּוֹד אָכִיב יְשִׁירִים נִשְׁאָנְבִים;
 וּבְהוֹד קוֹל זְמֶרְחָ כְּכְרוּבֵי שָׁמַיִם
 יוֹדוּ אֵל יִשְׁרָי וַיִּתְּנוּ אֶהָבִים .

3.

שֵׁם כְּסוּ בְּפָרְחִים עֲצִים רַעֲנָנִים;
 כְּסוּ בְּפִנְיָנִים — בְּרִסְיֵי טַל לְיִלְחָ;
 וַיִּשְׁתַּוְּלִים עֲלֵי פֶלֶג זָךְ שְׁאֲנָנִים .
 וַנְּמַיִשׁוֹת יוֹשִׁיטוּ חֲנֻכָּת מַעְלָה .

4.

שֵׁם יִבְרַק נַחַל בֵּין שׁוֹשֵׁנֵי רֵיחַ,
 וּבְרָצֵי כֶסֶף גְּלוֹי יִתְגַּלְגְּלוּ;
 עַל הַפּוֹ כָּל עֵנֶף יִמְצָא מְנוּחַ
 בְּשִׁדְרוֹת אֱלוֹנִים סָכִיב יִגְדְּלוּ .

5.

שֵׁם תִּבְל - גֵּן עֶדֶן עֵינָיו יִבִּיטוּ,
 אֶף שְׁלֹחַ אֶף שְׁקֵט וַיְפִי עֲלוּמִים;
 עֲנָפֵי הַדָּר בְּחֶן לוֹ יָד יוֹשִׁיטוּ,
 גַּם רוּחַ צֵת לוֹ יִבְיַע נְחוּמִים .

6.

הַרְקִיעַ מַעַל כְּבֹדֶלַח לְטַהַר
 בְּגֵאוֹן הוֹדוּ עַל רֵאשִׁו יִשְׁתַּרַע;
 לוֹ יֵאִיר שְׁמֶשׁ בְּזַחַב קֶרְנֵי זַחַר,
 לוֹ לְתַקּוֹת צִפְרִים יִרְיעוּ רַע .

מבשרי האביב .

1.

מהימן יעופו לתקות צפירים
 ויקננו בגן ובסבבי תוערים,
 עלה וית, הגל שלום הביאו;
 "הן הדל חרף עם שזו קרתו,
 הן השף האביב עשרו, המדתו",
 בן בירק עלים ישירו, יריעו.

2.

"אך שטון, אך שלמהת יביא האביב,
 אך חיים, אך ענג לנו מסביב,
 ויפי הנער אל זקנת הטבע;
 פה ארץ תשמח ביפי נצניה,
 שם ישמש התחוק בגאון קניה,
 כל תיצור ישוט גם כל גיא ונבע" —
 סיון תרל"ט, וזלנא .

האביב .

1.

החרף הן עבר, עף חיש זאן,
 על מחר שחק השמש יצאת,
 הקיץ האביב וישמח כל עון
 ובברק נגה אור תכל נמלאת.

נזה פּתאם נַפְשִׁי כּה חֲרוּ פְּנִיךָ ?
 מה מכול דְּמַעַת וּמְטִירוּ עֵינֶיךָ ?
 הַחֲרָדִי , הַשְׂתַּחֲוִיָּה , גַם הַנֶּף יוֹדַעַת ?
 מה פְּרִצוּ אַנְהוּת מַלְב קָרוֹעַ ?
 מה פְּרִין זָרֵם דָּם מַלְב פְּצוּעַ ?
 מה ? ... אוּיָה נַפְשִׁי ! וְאֵת הַנֶּף יוֹדַעַת ! ...

הוּי נַחַם אַכְוֹר חֵץ רַעַל יְשׁוּלַח ,
 יַחְדָּר עַד לְבִי פְּלִיזְתִּי כוֹלַח ,
 דְּמִי יִרְהִים גַּם יַקְדִּיר אֹר עֵינִי !
 הוּי ! לְבִי מְזַבַּח , רוּחִי יִשְׁלַחְכֶּת ,
 דְּמִי תַּנְסַף וְאֵנִי — הַחַה ! — תַּכְּבִּישׁ
 וְלַעוֹלָה עַל מוֹקְדוֹ תְּמִיד יַעֲלֵנִי ...

וּפְנֵעִים אֱלֹהַת כָּל הַיּוֹשִׁי מְחַצוּ
 לְחִי הַחֲרִיבוּ וּבְנִפִי קָצְצוּ
 וּכְצַל אֶעְרוֹק צִיָּה מוֹשְׁאוֹן הַחֲלָד ;
 פְּנֵעִי יִשְׁחַת אֱלֹהַת — רוּחִי הוֹמְיָה ! —
 בַּק הֵם רְמִסוּ נַפְשִׁי תַּמָּה וּנְקִיָּה
 וַיִּנְבְּלוּ וַיִּשְׁקְצוּ מַחַר לֵב יָלָד ! ...

בְּלִיּוֹן חַרוֹץ כְּבִיבֵי מַעֲשֵׂה בְּנֵי-אָדָם
 וְשׂוֹחֹת עֲמוּקוֹת אֲשֶׁר כָּרוּ יָדָם,
 תִּתְפַּכּוּת אֲרָאָה עַל כָּל שַׁעַל.
 תִּכְרִימָה הַגְּדִיכָה כֹּל מוֹב לֹא חִסְרָה,
 אֲךְ בְּנֵי אָדָם עֲקִשׁוּ תִישָׁרָה —
 מָוֹת, רָעַב, חָרֵב, קָטָב וְרַעַל,
 וּפְנָעִים אֱלֹהֵי הַלֵּא עֵינֵי רְאוּ,
 וּבַמְדַקְרוֹת חֲרָפָם עַל לְבֵי נִגְעוּ
 וּבְתוֹחֹם עֲצָבֹת אֶת נַפְשֵׁי הַשְּׁלִיכּוּ —
 הוּי רוּחֵי שְׂאֵנֹת הַרְעָם בְּרָעָם,
 וּלְבָבֵי נַפְעָם בְּהֶלֶם פָּעַם
 וּמוֹקְרֵי אִישׁ לְנַפְשֵׁי הַמָּה תִּעְרִיכּוּ!
 עֲנֹתָ שַׁחַר גָּעִים לֹא יִקַּח לְבָבֵי,
 כְּכָבִים מוֹהִירִים — בְּעֵינֵי הַלְבִּיא
 וְאָדָם פָּגִי קָדִים כְּלִשׁוֹן אִישׁ וָדָם!
 בַּק וּכְרוֹנוֹת אֲיָמִים אוֹתִי יוֹפִירוּ
 וְאֵת נִגְהַ נַפְשֵׁי חַיִּשׁ יִקְדִּירוּ
 וּמִרְאוֹת נְחֻמוֹת אֲרָאָה בְּחִיּוֹן אָדָם.
 עוֹפָה גָּא, רוּחֵי, עוֹפָה כֹּל הַלֵּא!
 אֵל הַסְתַּר פְּנִיךָ מִרְאוֹת כָּל אֱלֹהֵי,
 אֲמִיץ הוֹסִיפָה פֶּן תִּמַּס כְּפָיִם;
 וְזָכַר הַשַּׁחַר — הוּי נַפְשֵׁי נִתְכַּת! —
 עַת קָרְבֵן מוֹנָה עַל עֲצֵי מַעֲרֶכֶת
 וּבְכִיָּה עוֹדָה קוֹרְעַת שָׁמַיִם! ...

כַּל אֵלֶּה זְכָרֵי נָא נִפְשׁ שׁוֹמְמָה ,
 רְאֵי מְנוּחָה כִּי טוֹב , רְאֵי כִי נִעְמָה , —
 וְשׁוֹבֵי לְמְנוּחֵיכִי לֹא עוֹד תִּתְעַשְׂחִי ;
 רְאֵי נָעַם בְּחַיִּים בְּחִיק הַהַבֵּל
 וְחִרְחִיקֵי עֶצֶב מִלִּבֶּךָ , יַגִּזּוּן וְאֶכֶל ,
 וּבְחֶבֶל גְּזֵרְלֶךָ תֵּלֵא תְּמִיד הַשְּׂמֹחִי .

אֵךְ מַה קוֹל "קוֹרָא" אֲזוּנֵי שׁוֹמְעַת ,
 קוֹל הַשְּׂכָרִי הוּא , זֹאת נִקְלָה דְּבַעַת
 "הֵן אַתָּה יוֹם" יִקְרָא בְּרָמָה ;
 אַחֲרָיו קוֹלוֹת שׁוֹנִים לְאֲזוּנֵי יַגִּיעוּ ,
 שֵׁם יוֹזֵר מִתְעוֹרֵר , יַחְגּוּ , וְיִבִיעוּ
 בְּגֵי אָדָם , מִעַרְשָׁם יִקוּמוּ שְׂמֹחַ .

וְהַתְּפִלִּין נִפְשֵׁי בְּאִישׁ לֵהֵט הַצֵּתָה
 אֶפְסוּ דְמִיּוּנֵי , סְבִיבֵי אֵךְ בְּתָה —
 וּבְחִיק הַטָּבֵעַ אֵךְ שְׂוֹא רְחֻפְתִּי ;
 אֵךְ שְׂוֹא נְחֻמְתִּי שְׂוֹא הַלּוֹם נְעִים ,
 אֶפְפוּנֵי זְכוּרֹנוֹת וְחִלּוּמוֹת רְעִים —
 אֲשֶׁר בִּימֵי הַעֶבֶר לְאַחֲדִים אֶסְפְּתִי .

הוּי נִפְשֵׁי צְדָקָתְךָ , נְכֹחוֹת תְּבִיטִי ,
 לֹא עוֹד אֲבַקֶּשְׁךָ יַגְנֹךָ הַשְּׂקִיטִי
 וְלַחְזוֹת לָךְ מִנְחוּמִים בְּרוּחַ תַּחֲוִיּוֹן
 מִהֲבַר הַטָּבֵעַ לֹא תִזְכְּרֵי תְּבִיעִי ,
 מִנְעַם הַבְּדִידוֹת לֹא עוֹד תִּשְׁמִיעִי ,
 עֵינֶיךָ רֹאוֹת סְבִיבֶךָ , הֵה , הַכְּלִיזוֹן !!

ראי הן השחר יגעים הדומיה,
 נאר לכן תקדם פיש פיריעה,
 על ערש תתבל נששם וישנו בניה .
 כל הכינה הטבע מאום לא הסרה,
 בקבמה תכן תכל אל יצרה
 לתרגיע יצוריה לתרותם עדגיה .
 אם פמריאי למרום או תחדרי תהומות,
 או בקרבך ירמו רעיונות, רומבות,
 לראות כל טוב . כל אישר וכל נחמה .
 אם אסון ופגע ימצאו בחיק הטבע,
 או הצלה לעמתם על אהת שבע
 ובמקום פרץ נופל, גם ממה משען שמח.
 כל טוב וישיון הושיט הטבע בידה .
 לפתחה ולשדדה, להיניק חלבה ולשדה,
 לתרות נפש עמל להוציא מאה יצורים!
 רבבות נפש אדם עליה יתענגו
 ואלפי שנים שישו מאום לא דאנו,
 היו בנעימים בין אישר בלי מצרים!
 ומה נהיטב אסון בעד-הארץ,
 רעש הר פוצים כי יביא קרץ
 ואש לוחט כי ירד משמים
 שטף מבול מים כי יעש שמות
 פריצי חיות כי ימיתו נפשות תמות
 ואלפי מקרי הטבע בימי החיים?

וְעַתָּה עֲנֵי בִי אִם מֵעוֹדֵי עֲלִצְתִּי .
 אֶךְ הִרְחִיק עֲצָבִי , וְאֵת הַתְּאַמִּצְתִּי ,
 וְעַת יִשְׁקַט בְּלִבִּי , — וְאֵת שְׂמֵחַת אֲבֹנָה ;

אוּ גַם בְּעַת רוּחִי יִגֹּן מְלֶאכֶת .
 אִיזֵן רְעֵי רַק נְחוּמִים יִשְׁמַעַת .

כִּי קִצְרָה יָדוֹ מִנְחַמְנֵי אֶקְרָא וְאִשְׁנֶה .

אֶךְ מִדּוֹעַ רוּחִי הִנֵּךְ הוֹמְיָה ?
 מִדּוֹעַ הִתְחַזֵּי רַק שְׂמֵחַ וְיִשְׂאִיָּה ?
 מִדּוֹעַ תִּשְׁתַּחֲוִי תַחַת כְּבֹד עֲצָבָת ? —

הֵן לְיִשִּׁיר , לְזַמֵּר מִשְׁנֵתְךָ קִמְתִּי
 וְנִאֻמֵי נְחוּמִים בְּכִי יַעֲמִי שְׂמֵחַת
 וְהִישׁ נְחַפְכָּת לִי וְשִׁירְךָ יִשְׁבֵּת .

יִשְׁדִּי גֵא לְשִׁחְקִים כְּכֹבִים מְלֵאוֹ ,
 וְרֵאֵי מָה רַבּוֹ , מָה רָמוֹ גְּבֹהוֹ ,

מַת הוֹד מִרְאֵם בְּקִדְּשׁ , בִּיזְפֵי מַת נְחַדְרוֹ ;
 רֵאֵי מִשְׁטַר מִכְּלוּלִם פְּלִיאוֹת תְּבָרִיאָת ,

וְגִבַּת מֵעַל גְּבַתָּה עֲלִימוֹ עֵין צוֹפְיָה ,
 וְאַלְפֵי יְשָׁנִים מִתְקִיף מִרְבָּזִם לֹא יַעֲצָרוּ

וְאֵת גִּפְשׁ עֲנִיָּה רְתַמְקָת בַּחֲמֹר ,
 תֵּלֵא תְבוֹשֵׁי תְּבִלְמֵי , מִבְּלֵי מִצּוֹא אֲמֹר —

מִדּוֹעַ הִתְנִי דוֹפֵי בְּמִקְרֵי חֲנִיָּה ? —
 תִּרְאֵי שׁוֹחָה כְּרוּיָה עַל כָּל צָעֵד ,

וְלִקּוֹל עֲלֵה גִדְף הַאֲתַמְנֵךְ רָעֵד
 וְאֶךְ תַּתְּפּוֹכוֹת אֵי סְדָרִים תִּתְּוִינָה עֵינֶיךָ ;

בעלות השחר .

עורי נפשי, מהננומתך הקיצי!
עט סופר בידך לקחת האיצי,
נשכבי רגשותיך ישרי, זמרי;
אז רעיונותיך בסקף צרוף יטהרו,
רוחך הפעם, כהותיך יגברו —
הלאה תרהמת, משנתך התעוררי!

על פנפי דמיוני אשופה, אעופה,
רעיונות שונים יחלפו בי בסופה
ומטחר השחר יטהרו, ינעמו;
אך באור ואפל יחד לפני ישתרע
בן כלולים שרעפים מקלי ברור הע,
כי שמחה ונגון בלבי יפעמו

שמחה? הוי עמי כה תיש שגית
זמי עדי כמודך תלא כל ראית!
אתי שומעת תמיד קול שיח לבכי,
אתי שאבת מלבי מעין נחמה;
גם שפך קול גתי ראית יעמה
ובמען בקול בוכים נחמה לך אביא.

מעשים ורעים היו ימיו עלי אדמות, אך התקוה היתה לו תמיד אבן חן, אבן העזר, ועל כן קול ענות גבורה שמענו תמיד מפיו בת שירתה בהתנברה על כל הפגעים ואבני הנגף; אבל באהרית ימיו מחלתו האיומה האבידה תקוהו, ובדד דומם חכה כי יפדהו המות מכל צרותיו. במכתביו האחרונים אשר כתב לרעיו בקוצר מלין הוא נפרד מהם באהבה ובאמונה, במלים המפוררות מעוררות הדרת מות.

תם הזיונו, הזון מר המות, ויגוע מרדכי צבי מאנע ויאסף אל עמו במוש"ק הוה"מ סכות תרנ"ז בעיר מולדתו ראדאשקאוויץ, בן עשרים ושבע שנה וחמשה חדשים, ויספרו עליו כל העתונים לבית ישראל מספר המרורים והמסורר יה"ל לנשא על מצבת קברו את הקינה הזאת:

„מר מְדְלֵי בְּכִי גְהָרוֹת כִּי גְדוֹל כְּפֵים הַשְּׂכָר.

דֵּי סְפוֹד דֵּי כְּכֹה לֹא יִדְעוּ יוֹדְעֵי זֶה הַקְּבָר!

כְּגוֹר נְעִים פֹּה נִפְּיָן וְיִשִׁיר אֱלֹהִים נְאֻלָּם דְּמִיָּה.

יִרְגְּזוּן יְרִיעוֹת שָׁמַיִם, עַמ־סוֹפֵר מְהִיר הִכֵּת שְׂאֵיָהּ.

צְבִי תִפְאָרֶת נְבֵל, עָלְיוֹ אֶבְלוֹת הַמְדוֹת הַטַּבְעֵ.

בְּאֶבֶד חֲרַשׁ צִיָּרִים כָּלֵל יַפְּיָם בְּשִׁלָּל צָבֵעַ.

יִתְרוֹן הַכְּשֵׁר הַקְּמָה לוֹ — תַּעַל בְּן יָמָיו יִצְעָרוּ?

בְּשִׂאָר רוּחַ הַגְּהִיל הַתּוֹשֵׁיָה — תַּעַל בְּן חַיֵּי קֶצְרוּ?

נִפְּשׁוּ כְּלִילֵת יָפִי תִשָּׂא הוֹד — וְהוּא בְּשִׁעְרֵי צְלָמוֹת!

מִזְמֵר מִשְׁכִּיל עוֹד וְנְעִים שִׁירוֹ — וְהִנֵּה מֵר הַמְּוֹת!

שְׂמִנּוּ וְהִלְכוּ הַקְּרִיב לְהַעֲלוֹת גֵּר תְּמִיד בְּקִרְיַת סִפֵּר,

הַפִּיץ אוֹר גְּדוֹד, הַחֲרִיב לְשִׂדּוֹ וְהִנֵּה פֶּאֶר לְאֶפְרוֹ

כִּיָּה רַבּוֹ אֶבְלוֹ, כְּמוֹ רֵב טוֹבוֹ, לֹא גִדַּע סְפָרוֹת.

אֶרְיָן רַבָּה לוֹ עֵמֶק עֶבֶד וַיַּעַל וַיִּמְנַן בֵּין הַמְּאֹדוֹת.

נִבְּלוּ שָׁם יַעִיר, יַעֲזֹר כְּגִי אֱלִים וְאֵתוֹ יִשְׂאוּ רַנָּה.

עַל הוֹדוֹ הַיִּשְׁדֵּן פֹּה נַעֲזֹר אֶבֶל וְעָלְיוֹ נִשָּׂא קִינָהּ.

הנוגעים בקורות ימי חייו, כן השכיל בשיריו המעתיקים לבהר לו דברים נבחרים הנלבבים מאד והקרובים אל לבו ותכונת נפשו המשכלת. אחד מתרגומיו האחרונים, הרכיב מאד על קוראיו, הוא כאמרו „מישה בן דוד“* הבא בספר „לוית חן“, אשר מר ש פ ר כתב עליו: „המאמר הזה אינו אומר דרשוני וכל חך ישעם טוב פעמו. תוכנו הוא מליצה-נשגבה מעשה ידי מושרר-עברי-לאומי בשפת עש לועז ומתורגם עברית בידי מליץ ומשורר, ציר-פלא אשר מת בדמו ימיו ובמותו מתה גם הכמתו עמו ונבכה נר אלהים, להבת שלהבת-יהי הבערת בקרב הכמיר-הרשים, חווי הזיונות אשר נשמתם היא חלק אלוה ממעל ויש בם מדעת קונס“. כל החיון הגעלה מאד היוצא לפעלו במליצה רוממה בכאמר הזה, יסודתו בהררי קדש, בהגדת האמה.

הרעיון הלאומי הרופק בחוקה בכל דברי ההעתקה הזאת, היה משוש דרכו כל ימי חלו, ובימי האביב האחרון (תרמ"ו) בעת שכבר הגיעה מחלתו עד מדרום קצה הגה עוד ברוחו תקותו האחרונה אשר מלאה כל בתי נפשו, כי באה"ק אשר חיי נשמות אויר ארצה אולי ימצא עוד מזור ותרופה למהלתו, ולפניו או „הגיוני המניד“ מהרד"ג בגליון 7 על אדות הענין הזה, ובהגינו בו בימים ההם אשר החל האביב לחדש פני האדמה ולהחיות רוח כל היצור, ותבא בו הרוח ותער את מיתרי כנורו וישר שירו „משאת נפשי“**, שיר נעים ונפלא אשר הביע בו תקותו האחרונה והמית לבו—לב עברי—לציון ולכל מקראיה. השיר המצוין הזה (גדפס ב„כנסת ישראל“) הוא לו האחרון בזמן והראשון במעלה ושקול כנגד הרבה שירים ממשוררים זולתו; אין בו „מישב השיר כובו“, כי אם מבעי הוא, יוצא ממעמקים, כמקור לבו ומשאת נפשו; על כן היה לאחד משירי העם היותר נבחרים ובסוד קהל ועדת הובבים ישירו אותו במקהלות עד היום הזה. בימים ההם נסע לפ"ב לדרוש עוד הפעם ברופאים ותהי גם הסכמת הפרופ. הנודע אייבואלד כי טוב אויר א"י לחולי ה"ראה, אך עד כה ועד כה עברו ימים ויחלש ויאנש מאד, ויצוהו הרופא לנוח ולשבת במקומו, יען אין בו כח לנוע לארץ טרחקים, וישאר בעיר מולדתו עד בוא עליו פקודת כל אדם.

מגיננו ומושיעו השוע הנדיב ר' אהרן קויפמאן היה לו רב למושעות גם בימי מחלתו; בקיץ תרמ"ה תמכהו בכספו לנסוע לסלאוויטא לשנתות קומים ולא מצא מזור, ובימי האביב האחרונים (תרמ"ז) שלח לו כסף הוצאות הדרך לבוא אליו לפ"ב לדועץ עם גדולי הרופאים, וזרם שוכו או לביתו כתב אל אדוניו מישיבו את ספת ו האחרון (***) הקרע לכבוד, בהפרדו ממנו עד נצח. אבותיו האמוליים, אחיו הצעיר, ואתם כל דעיו הנאמנים ראו בגוע יומיו, חשו עתידות לו כי לא יקום מהמטה אשר עלה עליה, ובסת"ס בכתה נפשמ גם הוא ראה כי בא יומו ועוד מעט ואיננו, ויואש מכל החיים.

* עיין להלן עמוד 156.

** להלן עמוד 147—50.

*** עיין להלן „לקומי מכתבים“ עמוד 222.

לדעה מושכלות; ואם גם לא מצא ידים לפעולותיו מפני סבות שאינן תלויות בו, כדאים אחדים מראשות מפעליו להביאם בכתובים בתולדות ימי חייו, לציין את הכונת נפשו. בימי החורף שנת תרמ"ד היה למנהל אגודת "חבת ציון" אשר נוסדה בין חבריו העברים בהאקאדמיה והוא לא היה מן הנומים לקצה האחרון הבונים מגדלים באויר, כי אם תמים דעים לכל ברי לבב ההולכים באמצע, וכשובה ונחת הגה רעיונות מושכלים אשר תוכם רצוף אהבה ואמונה; ואחד מהם היה אשר אמר לחבר בחברת חברי הצירים העברים תולדות מונטיפוריי כתובות הדר עם ציורים נשגבים מכל פעלו בקרב השנים והליכות מסעיו קרמה ובכל הארצות אשר עבר בה, למען יתן הספר הגדול בדברים כבמחזה תמונה נאדרה בקרש מאיש הכופת בישראל העומד לנס עמים, זכרון לדור אחרון. הוא ידע להעריך את הרעיון הזה, לסלסלהו ולרוכמהו, אך מסבות שונות, אשר בארן בכתביו*) לא יצא הרעיון המוב הזה לפעולות.

כדרכו להטיב לוולתו ימד להוציא מעו מתוק, ובהשארו בקין תרמ"ד בבית הוריו, יושב משמים בעירו הקסנה, אמר להיות להועיל לבני הנעורים בעיר מולדתו. בעין צופיה ראה את הסרון הדעה והשלמות בעיר ויאמר ליסד בית-עקד כפרים עפ"י ספר תקנות אשר און, ויהי המפעל יוצא לפעלו למשוש נפשו; גם שני צעירים, ברו אליו להר"ל בשפ"ע ירחון בכתובים "הנצינים", למען ירב כבוד כופרים והרבה הדעת בעיר והוא היה בבחינת עורך. ההוברת הראשונה והיחידה שיצאה אור כחובה הדר היתה בתכלית השלמות, וכל מאמריה ידאו אה"כ אור הדפוס בהעתונים העברים (שירים ומאמרים מהמצי"ר, שני מאמרים מאת כותב הכורים האלה ומשלי אדם מה' י. י. רובין). הוא ידע להוציא על דבר לפעולה מושכלת וגם נמצאו לו ראשונה ידים לפעלו, אך ברבות הימים, מפני סבות שאינן תלויות בו, נתבטלו והיו כלא היו. בחפצו האדיר להועיל לבני הנעורים עשה ככל אשר יוכל, אך צפור דרור אחת לא הביא את דאבי בכנביה, כי העוזרים על ידו נסוגו אהור מפני סבות שונות, ביהוד מפני עניות הרוח בין צעירי עיר מולדתו, אשר לא הרגישו בהסרונם,

עניות הרוח זאת בין בני הנעורים. בעירו הקסנה, דוראקעוויטש* נתנה לו ענין לכתוב מאמרו השנון "הרהורים רעים" בפוליומן בהצפירה (**). במאמרו זה הראה כי גם במחתלות נמרצות ונמלצות ידיו רב לו, וצירוי הדרו עד הנפש, התרידו שאננים בעיר הקסנה, מאמר שני דומה לזה החל לערוך ויקראהו "מהלת המות", וגם הוא נוגע בנגע צרעת אשר פשתה בעיר מאנה הרפא.

תמים היה המנות כל ימי חייו עם אלהיו וצמו, ונפשו היקרה היתה צלאה אהבה לכל דבר טוב. בישרון ובארם, וגם בכל ימי מחלתו ושבתו משומם בעיר מולדתו הקסנה עוד לבו הוגה וימינו כותבת מאמרים יפים ומחכמים ישרים נפלאים מקורים ומתורגמים. וכאשר הפליא הגדיל תושיה בשירוי המקורים

* עיין להלן ב"לקוטי מכתבים" עמוד 205—6 בחלק ב'.

** עיין להלן בחלק שני עמוד 65—71.

מסוג הזה הם מאמריו „חכמת הציור בכלל ובין בני עמנו בפרט“ (1) „תכלית החכמות היפות ותעודתן“ (2) „הכרת הלמודים להרש ציר ולבעל כשרון בכלל“ (3) „הציור היהודיכ אפגענהיים“ (4) „על חכמת השיר והמליצה“ (5) „העינים והכנת הפרצוף“ (6). לם כתובים בשפה ברורה וקלה והם נעימים וחביבים על קוראיהם ומפיצים אור בהיר על הלך רוחנו, רוח בני אדם, והגשותינו ועל כל תנועות גויזנו ופנינו לפי מוג רוחנו ומצב נפשנו. את מאמרו הראשון הדפים ב„הצפירה“ בשנת תרמ”ב, כי העתון הזה עלה מאז בידועות הטבע והמדעים הכלליים על שאר העהונים העברים, ותהי או „הצפירה“ בצדק מקדש הדעת לכל מבקש דעת בשפתנו. ומצייר הכנים הפעם גם את החכמות היפות אל החלק „ידיעות העולם והטבע“; אולם „הצפירה“ התנצלה או את עדיה מעליה, והפרק המדעי „ידיעות העולם והטבע“ חדל כמעט כלו בתכן עניני „הצפירה“, מפני חדשות וילדי יום אשר צמרו על שרמות ישראל, אשר נתנו ענין ל„הצופה לבית ישראל“. אבל החי נ. סאקאלאו, אמר למלאות החכרון המורגש הזה במאספים יוצאים לאור פעם אחת בשנה, אשר יהיו מאספים למאמרים יוצאים מחוץ לגדר ילדי יום אשר לא יכירם מקומם בהערוניכ, גם ימלאו מקום המאספים לחדשים אשר חדלו. ולתכלית זאת הקריב גליו את מצייר מאנע, ויתן למאמריו על המלאכות היפות מקום ב„האסיף“, ולו נאווה תהלה כי היה הראשון בקהל המו”ל, אשר הכיר את ערך המצייר הרב לספרתנו ביפיו וכמוב מעבו. בשנת תרמ”ה בהיות המצייר בווארשא עשה עמדו הרנים חווה, כי יהן לו מדי שנה בשנה השקפות על מלאכות היופי, מלאכת מחשבת, עם ציורים, וכי ישתף לזאת גם את שאר חבריו העברים בהאקאדמיה; ועוד דברים מושכלים כאלה החליטו בנייהם, אשר תכליתם היתה לתת להחכמות היפות מעמד בספרתנו העברית. אך המצייר לא שב עוד אל עבודתו ואל חבריו בפ”ב, ועל כן כל חפצו ומגמת פניו היו לאין. גם בל המאמרים הנעלים אשר כתב מצייר היו רק התחלות, ותקותו הגדולה היתה: כי כאשר יגיע למסרתו הרצויה ויכלה חק למודיו, או יחבר כפרים שלמים בענינים הנהדרים האלה, ספרים אשר יתנוסכו לתפארה במקדש שפתנו, אך מחלתו שתתקציר לכל תקותיו.

ו.

המצייר כשישורר צעיר וציר פלא לא היה מכור לחיזונו רוחו לכד עד אשר כל שאון תבל והחיים המהלכים לא עדיו יגיעו; לא, עיניו היו פקוחות על כל החיים ולבו, לב עברי, היה ער ועונה לכל דבר טוב ומועיל בישראל ובאדם, ובהיותו ששורר וציר חווה חיונית, הגה גם רעיונות של ממש לשום פעלים

(1) עיין להלן בהלק שני עמוד 24-7. (2) שם 5-31. (3) שם 9-36.

(4) שם 60-39. (5) שם 101-72. (6) שם 111-101.

המעלה, ככהן בהיכל כן שמש במהרה בהיכל שתי החגמות בנות השמים:
 השירה והציור, ויהי תם וישר זכר מרע. לבו היה מעונן כל יופי, נוה צדק
 זמשכן הקדושה והמהרה. כל דעיון תפל וכל האות בשרים רחקו ממנו ויהי
 חיי נשמות עלי אדמה, ונקי כפים זכר לבב עלה במקום קודש ולא חלל יפעת
 שמים הנסוכה בשתי עבודותיו, ויפלא לעשות. —

„מוזמר משכיל עוד ינעים שירו, — והנה מר המות!“ *) עוד רבות אמר
 לשנות באהבת בת שירתו, להרחיב צעדיה ולא הספיק בימיו המצמים והרעים,
 וכאשר החל לכתוב שירים גדולים החל ולא כלה. סבת מעבו בשירים בימי למודיו
 באר באחד ממכתביו **).

דברים נכוחים ע"ד השירה ויחוסה אל הלאומיות דבר במכתב אחר ***).
 בדבריו אלה ילמדנו, כי השירה אין לה גבולות עמים. אם משורר עברי
 אחד יביא חזיונות בת עמו בשפת עם אחד, או אם משורר שני ישורר בשפת
 עמו ע"ד ענינים אשר הם קנין כל אדם, שניהם כאחד משוררים בעמם הם.
 שירי האחד לנז הם משום התוכן אשר בהררי קדש יסודתו ושירי השני
 קדשו מפני השפה, שפת עמנו וספרתני. ועוד יתרה אמנם לשירי מציר כי
 זולת השפה היפה עוד גם התכן קרוב לנו מאד מאד, כי תכנם הדרת הטבע
 דחיי אדם — איש רגש ואיש מכאובות גם יחד. —

ה.

עוד סגלה אחת אצורה ביצירי מציר, בשיריו וביותר במאמריו, והיא
 מסרתו: לקרב את לב בני עמנו להחכמות היפות, ובמסרתו זאת הוא אחד
 ואין שני לו בספרתנו בשפת עבר.

כל ענפי ידיעות העולם והטבע מצאו חזון בשפת קדשנו, רק החכמות
 היפות לבדן נפקד מקומן ותשארגנה רחוקות מגבול ישראל, ומן סופרינו
 העברים אין אחד אשר יביא יפיפותו של יפת באהלי שם, עד המשורר
 הצעיר מציר אשר היה הראשון והאחד אשר אמר להכניס את היפהפיה
 הזאת, בת השמים, תחת כנפי השכינה, להעיד בלב בני עמנו רגש האהבה
 להחכמות היפות ולהפיץ הידיעות האלה בדבים. רבים, רבים מאתנו לא ידעו ולא
 יבינו מאומה מהחכמות היפות ותכונתן, ועל כן ראשית כל היה עליו להראות,
 כי הידיעות האלה לא זמורת זר הן בתוכנו והן נוגעות גם לנו ברב או במעט,
 ולזאת שם במאמריו תבלין מן הכתוב והתלמוד, אשר יוכיחו כי לא רחוקה
 הן גם מגבול ישראל.

* עיין להלן עמוד XVI.

** עיין להלן ב"לקוטי כיתביו" עמוד 200 בהלך ב'.

*** שם.

בין הדבקים, כי חייו ושיריו אלוהים ודבקים יחדו ועם רוחו גויתו; ועל כן קורות ימי חייו וכל ענותו הנוכרים כזה נותנים גם מושג נאמן מהלך רוחו וחותם תכנית בת שירתו. אולם כדי להפיץ אור על החיון הנעלה הזה אוסיף שנית להכות קו על חין ערכו כמשורר ולהגיא דתת עצמו ואת מחשבתו אשר חשב להגדיל ולהאדיר את כבוד בת שירתו הנאוה והמעונגת, — לולא קרמתי הכות.

הוא היה צירפלא ומשורר עני וכואב, קרוב אל המבט, קצר ימים ושבע דוגו, וקורות ימי חיי איש כזה מתאימים עם יברי ימי אנשי המופת; ועל כן כמשורר צעיר לימים לא חזה לו משאות ומדוחים, וכל אשר כתב לא היה לשט כתב ומכתב ולשם שיחה נאה בלבד, כי אם כנחת עליו הרוח! כאדם בעל נפש ובעל רגש מצא חזון בכל מקרה ימיו. ממקור חייו שאב כל רעיון, כל הגה, וממח עצמותיו שיריו ישקו. וכמו שהיה חכם בעל נסיון היה גם גלוי עינים כמראות התולדה, וכל שיריו אשר כתב הכינם גם חקרם בהלך נפש ובמראה עינים גם יחד. צירפלא ומשורר עני וכואב! בעל רגש ובעל נפש הוא איש כזה מאין כמהו, ומי יכאב ומי יחוש חוץ ממנו? „מכאובי בצרתה לו רב יתר ממכאובי כל אדם וגם ששונו ועליצותו ירבו בעת אשרו והצלחתו“*, ועל כן חזון איש כזה הוא מלא לקח ולבוב, אשר מבתי הנפש פנימה מוצאם, חזון נשגב הוא, וזוהת הכל על עולם מלא עם כל המון חלופותיו.

במאמרו הנעלה „על חכמת השיר והמליצה“, הנושא משא על רוח הנשגב והיופי אשר בנפש המשורר נשתאה על שפעת ההרגשות העדינות אשר הגלה בהמשורר, נשוב נתפלא על מכשו החודר עמוק עמוק בבתי הנפש פנימה, בתכונת הלבבות והאותם; ובצאתו במאמרו זה בעקבות המשוררים הגדולים בהבל לאסוף מהם פרחי חן, נכך עליהם מרוחו ויהיו מידו לפרחי מוריה, נוספים מור עברי, כנזולים מן לבנון, על הרי ישראל, עד כי נאמר כי מלכו הוציא מלין. אנחנו רעיו הקרובים אליו עד יום מותו, ידענוהו, דאינהו משחר טל ילדותו, ואמנם נראה בו המראה הגדול הזה אשר הראה לנו בתכונת רוח המשורר, וכל החיון והדברים אשר העביר לפנינו מן המשוררים הגדולים אשר בתבל ארצה ומרות בת שירתם, — היו גם עצם מעצמיו. במכתביו והגיוני לבו הראשונים משנת תרל"ח: „הגיון על הבדידות“**, בעודנו נער כבר נדא בו רגשות נפשו העצומים, אלה הרגשות אשר על פיהם נכיר: „מה הוא המשורר לעמו יתר האנשיכי“ וארזות חייו וכל ענותו עד יום מותו הם הם כוכיהים בעליל כי משורר נפלא היה המצייר, אחד מן השירידים, יחירי הסגלה, היודעים להוש ולהקשיב מנגינות שמים ואשר גם בתלאותיהם בימי ענים ומרודם מכוך מהוה שדי. —

כאחד מן השירידים אנשי הרוח האלה, התרומם גם המצייר בתור אדם

* עיין להלן בחלק שני במאמר „על חכמת השיר והמליצה“ עמוד 89.

** עיין להלן חלק שני עמוד 111.

בשפת אשכנז אשר לקחה לבו בימיה ובהדרה, גם להתרפק באהבה על ש"ך ולמשוך בשבט סופר, כי רוחו הצעיר היה רוח נשגב אשר כל יוכל.

אולם הוסיף דעת הוסיף מכאוב. בימי החורף ההוא (תרמ"ד) צננו פחים אחוזה ויחלה ויאנש, ובאשר מימי ילדותו היה מן הנחשלים המיד היתה מחלתו אנושה, ורופאו הוזה בה ראשית מחלת השחפת, וגם אהרי שובו לאיתנו היה אליו דבר הרופא להזהר מכלי לעמול יותר על המדה הדרושה ומבלי לגזול שעות ממנוחת הלילה להתעסק בלמודים וגם המצי"ר בעצמו הכיר זאת *).

רגעו מצוקה אשר סבל במחלתו היו לו ענין רע לכתוב הזון לבו בשירר, ב"ד ב"מ ע"ו"י אשר לא השלימו, "כי לא תפצתי להתרגש מרות השיר אשר החל לפעמני בכל חרוז וחרוז ביתר שאת ויתר עו, למען לא יבולע לברואותי הדרושת מנוחה". בשיר הזה הוא מתאר במרי נפש את כל ענותו:

הַהֵה, ראשִי ראשִי לְהֵבֶת תֵּאֲכַלְנִי

גְּוֵי מִסְכִּיב רַעֲד־קִיר יֵאֲחָזֵנִי

וְדַכִּי עֵינָי עַל־פְּרָקִים רַצִּים גַּם שְׂכִיבִים וכו"ו.

כח ימי עלומיו וקרבת ימי האביב הכריעו כמעט את המחלה ורפא לו. והוא שב שנית לעבודותיו. אז בימי האביב נתן לו יל"ג את כל שיריו במתנה, בהנאי כי קדיאתם לא הפריענו מלמודיו, ואם רבו עבודותיו בהאקאדמיה יניח ספרי השירים בקרן וזית עד אשר יבאו ימי חפשו, ולא יבמל עתה את לכוזיו הנכבדים; אך המצי"ר באהבתו לשירת שפת קדש לא שת לבו לאהרת המשורר יל"ג, ואף כי ימי מכות ובחינות היו לו אז בבית מדרשו ועבודותיו רבו למעלה ראש, לא עצר ברוחו וכבכורה במרם קיץ בלע את כל שירי יל"ג.

בימי הקיץ, בימי החופש, נסע עוד הפעם לבית הוריו, והדרת המבט נהנה לו כח ועצמה ויתאושש, ויאמר: אצא כפעם בפעם ואתעורר ואשובה מדר אל האקאדמיה, והוא לא ידע כי כחו סר מאליו; אך כאשר עבר הקיץ שבה אליו מחלתו הארורה ומצות הרופאים עליו חוקה לבל יסע עוד לעיר המלוכה עד שובו לאיתנו. ומאו שנתיים ימים ישב מרבית הימים בעיר מולדתו. בענת הראשונה עוד קוה כי יבא יום ותעזבהו מחלתו וישוב רגאת באור המים בצל החכמה והמדע הנתונים לו; אך אחרי כן ראה כי נסעה כעין תקותו, ועליו להגאש לנחרי ממשבתו לשוב פטרברגה ולהשתלם בלמודיו.

ד.

בכל הפצי האדיר לשום פדות במאמרי זה בין תולדות המשורר ובין נח שירתו ולערך ערך תולדותיו לבד וערך בת שירתו לבד, לא אוכל להפריד

* עיין להלן, לקומי מכתבים" עמוד 197.

** עיין להלן, עמוד 122.

התענוג הנעדר הזה בחלום חזיון ליל ועל כנפי דמיונו והנה הוא נוסע אל הוריו, יבהיות החלום נעים הביאהו בכתובים למען לא יהיה חלום עובר. בשיר הזה נראה לפנינו נפשו השואפת לאבותיו בכליון אין קץ, יוכאשר נשוב לקרא ברגש נאמר: הלא אלה הרברים לו לבדו הם, בינו לבין הוריו, ובכל זאת בל קודא ימצא בהם יחס הלב נבלין נפשו אל אבותיו, וזו בח המשורר להפליא לעשות גם דברי דמיונו הפרטים לַחֲזוֹת הַכֹּל! רגשות לבב אדם המעלה אל אביו, הודו וזכורו, אל אמו, חמרת הלבבות, הם רגשות נאמנים, רגשות מהורים כעצם השמים למהר, וכל לב רגש יכיר וידע רגשות נעימים אלה, רגשית לבב בנים של אבותם, ועם המשורר יקרא:

”אַךְ אֲתֶכֶם, הַרְיָ, לִי תִבֵּל זִרְחָתָה,
וּבְכָל לֵב וְנַפְשׁ חַיִּים אֲשָׂאֲפָה;
אֲתֶכֶם לִי תִבֵּל בֶּן עֵדֶן וְנַחַת,
וּבִיפְעָה וְהוֹד לִי תִמִּיד גִּשְׁקָה.”

חלום נעים זה בא לו אחרי עבוד ישנה, ובימי הקיץ תושב נסע לימי החופש לעיר מולדתו ושמתו היתה עד אין קץ לדאות פני הוריו אחרי עבוד שלש שנים. בעיר מולדתו הקמנה, אשר לפני שלש שנים היתה חכמת המסרן הזה בווייה, כאשר התאונן או במכתבו לרעו כי אין מכיר ערכו ואין שואל לשלום לו, עתה ישב לבכור בתוכה ובני עירו קימו מה שנאמר; „ואהבו עשיר רבים“ (עשיר לא בחיל ולא בזוים, כי אם ברוח ובהרוים). עתה הכירו ערכו הם, צי עתיד נוד התהלה לפארו ובו תתפאר עיר מולדתו, ויקרבו פניו בכבוד הראוי לו; בקיץ הזה נסע גם לווארשא לבקר את אחי ירדיו מר שמואל ציו, ויתענג באהבה מאד ובקרת רוח בצל קודת בית רעו, ויתודע אל מוני סופרינו הרחוצים והרבים ודומיהם אשר נתנו לו בכור ועז.

בהדש אב עזב את עירו לשוב לפיב ללכת הלאה על הדרך אשר התנה לו אביר מהוללו בחיים.

המצייד היש א"ע, כי עודנו מן הברואים הבלתי נגמרים עדנה, ותכליתו האחת לקנות שלמות ולהגיע למסרתו אשר חננו אלהי הדעות, ובעת ממרחק הופיעו לפניו עתידותיו בהודם והדרם, שוה את ההנה המלא הזה ועמל אך למנהל אל העתיד, עת יהיה ציד נפלא מהולל בתבל ומשורר בשפיק; ועל כן הוסיף לשקוד על למודיו יומם ולילה בלי הרף ועתו ועמו נתונים כליל ללמודיו ולעבודתו המושכלת, הוא הסה ישכמו לסבול על מגנו ואיש חסדו, אשר עמס עליו מלאכת סופרים בביתו בדבר השאלות הדבות אשר נתעוררו או בעולם ישראל, כמו: שאלת הרבנים, יא"י, העתקת התלמוד, הדפסת שירי יל"ג וכדומה, ויום יום היה עליו להיות בביתו לקרא אתו ספרים ולכתוב בספר לפניו מעלות רוחו, עד כי לא ידע המצייד מאין ימצא עת ללמודיו הנחוצים לו נחיים; אבל הוא ינע ונצא ולא חדל לשמוע בלמודים בבית מדרשו הגבוה, להוסיף דעת ולהבין במקרא

מלאה רוח הן ותחנננים, רוח רך ועדן ואצילות נפש, כאשר שפתי בדור מללח בשירו, אל היגון.

„אָנאָ .. יְגוֹן נָעִים .. אֵל נָא תִשְׁמְעֵנִי !“

חֲצֹק הַשְּׁנוֹן הֵן טָבֹל בְּנֶפֶשׁ ..“

ובבוא עליו היגון למרד חייר, לחלק לו חבלים באפו, חבלים נפלו סר

בנעימים, כי :

„אָז לֹא אֶעְצֹר זָרֵם פְּלִגֵי דַמְעוֹתַי ,“

כִּי מִרְפָּא הָנָה אֶל פְּצַעֵי לִבִּיתִי ;

אִז אֶתֵּן חֶפְזִי אֶל הַמִּית הַנְּשׁוּתִי ,

וּבִאֲתֵבָה אֶשֶׁק שְׁפֵתֵי בַת־שִׁירְתִּי .“

בעת ההיא כתב את שירו הנעלה: „גורח השמש ובא השמש“ (ניכ בלתי

נשלם); קינה היא על מות אלכסנדר השני ובה רב הגיון ורב חזיון, ולוא היגון לו אז עת להשלים שירו הקריבו לשלחן גבוה לתפארת עמו.

כל הזמן הזה, אשר נחשב בהאקאדמיה מתלמידי החכמים המצוינים, שם לילות כימים וישנה חיל גם בשפת אישכנו ויאכוף חכמה ומדע לרוב, ויקרא הרבה ספרי שפיק אשר נתנו לו מיטיבו השוע קויפמאן והארז זיל כו"ל „בליק“, ואז כאשר הכיר בנפשו כי קנה שלמות, כנ מוכשר הוא להיות סופר בעמיו, נתן את מאמרו הראשון: „על חכמת הצויר בכלל ובין בני עמנו בפרט“ לראות אוו ב„הצפירה“ (תרמ"ב), מלא הוד ויופי ויבעת עולם וכל קוראיו ראו כן תמהו כי דרך כוכב חדש על שמי ספרתנו; מאמרו הנפלא הזה היה ראשית לכונן חדש של מאמרים וספרים אשר אמר להעשיר את ספרתנו, לקבוע מקום בין כל חלקי הספרה אשר בשפתנו הקדושה גם למאמרים על רגשי היופי בתבל ארצה. גם הוסף לכתוב שירים נעלים ונשגבים כיד השירה והחזיון הטובה עליו, כלם יוצאים מיקור חייו, ועשו רושם על כל קוראיהם בפ"ב, ואיש חסדו „מלאך מושיעו“, כאשר קראהו בשירו „רחשי תודה“, לא עוב חסדו מאתו, ועורתו היתה מספקת די פרנסתו. אולם אהרי כן לא היתה עוד עורתו מתנת הנם, כי אם העמים עליו בעבודה עבודות שונות לכתוב למענו מכתבי עברית ורוסית, כתבי דת ודין ומאמרים שונים ולציר ציורים. העבודה הזאת הלאתו ותגול רגעי מנוחתו ותהי לו עבודה זרה לרוחו; בכל זאת לא חסא בשפתו לאיש חסדו, והוכיר שמו כבתחלה ביראת רוממות ואהבה עמוקה וראות פניו כפני מלאך מושיעו. אך כעבור שנתים לשבתו בפ"ב, ובימי החופש (קיץ תרמ"ב) אותה נפשו לנסוע לתורו להנפש בצלם מעמלו, ואיש חסדו לא נהנהו ללכת, — מרה לו נפשו על כי במחיר ההכר אשר הנדיב עושה לו יתעמר בו ותלונה הרושית עברה על דל שפתו. ובהשאר בו בהרבוני קיץ בפ"ב ובצר לו כי שודד ממנו נגז ונעם לחדות בשמחה את פני תורו שמה בעיר מולדתו הרחק משאון הלה, הזה לו את

* עיין להלן עמוד 101

** עיין שם עמוד 102

בין עצי מצל ככת ההג יפה וטהורת ובליל ראשון של סכות, ליל התקדש החג בקהל עם, — שר שירו, "ככת ההג", המתאר, בהתענגו על מראות געם התולדת, שלשה הזיונות נעלים מדברי ימי עמנו. השיר הזה נתנו לחן ולחכד בעיני רבים וכן שלמים אשר תיכו בידו, וגם ראש העדה הנאון גינצבורג נתן לו משען כסף. אולם לנואל צדק מכל מהכוריו קם לו השוע הנדיב ר' אהרן קויפמאן ז"ל, זקן שקנה חכמה, אוהב עד מאד צירים וציורים ומודע לשפת העבריה, ובביתו נמצאה אספת ציורים יקרי המציאות גם עקד ספרים עכרים יקרים ועתיקים. אלו פנוז המצייר כי יפרוש עליו כנפי צדקתו ויהי לו מגנו ומושיעו, והנדיב הזה נענה לקול הקורא ויקרבהו בימין צדקו וישם עינו כפעם בפעם על מלאכת ציוריו וישריו, ויקצוב לו עזר תמיד מדי הדש בחדשו.

אחרי עבוד כהצי שנה להיותו בהאקדמיה העליונה מן הקורס הראשון אל השני, ושכר למודיו שלמה בעדו חברת, "מרבי ההשכלה", יען העידו עליו מן האקאדמיה כי תלמיד ותיק הוא ומאד געלה. וכתם שנה אחת ללמודו נתעלה להקורס השלישי, ולא כן כל התלמידים זוכים לזה, רק יחידים המצמינים בכשרונם לגמור שתי המהלכות הראשונות בשנה אחת. ובחדש מאי שנת תרמ"ב זכה גם לאות כבוד של כסף הגתון לו מטעם האקאדמיה, בידי כבוד הודו הנסיך הגדול וולף-דימיר אהי הקיסר, אות כבוד הוא כי השכיל הצייר הצעיר במלאכתו ובכל דרכיו משכיל. וישכח מאד מצייר בלבו בי ראה אשר אלהי הדעת מצליח דרכו, אשר הוא הולך עליה.

אהבתו לרעו היתה הנסכה לשיריו הראשונים בהחלו להוציא דחשי לבו, וגם בשנת תרמ"א היתה לו חתונת יידו הנאמן, מר שמואל ציו בווארשוי, גסכה להעיד לכבוד רעו מיתרי כנורו. ויחל לכתוב שיר גדול ומאד געלה, שיר החיץ בהמשה מחזות: "ת.ק.ה ל.א.ב.ד", ויאמר להעביר כבמחזה את שתי הרוחות המתנגדות: תקוה ותוגה, וחרוהות העוורות על ידן העירכות מלחמה, מלחמת הנפש, נקרב לב האדם: אובד מנער. גדול ונשגב תכן השיר אשר השב המישור, אך לא הספיק לכלותו וכתב רק שני מחזות, ואת המחזה השני, התקוה הקריב לרעו ביום חתונתו ושמתת לבו. גם החיזוך הכללי הזה, אשר יהיה המשורר, הוא כמל דמות נפשו וכל ענותה. כל תהלוכות נפשו אשר ידענו, דאינו, מי דחף תמיד בין תקוה ותוגה, באו בכתובים בדברי השיר הזה, ולכן היות הכל אשר נראה בו הוא טבעי ומקודי באשר מלבו הוציא המשורר מליץ: צרת נפשו הוא מקרב ולב עמוק. ויותר כי רם ונעלה השיר הזה בתכנו, כלו יפה וכום אין בו גם בנעכו, במשקל, ערך וכדר, כי כתב אותו בשנת תרמ"א, אחרי אשר קרא בפעם הראשונה בשירי ילג, נמומן ההוא עולים שירי המצייר בכגונם על שיריו לפנים. —

התקוה והתוגה היו חליפות בעין יצר טוב ויצר רע בקורות ימי חייו; אבל המצייר היה משורר אמתי בחסד אלהים וגם העני בשבט עברו היה לו מקור נפתח לראות כל נשגב; גם ברגעי צרה ומצוקה ראה את הויפי, וגם התוגה, מהרשית, אשר היתה פרושה בענן למסך על ימיו המעטים, גם היא היתה

,הוי, הן הקצטתי גם לחץ עֲצָבָת...
 גם בעל תיאוש... גם הִרְבַּת מָוֶת...
 קצתי בתיים, המוֹתָה יְרֵאתי;
 אֲנַחְתִּי לְרַגְעִים בֵּים שְׁפָכְתִּי,
 סְבָלְתִי, עִמְלִתִּי, רָגַע לֹא־נַחְתִּי,
 וְיָמָה כִּלְהִתְקַמּוּלִי, מַה לִּי תִבְאֵתִי?
 אֵךְ מְקָאֹב בְּלִבִּי, רוּזֵן בְּעִצְמִי,
 אֵךְ הַפְּיוֹן גַּם — אוֹלֵי הוּי עַל־לִיטִי! — וכו'*)

באחרונה בשירו זה ישוב כדרכו לקרא לשלום להתולדה ויובור הימים אשר
 יכל היצור נתן לו שקט שמים, עת רגשו לכו המו סער, אבל עתה:
 „אם את ילך בכה יצחיל שְׁעִשְׁוֵי,
 הן לא יתנהם בו טָמָה, פְּצוּי,
 המְרַגֵּשׁ בֵּין הַיּוֹ עוֹדוֹ בְּתִיִּים. **”

ג.

עם כתבי העבודותיו בידך מנידים צדקתו וזהלתו, בא המצייר, בן
 יעשרים ואחת שנה, בחדש אלול תר"ט לקרית המלוכה, סי פטרסבורג, ובעוד
 ישובעים הצליח על המבחן ושערי האקאדמיה למלאכת מחשבת נפתחו לקבלו
 בתור תלמיד. האות נפשו באה ונהיתה. מלבד ידיעה מספקת במלאכת הציור,
 אשר למד בבית־ס' בוויילנא, נחוצה למבחן להכנס בהאקאדמיה, גם ידיעת למודים
 במהמש מחלקות גימנאזיום זמנאנע אשר מעודו לא בקר אף בית ספר למתחילים,
 וכל ימיו לא היה לו אף מורה אחד אשר יורהו שפות ולמודים, — מאנע
 הבהור העני נתנסה גם בלמודים ועמד בכלם בטסה ויצא שלם בכל; כי במשך
 שבהו בוויילנא, נוסף על למודיו בחכמת הציור, נוסף על הדעת בשפ"ק אשר
 נמלאה הדרי לבבו זנוסף על עניו הנורא, רכש לו מעצמו, בלי כל עזרת מורה,
 דעת שפת רוסיא על בוריה וכל הידיעות אשר תפארת הן להאדם. הבו גדל, אנשי
 לב, לבן־עני מרהוב היהודים אשר הכל יוכל ועל כל שטן ומכשול תשוקתו גוברת.
 עד מהרה נמצאו לו נאלופי בני עמנו בעיר הבירה גואלים טובים אשר
 ישקדו להיטיב גם מצבו החמרי; דאשונה הקרה די לפניו את הרב המשכיל הי'
 יובילסאן, אשר המצייר הביא אליו מכתב ערות מדבר בעדו מאת הרב המצוין
 די הנשיל לעווין, והאיש קרבהו בימין צדקו ויתן לו מהלכים בין כאי בית הכנסת
 אשר על יד בית היתומים, וימצא לו מנוח אשר ייטב לו לימי החג. החסד
 הזה הנעשה לו בדאשית באו החיה את רוהו, ובראותו את כל הסוב והחסד
 אשר אצילי בני ישראל עושים ליתומים עוובים וגם לו הגר נמצאו גואלים טובים,
 התעורר רוהו בהדר, ויחי דוהו, מתהם עצב עליה. עוד הפעם שנ לראות
 גביס התולדה, ולמראת הנאדר בקדש לנגה הירה, כי הקיפה העדה בתוך הן

כליל בהתגוללו בכתי הישיבות; גנה השחר אשר נגה על ראשו הראהו צרתו,
כי ברחו ימיו, לא ראו בטובה" ומאומה לא הביא בעמלו:

כל פרח נעים באבו הבה שאית
למקט הוי'לכה נפש ענתה נקיה**.)

והתי השירה לו לעדה כולא ישבת מקרי ימי חייו אשר השביעוהו
ממורוס: אולם את השיר הראשון הזה הבא ברוב ענין לא הביא המשורר
במספר יתר שיריו, כי בהיותו צעיר לימים ולא הכנין עוד בבת שירתו, היה
שירו זה ראשון בזמן ואחרון במגלה לעמת יתר שיריו:

בשנה ההיא התודע אל מליץ ומדקדק נעלם בוילנא, מר אריה בן ציון
ציולנג הנחבא אל הכלים, אשר הכיר את כשרון המצייר, והתהלכו אתו הועלה
הרבה מאד להמצייר, כי הנה דרכו בארחות השיר עפ"י חקי הדקדוק ושימוש
הלשון. ומני אז קבלו שיריו תמונה שוקית לכל פרמיהם ודקדוקיהם. בשנת
הרל"ט בימי הקיץ כתב שיריו היפים "מבשרי האביב", "האביב", "השושנה", "הם!",
כלם נובעים ממקור לבו ומקור חיתו; כי אחרי כל התלאה אשר מצאתהו מצא
במראות התולדה נחם לכל צרותיו. אהבתו העזה להתולדה, אם כל חי, תתראה
מבעד הגיוני שיריו אלה, בתאות נפש יתענג על ההוד אשר הלביש צור ליצורים,
יתפעל בקרבן מן התולדה אשר תשים פארה עליה ותבוא בעדי עדיים, רק בגלל
האדם בחור היצורים, בעבור ימצא עונג מכל ההוד והיופי. ברעיונו זה נלוה
עמו גם רוח הציור והכליתו להציג כל חמדות הטבע ויפים לפני האדם למראה לעינים.
השירים הראשונים האלה אשר רוח נעלה נכרך בהם, רוח מלא מכוהר הנפש
והעשהונת, משקם הלב והרוח אשר שאב בששון מן התולדה הנעימה מעין כל
ישע, — השירים האלה משמיעים קול משק נעים מאד, קול בת השירה
בדברה: "ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'!"

אולם ששוננו לא האריך ימים, כי עם כל מעלות הרוח אשר עלה בהן והתולדה
אשר השביעתו מישר הנחומיה, לא חדל המחכור לדכאהו, ונפשו המשכלת דאבה
מני עני ויגון קודר, עד כי חלה וואנש. בימי האביב תר"מ, ובשובו לאיתנו אור
כה שנית ויגמור חק למודו בביה"ס לציירים אשר בוילנא ומכתב תהלה בידו כי
הגדיל לעשות, אז שב אל הוריו ויתעתד לצאת אל עיר הבירה להכנס אל האקדמיה
דמיה למלאכת מהשבת. בשבתו או בסוף ימי הקיץ בעיר מולדתו מרם צאתה
לעיר הבירה להשתלם בלמודיו, דרכו גסרתת מעניו ומכיר ומודע אין לו שמה
אשר יהי לו לעור, הגה אך נכאים ודבר המסע לעיה"מ כל עצמותיו הרריד**.)
את כל מערכי לבו בימים ההם הצליח להוציא חוצה מבלי כל מעצור ועכל
בשירו "הגיוני עצב"***), וכמנן בראי מלוטש כן נראה בתוכו הלך נפשו העדינה
בעת ההיא:

* עיין להלן בשיר "מעלות השחר" ע"ד 10.

** עיין להלן "לקובי מכתבים".

*** עיין להלן עמוד 1-30.

ב.

עוד הפעם לקח העלם, בן שבע עשרה שנה, ימטה נודד בידו, ויבא
 בהוכר כל לוילנא באין מכיר ומודע אשר יכירוהו ויקרבוהו, ולכן היתה ראשית
 דרכו עוד הפעם אל אחת הישיבות; כי אם כל השערים ננעלו בפניו בחור עני
 באין מליץ טוב מגיד ישרו, שערי בתי הישיבות פתוחים לכל בחור עברי, אם
 ידק תורתו בתוך מעיו, וילמוד בישיבת "ד' מילא" ויאכל לחם חסד כמלפנים;
 אפס מצבו הוסב מאשר במינוכך, כי מעשיו קרבוהו וישא חן וחסד בעיני כל
 יודעיו, וביחוד משכהו חסד הרב המצוין ר' יהושע העשיל לעווין מוואלאזין ז"ל
 אשר ראה כי ברכה בו, ובעזרתו ועזרת חבריו התומכים בידו והמעירים רוחו
 החל בלאט לבקר את בית הכפר לציירים, וראש המורים שם עינו עליו לטובה
 ובעצתו הנחתו ויתן לו ספרים שונים, אשר הגה בהם בלילות, ויחל ללמוד שפת
 ירוסא אשר לא ידע. אולם עבודתו המושכלת לא חשבה ממנו עמל וכעס. מעבר
 מזה עשה במחשך מעשהו ובהצנע לכת כי פחד תמיד מפני חמת המציק, —
 ימן הקנאים נותני לחמו אשר יחדלו לסעדו בהודע כי מבאי בי"ס הנהו, ומעבר
 מזה היה לו בביה"ס העדר ידיעתו שפת המדינה למכשול עין, גם העני והמחוכר
 היו לו לשמן על דרכו. אבל על כל שמן ומכשול גברה תשוקתו וכאשר הסכין
 במלאכת הציור ויוכל לבטוח בה כי תהי לו למשען מבטח, הסיד את המסכה
 והנסוכה על פניו, חדל מאכול לחם חסד, ויודע ברבים כי תלמיד בית הכפר
 לציירים הוא.

תקופה חדשה החלה עתה בחיי מרדכי צבי או כאשר בנה את עצמו
 "המצויר" — הבחור מרדכי צבי יליד ראדושקאוויץ; — מלבד רעו היחיד שמואל ציו
 מצא פה עוד שני רעים אשר רעו לו, שלשתם אנשי לבב ומנעומו ומדות בסוד
 קהל ועדה. אתם התרועע המצויר, אף שר בשרים, וישקוד גם על להיזק וירבה
 ולהנות במקראי קדש ומבאריו; ואז אהרי צאתו מד' אמות של הלכה (ג"א אנחה)
 נמצאו לו כדבר בעתו מסבי עיר ווילנא הנפלאים והמהוללים בצאתו בחברת
 ידעיו לשוח על ההרים החל רוח חדש לפעמו, רוח היופי והשיר, אשר היה נדום
 בסתר לבבו באין מעורר לצאת מטהבואו ולאור באור החיים; נפשו העדינה
 המתרפקת לאהבת הבריאה התעוררה, אחרי אשר הדת הטבע לקחה לבו ופלואת
 התולדה משכוהו אחריהן בקסם יפין, אחרי אשר כסדר נגולו לפניו השמים וכל
 צבאיהם, הארץ וכל אשר עליה, ושפת הבריאה, שפת לא ידע זה הנה, —
 שמע ויבין ותפעם רוחו; כגל כבד פרצו רגשותיו הכלואים ויהיו לפלג נובע,
 ורגשות הדיש, רגשי חן ויופי, מלאו בתי נפשו וישיר שיריו הראשונים.

מאהבתו לרעיו אשר בענותו וזשנם לנעלים כמנו, העידה בו אהבתם
 רגשי כבוד, לכתוב שירים לכבודם ולהתנאות לפניהם במליצות, זהנה נסה
 כחו בשיר, ובת השירה האצילה עליו מהודת, ווצלוח גם בשיריו הראשונים.
 את שירו הראשון אשר כתב בראשית שנת תרל"ט, כעלות השחר או
 פבאשר יקבנו אחרי כן, קרבן החייב, הקדיש לזכר ומי הילדות אשר עלו לעולת

לנתוב מפיו רבי תורתו בשכר מצער. כל יודע קדנותו של הגאון הזה, ידע כי גם העבודה הזאת לא היתה לנחת רוח לעלם רך וצעיר כמרדכי צבי; אך נפשו היפה כבלה הכל בדומיה ולמרות כל הרעות אשר שבעה לה נפשו מפגעי בני אדם קבל באהבה את למודי הגפ"ת. ולוא היו ידיו אסורות, לוא היה יכול להתענג על הדר התולדה ולשאוף רוח לפעמים במרחבי ים, או לא התאונן מרה וישמח בחלקו; אבל הרוחות הנעלים, רוח השירה הנעימה ואהבת התולדה, אשר שכנו בבתי נפשו היו נרדמים בכתרי לבבו, אכורים בזיקים מבלי לצאת למרחב ים ועל כן רבו אנהותיו ולבו דוי. כששת שנים אחרי כן כאשר העיר מיתרי כנורו (בשנת ה'רל"ט), יזכור ברעדה את מקרי ימי חייו ואת פגעי בני אדם אשר מרסוהו ורכו בהתהלכו בבתי הישיבות, ובמכתבו למר שמואל ציו, ידו הגאמן אשר ראה בצרת נפשו ויהתנה בכל אשר התענה הוא בעיר הזאת, הוא אומר: „לוא הייתי מעודי אמן בחיק המבע ולבדד שכנתי או הייתי מאושר“, אך פגעי בני אדם הרתיקוהו מן המבע משאת נפשו, לא נתנהו להתהלך בעדן גן אלהים, ובמרי נפש הוא דואג על אבוד ימיו בבתי הישיבות ומאומה לא נשא בעמלו (*).

הוא ראה מכאוביו, ידע בנפשו כי לא זאת המנוחה שהוא רוצה בה, לא זאת תכליתו הנרצה, וישב בשנת תרל"ו לבית הוריו מבלי שוב עוד למינכך, נאביו החל לדאוג לאחריתו וזין עצה וזין תושיה להלצהו מן המיצר. אם הנער רך וכוב ובעל שכל, הלילה למכרו לאומנות גבה, ולכן יעצו רבים כי יבחר לו מלאכה נקיה וקלה אשר תכנון לו, מלאכת מורי-שעות, וישגא במלאכה זאת כי ידיו למודות ממבנו במלאכת מחשבת. אולם צר היה להאב האמלל, אשר ידע נפש בנו כי נפש מישראל היא, למסרו לאומנות אף נקיה וקלה, ויחשוב למוב יותר ללמדו מלאכת כופר כת"ם... היינו להוסיף עני בישראל. אולם הסופרים כת"ם בעיר היו שני אנשים יקרים ורבי תושיה: ר' צבי ובנו ר' אברהם סאכאר, שניהם בעלי תורה ומשכילים ע"ד אמת, אשר כמותם מעטים, והם הם אשר התזיקו נר ההשכלה הצרופה בעיר הקטנה להאיר לבני הנעורים. אליהם פנה ר' משה כי יקחו את בנו ללמדו עבודתם, והלא יודעים הם את כשרון ידו הכבודית בכתב שפר ויהיה כופר כת"ם מצוין וימצאו בו רב תועלת. אבל האנשים היקרים האלה חדרו לקראת ההצעה הזאת ויאמרו, כי הלילה להם לקחתו ולחבל כשרונו הנעלה חבל נמרץ, הלילה גם לו מעשות כדבר הזה אשר אין לו שחר להשחית את כשרונותיו להכמת הציור. אם במינכך רבות רעות שבעה נפשו הלא עוד לא אבדה תקותו, והנער נעד עודנו בעצם המו. ותהי עצתם הטובה לשלח לוילנא, עיר של חכמים ובתי למוד שונים, גם ב"ם לחכמת הציור נמצא שמה אולי יעלה ויגיע למרתו הרצויה. —

מנעוריו ובעצמיו שולח רזון, אך אין מעצור לרוח האדם אשר הבריאה הנדיבה אצלה לו מתנתיה והעמרהו כשרונות נעלים.

אביו החל ללמדו תורה וגמרא וכתב עברי, ויצמיין הנער עוד בראשית למודיו בשבל ישר ובתפישת נפלאה, עד כי מצא און לו להבין דבריו רז"ל בלי עזרת מורה. וכרוב השוקתו אל המקרא והגמרא כן גדלה השוקתו גם למשך בשבט סופר. אך החל לכתוב אלפאביתא היה כתב ידו יפה להלל, אותיותיו מעשה חושב, ועל כל אות ואות קשר כתרים. גם הרכה להתוות תוים ולציר ציורים, "מורה" וצעצועים שונים, רשומים לתמם בלי בינה יתירה; אבל כבר הזכיתו בעליל כי כשרון לציר נסוע בלבו.

במעלליו התנכר הנער. הוריו העניים הכירו ידעו בו כי לגדולות נוצר, כי מרדכי צבי יהיה להם לעטרת צבו, גם יחידי כגלה בעיר אמרו עליו: הוזהרו בכן עני זה כי ממנו תצאנה תורה ואורה; אך איזה הדרך ישכון אור לבן עני? לא ידע אז איש בעיר הקמנה; הם ידעו והכירו כי שאר רוח מאד נעלה צפון בבתי נפשו פנימה, אך אין אחד יודע לתת דרך לרוח; ידעו כי לוא ילכו דעת גם הנוק וסדר טוב אל הכשרון הטבעי הנסוע בלבו אז ירום ונשא וגבה מאד, — אך. ההכמה מאין תמצא ואיה מקור בינה?

גם התולדה משאת נפש המישור, התולדה הנהדרה הפתחה לרוחה לכל החיים, וכל הנכרא בצלם יוכל להתענג מזיו כבודה בלא מחיר, — גם היא, יפעת כל היצור אשר תלכב עין כל יציר אדמה אם דל ואם עשיר, היתה נעלמה מהילד המכבן, ואת כל חמדות הטבע אשר אליהם שאפה רוחו לא ראה ולא ידע הנער בילדותו, אף כי קרוב היה אליהם בעירו הקמנה*.

גם בהמלאות לנער י"ג שנה (בשנת תרל"ב) וישלחהו אביו להתגולל תחת עוואה בבתי הישיבות בעיר מינסק, — לא קרב אל מטרותו הנכונה ותושיה נדחתה ממנו. הילד המכבן היה "בחור עני", והשנוי הזה ניכיל בקרבו ענן כבד אשר העיב באפו מבהר שנות נעורי מאנע, ובעור אשר בעיר מולדתו היה בצל הוריו אשר לא מנעו ממנו מה שהיה לאל ידם, נכזו לו במינסק ימים רעים ויסבול מחבור ודאגה, אין ככות בקרה ואין כר לרפד יצועו ומאכלו לחם הסד, כדרכה של תורה לבן ישיבה. הישיבות בעיר הזאת היו נחלת אנשים קנאים, אשר לקחו גדולה לעצמם לרדות בצאן מרעיתם, ומן הקצינים המפורסמים, גדולי התורה, אשר התנוססו אז בסהלה מיגב, טרם נמצא אף אחד אשר יקה המכשלה הזאת תחת ידו לפקח על הסדר ועל הלמודים בבתי הישיבות ועל תורת החיים והבריאות של התלמידים, ולקרוע חלונות בבתי אפל אלה לבעבור יבא האור בלמודי התורה. בתהו ילל ושימון, צלמות ולא סדרים, אשר ראה עמל בהסתופפו בישיבת "שואבי מים" במינסק למד גפ"ת בשקידה עצומה ויהי מהמצוינים, ובאשר כי היה האחד בין עררי חבריו אשר גם משך בשבט כופר יפה להלל בהר בו הגאון הקפדן רבי גרשון תנחום ז"ל, כי יעמוד לפני

תולדות מרדכי צבי מאַנע ז"ל.

קוראים יקרים! את המצייר מאַנע ז"ל ואת יצירי רוחו תחוינה עיניכם ככפר הוה. תמינתו אתם ראים בשער הספר וממנה כל מעלות רוחו נשקפות. זיו איקונין שלו הוא צל צלמו, צלם דמותו, דמות משורר עני וכואב; להיותו שפו מעצמת מכאוביו, עננה הרת עצבת הפילה אור פניו, אך במצחו עוד ילין עז וזהר ומבעד בתי עיניו נשקפים תם וישר ושאר רוח ומנוחה שאננה. אולם מלבד התמונה המוחשית מוצג לפניכם צל צלמו גם ברוח, בדברים אשר דגה וכתב בספר. את צלו עלי אדמות משך בשבט כופר והביא בכתובים בשירים נשגבים ובהגינות נעלים, והם איפוא זיו אקונין שלו, זיו אור שבעתים. "נשים ורעים היו ימי חיי מאַנע עלי אדמות. אבל בהגיוני רוחו אשר הערה על הגליון, קנה לו זכות אורח בספרותנו ושם בת שירתו הנאוה והמעוננה יצאו לנהלה בשירת ישראל. כבוד המשורר ויצירי רוחו יראה הפעם לתפארת בבית, הושיה והיתה לו מצבת זכרון בספרות ישראל.

א.

ר' מרדכי צבי ב"ר משה מאַנע נולד בעיר מצער: דאדשקאוויץ (פלך זוילנא), ברי"ח אייר שנת תרי"ט, להורים מבני דלת העם. אביו היה מלמד ומחוקק, — לא כמושה רבן של כל ישראל אשר למד את עמו חקים ותורות ולא כקהלת החכם מכל ארם אשר למד דעת את העם, — אך פשוטו כמשמעו מלמד דרדקי לבני עניים בעירו בימי נעוריו, ואחרי כן כחוקק ציונים באבני מצבות על קברות בני ישראל, ושתי הפרנסות האלה הביאו לו רק ריש ומחסור; ואשתו, אַם המשורר, מכרה ביום השוק בכל שבוע לבנים וקערות כלי חרש, וגם במסחרה זה לא הביאה עושר לביתה. ולכן אך לעמל יולד כרדכי צבי ועוד בשחר של ילדותו הכיר את העני בשבט עברתו ודרכו היתה כונה בקוצים וחרולים מיום נחו מבטן אמו. בשנת החמש לימי חייו, אחרי מרד הפולאנים, נשרפה העיר וגם בית הוריו היה לשרפה; בעירום ובחסר כל, בלי מזון ומחיה, נדרו הלכו אבותיו הנשרפים, והוא ילד קטן אתם, למרחקים, לאחד מקרוביהם אשר גר באחת הקולוניות בננב רוסיא. ואחרי עבור שנה, שנת נדודים, שבו לעירם. ובמעט העזר אשר השיגו בנו ביתם, ומכל העסקים השונים אשר אחזו בהם היה לחמם נמצא, לחם עני; אבל לתת לבנם חנוך טוב, ללמדו ולהכמו, לא השיגה ידם. על כן התגדל מרדכי צבי ככל בני העניים, לא שמן בשרו

ורבים מהם במספר אותם שנשארו אחריו בכת"י ושעד הנה לא הוהם עין איש ויהיו חבושים בטמון בידי אבות המשורר ובידי ידיו נעוריו מרש, ציו ויתר רעיו ומכריו, וגם אלה שכבר נדפסו באו פה בתקונים ושנויים שונים, שנמצאו בעובון המשורר המנוח בכת"י. בחלק השני נאספו כל מאמריו שכבר נדפסו ושנשארו בכת"י, ועוד פרורים: לקוטי מאמרים שונים, פתגמים ומכתמים, ולאחרונה לקוטים ממכתבי המשורר המנוח (כמאה וששים במספר) הרבים להוריו ולידידיו.

מן המכתבים האלה נלקטו ובאו בדפוס רק הדברים הנוגעים לתולדותיו, קורות ימי חייו וההרפתקאות דערו עליו. או אלה השופכים אור על תכונת נפשו ובת שירתו וכשרון הציור אשר לו, וכל הדברים שיש להם ערך ספרותי או שיש בהם ענין וחפץ לקוראים העברים לדעתם. במכתבים האלה יוצא הקורא עיקר תולדות המשורר המנוח ורק כמלואים להם באו „תולדות מרדכי צבי מאנע ז"ל" הכתובות בידי רעו וידיד נעוריו, מרא, ל. שיינ הויז בראש הספר.

השירים וגם המאמרים לא נחלקו במחלקות מיוחדות, כי כמעט כלם מסוג אחר הנם, אלא נסדרו לפי סדר הזמנים שבהם נכתבו: השירים לבד, המאמרים לבד והמכתבים לבד.

פה מקום אתנו להגיש תודתנו בשמנו ושם הקהל, המוקיר זכרון המצי"ר מאנע ובת שירתו ועבודתו הספרותית. לשני רעיו המשורר המנוח וידידו נעוריו מרש, ציו זא"ל שיינ הויז, אשר מסרו על ידינו את כל הכתבים השייכים להוצאת הספר הזה וימציאו לנו את כל הידיעות הדרושות לכדור כתבי מאנע ואשר לא חשכו כל עמל מנפשם לעזור על ידינו בסדור הספר הזה ככל אשר דרשנו מאתם.

ובזה הננו יוצאים מאת קהל הקוראים בתקנתנו כי ידע להעריך את ערך פעלנו זה וידע לכבד את ההוצאה הזאת של „כל כתבי מרדכי צבי מאנע" שהנה כמעט היחידה בספרתנו בצורתה ותבניתה.

ריגשי כבוד ויקר

ויארשא, ז' ניסן, תרנ"ו.

המו"ל.



דברים אחרים.

בשנה הזאת, תרנ"ז, מלאו עשר שנים למות המשורר והציר הצעיר מדרכי צבי מאנע ז"ל, ונאמר לבבד את זכרונו במצבת-כבוד הראויה לו, ומצבת-כבוד כזו הצבנו לו בספרתו, בהוציאנו את כל הגיוני רוחו, — אישר בהם קנה לו שם טוב ותהלה בספרותנו, בקובץ אחד, אשר אותו נגיש היום לפני כל קהל מבכדי המשורר המנוח הזה וכל מבכדי השירה העברית בקרבנו.

מצבה רוחנית כזאת יקרה ממצבות-חמר, אכן ועץ. ידעו נא הקוראים העברים מה היה המצי"ר מאנע לשירה העברית ולספרותה וידעו להתאבל למות הכשרון הרענן הזה בעודו באָבו ולכבד את זכרו בלבבם כל הימים.

ואולם לא רק ערך זמני, ולא רק משום כבוד המשורר וזכרו יקרו לנו מעשי ידי מאנע; לשירו המצי"ר מאנע ולמאמרו יש ערך עצמי קיים לדורות. ספרותנו כה דלה בשירה לירית, בשירת הלב והרגש, בשירי-טבע ויפי, עד כי אי-אפשר לבלי כבד והוקר את שירת המשורר הלירי הזה, היחיד כמעט בספרותנו במקצוע זה.

ומדרכי צבי מאנע אמנם היה משורר לירי אמתי, ובמקצוע זה, בשירה הלירית, היה "משורר בחסד עליון", משורר רב הכשרון והטעם. אל תבקשו בשירת מאנע שירים לאומיים, שירים חברותיים, שירים ע"ד שאלות החיים בחברה ובישראל; גם אל תבקשו בהם שירי-עלילה, שירי לעג ובקרת נמרצה. מאנע כמעט לא שר שירים כאלה. בקשו בשיריו: שירי-יפי ורגש הלב, השתפכות הגפש ע"ד הטבע ומחזות הכריאה, סערת רגשות ומעמד רוחו בקרבו, שירי רעות ואמון, שירי תקוה ובטחון, שירי בליון הנפש וגעגועיה; ואותם תמצאו בשירתו בשפע רב. שני מקורים היו לפני מאנע שמהם שאב את שיריו הנחמדים, הלא הם: נפשו — נפש משורר — והטבע, וזכאלה היה כחו רב. ואך בדרך כזאת אפשר להעריך את המצי"ר מאנע ובת שירתו.

ואולם מלבד היות מאנע משורר רב הכשרון היה גם ציר ומסור בכל לב ונפש לחכמת היפי, ויש ערך רב למאמרו ע"ד החכמות היפות בכלל ויחוסן לנו בפרט, שמלבד שגם הם ניכילים בקרבם שירה יפה ונחמדה וישפעת רגשות מלבבים, עוד יקר ערכם לספרותנו, הרלה לגמרי במקצוע האסתתיקה.

ועתה הננו לרכר דברים אחרים ע"ד פרטי הקובץ הזה והוצאתו. הספר נחלק לשני חלקים. בחלק הראשון נאספו כל שירי המשורר דמנית, המקורים והתרגומים, מהם כל אלה שכאו ברפוס במקומות שונים

143-144	תרמ"ה .	גש) זָכּרון לְיוֹם ב' שֶׁל פֶּסַח	120-121	סו) זָכּרון אֲבוֹתַי .
144-145	פֶּסַח תרמ"ה .	ס) זָכּרון לְיוֹם ד' שֶׁל חוּה"מ	121-122	מז) בְּרַבַּת הַפְּרִיָּדָה .
145-146	מזרז"ל .	סא) נִוסַח מִצְעֵבֶת הַמְּשׁוּרָר	122-123	מח) כָּדָר בְּמַעוֹנַי .
146-147	עַל הַמּוֹנְתוֹ לַיהוּדֵי .	סב) עַל הַמּוֹנְתוֹ לַיהוּדֵי .	124-126	מט) חַג הַיּוֹבֵל .
147-150	עַל הַמּוֹנְתוֹ עִב ש"ע .	סג) עַל הַמּוֹנְתוֹ עִב ש"ע .	126-127	נ) אֶל בַּת שִׁירְתוֹ .
150-151	מוֹשֶׁאֵת נַפְשִׁי .	סד) מוֹשֶׁאֵת נַפְשִׁי .	127-128	נא) לְרֵאשִׁית שְׁנַת תרמ"ה .
151	הַמְּנַגֵּן .	סה) הַמְּנַגֵּן .	128-129	נב) הַמְּנַגֵּן .
151-152	נְגִינַת הַחֶרֶף .	סו) הַמְּנַגֵּן .	129-130	נג) נְגִינַת הַחֶרֶף .
152-155	הַמְּנַגֵּן .	סז) הַמְּנַגֵּן .	130-131	נד) הַמְּנַגֵּן .
155	שׁוֹר צִירִים .	סח) הַמְּנַגֵּן .	132	נה) שׁוֹר צִירִים .
156-165	הַכּל הַכּל !	סט) הַמְּנַגֵּן .	132-134	נו) הַכּל הַכּל !
	הַהֶלֶךְ .	ע) מְשִׁיב בְּרִדְדוֹר	134-142	נז) הַהֶלֶךְ .
	בְּרֵאשִׁיִן בְּאַחַד לַחֲדָשׁ .		142-143	נח) בְּרֵאשִׁיִן בְּאַחַד לַחֲדָשׁ .



תבן החלק הראשון:



<p>76—88 (כב) וְזָרַח הַשָּׁמֶשׁ וּבָא הַשָּׁמֶשׁ</p> <p>88—89 (כג) בְּרַבַּת שָׁנָה . . .</p> <p>89—92 (כד) עִם־עוֹלָם . . .</p> <p>93—95 (כה) נְסִיעָה אֶל אַבְוֹתַי . (על כנפי הדמיון).</p> <p>95—99 (כו) נְסִיעָה עִם אַבְוֹתַי . (על כנפי הדמיון).</p> <p>99—100 (כז) הַדְּמַעוֹת . . .</p> <p>100—101 (כח) שׁוֹשְׁנָה וְזָבֹב־רִקְמָה .</p> <p>101—102 (כט) אֶל הַיְגוֹן . . .</p> <p>102—103 (ל) * * . . .</p> <p>103 (לא) לַפְּנוֹת עָרֵב . . .</p> <p>104 (לב) עֵצֵב אֲנָכִי . . .</p> <p>105 (לג) בְּכָאֵב עֵינַי . . .</p> <p>105—106 (לד) בְּהַרְפֵּא עֵינַי . . .</p> <p>106—108 (לה) בְּרַבַּת הַפְּרִידָה . . .</p> <p>108—110 (לו) הַשָּׁנָה הַחֲדָשָׁה וְהַתְּקוּהָ</p> <p>111 (לז) בְּרַבַּת שָׁנָה . . .</p> <p>111 (לה) הַמְּבֻבִים . . .</p> <p>112 (לט) בְּפֶתַח בַּיִת מוֹעֵד לְכָל חַי .</p> <p>113 (מ) * * . . .</p> <p>113—115 (מא) אֲהַבָּה וְאֲהוּהָ . . .</p> <p>116 (מב) בְּרַבַּת רַע . . .</p> <p>117—118 (מג) זָמֹר לְפֹרִים . . .</p> <p>118—119 (מד) אֶל שְׁמוֹשׁ הָאֲבִיב . . .</p> <p>117 (מה) צַל צִרְמוֹי . . .</p>	<p style="text-align: center;">I דְּבָרִים אַחֲרִים</p> <p>מאת המו"ל 7—8</p> <p>II הולדות מרדכי צבי מאנע ו"ל מאת א. ל. שיינהויזן. 1—XVI</p> <p>(א) בַּעֲלוֹת הַשֶּׁחַר . . . 9—14</p> <p>(ב) מִבְּשָׂרֵי הָאֲבִיב . . . 15</p> <p>(ג) הָאֲבִיב . . . 15—17</p> <p>(ד) הַשׁוֹשְׁנָה . . . 18</p> <p>(ה) הֵם! . . . 18</p> <p>(ו) עֵת אֲשֶׁר . . . 19—21</p> <p>(ז) עֲלִמּוֹת (ילד בעל כשרון נפלא לחכמת הזמרה). 21—23</p> <p>(ח) הַפְּלֵת הַשֶּׁחַר . . . 23—24</p> <p>(ט) "וְזֹאת נִחַמְתִּי בְּעֵינַי" . . . 24—26</p> <p>(י) מְרַפֵּא לְרוּחִי . . . 26</p> <p>(יא) עַל הָרֵי וּוִילָנָא . . . 26—29</p> <p>(יב) הַלִּילָה (שלישיה) . . . 29—30</p> <p>(יג) הַגִּיּוֹנֵי עֵצֵב . . . 30—34</p> <p>(יד) סִפְתָּ הַחֵג . . . 35—40</p> <p>(טו) הַתְּפִלָּה . . . 41</p> <p>(טז) בְּרַכָּה לְיוֹם הוֹלָדֹת . . . 42—43</p> <p>(יז) עוֹד חַיָּה חֲנָה . . . 43—44</p> <p>(יח) הַתְּקוּהָ . . . 44—45</p> <p>(יט) רַחֲשֵׁי תוֹרָה . . . 46—48</p> <p>(כ) הַתְּקוּהָ לְאֲבֵד . . . 49—75</p> <p>(כא) עַל מוֹת . . . 75</p>
--	---

PJ
5052
M27
1897

4125
כָּל כִּתְבֵי
מֵרֵדֵי צְבִי מָאנַע

קובץ שיריו, מאמריו ומכתביו, נדפסים וכת"י
בשני חלקים.

עם תמונת המשורר ותולדות ימיו חייו,
כתובות בירי א"ל שיינאוויז.

נמכרו לדפוס ברשיון אבות המשורר, ע"י ש. עיו וא"ל שיינאוויז.

גערבו ונסדרו לדפוס ע"י מערכת „תושיה“.

הוצאת „תושיה“.

חלק ראשון.

ווארשא. תרנ"ז.

ברפוס האלטער ואייזענשטאדט, גאלעווקי 7.

МОРДЕХАЙ ЦЕВИ МАНА
Собрание стихотворений, статей и писемъ
съ Біографіей поэта.

Редакція и изданіе „ТУШИЯ“

ВАРШАВА.—1897.

Изд. М. И. Гальтера и М. Айзенштадта, Варшава, Палеяги 7.





PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PJ
5052
M27
1897

Mane, Mordecai Zevi
Kol kitve ...

